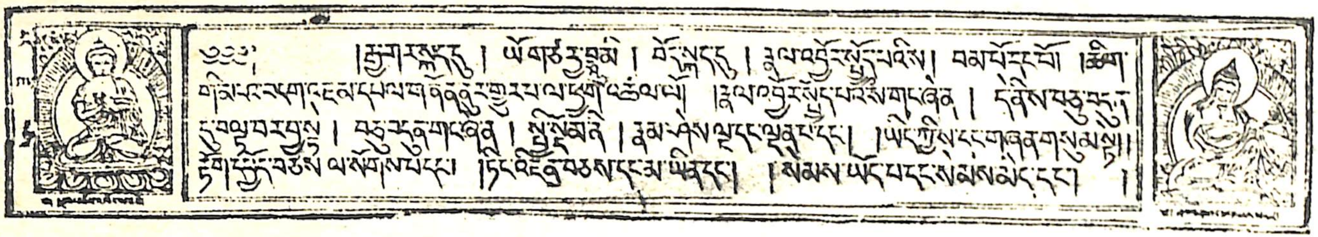
भोट प्रकाश:
BHOṬA-PRAKĀŚA

भोट प्रकाशः

Bhoṭa-Prakāśa

A Tibetan Chrestomathy

SPECIMEN OF A TIBETAN XYLOGRAPH

THE YOGACARYĀBHŪMI OF ASANGA, Folio 1.

भोट प्रकाशः

BHOṬA-PRAKĀŚA

A Tibetan Chrestomathy

with introduction, skeleton grammar,
notes, texts and vocabularies

Vidhushekhra Bhattacharya

Munshiram Manoharlal
Publishers Pvt Ltd

425/-

ISBN 81-215-0534-6

Second edition 1991

Originally published in 1939 by University of Calcutta.

Published by Munshiram Manoharlal Publishers Pvt. Ltd. Post Box 5715, 54 Rani Jhansi Road, New Delhi - 110 055 & Printed at New Gian Offset Printers, Inder Lok Extension, New Delhi - 110 035

TO

THE MEMORY OF

SIR ASUTOSH MOOKERJEE

WHO MADE HIS ALMA MATER

GREAT AMONG THE SEATS OF LEARNING

AND AMONG OTHER THINGS

INAUGURATED TIBETAN STUDIES

IN OUR UNIVERSITY

CONTENTS

		Pages
SPECIMEN OF A TIBETAN XYLOGRAPH	...	Frontispiece
PREFACE	... ...	ix
INTRODUCTION	... ...	xxix
ABBREVIATIONS	... ...	xxxvii
A SKELETON GRAMMAR OF THE TIBETAN LANGUAGE	...	xxxix

Part I

			Pages
TEXTS :		... ...	3-217
I.	Prajñādaṇḍa	... ...	3-32
II.	Nāgānanda	... ...	33-70
III.	Udānavarga	... ...	71-82
IV.	Buddhacarita	... ...	83-113
V.	Lalitavistara	... ...	114-136
VI.	Bodhisattvāvadānakalpalatā	... ...	137-151
VII.	Bhagavadgītā	... ...	152-154
VIII.	Nyāyabindu	... ...	154-159
IX.	Nyāyabinduṭīkā	... ...	160-166
X.	Catuḥśataka	... ...	166-175
XI.	Mūlamadhyamakakārikā	... ...	176-182
XII.	Kāśyapaparivarta	... ...	183-191
XIII.	Kāvyādarśa	... ...	192-198
XIV.	Rūpādityakatha	... ...	199-217

Part II

NOTES: 221-316

Part III

VOCABULARY: 319-568
I. Tibetan-Sanskrit 319-465
II. Sanskrit-Tibetan 466-566
III. Addenda 566-569
ADDITIONS AND CORRECTIONS 569-573
APPENDIX 575-578

PREFACE

Considering the contiguity of Bengal and Tibet and the close cultural connexion between this province of India and the latter country for a number of centuries, it is only fitting that Tibetan studies should first be undertaken in Calcutta and Bengal. The Hungarian scholar Csoma de Körös began the tradition of modern Tibetology in Calcutta over a hundred years ago. Sarat Chandra Das, the great Indian of modern times to revive Tibetan studies, worked in Calcutta. But Tibetan was rather neglected otherwise. Fortunately, however, Rabindranath Tagore felt its importance and arranged for it in his Viśva-bhāratī, and here in the University of Calcutta it was Sir Asutosh Mookerjee who strongly realized its necessity and took steps making adequate arrangements for it. It was in his time that the large collection of Tibetan works including both the *Kanjur* and *Tanjur* was acquired for the University Library, and students were given special facilities for studying it, being placed under good teachers and occasionally being sent to Darjeeling for that purpose. His endeavours bore fruit. For, it was when he held the reins of the University that not only the *History of Indian Logic* of Mahāmahopādhyāya Paṇḍit Satish Chandra Vidyabhushan, the materials of which were collected from a large number of works on logic in Tibetan, but also the following books were published from the University:

Herbert Bruce Hannah: *A Grammar of the Tibetan Language* (1912); W. L. Campbell: *She-rab-Dong-bu* (ཤེས་རབ་སྡོང་བུ), 1919; and Lama Dawasamdup: *An English-Tibetan Dictionary*, 1919.

But as ill luck would have it, after the untimely death of Sir Asutosh in 1924 not much interest was felt in the University for Tibetan studies, and the whole collection of the Tibetan MSS. and xylographs was found deposited in an obscure corner of the Durbhanga Building, and there was hardly any one to take proper care of it.

In 1935, however, Dr. Syama Prasad Mookerjee, worthy son of the late Sir Asutosh, occupied the chair of the Vice-Chancellor of the University, and he keenly felt the deplorable condition, and revived the study of Tibetan instituted by his father making again new and better arrangements. Since then he has been taking proper care for and interest in it. It is to be hoped that this time this important subject will not be neglected in the University.

Some interest in Tibetan can now be noticed not only in a certain number of students of the University, but also among some scholars of the country, who are well familiar with Sanskrit and want to study Tibetan particularly with reference to Sanskrit texts. For such students is now required some suitable Chrestomathy. I do not know of any such Chrestomathy that can be suitable for the special

requirements of those who have studied Sanskrit and are interested in Tibetan as a repository of early Indian literature. The present volume has been prepared with a view to removing this want: to what extent it will serve the purpose, the author is not competent to say.

The Chrestomathy is divided into three parts: Part I contains lessons in Tibetan and Sanskrit ; Part II consists of Notes ; and Part III gives complete Vocabularies, (i) Tibetan-Sanskrit, and (ii) Sanskrit-Tibetan. The Introduction among other things gives a short description as to how Sanskrit literature along with Buddhism entered into Tibet, as well as a brief notice of Tibetan literature. A Skeleton Grammar of the language has also been added to the Introduction. In an Appendix a short bibliography has been given to help further study.

The texts occurring in the present Chrestomathy, as enumerated below, will show that they represent a variety of Tibetan literature, religious and secular, including passages from *sūtras* and *śāstras*.

All of them are in classical Tibetan excepting one, viz. *Rūpāditya-kathā*, which has been included as a specimen of modern Tibetan.

I. *Prajñādaṇḍa*, Śes.rab.sdoṅ.bu (ཤེས་རབ་སྡོང་བུ), attributed to Nāgārjuna. Tibetan text ed. Sarat Chandra Das, Darjeeling, 1896; and with an English translation by W. L. Campbell, Calcutta, 1919.

II. *Nāgānanda nāma Nāṭaka*, Klu.kun.tu.dgaḥ.baḥi.žes.

bya.baḥi.zlos.gar (ཀླུ་ཀུན་དུ་དགའ་བའི་ཞེས་བྱ་བའི་ཟློས་གར) of Śrī-harṣa. Sanskrit text, Trivandrum Sanskrit Series, 19; Tibetan text, Tanjur, Mdo. XCII; Cordier, III, p. 419.

III. *Udānavarga,* Ched.du.brjod.paḥi tshogs (ཆེད་དུ་བརྗོད་པའི་ཚོགས). Sanskrit Text ed. Louis de la Vallée Poussin, JRAS, 1912; Tibetan text. ed. Hermann Beckh, Berlin, 1911.

IV. *Buddhacarita nāma Mahākāvya,* Saṅs. rgyas.kyi.spyod.pa. žes.bya.baḥi. sṅan.ṅag.pa.chen.po (སངས་རྒྱས་ཀྱི་སྤྱོད་པ་ཞེས་བྱ་བའི་སྙན་ངག་པ་ཆེན་པོ) of Aśvaghoṣa. Sanskrit text ed. E. B. Cowell, Oxford, 1893, and E. H. Johnston, Punjab University, 1936. Tibetan text, under the name of *Das Leben des Buddha* ed. Friedrich Weller, Leipzig, 1926.

V. *Lalitavistara,* Rgya.cher.rol.pa (རྒྱ་ཆེར་རོལ་པ). Sanskrit Text ed. Lefman, Halle, 1902 and 1908; Tibetan Text ed. Ph. Ed. Foucaux, Paris, 1847.

VI. *Bodhisattvāvadānakalpalatā,* Byaṅ.chub.sems.dpaḥi.rtogs. brjod.dpag.bsam.gyi.ḥkhri.śiṅ (བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་རྟོགས་བརྗོད་དཔག་བསམ་གྱི་འཁྲི་ཤིང) of Keṣemendra. Both the texts, Sanskrit and Tibetan, ed. Sarat Chandra Das, Bibliotheca Indica.

VII. *Bhagavadgītā,* Bcam.ldan.ḥdas.kyi.glu.dbyaṅs (བཅོམ་ལྡན་

འདས་ཀྱི་སྒྲ་དབྱངས). The Sanskrit Text in the *Mahābhārata* is well-known. As regards the Tibetan Text, in *Tanjur,* Bstod.tshogs (བསྟོད་ཚོགས), K, fols. 1—5b.3 (C o r d i e r, III. p. 1) there is a small work, *Viśeṣastava,* Khyad.par.du.ḥphags.paḥi.bstod.pa (ཁྱད་པར་དུ་འཕགས་པའི་བསྟོད་པ) of Ā c ā r y a U d b h a ṭ a S i d d h a-s v ā m i n, as well as its commentary, *Viśeṣastavaṭīkā,* Khyad.par. du.ḥphags.paḥi. bstod.paḥi. rgya.cher.bśad.pa (ཁྱད་པར་དུ་འཕགས་པའི་ བསྟོད་པའི་རྒྱ་ཆེར་བཤད་པ) in the same volume, fols. 5b.3—48a.8, by Ā c ā r y a P r a j ñ ā v a r m a n of Bengal. The former was translated into Tibetan by U p ā d h y ā y a S a r v a j n a d e v a and the latter by U p ā d h y ā y a P a ṇ ḍ i t a J a n ā r d a n a, both of India. The ślokas of the *Bhagavadgītā* given here are quoted in his commentary by P r a j ñ ā v a r m a n in the course of explaining a passage in the *Viśeṣastava.* These ślokas are 27-32 of the first chapter of the *Bhagavadgītā.* C o s m a has also quoted them in his Grammar, p. 167.

VIII and IX. *Nyāyabindu nāma Prakaraṇa,* Rigs.paḥi. thigs. pa. žes.bya.baḥi. rab.tu.byed.pa (རིགས་པའི་ ཐིགས་པ་ ཞེས་བྱ་བའི་ རབ་ཏུ་བྱེད་པ) of D h a r m a k ī r t i, and *Nyāyabinduṭīkā,* Rigs.paḥi. thigs.paḥi.rgya.cher.ḥgrel (རིགས་པའི་ཐིགས་པའི་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ) of D h a r m a t r ā t a. Both Sanskrit and Tibetan Texts ed. Th. S t c h e r b a t s k y, Bibliotheca Buddhica.

X. *Catuḥśataka,* Bži.brgya.pa (བཞི་བརྒྱ་པ) of Ā r y a d e v a. Both the Sanskrit and Tibetan Texts ed. V i d h u s h e k h a r a B h a t t a c h a r y a, Visvabharati Series, 1931.

XI. *Mūlamadhyamakakārikā,* Dbu.ma.rtsa.baḥi.tshig.leḥur. byas.pa (དབུ་མ་རྩ་བའི་ཚིག་ལེའུར་བྱས་པ) of N ā g ā r j u n a. Both Sanskrit and Tibetan texts ed. L o u i s d e L a V a l l é e P o u s s i n, Bibliotheca Buddhica, IV.

XII. *Āryakāśyapaparivarta nāma Mahāyānasūtra,* Ḥphags.pa. ḥod.sruṅ.gi. leḥu. žes.bya.ba. theg.pa.chen.paḥi.mdo (འཕགས་པ་འོད་སྲུང་གི་ལེའུ་ཞེས་བྱ་བ་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་མདོ). Both the Texts, Sanskrit and Tibetan, along with the Chinese versions ed. B a r o n A. V o n S t a ë l - H o l s t e i n, Sanghai, 1926.

XIII. *Kāvyādarśa,* Sñan.ṅag.me.loṅ (སྙན་ངག་མེ་ལོང) of D a ṇ ḍ ī n. Both the Texts, Sanskrit and Tibetan are taken from the xylograph of *Tanjur* of the Narthang edition belonging to the University of Calcutta. See C o r d i e r, III, p. 465.

XIV. *Rūpādityakathā* Gzugs.kyi.ñi.maḥi. rnam.thar (གཟུགས་ཀྱི་ཉི་མའི་རྣམ་ཐར). This is the short title of the work, the full one being *Munikanyārūpādityakathā,* Draṅ.sroṅ.bu.mo.gzugs.kyi.ñi.maḥi. rnam.thar (དྲང་སྲོང་བུ་མོ་གཟུགས་ཀྱི་ཉི་མའི་རྣམ་ཐར). This Sanskrit name is nowhere found, but translated by the present author from the Tibetan. The Tibetan text is by Lo.tsā.ba V a i r o c a n a

and Śeḥu Lo.tsā.ba. It is said by them that the work was translated from the Indian language. Whether it is Sanskrit is not ascertained. The Tibetan text is published from the Mani Press, Kalimpong.

With regard to the Sanskrit rendering of the *Rūpādityakathā* it is to be noted that it is rather free and only tentative. Therefore its correctness must in no way be considered to be the same as that of the other Sanskrit texts in the book. The only purpose of this Sanskrit rendering is to help the students in understanding the Tibetan text, so far as possible, through Sanskrit. It will, therefore, not be always safe to utilize the Sanskrit words of the *Rūpādityakathā* in the Vocabulary for any lexicographical work.

The texts in the Chrestomathy are arranged in three different ways. In Text I, *Prajñādaṇḍa,* the Tibetan is given in the native character with a Roman transliteration and the Sanskrit equivalents below.

In text II, *Nāgānanda,* in the first line there are the Tibetan words in Tibetan script and the second line contains their Sanskrit equivalents, the connexion between the Tibetan and the components of compound words in Sanskrit being indicated by superscribed *a, b, c, d,* etc.

In texts from III, *Udānavarga,* to XIV, *Rūpādityakathā,* in both, Tibetan and Sanskrit, the corresponding words are indicated by figures, 1, 2, 3, 4, etc.

Where there is any difference between the words of the two texts, an asterisk is put to indicate it.

The *Prajñādaṇḍa* is an anthology of verses from different Sanskrit works. The sources of the verses are shown in the Notes.

In the case of the following texts in the book the figures put at the end of passages refer to the chapters, etc., as the case may be, of the original works described above: *Prajñādaṇḍa*, *Udānavarga*, *Catuḥśataka*, and *Āryakāśyapaparivarta* (here the numbers are in brackets), etc. For instance, on page 1, the figure 105 refers to the verse of that number in the *Prajñādaṇḍa* of the edition referred to above.

In the Tibetan text of the *Lalitavistara* the figures put in brackets refer to the pages and lines of the edition alluded to.

As has already been said, this Chrestomathy is mainly intended for students knowing Sanskrit, but it is hoped that others may also find it useful.

The author knows more than anybody else the large number of shortcomings and mistakes that have crept in the book owing to various causes not excepting his own ignorance and inadvertance. Yet, he may hope that it will serve to some extent the purpose for which it is written. And if it does so, he will deem his labour amply rewarded.

I cannot conclude the preface without offering my sincere thanks to Lama Lobzang Mingyur Dorje, Tibetan

Instructor in our University for the help he has kindly given me in my work. I have to thank also my pupils, Sj. Durgadas Mookerji, M.A., Sj. Anukul Chandra Banerji, M.A., and Sj. Ajit Ranjan Bhattacharya, M.A., for what they have kindly done for me.

I am also very thankful to my esteemed friend, Dr. Suniti Kumar Chatterji, M.A. (Calcutta), D.Lit. (London), Khaira Professor of Indian Linguistics in the University, for helping me variously in my endeavour.

Lastly I am very glad to express my deep sense of gratitude to Dr. Syama Prasad Mookerjee, M.A., B.L., D.Litt., Barrister-at-Law, M.L.A., ex-Vice-Chancellor, and President, Council of Post-Graduate Teaching in Arts, Calcutta University, through whose enthusiastic interest alone this volume was conceived and it has been possible for it to see the light of day.

VIDHUSHEKHARA BHATTACHARYA

UNIVERSITY OF CALCUTTA,
April, 1939.

INTRODUCTION

Tibet had early relations with Central Asia and China, and both of them contributed something to her peculiar civilization. But the greatest contribution she received was from India, specially with regard to her religion, literature, and art.

As it has happened in some of other countries which adopted Buddhism as the national religion, the scholars of Tibet sought to connect the early history of their land and people with their holy land India. The Tibetans of the 7th century first wrote down their language with Indian characters, but by that time they had either lost their traditional historical lore, or their scholars were not interested in them feeling a natural sentimental regard for an Indian connexion. Different authorities among them held different views about the origin of the Tibetan ruling house and its Indian affiliation. It is said that their ancestor was the fifth descendant of Prasenajit of Kośala; or of king Bimbisāra of Magadha ; or a descendant of Udayana, the king of Vatsa ; or he belonged to the Licchavis of Vaiśālī.

In 629 A.D. king Naradeva (Miḥi. lha, མིའི་ལྷ), regarded as the thirty-second in the line in the Indian royal family which was established in Tibet, ascended the throne. Subsequently he was better known by the name of Sroṅ.btsan.sgam.po (སྲོང་བཙན་སྒམ་པོ) owing to his meritorious actions, as we shall see presently. He had two wives, one Ṭhi.btsun, the daughter

of king Aṃśuvarman of Nepal, and the other Oṅ.co, the daughter of the Chinese emperor Seṅ.ge.btsan.po (Tai-tsung), as the Tibetan tradition declares. Both the princesses were very pious, and it was by their persuasion that the king felt the necessity of introducing Buddhism into his country.

Among his ministers Thonmi (or Thumi as in some records) Sambhoṭa[1], the son of Anu, was distinguished for his aptitude and attainments. He was sent by the king with sixteen companions to Āryadeśa, i.e. India, and studied in Magadha the arts both of the Brāhmaṇas and of the Buddhists under Devavitsiṃha, the Brāhmaṇa Lipikāra, and others.

It is very interesting to note the remarkable coincidence that about this time the well-known Chinese pilgrim, Yuan-Chuang also studied Sanskrit in the University of Nālandā in Magadha, having come here under the auspices of the emperor Tai-tsung, the father-in-law of king Sroṅ.btsan.sgam.po.

After a long period of study Thonmi Sambhoṭa came back to his country in about 647 A.D. At that time there was no writing in Tibet and he adapted the Indian alphabet to the Tibetan language. He himself says in one of his works[2] that he

---

1 'Thon.mi is the name of the tribe he belonged to, and Sambhoṭa means the good Bhoṭa (Tibetan),' he was so called by his Indian teachers.

2 *Si tuḥi.sum.brtags* (སི་ཏུའི་སུམ་བརྟགས) ed. Sarat Chandra Das in his *Introduction to the Grammar of the Tibetan Language*, Darjeeling, 1915, p. 1.

shaped the alphabet after the model of Nāgarī letters (*nā.ga.raḥi.yi ger. dpe.byas,* ནཱ་ག་རའི་ ཡི་གེར་དཔེ་བྱས).

But from the same Tibetan source[1] we also know that in the time of Thonmi Sambhoṭa there was no alphabet in Tibet and he was sent to Kashmir to study it (Sam.bho.ṭa. kha. cher. yi.ge. slob.tu.btaṅ, སམ་བྷོ་ཊ་ ཁ་ཆེར་ ཡི་གེ་སློབ་ཏུ་བཏང). There he having done so under Ācārya Devavitsiṃha (Lha. rig.paḥi.seṅ.ge, ལྷའི་རིག་པའི་སེང་གེ) returned to his own country and made a script of thirty consonants and four vowels. He made it similar in form to that of Kashmir (dbyibs.kha.cheḥi.yi.ge.daṅ.bstun.nas, དབྱིབས་ཁ་ཆེའི་ ཡི་གེ་དང་བསྟུན་ནས). That the form of the alphabet was to resemble the Kasmirian (Śāradā) characters is found also in the *History of Buddhism* (Chos.ḥbyuṅ, ཆོས་འབྱུང) of Bu.ston tranlsated by Obermiller, Part II, p. 183.

That the Tibetan characters have the Indian origin is quite clear, but the above two views from the same Tibetan sources naturally give rise to different theories as found in modern researches. Some (Jäschke with others) say that the Tibetan alphabet was adopted from the Lañtshā form of Indian letters. Lañtshā is a pointed variety of the Devanāgarī alphabet used by the Buddhists

1 *Pad.dkar.chos.ḥbyuṅ* (པད་དཀར་ཆོས་འབྱུང), fol. 98, Bhutan edition, as quoted in the *Journal of Urusvatī Himalayan Research Institute*, Vol. II, p. 165.

in India (Nepal) and Tibet in writing Sanskrit.[1] But as it was not invented or used before the eleventh century A.D., Thonmi Sambhoṭa could not adopt his alphabet from it. According to Vogel the origin of the Tibetan alphabet is North-Western Gupta.[2] Hoernle says[3] that the Tibetan letters are derived from the alphabet of Indian origin used in Khotan, and Thonmi Sambhoṭa made its acquaintance in Kashmir. Satish Chandra Vidyabhushan is of opinion that there is a considerable difference between the printed and cursive forms of Tibetan alphabet, and so it is possible that they have different origins, and that the former came from Bengal and the latter from Khotan.[4] The question is, however, not yet settled satisfactorily.

Besides the printed form of the alphabet there is a great variety of letters used among the Tibetans. Csoma has given specimens at the end of his grammar to which the reader is referred.

Now having formed the alphabet Sambhoṭa, as recorded in the Tibetan accounts, composed eight works on writing and grammar which the king himself studied for four years. In this time such works as the *Kāraṇḍavyūha,* the *Ratnameghasūtra,* etc. were

1 For a specimen see Csoma's Grammar, Syllabic Scheme, pp. 38 ff.

2 Jäschke's *Tibetan Grammar* with Addenda by A. H. Francke, p. 104; *Epigraphia Indica,* Vol. XI, pp. 266. See also Laufer: *JAOS*, 1918, pp. 34 ff.

3 *Manuscript Remains in Eastern Turkestan,* 1916, pp. xxii ff.

4 *Sir Asutosh Mookerjee Silver Jubilee Volumes,* Vol. III, *Orientalia,* Part II, pp. 110 ff.

translated into Tibetan, and these helped the king very much in both converting to Buddhism his subjects who had been disregarding his royal power and ruling over them very righteously. This was the origin of his name Sroṅ.btsan.sgam.po, literally 'straightforward, strict, profound.' He commanded such great respect of his people that they regarded him as the incarnation of Avalokiteśvara.

In his time Sambhoṭa, his pupil Dharmakośa, the Brāhmaṇa Śaṅkara, the Chinese teacher Hva.san, the Nepalese teacher Śīlamañju, etc. translated and edited a certain number of canonical works.

The translation work started during the reign of Sroṅ.btsan.sgam.po went on steadily for centuries till about the end of the 17th century A.D., and the result was that thousands of Sanskrit works mostly on Buddhism or on subjects connected with it were made accessible in Tibetan. There were made definite rules for translation, as in the case of Chinese translation, and in no case these rules were to be violated. And the translations were to be so made that it was possible for every one to study them. How accurate, faithful, and literal these translations are may be examined by the reader himself by turning over a few pages of the present book. Experience shows that when a large number of MSS. do not help us in settling a reading of a Sanskrit text we can do so very satisfactorily with the help afforded by its Tibetan translation whenever that is available.

Speaking generally, in translating a Sanskrit text there were engaged two persons, one Indian called *paṇḍita* and the other Tibetan known by the name *Lo.tshā* or *Lo.tshā.ba* meaning 'translator' or 'interpreter.' In abbreviation they are jointly called *Lo.Paṇ*, *Lo* for *Lo.tshā.ba.* and *paṇ* for *paṇḍita.* Each translation is thus the joint production of two persons.

The translators were anxious to give an exact word-for-word equivalent of the Sanskrit, and there is nowhere else in the history of translations such absolute faithfulness to the text. It has been suggested that this faithfulness was arrived at by sacrificing the spirit of the Tibetan language, because a modern Tibetan often finds it difficult to understand them. But we see from the translations that the syntax of Tibetan, so different from that of Sanskrit, has never been sacrificed; mistakes there are plentiful, but there cannot be any doubt that these translations were read and understood by Tibetans when they were made, otherwise the very purpose of having this huge literature of translations would be useless. Modern Tibetan through both phonetic change or decay and new grammatical devices has become quite a new language from Classical Tibetan, and consequently the latter is as unintelligible to an average Tibetan person as Old English is to a present-day Englishman.

Tibetan translations were made not only of Buddhist religious, philosophical, or such works, but also of non-Buddhist as well as of works on secular subjects. We have the translations of many *kāvyas* including *Meghadūta* of K ā l i d ā s a . In poetics there is

the *Kāvyādarśa* of Daṇḍin, and in metrics such books as the *Chandoratnākara* of Ratnākara, and the *Vṛttamālāstuti* of Jñānaśrīmitra are translated. Similarly there are translations of many Sanskrit grammars, for instance, *Pāṇinisūtra,* or the grammar of Pāṇini, the *Vṛtti* on it called the *Prakriyākaumudī* of Rāmacandra, the *Cāndravyākaraṇa* of Candragomin, the *Kalāpa*[1] of Śarvavarman, and the *Sārasvata*

---

1 As regards the origin of this grammar there is an old tradition as in the case of that of Pāṇini. It is thus given by a commentator, the author of the *Pañjī*:

राजा कश्चिन्महिष्या सह सलिलगतः खेलयन्पाणितोयैः
सिञ्चंस्तां व्याहृतोऽसावतिसलिलतया मोदकं देहि देव ।
मूर्खत्वात्तन्न बुद्ध्वा स्वरघटितपदं मोदकस्तेन दत्तो
राज्ञी प्राज्ञी ततः सा नृपतिमपि पतिं मूर्खमेनं जगर्हे ॥

It says that there were a king and a queen. Once they were, when taking bath, playing throwing water to each other. The queen did not like so much water and requested the king not to throw water to her saying *modakaṃ dehi deva* 'O lord, don't give water.' But the king being a blockhead misunderstood it and gave her sweets. Here *modakam dehi* may give two meanings: (i) 'Don't give water' which the queen intended to express, and (ii) 'give sweets' as the king understood. Certainly the king should have taken here the first sense, but owing to his stupidity he took the second and was rebuked by the queen who was very learned. The grammar was then written for the king, so that by reading it he might become wise.

It is said that this king was Sātavāhana (or Śālivāhana). This story is referred to by *Bu-ston* in his *History of Buddhism,* Eng. tr. by Obermiller, Part II, pp. 167-8. He says that the king was Udayana, but in Tibetan the name of the king is *Bde. spyod* (བདེ་སྤྱོད) which may support only the first part of

of Anubhūtisvarūpācārya. Besides, there are other grammatical works translated into Tibetan. Among the large number of other Sanskrit works rendered into Tibetan it is very interesting to note the following: In *Nīti* such works as the *Āryākośa* of Ravigupta, the *Subhāṣitaratnakadaṇḍa*[1] of Āryaśūra; in Lexiography the *Amarakośa,* its ṭikā *Kāmadhenu* of Subhūticandra, the *Muktāvalī* otherwise known as the *Viśvalocana Abhidhānaśāstra* of Śridharasena; in *Āyurveda* 'medicine' *Aṣṭāṅgahṛdaya* of Vāgbhaṭa as well as its commentary, *Brahmaveda Sāraṅga-* (for *Śārṅga-*) *dharacaraka* of Sarvahitamitradatta, and *Aśvāyurvedasaṃhitā* of Śālihotra; in *Śilpaśāstra* we have *Citralakṣaṇa* of Nagnajit, *Pratimāmānalakṣaṇa* of Ātreya; and in *Dhātuvāda* or *Rasāyana* there are such works as the *Sarveśvararasāyana* of Īśvara. There are translations of works also on such subjects as *Sāmudrika,* for instance, *Sāmudrikavyañjanavarṇana* of an unknown author; on *Svarodaya* one finds *Svarodoyārthasaṃgraha,* etc.

The translations are arranged into two large divisions according to two classes of writings, *sūtras* and *śāstras.* While *sūtras* are said to have been the utterances of the Buddhas themselves, *śāstras* are written by subsequent teachers by way of interpretation of the former. The division in which those *sūtras* are collected is popu-

Sātavāhana, and in no way Udayana for which we have Hchar byed (འཆར་བྱེད).

[1] An edition of it is under preparation in our University.

larly called or pronounced *Kanjur*, properly *Bkaḥ.ḥgyur* (བཀའ་འགྱུར) The word *bkaḥ* (བཀའ) means *śāsana, ājñā* 'order, command', and *ḥgyur* (*ḥgyur.ba,* འགྱུར་བ) √*bhū* 'to be' 'to become.' Thus the two words combined literally means 'that which is or has become the command (of the Buddhas).' It is generally interpreted as the instructions and precepts of the Buddhas, or more popularly, the translation of the commandments of the Buddhas.

The other division in which *śāstras* are collected is popularly called or pronounced *Tanjur,* properly *Bstan.ḥgyur* (བསྟན་འགྱུར). The word *bstan* generally means 'doctrinal teaching in general' or 'a system of doctrines.' Thus *Bstan.ḥgyur* literally means 'that which is or has become the doctrine (of the Buddhas).'

These two collections are often briefly called *Bkaḥ.bstan* (བཀའ་བསྟན), *Śāsana-śāstra,* and the words *Gsuṅ.rab* (གསུང་རབ), *pravacana,* and *Bstan.bcos* (བསྟན་བཅོས), *śāstra,* are also used to imply them together.

Thus while the *Kanjur* contains the words of the Buddhas, as the *Vinayavastu* (Ḥdul.ba.gži, འདུལ་བ་གཞི), the *Vinayavibhaṅga* (Ḥdul.ba.rnam.par.ḥbyed.pa, འདུལ་བ་རྣམ་པར་འབྱེད་པ) with different *Prañjāpāramitās* (Śes.rab.kyi.pha.rol.tu.phyin.pa, ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ), etc. etc., the *Tanjur* consists of the works of

teachers such as Nāgārjuna, Āryadeva, Asaṅga, Vasubandhu, Diṅnāga, Dharmakīrti, etc. etc.

The *Kanjur* is divided into seven parts, viz. 1. *Vinaya* (Ḥdul.ba, འདུལ་བ), 2. *Prajñāpāramitā* (Śes.rab.kyi.pha.rol.tu. phyin.pa, ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ ཕྱིན་པ), 3. *Buddhāvataṃśaka* (Saṅs. rgyas.phal.po.che, སངས་རྒྱས་ཕལ་པོ་ཆེ), 4. *Ratnakūṭa* (Dkon. mchog.brtsegs.pa, དཀོན་མཆོག་བརྩེགས་པ), 5. *Sūtra* (Mdo, མདོ or Mdo.sde, མདོ་སྡེ), 6. *Nirvāṇa* (Mya.ṅan.las.ḥdas.pa, མྱ་ངན་ལས་འདས་པ), and 7. *Tantra* (Rgyud, རྒྱུད). Each of these parts contains a number of volumes there being a total of 108. But this number varies according to different editions as 100, 102 and 104. These volumes again contain a number of works.

The *Tanjur* is mainly divided into two parts: *Tantra* (Rgyud, རྒྱུད) and *Sūtra* (Mdo, མདོ) consisting of 225 volumes in all, the former 88 and the latter 137.

These two grand collections contain not less than 4566 works, the *Kanjur* 1108, and the *Tanjur* 3458, some of them being mere small tracts only of a few lines.

It is to be noted that all the works contained herein are not the translations from Sanskrit, for we have some translations also from Apabhraṃśa and Chinese as well.

These Tibetan works, xylographs as they are called, are printed

from wooden blocks, in some places in Tibet, such as Sde.dge, popularly pronounced Derge, a remote eastern district, Snar. than popularly called Narthang, a village and monastery about six miles to the south-west of Tashilhunpo, etc. and in Peking.

It is not very easy to get these xylographs. A complete set of the *Kanjur* or the *Tanjur* or of both of them will be found in the following places in our country: the Visvabharati in Santiniketan, Bengal; the University of Calcutta; the Vaṅgiya Sāhityapariṣad, Calcutta; the Royal Asiatic Society of Bengal, Calcutta, the Bihar and Orissa Research Society, Patna; and the Theosophical Society, Adyar, Madras.

So far we have discussed a little the translations in Tibetan literature. But one must not understand from it that it consists of only translations which are included in the two great collections, *Kanjur* and *Tanjur*. For, besides the works referred to above, there is a great variety of original books in Tibetan under such titles as the following: 1. Lo.rgyus (ལོ་རྒྱུས), *Vṛttānta* 'annals,' 'history.' 2. Gtam.rgyud (གཏམ་རྒྱུད), *Ākhyāna* 'legend, oral tradition, traditional history.' 3. Chos.ḥbyuṅ (ཆོས་འབྱུང), *Dharmodbhava* 'the origin (and growth) of the *dharma* (Buddhism).'[1] 4. Rtogs.brjod (རྟོགས་བརྗོད), *Avadāna* 'biographical notices describing heroic or

[1] The histories of Buddhism by Bu.ston, Tāranātha, etc. belong to this class and consequently called *Chos.ḥbyuṅ*.

glorious achievements.' 5. Rnam.thar (རྣམ་ཐར), *Vimokṣa,* literally 'emancipation or liberty', but used in the sense of 'legendary tales.' 6. Deb.ther (དེབ་ཐེར), or Deb.gter (དེབ་གཏེར), *Lekha* 'records,' 'documents.' 7. Deb.ther sṅon.pa (དེབ་ཐེར་སྔོན་པ), *Purvalekha,* 'ancient records.' 8. Yig.gžuṅ (ཡིག་གཞུང), *Purāvṛttākhyāna* 'chronicle.' 9. Rgyal.rabs (རྒྱལ་རབས) *Rājavaṃśa,* 'royal pedegree.' 10. Rgyal.rabs.dpags.bsam.ljon.śiṅ (རྒྱལ་རབས་དཔག་བསམ་ལྗོན་ཤིང) *Rājavaṃśakalpadruma,* etc. etc.

Barring pure Tibetan epic, and legendary tales, as for example, in the Gesar Saga (གེ་སར་གྱི་སྒྲུང), some poems and lyrics, the literature of Tibetan is almost entirely of Indian origin, its works on different branches mostly being faithful translations from Sanskrit (and in some cases Prakrit, Apabhraṃśa and Old Bengali) originals taken from Bengal, Magadha, Central Asia, Kashmir, and Nepal, beginning from the middle of the seventh century A.D. A large number of these books was again translated into Mongol, Manchu, and Chinese languages mostly from Tibetan. Thus the Tibetan language became in Central Asia, Mongolia and Manchuria the language of the learned and of religion, as Latin in Europe.

There are, as says Sarat Chandra Das, three periods of Tibetan literature. The first is from the middle of 7th century

A.D. to the end of the 14th. It is called the Classical Period. During this time the translations of Sanskrit works began and progressed very much. In 1205 the Mongol conqueror, Chingis Khan conquered Tibet, and in the same time (1203 A.D.) Bakhtyar Khalji with his Turki and other foreign Mohammedan troops plundered and destroyed the great Buddhist monastaries of Nālandā, Odantapurī and Vikramaśilā in Magadha. Paṇḍit Śākyaśrī of Kashmir witnessed this destruction and returned to Tibet in this time.

The second period began with the beginning of the 15th century and ended with the 17th century, introducing a new era in the literature of Tibet, and Buddhism received fresh impulses. During this period Tibetan scholars took largely to Chinese studies, and the great indigenous literature of the country was properly written down.

The third or last period began with the first quarter of the 18th century A.D. It is in this period that Tibetan became the sacred language of Higher Asia.

No one can begin Tibetan studies without knowing the name of the great Hungarian traveller and scholar, Alexander Csoma. de Körös referred to above. He was born in Transylvania in April, 1784, and spent many years under the patronage of the British Government in Tibet in order to master the language of the country. It is he who instituted the scientific studies in Tibetan and is rightly called by Léon Feer as the founder of Tibetan studies (*Fondateur des études tibétains*). He wrote a Tibetan

Grammar (1834) on which Foucaux has based his own grammar in French having copied the former throughout, as well as a Dictionary in 1838. Of the former Sarat Chandra Das writes:[1] "The scholarship which that Hungarian traveller displayed in it, has not, in my humble opinion, been surpassed by any subsequent student of Tibetan." His papers on different subjects connected with Tibetan are to be found in the volumes of the *Journal of the Asiatic Society of Bengal* and *Asiatic Researches* of the time. On the occasion of the one hundred and twenty-fifth anniversary of his birth his articles scattered in different volumes of the journal were collected and reprinted in a book under the title of *Tibetan Studies* by the Royal Asiatic Society of Bengal. He made an analysis of the *Kanjur* in the *Asiatic Researches,* Vol. XX, which was translated into French by Léon Feer with additional matters.

Besides the scholars mentioned above there are many others who have made valuable contribution to the study of Tibetan, for instance, Jäschke, Francke, Schiefner, Schmidt. Among Indian scholars of Tibetan, we must mention the name of Rai Sarat Chandra Das Bahadur for his varied contributions to Tibetan studies for which he will ever be remembered by a student of Tibetan. He was born in 1849 in the district of Chittagong, and appointed Head Master of the Tibetan Boarding School at Darjeeling in 1874. There he had the oppor-

1 *An introduction to the Grammar of the Tibetan Language,* Darjeeling, 1915, p. i.

tunity to study Tibetan. At the request of the Indian Government, he went four times to Tibet during 1878-1883. He was sent by the Government of India also to Peking to assist them in diplomatic matters connected with Tibet. His journeys to Tibet helped him much in various ways in enriching his knowledge of the language of the country. He wrote not only a great number of papers dealing with different subjects connected with Tibet, which will be found in the volumes of the *Journal of the Asiatic Society of Bengal* of that time, but also many books on them. He edited many Tibetan works most interesting and important of them being *Bhadra-kalpadruma* (Dpag.bsm.ljon.bzaṅ, དཔག་ བསམ་ ལྗོན་ བཟང) of Sum.. pa. mkhan. po ye. śes. dpal. ḥbyor which is not a translation, but an independent book giving the history of Buddhism in India and the matters connected therewith. He edited also the celebrated work of Kṣemendra of Kashmir, the *Bodhisattvāvadānakalpalatā* (Byaṅ.chub.sems.dpaḥi.rtogs.brjod.dpag.bsam.hkhri.śiṅ, (བྱང་ཆུབ་ སེམས་དཔའི་ རྟོགས་བརྗོད་དཔག་བསམ་འཁྲི་ཤིང) in its both versions, Sanskrit and Tibetan. His most valuable work with regard to Tibetan studies is, however, the *Tibetan-English Dictionary* (1899) which is the best ever published, it has not yet been surpassed by any one. Subsequently it was revised (1902) by Graham Sandberg and A. William Heyde.

It may be noted here that a good number of Tibetan books

belonging to Sarat Chandra Das is now kept in the Tibetan Seminary of the University of Calcutta. There is a copy on Tibetan paper of the Tibetan version of the *Kāvyādarśa* prepared evidently by Sarat Chandra Das leaving some space under each of the Tibetan verses, perhaps for the original Sanskrit equivalents. It seems that he wanted to edit it, but could not do so.[1]

In connection with the Tibetan scholars in India mention should be made also of Mahāmahopādhyāya Pandit Satish Chandra Vidyabhushan. His *History of Indian Logic* shows his deep scholarship in the language. For the Asiatic Society of Bengal he edited the following two books: The *Sragdharāstotra* with its two Tibetan versions; the *Amarakośa*, Sanskrit and Tibetan texts, as well as its commentary in Tibetan called *Kāmadhenu*. He prepared and edited also the *Bilingual Index to the Nyāyabindu* using the edition of both the versions, Sanskrit and Tibetan of that society. For the Asiatic Society of Bengal he edited also a part of the *Mahāvyutpatti* under the title of *Sanskrit-Tibetan-English Vocabulary*.

In conclusion, there is only one word to say. Reference has been made above to the Tibetan translations of Sanskrit works as well as to the indigenous literature of the country, from which, one can know, in the words of Csoma, "the manners, customs, opinions, knowledge, ignorance, superstition, hopes and fears

---

1 It is now edited by Anukul Chandra Banerji and included in the publications of the University.

of a great part of Asia especially of India, in former ages." As regards the translations, the Sanskrit originals of most of them have disappeared, perhaps for ever. Some of them may be discovered in the future in Nepal, Kashmir, Tibet, or Central Asia, but we cannot hope that they will all ever be found. The contents of these Sanskrit works are now preserved in translation in Tibetan as well as in Chinese and Mongolian. An Indian student desirous of knowing certain lost chapters in the history of literature and culture in his own country can in no way ignore or neglect these translations in Tibetan and other languages. He must bring back from those sources the treasure that has unfortunately been lost to him.

[illegible]

ABBREVIATIONS

BB	Bibliotheca Buddhica.
BC	Buddhacarita.
BG	Bhagavadgītā.
BI	Bibliotheca Indica.
BK	Bodhisattvāvadānakalpalatā.
CŚ	Catuḥśataka. But in the Notes on PD. it is for Cāṇakyaśataka ed. Ishvar Chandra Shastri, Calcutta, 1935.
HU	Hitopadeśa.
IP	Indische Sprüche by Bühler.
KA	Kāvyādarśa
KP	Kāśyapaparivarta.
LV	Lalitavistara.
MK	Mūlamadhyamakakārikā.
MB	Mahābhārata.
MT	Mahānirvāṇa Tantra.
MS	Manusmṛti.
NA	Nāgānanda.
NB	Nyāyabindu.
NBT	Nyāyabinduṭīkā.
PD	Prajñādaṇḍa.
PT	Pañcatantra.
RK	Rūpādityakathā.

SA	Subhāṣitāvalī ed. Peterson, Bombay, 1886.
SD	Sarat Chandra Das.
Skt	Sanskrit.
ŚP	Śārṅgadharapaddhati (=The Paddhati of Śārngadhara ed. Peterson, Bombay, 1888.
SR	Subhāṣitaratnabhāṇḍāgāra, Nirṇayasāgara, 1929.
UV	Udānavarga.
Lit. or lit.	Literally
Skt.	Sanskrit.
Tib.	Tibetan.

abl.	ablative.	ind.	indeclinable.
acc.	accusitive.	inst.	instrumental.
adj.	adjective.	inter.	interjection.
adv.	adverb.	n.	neuter.
cond.	conditional.	num.	number.
conj.	conjunction.	pcl.	particle.
dat.	dative.	pers.	person or personal
f.	feminine.	pf.	perfect.
fig.	figuratively.	pl.	participle.
gd.	gerund.	plu.	plural.
ft.	future.	pt. pl.	present participle.
hon.	honorific.	sing.	singular.
inf.	infinitive.	subst.	substantive.
imp.	imparative.	vb.	verb.

A Skeleton Grammar

of the

Tibetan Language

ALPHABET

1. The Tibetan alphabet comprises thirty-four letters, four vowels and *thirty* consonants.

2. *Vowels.* The following are the vowels (ཨ *a*), ཨི *i*, ཨུ *u*, ཨེ *e*, ཨོ *o*. There are no long vowels in Classical Tibetan.

Though ཨ *a* is, in fact, a vowel, the Tibetan grammarians take it as a consonant, possibly owing to the fact that it is always inherent in a consonant and never used separately. We can look upon it as the vowel bearing base, and since the short *a* is inherent in the consonant letter as such there is no special mark for it even in connec tion with the base ཨ.

The four vowels when added to consonants assume the following special forms respectively :

ི *i*, ུ *u*, ེ *e*, ོ *o*.

For example :

ཀ *ka* ཀི *ki* ཀུ *ku* ཀེ *ke* ཀོ *ko*

ཁ *kha* ཁི *khi* ཁུ *khu* ཁེ *khe* ཁོ *kho*

3. *Consonants.* The following are the consonants with the Nāgarī characters with which they are connected :

ཀ	क	k	ཁ	ख	kh	ག	ग	g	ང	ङ	ṅ
ཅ	च	c	ཆ	छ	ch	ཇ	ज	j	ཉ	ञ	ñ
ཏ	त	t	ཐ	थ	th	ད	द	d	ན	न	n
པ	प	p	ཕ	फ	ph	བ	ब	b	མ	म	m
ཙ	ts		ཚ	tsh		ཛ	dz				
ཝ	व	v	ཞ	ž		ཟ	z		འ	ḥ (or ')	
ཡ	य	y	ར	र	r	ལ	ल	l			
ཤ	श	ś	ས	स	s	ཧ	ह	h	ཨ	अ	a

ཡ y and ར r following a consonant have the signs ྱ and ྲ respectively ; e. g. ཀྱ ky, ཀྲ kr.

PRONUNCIATION

4. As regards pronunciation only a short note may be given. While ཅ c, ཆ ch, and ཇ j are pure palatals, as in Sanskrit, ཙ ts, ཚ tsh, and ཛ dz are palato-alveolar. ཞ ž is like j in *jadis* (=zādi, zhadi) 'formerly' in French, but with a tendency towards the sound of *sh* as in *shy*. འ ḥ (or') is now silent in Modern Tibetan, but in Classical Tibetan it had the sound of the glottal stop, like that heard in German when words begin with a vowel (in writing). It is the substitute

for *h* (ह) in many Indian languages and dialects, e.g. East Bengali ; cf. East Bengali श्य, शात्तौ (हय, हाती) *hay, hātī*='*ay*,' '*ātī*'.='is or are', and 'elephant' respectively.

5. The Tibetan language was, as has been said before, first reduced to writing in the seventh century A. D., and it may be presumed (and this is also the opinion of scholars) that the spelling adopted at that time represented the actual pronunciation of the language. But with the passing of centuries, phonetic decay brought in a change of pronunciation. The spelling was not changed as the pronunciation changed : orthography did not keep pace with phonetic development. The result is that at the present day Tibetan is written in a spelling which indicates the pronunciation of a thousand or twelve hundred years ago or more, and there is a vast discrepancy between the modern pronunciation and the unmodified ancient orthography which is current.[1] Letters have become silent, voiced sounds have become unvoiced, combinations of consonants have been assimilated or changed into quite different consonants. Thus དབུས *dbus* 'middle' is pronounced *bü* (*d*, *b* and *s* lost, *u* changed to *ü*) ; གདུང *gduṅ* 'distress' is pronounced *duṅ* (*g* silent) ; བོད *bod* 'Tibet' is pronounced *pö*, *phö* (*d* lost, *b* becomes unvoiced to *p*, and even aspirated to *ph*, loss of *d* compensated by change of *o* to *ö*); བཀྲ *bkra* 'variegated' is pronounced *ṭa* (*b* lost, *kr* changed to *ṭ*) ; ཕྱོགས *phyogs* 'the direction or quarter' is pronounced *chok* (*s* lost, *g* changed to *k*, *phy* assimilated to the palatal *ch* through the influence of the palatal semivowel *y*).

The result is that Tibetan words pronounced in the modern way would give us no clue to the spelling, and Tibetan pronounced as

---

[1] The same sort of thing has happened in other languages also ; *e.g.* in English we write *knight* (which indicates the pronunciation of the 14th century, *k-ni-*kh-*t*), but now pronounce it as *nait* ; so *enough* (old pronunciation *e-nu*kh), now=*inaf* ; *plough* (=*pluk*) now=*plau*.

written will not be understood by a Modern Tibetan. The old pronunciation is better preserved in Khams or Eastern Tibet and it is most decayed in Central Tibet. For our purposes in this book, we are not concerned with the Modern Tibetan; we are more interested in the written rather than the spoken word, and our written word is indicative of the spoken word when Sanskrit-Tibetan literary work was in full swing. We therefore ignore the modern pronunciation, and indicate by transliteration the Tibetan orthography not by phonetic transcription.

Nevertheless, it is helpful to know how the transformation of the Classical Tibetan sound-system has taken place in Modern Tibetan. Therefore the main lines of it have been indicated below. Students may at the outset read Tibetan as written, and when dealing with Tibetan Lamas and others, they may gradually acquire the modern pronunciation.

6. *Silent Letters.* ར *r*, ལ *l* (with one exception, see below), and ས *s* preceding a consonant are silent; e.g. རྐ *rk*, ལྐ *lk*, and སྐ *sk* are all pronounced ཀ *k*. But ལྷ *lha, deva* 'god', is pronounced as it is written.

7. The five letters, ག *g*, ད *d*, བ *b*, མ *m*, and འ *ḥ*[1] when prefixed to initial or basic letters to form a word are silent; e. g. གདུང *gduṅ, tāpa* 'affliction' is pronounced དུང *duṅ*.

---

[1] *Arrangement of the words with Prefix Letters in Dictionaries.*

These five letters (ག *g*, ད *d*, བ *b*, མ *m*, and འ ḥ) are called prefixes. Words the radical letters of which are preceded by them are to be found in Dictionaries not under those beginning with ག *g*, ད *d*, etc., but under those beginning with the radicals; e. g. དཀོན *dkon, durlabha* 'rare', is to be found not under the words with ད *d* at the beginning, but under those radically beginning with ཀ *k*.

8. ལ following a consonant is silent; e. g. ཀླུ *klu*, *nāga* 'serpent' is pronounced ལུ *lu* ; ཟླ་བ *zla.ba*, *candra* 'moon' is ལ་བ, *la.ba* ; but generally it is pronounced ད་བ, *da.ba*.

9. *Modifications of Pronunciations.* (i) ཡ *y* following པ *p*, ཕ *ph*, བ *b*, and མ *m* changes their pronunciations into those of *c*, *ch*, *c* or *j*, and *ny* respectively. When not an initial, བྱ *by* is pronounced as *j* ; but if prefixed by *d* it is pronounced as *y*. Sometimes the sound of *gy* changes into that of *j* ; e. g. བསྟན་འགྱུར *bstan.ḥgyur* is pronounced *tan.jur*.

(ii) When ར *r* follows, ཀ *k*, ཁ *kh*, ག *g*, ད *d*, པ *p*, ཕ *ph*, and བ *b* are pronounced as cerebrals, i. e. ཀྲ *kr* and པྲ *pr* as *ṭ* ; ཁྲ *khr* and ཕྲ *phr* as *ṭh*, and གྲ *gr*, དྲ *dr*, and བྲ *br* as *ḍ* : e. g. བཀྲ *bkra* (as in བཀྲ་ཤིས་བླ་མ, T a s h i L a m a, lit. *Maṅgala-guru*) is pronounced *ṭa*.

(iii) ཝ v occurring only in a few words in Tibetan, of which the sign is ྭ, joined to a consonant, is, in fact, silent, but its inherent ཨ *a* is pronounced as a long one ; e. g. རྩྭ *rtsva*, *tṛṇa* 'grass' is pronounced as *tsā*.

(iv) Similarly sometimes at the end of a word འ *ḥ* (') is silent, but its inherent ཡ *a* is lengthened in pronunciation.

10. *Identical pronunciation of different sounds.* It is to be noted that according to the above rules a number of

different sounds has the same pronunciation ; e. g. ཀ *k*, རྐ *rk*, ལྐ *lk*, སྐ *sk*, དཀའ *dkḥ*, བཀའ *bkḥ*, བརྐ *brk*, and བསྐ *bsk*—all these are pronounced ཀ *k*. Similarly all the following sounds are pronounced ག *g*: རྒ *rg*, ལྒ *lg*, སྒ *sg*, དགའ *dgaḥ*, བགའ *bgaḥ*, བརྒ *brga*, བསྒ *bsga*, མགའ *mgaḥ*, འགའ *ḥgaḥ*.

THE SCHEME OF TRANSLITERATION OF THE SANSKRIT ALPHABET

11. The following is the scheme of transliteration of the Sanskrit alphabet:

Vowels

अ	आ	इ	ई	उ	ऊ	ऋ	ॠ
ཨ	ཨཱ	ཨི	ཨཱི	ཨུ	ཨཱུ	རྀ	རཱྀ

ऌ	ॡ	ए	ऐ	ओ	औ	अं	अः।
ལྀ	ལཱྀ	ཨེ	ཨཻ	ཨོ	ཨཽ	ཨཾ	ཨཿ།

Consonants

क	ख	ग	घ	ङ।	च	छ	ज	झ	ञ।
ཀ	ཁ	ག	གྷ	ང།	ཙ	ཚ	ཛ	ཛྷ	ཉ།
ट	ठ	ड	ढ	ण।	त	थ	द	ध	न।
ཊ	ཋ	ཌ	ཌྷ	ཎ།	ཏ	ཐ	ད	དྷ	ན།

प फ ब भ म। य र ल व।

པ ཕ བ བྷ མ། ཡ ར ལ ཝ།

श ष स ह क्ष।

ཤ ཥ ས ཧ ཀྵ།

For an example of this method of transliteration see pp. 192 ff.

NUMERALS

12. *Cardinals.*

1 ༡ གཅིག gcig

2 ༢ གཉིས gñis

3 ༣ གསུམ gsum

4 ༤ བཞི bźi

5 ༥ ལྔ lṅa

6 ༦ དྲུག drug

7 ༧ བདུན bdun

8 ༨ བརྒྱད brgyad

9 ༩ དགུ dgu

10 ༡༠ བཅུ bcu, or བཅུ་ཐམ་པ bcu. tham.pa.

11 ༡༡ བཅུ་གཅིག bcu. gcig

12 ༡༢ བཅུ་གཉིས bcu.gñis

13 ༡༣ བཅུ་གསུམ bcu.gsum

14 ༡༤ བཅུ་བཞི bcu.bži

15 ༡༥ བཅོ་ལྔ bco.lṇa

16 ༡༦ བཅུ་དྲུག bcu.drug

17 ༡༧ བཅུ་བདུན bcu.bdun

18 ༡༨ བཅོ་བརྒྱད bco.brgyad

19 ༡༩ བཅུ་དགུ bcu.dgu

20 ༢༠ ཉི་ཤུ ñi. śu, or ཉི་ཤུ་ཐམ་པ ñi.śu.tham pa

21 ༢༡ ཉི་ཤུ་རྩ་གཅིག ñi.śu.rtsa.gcig, or ཉེར་གཅིག ñer.gcig

30 ༣༠ སུམ་ཅུ sum.cu

31 ༣༡ སུམ་ཅུ་རྩ་གཅིག sum.cu.rtsa.gcig, or སོ་གཅིག so.gcig

40 ༤༠ བཞི་བཅུ bži.bcu

41 ༤༡ བཞི་བཅུ་རྩ་གཅིག bži.bcu.rtsa.gcig

100 ༡༠༠ བརྒྱ brgya or བརྒྱ་ཐམ་པ brgya.tham.pa

101 ༡༠༡ བརྒྱ་དང་གཅིག brgya.daṅ.gcig, or བརྒྱ་རྩ་གཅིག brgya.rtsa.gcig

1,000 ༡༠༠༠ སྟོང stoṅ, or སྟོང་ཕྲག stoṅ.phrag

10,000 ༡༠༠༠༠ ཁྲི khri

13. *Ordinals.*

Ordinals are formed from the cardinals generally by adding པ pa to the latter ; e. g. གཉིས་པ gñis. pa, *dvitīya* 'second' ; གསུམ་པ gsum.pa, *tṛtīya* 'third'. But for *prathama* 'first' we have དང་པོ daṅ.po, and not གཅིག་པ gcig.pa.

HONORIFIC WORDS

14. In Tibetan there are two kinds of words, honorific and common. The former is used when speaking respectfully to, of, or before a superior ; e. g. for *tāta* or *pitṛ*, 'father' ཨབ ab (hon.), as in NA, 6[b], and ཕ pha (com.), as in BC, 10[b].

NUMBER

15. The plural signs are generally དག dag and རྣམས rnams. Sometimes both of them are used together. There is no dual number in the language, but Sanskrit dual is generally rendered by དག dag (p. 295). See Rule 21.

DECLENSION

16. The nominative does not take any affix. The accusative is as the nominative, but sometimes it takes ལ la as an affix. The instrumental is formed by adding, according to the rules (see pp. 226,240) one of the following affixes: ཀྱིས kyis, གྱིས gyis, གིས gis ཡིས yis, འིས ḥis, and ས s. The dative is formed by ལ la or one of the following particles; ཏུ tu, དུ du, རུ ru, ར r, and སུ su. The ablative is formed by adding ནས nas or ལས las. The genitive is formed by the instrumental affixes dropping their sibilants, i. e. adding ཀྱི kyi of ཀྱིས kyis, གི gi of གིས gis, and so on (see pp. 226, 240). The locative is formed by ན na and ལ la. The vocative is as the nominative with the particle ཀྱེ kye, *bhos*, *aye*, etc. 'oh' used before it.

17. Below are given two declensions, (i) one of a noun ending in a consonant and (ii) one of that which ends in a vowel.

(i) ཆོས chos, dharma 'religion'.

	Sing.	Plu.
Nom.	ཆོས chos	ཆོས་རྣམས chos.rnams
Acc.	,,	
Instr.	ཆོས་ཀྱིས chos.kyis	ཆོས་རྣམས་ཀྱིས chos.rnams.kyis
Dat.	ཆོས་ལ chos.la	ཆོས་རྣམས་ལ chos.rnams.la
Abl.	ཆོས་ནས chos.nas	ཆོས་རྣམས་ནས chos.rnams.nas
Gen.	ཆོས་ཀྱི chos.kyi	ཆོས་རྣམས་ཀྱི chos.rnams.kyi
Loc.	ཆོས་ན chos.na	ཆོས་རྣམས་ན chos.rnams.na
Voc.	ཀྱེ་ཆོས kye.chos	ཀྱེ་ཆོས་རྣམས kye.chos.rnams

(ii) རྒྱལ་པོ rgyal.po, *rājan* 'king'.

	Sing.	Plu.
Nom.	རྒྱལ་པོ rgyal.po	རྒྱལ་པོ་རྣམས rgyal.po.rnams
Acc.	,,	,,
Ins.	རྒྱལ་པོས rgyal.pos	རྒྱལ་པོ་རྣམས་ཀྱིས rgyal.po.rnams.kyis
Dat.	རྒྱལ་པོ་ལ rgyal.po.la	རྒྱལ་པོ་རྣམས་ལ rgyal.po.rnams.la
Abl.	རྒྱལ་པོ་ནས rgyal.po.nas	རྒྱལ་པོ་རྣམས་ནས rgyal.po.rnams.nas
Gen.	རྒྱལ་པོའི rgyal.poḥi	རྒྱལ་པོ་རྣམས་ཀྱི rgyal.po.rnams.kyi
Loc.	རྒྱལ་པོ་ན rgyal.po.na	རྒྱལ་པོ་རྣམས་ན rgyal.po.rnams.na
Voc	ཀྱེ་རྒྱལ་པོ kye.rgyal.po	ཀྱེ་རྒྱལ་པོ་རྣམས kye.rgyal.po.rnams

ADJECTIVES

18. Adjectives are generally put after substantives as in French ; e.g. མི mi 'man' and ངན ṅan 'bad', when these are used together we have མི་ངན mi.ṅan, 'a bad man'.

Sometimes an adjective is used before a substantive, and in that case it is often put in the genitive case ; e. g. བཟང bzaṅ or བཟང་པོ bzaṅ. po 'good' and མི mi 'man', we may put them together as བཟང་མི bzaṅ.mi, or བཟང་པོའི་མི bzaṅ. poḥi. mi 'a good man.'

PRONOUNS

19. Each of the personal pronouns has several forms, only a few of them are given here :

First person : ང ṅa, བདག bdag, ངེད ṅed (hon.) 'I'.

Second person : ཁྱོད khyod, ཁྱེད khyed (hon.) 'you'.

Third person : ཁོ kho, ཁོང khoṅ (hon.) 'he', 'she,' 'it'.

20. Reflexive personal pronouns are formed by adding such words as ཉིད ñid, རང raṅ, etc. ; e.g. ང་ཉིད ṅa. ñid, ང་རང་ ṅa.raṅ, 'myself'.

21. The plural number of personal pronouns are formed also by adding ཅག cag, and ཅག་རྣམས cag.rnams ; e.g. བདག་ཅག bdag. cag, or བདག་ཅག་རྣམས bdag.cag.rnams 'we'.

22. The Demonstrative pronouns are འདི ḥdi 'this' and དེ de 'that'.

23. The interrogative pronouns are སུ su 'who', གང gaṅ 'which', 'whether' and ཅི ci 'what'.

24. The interrogatives སུ su 'who' and གང gaṅ 'which' are used also in the relative sense. Sometimes instead of སུ su གང་སུ 'that which' or 'he that' is used. གང་ཞིག gaṅ. žig 'whoever,' 'whichever, whatever', ཇི ji or གང་ཅི 'that which, what' are other relatives.

VERBS

25. Verbs have the same form in all the persons and numbers.

26. The present participle which may be regarded also as verbal noun or taken both adjectively and substantively and always terminates either in པ pa or བ ba, according to the preceding letter, forms the theme of a verb ; e. g. བྱེད་པ byed.pa 'doing' or 'a doing'. Verbs in a dictionary are found in this form, and it is followed also in these pages.

27. The infinitive is formed by adding ར ra to the present participle ; e. g. བྱེད་པར byed.par, 'to do' ; འགྲོ་བར ḥgro.bar, 'to go'. Sometimes such particles as ཏུ tu, དུ du, etc. are added to roots to form infinitives ; e. g. བྱེད་དུ byed.du, Skt. *kartum* 'to do.'

28. The present tense is expressed variously :

(*a*) By dropping the termination པ pa or བ ba of the present participle ; e. g. ཁོ་ བྱེད, kho.byed, 'he does' ; ཁོ་ འགྲོ kho.ḥgro, 'he goes'.

(*b*) By the reduplication of the final letter of the root and adding the vowel ཨོ o to it ; e. g. ཁོ་བྱེད་དོ kho.byed.do, 'he does.'

(c) By adding བྱེད byed or བྱེད་དོ byed do to the infinitive ; e. g. ཁོ་འགྲོབར་བྱེད kho.ḥgro.bar.byed or ཁོ་འགྲོ་བར་བྱེད་དོ kho.ḥdro.bar. byed.do, Skt. lit. *sa gamanaṃ karoti, i. e. sa gacchati* 'he goes'. It is to be noted that often the sign of the infinitive is omitted ; e. g. ཁོ་འགྲོ་བྱེད kho.ḥgro.byed, 'he goes'.

(*d*) By adding to the root བཞིན་པ bžin.pa or either of the two auxiliaries, འདུག ḥdug 'to remain' and སྣང snaṅ 'to be' preceded by any one of the following particles : ཀྱིན kyin, གྱིན gyin, གིན gin, འིན ḥin, and ཡིན yin according to the final letter of the root (see p. 226) ; e. g. བྱེད་བཞིན་པ byed.bžin.pa, 'he does' ; བྱེད་ཀྱིན་འདུག byed.kyin.ḥdug, 'he is doing'.

29. As regards the form there is no difference between the past participle and the past tense ; e. g. སྨྲས smras is both the past participle and the past tense of the root སྨྲ་བ ba 'to say'.

30. Generally ས s is added to the root to form the past tense ; e.g. སྨྲས smras, 'said' from སྨྲ smra 'to say' ; གསུངས gsuṅgs, 'said' from གསུང gsuṇ 'to say.'

31. Sometimes the prefix འ ḥ of the root is dropped ; e. g. གྱུར gyur 'is become' from འགྱུར ḥgyur, 'to become'. Some roots drop their འ ḥ, and at the end assume ས s ; e. g. བྲིས bris 'wrote' from འབྲི ḥbri, 'to write'.

32. Frequently the past or the perfect tense is formed by adding to the root one of the following auxiliaries : འདུག ḥdug, ཟིན zin, གྱུར gyur, ཡིན yin, ཚར tshar, བྱུང byuṅ, and སོང ṡoṅ ; e. g. ཤེས་ཟིན śes.zin, 'knew'.

For irregular forms see Rule 36.

33. The future is generally formed from the infinitive by adding འགྱུར ḥgyur ; e. g. བྱེད་པར་འགྱུར byed.par.ḥgyur, Skt. *kariṣyati* 'he will do.' As in Sanskrit, a future participle in བྱ bye, or པར་བྱ་བ par.bya.ba, or བར་བྱ་བ bar.bya.ba, as the case may be according to the preceding letter of the root, is also used to express the future tense ; e. g. འགྲོ་བྱ ḥgro.bya, or འགྲོ་བར་བྱ་བ ḥgro.bar.bya.ba, Skt. *gantavyam*, but strictly *gamanaṃ kartavyam*, 'about to go'.

For irregular forms see Rule 36.

34. The imperative is formed variously : (*a*) Sometimes the present

or the past tense is used for it ; e. g. འདུག ḥdug, 'do sit' ; སོང son (past of འགྲོ་བ ḥgro ba), 'go away'. (*b*) Sometimes the vowel of a root is changed ; e. g. ཟོ zo, 'do eat' from ཟ za or ཟ་བ za.ba 'to eat'. (*c*) Sometimes it is formed from the infinitive by adding to it གྱུར་ཅིག gyur.cig, ཤོག śog, or ཤོག་ཅིག śog. cig; e. g. ཤེས་པར་གྱུར་ཅིག śes.par.gyur.cig, Skt. *jānātu*, 'let him know'.

35. The conditional is formed by adding ན na to the form of the present or past tense ; e. g. from བྱེད byed, Skt. *kṛ* 'to do' བྱེད་ན byed. na, Skt. *yadi karoti* 'if he would do' ; བྱས་ན byas na, Skt. lit. *kṛte sati*, 'it being done'.

36 Verbal roots that are preceded by འ *ḥ* and based on the following ten radical letters from their present, past, and future tenses and the imperative differently causing many irregularities : ཁ kh, ག g; ཆ ch, ཇ j ; ཐ th, ད d ; ཕ ph, བ b ; ཚ tsh, ཛ dz. The forms are shown in the following ten tables in which the reader is advised to note the changes of the sounds :

No. 1

Verb	Present	Past	Future	Imp.
འཁལ་བ	འཁལ	བཀལ་ཟིན	བཀལ	ཁོལ
ḥkhal.ba 'to spin'	ḥkhal	bkal.zin	bkal	khol

འཁུར་བ	འཁུར	བཀུར་ཟིན	བཀུར	ཁུར
ḥkhur.ba, 'to carry'	ḥkhur	bkur.zin	bkur	khur
འཁྲུད་པ	འཁྲུད	བཀྲུས	བཀྲུ	ཁྲུད
ḥkhrud.pa, 'to wash'	ḥkhrud	bkrus	bkru	khrud

No. 2

Verb	Present	Past	Future	Imp.
འགུགས་པ	འགུགས	བཀུག	དགུག	ཁུག
ḥgugs.pa, 'to call'	ḥgugs	bkug	dgug	khug
འགུམ་པ	འགུམ	བཀུམ	དགུམ	ཁུམ
ḥgum.pa, 'to kill'	ḥgum	bkum	dgum	khum
འགེགས་པ	འགེགས	བཀག	དགག	ཁོག
ḥgegs.pa, 'to prohibit'	ḥgegs	bkag	dgag	khog

No. 3

Verb	Present	Past	Future	Imp.
འཆག་པ	འཆག	བཅགས	བཅག	ཆོག
ḥchag.pa, 'to walk'	ḥchag	bcags	bcag	chog or ཤོག śog
འཆང་བ	འཆང	བཅངས	བཅང	ཆོང
ḥchaṅ.ba, 'to hold'	ḥchaṅ	bcaṅs	bcaṅ	choṅ

འཆིབ་པ	འཆིབ	བཅིབས	བཅིབ	ཆིབ
ḥchib.pa, 'to mount'	ḥchib	ḥcibs	bcib	chib

No. 4

Verb	Present	Past	Future	Imp.
འཇིག་པ	འཇིག	བཞིག	བཞིབ or གཞིག	ཞིག
ḥjig.pa, 'to destroy	ḥjig	bžig	bžib or gžig	žig
འཇིབ་པ	འཇིབ	བཞིབས	གཞིབ	ཞིབ
ḥjib.pa, 'to suck'	ḥjib	bžibs	gžib	žib
འཇོམས་པ	འཇོམས	བཅོམ	གཞོམ	ཆོམ
ḥjoms.pa, 'to conquer'	ḥjoms	bcom	gžom	chom

No. 5

Verb	Present	Past	Future	Imp.
འཐགས་པ	འཐགས	བཏགས	བཏག	ཐོག
ḥthags.pa, 'to grind, weave'.	ḥthags	btags	btag	thog
འཐུང་བ	འཐུང	བཏུངས	བཏུང	འཐུང
ḥthuṅ.ba, 'to drink'	ḥthuṅ	btuṅs	btuṅ	ḥthuṅ
འཐོར་བ	འཐོར	བཏོར	གཏོར	འཐོར
ḥthor.ba, 'to scatter'	ḥthor	btor	gtor	ḥthor

No. 6

Verb	Present	Past	Future	Imp.
འདིང་བ	འདིང	བཏིང	གདིང	ཐིང
ḥdiṅ.ba, 'to spread'	ḥdiṅ	btiṅ	gdiṅ	thiṅ
འདུལ་བ	འདུལ	བཏུལ	གདུལ	ཐུལ
ḥdul.ba, 'to subdue'	ḥdul	btul	gdul	thul
འདེགས་པ	འདེགས	བཏེག	གདེག	ཐེག
ḥdegs.pa, 'to lift up'	ḥdegs	bteg	gdeg	theg

No. 7

Verb	Present	Past	Future	Imp.
འཕྲལ་བ	འཕྲལ	ཕྲལ	དབྲལ	ཕྲོལ
ḥphral.ba, 'to separate'	ḥphral	phral	dbral	phrol
འཕྲི་བ	འཕྲི	ཕྲི	དབྲི	ཕྲི
ḥphri.ba, 'to substract'	ḥphri	phri	dbri	phri

No. 8

Verb	Present	Past	Future	Imp.
འབིགས་པ	འབིགས	ཕིག	དབིག	ཕིག
ḥbigs.pa 'to pierce'	ḥbigs	phig	dbig	phig
འབུད་པ	འབུད	ཕུད	དབུད	ཕུད
ḥbud.pa, 'to put off'	ḥbud	phud	dbud	phuḍ

འབུལ་བ	འབུལ	ཕུལ	དབུལ	ཕུལ
ḥbul.ba, 'to offer'	ḥbul	phul	dbul	phul.

No. 9

Verb	Present	Past	Future	Imp.
འཚག་པ	འཚག	བཙགས	བཙག	ཚོག
ḥtshag.pa, 'to sift'	ḥtshag	btsags	btsag	tshog
འཚོང་བ	འཚོང	བཙོངས	བཙོང	ཚོང
ḥtshoṅ.ba, 'to sell'	ḥtshoṅ	btsoṅs	btsoṅ	tshoṅ
འཚོལ་བ	འཚོལ	བཙོལ	བཙལ	ཚོལ
ḥtshol.ba, 'to search'	ḥtshol	btsoal	btsal	tshol

No. 10

Verb	Present	Past	Future	Imp.
འཛིན་པ	འཛིན	བཟུང	གཟུང	ཟུང
ḥdzin.pa, 'to seize'	ḥdzin	bzuṅ	gzuṅ	zuṅ
འཛུམ་པ	འཛུམ	བཙུམ ཟུམ	གཟུམ	ཟུམ
ḥdzum.pa, 'to close'	ḥdzum	bstum, zum	gzum	zum
འཛེད་པ	འཛེད	བཛེད	གཛེད	ཟེད
ḥdzed.pa 'to receive'	ḥdzed	bdzed	gzed	zed.

37 Verbs with the five prefixes, viz. ག g, ད d, བ b, མ m, and འ ḥ in the above cases sometimes retain the prefixes and sometimes

h

do not ; e. g. གཅི་བ gci.ba, 'to make water', retains its ག g in གཅི gci (present), གཅིས gcis (past), etc., while གཅོད་པ gcod.pa, 'to cut' in the present is གཅོད gcod, but in the past བཅད bcad, in the future གཅད gcad, and in the imperative ཆོད chod or གཅོད gcod.

In most verbs the prefix འ ḥ is used only in the present tense.

38. Active verbs are formed from the corresponding neuter ones by an addition, contraction, or transformation of a letter in the latter ; e. g. སྐྱེ་བ skye.ba 'to be born,' but སྐྱེད་པ skyed.pa, 'to generate' ; འགྲུབ་པ ḥgrub.pa 'to be accomplished', but སྒྲུབ་པ sgrub.pa 'to accomplish' ; འབྲལ་བ ḥbral.ba, 'to be separated', but འཕྲལ་བ ḥphral.ba 'to separate'.

THE CAUSATIVE

The causative is formed by adding འཇུག་པ ḥjug.pa 'to command, induce' (pr. འཇུག ḥjug, past བཅུག bcug, fut. གཞུག gžug, imp. ཆུག chug) to the infinitive ; e. g. འབྲི་བར ḥbri.bar 'to write' is the infinitive, by adding to it འཇུག་པ ḥjug.pa, we have འབྲི་བར་འཇུག་པ ḥbri.bar.ḥug.pa 'to cause to write' ; བྱེད་དུ་བཅུག byed.du. bcug, Skt. *kārita* 'caused to do' (BC, 29[a]).

It is to be noted that sometimes the sign of the infinitive is dropped ; e. g. from འཁྱེར་བ ḥkhyer.ba 'to carry' འཁྱེར་འཇུག་པ

khyer.ḥjug pa for འཁྱེར་དུ་འཇུག་པ ḥkhyer. du.ḥjug.pa 'to cause to carry'. Here the infinitive sign དུ du is dropped.

When speaking respectfully སྩོལ་བ stol.ba 'to send' is used instead of འཇུག་པ for forming a casual verb; e. g. ཀློག་ཏུ་སྩོལ་བ klog. tu.stsol.ba 'to cause to read'.

GERUNDS

Gerunds are made by adding the particles ཏེ te, དེ de, and སྟེ ste in accordance with the preceding final consonant (see p. 222), as well as ནས nas to the verb of the present and the past tenses ; e. g. ཡོད་དེ yod de, *bhūtvā*, 'being'; འདུག་སྟེ ḥdug. ste, *uṣitvā*, 'having lived' or 'having remained; བརྟེན་ནས brten. nas (རྟེན་པ rten. pa, *ā*-√śri 'to hold', 'to have recourse to,' pf. བརྟེན brten) *āśritya*, 'having held'.

ADVERBS

Adverbs are formed in many cases by adding such particles as the following to adjectives: ཏུ tu, དུ du, ན n, ར r, རུ ru ; e. g. ཀུན་ཏུ kun. tu *sarvatra* 'every where'; མྱུར་དུ myur. du, *āśu*, '*śīghram* 'promptly' ; ངན་པར, ṅan par, *mandaṃ* 'badly'.

———

PART I

TEXTS

I

॥ ཤེས་རབ་སྡོང་བུ ॥

॥ ŚES. RAB. SDOṄ. BU ॥

॥ प्रज्ञादण्डः ॥

1

ཤེས་རབ་དང་མཉམ་	མིག་	མེད་དེ།
śes.rab.daṅ.mñam.	mig.	med.de ।
प्रज्ञा- समं	चक्षुः	नास्ति ।
རྨོངས་པ་དང་མཉམ་	མུན་པ་	མེད།
rmoṅs.pa.daṅ.mñam.	mun.pa.	med ।
मोह- समं	तमः	नास्ति ।
ནད་འདྲ་བ་ཡི་	དགྲ་བོ་	མེད།
nad.ḥdra.ba.yi.	dgra.bo.	med ।
रोग-समः	शत्रुः	नास्ति ।
འཆི་བ་དང་མཉམ་	འཇིགས་པ་	མེད॥
ḥchi.ba.daṅ.mñam.	ḥjigs.pa.	med ॥
मृत्यु- समं	भयं	नास्ति ॥ 105

नास्ति प्रज्ञासमं चक्षुर्नास्ति मोहसमं तमः ।
नास्ति रोगसमः शत्रुर्नास्ति मृत्युसमं भयम् ॥

2

དམ་པའི་ འགྲོ་བ་ གཉིས་ ཡིན་ཏེ །

dam.paḥi. ḥgro.ba. gñis. yin.te ।

* सतः गती द्वे स्तः ।

མེ་ཏོག་དག་གི་ མགོ་ལྕོགས་བཞིན །

me.tog.dag.gi. mgo.lcogs.bžin ।

कुसुमानां स्तवक- वत् ।

འཇིག་རྟེན་ ཀུན་གྱིས་ སྤྱིར་ བཀུར་བའམ །

ḥjig.rten. kun.gyis spyir. bkur.baḥam ।

लोकेन सर्वेण मूर्ध्नि पूज्यते अथवा ।

ནགས་ཉིད་དུ་ དེངས་པར་བྱ ॥

ngas.ñid.du deṅs.par.bya ॥

वन एव विशीर्येत ॥ 26

कुसुमस्तवकस्येव द्वे गती तु महात्मनाम् ।
मूर्ध्नि वा धार्यते लोकैर्विशीर्येत वनेऽथवा ॥

3

གང་ཞིག་ ཡིད་ལ་ གནོད་བྱེད་ འདོད།

gaṅ.žig. yid.la. gnod.byed ḥdod ।

यस्य मनसि * अपकारम् इच्छत्

དེ་ལ་ རྟག་ཏུ་ སྙན་ཚིག་ བརྗོད།

de.la. rtag.tu. sñan.tshig. brjod ।

तस्य सदा प्रिय- वाक्यं ब्रूयात् ।

རྔོན་པ་ རི་དྭགས་གསོད་མཐོང་ཚེ།

rṅon.pa. ri.dwags.gsod.mthoṅ. tshe ।

व्याधः मृग- वध- * दर्शन- काले ।

ཡིད་འོང་ གླུ་ སྙན་ ལེན་པ་ བཞིན།།

yid.ḥoṅ. glu. sñan. len.pa. bžin ॥

हृदयङ्गमं गीतं * मधुरं गायति यथा ॥ 17

यस्य चाप्रियमन्विच्छेत्तस्य ब्रूयात् सदा प्रियम् ।
व्याधो मृगवधं कर्तुं गीतं गायति सुस्वरम् ॥

4

གཞན་ལ་ གནོད་པ་ མ་བྱས་ དང་ །

gažan.la. gnod.pa. ma.byas. daṅ ।

पर- सन्तापं अ-कृत्वा च

དམན་ ལ་ འདུད་ པ་ མ་བྱས་ ཤིང་ །

dman. la. ḥdud.pa. ma.byas. śiṅ ।

नीच- नम्रतां अ-कृत्वा ।

དམ་པའི ལམ་ ནི་ མ་སྤངས་ གང་ །

dam.pai lam.ni ma.spaṅs. gaṅ ।

सतः वर्त्म अनुत्सृज्य यत्

ཉུང་ བ་ དེ་ ནི་ མང་པོ་ ཡིན །

ñuṇ.ba de.ni. maṅ.po. yin ।

अल्पं तद् बहु भवति ।। 42

अकृत्वा परसन्तापमकृत्वा नीचनम्रताम् ।
अनुत्सृज्य सतां वर्त्म यत्स्वल्पमपि तद् बहु ।।

5

གང་ལ་ ཞལ་ཏ་བྱེད་པ་ མང་ །

gaṅ. la. žal.ta.byed.pa. maṅ ।

यत्र ∗ नेतारः बहवः ।

ཐམས་ཅད་ མཁས་པར་ ང་རྒྱལ་ཆེ །

thams.cad. mkhas.par. ṅa.rgyal. che ।

सर्वे [b]पण्डित- [c]मानिनः ∗ [a]महा- ।

ཀུན་ ཀྱང་ གཙོ་བོ་ཉིད་ འདོད་པ །

kun. kyaṅ gtso.bo.ñid. ḥdod. pa ।

सर्वे अपि प्रभुत्वम् इच्छन्ति ।

དེ་ཡི་ ཚོགས་རྣམས་ འཇིག་པར་ འགྱུར ༎

de.yi· tshogs.rnams. ḥjig.par. ḥgyur ॥

तानि वृन्दानि अवसीदन्ति ॥ 53

सर्वे यत्र विनेतारः सर्वे पण्डितमानिनः ।
सर्वे प्रभुत्वमिच्छन्ति तद्वृन्दमवसीदति ॥

6

གང་ལ་	བློ་	ཡོད་	དེ་	སྟོབས་ལྡན།
gaṅ.la.	blo.	yod.	de.	stobs.ldan !
यस्य	बुद्धिः	अस्ति	सः	बलवान्।

བློ་མེད་	སྟོབས་ཀྱིས་	ཅི་ཞིག་	བྱ།
blo.med.	stobs.kyis	ci.žig.	bya।
अबोधस्य	बलेन	किं	कार्यम्।

ཅི་ཞིག་	སེང་གེ་	སྟོབས་དང་ལྡན།
ci.žig	seṅ.ge.	stobs.daṅ.ldan।
कश्चित्	सिंहः	* बलवान्

རི་བོང་གིས་	ནི་	སྲོག་དང་བྲལ།།
ri.boṅ.gis.	ni.	srog.daṅ.bral ॥
शशकेन	हि	* निपातितः ॥ 85

बुद्धिर्यस्य बलं तस्य अबोधस्य कुतो बलम्।

पश्य सिंहो मदोन्मत्तः शशकेन निपातितः॥

7

ཇི་སྲིད་ འཇིགས་པ་ མ་བྱུང་བ །

ji.srid ḥjigs.pa. ma.byuṅ.ba ।

यावद् भयम् अनागतम् ।

དེ་སྲིད་ འཇིགས་ལ་ འཇིགས་པར་བྱ །

de.srid. ḥjigs.la. ḥjigs.par.bya ।

तावद् भयस्य भेतव्यम् ।

འཇིགས་པ་ མངོན་དུ་ བྱུང་བའི་ ཚེ །

ḥjigs.pa. mṅon.du. byuṅ.baḥi. tshe ।

भये *अभि- आगते ।

འཇིགས་མེད་ལྟ་བུར་ གཞོམ་པར་ བྱ ॥

ḥjigs.med.lta.bur. gžom.par.bya ॥

अभीत- वत् प्रहर्तव्यम् ॥ 89

तावद्भयस्य भेतव्यं यावद्भयमनागतम् ।
आगतं तु भयं दृष्ट्वा प्रहर्तव्यमभीतवत् ॥

8

སངས་རྒྱས་	མགོན་པོ་	ཡོངས་སྤངས་ཏེ །
saṅs.rgyas.	mgon.po.	yoṅs.spaṅs.te ।
बुद्धं	नाथं	परित्यज्य ।
ལྷ་	གཞན་ལ་ ནི་	ཕྱག་བྱེད་པ །
lha.	gžan.la. ni	phyag.byed.pa ।
देवम्	अन्यम्	नमस्करोति ।
བློ་ ངན་	གང་གཱའི་	འགྲམ་དུ་ ནི །
blo.ṅan.	gaṅ.gāḥi	ḥgram.du.ni ।
दुर्मतिः	गङ्गायाः	तीरे ।
སྐོམ་ནས་	ཁྲོན་པ་	བྱེད་པ་དང་མཚུངས །
skom.nas.	khron.pa.	byed.daṅ.mtshuṅs ॥
तृषितः	कूपं	करोति इव ॥ 100

Cf. विश्वान्तरं परित्यज्य देवान्तरमुपासते ।
तृषितो जाह्नवीतीरे कूपं खनति दुर्मतिः ॥

9

བརྒྱ་ཡི་ ནང་ནས་ དཔའ་བོ་ སྐྱེ །
brgya.yi. naṅ.nas. dpaḥ.bo. skye ।
शतस्य मध्यात् शूरः जायते ।

སྟོང་གི་ ནང་ནས་ མཁས་པ་ བྱུང་ །
stoṅ.gi. naṅ.nas. mkhas.pa. byuṅ ।
सहस्रस्य मध्यात् पण्डितो जायते ।

བརྒྱ་སྟོང་ལས་ ནི་ མཛངས་པ་ སྟེ
brgya.stoṅ.las. ni mdzaṅs.pa. ste ।
शत- सहस्रात् हि * प्राज्ञः ।

གཏོང་བ་ སྐྱེ་འམ་ མི་ སྐྱེའང་ སྲིད །
gtoṅ.ba skye.ḥam. mi. skyeḥaṅ. srid ॥
दाता जायते वा न जायतेऽपि वा ॥ 132

शतेषु जायते शूरः सहस्रेषु च पण्डितः
वक्ता दशसहस्रेषु दाता भवति वा न वा ॥

10

བདེ་བའི་ རྗེས་ལ་ སྡུག་བསྔལ་ ཏེ །

bde.baḥi. rjes.la. sdug.bsṅal. te ।

सुखस्य अनन्तरं दुःखं ।

སྡུག་བསྔལ་ རྗེས་ལ་ བདེ་བ་ ཡིན །

sdug.bsṅal. rjes.la. bde.ba. yin ।

दुःखस्य अनन्तरं सुखं भवति ।

མི་རྣམས་ཀྱི་ ནི་ བདེ་སྡུག་དག །

mi.rnams.kyi. ni. bde.sdug.dag ।

मनुष्याणां हि सुख-दुःखे ।

འཁོར་ལོ་བཞིན་དུ་ འཁོར་བར་བྱེད ॥

ḥkhor.lo.bžin.du. ḥkhor.bar.byed ॥

चक्र- वत् परिवर्तते ॥ 64

सुखस्यानन्तरं दुःखं दुःखस्यानन्तरं सुखम् ।
चक्रवत्परिवर्तन्ते दुःखानि च सुखानि च ॥

11

གང་ཞིག་ ལང་ཚོ་ལ་ ཞི་བ།

gaṅ.žig. lan.tsho.la. ži.ba ।

यः यौवने शान्तः ।

དེ་ནི་ ཞི་བར་ བདག་གིས་ ཤེས།

de.ni. ži.bar. bdag.gis. śes ।

तं हि शान्तम् अहं मन्ये ।

ཁམས་རྣམས་ ཡོངས་སུ་ཟད་པ་ན།

khams.rnams. yoṅs.su.zad.pa.na ।

धातुषु परि- क्षीणेषु ।

ཅི་ཡི་ཕྱིར་ན་ ཞི་ མི་ འགྱུར།

ci.yi.phyir.na. ži. mi. ḥgyur ॥

कुतः शमः न जायते ॥ 126

नवे वयसि यः शान्तः स शान्त इति मे मतिः ।

धातुषु क्षीयमाणेषु शमः कस्य न जायते ॥

12

ཀ་ཏ་ཀ་ཡི་		འབྲས་བུ་	ནི །
ka.ta.ka.yi		ḥbras.bu.	ni ।
कतकस्य		फलं	हि
ཆུ་རྣམས་	དང་བར་བྱེད་		མོད་ཀྱི །
chu.rnams.	dan.bar.byed.		mod.kyi ।
अम्बु-	प्रसादकं		यद्यपि ।
དེ་ཡི་		མིང་ཙམ་སྨྲས་པ་ཡིས །	
de.yi		min.tsam.smras.pa.yis ।	
तस्य		नाम- मात्र- ⁕ कथनात् ।	
ཆུ་	རྡུལ་དང་བར་	མི་	བྱེད་དོ ॥
chu.	rdul.dan.bar.	mi.	byed.do ॥
वारि	⁕ प्रसन्नं	न	क्रियते ॥ 168

फलं कतकवृक्षस्य यद्यप्यम्बुप्रसादकम् ।

न नामग्रहणादेव तस्य वारि प्रसीदति ॥

13

སྦྲུལ་ གདུག་ སྐྱེ་བོ་ངན་པ་ གདུག །
sbrul. gdug. skye.bo.ṅan.pa. gdug ।
सर्पः क्रूरः दुजनः क्रूरः ।

སྦྲུལ་ལས་ ལྷག་པར་ སྐྱེ་ངན་ གདུག །
sbrul.las. lhag.par skye.ṅan. gdug ।
सर्पात अधिकं दुर्जनः क्रूरः ।

སྦྲུལ་ གདུག་ སྨན་ དང་ སྔགས་ཀྱིས་ ཐུབ །
sbral. gdug. sman. daṅ sṅags.kyis. thub ।
सर्पः क्रूरः औषधेन च मन्त्रेण * शक्यः ।

སྐྱེ་ངན་ གདུག་པ་ གང་གིས་ ཞི །
skye.ṅan gdug.pa. gaṅ.gis ži ।
दुर्जनः क्रूरः केन * शाम्यति ॥ 173

सर्पः क्रूरः खलः क्रूरः सर्पात् क्रूरतरः खलः ।
मन्त्रौषधवशः सर्पः खलः केन निवार्यते ॥

14

འདོད་པ་ ཀུན་ཏུ་ སྤང་བར་གྱིས །
ḥdod.pa. kun.tu. spaṅ.bar.gyis ।
कामं सर्वथा जहीहि ।

གལ་ཏེ་ སྤོང་བར་ མ་ ནུས་ན །
gal.te spoṅ.bar. ma. nus.na ।
चेत् हातुं न शक्यते ।

ཐར་པ་ དག་ལ་ འདོད་པར་ གྱིས །
thar.pa.dag.la. ḥdod.par. gyis ।
मोक्षं प्रति कामं कुरु ।

དེ་ ཉིད་ དེ་ཡི་ སྨན་ ཡིན་ནོ ॥
de. ñid. de.yi. sman. yin no ॥
स हि तस्य भेषजं भवति ॥ 188

कामः सर्वात्मना हेयः स चेद्धातुं न शक्यते ।
स मोक्षं प्रति कर्तव्यः स हि तस्य हि भेषजम् ॥

15

ཟས་ལས་ ཟན་གྱི་ ཕྱེད་ཙམ་ཡང་ །

zas.las. zan.gyi. phyed.tsam.yaṅ ।

ग्रासाद् अन्नस्य अर्ध-मात्राम् अपि ।

སློང་བ་རྣམས་ལ་ ཅིས་ མི་ སྟེར །

sloṅ.ba.rnams.la. cis. mi. ster ।

अर्थिषु किं न दीयते ।

འདོད་དང་ རྗེས་མཐུན་ འབྱོར་པ་ཡང་ །

ḥdod.daṅ. rjes.mthun. ḥbyor.pa. yaṅ ।

इच्छा- अनुरूपः विभवः च ।

གང་གི་ཚེ་ན་ འབྱུང་བར་ འགྱུར །

gaṅ.gi.tshe.na ḥbyuṅ.bar. ḥgyur ।

कदा भविष्यति ॥ 199

ग्रासादपि तदर्द्धं च कस्मान्नो दीयतेऽर्थिषु ।
इच्छानुरूपो विभवः कदा कस्य भविष्यति ॥

16

སྦྱིན་དང་ སྤྱོད་པས་ སྟོང་པ་ཡི །

sbyin.daṅ. spyod.pas. stoṅ.pa.yi ।

दान- भोग- विहीनेन ।

ནོར་ དེས་ ནོར་བདག་ ཡིན་ ན་ གོ །

nor. des. nor.bdag. yin. na. go ।

धनेन तेन धन- पतिः भवति यदि ।

ནོར་ དེ་ཉིད་ཀྱིས་ བདག་ ཀྱང་ ནི །

nor. de.ñid.kyis. bdag. kyaṅ. ni ।

धनेन तेन एव वयम् अपि ।

ནོར་གྱི་ བདག་པོ་ ཅིས་ མ་ ཡིན །

nor.gyi. bdag.po. cis ma. yin ॥

धनस्य पतयः किं न भवामः ॥ 20।

दानभोगविहीनेन धनेन धनिनो यदि ।
भवामः किं न तेनेव धनेन धनिनो वयम् ॥

17

གང་ཞིག་ དམྱལ་བའི་ ནད་ལ་ནི །
gaṅ.žig. dmyal.baḥi nad.la.ni ।
यः नरक- व्याधेः ।

གསོ་བ་ འདི་ལ་ མི་ བྱེད་པ །
gso.ba. ḥdi.la. mi. byed.pa ।
चिकित्सां इह न करोति ।

སྨན་མེད་ གནས་སུ་ སོང་ནས་ ནི །
sman.med. gnas.su soṅ.nas. ni ।
निरौषधं स्थानं गत्वा हि ।

ནད་དང་བཅས་པས་ ཅི་ བྱར་ཡོད །
nad.daṅ.bcas.pas. ci. byar.yod ।
सरुजः किं करिष्यति ।। 206

इहैव नरकव्याधेश्चिकित्सां न करोति यः ।
गत्वा निरौषधं स्थानं सरुजः किं करिष्यति ।।

18

ཇི་སྲིད་འཚོ་བར་	གསོད་	ཀྱང་	ནི།
ji.srid.ḥtsho.bar.	gsod.	kyaṅ.	ni।
यावज्जीवं	घ्नतः	अपि	।

དགྲ་བོ་	ཟད་པར་	མི་	འགྱུར་གྱི།
dgra.bo.	zad.par.	mi	ḥgyur.gyi।
शत्रुः	क्षीणो	न	भवति।

རང་གི་	ཁྲོ་བ་	ཉིད་	བསད་	ན།
raṅ.gi	khro.ba.	ñid	bsad.	na।
आत्मनः	क्रोधः	एव	हन्यते	यदि।

དེ་ནི་	དགྲ་བོ་	ཉིད་	གསོད་	ཡིན།
de.ni.	dgra.bo.	ñid.	gsod.	yin।
तेन	शत्रुः	एव	हतः	भवति॥ 208

न द्विषन्तः क्षयं यान्ति यावज्जीवमपि घ्नतः।
क्रोधमेव तु यो हन्ति तेन सर्वे द्विषो हताः॥

19

ཐམས་ཅད་　ཆོས་ ནི་　མཉན་པར་བྱ །
thams.cad.　chos.ni.　mñan.par.bya ।
सर्व-　धर्मः हि　श्रोतव्यः ।

ཐོས་ནས་　རབ་ཏུ་　བཟུང་བྱ་སྟེ །
thos.nas.　rab.tu.　bzuṅ.bya. ste ।
श्रुत्वा　सं-　धारयितव्यः ।

གང་ཞིག་　བདག་ ཉིད་　མི་འདོད་པ །
gaṅ.žig.　bdag. ñid.　mi.ḥdod.pa ।
यत्　आत्मनः एव　अनिष्टम् ।

དེ་དག་　གཞན་ལ་　མི་　བྱའོ ॥
de.dag.　gžan.la　mi.　bya.ḥo ।
तत्　परस्य　न　कर्तव्यम् ॥ 212॥

श्रूयतां धर्मसर्वस्वं श्रुत्वा च हृदि धार्यताम् ।
आत्मनः प्रतिकूलानि न परेषां समाचरेत् ।

20

རིག་པ་བསླབས་ དང་ དཔའ་པོ་ དང་ །
rig.pa.bslabs. daṅ dpaḥ.po. daṅ ।
कृतविद्यः च शूरः च ।

གང་ ཡང་ གཟུགས་བཟང་ལྡན་ བུད་མེད །
gaṅ. yaṅ. gzugs.bzaṅ.ldan. bud.med ।
या अपि रूपवती योषित्

གང་ དང་ གང་དུ་ འགྲོ་འགྱུར་བ །
gaṅ. daṅ. gaṅ. du. ḥgro.ḥgyur.ba ।
यत्र यत्र गमिष्यन्ति ।

དེ་ དང་ དེར་ ནི་ དཔལ་ ཆེན་ ཐོབ །།
de.daṅ.der. ni. dpal. chen. thob ॥
तत्र तत्र हि * श्रियं महतीं लभन्ते ॥ 226

शूराश्च कृतविद्याश्च रूपवत्यश्च योषितः ।
यत्र यत्र गमिष्यन्ति तत्र तत्र कृतादराः ॥

21

རིག་པ་ལྡན་ དང་ རྒྱལ་པོ་ ནི །
rig.pa.ldan. daṅ rgyal.po. ni ।
विद्वान् च राजा ।

གང་དུའང་ མཉམ་པ་ མ་ ཡིན་ ཏེ །
gaṅ.duḥaṅ. mñam.pa. ma. yin. te ।
कुत्र अपि तुल्यः न भवति ।

རྒྱལ་པོ་ རང་གི་ ཡུལ་ན་ བཀུར །
rgyal.po. raṅ.gi. yul.na. bkur ।
राजा स्वस्य देशे पूज्यते ।

རིག་ལྡན་ ཀུན་ཏུ་ བཀུར་བར་འགྱུར ॥
rig.ldan. kun.tu. bkur. bar.ḥgyur ॥
विद्वान् सर्वत्र पूज्यते ॥ 227

विद्वत्त्वं च नृपत्वं च नैव तुल्यं कदाचन ।
स्वदेशे पूज्यते राजा विद्वान् सर्वत्र पूज्यते ॥

22

གཟུགས་ དང་ ལང་ཚོ་ ཕུན་ཚོགས་ཤིང་ །

gzugs. daṅ laṅ.tsho. phun.tshogs.śiṅ ।

रूप- (च) यौवन- सम्पन्नाः ।

རིགས་མཐོ་རྣམས་ལས་ སྐྱེས་ གྱུར་ ཀྱང་ །

rigs.mtho.rnams.las. skyes. gyur. kyaṅ ।

विशाल-कुल- सम्भवाः अपि ।

རྒྱ་སྐྱེགས་ཤིང་གི་ མེ་ཏོག་ལྟར །

rgya.skyegs.śiṅ.gi. me.tog.ltar ।

किंशुकस्य कुसुमम् इव ।

རིག་དང་བྲལ་ ན་ མཛེས་ མ་ ཡིན ॥

rig.daṅ.bral. na. mdzes. ma. yin ॥

* विद्याहीनाः शोभन्ते न ॥ 228

रूपयौवनसम्पन्ना विशालकुलसम्भवाः ।
विद्याहीनाः न शोभन्ते निर्गन्धा इव किंशुकाः ॥

23

བདེ་བ་འདོད་ན་ རིག་པ་ འདོར །

bde.ba.ḥdod.na. rig.pa. ḥdor ।

* सुखार्थी विद्यां त्यजेत् ।

རིག་པ་འདོད་ན་ བདེ་བ་ འདོར །

rig.pa.ḥdod.na. bde.ba. ḥdor ।

* विद्यार्थी सुखं त्यजेन् ।

བདེ་ལྡན་ རིག་པ་ ག་ལ་ འགྲུབ །

bde.ldan rig.pa. ga.la. ḥgrub ।

सुखार्थिनः विद्या कुत्र सिध्यति ।

རིག་པ་དོན་གཉེར་ ག་ལ་ བདེ །

rig.pa.don.gñer. ga.la. bde ॥

विद्यार्थिनः कुतः सुखम् ॥ 230

सुखार्थिनः कुतो विद्या नास्ति विद्यार्थिनः सुखम् ।
सुखार्थी वा त्यजेद्विद्यां विद्यार्थी वा त्यजेत् सुखम् ॥

24

རིག་དང་ལྡན་ལ་ གཞན་ ཡུལ་ གང་ །

rig.daṅ.ldan.la. gžan. yul gaṅ ।

सविद्यस्य विदेशः कः ।

སྙན་པར་སྨྲ་ལ་ ཕ་རོལ་ སུ །

sñan.par.smra.la pha.rol. su ।

* प्रियवादिनः परः कः ।

ནུས་དང་ལྡན་ལ་ ཁུར་ ལྕི་ གང་ །

nus.daṅ.ldan.la. khur. lci. gaṅ ।

समर्थस्य भारः गुरुः कः ।

བརྩོན་དང་ལྡན་ལ ཐག་རིང་ ཅི ॥

brston.daṅ.ldan.la. thag.riṅ. ci. ॥ 232

व्यवसायिनः दूरं किम् ॥

कोऽतिभारः समर्थानां कः परः प्रियवादिनाम् ।
को विदेशः सविद्यानां कः परः प्रियवादिनाम् ॥

25

སྐྱེད་པར་བྱེད་ དང་ ལེགས་སློབ་ དང་ །

skyed.par.byed. daṅ, legs.slob. daṅ ।

जनिता च * सु-शिक्षकः च

གང་ཞིག་ རིག་པ་སྟེར་བ་ དང་ །

gaṅ.žig. rig.pa.ster.ba. daṅ ।

यः विद्यादाता च ।

ཟས་སྟེར་བ་ དང་ མི་འཇིགས་སྦྱིན །

zas.ster.ba. daṅ. mi.ḥjigs.sbyin ।

अन्न-दाता च * अ-भय-दाता ।

ལྔ་པོ་ འདི་དག་ ཕ་རུ་ བཤད ॥

lṅa.po. ḥdi.dag. pha.ru. bśad ॥

पञ्च एते पितरः * स्मृताः ॥ 237

जनिता चोपनेना च यश्च विद्यां प्रयच्छति ।
अन्नदाता भयत्राता पञ्चैते पितरः स्मृताः ॥

26

རྒྱལ་པོ་	བློན་པོ་	ཆུང་མ་	དང་ །
rgyal.po.	blon.po.	chuṅ.ma.	daṅ ।
राज-	मन्त्रि-	पत्नी	च

དེ་བཞིན་	མཛའ་བོའི་	ཆུང་མ་	དང་ །
de.bžin.	mdzaḥ'.boḥi.	chuṅ.ma.	daṅ ।
तथा	मित्रस्य	पत्नी	च

སྤུན་ཟླའི་	ཆུང་མ་	མ་ཉིད་	དེ །
spun.zlṇai.	chuṅ ma.	ma ñid.	de ।
सोदरस्य	पत्नी भ्रातृ	माता एव ।	

ལྔ་པོ་	འདི་དག་	མ་རུ་	བཤད ॥
lṅa.po.	ḥdi.dag.	ma ru.	bśad ॥
पञ्च	एताः	मातरः	स्मृताः ॥ 238

राजपत्नी गुरोः पत्नी मित्रपत्नी तथैव च ।
पत्नीमाता स्वमाता च पञ्चैताः पितरः स्मृताः ॥

27

བླུན་ལ་ ཉེ་བར་བསྟན་པ་ ནི།
blun.la. ñe.bar.bstan.pa. ni ।
मूर्खस्य उपदेशो हि

འཁྲུག་པའི་ རྒྱུ་ ཡིན་ ཞི་ཕྱིར་ མིན།
ḥkhrug.paḥi. rgyu. yin. ži.phyir. min ।
क्रोध- हेतुः भवति शान्तये न भवति ।

ལག་འགྲོ་ འོ་མ་ འཐུངས་པ་ ནི།
lag.ḥgro. ḥo.ma. ḥtthuns.pa. ni ।
भुजङ्गानां पयः- पानम्

དུག་ འཕེལ་ འགྱུར་བ་ འབའ་ཞིག་གོ།
dug.ḥphel. ḥgyur.ba. ḥbaḥžig.go. ॥
विष-वर्धनं भवति केवलम् ॥ 239

उपदेशो हि मूर्खाणां प्रकोपाय न शान्तये ।
पयःपानं भुजङ्गानां केवलं विषवर्धनम् ॥

28

མངོན་སུམ་པ་ཡི་	རྐང་གཉིས་	ཕྱུགས །
mṅon.sum pa yi	rkaṅ,gñis.	phyugs ।
प्रत्यक्षः	द्विपदः	पशुः ।

བླུན་པོ་	ཡོངས་སུ་	སྤང་བར་བྱ་ །
blun.po.	yoṅs.su.	spaṅ.bar.bya
* मूर्खः	परि-	हर्तव्यः ।

མ་མཐོང་	ཚེར་མ་	ཇི་ལྟ་བུར །
ma.mthoṅ	tsher.ma.	ji.lta. bur ।
* अ-दृष्टः	कण्टकः	यथा ।

ཚིག་གི་	ཟུག་རྔུས་	གནོད་པར་བྱེད ॥
tshig.gi.	zug.rṅus.	gnod.par.byed ॥
वाक्य-	शल्येन	* भिनत्ति ॥ 240

दुर्जनः परिहर्तव्यः प्रत्यक्षं द्विपदः पशुः ।
भिनत्ति वाक्यशल्येन अदृश्यः कण्टको यथा ॥

29

བླུན་པོ་ ཆུ་ཡི་ རི་མོ་ ལྟར།
blun. po. chu.yi. ri.mo. ltar ।
* नीचानां जल- रेखा इव ।

གང་ཞིག་ བྱས་ ཏེ་ མྱུར་དུ་ འཇིག །
gaṅ.žig. byas. te. myur.du ḥjig ।
यत् कृतं तत् * द्रुतं नश्यति ।

དམ་པ་ རྡོ་ཡི་ རི་མོ་ ལྟར།
dam.pa. rdo.yi. ri.mo. ltar ।
साधूनाम् शिला- लेखा इव ।

ཤིན་ཏུ་ ཆུང་ངུའང་ བརྟན་པར་ གནས།
śin.tu. chuṅ.ṅuḥaṅ brtan.par. gnas ।
अति- अल्पम् अपि * दृढं तिष्ठति ॥ 234

जलरेखेव नीचानां यत्कृतं तन्न दृश्यते ।
अत्यल्पमपि साधूनां शिलालेखेव तिष्ठति ॥

30

ཨེ་མ་ སྐྱེ་བོ་ངན་པ་ དང་ །

e.ma. skye.bo.ṅan.pa. daṅ ।

अहो दुर्जनस्य च ।

བད་ཀན་དག་གི་ རང་བཞིན་ མཚུངས །

bad.kan.dag.gi. raṅ.bžin mtshuṅs ।

श्लेष्मणः प्रकृति- सादृश्यम् ।

འཇམ་པོ་ཡིས་ ནི འཁྲུག་འགྱུར་ལ །

ḥjam.po.yis. ni. ḥkhrug.ḥgyur.la ।

मधुरेण कोपमायाति ।

རྩུབ་པོ་ཡིས་ ནི་ ཞི་བར་འགྱུར ॥

rtsub.po.yis. ni. ži.bar.ḥgyur ।

कटुकेन शाम्यति ॥ 245

अहो प्रकृतिसादृश्यं श्लेष्मणो दुर्जनस्य च ।
मधुरैः कोपमायाति कटुकेनैव शाम्यति ॥

II

॥ ཀླུ་ཀུན་དུ་དགའ་བ་ ཞེས་བྱ་བའི་ ཟློས་གར ॥[1]

॥ नागानन्दं नाम नाटकम्[1] ॥

ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་ལ་ ཕྱག་འཚལ་ལོ ॥[2]

सर्वज्ञाय नमः ॥[2]

བསམ་གཏན་ ཟོལ་དག་ ཉེ་བར་བཟུང་ནས་ སྐད་ཅིག་ མིག་ ཕྱེ་

ध्यान- व्याजम् उपेत्य क्षणं चक्षुः उन्मील्य

སུ་ལ་ སེམས་པར་བྱེད །

कां चिन्तयसि ।

སྐྱོབ་པ་ཡིན་ ཡང་ ལུས་མེད་ མདའ་ གཟིར་ སྐྱེ་བོ་ འདི་དག་

त्राता अपि अनङ्ग- शर- आतुरं जनम् इमं

སྲུང་བ་ མིན་ལ་ ལྟོས །

रक्षसि न पश्य ।

སྙིང་རྗེ་ལྡན་པ་ རྫུན་ཏེ་ ཁྱོད་ལས་ གཞན་ བརྩེ་མེད་ སྐྱེས་བུ་

कारुणिकः मिथ्या त्वत्तः अन्यः निर्घृणः पुमान

ག་ལ་ ཡོད །

कुतः अस्ति ।

བདུད་མོ་རྣམས་ཀྱིས་ བྱང་ཆུབ་ལ་ འདི་ ཕྲག་དོག་གིས་

मारवधूभिः बोधौ इदं सेर्ष्यं

བརྗོད་ རྒྱལ་བས་ ཁྱེད་ལ་ བསྲུངས ॥[1]

अभिहितः जिनः वः पातु ॥ १ ॥

ध्यानव्याजमुपेत्य चिन्तयसि कामुन्मील्य चक्षुः क्षणं
पश्यानङ्गशरातुरं जनमिमं त्रातापि नो रक्षसि ।
मिथ्याकारुणिकोऽसि निर्घृणतरस्त्वत्तः कुतोऽन्यः पुमान्
सेर्ष्यं मारवधूभिरित्यभिहितो बोधौ जिनः पातु वः ॥ १ ॥

གཞན་ཡང་ །[1]

* अपि च ।[1]

གཞུ་ བཀང་ འདོད་པ་ དང་ནི་ རྔ་ གསང་ བརྡུང་ཞིང་

चापम् आकृष्य कामेन च [c]पटह- [b]पटु- [a]हत-

སྒྲ་སྒྲོགས་ བདུད་ཀྱི་ དཔའ་བོ་ དང་ །

* [d]आडम्बरैः मार- वीरैः च

སྨིན་འཁྱོག་ རབ་འདར་ གླལ་ འཛུམ་ ཡོགས་སུ་ལྟ་བ་ མཐོ་རིས་

भ्रू- भङ्ग- उत्कम्प- जृम्भा- स्मित- * वलित-दृशा दिव्य-

བུ་མོ་ སྐྱེ་བོ་ དང་ །

नारी-जनेन च ।

གྲུབ་པ་ ཡན་ལག་ མཆོག་ འདུད་རྣམས་ དང་ མཚར་བས་
सिद्धैः [c]अङ्गैः [b]उत्तम- [a]प्रह्व- च विस्ययात्

སྤུ་ལྡངས་ལུས་ཅན་ ནོར་ལྷ་ཡིས །
पुलकित-वपुषा वासवेन

བྱང་ཆུབ་འཐོབ་ལ་ བསམ་གཏན་ གཡོ་མེད་ ཅེས་ བལྟས་
बोधेः अवाप्तौ ध्यायन् अविचलितः इति दृष्टः

ཐུབ་པའི་དབང་པོས་ ཁྱེད་ལ་ བསྲུངས །།[2]
मुनि- इन्द्रः वः पातु ॥ २ ॥

कामेनाकृष्य चापं हतपटुपटहावल्गिभिर्मारवीरै-
र्भ्रूभङ्गोत्कम्पजृम्भास्मितललितवता दिव्यनारीजनेन ।
सिद्धैः प्रह्वोत्तमाङ्गैः पुलकितवपुषा विस्मयाद् वासवेन
ध्यायन् बोधेरवाप्तावचलित इति वः पातु दृष्टो मुनीन्द्रः ॥ २ ॥

ཞིབ་ཏུ་མངས་པར་འགྱུར་བས །[1]
अलं बहुना ।[1]

[དགའ་བར་བྱས་ཏེ ། མདོ་འཛིན་པའོ །][2]

[नान्द्यन्ते सूत्रधारः ।][2]

དེ་རིང་ དབང་པོའི་ དགའ་སྟོན་ལ་ ཕྱོགས་ སྣ་ཚོགས་ནས་
अत्र इन्द्र- उत्सवे [b]दिग्देशाद् [a]नाना-

འོངས་པ་[3] དཔལ་ལྡན་དགའ་བའི་ ལྷའི་ ཞབས་ཀྱི་པ་ད་ཾ་ བར་བསྟེན་པའི་[4]
མ

आगतेन[3] श्री- हर्ष- देवस्य पाद पद्म- ＊उपसेविना[4]

རྒྱལ་པོའི་ཚོགས་རྣམས་ཀྱིས་[5] གུས་པ་དང་ལྡན་པར་ བོས་ཏེ །

राज-समूहेन[5] ＊स- मानं आहूय

བདག་ལ་ སྨྲས་པ །[6] ཇི་ལྟར་ ཁོ་བོ་ཅག་གི་ རྗེ་ དཔལ་ལྡན་

अहम् उक्तः ।[6] यथा अस्मत्- स्वामिना श्री-

དགའ་བའི་ལྷས་[7] སྔར་མེད་པའི་ དངོས་པོ་ རྒྱན་རྣམ་པར་ བཀོད་[8]

हर्षदेवेन[7] अपूर्व- वस्तु- [b]अलङ्कृतं [a]रचना-[8]

རིག་པ་འཛིན་པའི་ སྐྱེས་རབས་ལས་ བརྩམས་པ་[9] ཀླུ་ཀུན་དུ་དགའ་བ་

विद्याधर- जातक- प्रतिबद्धं[9] नागानन्दं

ཞེས་བྱ་བའི་ ཟློས་གར་ མཛད་པ་ནི་[10] ངོ་བོ་ཅག་རྣམས་ཀྱིས་

नाम नाटकं कृतम् अस्माभिः

ཉན་པ་པོ་བརྒྱུད་པ་ལས་ ཐོས་ཏེ །[11] སྦྱོར་པ་དག་ མི་ མཐོང་ངོ ॥[12]

＊श्रोतृ- परम्परया श्रुतम् । प्रयोगो न दृष्टः ।[12]

अद्याहमिन्द्रोत्सवे सबहुमानमाहूय नानादिग्देशागतेन राज्ञः श्रीहर्षदेवस्य पादपद्मोपजीविना राजसमूहेनोक्तः यथा यत्तदस्मत्स्वामिना श्रीहर्षदेवनापूर्ववस्तु-रचनालङ्कृतं विद्याधरजातकप्रतिबद्धं नागानन्दं नाम नाटकं कृतमित्यस्माभिः श्रोत्र-परम्परया श्रुतं न प्रयोगतो दृष्टम् ।[3-12]

དེའི་ཕྱིར་ རྒྱལ་པོ་ དེ་ཉིད་ལ་ གུས་པ་ དང་ །[13] ཁོ་བོ་ཅག་ལ་

तत् राज्ञः तस्यैव * मानान् च[13] अस्मासु

རྗེས་སུ་བཟུང་བའི་ བློས་·[14] སྦྱོར་བ་ ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་དུ་ ཁྱོད་ཀྱིས་

अनुग्रह- बुद्धया प्रयोगं यथावत् त्वं

ཟློས་གར་དག་སྦྱོས་ཤིག་ ཅེས་སོ །[15] དེའི་ཕྱིར་ ར་ཞིག་ ཆོན་གྱི་

नाटय इति ।[15] तद् यावद् नेपथ्य-

བཀོད་པ་དག་ བྱས་ནས་ ཇི་ལྟར་མངོན་པར་ འདོད་པ་བཞིན་

रचनां कृत्वा यथा- अभि- लषितं

ཡོངསུ་རྫོགས་པར་བྱའོ ॥[16] འདུས་པའི་ སྐྱེ་བོ་ འདི་དག་གི་ ཡིད་ནི་

सम्पादयामि ।[16] सामाजिक- जनानाम् एषां मनः

ཀུན་དུ་ཆོམ་པར་གྱུར་དོ་ ཞེས་བྱ་ བདག་གི་ ངེས་དེ །[17]

आवर्जितम् इति मे निश्चयः ।[17]

ततस्यैव राज्ञो बहुमानादस्मासु चानुग्रहबुद्धया यथावत्प्रयोगेणाद्य त्वया नाट-यियतव्यमिति। तद्यावदिनीं नेपथ्यरचनां-कृत्वा यथाभिलषितं सम्पादयामि। आवर्जितानि च सामाजिकजनमनांसीति मे निश्चयः ।[6]

གང་གི་ཕྱིར །[18]

कुतः ।[18]

དཔལ་ལྡན་དགའ་བ་ སྙན་ངག་མཁན་པོ་ མཁས་པ་ འདུན་མ་ འདི་དག་
श्री- हर्षः कविः निपुणः षदिषद् एषा
ཡོན་ཏན་འཛིན།
गुण-ग्राहिणी।
འཇིག་རྟེན་དུ་ ནི་ བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་ སྤྱོད་པ་ ཡིད་འཕྲོག་
लोके बोधि-सत्त्व- चरितं हारि
ཀློས་གར་ བདག་ཅག་ མཁས།
नाट्ये वयं दक्षाः।
འདིར་ནི་ དངོས་པོ་ རེ་རེ་དག་ ཀྱང་ འདོད་པའི་ འབྲས་བུ་ འཐོབ་པའི་
इह वस्तु एकैकम अपि अभिलषित- फल- प्राप्तेः
གནས་ ཡིན་ ན།
पदं भवति
བདག་གི་ སྐལ་བ་ རྒྱས་པས་ ཡོན་ཏན་ ཀུན་གྱི་ ཚོགས་ འདུས་
मम भाग्य- उपचयाद् गुणस्य सर्वस्य गणः समुदितः
འདི་ལ་ སྨྲོས་ ཅི་ དགོས ||3
इह ब्रूहि किं प्रयोजनम् ॥ ३ ॥

श्रीहर्षो निपुणः कविः परिषदप्येषा गुणग्राहिणी
लोके हारि च बोधिसत्त्वचरितं नाट्ये च दक्षा वयम्।
वस्त्वेकैकमपीह वाञ्छितफलप्राप्तेः पदं किं पुन-
र्मद्भाग्योपचयादयं समुदितः सर्वो गुणानां गणः ॥ ३ ॥

དེས་ན་ རེ་ཞིག་ ཁྱིམ་པ་མ་ བོས་དེ་ གླུ་དག་ལ་ གནས་བར་བྱའོ །།[1]

तद् यावद् गृहिणीम् आहूय सङ्गीतकम् अनुतिष्ठामि ।[1]

[ཡོངས་སུ་བསྐོད་ཅིང་ མངོན་པར་ཕྱོགས་སུ་ བལྟས་ནས་ ।][2]

[परिक्रामन अभिमुखं अवलोक्य ।][2]

འཕགས་མ་ རེ་ཞིག་ འདིར ।[3]

आर्ये तावद् इतः ।[3]

[དེ་ནས་ གར་མཁན་མ་ ངུ་ཞིང་ ཞུགས་སོ ।། མདོ་འཛིན་པས་

[ततो नटी रुदती प्रविशति । सुत्रधारो

མཐོང་ནས །][4]

विलोक्य ।][4]

འཕགས་མ་ གླུ་ཀུན་དུ་དགའ་ བ་ ཞེས་བྱ་བའི་ ཟློས་གར་བྱ་ཡིན་ན་

आर्ये नागानन्दे [नाम] नाटयितव्ये

ཅིའི་དོན་དུ་ རྒྱུ་མེད་པ་ ཉིད་ ངུ་བར་བྱེད ।[5]

* किम् अकारणम् एव रुद्यते ।[5]

[གར་མཁན་མས །][6]

[नटी ।][6]

ཇོ་བོ་ ཇི་ལྟར་ མི་ ངུ་ སྟེ ।[7] གང་གི་ཕྱིར་ རེ་ཞིག་ ཡབ་ནི

आर्ये कथं न रोदिष्यामि ।[7] यतः तावन् तातः

ཡུམ་ དང་ འགྲོགས་ནས་ གན་པོ་འི་ དངོས་པོས་ ཡིད་བྱུང་སྟེ་ །

अम्बया सहितः स्थविर- भावेन उद्विग्नमानसः

ད་ ཁྱོད་ཀྱིས་ གཉེན་མཚན་གྱི་ ཁུར་དག་ འཛིན་པར་ མཛོད་དོ་[8] ཞེས་

इदानीं त्वं कुटुम्ब [लक्षण] भार- उद्वहनं करोषि[8] इति

ཐུགས་ལ་ བཞག་ནས་ དཀའ་ཐུབ་ཀྱི་ནགས་སུ་ གཤེགས་སོ ॥[9]

हृदये आरोप्य तपो- वनं गतः ॥[9]

आर्य कथं न रोदिष्यामि। यतस्तातोऽज्जुका च स्थविरभावजातनिर्वेदौ कुटुम्बभारवहनयोग्य इदानीं त्वमिति हृदय आरोप्य तपोवनं गतौ।[8-9]

[མདོ་འཛིན་པས་ །][10]

[सूत्रधारः ।][10]

བདག་ ཀུང་ ཡོངས་སུ་བཏང་ནས་ ཇི་ལྟར་ ཨབ་ཡུམ་ ནགས་སུ་

माम् अपि परित्यज्य कथं पितरौ वनं

གཤེགས ।[11]

यातौ ।[11]

कथं मामपि परित्यज्य वनं प्रयातौ पितरौ ।[11]

[རྣམ་པར་ བསམས་པ་ ནས །][12]

[विचिन्त्य ।][12]

ད་ནི་ ང་ ནི་ ཅི་ཞིག་ རིགས་པར་འགྱུར །[13] ཡང་ན་ བདག་

इदानीं मे किं युज्यते ।[13] अथवा अहं

བླ་མའི་ ཞབས་ཀྱི་ རིམ་གྲོ་བྱེད་པའི་ བདེ་བ་ ཡོངས་སུ་བཏང་ནས་

गुरु- चरण- परिचर्या- सुखं परित्यज्य

ཇི་ལྟར་ ཁྱིམ་དུ་ འཇུག་པར་བྱེད ༎[14]

कथं गृहे *प्रविशामि [14]

अथवा कथमहं गुरुचरणपरिचर्यासुखं परित्यज्य गृहे तिष्ठामि ।[14]

ཇི་ལྟར་ སྤྲིན་གྱི་བཞོན་པ་ བཞིན། དབང་ཕྱུག་ རིམ་པ་ས་ འོངས་ བཏང་སྟེ།

यथा जीमूतवाहनः ऐश्वर्यं क्रम- आगतं त्यक्त्वा ।

ཕ་མའི་ སྲིད་ཞུ་ སྒྲུབ་པའི་ ཕྱིར། བདག་ ཀྱང་ ནགས་སུ་ འགྲོབར་ བྱ ༎4

पित्रोः शुश्रूषां विधातुं अहम् अपि वनं यामि ॥

पित्रोर्विधातुं शुश्रूषां त्यक्त्वैश्वर्यं क्रमागतम् ।

वनं याम्यहमप्येष यथा जीमूतवाहनः ॥४॥

[སོང་བར་གྱུར་ཏེ སྐབས་དབྱེ་བའོ ༎][1]

[निष्क्रान्तौ । *आमुखम् ।][1]

[དེ་ནས སྤྲིན་གྱི་བཞོན་པ་ དང་། བི་དཱུ་ཥ་ཀ་ དག་ ཞུགས་ཏེ།

[ततः जीमूतवाहनः च विदूषकः प्रविशति ।

འཛིན་པས།][2]

नायकः ।][2]

ཆགས་པའི་ གནས་ ཞེས་བྱ་བར་ བདག་གིས་ རིག་ འཇིག་
रागस्य आस्पदम् इति अहं अवैमि ध्वंसि
ཅེས་ བྱ་བར་ བདག་གི་ མ་ རྟོགས་ མིན །
इति मम न प्रत्ययः न ।

བྱ་དང་བྱ་མིན་ རྣམ་པར་དཔྱད་རྣམས་ལ་ ཕྱིར་ཕྱོགས་གྱུར་པར་
कृत्य-अकृत्य- विचारणासु विमुखं
ས་ལ་ སུས་ ས་ རིག །
क्षितौ को न वेत्ति ।

ཕ་མའི་ སྲིད་ཞུ་བྱེད་པ་ བདག་གི་ ནི་ ལང་ཚོ་ དབང་པོའི་
पितरौ शुश्रूषमाणस्य मे यौवनम् इन्द्रिय-
དབང་དུ་ གྱུར་པ་ འདི །
वशं इदं

གལ་ཏེ་ གུས་པས་ འདི་ལྟར་ ཉིད་ གྱུར་ན་ དེ་ལྟར་ སྨད་པར་འོས་
यदि भक्त्या इत्थं एव भवेत् एवं निन्द्यम्
ཀྱང་ དགའ་བྱེད་ འགྱུར ॥ 5
अपि प्रियं भवेत् ॥

रागस्यास्पदमित्यवैमि न हि मे ध्वंसीति न प्रत्ययः
कृत्याकृत्यविचारणासु विमुखं को वा न वेत्ति क्षितौ ।
एवं निन्द्यमपीदमिन्द्रियवशं प्रीत्यै भवेद् यौवनं
भक्त्या याति यदीत्थमेव पितरौ शुश्रूषमाणस्य मे ॥ ५ ॥

[བི་དཱུ་ཥ་ཀས་ ཁྲོ་བ་དང་བཅས་པར །][1]

[विदूषकः सरोषम् ।][1]

ཀྱེ་ གང་གིས་ གསོན་བཞིན་དུ་ ཤི་བའི་ རྒན་རྒོན་ འདི་དག་

भोः केन जीवन- मृतयोः वृद्धयोः एतयोः

འདི་ལྟར་ ནགས་ན་ འདུག་པ་ལ་ འདི་སྲིད་ཀྱི་ དུས་སུ་ སྡུག་བསྔལ་

ईदृशं वन- वासे एतावन्तं कालं दुःखम्

ཉམས་སུ་མྱོང་ ཡང་ ཁྱོད་ནི་ ཡིད་དབྱུང་བར་ མི་ འགྱུར་ རོ །[2] དེས་ན

अनुभवन् अपि त्वं निर्विण्णः न ।[2] तत्

རབ་ཏུ་དད་བྱོས །[3] ད་དུང་ ཡང་ རེ་ཞིག་ བླ་མའི་ ཞབས་ཀྱི་ སྲིད་ཞུ་ལ་

प्रसीद ।[3] इदानीम् अपि तावत् गुरु- चरण- शुश्रूषा-

ཆགས་པ་ལས་ ཕྱིར་ཟློགས་ལ་ རྒྱལ་སྲིད་ཀྱི་ བདེ་བ་ ཉམས་སུ་མྱོང་

निर्बन्धात् * निवृत्य राज्य- सुखं अनु-

བར་གྱིས་ཤིག །[4]

भूयताम् ॥[4]

भो वयस्य न निर्विण्ण एव त्वमेतयोर्जीवन्मृतयोर्वृद्धयोः कृते ईदृशं वनवास-दुःखमनुभवन्नपि । तत्प्रसीद । इदानीमपि तावद् गुरुजनशुश्रूषानिर्बन्धान्निवृत्य [इच्छापरिभोगरमणीयं] राज्यसुखमनुभूयताम् ।[2-4]

[འཛིན་པས། །][5]

[नायकः][5]

ཇི་ལྟར་ ཡབ་ཀྱི་ མདུན་དུ་ སར་ འདུག་ མཛེས་པ་ དེ་ལྟ་
यथा पितुः पुरो भुवि तिष्ठन् भाति तथा

སེང་གེའི་ཁྲི་ལ་ ཡོད་ དམ་ ཅི །
सिंह-आसने अस्ति किम् ।

ཡབ་ཀྱི་ ཞབས་དག་ མཉེ་བ་ལས་ བྱུང་ བདེ་བ་ དེ་ནི་
तातस्य चरणयोः संवाहनाद् उद्भूतं सुखं तद्

རྒྱལ་སྲིད་དག་ལ་ ཡོད་དམ་ ཅི །
राज्यके अस्ति किम्

བླ་མའི་ ལྷག་མ་ འབྱུང་བའི་ དགའ་བ་ གང་ འདི་ ས་གསུམ་
गुरोः भुक्तोज्झिते धृतिः या एषा भुवनत्रये

སྤྱོད་པ་དག་ལ་ ཡོད་དམ་ ཅི །
भुक्ते अस्ति किम् ।

བླ་རས་ བཏང་བའི་ རྒྱལ་སྲིད་ ངེས་པར་ གདུང་བྱེད་དག་སྟེ་
गुरुणा त्यक्तं राज्यं खलु आयासः

དེས་ན་ ཡོན་ཏན་ ཅི་ཞིག་ ཡོད ॥ 6
तेन गुणः कश्चिद् अस्ति ॥

तिष्ठन् भाति पितुः पुरो भुवि यथा सिंहासने किं तथा
यत् संवाहयतः सुखं हि चरणौ तातस्य किं राज्यके ।

किं भुक्ते भुवनत्रये धृतिरसौ भुक्तोज्झिते या गुरो-
रायासः खलु राज्यमुज्झितगुरोस्तेनास्ति कश्चिद् गुणः ॥ ६ ॥

[བི་དཱུ་ཥ་ཀས་ | བདག་ཉིད་ཀྱིས་རྟོགས་པར |][1]

[विदूषकः । आत्मगतम् ।][1]

ཨེ་མ་ འདི་ནི་ སྐྱེ་བོ་ བླ་མའི་ སྙེ་ཞུ་ལ་ཆགས་པ་ཞིག་གོ །[2]

अहो अस्य [b]जन- [c]गुरु- शुश्रूषानुरागः ।[2]

[སྙམ་དུ་ བསམས་ནས |][3]

[विचिन्त्य ।][3]

དེས་ན་ འདིར་ ཡང་ རེ་ཞིག་ བརྗོད་པར་བྱའོ །[4]

तेन इद् [तु] तावद् भणिष्यामि ।[4]

भवतु एवं तावद् भणिष्यामि ।[4]

[གསལ་བར |][5]

[प्रकाशम् ।][5]

ཀྱེ་ གྲོགས་པོ་ ངེས་པར་ རྒྱལ་སྲིད་ཀྱི་ བདེ་བ་ འབའ་ཞིག་ གི་

भो वयस्य खलु राज्य- सौख्यस्य केवलस्य

ཆེད་དུ་ བདག་གིས་ འདི་ བརྗོད་པ་ མ་ཡིན་ཏེ །[6] གཞན་ ཡང་

कृते अहं इदं भणामि न ।[6] अन्यद् अपि

ཁྱོད་ལ་ བྱ་བ་དག་ ཡོད་པ་ ཉིད་དོ ॥[7]

ते करणीयं अस्ति एव ॥[7]

भो वयस्य न खल्वहं केवलं राज्यसौख्यम् उद्दिश्य एवं भणामि। अन्यदपि ते करणीयम् अस्त्येव ॥6-7

[འདྲེན་པས། འཛུམ་ དང་ བཅས།][8]

[नायकः। सस्मितम्।][8]

བྱ་བ་ བདག་གིས་ བྱས་པ་ ཉིད་ མ་ཡིན་ནམ། ལྟོས་ཤིག །[9]

करणीयं मया कृतम् एव ननु। पश्य।[9]

རིགས་པར་འོས་པའི་ ལམ་ལ་ བློན་པོ་ རྣམས་ སྦྱར་ དམ་པ་རྣམས་ནི

न्याय्ये वर्त्मनि प्रकृतयः योजिताः सन्तः

བདེ་ལ་ བཞག །

सुखे स्थापिताः।

དེ་བཞིན་ གཉེན་གྱི་ སྐྱེ་བོ་ བདག་ མཚུངས་ ཉིད་ བྱས་ རྒྱལ་སྲིད་དག

तथा बन्धु- जनः आत्म- सम एव कृतः राज्ये

ཀྱང་ བསྲུང་བར་བྱས།

अपि रक्षा कृता।

ཡིད་ལ་རེག་པ་ལས་ ལྷག་འབྲས་ སྟེར་ དཔག་བསམ་ཤིང་

[b]मनोरथाद् [c]अधिक- [d]फल- [a]दत्त- कल्पद्रुमः

ཡང་ སློང་བ་རྣམས་ལ་ བྱིན།

अपि अर्थिभ्यः दत्तः।

འདི་ལས་ གཞན་ བྱ་བ་ ཅི་ཞིག་ ཁྱོད་ཀྱི་ སེམས་ལ་

अतः परं कर्तव्यं किं ते चेतसि

གང་ཞིག་ གནས་པ་ སྨྲོས ॥ 7

यत् स्थितं कथय ॥

न्याय्ये वर्त्मनि योजिताः प्रकृतयः सन्तः सुखं स्थापिता
नीतो बन्धुजनस्तथात्मसमतां राज्येऽपि रक्षा कृता ।
दत्तो दत्तमनोरथाधिकफलः कल्पद्रुमोऽप्यर्थिने
किं कर्तव्यमतः परं कथय वा यत् ते स्थितं चेतसि ॥ ७ ॥

[བི་དཱུ་ཥ་ཀས །][1]

[विदूषकः ।][1]

ཀྱེ་ གྲོགས་པོ་ ཤིན་ཏུ་ཐུབ་ཚོད་ལྡན་ ཉམས་པར་བྱེད་པའི་

भोः वयस्य अत्यन्तमाहसिके * हतके

ལྷ་མ་དང་ག། འདི་ མི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས་ ཉེ་བར་གནས་པ་ལ་[2] གཙོ་བོ་དང་

देवमतङ्गे एतस्मिन् प्रतिपक्षे आसन्नस्थिते[2] प्रधान-

གཉེན་དག་ ཡང་དག་པར་གནས་ཀྱང་ ཁྱོད་ མེད་ན་ བདག་ནི་ རྒྱལ་སྲིད་

अमात्य- समधिष्ठितम् अपि त्वया विना अहं राज्यं

ལེགས་པར་གནས་པར་ མི་ རྟོག་གོ ॥[3]

सु- स्थितं न * तर्कयामि ।[3]

भो वयस्य अत्यन्तसाहसिको मतङ्गदेवहतकस्ते प्रतिपक्षः। तस्मिंश्च समासन्नस्थिते प्रधानामात्यसमधिष्ठितमपि न त्वया विना राज्यं सुस्थितमिति मे प्रतिभाति।[2] [3]

[འདྲེན་པས།][4]

[नायक ।][4]

མ་ཏང་གའིས་ རྒྱལ་སྲིད་ ལེན་པར་འགྱུར་རོ་ ཞེས་བྱ་བའི

मतङ्गो राज्यं ग्रहीष्यति इति

དོགས་པ་ ཡོད་ནམ་ཅི །[5] གལ་ཏེ་ དེ་ལྟར་གྱུར་ན་ དེ་ལས་ ཅིར་ འགྱུར །[6]

* आशङ्का अस्ति किम् ।[5] यदि एवम्, ततः किम् ।[6]

བདག་གི་ ལུས་ལ་སོགས་པ་ ཐམས་ཅད་ གཞན་གྱི་དོན་ ཉིད་ ཡོངས་སུ་

स्व- शरीरतः प्रभृति सर्वं परार्थम् एव परि-

བསྲུངས་པ་ མ་ཡིན་ནམ །[7] གང་ ཡང་ རང་གིས་ མ་ བྱིན་པ་

पाल्पते ननु ।[7] यत् तु स्वयं न दीयते

དེ་ ཡབ་ཀྱི་ ངོར་ཡིན་ནོ །།[8] དེས་ན་ དོན་མེད་པའི་ བསམ་པ་

तत् तात- * अनुरोधात् ।[8] तत् अवस्तुना चिन्तितेन

འདིས་ ཅི་ཞིག་བྱ །།[9] ཡབ་ཀྱི་ རྗེས་སུ་བསྟན་པ་ ཉིད་ ལྟར་

अनेन किम् ।[9] तात- * आज्ञा एव

བསྒྲུབ་པར་ བྱའོ །།[10]

* अनुष्ठेया[10]

[བི་དཱུ་ཥ་ཀས །][10]

[विदूषकः ।][10]

ཀྱེ་ ཡབ་ཀྱིས་ ཅི་ཞིག་ བསྟན །[11]

भोः तातेन किम् आज्ञप्तम् ।[11]

[འདྲེན་ པས །][12]

[नायकः ।][12]

ཇི་ལྟར་ ཉི་མ་ མང་པོར་ ཡོངས་སུ་སྤྱོད་པས་ དཀའ་ཐུབ་ཀྱི་ནགས་

यथा ᵇदिवस ᵃबहु परि-भोगेण तपो- वनम्

འདི་ ཡམ་ཤིང་ དང་ ། ཀུ་ཤ་དང་ ། མེ་ཏོག་དང་ ། ཉེ་བར་མཁོ་བའི་

इदं समित्- कुश- कुसुमम् उपयुक्त-

རྩ་བ་ དང་ འབྲས་བུ་ དང་ སློང་བུ་ དང་ ཛད་སང་བ་ དག་ རིང་དུ་བྱས་པར་

मूल- फल- कन्द- नीवार-प्रायं दूरी-

གྱུར་གྱི །[13] དེའི་ཕྱིར་ མ་ལ་ཡའི་ རིའི་ གོང་ལ་ བསྟི་གནས་

कृतम् ।[13] तत् मलय- पर्वतस्य उपरि आश्रम-पदं

འགའ་ཞིག་རྟགས་ཤིག།[14] ཅེས་ཡབ་ཀྱིས་བདག་ལ་རྗེས་སུ་བསྟན་ཏོ།[15]

* किञ्चित निरूपय ।[14] इति तातेन अह आज्ञापितोऽस्मि ।[15]

དེའི་ཕྱིར་ རི་ཞིག་ མ་ལ་ཡ་ ཉིད་དུ་ འགྲོ་འོ །།[16]

तद् यावद् मलयम् एव गच्छावः ॥[16]

वत्स जीमूतवाहन बहुदिवसपरिभोगेण दूरीकृतसमित्कुशकुसुमम् उपयुक्त-मूलफलकन्दनीवारप्रायमिदं स्थानं वर्तते ।[13-16]

[ཞེས་དེ་སོང་བར་གྱུར་ཏོ ॥ བི་དཱུ་ཥ་ཀས་ མདུན་དུ་ བལྟས་ ནས །][17]

[इति गतौ । विदूषकः अग्रतः विलोक्य ।][17]

ཀྱེ་ གྲོགས་པོ་ ལྟོས་ཤིག་ ལྟོས་ཤིག།[18] བརླན་དང་བཅས་ ཤིང་ སྟུག་པོའི་

भो वयस्य प्रेक्षस्व प्रेक्षस्व ।[18] सरस- वन-

ཙན་དན་གྱི་ ནགས་ཀྱི་ ཁྲོད་ནས་ ཡོངས་སུ་ བསྐྱོད་པ་ དྲི་ བཟང་ རྒྱ་ཆེན་པོས་

चन्दन- वन- गहन- * परिक्षुब्ध [c]परिमल- [b]भद्र [a]बहल-

བསྒོས་པ་ཅན་ རིའི་ ངོས་ མི་བཟང་བ་ལས་ བབས་པས་ དུམ་བུར་འགྱུར་བའི་

[d]लग्नः * [b]पर्वत [c]तट [a]विषम [d]पतन- [e]जर्जरीक्रियमाण-

ཆུ་རྒྱུན་ལས་ མཐོར་པའི་ ཐིགས་པ་ བསིལ་པོ་ འཛིན་པ་ མ་ལ་ཡའི་ རླུང་

[f]निर्झर * [g]प्रकीर्ण [i]शीकर- [h]शिशिर [j]वाही मलय- मारुतः

འདི་ནི་ ངེས་པར་ ལམ་གྱི་ ཡོངས་སུ་དུབ་པ་དག་ སེལ་ ཞིང་ །[19]

एषः खलु मार्ग- परिश्रमं अपनयन् [19]

དང་པོར་ འགྲོགས་པར་ འདོད་པའི་ དགའ་མ་ལ་ མགྲིན་པར་ བཟུང་བ་

प्रथम- सङ्गम- उत्कण्ठित- प्रिया- कण्ठ- ग्रह

བཞིན་དུ་ གྲོགས་པོ་ མཛའ་བོ་ལ་ སྤུ་ལོངས་ རྒྱས་པར་ བྱེད་པ་ འདྲའོ ॥[20]

इव ᵇवयस्यं ᵃप्रिय रोमाञ्चयति * विपुलं इव ।[20]

भो वयस्य प्रेक्षस्व प्रेक्षस्व । एष खलु सरसघनस्निग्धचन्दनवनोत्सङ्गपरिमिलनलग्नबहलपरिमलो विषमतटपतनजर्जरीक्रियमाणनिर्झरोच्चलितशिशिरशीकरासारवाही प्रथमसङ्गमोत्कण्ठितप्रियाकण्ठग्रह इव मार्गपरिश्रममपनयन् रोमाञ्चयति प्रियवयस्यं मलयमारुतः ॥ [18-20]

[འདྲེན་ པས । ཀུན་ཏུ་ བལྟས་ནས ।][21]

[नायकः । सर्वतो विलोक्य ।][21]

ཨ་ཡེ་ བདག་ཅག་གིས་ རི་ མ་ལ་ཡར་ སླེབ་པར་གྱུར་ཏོ ॥[22]

अये वयं ᵇपर्वतं ᵃमलय प्राप्ताः ।[22]

[བརྟགས་ ནས ।][23]

[निरूप्य ।][23]

ཨེ་མ་ འདི་ ནི་ དགའ་བར་བྱ་བ་ཞིག་སྟེ । དེ་ལྟར་ ཡང་ །[24]

अहो * इदं रमणीयम् । * तथा हि ।[24]

अहो अस्य रामणीयकम् ।[24]

དགའ་ལྡན་ ཕྱོགས་ཀྱི་ གླང་པོ་ འགྲམ་པའི་ ངོས་ བདར་

माद्यद्- दिग्- गज- गण्ड- भित्ति- कषणैः

ཙན་དན་དག་ནི་ ཆག་ཅིང་ ཟག །

चन्दनाः भग्नाः स्रवन्तः ।

ཆུ་གཏེར་ བརླབས་རྣམས་ རབ་ཏུ་བསྣུན་པས་ ཕུག་ དང་

जलनिधेः वीचिभि· आस्फालिताभिः गह्वर-

ཁུང་པ་དག་ནི་ ཆོ་ངེས སྒྲོགས །

कन्दराणि क्रन्दनेन * ध्वनितानि ।

གྲུབ་པའི་ བུད་མེད་ བགྲོད་པ་རྣམས་ཀྱི་ རྐང་པའི སྐྱུག་རྩིས་

सिद्ध- अङ्गनानां गतैः पाद- अलक्तक-

དམར་པ་ མུ་ཏིག་ རྡོ །

रक्त- मौक्तिक-शिलः ।

བསྟེན་བྱ་ རི་བོ་ མ་ལ་ཡ་ འདིས་ བདག་གི་ སེམས་ནི་

सेव्यः अचलः मलयः अयं मे चेतः

ཅི་ ཡང་ སྨྲེད་ལྡན་ བྱེད ॥ 8

किम् अपि उत्सुकं करोति ॥

माद्यद्दिग्गजगण्डभित्तिकषणैर्भग्नस्त्रवच्चन्दनः

क्रन्दत्कन्दरगह्वरो जलनिधेरास्फालितो वीचिभिः ।

पादालक्तकरक्तमौक्तिकशिलः सिद्धाङ्गनानां गतैः

सेव्योऽयं मलयाचलः किमपि मे चेतः करोत्युत्सुकम् ॥ ८ ॥

དེས་ན་ ཚུར་ ཤོག །[1] འདི་ལ་ འཛེགས་ཏེ་ འདུག་པར་འོས་པའི

तद् ※ इह एहि ।[1] ※ इह आरुह्य निवासयोग्यम्

བསྟི་གནས་ རྟོག་པར་ བྱའོ ༎ [2]

आश्रमं निरूपयावः ।[2]

[འཛེགས་ཏེ་ མཚན་མ་ བསལ་བར་ བྱས་ནས །][3]

[आरुह्य निमित्तं सूचयित्वा ।][3]

བདག་གི་ མིག་ནི་ གཡས་པ་ གཡོ །

मम चक्षुः दक्षिणं स्पन्दते

འབྲས་བུ་ འདོད་པ་ འགའ་ ཡང་ མེད །

फल- आकाङ्क्षा ※ काचिद् अपि न ।

ཐུབ་པའི་ གསུང་བ་ རྫུན་ མ་ ཡིན །

मुनि- वचः मिथ्या न

འདི་ནི་ ཅི་ཞིག་ འཆད་འགྱུར་ ཀྱེ ༎ 9

इदं किं कथयिष्यति ※ भोः ॥

स्पन्दते दक्षिणं चक्षुः फलाकाङ्क्षा न मे क्वचित् ।

न च मिथ्या मुनिवचः कथयिष्यति किं न्विदम् ।। ६ ।।

[བི་དཱུ་ཥ་ཀས།][1]

[विदूषकः ।][1]

ཀྱེ་ གྲོགས་པོ་ལ་ དགའ་བ་ འགའ་ཞིག་ ཉེ་བར་ སྟོན་ནོ །[2]

भो वयस्यस्य प्रियं किमपि आसन्नं निवेदयामि ।[2]

[འདྲེན་ པས།][3]

[नायकः ।][3]

ངེས་པར་ ཇི་ལྟར་ ཁྱེད་ཀྱིས་ སྨྲས་པ་ དེ་བཞིན་ནོ ༎[4]

खलु यथा भवान् ब्रवीति तथा ।[4]

एवं नाम यथा भवान् ब्रवीति ।[4]

[བི་དཱུ་ཥ་ཀས།][5]

[विदूषकः ।][5]

ཀྱེ་ གྲོགས་པོ་ ལྟོས་ཤིག་ ལྟོས་ཤིག །[6] ཁྱད་པར་དང་བཅས་པར་ སྟུག་ཅིང་

भो वयस्य प्रेक्षस्व प्रेक्षस्व ।[6] सविशेष- घन-

སྣུམ་པའི་ ཤིང་འཕུང་གིས་ ཉེ་བར་མཛེས་ཤིང་ །[7] བའི་ མར་གྱི་

स्निग्ध- पादप- उप-शोभितं[7] सुरभि- हविर्-

དྲིའི་ སྙིང་པོ་ཅན་གྱི་ དུ་བ་ དྲག་ཏུ་ འཕྱུར་ལ །[8] རི་དྭགས་ཀྱི་ ཚོགས་

गन्ध- गर्भित- [b]धूम [a]उद्दाम [c]निर्गमं[8] [e]श्वापद्- [f]गणम्

འཇིགས་པ་མེད་ཅིང་ ལམ་དུ་ བག་ཕབ་དེ་ གནས་པ་ འདི་ནི་ དཀའ་ཐུབ་ཀྱི་

[a]अनुद्विग्न [b]मार्ग [c]सुख [d]निषण्ण एतत् तपो-

ནགས་ཚལ་ བཞིན་དུ་ མཚོན་ ནོ ||[9]

वनम् इव लक्ष्यते ।[9]

भो वयस्य एतत्खलु सविशेषघनस्निग्धपादपोपशोभितं सुरभिहविर्गन्ध-गर्भितोद्दामधूमनिर्गमम् अनुद्विग्नमार्गसुखनिषण्णश्वापदगणं तपोवनमिव लक्ष्यते ।[7-9]

[འདྲེན་པས །][10]

[नायकः ।][10]

གྲོགས་པོ་ ཡང་དག་པར་ མཚོན་ནོ །[11] འདི་དག་ནི་ དཀའ་ཐུབ་ཀྱི་

सखे सम्यग् लक्षितम् ।[11] एतत् तपो-

ནགས་ཚལ་ ཉིད་དེ །[12] གང་གི་ཕྱིར །[13]

वनम् एव ।[12] कुतः ।[13]

གོས་ཀྱི་དོན་དུ་ ཤིང་ཤུན་རྣམས་ བཅད་ བརྩེ་བ་ཉིད་ཀྱིས་

वासोऽर्थं तरूणां त्वचः कृत्ताः दयया एव

ཤིན་ཏུ་ཆེ་བ་ མིན །

अति-पृथवः न ।

རིལ་བ་རྙིང་པ་ཚོགས་པས་མཚན་མའི་ཆ་རྒྱུན་དག་ནི་

bकमण्डलु cजरत् cसमूह *आलक्ष्य निर्झरः

མཁའ་ལྟར་རབ་ཏུ་དང་།

नभ इव स्वच्छः।

འགའ་ཞིག་དག་ན་མུན་འཛའི་སྐེ་རགས་བྲེའས་

कचित् मुञ्ज- मेखलाः वटुना

བཅད་ཅིང་དོར་བར་གྱུར་པ་མཐོང་།

त्रुटित- उज्झिताः दृश्यन्ते

རྟག་ཏུ་ཐོས་པས་ནེ་ཙོ་དག་ཀྱང་རིག་བྱེད་ཚིག་འདི་

नित्य- आकर्णनया शुकैः च वेद- पदम् इदं

རབ་ཏུ་གློག་པར་བྱེད ॥10

प्र- पठ्यते ॥

वासोऽर्थं•दयथैव नातिपृथवः कृत्तास्तरूणां त्वचो
भग्नालक्ष्यजरत्कमण्डलु नभःस्वच्छं पयो नैर्झरम्।
दृश्यन्ते त्रुटितोज्झिताश्च वटुभिर्मौञ्ज्यः क्वचिन्मेखला
नित्याकर्णनया शुकेन च पदं साम्नामिदं पठ्यते ॥10

དེ་ནས་ ཚུར་ ཤོག་ རབ་ཏུ་ཞུགས་ཏེ། ཉེ་བར་མཚོན་པར་ བྱའོ །[1]

तद् [इह] एहि । प्रविश्य * अवलोकयावः ।[1]

[རབ་ ཏུ་ ཞུགས་ ཏེ་ གར་དག་བྱེད་དོ །[2]

[प्रविश्य नाटयतः ।[2]

འདྲེན་པས།][3]

नायकः ।][3]

ཨེ་མ་ ཐུབ་པའི་ སྐྱེ་བོ་ རབ་ཏུ་ དགའ་བ་རྣམས་ནི་ རིག་བྱེད་ཀྱི་

अहो [b]मुनि [c]जन * [a]प्र- मुदितं [f]विद्-

ཚིག་ རྒྱས་པ་ལ་ ཐེ་ཚོམ་ རྣམ་པར་དཔྱོད་པར་བྱེད་ལ །[4]

वाक्य [g]विस्तरस्य [e]सन्दिग्ध [d]विचार्यमाण ।[4]

ཁྱིའུ་ཡི་ སྐྱེ་བོ་རྣམས་ ནི་ ཇི་ལྟར་ གཞོར་བ་ གཞོར་བའི་ ཡམ་ཤིང་དག་

[a]बटु [b]जन [कथम्] [d]आर्द्र [e]आर्द्र [f]समिधः

གཅད་ཅིང་ །[5] དགའ་ཐུབ་པའི་ གཞོན་ནུ་མ་རྣམས་ནི་ ལྗོན་པ་ གསར་པའི་

[c]छिद्यमान ।[5] [a]तापस- [b]कुमारिका [c]वृक्षक [d]बाल

ཀྱི་ར་ འགྲེངས་པར་བྱེད་པའི[6] དཀའ་ཐུབ་ཀྱི་ ནགས་ཚལ་ནི་

'आलवालस्य * 'आपूर्यमाण तपो- वनस्य

རབ་ཏུ་ཞི་བ་ དང་ དགའ་བར་བྱེད་པ་ཉིད་དུ །[7]

प्रशान्त- रमणीयता ।[7]

अहो नु खलु मुदितमुनिजनप्रविचार्यमाणसन्दिग्धवेदवाक्यविस्तरस्य पठद्बटुजनच्छिद्यमानार्द्रार्द्रसमिधः तापसकुमारिकापूर्यमाणबालवृक्षकालवालस्य प्रशान्तरमणीयता तपोवनस्य । 47

འདི་ཉིད་ན །[8]

इह हि ।[8]

བུང་བའི་ སྒྲ་ཡིས་ ལེགས་པར་འོངས་སམ་ ཞེས་ནི་

भृङ्ग- शब्दैः स्वागतं [किम्] इति

བརྗོད་པ་ བཞིན །

वदन्ति इव ।

འདི་དག་ མགོ་ནི་ འབྲས་བུ་ དུད་པས་ འདུད་པ་ བྱེད་པ་ བཞིན །

इमे शिरोभिः फल- नम्रैः नतिं कुर्वन्ति इव ।

མེ་ཏོག་ ཆར་པ་ འཐོར་ཞིང་ བདག་ལ་ མཆོད་ཡོན་

पुष्प- वृष्टिं किरन्तः मम अर्घ्यं

སྟེར་བ་ བཞིན །

ददत इव ।

ཡལ་ག་ལྡན་པ་ཡིས་ ཀྱང་ མགྲོན་གྱི་ བསྙེན་བཀུར་
शाखिनः अपि अतिथि- सपर्यां

ཇི་ལྟར་ བསླབས ॥
कथं शिक्षिताः ॥ 11

मधुरमिव वदन्तः स्वागतं भृङ्गशब्दै-
र्नतिमिव फलनम्रैः कुर्वतेऽमी शिरोभिः ।
मम ददत इवार्घ्यं पुष्पवृष्टीः किरन्तः
कथमतिथिसपर्यां शिक्षिताः शाखिनोऽपि ॥११॥

དེའི་ཕྱིར་ དཀའ་ཐུབ་ཀྱི་ ནགས་ཚལ་ འདི་ནི་ འདུག་པར་
तत् तपो- वनम् इदं निवास-

འོས་པ་ཞིག་ སྟེ །[1] འདིར་ གནས་ན་ བདག་ཅག་གི་ སེམས་བདེ་བར་
योग्यम् ।[1] इह अवस्थाने अस्माकं निर्वृतिः

འགྱུར་རོ་ སྙམ་མོ ॥[2]
भविष्यति मन्ये ॥[2]

[བི་དཱུ་ཥ་ཀས །][3]

[विदूषकः ।][3]

ཀྱེ་ གྲོགས་པོ་ འོན་ཀྱང་ ངེས་པར་ རི་དྭགས་ འདི་དག སམྒྲིན་པ་
भो वयस्य * किन्तु खलु हरिणा एते ॰कन्धराः

ཅུང་ཟད་ བསྒྱིགས་ཏེ་ གཡོ་བ་མེད་པའི་ ཁ་ལས་ ཅུང་ཟད་ ཟོས་པའི་
ᵃईषद् ᵇवलित ᵃनिश्चल ᵇमुख ᵈदर ᶜदलित

རྩྭ་ ཁམ་ ནང་ན་ གནས་པ་ ཟག་ཅིང་ ।[4] རྣ་བ་ གཅིག་ རབ་ཏུ་བསྒྲུང་སྟེ་
* ᶠदर्भ ᶠकवलाः ᵍगर्भ ᵉअवसरत्[4] ᵈकर्णाः ᵉएक * ᵃसमुन्नमित

བཏང་ནས་ མིག་ ཟུམ་པས་ ཉན་པར་བྱེད་པ་ ལྟ་བུར་ མཚོན་ནོ ॥[5]
ᵇ* दत्त ᵇलोचनाः ᵃनिमीलित आकर्णयन्तः इव लक्ष्यन्ते ।[5]

भो वयस्य किं नु खलु एते ईषद्वलितकन्धरा निश्चलमुखावसरद्दरदलितदर्भगर्भकवलाः समुन्नमितदत्तैककर्णा निमीलितलोचना आकर्णयन्त इव हरिणा लक्ष्यन्ते ।[4-5]

[འདྲེན་པས་ རྣ་བ་ གཏད་ནས །][6]

[नायकः कर्णं दत्त्वा][6]

གནས་ཐོབ་ རབ་ཏུ་ གསལ་བའི་ འགྱུར་ཅན་ གདངས་
स्थान-प्राप्त्या प्रकटित- गमकां मन्द्र-

སྐྱན་དག་གིས་ རྣམ་པར་བཞག་པ་ འཛིན་བྱེད་པ ।
तार- व्यवस्थां दधानम् ।

བུང་བའི་ སྒྲ་ བཞིན་ ངེས་པར་ཡིད་འཕྲོག་ རྒྱུད་མངས་དག་གི་
अलि- रुतेन इव * निर्हारिण्या विपञ्च्याः

རྒྱུད་མངས་ སྒྲ་དང་ལྡན་པ་ཡི ।
तन्त्री- स्वनेन मिलितम् ।

གསལ་ཞིང་ རོལ་ སྙེག་ ཚིག་ལྡན་ གླུ་ནི་ ཀུན་དུ་འཁྱོག་པའི

स्फुट- ललित- पदं गीतं आजिह्म-

ལུས་ཅན་ རི་དྭགས་ འདི་དག་རྣམས །

अङ्गाः कुरङ्गाः एते ।

སོའི་ བར་ན་ གནས་པ་ རྩྭའི་ ཁམ་ནི་ གཅོད་པའི་ སྒྲ་དག་

दन्त- अन्तराल- स्थित- तृण कवल- च्छेद- शब्दं

བསྡམས་ནས་ ཉན་པར་བྱེད །།

नियम्य आकर्णयन्ति ॥ 12

स्थानप्राप्त्या दधानं प्रकटितगमकां मन्द्रतारव्यवस्थां
निर्ह्रादिन्या विपञ्च्या मिलितमलिरुतेनेव तन्त्रीस्वनेन ।
एते दन्तान्तरालस्थिततृणकवलच्छेदशब्दं नियम्य
व्याजिह्माङ्गाः कुरङ्गाः स्फुटललितपदं गीतमाकर्णयन्ति ॥१२॥

[བི་དཱུ་ཥ་ཀས །][1]

[विदूषकः ।][1]

ཀྱེ་ གྲོགས་པོ་ དཀའ་ཐུབ་ཀྱི་ ནགས་ཚལ་ འདི་ན་ སུ་ཞིག་

भो वयस्य तपो- वने अस्मिन् कः

གླུ་ལེན་པར་བྱེད །།[2]

गायति ॥[2]

भो वयस्य को नु खल्वेष तपोवने गायति ।[2]

[འདྲིན་པས།][3]

[नायकः ।][3]

ཇི་ལྟར་ སོར་མོ་ འཇམ་པའི་ མཐིལ་གྱིས་ མངོན་པར་ བརྡུན་པའི་

यथा [b]अङ्गुली [a]कोमल [c]तलेन अभि- * हताः

རྒྱུད་མངས་ ཤིན་ཏུ་ གསལ་བ་ མ་ཡིན་པར་ སྒྲོགས་ཤིང་[4] གླུ་ཡང་

तन्त्र्यः [b]अति- [c]स्फुटं [a]न क्वणन्ति[4] गानं च

སྐྱན་ཅིང་ཕྲ་བ་ གཙོ་བོར་ ལེན་པ། དེ་ལྟར་ བདག་ རྟོག་པ་ནི་

काकली- प्रधानं गीयते तथा अहं तर्कयामि

གནས་ འདི་ན་ ལྷ་དག་ མཉེས་པར་བྱེད་ཅིང་ ལྷའི་ བུད་མེད་

आयतने अस्मिन् देवताम् आराधयन्ती दिव्य- योषित्

རྒྱུད་མངས་ དང་ ལྡན་ པའི་ གླུ་ ལེན་པར བྱེད་དོ། ॥[5]

उ प वी ण य ति ।[5]

यथा कोमलाङ्गुलितलाभिहन्यमाना नातिस्फुटं क्वणन्ति तन्त्र्यः काकलीप्रधानं च गीयते तथा तर्कयामि अस्मिन्नायतने देवतामाराधयन्ती काचिद् दिव्ययोषिद् उपवीणयति ।[4-5]

[བི་དཱུ་ཤ་ཀས།][6]

[विदूषकः ।][6]

ཀྱེ་ གྲོགས་པོ་ ཚུར་ ཤོག །[7] ཡུ་འུ་ཅག་ཀྱང་ ལྷའི་ གནས་ ལྟ་བར་བྱའོ ||[8]

भो वयस्य [इह] एहि ।[7] वयम् अपि देवता- आयतनं प्रेक्षामहे ॥[8]

[འདྲེན་པས།][9]

[नायकः ।][9]

ལེགས་པར་བརྗོད་དེ །[10] ངེས་པར་ ལྷ་ནི་ ཕྱག་བྱ་བར་ འོས་པའོ ||[11]

साधु उक्तम् ।[10] खलु देवताः वन्द्याः ।[11]

[ཉེ་བར་སོང་སྟེ་ འཕྲལ་ ལམ་ འདུག་ནས][12]

उपसृप्य सहसा मार्गे स्थित्वा][12]

उपसर्पन् सहसा स्थित्वा [12]

གྲོགས་པོ་ གལ་ཏེ་ན་ སྐྱེ་བོ་ འདི་ནི་ ལྟ་བར་ མི་འོས་པ་ སྲིད་དོ །[13]

वयस्य * यदि जनः अयं द्रष्टुम अनर्हः भवेत् ।[13]

དེས་ན་ རེ་ཞིག་ ཏ་མ་ལའི་ གེལ་པ་ འདིའི་ ནང་དུ་ འདུག་སྟེ་ ལྷ་ལྟ་བའི་

तत तावत तमाल- गुल्मकस्य अस्य अन्तरे स्थित्वा देवनादर्शन-

སྐབས་ བཙལ་བར་བྱའོ ༎[14]

अवसरं प्रतिपालयावः ।[14]

वयस्य कदाचिद् द्रष्टुमनर्होऽयं जनो भविष्यति। तदनेन तावत्तमालगुल्मेना-
न्तरितौ देवतादर्शनावसरं प्रतिपालयावः ।[13-14]

[དེ་ལྟར་ བྱས་ཏེ །

[तथा कृत्वा ।

དེ་ནས་ མ་ལ་ཡ་ཅན་མ་དང་ ། འབངས་མོ་ ཞུགས་ཏེ་ ས་ལ་

ततः मलयवती च चेटी प्रविश्य भूमो

འདུག་ནས་ རྒྱུད་མངས་ སྒྲོང་བར་ བྱེད་དོ ༎ འདྲེན་མས་ གླུ་ལེན་པ །][15]

उपविष्टा वीणां वादयति। नायिका गायति ।][15]

གཽ་རི་ རབ་རྒྱས་ པ་དའི་ གེ་སར་གྱི

མ

गौरि उत्फुल्ल- कोमल- केसर-

རྡུལ་ལྟར་ དཀར་བའི་ འོད་ཅན་ བཅོམ་ལྡན་མ །

पराग- गौर- द्युते भगवति ।

ཁྱོད་ཀྱི་ བཀའ་དྲིན་དག་གིས་ བདག་གི་ནི །

युष्मत्- प्रसादेन मम

མངོན་པར་འདོད་པ་ རབ་ཏུ་གྲུབ་པར་འདོད ॥

अभिवाञ्छितं प्रसिध्यतु ॥ 13

उत्फुल्लकमलकेसरपरागगौरद्युते मम हि गौरि ।

अभिवाञ्छितं प्रसिध्यतु भगवति युष्मत्प्रसादेन ॥ १३ ॥

[འདྲེན་པས་ རྣ་ གཏད་ནས །][1]

[नायकः कर्णं दत्त्वा][1]

ཨེ་མའོ་ གླུ ། ཨེ་མའོ་ རོལ་མོ ॥[2]

अहो गीतम् । अहो वादित्रम् ।[2]

[འབངས་མོས །][1]

[चेटी ।][1]

རྗེའི་སྲས་མོ་ ངེས་པར་ ཡུན་རིང་དུ་ གླུ་དག་བླངས་ནས་ ཁྱོད་ཀྱི་

भर्तृदारिके खलु चिरं गीत्वा ते

ལག་ རྩེ་དག་ ཡོངས་སུ་ མི་ ངལ་ལམ །[2]

[b]हस्तानां [a]अग्र [b]परि [a]न [c]श्रमः ।[2]

भर्तृदारिके चिरं खलु वादितम् । न खलु ते परिश्रमोऽग्रहस्तानाम् ।[2]

[འདྲེན་མས།][3]

[नायिका ।][3]

དྲང་མོ་ བཅོམ་ལྡན་མའི་ མདུན་དུ་ རྒྱུད་མངས་ སྒྲོགས་པར་བྱེད་པ་ལ་

चतुरिके भगवत्याः पुरतः वीणां वादयन्त्याः

བདག་ ག་ལ་ ངལ། [4]

मम कुतः श्रमः । [4]

[འབངས་མོས་ ། སྨོད་པ་དང་བཅས་པར་ །][5]

[चेटी । साधिक्षेपम् ।][5]

ཀྱེ་ བརྩེ་མེད་པ་ འདི་ལ་ མདུན་དུ་ རྒྱུད་མངས་ བསྒྲགས་པས་

अयि निष्करुणाया एतस्याः पुरतः वीणा- वादितेन

ཅི་ཞིག་ བྱ་ ཞེས་ བདག་ སྨྲའོ། [6] གང་ཞིག་ འདི་སྙེད་ཀྱི་ དུས་སུ་

किम् [कार्यम्] इति अहं भणामि । [6] या एतावन्तं कालं

སྐྱེ་བོ་ གཞོན་ནུ་མའི་ དཀའ་ཐུབ་ བསྙེན་གནས་ ངེས་པའི་གནས་པས་

[b]जन [c]कन्यका [c]दुष्कर [d]उपवास [e]नियमैः

བསྙེན་ ཀྱང་ ད་དུང་ ཁྱེད་ལ་ དད་པར་ མི་ སྟོན་ནོ། ། [7]

आराधयन्त्या अपि अद्यापि ते प्रसादं न दर्शयति । [7]

[བི་དཱུ་ཥ་ཀས་ ཐོས་ནས།][8]

[विदूषकः आकर्ण्य ।][8]

ཀྱེ་ གྲོགས་པ འདི་ནི་ ངེས་པར་ གཞོན་ནུ་མ་ སུ་ ཅིའི་ཕྱིར་

भो वयस्य एषा खलु कन्यका कस्मात्

མི་ ལྟ ॥[9]

न प्रेक्षावहे ।[9]

[འདྲེན་པས།][10]

[नायकः ।][10]

སྐྱོན་ ཅི་ ཡོད། གཞོན་ནུ་མ་ལྟ་བ་ ནི་ སྐྱོན་མེད་པ་ ཉིད་དོ ॥[11]

दोषः कः अस्ति। कन्यका- दर्शनं हि निर्दोषम् एव ।[11]

འོན་ཀྱང་ གལ་ཏེ་ ན་ བདག་ཅག་ མཐོང་ནས་ འཛེགས་ཏེ། ངོ་ཚ་

किन्तु यदि अस्मान् दृष्ट्वा * ससाध्वसा लज्जया

གཞོན་ནུ་མ་ལ་ རྗེད་སླ་བས་ འདིར་ ཡུན་རིང་ མི་ སྡོད་པ་སྲིད་དོ ॥[12]

* बाल- सुलभया इह चिरं न तिष्ठेत ।[12]

དེས་ན་ རེ་ཞིག་ འཁྲི་ཤིང་གི་ དྲ་བ་ འདིས་ བསྒྲིབས་ཏེ་

तत् तावत् लता- जालेन अनेन अन्तरितौ

བལྟ་བར་བྱའོ ॥[13]

पश्यावः ।[13]

[གཉིས་ བལྟས་སོ ||[14]

[उभौ पश्यतः ।[14]

བི་དཱུ་ཥ་ཀས་ ཡ་མཚན་དང་བཅས་པར][15]

विदूषकः । सविस्मयम् ।][15]

ཀྱེ་ གྲོགས་པོ་ ལྟོས་ཤིག་ ལྟོས་ཤིག་ ། ངོ་མཚར་རོ་ ངོ་མཚར་རོ་ ||[16]

भो वयस्य प्रेक्षस्व प्रेक्षस्व। आश्चर्यम् आश्चर्यम् ।[16]

རྒྱུད་མངས་ཀྱིས་ རྣ་བའི་ བདེ་ སྐྱེད་པར་བྱེད་ འབའ་ཞིག་ཏུ་ མ་ ཟད་དེ །[17]

वीणया कर्णस्य सुखं उत्पादयति केवलं न ।[17]

རྣམ་པར་ཤེས་པའི་ རྗེས་སུ་མཐུན་པའི་ གཟུགས་ འདིས་ མིག་གི་ ཡང་

विज्ञान- अनुरूपेण रूपेण एतेन अक्ष्णाः अपि

བདེ་བར་ སྐྱེད་པར་བྱེད་དོ ||[18] དེའི་ཕྱིར་ འདི་ སུ་ཞིག་ ཡིན་ །[19]

सुखम् उत्पादयति ।[18] तत् एषा का भवति ।[19]

ཅི་ ལྷ་མོ་ འམ །[20] ཀླུའི་བུ་མོ་ འམ །[21] ཡང་ན་ རིག་པ་འཛིན་པའི་

किं देवी उत[20] नाग-कन्यका आहो[21] अथवा विद्याधर-

བུ་མོ་ འམ །[22] ཡང་ན་ གྲུབ་པའི་ རིགས་ལས་ འཁྲུངས་པ་ཞིག་གོ ||[23]

दारिका वा ।[22] अथवा सिद्ध- कुल- सम्भवा ।[23]

[འདྲིན་པས་ ། རྣམ་པར་བལྟ་ཞིང་ ཆགས་དང་བཅས་པར །][24]

[नायकः । ⁕ अवलोकयन सस्पृहम ।][24]

གྲོགས་པོ་ འདི་ སུ་ཞིག་ ཡིན་ ཞེས་ བདག་གིས་ མ་

वयस्य इयं का भवति इति अहं न

རྟོགས་སོ །།[25] བདག་གིས་ འདི་ཙམ་ ཤེས་དེ །[26]

अवगच्छामि ।[25] अहं ⁕ एतन्- मात्रं जाने ।[26]

གལ་དེ་ མཐོ་རིས་ བུ་མོ་ ཡིན་ན་ འཁྲུག་བྱེད་ མིག་ སྟོང་ལྡན་

यदि स्वर्ग- स्त्री हरिः चक्षुः-सहस्रवान

དོན་བྱས་ འགྱུར །

कृतार्थः ।

གལ་དེ་ ཀླུ་མོ་ཡིན་ ནའང་ འདི་ གདོང་ གང་ཚེ་ ས་འོག་

चेत नागी अस्याः मुखं यदा रसा-तलं

ཟླ་བས་ སྟོང་ མ་ཡིན །

शशभृता शून्यं न ।

གལ་དེ་ རིག་འཛིན་མ་ ཡིན་[ན་] གཞན་ རིགས་ལ་ རྒྱལ་

चेत विद्याधारी अन्य- जाति- जयिनी

བདག་ཅག་ རིགས་ འབྲས་དང་བཅས །

नः जातिः सफला

གལ་ཏེ་ གྲུབ་རིགས་ལས་ སྐྱེས་ དེ་ཕྱིར་ གྲུབ་པ་

यदि सि द्धा न्व य जा ततः सिद्धाः

འཇིག་རྟེན་གསུམ་དུ་ གྲགས་པར་འགྱུར ।।14

त्रिभुवने प्रसिद्धाः ॥

स्वर्गस्त्री यदि तत् कृतार्थमभवच्चक्षुःसहस्रं हरे-
र्नागी चेन्न रसातलं शशभृता शून्यं मुखेऽस्याः सति ।
जातिर्नः सकलान्यजातिजयिनी विद्याधरी चेदियं
स्यात् सिद्धान्वयजा यदि त्रिभुवने सिद्धाः प्रसिद्धास्ततः ।।

———

॥ ཆེད་དུ་བརྗོད་པའི་ ཚོམས ॥

UDĀNAVARGA

1

ཀུན་རྟོག་ལས་[1] ནི་ འདོད་[2] སྐྱེས་པས[3] །

འདོད་པའི་[4] རྩ་བར་[5] ཤེས་བགྱིས་[6] ཏེ །

ཁྱོད་[7] ནི་ ཀུན་རྟོག[8] མ[9] བྱེད་[10] དང་ །

དེས་ན་[11] ཁྱོད་[12] འབྱུང་[13] མི[15] འགྱུར[14] ॥ II. 1.

काम[4] जानामि[6] ते मूलं[5] सङ्कल्पात्[1] काम[2] जायसे[3] ।

न[9] त्वां[7] सङ्कल्पयिष्यामि[8],[10] ततो[11] मे न[15] * भविष्यसि[13],[14] ॥

12 त्वम् .

2

འདོད་པ་རྣམས་ལས་[1] མྱ་ངན་[2] སྐྱེ[3] །

འདོད་པ་རྣམས་ལས་[4] འཇིགས་པ་[5] འབྱུང་[6] །

འདོད་པ་དག[7]ནི་ རྣམ་སྤངས་[8] ན །

མྱ་ངན་[9] མེད་ཅིང་[10] འཇིགས་པ་[11] མེད[12] ॥ II. 2.

कामेभ्यो[1] जायते[3] शोकः[2] कामेभ्यो[4] जायते[6] भयम्[5] ।

कामेभ्यो[7] विप्रमुक्तानां[8] नास्ति[10] शोकः[9] * कुतो[12] भयम्[11] ॥

3

མགར་བ་ཡིས་[1] ནི་ དངུལ་བཞིན་དུ་[2] །

བློ་གྲོས་ལྡན་པས་[3] རིམ་པ་བཞིན་[4] །

སྐད་ཅིག་[5] སྐད་ཅིག་[6] ཅུང་ཟད་ཙམ་[7] །

རང་གི་[8] དྲི་མ་[9] བསལ་བར་[10] བྱ་[11] ‖ II. 10.

अनुपूर्वेण[4] मेधावी[3] स्तोकं स्तोकं[7] क्षणे[5] क्षणे[6] ।

कर्मारो[1] रजतस्येव[2] निर्धमेन्[10,11] मलम्[9] आत्मनः[8] ॥

4

གལ་ཏེ་[1] བདེ་བ་[2] ཀུན་[3] འདོད་ན་[4] །

འདོད་པ་[5] ཐམས་ཅད་[6] ཡོངས་སུ་སྤོངས་[7] །

འདོད་པ་[8] ཐམས་ཅད་[9] ཡོངས་སྤངས་པས་[10] །

མཆོག་ཏུ་[11] བདེ་བ་[12] ཐོབ་པར་འགྱུར་[13] ‖ II. 12.

सर्वं[3] चेत्[1] सुखम्[2] इच्छेत[4] सर्व[6] कामं[5] परित्यजेत्[7] ।

सर्व[9] काम[8] परित्यागी[10] ह्यत्यन्तं[11] सुखम्[12]. * एधते[13] ॥

5

འདོད་པས་[1] ངོམས་པར་[2] མི་[3] འགྱུར་བས་[4] །

ཤེས་རབ་ཀྱིས་[5] ནི་ ངོམས་[6] པ་ སྐྱེད་[7] །

ཤེས་རབ་ཀྱིས་[8] ནི་ ངོམས་པའི་[9] མི་[10] །
སྲེད་པའི་[11] དབང་[12] དུ་ མི་[13]འགྱུར་[14] རོ ‖ II. 14.

*श्रेयसी[7] प्रज्ञया[5] तृप्तिर्[6] न[3] हि कामैर्[1] वितृप्यते[2,3] ।
प्रज्ञया[8] पुरुषं[10] तृप्त[9] तृष्णा[11] न[13] *कुरुते[14] वशम्[12] ॥

6

གངས་ཅན་[1] དང་ ནི་ མཉམ་པ་ཡི་[2] །
གསེར་གྱི་[3] རི་བོ་[4] ཡོད་གྱུར་[5] ཀྱང་[6] །
ནོར་[7] དེས་[8] གཅིག་[9] ཀྱང་ མི་[10] ཚིམ་པར་[11] །
རྟོགས་པར་ གྱིས་[12] ལ་ ལེགས་པར་ སྤྱོད་[13] ‖ II. 19.

पर्वतो[4] ऽपि[6] सुवर्णस्य[3] समो[2] हिमवतो[1] भवेत्[5] ।
वित्तं[7] तन्[8] न[10] अलम्[11] एकस्य[9] एतज् *ज्ञात्वा[12] समाचरेत्[13] ॥

7

བག་ཡོད་[1] འཆི་མེད་གནས་[2] ཡིན་ ཏེ །
བག་མེད་པ་[3] ནི་ འཆི་བའི་[4] གནས[5] །
བག་ཡོད་[6] འཆི་བར་[7] མི་[8] འགྱུར་[9] ཏེ །
བག་མེད་པ་[10] ནི་ རྟག་ཏུ་[11] འཆི[12] ‖ IV. 1.

अप्रमादो[1] ह्यमृतपदं[2] प्रमादो[3] मृत्युनः[4] पदम्[5] ।
अप्रमत्ता[6] न[8] म्रियन्ते[7,9] ये प्रमत्ताः[10] सदा[11] मृताः[12] ॥

8

བརྩོན་འགྲུས་[1] དང་[2] ནི་ བག་ཡོད་[3] དང་[2] །

ཡང་དག་སྡོམ་[4] དང་[2] དུལ་བ་ཡིས[5] །

མཁས་པས་[6] གླིང་དུ་[7] བྱས་ནས་[8] ནི །

ཆུ་བོ་[9] ཆེན་པོ་[10] མཐོན་དུ་[11] ཀློག[12] । IV. 5.

उत्थानेन[1] अप्रमादेन[3] संयमेन[4] दमेन[5] च[9] ।
द्वीपं[7] * करोति[8] मेधावी[6] तम् ओघो[9] नाभि[11]*मर्दति[12] ॥

10 महान्.

9

དམན་པའི་[1] ཆོས་ལ་[2] མི་[3] བརྟེན་ཞིང་[4] །

བག་མེད་པ་ལ་[5] བརྟེན་[6] མི་[7] བྱ[6] །

ལོག་པར་[8] ལྟ་ལ་[9] འདོད་[10] མེད་[11] དང་ །

འཇིག་རྟེན་[12] འཕེལ་བར་[13] མི་[14] བྱའོ[15] ༎ IV. 8.

हीनान्[1] धर्मान्[2] न[3] सेवेत[4] प्रमादेन[5] न[7] * संवसेत्[6] ।
मिथ्या[8]दृष्टिं[9] न[11] रोचेत[10] न[14] * भवेल्[15] लोक[12]वर्धनः[13] ॥

10

དགེ་སློང་[1] བག་ཡོད་ལ་[2] དགའ་ཞིང་[3] །

བག་མེད་པ་ལ་[4] འཇིགས་ལྟ་བས[5] །

བདག་ཉིད་[6] ངན་འགྲོ་ལས་[7] འདྲེན་[8] དེ །

འདམ་རྫབ་ལས་[9] ནི་ གླང་ཆེན་[10] བཞིན[11] ॥ IV. 25.

अप्रमादे[2] रतो[3] भिक्षुः[1] प्रमादे[4] भयदर्शकः[5] ।
दुर्गाद्[7] उद्धरते[8]ऽऽत्मानं[6] *पङ्कसन्न[9] इव[11] कुञ्जरः[10] ॥

11

གང་གིས་[1] ཞི་བ་[2] འཕགས་[3] ལམ་[4] ཡན་ལག་བརྒྱད[5] །

ལམ་[4] དྲང་[6] བསྒོམས་པ་[7] དེས་[8] ནི་ བདུད་རྩི་[9] རྙེད[10] །

དེ་ལྟར་[11] སྤྱོད་པས་[12] བདེ་འདོད་[13] བདེ་བ་[14] ཐོབ[15] །

སྙན་པ་[16] ཐོབ་ཅིང་[17] གྲགས་པ་[18] འཕེལ་བར་ འགྱུར[19] ॥ XII. 20.

य[1] आर्यम्[3]अष्टाङ्गिकम्[5]आञ्जसं[6] शिवं[2], भावयति[7] मार्गं[4] ह्यमृतस्य[9] प्राप्तये[10] ।
सुखं[14] सुखार्थी[13] लभते[15] * समाचरन्[12] कीर्तिं[16] [स]माप्नोति[17]
यशश्च[18] सर्[व]तः ॥

8 सः. 11 एवं. 19 वर्धते.

12

དྲེའུ་མོ་[1] རང་གི་[2] མངལ་གྱིས་[3] དང་ །

འདམ་བུ་[4] སྨྱིག་མ་[5]འབྲས་བུས་[6] དང་ །

ཆུ་ཤིང་[7] འབྲས་བུས་[8] འཕུང་བ་[9] ལྟར[10] །

ཕོ་ཤལ་[11] བཀུར་སྟིས་[12] འཕུང་བར་ འགྱུར[13] ‖ XIII. 1.

फलं[8] वै कदलीं[7] हन्ति[9] फलं[6] वेणुं[5] फलं[6] नडम्[4] ।

सत्कारः[12] कापुरुषं[11] हन्ति[13] स्व[2]गर्भो[3]ऽश्वतरीं[1] यथा[10] ॥

13

རང་གི་རྙེད་པ་[1] བླང་བྱ་ཞིང་[2] །

གཞན་གྱི་ལ་[3] ནི་ འདོད་[4] མི་[5] བསྐྱེད[6] །

དགེ་སློང་[7] གཞན་གྱི་[8] འདོད་བྱེད་པ[9] །

ཏིང་འཛིན་[10] ཐོབ་པར་[11] མི་[12] འགྱུར་རོ་[13] ‖ XIII. 7.

स्वलाभं[1] * नावमन्येत[2] न[5] अन्येषां[3] स्पृहको[4] *भवेत्[6] ।

अन्येषां[8] स्पृहको[9] भिक्षुः[7] समाधिं[10] न[12] अधिगच्छति[11,13] ॥

14

གང་དག[1] འདས་པའི[2] སངས་རྒྱས་[3] དང་[4] །

གང་དག་[5] མ་བྱོན་[6] སངས་རྒྱས[7] དང་[8] །

གང་དག་[9] ད་ལྟར་[10] རྫོགས་སངས་རྒྱས་[11] །

མང་པོའི་[12] མྱ་ངན་[13]སེལ་མཛད་པ་[14] ‖ XXI. 10.

ये[1] च[4] अभ्यतीताः[2] * सम्बुद्धाः[3] ये[5] च[8] बुद्धा[7] ह्यनागताः[6] ।
यश्[9] चाप्येतर्हि[10] सम्बुद्धो[11] बहूनां[12] शोक[13]नाशनः[14] ॥

15

བཞུགས་པར་གྱུར་ཞིང་[1] བཞུགས་པ་[2] དང་[3] །

དེ་བཞིན་[4] བཞུགས་པར་འགྱུར་[5] ཀུན་གྱིས་[6] །

དམ་ཆོས་ བླ་མར་ མཛད་པ་[7] འདི[8] །

རྫོགས་སངས་རྒྱས་ཀྱི་[9] ཆོས་ཉིད་[10] ཡིན ‖ XXI. 11.

सर्वे[6] सद्धर्मगुरवो[7] व्यहार्षु[र्][1] विहरन्ति[2] च[3] ।
*अथापि[4] विहरिष्यन्ति[5] एषा[8] * बुद्धेषु[9] धर्मता[10] ॥

16

སྦྱོར་བ་ལས་[1] ནི་ སྲིད་པ་[2] འབྱུང་[3] །

སྦྱོར་བ་མེད་པས་[4] སྲིད་པ་ཟད[5] །

སྲིད་པ་[6] དང་[7] ནི་ སྲིད་མེད་པའི[8] །

ལམ་[9] འདི་[10] གཉིས་ཀ་[11] ཤེས་ཀྱིས་[12] ལ །

སྦྱོར་ལས་[13] རབ་ཏུ་འདའ་བྱའི་ ཕྱིར[14] །

མཁས་པས་[15] དེ་ལ་[16] བསླབ་པར་གྱིས་[17] ॥ XXIX.44.

योगाद्[1] भवः[2] प्रभवति[3] वियोगाद्[4] भवक्षयः[5] ।
एतद्[10] * द्वैधा[11]पथं[9] * ज्ञात्वा[12] भवाय[6] विभवाय[8] च[9] ।
तत्र[16] शि[क्षेत][17] मेधावी[15] यत्र * योगान्[13] * अतिक्रमेत्[14] ॥

17

ཉེས་པར་སྤྱད་པ་[1] བྱས་པས་[2] གདུང་འགྱུར་ཞིང་[3] །

ངན་འགྲོར་[4] སོང་བའི་[5] འོག་ཏུའང་[6] གདུང་བར་འགྱུར[7] །

ལེགས་པར་[8] སྤྱད་པ་[9] བྱས་པས་[10] དགའ་འགྱུར་ཞིང་[11] །

བདེ་འགྲོར་[12] སོང་བའི་[13] འོག་ཏུའང་[14] དགའ་བར་ འགྱུར[15] ॥

XXIX. 45.

शोचते[3] * दुष्कृतं[1] * कृत्वा[2] शोचते[7] दुर्गतिं[4] * गतः[5] ।
नन्दते[11] सु[8]कृतं[9] *कृत्वा[10] नन्दते[15] सुगतिं[12] गतः[13] ॥

6, 14 ततोऽपि.

18

མ་སྨྲས་ན་[1] ཡང་[2] སྨོད་བྱེད་ཅིང་[3] །

མང་དུ་[4] སྨྲས་ན[5]འང་[6] སྨོད་པར་བྱེད[7] །

དལ་བུས་[8] སྨྲས་[9] ནའང་[10] སྨོད་བྱེད་[11] དེ །

འཇིག་རྟེན་ན་[12] ནི་ མི་སྨད[13] མེད[14] ॥ XXIX 49.

निन्दन्ति[3] * तूष्णीमासीनं[1] निन्दन्ति[7] बहु[4]भाषिणम्[5] ।

अल्प[8]भाणिं[9] च[10] निन्दन्ति[11] नास्ति[14] लोकेषु[12] अनिन्दितः[13] ॥

2, 6, 10 अपि.

19

གཅིག་ཏུ་[1] སྨད་པར་བྱ་བ་[2] དང་[3] །

གཅིག་ཏུ་[4] བསྟོད་པར་བྱ་བའི་[5] མི[6] །

ད་ལྟར་[7] ཡོད་པ་[8] མ་[9] ཡིན་[8] དེ །

བྱུང་བར་[10] མ་[11] གྱུར་[12] འབྱུང་[13] མི་[14] འགྱུར[15] ॥ XXIX. 50.

एकान्त[1]*निन्दितः[2] पुरुषः[6] एकान्तं[4] *वा[3] * प्रशंसितः[5] ।

न[11] अभूद्[10,12] भविष्यति[13,15] च नो[14] न[9] चाप्येतर्हि[7] विद्यते[8] ॥

20

ཇི་ལྟར་[1] རི་[2] དང་ བྲག་དག་[3]ནི །

རླུང་གིས་[4] གཡོས་པར་[5] མི་[6] འགྱུར་[5] ལྟར་[1] །

དེ་བཞིན་[7] བསྟོད་[8] དང་ སྨད་པ་ཡིས[9] །

མཁས་པ་[10] རབ་ཏུ་[11] གཡོ་བ་[12] མེད[13] ॥ XXIX. 53.

शैलो[2] यथा[1] अपि *एकघनो[3] वायुना[4] न[6] प्रकम्पते[5] ।
एवं[7] निन्दा[9]प्रसंशाभिर्[3] न[13] * कम्पन्ते[12] हि पण्डिताः[10] ॥

11 प्र-.

21

ས་ལ་[1] གང་གི་[2] རྩ་[3] མེད་པ[4] །
ལོ་[5] མེད་[6] ལྕུག་ཕྲན་[7] ག་ལ་[8] ཡོད[9] །
འཆིང་བ་ལས་[10] གྲོལ་[11] བརྟན་པ་[12] དེ[13] །
ཇི་ག་[14] སུས་[15] ཀྱང་[16] སྨད་[17] འོས་[18] མིན[19] ‖ XXIX 54.

यस्य[2] मूलं[3] क्षितौ[1] नास्ति[4] पर्णा[5] नास्ति[6] * तथा लता[7] ।
तं[13] धीरं[12] बन्धनान्[10] मुक्त[11] को[15] नु[14] * निन्दितुम्[17] * अर्हति[18] ॥

8 कुतः. 9 अस्ति. 16 अपि. 19 न.

22

འཇིག་རྟེན་[1] འདོད་[2]བདེ་[3] གང་[4] ཡིན་[5] དང་[6] །
ལྷ་ཡུལ་[7] བདེ་བ་[8] གང་[9] ཡིན་ པས །
སྲིད་པ་[10] ཟད་པའི་[11] བདེ་པ་[12] དེའི[13] །
བཅུ་དྲུག་[14] ཆར་[15] ཡང་[16] མི་[17] ཕོད་དོ[18] ‖ XXX. 32.

यच्[4] च[6] काम[2]सुखं[3] लोके[1] यच्[9] चापि *दिविजं[7] सुखम्[8] ।
तृष्णा[10]क्षय[11]सुखस्य[12] एतत्[13] कलां[15] न[17] अर्घति[18] षोडशीम्[14] ॥

5 अस्ति. 16 अपि.

23

འཚོ་བ་ཅན་གྱི་[1] མི་ནང་ན[2] །

འཚོ་བ་མེད་པར་[3] གནས་པ་[4] དང་ །

འཚོ་ བའི་ནང་ན་[5] འཚོ་མེད་པར[6] །

ཀྱེ་མའོ་[7] ཤིན་ཏུ་བདེ་བར་[8] འཚོ[9] ॥ XXX 46.

सुसुखं[8] बत[7] जीवाम[9] हिंसकेषु[5] त्वहिंसकाः[6] ।
हिंसकेषु[1] मनुष्येसु[2] * विहरामो[4] ह्यहिंसकाः[3] ॥

24

མི་ཐི་ལ་ དག་[1] རབ་[2]བསྲེགས་[3] ཀྱང་[4] །

ང་ལ་[5] ཅི་ཡང་[6] ཚིག་པ་[7] མེད[8] །

ང་ལ་[9] གང་དག[10] ཅི[11] མེད་ པས[12] །

ཀྱེ་མའོ[13] ཤིན་ཏུ་བདེ་བར་[14] འཚོ[15] ॥ XXX. 49.

सुसुखं[14] बत[13] जीवामो[15] येषां[10] नो[9] नास्ति[12] किञ्चन[11] ।
मिथिलायां[1] दह्यमानायां[3] न[8] नो[5] दह्यति[7] किञ्चन[6] ॥

2 प्र or सु. 4 अपि.

25

གཟུང་བར་དཀའ་[1] ཞིང་ ཡང་བ་[2] དང་ །

གང་དུ་[3] དགའ་བར་[4] འགྲོ་བ་ཡི[5] །

སེམས་[6] དུལ་བ་[7] ནི་ ལེགས་པ་[8] སྟེ །

སེམས་[9] དུལ་བ་ཡིས་[10] བདེ་བ་[11]འདྲེན[12] ॥ XXXI. 1.

दुर्निग्रहस्य[1] लघुनो[2] यत्र[3] *काम[4] निपातिनः[5] ।
चित्तस्य[6] दमनं[7] साधु[8] चित्तं[9] दान्तं[10] सुख[11]आवहम्[12] ॥

26

ཆོས་ཀྱི་[1] སྔོན་དུ་[2] ཡིད་[3] འགྲོ[4] སྟེ །

ཡིད་མགྱོགས་[5] ཡིད་ ནི་ གཙོ་བོ་[6] ཡིན །

གལ་ཏེ་[7] ཡིད་[8] རབ་དང་བ་ཡིས[9] །

སྨྲས་[10] སམ་[11] ཡང་ན་[12] བྱས་[13] ཀྱང་[14] རུང་[15] །

དེ་ཡིས་[1] དེ་[17] ནི་ བདེ་བ་[18] ཐོབ[19] །

གྲིབ་མ་[20] རྗེས་སུ་འབྲང་བ་[21]བཞིན[22] ॥ XXXI. 25.

मनः[3]पूर्व[2]ङ्गमा[4] धर्मा[1] मनःश्रेष्ठा[6] * मनोभवाः[5] ।
मनसा[8] हि प्रसन्नेन[9] भाषते[10] वा[11] करोति[13] वा[12] ।
ततस्[16] * ते[17] सुखम्[18] * अन्वेति[19] छाया[20] इव[22] ह्यनुगामिनी[21] ॥

7 यदि. 14 अपि. 15 युक्तम् or उचितम्.

॥ སངས་རྒྱས་ཀྱི་སྤྱོད་པ་ ཞེས་བྱ་བའི་ སྙན་ངག་ཆེན་པོ ॥

॥ बुद्धचरितं नाम महाकाव्यम् ॥

॥ ལེའུ་ དྲུག་པའོ ॥

॥ षष्ठः सर्गः ॥

1

དེ་ནས་[1] འགྲོ་མིག་[2] ཉི་མ་[3] ནི །
མངོན་པར་ ཤར་བའི་[4] ཡུད་[5]ཙམ་ན[6] །
ངན་སྤོང་བུ་ཡི་[7] དཀའ་ཐུབ་གནས[8] །
མི་[9]མཆོག་[10] དེས་[11] ནི་ གཟིགས་པར་གྱུར[12] ॥

तत[1] *मुहूर्ते[5] ऽभ्युदिते[4] जगच्चक्षुषि[2] भास्करे[3] ।
भार्गवस्य[7] आश्रमपदं[8] स[11] ददर्श[12] नृणां[9] वरः[10] ॥

6 -मात्रे.

2

ཐྲོ་ཕབ་[1] གཉིད་ལོག་[2] རི་དྭགས་[3] དང་ །
རང་གནས་[4] གནས་པའི་[5] བྱ་[6] གང་ཞིག[7] །

གཟིགས་ནས་[8] ངལ་གསོས་[9] བཞིན་དུ་[10] དང་[11] །

དོན་ནི་བྱས་པ་[12] བཞིན་དུ་[13] གྱུར[14] ༎

सुप्त[2] विश्वस्त[1] हरिणं[3] स्वस्थ[4] स्थित[5] विहङ्गमं[6] ।
विश्रान्त[9] इव[10] यद्[7] दृष्ट्वा[8] कृतार्थ[12] इव[13] च[11] अभवत्[14] ॥

3

དེ་ནི་[1] རྒྱགས་པ་[2] མེད་དོན་[3] དང་[4] །

དཀའ་ཐུབ་[5] མཆོད་པའི་ དོན་[7] ཉིད་[8] དང་[9] །

རང་གི་[10] རྗེས་སུ་[11] བསྲུང་བ་ལ[12] །

རྟ་ཡི་[13] རྒྱབ་ནས་[14] བབས་པར་གྱུར[15] ༎

स[1] विस्मय[2] *निवृत्त्यर्थं[3] तपः[5] पूजार्थम्[7] एव[8] च[4,9] ।
स्वां[10] चानुवर्तितां[11] * रक्षन्[12] अश्व[13] पृष्ठाद्[14] अवातरत्[15] ॥

4

མཐོན་པར་བབས་ནས་[1] ཀྱང་[2] རེག་ཅིང་[3] །

དགའ་ཞིང་[4] མིག་གིས་[5] འཁྲུ་བ་[6] བཞིན[7] །

ངེས་པར་ འཁོར་[8] ཞེས་[9] རྟ་[10] དང་[11] ནི །

འདུན་པ་ལ་[12] ནི་ སྨྲས་པ་འདི[13] ༎

अवतीर्य[1] च[2] पस्पर्श[3] निस्तीर्णं[8] मिति[9] वाजिनं[10] ।
छन्दकं[12] च[11] अब्रवीत्[13] प्रीतः[4] स्नापयन्[6] इव[9] चक्षुषा[5] ॥

5

འདི་ནི་[1] མཁའ་ལྡིང་[2] དཔེར་[3] མགྱོགས་ལ་[4] །

མགྱོགས་འགྲོ་ལ་[5] ནི་ རྗེས་སུ་འོངས[6] །

འདིས་[7]ནི་ བདག་གི་[8] སྟོབས་[9] དང་[10] ནི །

ཞི་བ་[11] བདག་ལ་[12] གུས་[13]པ་ བསྟན[14] ॥

इमं[1] ताक्ष्र्य[2]उपम[3]जवं[4] तुरङ्गम्[5] अनु*गच्छता[6] ।
दर्शिता[14] सौम्य[11] मद्[12]भक्तिर्[13] विक्रमश्[9] च[10] *अयम्[7] आत्मनः[8] ॥

6

ཐམས་ཅད་ནས་[1] དོན་[2]གཞན་[3] ཡིན་[4] ཀྱང་[5] །

ཁྱོད་ཀྱིས་[6] སྙིང་ལ་[7] བཟུང་[8]བ་ སྟེ །

གང་གི་[9] ཇོ་བོ་དག་ལ་[10] དཀའ[11] །

འདི་[12] ནི་ དེ་འདྲ་[13] དག་པ་[14] ཉིད[15] ॥

*सर्वथा[1] अस्मि[4] अन्य[3]कार्यो[2] ऽपि[5] गृहीतो[8] भवता[6] हृदि[7] ।
भर्तृ[10]स्नेहश्च[11] यस्य[9] अयम्[12] * ईदृशः[13] शुद्ध[14] एव[15] च ॥

7

གུས་པ་མེད་ལ་[1] ནུས་པ་[2] ཡོད[3] །

ནུས་པ་མེད་ལ་[4] གུས་པ་ལྡན[5] །

གུས་པ་ལྡན་[6] དང་[7] ནུས་པ་[8] སྟེ །
ཁྱོད་འདྲ་[9] ས་སྟེང་[10] རྙེད་པར་དཀའ[11] ॥

* अभक्तो[1] ऽपि समर्थो[2] ऽस्ति[3] निःसामर्थ्यो[4] ऽपि भक्तिमान्[5] ।
भक्तिमांश्[6] च[7] एव शक्तश्[8] च दुर्लभस्[11] त्वद्विधो[9] * भुवि[10] ॥

8

དེ་ཕྱིར་[1] སྐལ་བ་[2] ཆེན་པོའི་[3] ལས[4] །
ཁྱོད་ཀྱི་[5] འདིས་[6] ནི་ བདག་[7] དགའ་[8] འོ །
གང་ཞིང་[9] ཁྱོད་ཀྱི་[10] བསམ་པ་[11] འདི[12] །
འབྲས་བུ་ལས་[13] ཀྱང་[14] གཞན་དུ་ཕྱོགས[15] ॥

तन्[1] प्रीतो[8] ऽस्मि[7] तव[5] अनेन[6] महा[3]भागेन[2] कर्मणा[4] ।
दृश्यते मयि भावो[11] ऽयं[12] फलेभ्यो[13] ऽपि[14] पराङ्मुखे[15] ॥

9 यस्य. 10 तव.

9

སྐྱེ་བོ་[1] འབྲས་བུ་ལ་[2] གནས་པའི[3] །
མཐུན་ཕྱོགས་[4] སྐྱེ་བོ་[5] གང་གིས་[6] མིན[7] །
ཟློག་ལ་[8] རང་གི་[9] སྐྱེ་བོ[10] ཡང་[11] །
ཐལ་ཆེར་[12] ཕ་རོལ་[13] སྐྱེ་བོར་[14] གྱུར[15] ॥

को[6] जनस्य[1] फल[2]स्थस्य[3] न[7] स्यादभिमुखो[4] जनः[5] ।
परो[13] भवति[15] भूयिष्ठ[12] स्व[9]जनो[10] ऽपि[11] विपर्यये[8] ।

14 जनः.

10

རིགས་ཀྱི་[1] དོན་དུ་[2] བུ[3] བཟུང་[4]ཞིང་ །
གསོས་པའི[5] དོན་དུ་[6] ཕ་[7] བསྟེན་པ[8] །
སྲེད་པའི་ བསམ་པས་[9] ཆགས་[10] སྐྱེ་[11] སྟེ །
བྱེད་པ་མེད་པར་[12] རང་ཉིད་[13] མེད[14] ༎

कुल[1]अर्थं[2] धार्यते[4] पुत्रः[3] पोष[5]अर्थं[6] सेव्यते[8] पिता[7] ।
आशया[9] श्लिष्यति[10] जगन्[11] नास्ति[14] निष्कारणा[12] स्वता[13] ॥

11

མང་པོ་[1] བརྗོད་[2] ཅིར་[3] མདོར་བསྡུས་ནས་[4] །
བདག་གི་[5] དགའ་[6] ཆེན་[7] ལེགས་[8] བྱས་[9]ཏེ །
རྟ་[10] ཁྲངས་ནས་[11] ནི་ ཕྱིར་ལོག་[12] དང་[13] །
བདག་ནི་[14] འདོད་པའི་[15] ནགས་[16] རབ་ཕྱིན[17] ༎

किम्[3] उक्त्वा[2] बहु[1] संक्षेपात्[4] कृतं[9] मे[5] सु[8]महत्[7] प्रियं[6] ।
निवर्तस्व[12] अश्वम्[10] आदाय[11] संप्राप्तो[17] ऽस्मीप्सितं[15] वनं[16] ।

13 च.   14 अहम्.

12

དེ་སྐད་[1] སྨྲས་ནས་[2] ཕྲག་[3]ཆེན་[4] དེ[5] །

རྗེས་སུ་བསྔགས་པ་[6]བྱེད་འདོད་པས[7] །

རྒྱན་རྣམས་[8] ཀུན་ནས་བཏོགས་ནས་[9] ནི །

གདུང་[10]སེམས་ལྡན་པ་[11] འདི་ལ་[12] བྱིན[13] ॥

इति[1] उक्त्वा[2] स[5] महा[4]बाहु[3]रनुशंस[6]चिकीर्षया[7] ।
भूषणानि[8] अवमुच्य[9] अस्मै[12] सन्तप्त[10]मनसे[11] ददौ[13] ॥

13

དབུ་རྒྱན་དག་ནས་[1] ནོར་བུ་[2] གསལ[3] །

སྒྲོན་མའི་[4] ལུས་ལ་[5] བྲངས་ནས་[6] ནི །

ཉི་མ་[7] འབིགས་བྱེད་ལ་[8] བཞིན་[9] དེས[10] །

ཚིག་[11] འདི་[12] སྨྲས་བཞིན་[13] བཞུགས་པར་གྱུར[14] ॥

मुकुटाद्[1] दीप्त[4]वर्ष्माणं[5] मणि[2]मादाय[6] भास्वरं[3] ।
ब्रुवन्[13] वाक्यम्[11] इदं[12] तस्थौ[14] सादित्य[7] इव[9] * मन्दरः[8] ॥

10 सः.

14

འདུན་པ་[1] ནོར་བུ་[2] འདི་[3] ལོང་ལ[4] །

ལན་མང་[5] བཏུད་ནས་[6] མི་[7]སྐྱོང་[8] ནི །

ཀུན་ནས་གདུང་བ་[9]བཟློག་པའི་ ཕྱིར་[10] །

བློ་ཕེབས་པར་[11] ནི་ གསོལ་བར་བྱ་[12] ॥

अनेन[3] मणिना[2] छन्द[1] प्रगम्य[6] बहुशो[5] नृ[7]प:[8] ।

विज्ञाप्यो[12] ऽमुक्तविश्रम्भं[11] सन्ताप[9]विनिवृत्तये[10] ॥

[4] अवसरे.

15

སྐྱེ་བ་[1]འཆི་བ་[2]ཉམས་[3]དོན་དུ་[4] །

དཀའ་ཐུབ་[5]ནགས་ཚལ་[6] རབ་ཐོབ་[7] སྟེ །

མཐོ་རིས་[8] སྐོམ་པས་[9] ངེས་[10] མིན་[11] ཞིང་ །

བརྩེ་བ་མེད་[12] མིན་[13] ཁྲོས་པ་[14] མིན་[15] ॥

जन्म[1]मरण[2]नाश[3]अर्थं[4] * प्रविष्टो[7] ऽस्मि तपो[5]वनं[6] ।

न[11] खलु[10] स्वर्ग[8]तर्षेण[9] न[13] अस्नेहेन[12] न[15] मन्युना[14] ॥

16

དེ་ཕྱིར་[1] དེ་ལྟར་[2] མངོན་བྱུང་བ་[3] །

བདག་ལ་[4] སྙ་ངན་[5] འོས་[6] མ་ཡིན་[7] །

ཡུན་རིང་[8] འདས་པར་[9] གྱུར་ནས་[10] ཀྱང་[11] །

དུས་ཀྱིས་[12] འགྱུར་བ་[13] མ་[14] ཡིན་[15]ནོ་ ॥

तद्[1] एवम्[2] अभिनिष्कान्तं[3] न[7] मां[4] शोचितुम्[5] अर्हसि[6] ।
भूत्वा[10] अपि[11] हि चिरं[8] श्लेषः[9] कालेन[12] न[14] भविष्यति[13,15] ॥

17

གང་ཕྱིར་[1] ངེས་པར་[2] འབྲལ་བ་[3] སྟེ །
དེ་ཕྱིར་[4] ཐར་ཕྱིར[5] བདག་གི་[6] བློ[7] །
སྔར་[8] ཡང་[9] རང་གི་[10] སྐྱེ་བོ་ལས་[11] །
རྣམ་པར་འབྲལ་བ་[12] གང་ལས་[13] མིན[14] ༎

ध्रुवो[2] यस्माच्[1] च विश्लेषस्[3] तस्मान्[4] मोक्षाय[5] मे[6] मतिः[7] ।
त्रिप्रोयोगः[12] कथं[13] न स्याद्[14] भूयो[8] ऽपि[9] स्व[10] *जनादिभिः[11] ॥

18

མྱ་ངན་[1] སྤོང་ཕྱིར་[2] ངེས་འབྱུང་བ[3] །
བདག་ལ་[4] མྱ་ངན་[5] འོས་[6] མ་ཡིན[7] །
མྱ་ངན་[8] རྒྱུ་[9] ནི་ འདོད་ལ་[10] ཆགས[11] །
ཆགས་པ་ཅན་ ལ་[12] མྱ་ངན་བྱ[13] ༎

शोक[1]त्यागाय[2] निष्क्रान्तं[3] न[7] मां[4]।शोचितुम्[5] अर्हसि[6] ।
शोक[8]हेतुषु[9] कामेषु[10] सक्ताः[11] शोच्यास्[13] तु रागिणः[12]॥

19

འདི་[1] ཡང་[2] སྔ་མ་རྣམས་ལ་[3] གྲགས[4] །

ཁོ་བོ་ཅག་ལ་[5] ངེས་པར་[6] གནས[7] །

དེ་ལྟར་[8] སྟེར་བུར་[9]གྱུར་པས་[10] ན །

མྱ་ངན་འདོས[11] མིན་[12] ལམ་གྱིས་[13] འགྲོ[14] ॥

अयं[1] च[2] किल[4] पूर्वेषाम्[3] अस्माकं[5] निश्चयः[6] * स्थिरः[7] ।
* इति[8] दायाद[9]भूतेन[10] न[12] शोच्यो[11] ऽस्मि पथा[13] व्रजन्[14] ॥

20

སྐྱུས་བུ་རྣམས་ལ་[1] ཕྱིར་ལོག་ཏ[2] །

ནོར་གྱི་[3] སྟེར་བུར་[4] འགྱུར་བ་[5] སྟེ །

ས་ལ་[6] ཆོས་ཀྱི་[7] བདག་པོ་[8] ཡང་[9] །

རྙེད་དཀའ་[10] ཡང་ན་[11] མ་[12] ཡིན་[13] ནོ ॥

भवन्ति[5] ह्यर्थ[3]दायादाः[4] पुरुषस्य[1] विपर्यये[2] ।
पृथिव्यां[6] धर्म[7]दायादा[8] दुर्लभास्[10] तु[9] न[12] सन्ति[13] वा[11] ॥

21

གང་[1] ཡང་[2] འདི་[3] ནི་ དུས་མིན་པར་[4] །

ནགས་སུ་[5] སོང་བ་ཡིན་[6] ཞེ་ན[7] །

སྲོག་[8] ཀྱང་ གཡོ་བར་གྱུར་པ་ན[10] །

ཆོས་ལ་[11] དུས་མེད་[12] མ་ ཡིན་[13] ནོ ༎

यद्[1] अपि[2] स्यादसमये[4] यातो[6] वनम्[5] असौ[3] इति[7] ।

अकालो[12] नास्ति[13] धर्मस्य[11] जीविते[8] चञ्चले[9] सति[10] ॥

22

དེ་ཕྱིར་[1] ད་ལྟར་[2] ཉིད་དུ་[3] བདག[4] །

དགེ་བ་[5] བསག་[6] ཅེས་[7] ངེས་པ་[8] དེ[9] །

འཆི་བའི་[10] དགྲ་[11]ནི་ གནས་པ་ན་[12] །

གསོན་པ་ལ་[13] ནི་ བློ་གདར་[14] ཅིར་[15] ༎

तस्माद्[1] अद्य[2] एव[3] मे[4] श्रेयश्[5] चेतव्यम्[6] इति[7] निश्चयः[8] ।

जीविते[13] को[15] हि विश्रम्भो[14] मृत्यौ[10] प्रत्यर्थिनि[11] स्थिते[12] ॥

9 सः.

23

ཞི་བ་[1] ཁྱོད་ཀྱིས་[2] དེ་ལ་སོགས[3] །

ས་འཛིན་[4]བདག་ལ་[5] ཉུ་བྱ་[6]སྟེ །

ཇི་ལྟར་[7] བདག་[8]ནི་ མི་[9] དྲན་པ[10] །

དེ་ལྟར་[11] ཉིད་དུ་[12] འབད་པ་ ཀྱིས[13] ༎

* एवमादि[3] त्वया[2] सौम्य[1] विज्ञाप्यो[6] वसुधा[4]अधिपः[5] ।
प्रयतेथास्[13] तथा[11] चैव[12] यथा[7] मां[8] न[9] स्मरेद्[10] अपि ॥

24

གཞན་[1] ཡང་[2] བདག་ལ་[3] ཡོན་ཏན་མེད་[4] །
ཁྱོད་ཀྱིས་[5] མི་[6]བདག་ལ་[7] སྨྲ་བྱ་[8] །
ཡོན་ཏན་མེད་ལས་[9] བརྩེ་བ་[10] འདོར་[11] །
བརྩེ་བ་[12]དོར་ལས་[13] མྱ་ངན་[14] མེད་[15] ॥

अपि[2] नैर्गुण्यम्[1] अस्माकं[3] वाच्यं[8] नर[6]पतौ[7] त्वया[5] ।
नेर्गुण्यात्[9] त्यज्यते[11] स्नेहः[10] स्नेह[12]त्यागान्[13] न[15] शोच्यते[14] ॥

[1] अन्यत्.

25

དེ་ལྟར་[1] ཚིག་[2] འདི་[3] ཐོས་གྱུར་ནས་[4] །
འདུན་པ་[5] གདུང་བས་[6] རྣམ་འཁྲུགས་[7] ཤིང་ །
མཆི་མས་[8] མདུད་པའི་[9] ཚིག་ཉིད་ཀྱིས་[10] །
ཐལ་མོ་[11] སྦྱར་ཏེ་[12] ལན་གསོལ་བ་[13] ॥

* इति[1] वाक्यम्[2] इदं[3] श्रुत्वा[4] छन्दः[5] सन्ताप[6]विक्लवः[7] ।
बाप्प[8]ग्रथितया[9] वाचा[10] प्रत्युवाच[13] * कृत[12]अञ्जलिः[11] ॥

26

ཇོ་བོ་[1] ཁྱོད་ཀྱི་[2] དགོངས་པ་[3]ནི །

གཉེན་ལ་[4] ངལ་བ་[5]སྦྱེར་བ་[6] འདིས་[7] །

ཆུ་བོའི་[8] འགྲམ་ན་[9] གཉིས་འཐུང་[10] བཞིན་[11] །

བདག་གི་[12] སེམས་[13] འདི་[14] འགྱུར་བ་འོ་[15] ॥

अनेन[7] तत्र[2] भावेन[3] बान्धव[4]आयास[5]दायिना[6] ।

भर्तः[1] * सीदन्ति[15] मे[12] चित्त[13] नदी[8]पङ्के[9] इव[11] द्विपः[10] ॥

14 इदम्.

27

ཁྱོད་ཀྱི་[1] ངེས་པ་[2] འདི་ལྟ་བུས་[3] །

སུ་ཡི་[4] མཆི་མ་[5] འབྱུང་བ་[6] མེད་[7] །

ལྕགས་[8]ལས་གྱུར་པའི་[9] སྙིང་ལ་[10]འང་[11] སྟེ །

བརྩེ་བས་[12] འཁྲུགས་ལ་[13] སྨོས་ ཅི་[17] དགོས་[16] ॥

कस्य[4] न[7] उत्पादयेद्[6] बाष्पं[5] निश्चयस्[2] ते[1] ऽयमीदृशः[3] ।

अयो[8]मये[9]ऽपि[11] हृदये[10] * किं[15] पुनः स्नेह[12]विक्लवे[13] ॥

14 कथय. 15 किम्. 16 प्रयोजनम्.

28

གཞལ་མེད་ཁང་གི་[1] མལ་[2]འོས་པའི་[3] །

ཤིན་ཏུ་གཞོན་ནུ་[4] འདི་[5] གང་ན་[6] །

ཀུ་ཤའི་[7] མྱུ་གུ་[8] རྣོ་བ་[9]ཅན[10] །

དཀའ་ཐུབ་[11]ནགས་ཀྱི་[12] ས་[13] གང་ན[14] ॥

विमान[1]शयन[2]अर्हं[3] हि सौकुमार्यम्[4] इदं[5] क्व[6] च ।

खर[9]दर्भ[7]अङ्कुर[8]वती[10] तपो[11]वन[12]मही[13] क्व[14] च ॥

29

ཁྱོད་ཀྱི་[1] འབད་པ་[2] ཐོས་ནས་[3] ཀྱང་[4] །

ཧ་[5] གང་[6] བདག་གིས་[7] ཁྲངས་པ་[8] འདི[9] །

མགོན་པོ་[10] ཁྱེ་[11] ཉེ་ སྟོབས་ཀྱིས་[12]ནི །

ལྷ་ཡིས་[13] བྱེད་དུ་བཅུག་པ[14] འདྲ[15] ॥

श्रुत्वा[3] तु[4] व्यवसायं[2] ते[1] यद्[6] अश्वो[5] ऽयं[9] मया[7] [8]हृतः ।

बलात्कारेण[12] तन्[11] नाथ[10] * दैवेन[13] *एव[15] अस्मि कारितः[14] ॥

30

ཁྱོད་ཀྱི་[1] ནན་ཏན་[2] ངེས་པ་[3] འདི[4] །

རང་[5]དབང་[6] ཤེས་ན་[7] གང་གི་ཕྱིར[8] །

ཉེ་བར་ལེན་[9] ཏེ་ མགྱོགས་འགྲོའི་[10] ཧ[11] །

སེར་སྐྱའི[12] གཞི་ཡི་[13] མྱ་ངན་གནས[14] ॥

कथं[8] ह्यात्म[5]वशो[6] जानन्[7] व्यवसायम्[2] इमं[4] तव[1] ।
उपानयेयं[9] तुरगं[10] * शोकं[14] कपिल[12]वस्तुनः[13] ॥

[3] निश्चितम्. 11 अश्वम्.

31

མེད་པ་པོ་ ཡིས་[1] དམ་[2] ཆོས་[3] བཞིན[4] །
རྒྱལ་པོ་[5] བརྩེ་བ་[6] བགྲེས་པ་[7] དང་[8] །
སྲས་པོ་[9] སྨུག་གོ་[10] འདོར་བ་[11] ནི །
ཕྲག་[12] ཆེར་[13] དེ་[14] ནི་ འོས་[15] མ་[16] ཡིན[17] ॥

तन्[14] न[16] अर्हसि[15,17] महा[12]बाहो[13] विहातुं[11] पुत्र[9]लालसं[10] ।
स्निग्धं[6] वृद्ध[7] च[8] राजानं[5] सद्[2]धर्मम्[3] इव[4] नास्तिकः[1] ॥

32

དམ་པའི་[1] བྱ་བ་[2] བྱེད་[3] བཅོམ་[4] བཞིན[5] །
ཡང་དག་[6] བསྐྱེད་[7] པས་ ཡོངས་སུ་[8] ནི །
ཐང་ཆད་[9] གཉིས་པའི་[10] མ་[11] དེ་[12] དང་[13] །
ལྷ་མོ་[14] བརྗེད་པར་[15] འོས་[16] མ་[17] ཡིན[18] ॥

सं[6] ःवर्धन[7]परि[8]श्रान्तां[9] द्वितीयां[10] तां[12] च[13] मातरं[11] ।
* देव[14] न[17] अर्हसि[16,18] विस्मर्तुं[15] कृत[3]घ्न[4] इव[5] सत्[1]क्रियां[2] ॥

33

མ་ནིང་གིས་[1] ནི་ དཔལ་[2] ཐོབ་[3] བཞིན་[4] །

སྲས་པོ་[6] བྲིས་པ་[5] ཡོན་ཏན་ལྡན[7] །

རིགས་[8]བཙུན་[9] བདག་པོའི་[10] བརྟུལ་ཞུགས་མ[11] །

ལྷ་མོ་[12] འདོར་བར་[13] འོས་[14] མ་[15] ཡིན[14] ‖

बाल[5]पुत्रां[6] गुणवतीं[7] कुल[8]श्लाघ्यां[9] पति[10]व्रतां[11] ।
देवीम्[12] अर्हसि[14] न[15] त्यक्तुं[13] क्लीवः[1] प्राप्ताम्[3] इव[4] श्रियं[2] ॥

34

བསྔགས་འོས་[1] སྲས་པོ་[2] གྲགས་པ་འཛིན[3] །

སྙན་གྲགས་[4] ཆོས་[5]ནི་ འཛིན་པའི་[6] མཆོག[7] །

བཞིན་པ་ལྡན་པས་[8] གྲགས་[9] མཆོག་[10] བཞིན[11] །

བྲིས་པ་[12] འདོར་བར་[13] འོས་[14] མ་[15] ཡིན[16] ‖

पुत्रं[2] याशोधरं[3] श्लाघ्यं[1] यशो[4]धर्म[5]भृतां[6] वरः[7] ।
बालम्[12] अर्हसि[14] न[15,16] त्यक्तुं[13] व्यसनी[8] इव[11] उत्तमं[10] यशः[9] ॥

35

ཅི་སྟེ་[1] གཉེན་[2] དང་[3] རྒྱལ་སྲིད་[4] དག །

འདོར་བ་[5]ཉིད་[6]དུ་[7] བློ་གྲོས་[8] མཛད[9] །

བདག་གི་[10] འགྲོས་ནི་[11] ཁྱོད་[12] ཞབས་ན་[13] །

ཁྱབ་བདག་[14] བདག་[15] འདོར་[16] འོས་[17] མ་[18] ཡིན་[19] ༎

अथ[1] बन्धुं[2] च[3] राज्यं[4] च[3] त्यक्तुम्[5,7] एव[6] कृता[9] मतिः[8] ।

मां[15] न[18] अर्हसि[17,19] विभो[14] त्यक्तुं[16] त्वत्[12]पादौ[13] हि गतिर्[11] मम[10] ॥

36

ར་གྷུའི་བུ་[1] ནི་ བ་ཤེས་[2]བཟང་[3] བཞིན་[4] །

ཁྱོད་ནི[5] དགོན་པར་[6] དོར་ནས་[7] སུ[8] །

མི་ཡིས་[9] ཚིག་པའི་[10] སེམས་ཀྱིས་[11] ནི །

གྲོང་དུ་[12] འགྲོ་བར་[13] ནུས་པ་[14] མེད[15] ༎

न[15] अस्मि यातुं[13] पुरं[12] शक्तो[14] दह्यमानेन[10] चेतसा[11] ।

त्वाम्[5] अरण्ये[6] परित्यज्य[7] सु[3]मित्र[2] इव[4] राघवं[1] ॥

8 A particle used after *s*, 9 अग्निना.

37

ཁྱོད་[1] འདོར་[2] གྲོང་དུ་[3] འགྲོ་བ་ན་[4] །

རྒྱལ་པོས་[5] བདག་ལ་[6] ཅི་ཞིག་[7] གསུང་[8] །

ཁྱོད་ཀྱི་[9] བཙུན་མོའི་ འཁོར་དུ་[10] འམ[11] །

འོས་པ་[12]མཐོང་ནས་[13] ཅི་ཞིག་[14] སྨྲ[15] ༎

किं[7] हि वक्ष्यति[8] राजा[5] मां[6] त्वद्[1] * ऋते[2] नगरं[3] * गतं[4] ।
वक्ष्यामि[15] उचित[12]दर्शित्वात्[13] किं[14] तव[9]अन्तःपुराणि[10] वा[11] ॥

38

གང་[1] ཡང་[2] ཡོན་ཏན་མེད་པ་[3] ཡང་[4] །
མི་བདག་ལ་[5] སྨྲོས་[6] གསུང་བ་[7] ཡང་ །
སྐྱོན་མེད་[8] ཐུབ་པའི་[9] བཞིན་[10] ཁྱོད་ ཀྱི[11] །
མ་གྱུར་པ་[12] དེ་[13] ཅི་ཞིག་[14] སྨྲ[15] ॥

यद्[1] अपि[2] आत्थ[7] अपि[4] नैर्गुण्यं[3] * वाच्यं[6] नरपतौ[5] इति ।
किं[14] तद्[13] वक्ष्यामि[15] अभूतं[12] ते[11] निर्दोषस्य[8] मुनेर्[9] इव[10] ॥

39

ངོ་ཚ་དང་བཅས་[1] སེམས་ཀྱིས་[2] ནི །
ལྕེ་[3] ནི་ ཐོགས་པར་ གྱུར་པ་ ཡིས་[4] །
བདག་ནི་[5] གལ་ཏེ་[6] ཡང་[7] སྨྲ་བ[8] །
དེ་ལ་[9] དད་པར་[10] འོས་པ་[11] སུ[12] ॥

हृदयेन[2] सलज्जेन[1] जिह्वया[3] * सज्जमानया[4] ।
अहं[5] यदि[6] अपि[7] वा ब्रूयां[8] कस्[12] तच्[9] छ्रद्धातुम्[10] अर्हति ।।[11]

40

གང་ཞིག་[1] ཟླ་བ་ཡི[2] རྣོ་བར[3] །

སྨྲ་བ[4] དད་པར་[5] འཛིན་[6]པ་ འམ[7] །

ཁྱོད་ཀྱི་[8] སྐྱོན་[9] ཞེས་[10] དེས་[11] སྐྱོན་[12] ནི །

སྨྲ་བ་[13] དད་པར་[14] འཛིན་པ་[15] འམ[16] ॥

यो[1] हि चन्द्रमसस्[2] तैक्ष्ण्यं[3] कथयेच्[4] छ्रद्रु[5]दधीत[6] वा[7] ।
स[11] दोषांस्[12] तव[8] दोष[9]ज्ञ[10] कथयेच्[13] छ्रद्[14]दधीत[15] वा[16] ॥

41

རྟག་ཏུ་[1] རྗེས་སུ་བརྩེ་བཅས་[2] དང་ །

རྟག་པར་[3] སྙིང་རྗེ་[4] ཞེས་པ་ཡི[5] །

བརྩེ་བ་[6] སྤོང་བ་[7] ཚུལ་[8] མིན་[9] ཏེ །

ཕྱིར་ལོག་[10] བདག་ལ་[11] བཀའ་དྲིན་[12] མཛོད[13] ॥

सानुक्रोशस्य[2] सततं[1] नित्यं[3] करुण[4]वेदिनः[5] ।
स्निग्ध[6]त्यागो[7] न[9] सदृशो[8] निवर्तस्व[10] प्रसीद[12,13] मे[11] ॥

42

དེ་ལྟར་[1] མྱ་ངན་ཀྱས་[2] ཆེན་པའི[3] །

འདུན་པའི་[4] ཚིག་[5] འདི་[6] གསན་གྱུར་ནས[7] །

རང་གནས་[8] མཆོག་ཏུ་[9] བརྟན་པ་ཡིས[10] །

སྨྲ་བའི་[11] མཆོག་གིས་[12] བཀའ་སྩལ་[13] ཏོ ॥

इति[1] शोक[2]अभिभूतस्य[3] श्रुत्वा[7] छन्दस्य[4] भाषितं[5] ।

स्वस्थः[8] परमया[9] धृत्या[10] जगाद्[13] वदतां[11] वरः[12] ॥

6 इदं.

43

འདུན་པ་[1] བདག་དང་[2] འབྲལ་བ་[3] ལ[4] །

ཀུན་ནས་[5] གདུང་བ་[6] འདི་[7] ཐོང་ཞིག[8] །

ལུས་ཅན་[9] འགྲོ་བ་[10] ཐ་དད་ལ[11] །

དངོས་པ་[12] སྣ་ཚོགས་[13] ངེས་པ་[14] ཡིན[15] ॥

मद्[2]वियोगं[3] प्रति[4] छन्द[1] सन्[5]तापस्[6] त्यज्यताम्[8] अयं[7] ।

नाना[13]भावो[12] हि नियतं[14] पृथग्[11] जातिषु[10] देहिषु[9] ॥

15 भवति.

44

གང་[1] ཡང་[2] བརྩེ་ལས་[3] རང་གི་ སྐྱེ[4] །

བདག་གིས་[6] རང་ ཉེ་[7] མི་[8] འདོར་[9] ཏེ །

འཆི་བས་[10] ཕན་ཚུན་[11] དབང་མེད་པར[12] །

བདག་ཅག་རྣམས་ནི་[13] འདོར་བར་འགྱུར[14] ॥

स्वजनं[1] * यदि[1] अपि[2] स्नेहान्[3] न[8] त्यजेयं[9] मुमुक्षया ।
मृत्युर्[10] अन्योन्यम्[11] अवशान्[12] अस्मान्[13] संत्याजयिष्यति[14] ॥

[6] अहम्. [7] स्वयं.

45

སྲིད་པ་[1] ཆེན་པོའི་[2] སྡུག་བསྔལ་གྱིས[3] །
མངལ་[4] གང་གིས་[5] ནི བདག་[6] བཟུང་[7] སྟེ །
འབྲས་མེད་[8]འབད་པ་[9] མ་[10] དེ་ཡི[11] །
བདག་[12] སུ་[13] བདག་གི་[14] དེ་[15] སུ་[16] ཡིན[17] ॥

महत्या[2] तृष्णाया[1] दुःखैर्[3] गर्भेण[4] अस्मि[6] यया[5] धृतः[7] ।
तस्या[11] निष्फल[8]यत्नायाः[9] क्व[13] अहं[12] मातुः[10] क्व[16] सा[15] मम[14] ।

[17] भवति and भवामि.

46

ཇི་ལྟར་[1] སྒྲོང་[2]སྐྱེས་[3] གནས་[4]ཤིང་ལ[5] །
ཡང་དག་[6]འདུས་ནས་[7] རྣམ་པར་བྲལ[8] །
དེ་ལྟར་[9] འབྱུང་པོ་[10] འདུས་པ་ནི[11] །
ངེས་པར་[12] འབྲལ་བའི་[13] མཐའ་[14] ཡིན་[15] ནོ ॥

वास[4]वृक्षे[5] सम्[6]आगम्य[7] विगच्छन्ति[8] यथा[1] अण्ड[2]जाः[3] ।
नियतं[12] विप्रयोग[13]अन्तस्[14] तथा[9] भूत[10]समागमः[11] ॥

[15] भवति.

47

ཇི་ལྟར་[1] སྤྲིན་རྣམས་[2] འདུས་ནས་[3] ནི །

སླར་[4] ཡང་[5] རྣམ་པར་[6]འབྱེད་པ་འོ་[7] །

དེ་ལྟར་[8] འདུ་[9] དང་[10] འབྲལ་བ་[11] ནི །

བདག་[12] དང་[13] སྲོག་ཆགས་རྣམས་ཀྱི་[14] ལུགས་[15] ‖

समेत्य[3] च यथा[1] भूयो[4] वि[6] अपयान्ति[7] वलाहकाः[2] ।
संयोगो[9] विप्रयोगश्[11] च[10] तथा[8] मे[12] प्राणिनां[14] मतः[15] ॥

5, 13 च.

48

གང་ཕྱིར་[1] ཕྱིར་ན་[2] འཇིག་རྟེན་[3] འདི[4] །

བསླུས་ནས་[5] རྣམ་པར་ འབྲལ་བ་[6] སྟེ །

དེ་ཕྱིར་[7] རྨི་ལམ་[8] འདུས་གྱུར་ལ[9] །

བདག་གི་བ་ཉིད་[10] བཟོད་[11] མ་ ཡིན[12] ‖

यस्माद्[1] याति[6] च लोको[3] ऽयं[4] विप्रलभ्य[5] * परस्परं[2] ।
ममत्वं[10] न[12] क्षमं[11] तस्मात्[7] स्वप्नभूते[8] समागमे[9] ॥

49

ཤིང་རྣམས་[1] འདབ་མ་[2]དམར་པོ་[3] དང་ །

ལྷན་ཅིག་སྐྱེས་[4] དེ་ རྣམ་པར་འབྲལ[5] །

གཞན་[6] དང་[7] གཞན་གྱི་[8] འབྲལ་བར་[9] ནི། །

འགྱུར་བ་[10] མ་ཡིན་[11] སྨོས་ ཅི་[12] དགོས[13] ॥

सहजेन[4] वियुज्यन्ते[5] पर्ण[2]रागेण[3] पादपाः[1] ।

अन्येन[6] अन्यस्य[8] विश्लेषः[9] किं पुनर्[12,13] न[11] भविष्यति[10] ॥

50

དེ་ཕྱིར་[1] དེ་ལྟར་[2] གྱུར་ན་[3] ནི། །

ཞི་བ་[4] གདུང་བ་[5] མ་[6] བྱེད[7] སོང་[8] །

གལ་དེ་[9] ཡང་[10] ནི་ བརྩེ་བ་[11] འབབས[12] །

སོང་ནས་[13] ཀྱང་[14] ནི་ སླར་[15] ཡང་[16] ལོག[17] ॥

तद्[1] एवं[2] सति[3] सन्तापं[5] मा[6] कार्षीः[7] सौम्य[4] गम्यतां[8] ।

लम्बते[12] यदि[9] तु[10] स्नेहो[11] गत्वा[13] अपि[14] पुनर्[15] आव्रज[17] ॥

16 अपि.

51

ཁོ་བོ་ཅག་ལ་[1] ལྟོས་[2] བྱས་པའི་[3] །

སེར་སྐྱའི་[4] གཞི་ན་[5] སྐྱེ་བོ་ལ[6] །

དེར་[7] སོང་[8] བརྩེ་བ་[9] གྲོང་ཞིག[10] དང་[11] །

འདི་ཡི་[12] ངེས་ལ་[13] ཉེན་ཅིག་[14] སྨྲོས་[15] ॥

ब्रूयाश्[15] च अस्मत्[1]कृत[3]अपेक्षं[2] जनं[6] कपिल[4]वस्तुनि[5] ।
त्यज्यतां[10] तद्[7]गतः[8] स्नेहः[9] श्रूयतां[14] च[11] अस्य[12] निश्चयः[13] ॥

52

རྒ་[1] དང་[2] འཆི་བ་[3] ཟད་[4] བྱས་ནས[5] །
ཡང་ན་[6] མྱུར་དུ་[7] འོང་བའི་[8] གདམ[9] །
རྩོམ་པ་[10] ཉམས་[11] ཞིང་[12] དོན་[13] མ་བྱས[14] །
ཡང་ན་[15] ཉམས་པར་[16] འགྱུར་བ་[17] སྨྲོས[18] ॥

क्षिप्रम्[7] एष्यति[8] वा[6] कृत्वा[5] जरा[1]मृत्यु[3]क्षयं[4] किल[9] ।
अकृत[14]अर्थो[13] निर्[11] आरम्भो[10, 12] निधनं[16] * यास्यति[17] इति वा[15] ॥

[2] च. [18] ब्रूहि or ब्रूयाः.

53

དེ་ལྟར་[1] འདི་ཡི[2] ཚིག་[3] ཐོས་ནས[4] །
བསྔགས་ལྡན་[5] མགྱོགས་[6]འགྲོའ་[7] མཆོག་གིས་[8] ནི །
ལྕེ་ཡིས་[9] ཞབས་ལ་[10] རབ་བལྡགས་[11] ཏེ །
མཆི་མ་[12] དྲོན་མོ་[13] ཕྱུང་བར་གྱུར[14] ॥

इति[1] तस्य[2] वचः[3] श्रुत्वा[4] कन्थकस्[5] तुर[6]ग[7]उत्तमः[8] ।
जिह्वया[9] लिलिहे[11] पादौ[10] बाष्पम्[12] उष्णं[13] मुमोच[14] च ॥

54

དྲ་བ་[1] དང་[2] ནི་ བཀྲ་ཤིས་[3] རྟགས[4] །

འཁོར་ལོ་[5] དབུས་ལྡན་[6] ཕྱག་གིས་[7] ནི །

གཞོན་ནུས་[8] དེ་ལ་[9] རེག་གྱུར་ཅིང་[10] །

ན་ཚོད་[11] བཞིན་དུ་[12] རྣམ་པར་སྨྲས[13] ॥

जालिना[1] स्वस्तिक[3]अङ्केन[4] चक्र[5]मध्येन[6] पाणिना[7] ।
आममर्श[10] कुमारस्[8] तं[9] बभाषे[13] च वयस्य[11]वत्[12] ॥

2 च.

55

བསྔགས་ལྡན་[1] མཆི་མ་[2] མ་[3] འདོན་ཅིག[4] །

དམ་པའི་[5] རྟ་ཉིད་[6] འདི་[7] བསྟན་[8] ཏོ །

སྲོན་མཛོད་[9] ཁྱོད་ཀྱི་[10] ངལ་བ་[11] འདིས[12] །

མྱུར་དུ་[13] འབྲས་བུ་[14] བཅས་པར་[15] འགྱུར[16] ॥

मुञ्च[4] कन्थक[1] मा[3] बाष्पं[2] दर्शिता[8] इयं[7] सद्[5]अश्वता[6] ।
मृष्यतां[9] स[15]फलः[14] शीघ्रं[13] श्रमस्[11] ते[10] ऽयं[12] भविष्यति[16] ॥

56

དེ་ནས་[1] རལ་གྲི་[2] རྣོན་པོ་[3] ནོར་བུའི་[4] ཡུ་བ་ཅན[5] །

གསེར་གྱི་[6] ཕྲ་[7] ནི་ སྣ་ཚོགས་དང་ལྡན་[8] འདུད་པ་ཡི[9] །

ལག་ན་[10] ཡང་དག[11]གནས་པ[12] བརྟན་པ་[13] དེས་[14] བསྣམས་ནས[15] །

ཁུང་བུ་དག་ནས་[16] སྦྲུལ་[17]བཞིན་[18] ཤུགས་ནས་[19] རབ་ཏུ་[20]དྲངས[21] ॥

मणि[4]त्सरुं[5] छन्दक[9]हस्त[10]सं[11]स्थं[12]

ततः[1] स[14] धीरो[13] निशितं[3] गृहीत्वा ।[15]

कोषाद्[19]असिं[2] काञ्चन[6]भक्ति[7]चित्रं[8]

बिलाद्[16] इव[18] आशीविषम्[17] उद्[20]बबर्ह[21] ॥

57

ཨུཏྤ་ལ་ཡི་[1] འདབ་མ་[2] སྔོན་པོ་[3] དེ་[4] དྲངས་ནས[5] །

སྣ་ཚོགས་[6] དབུ་རྒྱན་[7] དབུ་སྐྲ་[8] བཅས་པ་[9] རབ་བཅད་[10]ཅིང་ །

རྫིང་བུ་དག་ན་[11] ངང་པ་[12]བཞིན་དུ་[13] རྣམ་བཀྲམ་པ[14] །

འོད་ཟེར་དང་ལྡན་པར་[15] སྣང་དག་ལ་[16] དེ་[17] གཏོར་[18]ཏོ ॥

निष्कास्य[5] तं[4] च उत्पल[1]पत्र[2]नीलं[3]

चिच्छेद[10] चित्रं[6] मुकुटं[7] स[9]केशं[8] ।

विकीर्यमाण[14]अंशुकम्[15] अन्तरीक्षे[16]

चिक्षेप[18] च एनं[17] सरसि[11] इव[13] हंसं[12] ॥

58

མཆོད་པ་[1]མངོན་པར་འདོད་ཕྱིར་[2] རྣམ་མང་[3]བཀུར་སྟིའི་ཕྱིར[5] །

ལྷ་ན་གནས་པས་[5] རབ་ཏུ་བཀྲམ་པ་[6] དེ་[7] བཟུང་[8] སྟེ །

ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་[9] དེ་[10] ནི་ ལྷ་ན་[11] ལྷ་ཚོགས་[12] རྣམས[13] །

ལྷ་ཡི་[14] ཁྱད་པར་[15] འཕགས་པ་རྣམས་ཀྱིས་[16] མཆོད་པར་བྱས[17] ༎

पूजा[1]भिलाषेण[2] च बाहु[3]मान्याद्[4]

दिवौकसस्[5] तं[7] जगृहुः[8] प्रविद्धं[6] ।

यथावद्[9] एनं[10] दिवि[11] देवसङ्घा[12,13]

दिव्यैर्[14] विशेषैर्[15] महयां च चक्रुः[17] ॥

16 आर्यैः.

59

རྒྱན་གྱི་[1] བུ་སྨད་[2] ལྡན་པ་[3] རྣམ་པར་སྤྲངས་ནས་[3] ཀྱང་[4] །

དབུ་ལས་[5] དཔལ་ནི་[6] རྣམ་པར་རྒྱང་རིང་[7] བྱས་ནས་[8] ནི །

ནགས་སུ་[9] གསེར་གྱི་[10] ངང་པའི་[11] མཚན་མ་[12] གོས་[13] གཟིགས་ནས[14] །

བརྟན་པ་[15] དེས་ནི་[16] གོས་དག་[17] མངོན་པར་[18] འདོད་པར་གྱུར[19] ༎

मुक्त्वा[3] तु[4] अलङ्कार[1]कलत्र[2]वत्तां[3]

श्री[6]विप्रवासं[7] शिरसस्[5] च कृत्वा[8] ।

दृष्ट्वा[14] अंशुकं[13] काञ्चन[10]हंस[11]चिह्नं[12]

वन्यं[9] स[16] धीरो[15] ऽभि[18]चकाङ्क्ष[19] वासः[17] ॥

60

དེ་ནས་[1] ལྷ་ན་གནས་པས་[2] རི་དྭགས་[3] རྗོན་པའི་[4] ལུས[5] །

དགོངས་པ་རྣམ་དག་[6] འདི་ཡི་[7] དགོངས་པ་[8] རྣམ་རིག་ནས[9] །

ཁ་བསྒྱུར་ ངུར་སྨྲིག་གོས་ཅན་[10] ཉེར་འོགས་[11] མངོན་པར་[12] འོངས[13] །

དེ་ལ་[14] ཤཱ་ཀྱའི་[15] རྒྱལ་པོ་[16] སྐྱེས་ཀྱིས་[17] མངོན་པར་[18] སྨྲས་[19] ༎

ततो[1] मृग[3]व्याध[4]वपुर्[5] दिवौका[2]
भावं[8] विदित्वा[9] अस्य[7] विशुद्धभावः[6]
काषायवस्त्रो[10] ऽभि[12]ययौ[13] समीपं[11]
तं[14] शाक्य[15]राज[16]प्रभवो[17] ऽभि[18]उवाच[19] ॥

61

ཁྱོད་ཀྱི་[1] དགེ་ཡི་[2] ངུར་སྨྲིག་[3] དྲང་སྲོང་[4] རྒྱལ་མཚན་[5] དང་[6] །

འཚེ་བ་བྱེད་པའི་[7] གཞུ་[8] འདི་[9] རིགས་པ་[10] མ་ཡིན་[11] ཏེ །

དེ་ཕྱིར་[12] ཞི་བ་[13] གལ་ཏེ་[14] འདིར་[15] དེ་ ཆགས་[16] མེད་[17] ན །

བདག་ལ་[18] རབ་ཏུ་བྱིན་ལ་[19] འདི་[20] དང་[21] འདི་[22] སྤོམས་མཛོད་[23] ༎

शिवं[2] च[6] काषायम्[3] ऋषि[4]ध्वजस्[6] ते[1]
न[11] युज्यते[10] हिंस्रम्[7] इदं[9] धनुश्[8] च ।
तत्[12] सौम्य[13] यदि[14] अस्ति न[17] सक्तिर्[16] अत्र[15]
मह्यं[18] प्रयच्छ[19] इदम्[20] इदं[22] गृहाण[23] ॥

[21] च.

62

རྔོན་པས་[1] སྨྲས་པ་[2] འདོད་སྦྱིན་[3] འདོད་པ་[4] སྙིང་པོ་ལས་[5] །

འདི་ཡིས་[6] ཀློ་ནི་བབ་ནས་[7] རི་དྭགས་རྣམས་[8] གསོད་དོ་[9] །

བརྒྱ་བྱིན་[10] མཚུངས་པ་[11] གལ་ཏེ་[12] འདིས་[13] ནི་ དོན་[14] འགྱུར་ན[15] །
ཨེ་མ་[16] རབ་ཏུ་བཞེས་ལ་[17] དཀར་པོ་[18] དེ་[19] གསོལ་མཛོད[20] ॥

व्याधो[1] ऽब्रवीत्[2] कामद[3] * कामसाराद्[5]
अनेन[6] विश्वास्य[7] मृगान्[8] निहन्मि[9] ।
अर्थस्[14] तु शक्र[10]उपम[11] यदि[12] अनेन[13]
हन्त[16] प्रतीच्छ[17] आनय[20] शुक्लम्[18] एतत्[19] ॥

15 अस्ति.

63

དེ་ནས་[1] དེ་[2] ནི་ མཆོག་ཏུ་[3] རབ་ཏུ་[4] དགའ་བ་ཡིས་[5] །
ནགས་སུ་བྱུང་བའི་[6] ན་བཟའ་[7] བླངས་[8] ཤིང་ གོས་[9] དོར་ལ[10] །
རྔོན་པ་[11] ཉིད་[12] ཀྱང་[13] ལྷ་ཡི་[14] ལུས་[15] ཉིད་[16] རྣམ་བཟུང་[17] སྟེ །
དཀར་པོ་[18] དེ་[19] ཉིད་[20] བླངས་ནས་[21] ལྷ་ནི་[22] གཤེགས་པར་གྱུར[23] ॥

परेण[3,4] हर्षेण[5] ततः[1] स[2] वन्यं[6]
जग्राह[8] वासो[7] ऽशुकम्[9] उत्ससर्ज[10] ।
व्याधस्[11] तु[13] दिव्यं[14] वपुर्[15] एव[16] बिभ्रत्[17]
तच्[19] छुक्लम्[18] आदाय[21] दिवं[22] जगाम[23] ॥

12,20 एव.

64

དེ་ནས་[1] གཞོན་ནུ་[2] དང་[3] ནི་ ཏ་[4]མཆོག་[5]སྐྱོང་བ་[6] དེས་[7] །

དེ་ལྟར་[8] ག་ཞེགས་པ་[9] དེ་ལ་[10] ཡ་མཚན་ སྐྱེས་ གྱུར་[11] ཏེ །

ནགས་ནས་བྱུང་བའི་[12] ན་བཟའ་[13] ཉིད་[14] དང་[15] དེ་ལ་[16] ནི །

སླར་[17] ཡང་[18] རི་མོར་བྱ་བ་[19] མང་པོ་[20] སྐྱེན་པར་[21] མཛད་[22] ༎

ततः[1] कुमारश्[2] च[3] स[7] च अश्व[4]गोपस्-[6]
तस्मिंस्[10] तथा[8] याति[9] विसिस्मियाते[11] ।
आरण्यके[12] वाससि[13] च[15] एव[14] भूयस्-[17]
तस्मिन्[16] अकार्ष्टां[22] बहु[20]मानम्[19] आशु[21] ॥

[5] वर. [18] अपि.

65

དེ་ནས་[1] གདོང་[2] ནི་ མཆི་མ་[3]དང་བཅས་[4] འདུན་པ་[5] རྣམ་[6]བཟློགས་ནས་[7] །

བདག་ཉིད་[7] ཆེན་པོ་[8] བརྟན་[9] དང་[10] གྲགས་[11]པ་ འཚང་བ་[12] སྟེ །

མཚམས་ཀྱི་[13] སྤྲིན་གྱིས་[14] གཡོགས་པའི་[15] སྐར་མའི་[16]

རྒྱལ་པོ་[17] བཞིན་[18] །

ཅུར་སྐྱིག་[19] གྲོར་[20] ཞིང་ གདུང་གནས་[21] གང་[22]

ཡིན་[23] དེ་ན་[24] ག་ཞེགས་[25] ༎

छन्दं[5] ततः[1] स[4] * अश्रु[5]मुखं[2] वि[6]सृज्य[7]
काषाय[19]संविद्[20] धृत[9]कीर्ति[11]भृत्[12] सः[24] ।
येन[22] आश्रमस्[21] तेन[24] ययौ[25] महा[8]आत्मा[7]
सन्ध्या[13]अभ्र[14]संवोत[15] इव[18] *अद्रि[16]राजः[17] ॥

66

དེ་ནས་[1] དེ་ལྟར་[2] ཇོ་བོ་[3] རྒྱལ་སྲིད་[4] མི་[5]བཞེད་པར[6] །
དཀའ་ཐུབ་[7]ནགས་སུ[8] གཤེགས་པ་[9] མདོག་ཉམས་[10]སྣང་བ་ ན[11] །
མགྲོགས་འགྲོ་[12]འཆང་[13] དེ་[14] ཕྱག་[15] རྒྱས་གྱེར་དུ་བསྐྱོད་བྱས་ནས[16] །
ཤིན་དུ་[17] རྣམ་པར་[18]ངུ་ཞིང་[19] ས་ལ་[20] འགྱེལ་གྱུར་[21] ཏོ ॥

ततस्[1] तथा[2] भर्तरि[3] राज्य[4]निः[5]स्पृहे[6]
तपो[7]वनं[8] याति[9] विवर्ण[10] * वाससि[11] ।
भुजौ[15] समुत्क्षिप्य[16] ततः स[14] वाजि[12]भृद्[13]
भृशं[17] वि[18]चुक्रोश[19] पपात[21] च क्षितौ[20] ॥

67

རྣམ་པར་བལྟས་ནས་[1] སླར་[2] ཡང་[3] སྨྲ་བཅས་པར་[4] ངུ་ཞིང་[5] །
བསྔགས་ལྡན་[6] རྟ་ལ་[7] ལག་པ་དག་གིས་[8] ཉེར་[9]འཁྱུད་ནས[10] །
དེ་ནས་[11] ཁོ་ཚད་[12] ཡང་དང་ཡང་དུ་[13] བཀྲིས་བཞིན་དུ[14] །
ལུས་ཀྱིས་[15] སྐོང་བར་གྱུར་[16] ཀྱང་[17] སེམས་ཀྱིས་[18]མ་ཡིན་[19] ནོ ॥

विलोक्य[1] भूयश्[2] च[3] रुरोद[5] सस्वरं[4]
हयं[7] भुजाभ्याम्[8] उप[9]गुह्य[10] कन्थकं[6] ।
ततो[11] निराशो[12] विलपन्[14] मुहुर्मुहुर्[13]
ययौ[16] शरीरेण[15] पुरं न[19] चेतसा[18] ॥

68

ལ་ལར་[1] རབ་ཏུ་[2]སེམས་ཞིང་[3] ལ་ལར་[4] རྣམ་[5]པར་ངུ[6] །
ལ་ལར་[7] ས་ལ་[8] རབ་ཏུ་འབྲུད་ཅིང་[9] ལ་ལར་[10] འགྱེལ[11] ‖
དེ་ནས་[12] འགྲོ་བཞིན་[13] གུས་པའི[14] དབང་གིས་[15] སྡུག་བསྔལ་ཞིང་[16] །
དབང་མེད་[17] ལམ་ན་[18] བྱ་བ་[19] མང་པོ་[20] བྱས་པ་འོ[21] ‖

क्वचित्[1] प्र[2]दध्यौ[3] वि[5]ललाप[6] च क्वचित्[4]
क्वचित्[10] प्रचस्खाल[11] पपात[9] च क्वचित्[7] ।
अतो[12] व्रजन्[13] भक्ति[14]वशेन[15] दुःखितश्[16]
चकार[21] बह्वीर्[20] अवशः[17] पथि[18] क्रियाः[19] ॥

[8] भूमौ

སངས་རྒྱས་ཀྱི་[1] སྤྱོད་པ་[2] ཞེས་བྱ་བའི[3] སྙན་ངགས་[4] ཆེན་པོ་[5]
ལས་ བསྡུགས་ལྡན་[6] ཕྱིར་ལ་བཟློག་པའི་[7]
ལེའུ་[8] སྟེ་ དྲུག་པའོ[9] ‖

इति श्रीबुद्ध[1]चरिते[2] महा[5]काव्ये[4] * छन्दक[6]निवर्तनं[7]
नाम[3] षष्ठः[9] सर्गः[8] ॥

॥ རྒྱ་ཆེར་ རོལ་པ ॥

॥ ललितविस्तरः ॥

A

॥ ལེའུ་[1] བདུན་པ[2] ॥

॥ सप्तमः[2] परिवर्तः[1] ॥

[93.22] དེ་ནས་[1] དྲང་སྲོང་[2] [94.1] ནག་པོ་[3] སྒྲོ་བའ་[4] དྲང་དུ་[5] སོང་སྟེ་[6] འདི་སྐད་ཅེས་[7] སྨྲས་[8]སོ ॥ 1 ཀྱེ་[1] མི་[2] ཁྱོད་[3] སོང་ལ་[4] རྒྱལ་པོ་[5] ཟས་གཙང་མ་ལ་[6] ཚབ་སྒྲོན་[7] དྲང་སྲོང་[8]ཞིག་ མཆིས་ སོ་[9] ཞེས་[10] གསོལ་ཅིག[11] ॥ 2 དེ་ནས་[1] སྒྲོ་བ་[2] དེས་[3] དེ་ལྟར་[4] བགྱིའོ་[5] ཞེས་[6] དྲང་སྲོང་[7] ནག་པོའི་[8] ལྟར་[9] མཉན་ཏེ[10] ། རྒྱལ་པོ་[11] ཟས་གཙང་མ་[12] ག་ལ་བ་[13] དེར་[14] སོང་ནས་[15] ཕྱིན་པ་[16] དང་[17] ཐལ་མོ་[18] སྦྱར་ཏེ[19] ། རྒྱལ་པོ་[20] ཟས་གཙང་མ་ལ་[21] འདི་སྐད་ཅེས་[22] སྨྲས་སོ[23] ॥ ལྷ་[24] མཁྱེན་པར་ མཛད་དུ་གསོལ་[25] ། ཚབ་སྒྲོན་[26] དྲང་སྲོང་[27] རྒན་པ་[28] འཁོགས་པ་ནས་[29] གཟེར་བ་[30] ཞིག་

མཆིས་ཏེ[31] ། འདི་སྐད་དུ་[32] བདག་[33] ནི་ རྒྱལ་པོའི་[34] ཞལ་[35] མཐོང་བར་[36] འཚལ་ལོ་[37] ཞེས་[38] མཆིད[39] ॥ 3

[102. 7] अथ[1] खलु असितो[3] * महर्षिर्[2] दौवारिकम्[4] उप[5]संक्रम्य[6] एवम्[7] आह[8] । 1 गच्छ[4] त्वं[3] भोः[1] पुरुष[2] राज्ञः[5] शुद्धोदनस्य[6] निवेदय[11] द्वारे[7] ऋषिर्[8] व्यवस्थित[9] इति[10] ॥ 2 दौवारिको[2] ऽसितस्य[8] * महर्षेः[7] प्रतिश्रुत्य[10] येन[13] राजा[11] शुद्धोदनस्[12] तेन[14] * उपसंक्रामद्[15] । उपसंक्रम्य[16] च[17] * कृत[19]अञ्जलि[18]पुटो राजानं[20] शुद्धोदनम्[21] एवम्[22] आह[23] । यत् खलु देव[24] जानीया[25] । ऋषिर्[27] जीर्णो[29] वृद्धो[28] महल्लको[30] द्वारि[26] स्थितः[31] । एवं[32] च वदति[39] राजानम्[34] अहं[33] द्रष्टु-[36] काम[37] इति[38] ॥ 3

3 1 ततः, [3] सः, [4] एवम्, [5] करामि, [6] इति, [9] एवं, [35] lit. मुखं.

དེ་ནས་[1] རྒྱལ་པོ་[2] ཟས་གཙང་མས་[3] དྲང་སྲོང་[4] ནག་པོའི་[5] སྒོར་[6] འདིང་དུ་[7] བཅུག་ སྨྲ[8] ॥ མི་[9] དེ་ལ་[10] འདི་སྐད་ཅེས་[11] སྨྲས་སོ[12] ॥ དྲང་སྲོང་[13] དེ་[14] ནང་དུ་འོང་བར་ གྱིས་ཤིག[15] ། 4 དེ་ནས་[1] མི་[2] དེ་[3] རྒྱལ་པོ་འི་[4] ཕོ་བྲང་ནས་[5] བྱུང་ནས[6] ། དྲང་སྲོང་[7] ནག་པོ་ལ་[8] འདི་སྐད་ཅེས་[9] སྨྲས་[10] ཏེ ། ནང་དུ་ བཞུད་ཅིག[11] ॥ 5

अथ[1] राजा[2] शुद्धोदनो[3] ऽसितस्य[6] * महर्षेर्[4] आसनं[6] * प्रज्ञाप्य[7,8] तं[10] पुरुषम्[9] एवम्[11] आह[12] । प्रविशतु[15] ऋषिर्[13] इति ॥ 4 अथ[1] स[3] पुरुषः[2]

राज[4]*कुलात्[5] निष्क्रम्य[6] असितं[8] * महर्षिम्[7] एवम्[9] आह[10] । प्रविश[11] इति ॥ 5

[4] 14 सः.

དེ་ནས་[1] དྲང་སྲོང་[2] ནག་པོ་[3] རྒྱལ་པོ་[4] ཟས་གཙང་མ་[5] ག་ལ་བ་[6] དེར་[7] སོང་སྟེ[8] ཕྱིན་པ་[9] དང་[10] ། མདུན་དུ[11] འདུག་སྟེ[12] རྒྱལ་པོ་[13] ཟས་གཙང་མ་ལ་[14] འདི་སྐད་ཅེས་[15] སྨྲས་སོ[15] ॥ རྒྱལ་པོ་[16] ཆེན་པོ་[17] རྒྱལ་བར་ སྒྱུར་ཅིག་[18] ། རྒྱལ་བར་ སྒྱུར་ཅིག[19] ། སྐུ་ཚེ[20] རིང་བར་[21] སྐྱོངས་ཤིག[22] ། ཆོས་བཞིན་དུ་[23] རྒྱལ་པོ་[24] མཛོད་ཅིག་[25] ॥ 6

अथ[1] खलु असितो[3] * महर्षिर्[2] येन[6] राजा[4] शुद्धोदनस्[5] तेन[7] उपसंक्रामद्[8] । उपसंक्रम्य[9] च[10] पुरतः[11] स्थित्वा[12] राजानं[13] शुद्धोदनम्[14] एवम्[15] आह[16] । जय[18] जय[19] महा[17]राज[16] । चिरम्[21] आयुः[20] पालय[22] । धर्मेण[23] * राज्यं[24] कारय[25]इति ॥ 6

དེ་ནས་[1] རྒྱལ་པོ་[2] ཟས་གཙང་མས[3] ། དྲང་སྲོང་[4] ནག་པོ་ལ་[5] ཡོན་ཆུ་[6] དང་[7] ། རྐང་པ་ལ་[8]གདོར་བའི[9] ཆུས་[10] མཆོད་པ་[11] བྱས་ཏེ[12] ། ཤིན་ཏུ་[13] ལེགས་པར་[14] ཡོངས་སུ་བཀུར་ནས་[15] སྟན་ལ་[16] བདར་ཏོ[17] ॥ 7 དེ[1] སྟན་ལ་[2] བདེ་བར་[3] འདུག་པར་[4] ཤེས་ནས[5] ཞེ་ས་དང་བཅས་[6] ། གུས་པ་དང་བཅས་པར་[7] འདི་སྐད་ཅེས་[8] སྨྲས་

སོ[9] ། དྲང་སྲོང་[10] སྔོན[11] མཐོང་བར་[12] མི་[13] དྲན་ན[14] ། འདིར་[15]

ཅི་ལ་[16] བྱོན[17] ། ཅི་ཞིག་[18] བཞེད[19] ‖ 8

अथ[1] स राजा[2] शुद्धोदनो[3] ऽसितस्य[5] * महर्षेर्[4] अर्घ्यं[6] पाद्यम्[8-10] अर्चनं[11] च[7] कृत्वा[12] * साधु[13] सुष्ठु[14] च * परिगृह्य[15] आसनेन[16] उपनिमन्त्रयति स्म[17] ॥ 7. सुख[3]उपविष्टं[4] च एनं[1] ज्ञात्वा[5] सगौरवः[7] सप्रतीश[6] एवम्[8] आह[9] । न[13] स्मरामि[14] अहं तत्र ऋषे[10] दर्शनं[12] । तत् * केनार्थेन[16] इह[15] अभ्यागतो[17] ऽसि । किं[18] प्रयोजनं[19] ॥ 8

8 2 आसने, 11 पूर्व

དེ་སྐད་ཅེས་[1] སྨྲས་པ་[2] དང་ ། དྲང་སྲོང་[3] ནག་པོས་[4] རྒྱལ་པོ་[5] ཟས་གཙང་མ་ལ་[6] འདི་སྐད་ཅེས་[7] སྨྲས་སོ[8] ། རྒྱལ་པོ་[9] ཆེན་པོ་[10] ཁྱོད་ཀྱི་[11] སྲས་[12]ཞིག་ བལྟམས་པར་གྱུར་པ་[13] དེ་[14] བལྟ་ཞིང་[15] བདག་[16] འདིར་[17] མཆིས་སོ[18] ‖ 9

एवम्[1] उक्ते[2] ऽसितो[4] * महर्षी[3] राजानं[5] शुद्धोदनम्[6] * एतद्[7] अवोचत्[8] । पुत्रस्[12] ते[11] महा[10]राज[9] जातस्[13] तम्[14] अहं[16] * द्रष्टुकाम[15] इह[17] * आगत[18] इति ॥ 9

རྒྱལ་པོས་[1] སྨྲས་པ་[2] ། དྲང་སྲོང་[3] ཆེན་པོ་[4] གཞོན་ན་[5] ཉལ་ཞིང་ མཆིས་ཀྱིས་[6] ལངས་ཀྱི་[7] བར་དུ་[8] ཅུང་ཟད་ཅིག་[9] གཞིས་ཞིག[10] ‖ 10 དྲང་སྲོང་གིས་[1] སྨྲས་པ་[2] ། རྒྱལ་པོ་[3]ཆེན་པོ་[4] སྐྱེས་བུ་[5]

ཆེན་པོ་[5] དེ་ལྟ་བུ་[7] ནི་ རིང་པོར་[8] མི་[9] ཉལ་[10]དེ། སྐྱེས་བུ་[11] དམ་པ་[12] དེ་ལྟ་བུ་དག་[13] ནི་ སད་པར་གནས་པའི་[14] ངང་ཚུལ་ཅན་[15] ནོ།། 11

राजा[1] आह[2] । स्वपिति[6] महा[4]ऋषे[3] कुमारो[5] मुहूर्तम्[9] आगमय[10] यावद्[8] उत्थास्यति[7] इति ।। 10 ऋषिर्[1] अवोचत्[2] । न[9] महा[4]राज[3] तादृशा[7] महा[6]पुरुषाश्[5] चिरं[8] स्वपन्ति[10] जागर[14]शीलास्[15] तादृशाः[13] सत्[12]पुरुषा[11] भवन्ति ।। 11

དགེ་སློང་དག་[1] དེ་ནས་[2] བྱང་ཆུབ་[3]སེམས་དཔའ་[4] དྲང་སྲོང་[5] ནག་པོ་[6] དེ་ལ་[7] སྙིང་བརྩེ་བ་[8] ཉེ་བར་བཟུང་སྟེ་[9]། སད་པའི་[10]བརྡ[11] བྱས་སོ་[12]།། དེ་ནས་[13] རྒྱལ་པོ་[14] ཟས་གཙང་མས་[15] གཞོན་ནུ་[16] དོན་[17]ཐམས་ཅད་[18]གྲུབ་པ་[19] ལག་པ་[20] གཉིས་ཀྱིས་[21] ཤིན་ཏུ་[22] ལེགས་པར་[23] བླངས་ཏེ་[24]། དྲང་སྲོང་[25] ནག་པོའི་[26] དྲུང་དུ་[27] ཁྲིད་[28]དོ།། 12

* इति हि[2] भिक्षवो[1] बोधि[3]सत्त्वो[4] ऽसितस्य[6] *महर्षेर्[5] * अनुकम्पया[8,9] जागरण[10]निमित्तम्[11] अकरोत्[12] ।। अथ[13] खलु राजा[14] शुद्धोदनः[15] सर्व[18]-अर्थ[17]सिद्धं[19] कुमारम्[16] उभाभ्यां[21] पाणिभ्यां[20] साधु[22] च सुष्ठु[23] चानुपरिगृह्य[24] असितस्य[26] *महर्षेर्[25]अन्तिकम्[27] उपनामयति स्म[28] ।। 12

12 [7] तस्य.

དེ་ནས་[1] དྲང་སྲོང་[2] ནག་པོས་[3] བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་[4] བལྟས་ན་[5] ། སྐྱེས་བུ་[6] ཆེན་པོའི་[7] མཚན་[8] སུམ་ཅུ་རྩ་[9] གཉིས་[10] དང་ལྡན་ཞིང[11] ། དཔེ་བྱད་[12] བཟང་པོ་[13] བརྒྱད་ཅུས་[14] ལེགས་པར་[15] རྣམ་པར་[16] སྤྲས་པའི་[17] ལུས་དང་ལྡན་པ་[18] ། བརྒྱ་བྱིན་[19] དང་ ། ཚངས་པ་[20] དང་ ། འཇིག་རྟེན་[21] སྐྱོང་བ་ལས་[22] འཕགས་པའི་[23] ལུས་ཅན[24] ། ཉི་མ་[25] བརྒྱ་[26] ཕྲག་སྟོང་ལས་[27] ཀྱང་ ལྷག་པའི་[28] གཟི་བརྗིད་དང་ལྡན་པ[29] ། ཡན་ལག་[30] ཐམས་ཅད་དུ་[31] མཛེས་པ་[32] མཐོང་ནས་[33] ། ཀྱེ་མ་[34] འཇིག་རྟེན་དུ་[35] ངོ་མཚར་གྱི་[36] གང་ཟག་[37] འདི་[38] བྱུང་ངོ་[39] ॥ ཀྱེ་མ་[40] འཇིག་རྟེན་དུ་[41] ངོ་མཚར་[42] ཆེན་པོ་དང་ལྡན་པའི་[43] གང་ཟག་[44] འདི་[45] བྱུང་ངོ་[46] ཞེས་[47] ཆེད་དུ་བརྗོད་པ་[48]

*इति हि[1] असितो[3] * महर्षिर्[2] बोधिसत्त्वम्[4] अवलोक्य[5] द्वा[10]त्रिंशता[9] महा[7]-पुरुष[6]लक्षणैः[8] समन्वागतम्[11] अशीति[14] अनुव्यञ्जन[12]सु[15]वि[16] चित्र[17]गात्र[18] शक्र[19]ब्रह्म[20]लोक[21]पाल[22] * अतिरेक[23]वपुषं[24] दिनकर[25]शत[26]सहस्र[27]-अतिरेक[28]तेजसं[29] सर्व[31]अङ्ग[30]सुन्दरं[32] दृष्ट्वा[33] च उदानम्[48] उदानयति

13 13 भद्र.

ཆེད་དུ་བརྗོད་ནས་[49] སྟན་ལས་[50] ལངས་ཏེ[51] ཐལ་མོ་[52] སྦྱར་ནས་[53] ། བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་[54] རྐང་པ་གཉིས་[55] ཕྱག་འཚལ་ཏེ[56] ། བསྐོར་བ་

བྱས་ནས་[57] । བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་[58] པང་དུ་[59] བླངས་ཏེ[60] ।
སེམས་ཞིང་[61] འདུག་པར་[62] གྱུར་ཏོ[63] ॥ 13

स्म[49] । आश्चर्यं[36]पुद्गलो[37] बत[34] अयं[38] लोके[35] प्रादुर्भूतः[39] । महा[43] आश्चर्यं[42] पुद्गलो[44] वत[40] अयं[45] लोके[41]प्रादुर्भूतः[46] । इति[47] उत्थाय[51] आसनात्[50] *कृत[53]अञ्जलि[52]पुटो बोधिसत्त्वस्य[54] चरणयोः[55] प्रणिपत्य[56] प्रदक्षिणीकृत्य[57] च बोधिसत्त्वम्[58] अङ्केन[59] परिगृह्य[60] निध्यायन्[61] अवस्थितो[62] ऽभूत्[63] ॥ 13

དེ་ནས་[1] དེས་[2] བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་[3] ལུས་ལ་[4] སྐྱེས་བུ་[5] ཆེན་པོའི་[6] མཚན་[7] སུམ་ཅུ་རྩ་གཉིས་[8] ཡོད་པ་[9] མཐོང་སྟེ[10] । དེ་དག་[11] དང་ལྡན་པའི་[12] སྐྱེས་བ་[13] གང་ཟག་[14] དེ་[15] རྣམ་པ་[16] གཉིས་སུ་ག[17] འགྱུར་གྱི[18] । གཞན་དུ་[19] མི་[20] འགྱུར་[18]རོ ॥ གལ་ཏེ་[21] ཁྱིམ་ན་[22] གནས་ན་[23] ནི་ མཐའ་བཞི་དབང་བའི་[24] འཁོར་ལོ་སྒྱུར་བའི་[25]རྒྱལ་པོར་[26] འགྱུར་[27] ཏེ་ ཞེས་བྱ་བ་ནས་[28] । སྔ་མ་བཞིན་དུ་[29] དབང་ཕྱུག་གི་ དབང་གིས་[30] རྒྱལ་སྲིད་བྱེད་དོ[31] । ཞེས་བྱ་བའི་བར་དུ་འགྱུར་བ་དང་[32] । གལ་ཏེ་[33] ཁྱིམ་ནས་[34] ཁྱིམ་མེད་པར་[35] རབ་ཏུ་བྱུང་ན་[36] ནི་ དེ་བཞིན་གཤེགས་པར་[37] འགྱུར་ཏེ[38] । ཡང་དག་པར་[39] རྫོགས་པའི་ སངས་རྒྱས་[40]སུ་ གྲགས་པ་[41] འདྲེན་པ་[42] གཞན་གྱི་དྲིང་མི་འཇོག་པར་

འགྱུར་བ་[43] མཐོང་ནས་[44] ། དེས་[45] དེ་ལྟ་བུ་[46] མཐོང་བ་དང་[47] ། མཆི་མ་[48] ཁྲུགས་ཏེ་[49] ངུས་ནས་[50] ཤུགས་[51] རིང་དུ་[52] ཕྱུང་བ་[53] དང་... ‖ 14

सो[2] ऽद्राक्षीद्[10] बोधिसत्त्वस्य[3] द्वात्रिंशन्[8] महा[6]पुरुष[5]लक्षणानि[7] * यैः[11] समन्वागतस्य[12] पुरुष[13]पुद्गलस्य[14] द्वे[17] गती[16] भवतो[18] न[20] अन्या[19] । सचेद्[21] अगारम्[22] अध्यावसति[23] राजा[26] भवति[27] * चतुरङ्गश्[24] चक्रवर्ती[25] । पूर्ववद्[29] यावदेव[32] * ऐश्वर्याधिपत्येन[30] । सचेत्[33] पुनर् अगाराद्[34] अनगारिकां[35] प्रव्रजति[36] तथागतो[37] भविष्यति[38] विघुष्टशब्दः[41] सम्यक्[39]-सम्बुद्धः[40] नेता[42] अनन्यनेयः[43] । स[45] * त[46] दृष्टा[47] * प्रारोदीद्[50] अश्रूणि[48] प्रवर्तयन्[49] गभीरं[52] च निःश्वसति स्म[53]... ॥ 14

14 1 अथ, 4 शरीरे, 9, सद्भावम् or अस्ति, 15 तस्य, 28 इति, 31 राज्यं करिष्यति, 44 दृष्ट्वा, 46 तादृशं, 51 स्थितः.

———

B

‖ ལེའུ་[1] བཅོ་ལྔ་པ་[2] ‖

॥ पञ्चदशः[2] परिवर्तः[1] ॥

[175] ‖ དགེ་སློང་དག་[1] དེ་ནས་[2] བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་[3] འདི་[4] སྙམ་ད་སེམས་[5]ཏེ། 1 བདག་གིས་[1] རྒྱལ་པོ་[2]ཆེན་པོ་ ཟས་གཙང་མ་ལ་[3] ཡང་[4] མ་ཞུས་[5]ཤིང་། པས་[6] གནང་བ་མེད་པར་[7] མངོན་པར་

འབྱུང་བ་[8] འདི་[9] ནི་ བདག་ལ་[10] མི་རིགས་[11] ཏེ། བྱས་པ་གཟོ་བ་
མ་ཡིན་པར་[12] འགྱུར་རོ་[13] སྙམ་ནས[14] ། 2 དེ་[1] མཚན་མོ་[2] མི་
ཉལ་ཅམ་ན[3] ། རང་གི་[4] གནས་ཀྱི་[5] ཁང་བཟང་ནས་[6] བྱུང་ སྟེ[7] །
རྒྱལ་པོ་[8] ཟས་གཙང་མའི་[9] ཁང་བཟང་དུ་[10] ཕྱིན་ནས་[11] འདུག་ གོ་[12] ॥ 3
བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་[1] འདུག་མ་ཐག་ཏུ་[2] ཁང་བཟང་[3] ཐམས་ཅད་[4]
འོད་ཀྱིས་[5] གསལ་བར་[6] གྱུར་ ཏོ་[7] ॥ 4 དེ་ནས་[1] རྒྱལ་པོ་[2] སད་པ་[3]
དང་ འོད་[4] དེ་[5] མཐོང་ སྟེ[6] ། མཐོང་ནས་[7] ཀྱང་[8] མྱུར་བ་མྱུར་བར་[9]
ཉུང་ཙུམ་ལ་[10] སྨྲས་པ[11] ། 5 ཀྱེ་[1] ཉུང་ཙུམ་[2] ཅི་[3] ཉི་མ་[4] ཤར་[5] རམ །
གང་གིས་[6] ན་ འདི་[7] འོད་ཀྱིས་[8] རྣམ་པ་མཛེས[9] ། 6 ཉུང་ཙུམ་གྱིས་[1]
སྨྲས་པ[2] ། ལྷ་[3] ད་དུང་[4] དགུང་[5] ཕྱེད་[6] ཀྱང་ མ་[7]བས་[8] སོ ॥ 7
ལྷ་[1]གཞན་[2] ཡང་[3] ། 8

[198] अथ[2] खलु भिक्षवो[1] बोधिसत्त्वस्य[3] एतत्[4] * अभूत्[5] । 1 अयुक्तम्[11] एतन्[9] मम[10] स्याद् * अकृतज्ञता[12] च यद् अहम्[1] अप्रतिवेद्य[5] * महाराज्ञः[2] शुद्धोदनस्य[3] अननुज्ञातश्[7] च पित्रा[6] निष्क्रमेयं[8] । 2 स[1] रात्रौ[2] * अशान्तायां (?)[3] स्वकाद्[4] उपस्थान[5]प्रासादाद्[6] अवतीर्य[7] राज्ञः[8] शुद्धोदनस्य[9] प्रासाद[10]तले प्रतिष्ठितो[11] ऽभूत् । 3 * प्रतिष्ठितमात्रस्य[2] च पुनर् बोधिसत्त्वस्य[1] सर्वो[4] ऽसौ प्रासाद[3] आभया[5] स्फुटो[6] ऽभूत्[7] । 4 * तत्र[1] राजा[2] प्रतिबुद्धस्[3] तां[4] प्रभाम्[5] अद्राक्षीद्[6] । दृष्ट्वा[7] च[8] पुनस् त्वरितं त्वरितं[9] काञ्चुकीयम्[10] आमन्त्रया-

मास[11] ॥ 5 किं[3] भोः[1] काञ्चुकीय[2] सूर्यो[4] ऽभ्युद्गतो[5] येन[6] इयं[7] प्रभा[8] विराजते[9] । 6 काञ्चुकीय[1] आह[2] । अद्यापि[4] तावद् देव[3] रजन्या[5] * उपार्धं[6] न[7] अतिक्रान्तं[8] ॥ 7 अपि[2] च[3] देव[1] । 8

1 5 अचिन्तयत् 2 4 अपि or च, 5 अकृतम्, 13 भविष्यति, 14 चिन्तयित्वा.

ཉི་མའི་[1] འོད་[2] ནི་ ཤིང་[3] དང་ རྩིག་པ་[4] ཐལ་མི་[5] སྤྲིན[6] །
ལུས་ལ་[7] གདུང་བར་བགྱིད་ཅིང་[8] ཚ་བར་[9] རབ་ཏུ་བགྱིད[10] །
ནང་པར་[11] དུས་ན་[12] ངང་པ་[13] དང་ རྨ་བྱ་[14] དང་ །
ནེ་ཙོ་[15] ཁུ་བྱུག་[16] ངུར་པ་དག་[17] ཀྱང་ རང་[18] སྒྲ་[19] འབྱིན[20] ‖ 9

सूर्य[1]प्रभाय[2] * भवते[6] द्रुम[3]कुड्य[4]छाया[5]
सन्तापयाति[8] च तनुं[7] प्रकरोति[10] घर्मं[9] ।
हंसा[13] मयूर[14]शुक[15]कोकिल[16] चक्रवाकाः[17]
प्रत्यूष[11]कालसमये[12] स्व[18]रुता[19] * रवन्ति[20] । 9

འོད་[1] འདི[2] ལྷ་མི་[3] ཡིད་དུ་མཆི་ཞིང་[4] བདེ་བ་[5] སྟེ །
རབ་ཏུ་སིམ་བགྱིད་[6] དགེ་བགྱིད་[7] གདུང་བར་[8] བགྱིད་[9] མ་ལགས[10] །
ཤིང་[11] དང་[12] རྩིག་པ་[13] ཐལ་ཕྱུང་[14] སྒྲིབ་པ་[15]
ཡོང་[16] མ་[17] མཆིས[18] །

ཡོན་དན་ལྡན་པ་[19] གཅིག་ཅིག་[20] དེང་[21] ནི

འདིར་[22] བྱོན་[23] ངེས་[24] || 10

3 Printed text *miḥi.*

आभा[1] इय[2] तु नरदेव[3] सुखा[5] मनोज्ञा[4]

प्रह्लादनी[6] शुभकरी[7] न[10] करोति[9] * दाहं[8] ।

कुड्या[13] च[12] वृक्ष[11] अभिभूय[14] न[17] चास्ति[16] छाया[15]

निस्संशयं[24] गुणधरो[19] इह[22] अद्य[21] प्राप्तः[23] ॥ 10

10 16 उत्पन्ना, 20 परम्परया.

རྒྱལ་པོ་[1] དེ་[2] ནི་ མི་དགའ་[3] ཕྱོགས་[4] བཅུར་[5] བལྟས་པ་[6] དང་ །

སེམས་ཅན་དག་པ་[7] པདྨའི་མིག་ཅན་[8] དེ་[9] མཐོང་ནས[10] །

དེ་[11] ནི་ མལ་ནས་[12] ལྡང་བར་[13] འདོད་ན་[14] མ་[15] ནུས་[16] ཏེ །

རྣམ་དག་[17] བློ་ཅན་[18] དམ་པ་[19] ཕ་ལ་[20] གུས་པ་[21] སྐྱེད[22] || 11

सो[2] प्रेक्षते[6] दश[4] दिशो[5] नृपती[1] विषण्णो[3]

दृष्टश्[10] च सो[9] कमललोचन[8] शुद्धसत्त्वः[7] ।

सो[11] ऽभ्युत्थितुं[13] शयनि[12] इच्छति[14] न[16] प्रभोति[15]

पितृ[20] गौरवं[21] जनयते[22] वर[19] शुद्ध[17] बुद्धिः[18] ॥ 11

དེ་[1] ནི་ རྒྱལ་པོའི་[2] མདུན་དུ་[3] འདུག་ནས་[4] འདི་སྐད་[5] སྨྲས[6] །
ལྷ་ཅིག་[7] བདག་[8] ནི མངོན་པར་འབྱུང་བའི་[9] དུས་[10] བབ་[11] རིགས[12] །
བགེགས་[13] ཀྱང་[14] མ་[15] མཛད་[16] མི་ དགྱེས་པ་[17]
ཡང་[18] མ་[19] མཛད་ཅིག[20] ༎
རྒྱལ་པོ་[21] གཉེན་བཅས་[22] ཡུལ་འཁོར་བཅས་[23] དེ་
བཟོད་པར་[24] གསོལ[25] ༎ 12

सो[1] च स्थिहित्व[4] पुरतो[3] नृपतिं[2] अवोचत्[6]
मा[15] भूयु विघ्न[13] प्रकरोहि[16] न[19] च[18] एव खेदं[17] ।
नैष्क्रम्य[9]कालसमयो[10] मम[8] देव[7] युक्तो[12]
हन्त क्षमस्व[24,25] नृपते[21] *सजनः[22] सराष्ट्रः[23] ॥ 12

5 एवं. 11 प्राप्तः. 14 अपि. 20 कुरु.

རྒྱལ་པོ་[1] དེ་[2] ནི་ མཆི་མས་[3] མིག་[4]གང་[5] འདི་སྐད་[6] སྨྲས[7] །
ཁྱོད་[8]ནི་ ཕྱིར་ལྡོག་པ་ཡི་[9] དགོས་པ་[10]ཅི་ཞིག་[11] ཡོད[12] །
བདག་ལ་[13] དམ་པ་[14] ཅི་[15] སྐྱོང་[16] སྨྲོས་ཤིག་[17] ཐམས་ཅད་[18] སྦྱིན[19] །
བདག་[20] དང་[21] པོ་བྲང་[22] འཁོར་[23] དང་[24] ཡུལ་[25]
འཁོར་[26] འདི་[27] ཕན་ཐོགས[28] ༎ 13

तं[2] अश्रु[3]पूर्ण[5]नयनो[4] नृपती[1] बभाषे[7]
किञ्चित्[11] प्रयोजनु[10] भवेद्[12] विनिवर्तने[9] ते[8] ।
किं[15] याचसे[16] मम[13] वरं[14] वद[17] सर्वु[18] दास्ये[19]
अनुगृह्णु[28] राजकुलु[22] मां[20] च[21] इदं[27] च[24] राष्ट्रं[25] ॥ 13

6 एवं. 23 परिवारं.

དེ་ཚེ་[1] བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔས་[2] སྙན་པའི་ ཚིག་[3] སྨྲས་པ[4] །
ལྷ་ ཅིག་[5] དམ་པ་[6] བཞི་[7] འཚལ་[8] དེ་[9] ནི་ བདག་ལ་[10] སྩོལ[11] །
གལ་ཏེ་[12] སྩལ་བར་[13] སྤྱོད་ན་[14] མངའ་ ནི་[15] ཁྱོད་ལ་[16] མཆིས[17] །
འོན་ཏང་[18] རྟག་ཏུ་[19] ཁྱིམ་ན་[20] གཟིགས་ཤིང་[21]
འབྱུང་[22] མི་[23] འགྱུར[24] ‖ 14

तद्[1] बोधिसत्त्व[2] अवची[4] मधुरप्रलापी[3]
इच्छामि[8] देव[5] चतुरो[7] वर[6] तान्[9] मि[10] देहि[11] ।
यदि[12] शक्यसे[14,15,17]ददितु[13] मह्य वसेति तत्र
तद्[18] द्रक्ष्यसे[21] सद[19] गृहे[20] न[23] च निष्क्रमिष्ये[22 24] ॥ 14

16 तव.

ལྷ་ཅིག་[1] བདག་[2] ནི་ ཀ་བས་[3] ཚུགས་པར་[4] མི་[5] འགྱུར་ཞིང་[6] །
རྟག་ཏུ་[7] མདོག་[8] བཟང་[9] དར་ལ་བབ་པར་[10] གནས་པ་[11] དང་ །

ནད་[12]མ་ མཆིས་པ་[13] ཐོབ་[14] ཅིང་ ནད་ཀྱིས་[15] མི་[16]
བཏབ་[17] དང་[18] །

ཆ་དཔག་མ་མཆིས་པ[19] དང་[20] རྒྱུད་པར་[21] མི་[22]
འགྱུར་[23] འཚལ[24] || 15

इच्छामि[24] देव[1] जर[3] मह्य[2] न[5] आक्रमेय्या[4,6]
शुभ[9]वर्ण[8]यौवन[10]स्थितो[11] भवि नित्यकालं[7] ।
आरोग्य[12,13]प्राप्तु[14] भवि नो[18] च[16] * भवेत[17] व्याधिः[15]
अमितायुश्[19] च[20] भवि नो[22] च भवेद्[23,24] विपत्तिः[21] ॥ 15

རྒྱལ་པོས་[1] ཚིག་[2] ཐོས་[3] ཤིན་དུ་[4] སྡུག་བསྔལ་[5] ཉམ་ཐག་ སྟེ[6] །
གཞོན་ནུ་[7] གནས་མིན་[8] སློང་བས་[9] བདག་ལ་[10] མཐུ་[11] མེད་[12] དོ །
བསྐལ་པར་[13] གནས་པའི་[14] དྲང་སྲོང་རྣམས་[15]
ཀྱང་[16] ནམ་དུ་[17] ཡང་[18] །

ཀ་[19] ན་[20] འཆི་བའི་[21] འཇིགས་[22] དང་[23]
རྒྱུད་ལས་[24] མ་[25] ཐར་ དོ[26] || 16

राजा[1] श्रुणित्व[3] वचनं[2] परमं[4] दुःख[5]आर्त्तो[6]
अस्थानु[8] याचासि[9] कुमार[7] न[12] मे[10] ऽत्र शक्तिः[11] ।
जर[19]व्याधि[20]मृत्यु[21]भयतश्[22] च[23] विपत्तितश्[24] च
कल्प[13]स्थितीय[14] ऋषयो[15] ऽपि[16] न[25] जातु[17] मुक्ताः[26] ॥ 16

རྒ[1]ན་[2] འཆི་བའི་[3] འཇིགས་[4] དང་[5] རྒུད་པར་[6] མི་[7] འགྱུར་བ[8] །

ལྷ་ཅིག་[9] གལ་ཏེ་[10] མཆོག་[11] བཞི་[12] འདི་དག་[13] མི་[14] སྩོལ་ན[15] །

གཞན་[16] ཡང་[17] མཆོག་[18] ཅིག་[19] གསོལ་གྱིས་[20]

རྒྱལ་པོ་[21] གསན་དུ་གསོལ[22] །

འདི་ནས་[23] ཤི་འཕོས་[24] ཉིང་མཚམས་སྦྱོར་བར་[25]

མི་[26] འགྱུར་མཛོད[26] ॥ 17

यदि[10] दानि देव[9] चतुरो[12] वर[11] नो[14] ददासि[15]

जर[1]व्याधि[2]मृत्यु[3]भयतश्[4] च[5] *विपत्तितश्[6] च ।

हन्त शृणुष्व[22] नृपते[21] अपरं[16] वर[18] एकं[19]

अस्माच्[23] च्युतस्य[24] प्रतिसन्धि[25] न[26] मे भवेथा[26] ॥ 17

[8] भवेत्, [13] इमान्, [17] अपि, [20] आनय.

མི་ཡི་[1] དམ་པའི་[2] ཚིག་[3] ནི་ དེ་སྐད་[4] ཐོས་པ་[5] དང་[6] །

སྲིད་པ་[7] བསྲབས་ཏེ་[8] བུ་ལ་[9] ཆགས་པ་[10] ཡོངས་སུ་གཅོད[11] །

ཕན་བྱེད་[12] འགྲོ་བ་[13] ཐར་བྱེད་[14] རྗེས་སུ་ཡི་རང་ངོ་[15] །

ཁྱོད་ཀྱི[16] བསམ་པ་རྣམས་ནི[17] ཡོངས་སུ་ རྫོགས་གྱུར་ཅིག[18] ॥ 18

श्रुत्वा[5] * एव[4] च[6] इम वचनं[3] नर[1]पुङ्गवस्य[2]

तृष्णां[7] तनुं[8] च करि[8] छिन्दति[11] पुत्र[9]स्नेहं[10] ।

अनुमोदनी[15] हितकरा[12] जगति[13] प्रमोक्षं[14]

अभिप्रायु[17] तुभ्य[16] परिपूर्यतु[18] यन्मतं ते ॥ 18

དགེ་སློང་དག་[1] དེ་ནས་[3] བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་[3] སླར་ སོང་སྟེ[4] ། རང་གི་[5] ཁྱིམ་དུ་[6] ཕྱིན་ནས་[7] མལ་ན་[8] འདུག་པ་[9] དང་[10] ། དེ་[11] སོང་བ་[12] འམ་[13] ། འོངས་པར་[14] སུས་[15] ཀྱང་[16] མ་[17] ཚོར་[18] རོ་ ༎ 19

अथ[2] खलु भिक्षवो[1] बोधिसत्त्वः[3] प्रतिक्रम्य[4] स्वके[5] प्रासादे[6] * ऽभिरुह्य[7] शयने[8] निषसाद[9] । न[17] च[10] अस्य[11] कश्चिद्[15,16] गमनं[12] वा[13] आगमनं[14] वा[13] संजानीते स्म[18] ॥19

དགེ་སློང་དག་[1] དེའི་[2] ནམ་[3] ནངས་པ་[4] དང་ ། རྒྱལ་པོ་[5] ཟས་གཙང་མས་[6] ཤཱཀྱའི་ཚོགས་[7] ཐམས་ཅད་[8] བསོགས་ཏེ[9] ། དེའི་[10] ལོ་རྒྱུས་རྣམས་[11] སྨྲས་ནས[12] ། གཞོན་ནུ་[13] ནི་ མངོན་པར་འབྱུང་[14] ན་ ད་[15] ཇི་ལྟར་[16] བྱ་[17] ཞེས་[18] སྨྲས་[19] སོ ། ཤཱཀྱ་རྣམས་[20] ཀྱིས་ སྨྲས་སོ[21] ། ལྷ་[22] བསྲུང་བར་[23] བགྱིའོ[24] ༎ དེ་[25] ཅིའི་ སླད་དུ་[26] ཞེས་ན[27] ། ཤཱཀྱའི་[28] ཚོགས་[29] འདི་[30] ནི་ མང་བ[31] ། དེ་[32] ནི་ གཅིག་པུར་[33] གྱུར་པས[34] ། མཐུས་[35] མངོན་པར་བྱུང་བའི་[36] ནུས་པ་[37] དེ་ལ་[38] མ་[39] མཆིས་སོ[40] ༎ 20

इति हि भिक्षवो[1] राजा[5] शुद्धोदनस्[6] तस्या[2] रात्र्या[3] अत्ययेन[4] सर्वं[8] शाक्यगणं[7] संनिपात्य[9] एनां[10] प्रवृत्तिम्[11] * आरोचयति स्म[12] । अभिनिष्क्रमिष्यति[14]

कुमारस्[13] * तत् किं[16] करिष्यामः[17] । शाक्या[20] आहुः[21] । रक्षां[23] देव[22] करिष्यामः[24] । तत्[25] कस्मात्[26] । अयं[30] च महान्[31] शाक्य[28]गणः[29] स[32] चैकाकी[33] । तत्[34] *का[39] तस्य[38] शक्तिर्[37] अस्ति[40] बलाद्[35] अभिनिष्क्रमितुं[36] ॥ 20

15 इदानीं, 18 इति, 19 आह, 27 इति.

དེ་ན་[1] ཤཱཀྱ་[2] དེ་དག་[3] དང་[4]། རྒྱལ་པོ་[5] ཟས་གཙང་མས་[6] ཤཱཀྱ་གཞོན་ནུ་[7] འཐབ་ཚོས་སྦྱངས་པ[8]། འོས་སུ་གྱུར་པ[9]། འཕོང་བསླབས་པ[10]། ཚན་པོ་ཆེན་པོའི་[11] སྟོབས་དང་ལྡན་པ་[12] ལྔ་[13] བརྒྱ་[14] བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་[15] བསྲུང་བའི་ ཕྱིར་[16] གྲོང་ཁྱེར་གྱི་[17] ཤར་[18] སྒོར་[19] བཀོད་དེ[20]॥ བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་[21] བསྲུང་བའི་ ཕྱིར། ཤཱཀྱ་གཞོན་ནུ་[22] རེ་རེ་ལ་[23] ཡང་[24] འཁོར་[25] ཤིང་རྟ་[26] ལྔ་[27] བརྒྱ་[28] ལྔ་[29] བརྒྱ་[30] དང་། ཤིང་རྟ་[31] རེ་རེ་ལ་[32] ཡང་[33] འཁོར་[34] དཔུང་བུ་ཆུང་[35] ལྔ་[36] བརྒྱ་[37] ལྔ་[38] བརྒྱ་[39] བཀོད་[40] དོ॥ བྱང་ཆུབ་སེམས་ དཔའ་[41] བསྲུང་བའི་ཕྱིར[42]། དེ་བཞིན་དུ་[43] གྲོང་ཁྱེར་གྱི་[44] ལྷོ་[45]དང་། ནུབ་[46]དང་། བྱང་གི་[47] སྒོར་[48] ཡང་ ॥° 21

तत्र[1] तैः[3] शाक्यै[2] राज्ञा[5] शुद्धोदनेन[6] च[4] पञ्च[13] शाक्यकुमार[7]शतानि[14] *कृतास्त्राणि[8] कृतयोग्यानि[9] इष्वस्त्रशिक्षितानि[10] महानग्न(?)[11]बलोपेतानि[12] पूर्वे[18]

नगर[17]द्वारे[19] स्थापितानि[20]अभूवन् बोधिसत्त्वस्य[15] रक्षणार्थं[16] । एकैकश्[23] च[24] शाक्यकुमारः[22] पञ्च[27]शत[28]रथ[26]परिवारः[25] एकैकं[32] च[33] रथं[31] पञ्च[36]पत्ति[35]शत[37]परिवारं[34] स्थापितम्[40] अभूत् बोधिसत्त्वस्य[41] रक्षणार्थं[42] । एवं[48] दक्षिणे[45] पश्चिमे[46] उत्तरे[47] नगर[44]द्वारे[48] ॥° 21

29-30. पञ्चशत, 38-39 पञ्चशत.

རྒྱལ་པོ་[1] ཟས་གཙང་མ་[2] ཡང་[3] ཤཱཀྱ་གཞོན་ནུ་[4] ལྔ་[5] བརྒྱས་[6] བསྐོར་ཅིང་[7] ། མདུན་གྱིས་[8] བལྟས་ཏེ[9] ། རྟ་[10] དང་[11] གླང་པོ་ཆེ་དག་ལ་[12] ཞོན་ནས་[13] རང་གི་[14] ཁྱིམ་[15] སྒོ་ན་[16] མེལ་ཚེ་བྱེད་དོ་[17] ॥ 22

राजा[1] च[3] शुद्धोदनः[2] पञ्चभिः[5] शाक्यकुमार[4]शतैः[6] सार्धं परिवृत्तः[7] पुरस्[8]-*कृतः[9] स्वके[14] गृह[15]द्वारे[16] हयेषु[10] च[11] गजेषु[12] च समभिरुह्य[13] जागर्ति स्म[17] ॥ 22

C

॥ ལེའུ་[1] ཉི་ཤུ་རྩ་དྲུག་པ[2] ॥

॥ षोडशः[2] परिवर्तः[1] ॥

[352. 12] དགེ་སློང་དག་[1] མཐའ་[2] གཉིས་པོ་[3] འདི་དག་[4] ནི་རབ་ཏུ་བྱུང་བའི་[5] འདུག་པར་བྱ་བ་[6] མ་ཡིན་པ་[7] སྟེ ། གང་[8] འདོད་པ་

རྣམས་ལ་[9] བསོད་སྙོམས་སུ་[10] སྦྱོར་བ[11]། དམན་པ་[12] གྲོང་པའི་ཆ་[13] སོ་སོའི་སྐྱེ་བོ་པ[14]། འཕགས་པ་ལ་[15] མི་[16] མཁོ་བ[17]། གནོད་པ་ དང་ ལྡན་པ[18]། ཕྱི་མ་ལ་[19] ཚངས་པར་སྤྱོད་པར་[20] མི་[21] འགྱུར་བ[22]། ཡིད་བྱུང་བར་[23] མི་འགྱུར་བ[24]། འདོད་ཆགས་ དང་བྲལ་བར་[25] མི་འགྱུར་བ[26]། འགོག་པར་[27] མི་འགྱུར་བ[28] མངོན་ པར་ཤེས་པར་[29] མི་ འགྱུར་བ[30]། རྫོགས་པའི་བྱང་ཆུབ་ཏུ་[31] མི་ འགྱུར་བ[32]། མྱ་ངན་ལས་འདའ་བར་[33] མི་[34] འགྱུར་བ་[35] དང་། 1

[416. 16] द्वौ[3] इमौ[4] भिक्षवः[1] प्रव्रजितस्य[5] अन्तौ[2] अक्रमौ[6,7] । यश्[8] च कामेषु[9] कामसुखल्लिका[10]योगो[11] हीनो[12] ग्राम्यः[13] पार्थग्जनिको[14] न[16]अलम्[17] आर्यो[15] ऽनर्थोपसंहितो[18] न[21,22]आयत्यां[19] ब्रह्मचर्याय[20] न[24] निर्विदे[23] न[26] विरागाय[25] न[28] निरोधाय[27] न[30] अभिज्ञाय[29] न[32] संबोधये[31] न[34] निर्वाणाय[33] संवतंते[35] ॥ 1

གང་[1] ཡང་[2] དབུ་མའི་[3]ལམ་[4] ས་ ཡིན་པ[5]། ལུས་[6]ངལ་བར་[7] སྦྱོར་བ[8]། སྡུག་བསྔལ་བ[9]། གནོད་པ་དང་ལྡན་པ[10]། ཚེ་ འདི་ལ་[11] ཡང་[12] སྡུག་བསྔལ་བ[13]། ཕྱི་མ་ལ[14] ཡང་[15] སྡུག་བསྔལ་རྣམ་པར་ སྨིན་པ་[16] སྟེ། དགེ་སློང་དག་[17] མཐའ་[18] གཉིས་པོ་[19] འདི་དག་[20]

སྤངས་ནས[21] ། དབུ་མའི[22] ལམ་[23]ཉིད་ཀྱིས་[24] དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་[25] ཆོས་[26] སྟོན་ཏེ[27] །འདི་ལྟ་སྟེ[28] ། ཡང་དག་པའི་[29] ལྟ་བ་[30] དང་། ཡང་དག་པའི་[31] རྟོག་པ་[32]དང་། ཡང་དག་པའི[33] ངག་[34] དང། ཡང་དག་པའི་[35] ལས་ཀྱི་མཐའ་[36] དང་། ཡང་དག་པའི་[37] འཚོ་བ་[38] དང་། ཡང་དག་པའི[39] རྩོལ་བ་[40] དང་། ཡང་དག་པའི་[41] དྲན་པ་[42] དང་། ཡང་དག་པའི་[43] ཏིང་ངེ་འཛིན་[44] ཏོ ॥ 2

या[1] च[2] इयम् अमध्यमा[3, 5] प्रतिपद्[4] आत्मकाय[6]क्लमथ[7]अनुयोगो[8] दुःखो[9] ऽनर्थोपसंहितो[10] * दृष्टधर्म[11]दुःखश्[13] च[12] आयत्यां[14] च[15] दुःखविपाकः[16] । एतौ[20] च भिक्षवो[17] द्वौ[19]अन्तौ[18] *अनुपगम्य[21] मध्यमया[22] एव[24] प्रतिपदा[23] तथागतो[25] धर्मं[26] देशयति[27] । यदुत[28] सम्यग्[29] दृष्टिः[30] सम्यक्[31] सङ्कल्पः[32] सम्यग्[33] वाग्[34] सम्यक्[35] कर्मान्तः[36] सम्यग्[37] आजीवः[38] सम्यग्[39] व्यायामः[40] सम्यक्[41] स्मृतिः[42] सम्यक्[43] समाधिर्[44] इति ॥ 2

དགེ་སློང་དག་[1] བཞི་པོ་[2] འདི་དག་[3] ནི་ འཕགས་པའི་[4] བདེན་པ་དག་[5] སྟེ། བཞི་[6] གང་[7] ཞེ་ན། སྡུག་བསྔལ་[8] དང་། སྡུག་བསྔལ་[9] ཀུན་འབྱུང་བ་[10] དང་། སྡུག་བསྔལ་[11]འགོག་པ་[12] དང་། སྡུག་བསྔལ་[13] འགོག་པར་[14] འགྲོ་བའི་[15] ལམ་[16] མོ ॥ 3

चत्वारि[2] इमानि[3] भिक्षव[1] आय[4]सत्यानि[5] । कतमानि[7] चत्वारि[6] । दुःखं[8] दुःख[9]समुदयो[10] दुःख[11]निरोधो[12] दुःख[13]निरोध[14]गामिनी[15] प्रतिपत्[16] ॥ 3

དེ་ལ་[1] སྡུག་བསྔལ་[2] གང་[3] ཞེ་ན། སྐྱེ་བའི་[4] སྡུག་བསྔལ་[5] དང་། རྒ་བ་[6]དང་། ན་བ་[7]དང་། འཆི་བ་[8] དང་། མི་སྡུག་པ་[9] དང་ ཕྲད་པ་ དང་[10]། སྡུག་པ་དང་[11] བྲལ་བའི་[12] སྡུག་བསྔལ་[13] དང་། གང་[14] ཡང་[15] འདོད་པ་[16] བཙལ་[17] དེ་ མ་[18] རྙེད་པ་[19] དེ་[20] ཡང་[21] སྡུག་བསྔལ་[22] ལོ༎ མདོར་ན་[23] ཉེ་བར་ལེན་པའི་[24] ཕུང་པོ་[25] ལྔ་པོ་དག་[26] ནི་ སྡུག་བསྔལ་[27] ཏེ། འདི་[28] ནི་ སྡུག་བསྔལ་[29] ཞེས་བྱའོ་[30] ༎ 4

तत्र[1] कतमद्[3] दुःखं[2] । जातिरपि[4] दुःखं[5] जरापि[6] दुःखं व्याधिर्[7]अपि दुःखं मरणम्[8] अपि अप्रिय[9]संयोगो[10] ऽपि प्रिय[11]विप्रयोगोऽपि[12] दुःखं[13] । यद्[14] अपि[15] इच्छन्[16] पर्येषमाणो[17] न[18] लभते[19] तद्[20] अपि[21] दुःखं[22] । संक्षेपात्[23] पञ्च[26] उपादान[24]स्कन्धा[25] दुःखम्[27] । इदम्[28] उच्यते[30] दुःखं[29] ॥ 4

དེ་ལ་[1] སྡུག་བསྔལ་[2]ཀུན་འབྱུང་བ་[3] གང་[4] ཞེ་ན། གང་[5] འདི་[6] ཡང་འབྱུང་བའི་[7] སྲེད་པ་[8] དང་། དགའ་བའི་[9] འདོད་ཆགས་[10] དང་ལྡན་པ་[11] དང་། དེ་དང་[12]དེར་[13] མངོན་པར་དགའ་བ་[14] སྟེ། འདི་[15] ནི་ སྡུག་བསྔལ་[16]ཀུན་འབྱུང་བ་[18] ཞེས་བྱའོ་[19] ༎ 5

तत्र[1] कतमो[4] दुःख[2]समुदयः[3]। या[5] इयं[6] तृष्णा[8] पौनर्भवी[7] नन्दी[9]-राग[10]सहगता[11] तत्र[12] तत्र[13] अभिनन्दिनी[14] अयम्[15] उच्यते[19] दुःख[17]-समुदयः[18] ॥ 5

དེ་ལ་[1] སྡུག་བསྔལ་[2]འགོག་པ་[3] གང་[4]ཞེ་ན། གང་[5] ཡང་ འབྱུང་བ་[6] དེའི་[7] སྲིད་པ་དང་[8]། དགའ་བའི་[9] འདོད་ཆགས་[10] དང་ལྡན་པ་[11] དང་། དེ་[12]དང་ དེར་[13] མངོན་པར་དགའ་བ་དང་[14]། སྐྱེད་པ་[15]དང་ སྐྲུབ་པ་[16] འདི་ཉིད་ལ་[17] འདོད་ཆགས་[18] མ་ལུས་པ་[19] དང་ བྲལ་བ་[20] འགོག་པ་[21] འདི་ནི་[22] སྡུག་བསྔལ་[23] འགོག་པའོ་[24] ॥ 6

तत्र[1] कतमो[4] दुःख[2]निरोधः[3]। यो[5] ऽस्या[7] एव[17] तृष्णायाः[8] पुनर्भविक्या[6] नन्दी[9] राग[10]सहगतायास्[11] तत्र[12] तत्र[13] अभिनन्दिन्या[14] जनिकाया[15] निर्वात-काया[16] अशोषो[19] विरागो[18,20] निरोधो[21] ऽयं[22] दुःख[23]निरोधः[24] ॥ 6

[17] अस्या एव.

དེ་ལ་[1] སྡུག་བསྔལ་[2] འགོག་པར་[3] འགྲོ་བའི་[4] ལམ་[5] གང་[6] ཞེ་ན། འཕགས་པའི་[7] ལམ་[8] ཡན་ལག་[9] བརྒྱད་པ་[10] འདི་[11] ཉིད་[12] དེ། འདི་ལྟ་སྟེ་[13]། ཡང་དག་པའི་[14] ལྟ་བ་ནས་[15]། ཡང་དག་པའི་[16] ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་[17] བར་དུ་ སྟེ་[18]། འདི་[19] ནི་ སྡུག་བསྔལ་[20]

འགོག་པར་·[21] འགྲོ་བའི་·[22] ལམ་·[23] འཕགས་པའི་·[24] བདེན་པ་·[25] ཞེས་
བྱའོ[26] ॥ དགེ་སློང་དག[27] བཞི་པོ་·[28] འདི་དག་·[29]ནི་ འཕགས་པའི[30]
བདེན་པ་དག་·[31] ཅེས་བྱའོ[32] ॥ 7

तत्र[1] कतमा[6] दुःख[2]निरोध[3]गामिनी[4] प्रतिपत्[5] । एष[11] एव[12] आर्य[7] अष्ट[10] अङ्ग[9]मार्गः[8] । तद्यथा[13] सम्यग्[14]दृष्टिर्[15] यावत्[18] सम्यक्[16] समाधिर्[17] इति । इदम्[19] उच्यते दुःख[20]निरोध[21]गामिनी[22] प्रतिपद्[23] आर्य[24]सत्यम्[25] इति[26] । इमानि[29] भिक्षवश्[27] चत्वारि[28] आर्य[30]सत्यानि[31] ॥ 7

32 इति.

——

།། བྱང་ཆུབ་[1]སེམས་དཔའི[2] རྟོགས་བརྗོད་[3]དཔག་བསམ་གྱི་[4] འཁྲི་ཤིང་[5] །།

॥ बोधि[1]सत्त्व[2]अवदान[3]कल्प[4]लता[5] ॥

།། ཀླུ་[1]གཞོན་ནུ་འི་[2] རྟོགས་བརྗོད[3] །།

॥ नाग[1]कुमार[2]अवदानम्[3] ॥

།། ཡལ་འདབ་[1] དྲུག་ཅུ་པའོ[2] །།

॥ षष्टितमः[2] पल्लवः[1] ॥

1

འདི་[1] ནི་ མི་རྣམས་[2] ལུས་དག་[3] ཉོན་མོངས་[4] ཕུང་པས་[5]

རབ་ཏུ་གདུངས[6] །

འཇིག་རྟེན་[7] ཕ་རོལ་ཏུ་[8] ཡང་[9] མི་ཟད་[10] དཀྱུལ་བའི་[11]

མི་ ཡིས་[12] བསྒྲིགས་[13] །

སྐྱབས་[14] འགྲོའི་[15] བསོད་ནམས་[16] དང་ ནི་ བསླབ་པའི་[17]

གནས་དག་[18] ཐོབ་རྣམས་ཀྱི[19] །

ལུས་ལ་[20] ནམ་ཡང་[21] སྡུག་བསྔལ་དག་གིས་[22] སྒྲིག་པའི་[23]

མཐུ་ཡོད་[24] མིན[25] །།

इह[1] * कषति[6] शरीरं[3] क्लेश[4]राशिर्[5] नराणां[2]
दहति[13] च[9] पर[8]लाके[7] नारकः[11] * क्रूर[10]वह्निः[12] ।
शरण[14]गमन[15]पुण्य[16]प्राप्त[19]शिक्षा[17]पदानां[18]
प्रभवति[24] न तु[25] देहे[20] दुःख[22]दाहः[23] कदाचित्[21] ॥

2

རྒྱ་མཚོའི་[1] མཐར་[2] ནི་ ནོར་[3]ཞེས་པའི[4] །
ཀླུ་[5] ནི་ གཉེན་[6] མང་ལྡན་པ་[7] བྱུང[8] །
གདེངས་ཀའི་[9] རིན་ཆེན་[10] རབ་འབར་གྱི[11] །
སྣང་བས་[12] སྔོན་མེད་[13] ཉིན་མོར་[14] བྱས[15] །

धन[3]नामा[4] समुद्र[1]अन्ते[3] नागो[5] ऽभूद्[8] बहु[7]बान्धवः[6] ।
फणा[9]रत्न[10]उज्ज्वल[11] आलोक[12]कलित[15]अपूर्व[13]वासरः[14] ॥

3

དེ་ཡི་[1] ཁང་པར་[2] ཉིན་[3] མཚན་དུ[4] །
བྱེ་[5]ཚན་དག་[6] ནི་ བབས་གྱུར་[7] དེ །
གང་གིས་[8] ལག་འགྲོ་རྣམས་ཀྱི་[9] ལུས[10] །
གདུང་བ་[11] དྲག་པོས་[12] ཉེན་པར་[13] གྱུར[14] ॥

पपात[7] अहर्[3]निशं[4] तस्य[1] भवने[2] तप्त[6]वालुका[5] ।
यया[8] अङ्गेषु[10] भुजङ्गानां[9] तीव्र[12]ताप[11]व्यथा[13] अभवत्[14] ॥

ནོར་[1] བཟང་[2] ཞེས་བྱ་[3] གཅེས་པའི་[4] བུ[5] །

རང་བཞིན་[6] ཉིད་ཀྱིས་[7] རབ་[8]གཞོན་པ[9] །

བྱེ་མས་[10] ཡོངས་སུ་[11] གཟིར་གྱུར་པས་[12] །

ནམ་ཞིག་[13] དེ་ལ་[14] རབ་ཏུ་དྲིས[15] ༎

कदाचित्[13] सु[2]धनो[1] नाम[3] पुत्रः[5] पप्रच्छ[15] तं[14] प्रियः[4] ।
सु[8]कुमारः[9] प्रकृत्या[6] एव[7] वालुका[10]परि[11]पीड़ितः[12] ॥

5

ལྷ་ཅིག་[1] བྱེ་མ་[2] ཚ་བ་[3] འདིས་[4] །

བདག་ཅག་[5] ཅི་སླད་[6] གདུང་བར་བྱེད[7] །

སྔགས་དང་[8] རྩ་བའི་[9] སྦྱོར་བ་དག[10] །

ཅི་ཡིས་[11] ཉེ་བར་[12] ཞི་བར་འགྱུར[13] །

कस्माद्[6] अस्मान्[5] इयं[4] * तात[1] बाधते[7] तप्त[3]वालुका[2] ।
मन्त्र[8]मूल[9]प्रयोगेण[10] केन[11] इयम् उप[12]शाम्यति[13] ॥

6

འགའ་ཞིག་[1] བདག་ལས་[2] ལྷག་པ་[3] དང་ །

གཞན་[4] ནི་ བདག་ལས་[5] དམན་པ་ཡི[6] །

ཀླུ་[7] ནི་ རྒྱ་མཚོ་[8] འདི་ན་[9] གནས[10] །

ཡུ་[11] ཉིད་[12] སྡུག་བསྔལ་གྱིས་[13] གཟིར་[14] ཅི[15] །

अस्मद्[2]अभ्यधिकाः[3] केचिद्[1] अस्मत्[5]प्रत्यवराः[6] परे[4] ।
नागाः[1] सन्ति[10] समुद्रे[8] ऽस्मिन्[9] दुःख[13]आर्ता[14] वयम्[11]
एव[12] किम्[15] ॥

7

ཞེས་པ་[1] བུ་ཡིས་[2] དྲིས་[3] དེ་ལ[4] །

བློ་གྲོས་[5] ཆེན་པོ་[6] དེས་[7] སྨྲས་[8] བུ[9] །

ཇི་ལྟར་[10] གདེངས་ཅན་[11] གཞན་གྱི་[12] ཆོས[13] །

ཤེས་པ་[14] དེ་ལྟར་[15] ཡུ་ཅག་[16] མིན[17] །

इति[1] पृष्टः[3] स[7] पुत्रेण[2] तम्[4] उवाच[8] महा[6]मतिः[5] ।
यथा[10] अन्ये[12] फणिनः[11] पुत्र[9] धर्म[13]ज्ञा[14] न[17] तथा[15] वयम्[16] ।

8

ཆོས་ཀྱི་[1] ཉེར་བསྟན་གྱིས་[2] དག་པ་[3] །

ཤི་ཞིང་[4] བདེན་པར་[5] སྨྲ་རྣམས་ལ[6] །

ངེས་པར་[7] ཉེ་བར་[8] གདུང་[9] གྱུར་པ[10] །

ལུས་ལ་[11] མ་ཡིན་[12] ཡིད་ལའང་[13] མིན[14] །

धर्म[1]उपदेश[2]शुद्धानां[3] शान्तानां[4] सत्य[5]वादिनाम्[6] ।
उप[8]तापो[9] भवति[10] एव[7] न[12] शारीरो[11] न[14] मानसः[13] ॥

9

སངས་རྒྱས་[1] ཆོས་[2] དང་ ཚོགས་[3] ཞེས་པ་[4] །
སྐྱབས་འོས་[5] བསོད་ནམས་[6] དཀོན་ཆོག་[7] ནི །
གསུམ་ལ་[8] སྐྱབས་[9] སོང་[10] མཁས་པ་[11] གང་[12] །
དེ་ལ་[13] ཡོངས་གདུང་[14] རེག་[15] མི་[16] བྱེད་[17] །

न[16] तान्[13] स्पृशति[15,17] सन्तापः[14] पुण्यं[6]रत्न[7]त्रयं[8] बुधाः[11] ।
ये[12] बुद्ध[1]धर्म[2]सङ्घ[3]आख्यं[4] शरण्यं[5] शरणं[9] गताः[10] ॥

10

གང་གིས་[1] ཉོན་མོངས་[2] རབ་ཞི་བའི་[3] །
བསླབ་པའི་[4] གནས་རྣམས་[5] ཐོབ་ གྱུར་[6] ཅིང་ །
བདུད་རྩིས་[7] བྲན་པ་[8] དེ་དག་ལ་[9] །
སྡིག་[10] གདུང་[11] འཇིགས་པ་[12] གང་ལ་[13] ཡོད་[14] །

शिक्षा[4]पदानि[5] अवाप्तानि[6] क्लेश[2]प्रशमनानि[3] यैः[1] ।
तेषाम्[9] अमृत[7]सिक्तानां[8] पाप[10]ताप[11]भयं[12] कुतः[13] ॥

11

ཤཱ་ཀྱ་[1] ཐུབ་པ་[2] འཇིག་རྟེན་གྱི[3] །

ཉོན་མོངས་[4] ཐམས་ཅད་[5] རབ་ཞིའི[6] གཉེན[7] །

རྒྱལ་བ་[3] རྒྱལ་བྱེད་[9] ཚལ་[10]གནས་པ་[11] །

མཉན་ཡོད་ན་[12] ནི་ བཅོམ་ལྡན་[13] ཡོད[14] །

श्रावस्त्याम्[12] अस्ति[14] भगवान्[13] जिनो[8] जेत[9]वन[10]आश्रयः[11] ।
लोके[3] शाक्य[1]मुनिः[2] सर्व[5]क्लेश[4]प्रशम[6]बान्धवः[7] ॥

12

སྙིང་རྗེ་[1] ཟླ་བའི་ འོད་[2] བསྐྱེད་[3] དེ[4] །

སེམས་དཔའ་ལྟར་[5] དཀར་[6] མན་ངག་གིས[7] །

འོད་ཟེར་[8] ཚོགས་ཀྱིས་[9] འགྲོ་[10] གསུམ་དུ[11] །

བདུད་རྩིའི་[12] ཆར་པ་[13] མངོན་པར་[14] འབེབས[15] །

उपदेश[7]अंशु[8]निवहैः[9] सत्त्व[5]शुभ्रैर्[6] जगत्[10]त्रये[11] ।
करुणा[1]कौमुदी[2]सूतिर्[3] अमृतं[12] सो[4] ऽभि[14]वर्षति[15] ॥

12,13 अमृतवृष्टि.

13

གང་ཞིག་[1] རྣམ་པར་མ་ཐུལ་བས[2] །

བསླབ་པའི་[3] གནས་[4] ཐོབ་[5] མི་[6] སྲུང་བ[7] །

དེ་དག་[8] དམྱལ་བ་[9] མི་ཟད་པས[10] །

གདུང་བ་[11] དྲག་པོས་[12] བརྟག་པར་[13] འགྱུར[14] །

दुर्विनीता[2] न[6] रक्षन्ति[7] प्राप्य[5] शिक्षा[3]पदानि[4] ये[1] ।
तीव्र[12]तापमयस्[11] तेषां[8] नरकेषु[9] अक्षयः[10] क्षयः[13] ॥

[14] भवति.

14

ཞེས་པ་[1] ཕ་[2] དང་[3] མ་ཡི་[4] ཡང་[5] །

ཚིག་དག་[6] ཐོས་ནས་[7] ལག་འགྲོ་[8] ནི །

མེ་ཏོག་[9] མཆོག་དག་[10] ཡོངས་བཟུང་ནས[11] །

དགེ་བའི་[12] རྒྱལ་བྱེད་[13] ཚལ་དུ་[14] སོང[15] །

इति[1] श्रुत्वा[7] पितुर्[2] वाक्यं[6] जनन्याश्[4] च[3,5] भुजङ्गमः[8] ।
आदाय[11] दिव्य[10]पुष्पाणि[6] पुण्यं[12] जेत[13]वनं[14] ययौ[15] ॥

15

ཚོག་ཞེས་[1] སྐྲོར་[2] ནི་ མངོན་ཕྱོགས་[3] དེས[4] །

བདེ་བར་[5] གཤེགས་པའི་[6] གནས་[7] ཕྱིན་ ཏེ[8] །

དེར་ནི་[9] ཆོས་དག་[10] ཉན་པ་ལ[11] །

ཚོགས་པའི་[12] འཁོར་[13] དག་ མཐོང་བར་འགྱུར[14] །

सु[5]गत[6]आश्रमम्[7] आसाद्य[8] धर्म[10]श्रवण[11]सङ्गताम्[12] ।
ददर्श[14] पर्षदं[13] तत्र[9] स[1] सन्तोष[1]मुख[2]उन्मुखीम्[3] ॥

16

བཞིན་རས་[1] མཛེས་[2] ཤིང་ སྤྱན་[3] ཡངས་པ་[4] །
ཟླ་བ་ཉ་[5] དང་[6] པད་[7] ཚལ་དག[8] །
འགྲོགས་པ་[9] བཞིན་དུ་[10] བདེ་[11] སྟེར་བའི[12] །
རྒྱལ་བ་[13] དེར་[14] ནི་ མཐོང་བར་གྱུར[15] ॥

तत्र[14] अपश्यज्[15] जिनं[13] कान्त[2]वदनं[1] दीर्घ[4]लोचनम् ।
पूर्णे[6]इन्दु[5]पद्म[7]वनयोर्[8] इव[10] मैत्री[9]सुख[11]प्रदम्[12] ॥

6 च

17

ཉེ་བར་སྟོན་[1] བྱེད་[2] མཆུ་ཡིས་[3] ནི །
ཆགས་ལྡན་[4] རྣམས་ཀྱི་[5] དམར་བ་ཉིད[6] །
རབ་རྒྱས་[7] དམན་པ་ཉིད་བྱས་[8] ཤིང་ །
གསལ་བར་[9] ཟིལ་གྱིས་གནོན་པ་[10] བཞིན[11] །

उपदेश[1]कृता[2] व्यक्तम्[9] अधरेण[3] अधरीकृताम्[8] ।
तर्जयन्तम्[10] इव[11] उत्सिक्तां[7] रागि[4]वर्गस्य[5] रक्तताम्[6] ॥

18

རྒྱན་དང་བྲལ་བའི་[1] མཛེས་སྡུག་གིས[2] །
ནུ་བའི་[3] ཞགས་པ[4] རབ་བརྒྱན་[5] ཅིང་ །

སྒྲིབ་པ་ དང་ བྲལ་[6] སྟོང་པ་ཉིད[7] །

རབ་ཏུ་རྒྱས་པ་[8] སྟོན་པ་[9] བཞིན[10] ‖

निराभरण[1]लावण्य[2]कर्ण[3]पाश[4]विभूषितम्[5] ।
दर्शयन्तम्[9] इव[10] उत्सिक्तां[8] निरावरण[6]शून्यताम्[7] ॥

19

དཔུང་པ་[1] ཆོས་ཀྱི་[2] གཉིས་འཐུང་[3] ལག[4] །

སྦྱིན་པས་[5] མཛེས་པ་[6] རྣམ་པར་ འཛིན[7] །

ནུས་མཐུའི་[8] ཁང་པ་དག་གི་[9] ནི །

ཀ་བ་[10] གསེར་གྱི་རང་བཞིན་[11] བཞིན[12] ‖

धर्म[2]द्विप[3]करौ[4] बाहू[1] बिभ्राण[7] दान[5]शोभितौ[6] ।
प्रभाव[8]भवन[9]स्तम्भौ[10] शातकुम्भमयौ[11] इव[12] ॥

20

ཆོས་གོས་[1] རྒྱན་དང་ལྡན་པ་ཡིས[2] །

ཞབས་ཀྱི་[3] གྲིབ་མ་[4] སྒྲོ་བྱེད་པ[5] །

ས་གཞི་[6] རྫོགས་པ[7] ཐོབ་པ་ལ[8] །

པདྨའི་[9] གྲོགས་རྣམས་ཀྱིས་[10] བསྒྲུབས་[11] བཞིན[12] ‖

* दिशन्तं[5] चरण[3]च्छायां[4] चोरैः[1] साभरणैर्[2] भुवः[6] ।
लब्ध[8]प्रबोधैर्[7] विहिताम्[11] इव[12] राजीव[9]जीवितैः[10] ।

21

ལུས་ཀྱི་[1] མཛེས་པ་[2] རྒྱས་པ་[3] ནི །
སྤྱན་གྱི་[4] བདུད་རྩིའི་[5]ཆར་འབེབས་པས[6] །
དམ་པ་རྣམས་ཀྱི་[7] འཁོར་བ་ཡི[8] །
མྱ་ངན་[9] ཡོངས་གདུང་[10] བཟློག་པ་[11] བཞིན[12] ॥

देह[1]कान्ति[2]वितानेन[3] नयन[4]अमृत[5]वर्षिणा[6] ।
संसार[8]* मरु[9]सन्तापं[10] वारयन्तं[11] सताम्[7] इव[12] ॥

22

དེ་[1] མཐོང་[2] ཉིད་[3] ན་ ཀླུ་ཡི་[4] བུ[5] །
ཡོངས་སུ་གདུང་བ་[6] བཏང་བར་གྱུར[7] །
བདག་ཉིད་ཆེ་རྣམས་[8] མཐོང་བ་[9] ཉིད[10] །
གདུང་བའི་[11] སྐྱོན་[12] ཀུན་[13] ཞི་བར་བྱེད[14] ॥

तं[1] विलोक्य[2] एव[3] तत्याज[7] सन्तापं[6] नाग[4]नन्दनः[5] ।
सर्व[13]आर्ति[11]दोष[12]शमनं[14] दर्शनं[9] हि[10] महात्मनाम्[8] ॥

23

སྐྱིམ་པ་[1] མེ་ཏོག་གིས་[2] གང་བ[3] །

དེ་ལ་[4] གཏོར་ནས་[5] དེས་[6] ཕྱག་འཚལ[7] །

དེ་ཡི་[8] ཞབས་[9]པད་[10]རེག་པ་ཡིས[11] །

འཕྲལ་ལ་[12] བསིལ་བ་ཉིད་དུ་[13] གྱུར[14] ॥

प्रणनाम[7] स[6] तं[4] * कीर्ण[5]सम्पूर्ण[3]कुसुम[2]अञ्जलिः[1] ।
तत्[8]पाद[9]पद्म[10]स्पर्शेन[11] सद्यः[12] शीतलतां[13] गतः[14] ॥

24

དེ་ནས་[1] བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱི་[2] ནི །

བསླབ་པའི་[3] གནས་[4] ཐོབ་[5] མཁས་པ་[6] དེས[7] །

ཐལ་མོ་ སྦྱར་ནས་[8] དེ་ལ་[9] ནི་ །

ཇི་སྲིད་[10]འཚོ་བར་[11] ལྷག་གནས་[12] བྱས[13] ॥

कृती[6] भगवतः[2] प्राप्य[5] ततः[1] शिक्षा[3]पदानि[4] सः[7] ।
चक्रे[13] कृताञ्जलिस्[8] तस्य[9] यावज्[10]जीव[11]अधिवासनाम्[12] ॥

25

དེ་ལ་[1] བཅོམ་ལྡན་གྱིས་[2] གསུངས་པ[3] །

ཐམས་ཅད་[4] རྗེས་སུ་གཟུང་བྱ་ལ[5] །

གཅིག་ཉིད་[6] ཁོ་ནའི་[7] ལྷག་གནས་[8] ནི །

ཇི་སྲིད་འཚོ་བ་[9] ཇི་ལྟར་[10] འོས[11] ༎

तम्[1] आबभाषे[3] भगवान्[2] एकस्य[6] एव[7] अधिवासना[8] ।

अनुग्राह्येषु[5] सर्वेषु[4] यावज्जीवं[9] * न[10] युज्यते[11] ॥

26

གུས་ལ་[1] དགྱེས་པས་[2] དེ་[3] བརྗོད་ནས[4] །

དེ་ལ་[5] བརྩོན་པས་[6] བཅོམ་ལྡན་[7] དེ[8] །

གདེངས་ཅན་[9] རྣམ་པར་བདག་པ་[10] ནི །

ཡོངས་རྫོགས་མཛད་ཅིང་[11] དལ་གྱིས་[12] ཆས[13] ༎

* इति[3] उक्त्वा[4] * प्रणयि[1]प्रीत्यै[2] भगवान्[7] * सतत उद्यतः[6] ।

शनैः[12] प्रतस्थे[13] सङ्कल्पं[10] भोगिनः[9] परिपूरयन्[11] ॥

[5] तस्य. [8] सः.

27

དགེ་སློང་[1] ཚོགས་ཀྱི་[2] སྔ་དྲངས་ནས[3] །

རིམ་གྱིས་[4] བྱོན་པ་[5] དེ་ལ་[6] ནི །

ཀླུ་ཡིས་[7] མཐུ་ལས་[8] གནས་[9] དང་ གནས[10] །

མཐོ་རིས་[11] ལྟ་བུར་[12] མཛེས་པ་[13] བསྒྲུབས[14] ༎

क्रमेण[4] आगच्छतस्[5] तस्य[6] भिक्षु[1]सङ्घ[2]अग्रयायिनः[3] ।

प्रभावाद्[8] विदधे[14] नागः[7] स्वर्ग[11]शोभां[13] पदे[9] पदे[10] ॥

12 सदृश.

28

རིན་ཆེན་[1] གསེར་[2] འོད་[3] བཀྲ་བ་ཡི[4] །
མཆོག་གི་[5] སྐྱེད་ཚལ་[6] མཛེས་པ་[7] དང་ །
ལོངས་སྤྱོད་[8] འཛིན་པས་[9] བྲེལ་བ་ཡིས[10] །
འབངས་དང་[11] འབངས་མོའི་[12] ཚོགས་[13] ཀྱིས་དང་[14] ॥

हेम[2]रत्न[1]अंशु[3]शबलान्[4] दिव्य[5]उद्यान[6]मनोहरान्[7] ।
भोग[8]उपसंग्रह[9]व्यग्र[10]दास[11]दासी[12]गण[13]*आवृतान्[14] ॥

29

ག་པུར་[1] ཙན་དན་[2] རྒྱ་ཆེ་ཡི[3] །
དོ་ཤལ་[4] འཕྱང་བས་[5] བརྒྱན་པ་ཡིས[6] །
གནས་[7] དང་ གནས་སུ་[8] གཙུག་ལག་ཁང་[9] །
བཅོམ་ལྡན་འདས་ལ་[10] དེ་ཡིས་[11] བྱས[12] ॥

कर्पूर[1]चन्दन[2]उदार[3]हार[4]प्रालम्ब[5]भूषितान्[6] ।
स्थाने[7] स्थाने[8] भगवतः[10] स[11] विहारान्[9] अकारयत्[12] ॥

30

དེ་ནས་[1] ཀ་ལན་ད་ཀའི་[2] གནས་[3] །
ཞེས་པ་[4] འོད་མའི་[5] ཚལ་དུ་[7] ཕྱིན[8] །

དེ་ཡིས་[9] ལོངས་སྤྱོད་[10] ཚོགས་[11]ཀུན་གྱིས[12] །

བཅོམ་ལྡན་འདས་ལ་[13] མཆོད་པ་བྱས་[14] ༎

कलन्दक[2]निवास[3]आख्यं[4] प्राप्य[8] वेणु[5]वनं[7] ततः[1] ।

स[9] सर्व[12]भोग[10]सम्भारैर्[11] भगवन्तम्[13] अपूजयत्[14] ॥

31

དེར་[1] ནི་ དེ་ཡིས་[2] ཟླ་[3] གསུམ་དུ[4] །

དགེ་འདུན་དང་བཅས་[5] བདེ་གཤེགས་[6] མཆོད[7] །

དོ་ཤལ་[8] རིན་ཆེན་[9]འོད་ཀྱིས་[10] བསྐོར[11] །

ཡ་མཚན་[12] ཀུན་དགའ་ལྡན་ལ་[13] གསུངས[14] ༎

तेन[2] मास[3]त्रयीं[4] तत्र[1] ससङ्घः[5] सुगतः[6] अर्चितः[7] ।

ऊचे[14] विस्मितम्[12] आनन्दं[13] हार[8]रत्न[9]अंशुकैर्[10] वृतः[11] ॥

32

གདེངས་ཅན་[1] འདི་[2] ནི་ བསྐལ་པ་[3] བརྒྱར་[4] མི་གཡོ[5] །

བདེ་བའི་[6] ལོངས་སྤྱོད་[7]ཀུན་གྱི་[8] སྣོད་དུ་[9] འགྱུར[10] །

འོན་ཀྱང་[11] སྐྱེ་བ་[12] གཞན་ལ་[13] བྱང་ཆུབ་[14] ཀྱང་[15] །

རབ་ཏུ་འབད་པས་[16] གསལ་བར་[17] བྱེད་བར་འགྱུར[18] ༎

एष[2] कल्प[3]शतम्[4] अच्युतः[5] फणी[1]
सर्व[8]भोग[7]सुख[6]भाग्[9] भविष्यति[10] ।
बोधिम्[14] अपि[15] अपर[13]जन्मनि[12] स्फुटां[17]
किञ्च[11] सुप्रणिहितः[16] करिष्यति[18] ॥

ཞེས་པ་[1] དགེ་བའི་[2] དབང་པོས་[3] བྱས་པའི་[4] བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་[5] རྟོགས་པ་བརྗོད་པ་[6] དཔག་བསམ་[7] འཁྲི་ཤིང་ལས་[8] ཀླུ་གཞོན་ནུའི་[9] རྟོགས་པ་བརྗོད་པའི་[10] ཡལ་འདབ་[11]སྟེ་ དྲུག་ཅུ་པའོ་[12] ॥

इति[1] क्षेम[2]इन्द्र[3]विरचितायां[4] बोधिसत्त्व[5]अवदान[6]कल्प[7]लतायां[8] नागकुमार[9]अवदानं[10] नाम षष्टितमः[12] पल्लवः[11] ।

———

॥ བཅམ་ ལྡན་འདས་ཀྱི་[1] གླུ་དབྱངས་[2] ॥

॥ भगवद्[1]गीता ॥

॥ ལེའུ་[1] དང་པོ་[2] ॥

॥ प्रथमो[2] ऽध्यायः[1] ॥

1

ཀུན་ཏིའི་བུས་[1] ནི་ དེ་[2] བལྟས་[3] ན །
ཐམས་ཅད་[3] གཉེན་[4]དུ་ རྣམ་པར་ གནས[5] །
མཆོག་ཏུ་[6] བརྩེ་བས[7] ནོན་པ་ཡིས[8] །
ཞུམ་པ་ཡིས་[9] ནི་ འདི་སྐད་[10] སྨྲས[11] ॥ 27

तान्[2] समीक्ष्य[3] स कौन्तेयः[1] सर्वान्[3] बन्धून्[4] * अवस्थितान् ।
कृपया[7] परया[6] * आविष्टो[8] * विषीदन्[9] इदम्[10] अब्रवीत्[11] ॥

2

ཁྲབ་འཛུག་[1] གཉེན་རྣམས་[2] མཐོང་བས་[3]ན །
འཐབ་པར་འདོད་[4] དེ་[5] གནས་པ་ལ[6] །
བདག་གི་[7] ལུས་ནི་[8] ཞུམ་གྱུར་ཅིང་[9] །
ཁ་[10] ཡང་[11] ཡོངས་སུ་སྐམ་པར་བྱེད[12] ॥ 28

दृष्ट्वा[3] * इमान्[5] स्वजनान्[2] कृष्ण[1] युयुत्सून्[4] समवस्थितान्[6] ।
सीदन्ति[9] मम[7] गात्राणि[8] मुखं[10] च[11] परिशुष्यति[12] ॥

3

ང་ཡི་[1] ལུས་[2] ཟི་[3] འདར་[3] གྱུར་ཅིང་[4] །
སྤུ་[5] ཡང་[6] རྣམ་པར་ལྡང་བར་[7] འགྱུར[8] །
གཞུ་[9] ནི་ ལག་ནས་[10] ལྷུང་གྱུར་ཅིང་[11] །
པགས་པ་[12] འང་[13] ཡོངས་སུ་[14] ཚོག་པར་གྱུར[15] ॥

वेपथुश्[3] च शरीरे[2] मे[1] रोम[5]हर्षश्[7] च[6] जायते[8] ।
गाण्डीवं[9] स्रंसते[11] हस्तात्[10] त्वक्[12] च[13] एव परि[14]दह्यते[15] ॥

4 जायते.

4

ང་ཡི་[1] ཡིད་[2] ནི་ རྣམ་འཁོར་བས[3] །
གནས་པར་བྱ་བར་[4] ནུས་[5] མ་[6] གྱུར[7] ॥

न[6] च शक्नोमि[5],[7] अवस्थातुं[4] भ्रमति[3] इव च मे[1] मनः[2] ॥

* * * *

5

གང་གི་[1] དོན་དུ་[2] རྒྱལ་སྲིད་[3] དང་[4] །
ལོངས་སྤྱོད་[5] བདེ་བ་[6] འདོད་གྱུར་པ[7] །

དེ་[8] ཉིད་[9] སྲོག་[10] དང་[11] ནོར་རྣམས་[12] ནི །

སྤངས་ནས་[13] ང་[14] དང་[15] འཐབ་པར་[16] གནས[17] ‖ 32

येषाम्[12] अर्थे काङ्क्षितं[7] नो राज्यं[3] भोगाः[5] सुखानि[6] च[4] ।
त[8] इमे ऽवस्थिता[17] युद्धे[16] प्राणांस्[10] त्यक्त्वा[13] धनानि[12] च[11] ॥

[9] एव. [14] मया. [15] सह

———

‖ རིགས་པའི་[1] ཐིགས་པ་[2] ཞེས་བྱ་བའི་[3] རབ་ཏུ་བྱེད་པ[4] ‖

॥ न्याय[1]बिन्दु[2]नाम[3]प्रकरणम्[4] ॥

ཡང་དག་པའི་[1] ཤེས་པ་[2] ནི་ སྐྱེས་བུའི་[3] དོན་[4] ཐམས་ཅད་[5] འགྲུབ་པའི་[6] སྔོན་དུ་[7] འགྲོ་བ་ཅན་[8] ཡིན་པས་ན་[9] དེ་[10] བསྟན་[11] ཏོ ‖ 1

सम्यग्[1]ज्ञान[2]पूर्विका[7,8] सर्व[5]पुरुष[3]अर्थ[4]सिद्धिर्[6] इति[9] तद्[10] व्युत्पाद्यते[11] ॥ 1

ཡང་དག་པའི་[1] ཤེས་པ་[2] ནི་ རྣམ་པ་[3]གཉིས་[4] ཏེ ‖ 2

द्वि[4]विधं[3] सम्यग्[1] ज्ञानम्[2] ॥ 2

མངོན་སུམ་[1] དང་[2] རྗེས་སུ་དཔག་པའོ[3] ‖ 3

प्रत्यक्षम्[1] अनुमानं[3] च[2] ॥ 3

དེ་ལ་[1] མངོན་སུམ་[2] ནི་ རྟོག་པ་[3] དང་ བྲལ་ ཞིང་[4] མ་འཁྲུལ་བའོ[5] ॥ 4

तत्र[1] प्रत्यक्षम्[2] कल्पना[3]अपोढम्[4] अभ्रान्तम्[5] । 4

རྟོག་པ་[1] ནི་ ཤེས་པ་ལ་[2] བརྗོད་པ་[3] དང་ འདྲེར་[4] རུང་[5] སྣང་བ་[6] སྟེ ॥ 5

अभिलाप[3]संसर्ग[4]योग्य[5]प्रतिभास[6]प्रतीतिः[2] कल्पना[1] ॥ 5

དེ་[1] དང་ བྲལ་བའོ་[2] ། རབ་རིབ་[3] དང་[4] ། མྱུར་དུ་[5] བསྐོར་བ་[6] དང་[4] ། གྲུར་[7] ཞུགས་པ་[8] དང་[4] ། འཁྲུགས་པ་[9] ལ་སོགས་པས་[10] འཁྲུལ་བ་[11] མ་བསྐྱེད་པའི་[12] ཤེས་པ་[13] ནི་ མངོན་སུམ་མོ་[14] ॥ 6

तया[1] रहितं[2] तिमिर[3]आशु[5]भ्रमण[6]नौ[7]यान[8]संक्षोभ[9]आदि[10]अनाहित[12]-विभ्रमं[11] ज्ञानं[13] प्रत्यक्षम्[14] ॥ 6

[4] च.

དེ་[1] ནི་ རྣམ་པ་བཞི་[2] སྟེ ॥ 7

तच्[1] चतुर्विधम्[2] ॥ 7

དབང་པོའི་[1] ཤེས་པ་[2] དང་[3] ‖ 8

इन्द्रिय[1]ज्ञानम्[2] ॥ 8

[3] च

རང་གི་[1] ཡུལ་གྱི་[2] དེ་ མ་ཐག་པ་[3] ཡུལ་[4] ལྷན་ཅིག་[5] བྱེད་པ་ཅན་[6] དབང་པོའི་[7] ཤེས་པ་[8] མཚུངས་པ་དེ་མ་ཐག་པའི་[9] རྐྱེན་གྱིས་[10] བསྐྱེད་པའི་[11] ཡིད་ཀྱི་[12] རྣམ་པར་ཤེས་པ་[13] དང་[14] ‖ 9

स्व[1]विषय[2]अनन्तर[3]विषय[4]सह[5]कारिणा[6] इन्द्रिय[7]ज्ञानेन[8] समनन्तर[9]-प्रत्ययेन[10] जनितं[11] तन् मनो[12]विज्ञानम्[13] ॥ 9

[14] च.

སེམས་[1] དང་[2] སེམས་ལས་བྱུང་བ་[3] ཐམས་ཅད་ཀྱི་[4] རང་[5] རིག་པ་[6] དང་[7] ‖ 10

सर्व[4] चित्त[1]चैत्तानाम्[3] आत्म[5]संवेदनम्[6] ॥ 10

[2, 7] च.

ཡང་དག་པའི་[1] དོན་[2] བསྒོམས་པའི་[3] རབ་ཀྱི་[4] མཐའ་ལས་[5] བྱུང་བའི་[6] རྣལ་འབྱོར་པའི་[7] ཤེས་པའོ[8] ‖ 11

भूत[1]अर्थ[2]भावना[3]प्रकर्ष[4]पर्यन्त[5]जं[6] योगि[7]ज्ञानं[8] चेति ॥ 11

དེའི་[1] ཡུལ་[2] ནི་ རང་གི་[3] མཚན་ཉིད་[4] དེ ‖ 12

तस्य[1] विषयः[2] स्व[3]लक्षणम्[4] ॥ 12

དོན་[1] གང་[2] ཉེ་བ་[3] དང་[4] མི་ཉེ་བ་དག་ལས་[5] ཤེས་པ་ལ་[6] སྣང་བ་[7] ཐ་དད་པ་[8] དེ་[9] ནི་ རང་གི་མཚན་ཉིད་[10] དོ ॥ 13

यस्य[3] अर्थस्य[2] सन्निधान[3]असन्निधानाभ्यां[5] ज्ञान[6]प्रतिभास[7]भेदः[8] तत्[9] स्वलक्षणम्[10] ॥ 13

དེ་[1] ཉིད་[2] དོན་[3] དམ་པར་[5] ཡོད་པ་[6] སྟེ ॥ 14

तद्[1] एव[2] परम[5]अर्थ[4]सत्[6] ॥ 14

དངོས་པོའི་[1] མཚན་ཉིད་[2] ནི་ དོན་[3] བྱེད་[4] ནུས་པ་ ཁོ་ན་ ཡིན་པའི་ ཕྱིར་[5] རོ ॥ 15

अर्थ[3]क्रिया[4]सामर्थ्य[5]लक्षणत्वाद्[2] वस्तुनः[1] ॥ 15

གཞན་[1] ནི་ སྤྱིའི་[2] མཚན་ཉིད་[3] དེ ॥ 16

अन्यत्[1] सामान्य[2]लक्षणम्[3] ॥ 16

དེ་[1] ནི་ རྗེས་སུ་དཔག་པའི་[2] ཡུལ་[3] ཡིན་[4] ནོ ॥ 17

सो[1] ऽनुमानस्य[2] विषयः[3] । 17

མངོན་སུམ་གྱི་[1] ཤེས་པ་[2] དེ་[3] ཉིད་[4] ཚད་མའི་[5] འབྲས་བུ་[6] སྟེ ॥ 18

तद्[3] एव[4] च प्रत्यक्षं[1]ज्ञानं[2] प्रमाण[2]फलम्[6] ॥ 18

དོན་[1] རྟོགས་པའི་[2] ངོ་བོ་ཁོ་ན་ ཡིན་པའི་ ཕྱིར་[3] རོ ॥ 19

अर्थ[1]प्रतीति[2]रूपत्वात्[3] ॥ 19

དོན་[1] དང་ འདྲ་བ་ཉིད་[2] དེའི་[3] ཚད་མ་[4] སྟེ ‖ 20

अर्थ[1]सारूप्यम्[2] * अस्य[3] प्रमाणम्[4] ॥ 20

དེའི་[1] དབང་གིས་[2] དོན་[3]རྟོགས་པའི་[4] འགྲུབ་པའི་ ཕྱིར་[5] རོ ‖ 21

तद्[1]वशाद्[2] अर्थ[3]प्रतीति[4]सिद्धेर्[5] इति ॥ 21

རིགས་པའི་[1] ཐིགས་པ་[2] ཞེས་བྱའི་[3] རབ་ཏུ་བྱེད་པ་ལས་[4] མངོན་སུམ་གྱི་[5] ལེའུ་[6] སྟེ་ དང་པོའོ་[7] ‖ 22

इति न्याय[1]बिन्दु[2][नाम[3]]प्रकरणे[4] प्रत्यक्ष[5]परिच्छेदः[6] [प्रथमः[7]] ॥ 22

རྗེས་སུ་དཔག་པ་[1] ནི་ རྣམ་པ་གཉིས་[2] ཏེ ‖ 23

अनुमान[1] द्विधा[2] ॥ 23

རང་གི་[1] དོན་[2] དང་[3] གཞན་གྱི་[4] དོན་[5] ཏོ ‖ 24

स्व[1]अर्थ[2] पर[4]अर्थ[5] च[3] ॥ 24

དེ་ལ་[1] རང་གི་དོན་གྱི་[2] རྗེས་སུ་དཔག་པ་[3] ནི་ རྗེས་སུ་དཔག་པར་བྱ་བ་ལ་[4] ཚུལ་[5] གསུམ་པའི་[6] རྟགས་ལས་[7] ཤེས་པ་[8] གང་[9] ཡིན་པའོ[10] ‖ 25

तत्र[1] त्रि[6]रूपाल्[5] लिङ्गाद्[7] यद्[9] अनुमेये[4] ज्ञानं[8] तत् [स्वार्थम्[2]] अनुमानम्[3] ॥ 25

10 भवति.

འདིར་[1] ཡང་[2] ཚད་མའི་[3] འབྲས་བུ་[4] རྣམ་པར་བཞག་པ་[5] ནི་ མངོན་སུམ་[6] དང་ འདྲའོ་[7] ॥ 26

प्रमाण[3]फल[4]व्यवस्था[5] अत्र[1] अपि[2] प्रत्यक्ष[6]वत्[7] ॥ 26

ཚུལ་གསུམ་པ་ཉིད་ཀྱི་[1] རྟགས་[2] ནི་ རྗེས་སུ་དཔག་པར་བྱ་བ་ལ་[3] ཡོད་པ་[4] ཉིད་[5] དང་[6] ॥ 27

त्रैरूप्यं[1] पुनर् लिङ्गस्य[2] अनुमेये[3] सत्त्वम्[4] एव[5] ॥ 27

[6] च.

མཐུན་པའི་[1] ཕྱོགས་[2] ཉིད་ལ་[3] ཡོད་པ་[4] དང་[5] ॥ 28

स[1]पक्ष[2] एव[3] सत्त्वम्[4] ॥ 28

[5] च.

མི་མཐུན་པའི་[1] ཕྱོགས་ལ་[2] མེད་པ་[3] ཉིད་དུ་[4] ངེས་པའོ་[5] ॥ 29

अस[1]पक्षे[2] च असत्त्वम्[3] एव[4] निश्चितम्[5] ॥ 29

———

|| རིགས་པའི་[1] ཐིགས་པའི་[2] རྒྱ་ཆེར་ འགྲེལ་པ་[3] ||

॥ न्याय[1] बिन्दु[2] टीका[3] ॥

སྐྱེ་བའི་[1] གདུང་བ་[2] རྒྱུན་[3] རབ་འབྱུང་[4] རྒྱུ་ཅན[5]།
འགྲོ་ལ་[6] རྣམ་པར་ རྒྱལ་བ་[7] འདོད་ཆགས་ལ[8] །
སོགས་པའི་[9] དགྲ་ལྷན་[10] བདེ་བར་གཤེགས་པའི་[11] གསུང་[12] །
ཡིད་ཀྱི་[13] མུན་པ་[14] སྤྱོང་བར་[15] མཛད་པ་[16] རྒྱལ[17] ॥ 1

जयन्ति[17] जाति[1]व्यसन[2]प्रबन्ध-[3]
प्रसूति[4]हेतोर्[5] जगतो[6] विजेतुः[7] ।
राग[8]आदि[9]अरातेः[10] सुगतस्य[11] वाचो[12]
मनस्[13]तमस्[14]*तानवम्[15] आदधानाः[16] ॥ 1

ཡང་དག་པའི་[1] ཤེས་པ་[2] ནི་ ཞེས་བྱ་བ་[3] ལ་སོགས་པས་[4] ནི་ རབ་ཏུ་བྱེད་པ་[5] འདིའི་[6] བརྗོད་པར་བྱ་བའི[7] དགོས་པ་[8] བརྗོད་དོ[9] ॥ 2 རབ་ཏུ་བྱེད་པའི་[1] ལུས་[2] ནི་[3] རྣམ་པ་གཉིས་[4] ཏེ། སྒྲ་[5] དང་[6] དོན་[7] ནོ ॥ 3 དེ་ལ་[1] སྒྲའི་[2] དགོས་པ་[3] ནི་ བརྗོད་པར་བྱ་བ་[4] བསྟན་པ་[5] ཉིད་[6] ཡིན་གྱི། གཞན་[7] མ་ཡིན་པ[8]། དེའི་ཕྱིར་[9]

དེ་[10] མི་[11] དཔྱད་[12] དོ ‖ 4 ཅི་སྟེ[1] བརྗོད་པར་བྱ་བ་[2] ཡང་[3] དགོས་པ་མེད་པ་[4] ཉིད་[5] ཡིན་ན་[6] ནི་ དེ་[7] བསྟན་པའི་ཕྱིར་[8] སྒྲ་[9] བཀོད་པའི[10] རྩོམ་པ[11] ཡང་[12] མི་[13] བྱ་བར་[14] འགྱུར་[15] ཏེ ། དཔེར་ན་[16] བྱ་རོག་གི་[17] སོ་[18] དགོས་པ་[19] མེད་པའི་ཕྱིར[20] རྟོགས་པ་[21] དང་ ལྡན་པ་[22] དེ་[23] བརྟག་པའི་[24] རྩོམ་པ་[25] མི་[26] བྱེད་པ་[27] བཞིན་[28] ནོ ‖ 8

सम्यग्[1]ज्ञान[2]पूर्विका सर्व इति[3]आदिना[4] अस्य[6] प्रकरणस्य[5] अभिधेय[7]-योजनम्[8] उच्यते[9] ॥ 2 द्विविधं[4] हि[3] प्रकरण[1]शरीरं[2] शब्दो[5] ऽर्थश्[7] च[6] इति ॥ 3 तत्र[1] शब्दस्य[2] स्व-अभिधेय[4]प्रतिपादनम्[5] एव[6] प्रयोजनम्[3] । न[8] अन्यत्[7] । अतस्[9] तन्[10] न[11] निरूप्यते[12] ॥ 4 अभिधेयं[2] तु[3] यदि[1] निष्प्रयोजनं[4] स्यात्[6] तत्[7]प्रतिपत्तये[8] शब्द[9]सन्दर्भो[10] ऽपि[12] न[13] आरम्भणीयः[11,14] स्यात्[15] । यथा[16, 28] काक[17]दन्त[18]प्रयोजन[19]अभावान्[20] न[26] प्रेक्षा-[21]वताम्[22] तत्[23]परीक्षा[24] * आरम्भणीया[25, 27] ॥ 5

5. 5 एव.

དེ་བས་ན་[1] རབ་ཏུ་བྱེད་པ་[2] འདི་[3] བརྩམ་པར་བྱ་བ་ཉིད་དུ་[4] བསྟན་པའི་ཕྱིར་[5] འདིས་[6] བརྗོད་པར་བྱ་བའི་[7] དགོས་པ་[8] བསྟན་[9] ཏོ ‖ 6 འདིར་[1] ངག་གི[2] དོན་[3] ནི ། གང་གི་ཕྱིར་[4] ཡང་དག་པའི[5] ཤེས་པ་[6] ནི་ སྐྱེས་བུའི་[7] དོན་[8] ཐམས་ཅད་[9] འགྲུབ་པའི[10] སྔོན་དུ[11]

འགྲོ་བ[12] ། དེ་བས་ན་[13] དེ[14] བསྟན་པའི་[15] ཕྱིར་[16] དེ[17] བརྩམ་
མོ་[18] ཞེས་བྱ་བ་ ཡིན་[19]ནོ ॥ 7

अस्माद्[1] अस्य[3] प्रकरणस्य[2] आरम्भणीयत्वं[4] दर्शयता[5] अभिधेय[7]प्रयोजनम्[8] अनेन[6] उच्यते[9] ॥ 6 यस्मात्[4] सम्यग्[5]ज्ञान[6]पूर्विका[11,12] सर्व[9]पुरुष[7]अर्थ-[8] सिद्धिः[10] तस्मात्[13] तत्[14]प्रतिपत्ति[15]अर्थम्[19] इदम्[17] आरभ्यत[18] इति[19] अयम् अत्र[1] वाक्य[2] अर्थः[3] ॥ 7

འདིར་[1] ནི་ རབ་ཏུ་བྱེད་པའི[2] བརྗོད་པར་བྱ་བ་[3] ཡང་དག་པའི་[4] ཤེས་པ་[5] དེ་[6] སྐྱེས་བུའི[7] དོན་[8] ཐམས་ཅད་[9] འགྲུབ་པའི་[10] རྒྱུ་ཉིད་ཏུ་[11] བསྟན་པས་[12] དགོས་པ་[13] བརྗོད་པ་ ཡིན་[14] ནོ ॥ 8

अत्र[1] च प्रकरण[2]अभिधेयस्य[3] सम्यग्[4]ज्ञानस्य[5] सर्व[9]पुरुष[7]अर्थ[8]सिद्धि-[10] हेतुत्वं[11] प्रयोजनम्[13] उक्तम्[14] ॥ 8

6 तस्य. 11, 12 हेतुत्वकथनेन.

དོན་[1] འདི་[2] བརྗོད་པ་ན་[3] ཡང་[4] འབྲེལ་བ་[5] དང་[6] ། དགོས་པ་[7] དང་[8] ། བརྗོད་པར་བྱ་བ་ རྣམས་[9] བསྟན་པ་ ཡིན་[10] ཏེ ། འདི་ལྟར་[11] སྐྱེས་བུའི་[12] དོན་ལ་[13] ཕན་པའི་[14] ཡང་དག་པའི[15] ཤེས་པ[16] རབ་ཏུ་བྱེད་པ[17] འདིས་[18] བསྟན་པར་བྱ་བ་ཡིན་པར་[19] སྨྲ་བ་ན[20] ། ཡང་དག་པའི་[21] ཤེས་པ་[22] ནི་ སྒྲ་བཀོད་པ་[23] འདིའི་[24] བརྗོད་པར་

བྱ་བ་ཡིན་[25] ལ། དེ་[26] བསྟན་པ་[27] ནི་[27] དགོས་པ[28] ཡིན་ནོ། རབ་ཏུ་བྱེད་པ་[29] འདི་[30] ནི་ དགོས་པའི་[31] ཐབས་[32]སུ་ སྨྲས་པ་[33] ཡིན་[34] ཏེ། དེ་བས་ན་[35] བརྗོད་པར་བྱ་བའི་[36] དགོས་པ་[37] བསྟན་པའི་[38] ཤུགས་ ཀྱིས་[39] འབྲེལ་བ་[40]ལ་སོགས་པ་[41] བསྟན་པ་[42] ཡིན་[43] ནོ॥ 9

अस्मिंश्[2] च[4] अर्थे[1] उच्यमाने[3] सम्बन्ध[5]प्रयोजन[7]अभिधेयानि[9] उक्तानि भवन्ति[10]। तथा हि[11] पुरुष[12]अर्थ[13]उपयोगि[14] सम्यग्[15] ज्ञानं[16] व्युत्पाद-यितव्यम्[19] अनेन[18] प्रकरणेन[17] इति *ब्रुवता[20] सम्यग्[21]ज्ञानम्[22] अस्य[24] शब्दसन्दर्भस्य[23] अभिधेयं[25] तत्[26]प्रतिपादनं[27] प्रयोजनं[28] प्रकरणं[29] च इदम्[30] उपायो[32] *व्युत्पादनस्य[31] इति उक्तं[33] भवति[34]। अस्माद्[35] अभिधेय[36]*प्रयोजन[37]*अभिधान[38]सामर्थ्यात्[39].सम्बन्ध[40]आदीनि[41] उक्तानि[42] भवन्ति[43] ॥ 9

ངག་[1] གཅིག་པོ་[2] འདིས་[3] ནི་ འབྲེལ་བ་[4] དང་[5]། བརྗོད་པར་བྱ་བ་[6] དང་[5]། དགོས་པ་རྣམས་[7] དངོས་སུ་[8] སྨྲ་བར[9] མི་[10] ནུས་[11] ཀྱི། གཅིག་[12] སྨྲ་བ་ན་[13] གསུམ་[14] ནི་ ཤུགས་ཀྱིས་[15] བསྟན་[16] ཏོ॥ དེ་ལ་[17] དེ་[18] ཞེས་བྱ་བ་[19] ནི་ བརྗོད་པར་བྱ་བའི་[20] ཚིག་[21] གོ། བསྟན་[22] ཏོ་ ཞེས་བྱ་བ་[23]ནི་ དགོས་པའི་[24] ཚིག་[25] གོ॥ སྨྲ་བ་པོ་[26] རབ་ཏུ་བྱེད་པ་[27] མཛད་པར་[28] རྩོམ་པའི་[29] དགོས་པ་[30]

དང་[31] ཉན་པ་རྣམས་[32] ཉན་པའི་[33] དགོས་པ་[34] ཡང་[35] འདིར་[36] བསམ་པར་བྱ་[37] སྟེ། འདི་ལྟར་[38] རྟོགས་པ་དང་ ལྡན་པ་[39] ཐམས་ཅད་ཀྱི་[40] འཇུག་པ་[41] ནི་ དགོས་པ་[42] བརྟགས་ནས་[43] འཇུག་[44] གོ། དེ་བས་ན་[45] སློབ་དཔོན་གྱིས་[46] རབ་ཏུ་བྱེད་པ་[47] ཅིའི་ཕྱིར་[48] བྱས་[49]། ཉན་པ་རྣམས་[50] ཀྱང་[51] ཅིའི་ཕྱིར་[52] ཉན[53]། ཅེས་[54] ཐེ་ཚོམ་དུ་[55] གྱུར་པ་ལ་[56] བསྟན་པ་ནི་[57] དགོས་པ་[58] ཡིན་ནོ་[59] ཞེས་[60] བརྗོད་དོ[61] ‖ 10

न[10] तु इदम्[3] एकं[2] वाक्यं[1] सम्बन्धम्[4] अभिधेयं[6] प्रयोजनं[7] च[5] वक्तुं[9] साक्षात्[8] समर्थम्[11]। एकं[12] तु वदत्[13] त्रयं[14] सामर्थ्याद्[15] दर्शयति[16]। तत्र[17] तद्[18] इति[19] अभिधेय[20]पदम्[21]। व्युत्पाद्यत[22] इति[23] प्रयोजन-[24]पदम्[25]। प्रयोजनं[30] च[31] अत्र[36] वक्तुः[26] प्रकरण[27]करण[28]व्यापारस्य[29]। चिन्त्यते[37] श्रोतुश्[32] च[35] श्रवण[33]*व्यापारस्य[34]। तथा हि[38] सर्वे[40] प्रेक्षावन्तः[39] प्रवृत्ति[41]प्रयोजनम्[42] अन्विष्य[43] प्रवर्त्तन्ते[44]। ततश्[45] च आचार्येण[46] प्रकरणं[47] किमर्थं[48] कृतं[49] श्रोतृभिश्[50] च[51] किमर्थं[52] श्रूयत[53] इति[54] संशये[55] व्युत्पादनं[57] प्रयोजनम्[58] अभिधीयते[61] ॥ 10

56 जाते. 59 भवति. 60 इति.

ཡང་དག་པའི་[1] ཞེས་པ་[2] ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱེད་པ་རྣམས་ཀྱི་[3] སྟོན་པ་པོར་[4] བདག་ཉིད་[5] བྱ་བའི་ཕྱིར་[6] རབ་ཏུ་བྱེད་པ་[7] འདི་[8]

བྱས་[9] ལ། སློབ་མ་རྣམས་[10] ཀྱང་[11] སློབ་དཔོན་གྱིས་[12] སྦྱར་བ་[13] བདག་ཉིད་[14] ཁོང་དུ་ཆུད་པར་[15] འདོད་ ནས་[16] རབ་ཏུ་བྱེད་པ་[17] ཉན་པས་[18] ན། རབ་ཏུ་བྱེད་པ་[19] མཛད་པ་[20] དང་[21] ཉན་པ་ གཉིས་ཀྱི་[22] དགོས་པ་[23] ནི་ གོང་དུ་ཆུད་པ་[24] ཡིན་ ནོ॥ 11

सम्यग्[1] ज्ञानं[2] व्युत्पाद्यमानानाम्[3] आत्मानं[5] व्युत्पादकं[4] कर्तुं[6] प्रकरणम्[7] इदं[8] कृतं[6] शिष्यैश्[10] च[11] आचार्य[12]प्रयुक्ताम्[13] आत्मनो[14] व्युत्पत्तिम्[15] * इच्छद्भिः[16] प्रकरणम्[17] इदं श्रूयत इति[18] प्रकरण[19]करण[20]श्रवणयोः[22] प्रयोजनं[23] व्युत्पादनम्[24] ॥ 11

21 च.

འབྲེལ་བ་[1] སྟོན་པའི་[2] ཚིག་[3] མེད་[4] དེ། ཀྱགས་ཀྱིས་[5] གོང་དུ་ཆུད་པར་ བྱའོ་[6]॥ འདི་ལྟར་[7] ཡང་དག་པའི་[8] ཤེས་པ་[9] བསྟན་པའི་ཕྱིར་[10] རྟོགས་པ་དང་ལྡན་པ་རྣམས་[11] རབ་ཏུ་བྱེད་པ་[12] འདི་[13] རྩོམ་པ་[14] ནི་ འདི་[15] ཉིད་[16] ཐབས་[17] ཡིན་[18] གྱི། གཞན་[19] མ་ཡིན་[20]པར་ བསྟན་པ་[21] ཉིད་ཀྱིས་[22] རབ་ཏུ་བྱེད་པ་[23] དང་[24] དགོས་པ་གཉིས་[25] ཐབས་[26] དང་[24] ཐབས་ལས་བྱུང་བའི་[27] འབྲེལ་བ་[28] ཡིན་[29] ནོ॥ 12

सम्बन्ध[1]प्रदर्शन[2]पदं[3] तु न विद्यते[4] । सामर्थ्याद्[5] एव तु स प्रतिपत्तव्य:[6] । प्रेक्षावता[11] हि सम्यग्[8]ज्ञान[9]व्युत्पादनाय[10] प्रकरणम्[12] इदम्[13] आरब्धवता[14] अयम्[15] एव[16] उपायो[17] न[20] अन्य[19] इति दर्शित[21] एव[22] उपाय[26] उपेय[27]-भाव: प्रकरण[23]प्रयोजनयो:[25] सम्बन्ध[28] इति ॥12

[7] तथा हि. [18] भवति. [24] च.

——

॥ བཞི་[1]བརྒྱ་པ་[2] ॥

॥ चतु:[1]शतकम्[2] ॥

1

བསོད་ནམས་[1] ཆུང་ངུ་[2] ཆོས་[3] འདི་ལ་[4] །
ཐེ་ཚོམ་ཟ་བ་[5] ཡང་[6] མི་[7] འགྱུར་[8] །
ཐེ་ཚོམ་ཟ་བ་[9] ཙམ་ ཞིག་གིས་[10] །
སྲིད་པ་[11] རྒྱལ་པོར་[12] བྱས་པར་[13] འགྱུར་[14] ‖ XIII. 5

अस्मिन्[4] धर्मे[3] ऽल्प[2]पुण्यस्य[1] सन्देहो[5] ऽपि[6] न[7] जायते[8] ।
भव:[11] सन्देह[9]मात्रेण[10] जायते[14] जर्जरी[12]कृत:[13] ॥

2

ཆོས་[1] གང་ཞིག་ལ་[2] ཐུབ་པ་ཡིས[3] །

ཐར་པའི་[4] བར་དུ་[5] འཕེལ་བ་[6] ཉིད[7] །

གསུང་[8] དེར་[9] གང་ལ་[10] གུས་[11] མེད་པ[12] །

དེ་[13] ནི་ གསལ་བར་[14] བློ་ལྡན་[15] མིན་[16] ॥ VIII. 6

आ[5] मोक्षाद्[4] यस्य[2] धर्मस्य[1] वृद्धिम्[6] एव[7] उक्तवान्[8] मुनिः[3] ।
तत्र[9] भक्तिर्[11] न[12] यस्य[10] अस्ति[12] * सुव्यक्तं[14] बुद्धिमान्[15]
न[16] सः[13] ॥

3

བདག་[1] ནི་ མྱ་ངན་འདའ་[2] འགྱུར་[3] ཞེས[4] །

སྟོང་མིན་[5] སྟོང་ལྟར་[6] མཐོང་[7] མིན་[8] ཏེ །

ལོག་ལྟས་[9] མྱ་ངན་[10] མི་[11] འདའ་བར[12] །

དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་རྣམས་[13] གསུང་[14] ངོ ॥ XVIII. 7

न[8] अशून्यं[5] शून्यवद्[6] दृष्ट्[7] निर्वाणं[2] मे[1] भवतु[3] इति[4] ।
मिथ्यादृष्टेर्[9] न[11] निर्वाणं[10,12] वर्णयन्ति[14] तथागताः[13] ॥

4

གང་ལས་[1] འཇིག་རྟེན་[2] བསྟན་[3] འབྱུང་བ[4] །

དེ་ལས་[5] འཇུག་པ་[6] གསུངས་པ་[7] སྟེ །

གང་ལས་[8] དོན་[9] དམ་[10] བསྟན་[11] འབྱུང་བ[12] །

དེ་ལས་[13] ལྡོག་པ་[14] གསུངས་པ་[15] འོ ॥ VIII. 8

लौकिकी[2] देशना[3] यत्र[1] प्रवृत्तिस्[6] तत्र[5] वर्ण्यते[7] ।

परम[10]अर्थ[9]कथा[11] यत्र[8] निवृत्तिस्[14] तत्र[13] वर्ण्यते[15] ॥

4, 12 भवति.

5

ཀུན་[1] ཡོད་མ་ཡིན་[2] ཅི་[3] བྱ་[4] ཞེས[5] །

ཁྱོད་ལ་[6] འཇིགས་པ་[7] སྐྱེ་འགྱུར་[8] གང་[9] །

གལ་ཏེ་[10] བྱ་བ་[11] ཡོད་ན་[12] ནི །

ཆོས་[13] འདི་[14] ལྡོག་བྱེད་[15] མི་[16] འགྱུར་[17] རོ ॥ VIII. 9

किं[3] करिष्यामि[4] असत्[2] सर्वम्[1] इति[5] ते[6] जायते[8] भयम्[7] ।

विद्यते[12] यदि[10] कर्तव्यं[11] न[16] अयं[14] धर्मो[13] निवर्तकः[15] ॥

9 यत्. 17 भवति.

6

བསོད་ནམས་མིན་པ་[1] དང་པོར་[2] ལྡོག[3] །

བར་དུ་[4] བདག་[5] ནི་ ལྡོག་པ་[6] དང་[7] །

ཕྱི་ནས་[8] ལྟ་[9]ནི་ ཀུན་[10] ལྡོག་པ[11] །

གང་གིས་[12] ཤེས་[13] དེ་[14] མཁས་པ་[15] ཡིན[16] ॥ VIII. 15

वारण[3] प्राग्[2] अपुण्यस्य[1] मध्ये[4] वारणम्[6] आत्मनः[5] ।
सर्वस्य[10] वारण[11] पश्चाद्[8] यो[12] जानीते[13] स[14] बुद्धिमान्[15] ॥

7 च. 9 See Notes. 16 भवति.

7

དངོས་པོ་[1] གཅིག་གི་[2] ལྟ་པོ་[3] གང་[4] །
དེ་[5] ནི་ ཀུན་གྱི་[6] ལྟ་པོར་[7] བཤད[8] །
གཅིག་གི་[9] སྟོང་ཉིད་[10] གང་[11] ཡིན་པ །
དེ་[12] ཉིད་[13] ཀུན་གྱི་[14] སྟོང་པ་ཉིད[15] ॥ VIII. 16

भावस्य[1] एकस्य[2] यो[4] द्रष्टा[3] द्रष्टा[7] सर्वस्य[6] स[5] स्मृतः[8] ।
एकस्य[9] शून्यता[10] या[11] एव सा[12] एव[13] सर्वस्य[14] शून्यता[15] ॥

8

བསོད་ནམས་འདོད་པས་[1] སྟོང་པ་ཉིད[2] །
ཀུན་ཚེ་[3] བརྗོད་པར་བྱ་[4] མིན་[5] ཏེ །
གནས་མ་ཡིན་པར་[6] སྦྱར་བའི་[7] སྨན[8] །
དུག་ ཏུ་[11] འགྱུར་བ་[12] མ་ ཡིན་ནམ[13] ॥ VIII. 18

शून्यता[2] पुण्यकामेन[1] वक्तव्या[4] नैव[5] सर्वदा[3] ।
औषधं[8] युक्तम्[7] अस्थाने[6] गरलं[11] ननु[13] जायते[12] ॥

9

ཇི་ལྟར་[1] ཀླ་ཀློ་[2] སྐད་[3] གཞན་གྱིས་[4] །

བཟུང་བར་[5] མི་[6] ནུས་[7] དེ་བཞིན་དུ[8] །

འཇིག་རྟེན་པ་ཡི་[9] མ་གཏོགས་པར[10] །

འཇིག་རྟེན་[11] བཟུང་བར་[12] ནུས་[13] མ་ ཡིན[14] ॥ VIII. 19

न[6] अन्यया[4] भाषया[3] म्लेच्छः[2] शक्यो[7] ग्राहयितुं[5] यथा[1] ।
न[14] लौकिकम्[9] ऋते[10] लोकः[11] शक्यो[13] ग्राहयितु[12] तथा[8] ॥

10

ཡོད་[1] དང་[2] མེད་[3] དང་[4] ཡོད་མེད་[5] དང་[6] །

གཉིས་ཀ་[7] མིན་[8] ཞེས་[9] ཀྱང་[10] བསྟན་[11] ཏེ །

ནད་ཀྱི་[12] དབང་གིས་[13] ཐམས་ཅད་[14] ཀྱང་[15] །

སྨན་[16] ཞེས་བྱ་བར་[17] འགྱུར་[18] མིན་ནམ[19] ॥ VIII. 20

सद्[1] असत्[3] सद्सच्[5] च[2,4,6] इति न[8] उभयं[7] च[10] इति[9] कथ्यते[11] ।
ननु[19] व्याधि[12]वशात्[13] सर्वम्[14] औषधं[16] नाम[17] जायते[18] ॥

11

ཡང་དག་[1] མཐོང་ན་[2] གནས་[3] མཆོག་ལ[4] །

ཅུང་ཟད་[5] མཐོང་ན་[6] བཟང་[7] འགྲོ[8] སྟེ །

དེའི་ཕྱིར་[9] ནང་ བདག་[10] བསམ་པ་ལ[11] །

མཁས་པས་[12] རྟག་ཏུ་[13] བློ་གྲོས་[14] བསྐྱེད[15] ॥ VII 21

सम्यग्[1] दृष्टे[2] परं[4] स्थानं[3] किञ्चिद्[5] दृष्टे[6] परा[7] गतिः[8] ।

तस्माद्[9] अध्यात्म[10]चिन्तायां[11] कार्या[15] नित्यं[13] मतिर्[14] बुधैः[12] ॥

12

ཇི་ལྟར་[1] ས་བོན་[2] མཐའ[3] མཐོང་ ཞིང་[4] །

དེ་ལ་[5] ཐོག་མ་[6] ཡོད་[7] མིན་[3] ལྟར[9] །

དེ་བཞིན་[10] རྒྱུ་[11] ནི་ མ་ཚང་ཕྱིར[12] །

སྐྱེ་བ[13]འང་[14] འབྱུང་བར་[15] མི་ འགྱུར་རོ[16] ॥ VIII. 25

यथा[1] बीजस्य[2] दृष्टो[4] ऽन्तः[3] न[8] च आदिस्[6] तस्य[5] विद्यते[7] ।

तथा[10] कारण[11]वैकल्याज्[12] जन्मनो[13] ऽपि[13] न[16] सम्भवः[15] ॥

[9] यथा.

13

གང་ཚེ་[1] ནང་བདག་[2] བུད་མེད་[3] མིན[4] །

སྐྱེས་[5] མིན་[6] མ་ནིང་[7] མ་ཡིན་པ[8] །

དེ་ཚེ་[9] མི་ཤེས་[10] འབའ་ཞིག་ལས[11] །

ཁྱོད་[12] བདག་[13] ཕོ་ཡོ་[14] སྙམ་དུ་སེམས[15] ॥ X. 1

अन्तरात्मा[2] यदा[1] न[4] स्त्री[3] न[6] पुमान्[5] न[8] नपुंसकम्[7] ।

तदा[9] केवलम्[11] अज्ञानाद्[10] भावस् ते[12] ऽहं[13] पुमान्[14] इति[15] ॥

14

གང་ཚེ་[1] འབྱུང་བ་[2] ཐམས་ཅད་ལ་[3] །

ཕོ་[4] མོ་[5] མ་ནིང་[6] ཡོད་[7] མིན་པ་[8] །

དེ་ཚེ་[9] ཅི་སྟེ་[10] དེ་དག་[11] ཉིད་[12] །

བརྟེན་ནས་[13] ཕོ་[14] མོ་[15] མ་ནིང་[16] ཡིན ॥ X. 2

यदा[1] सर्वेषु[3] भूतेषु[2] न[8] अस्ति[7] स्त्री[5]पुं[4]नपुंसकम्[6] ।
तदा[9] किं नाम[10] तानि[11] एव[12] प्राप्य[13] स्त्री[15]पुं[14]नपुंसकम्[16] ॥

15

ཁྱོད་ཀྱི་[1] བདག་[2] གང་[3] ངའི་[4] བདག་[5] མིན་[6] །

དེས་[7] དེ་[8] བདག་[9] མིན་[10] མ་ངེས་ཕྱིར་[11] །

དངོས་པོ་[12] མི་རྟག་པ་རྣམས་ལ་ །[13]

རྟོག་པ་[14] སྐྱེ་བར་འགྱུར་[15] མིན་ནམ་[16] ॥ X. 3

यस्[3] तव[1] आत्मा[2] मम[4] अनात्मा[5,6] तेन[7] आत्मा[9] अनियमान्[11]
न[10] सः[8] ।
ननु[16] अनित्येषु[13] भावेषु[12] कल्पना[14] नाम जायते[15] ॥

16

གང་ཞིག་[1] གཏི་མུག་[2] འགའ་ཞིག་གིས་[3] །

བསྒྲིབས་[4] ཞིང་ དེ་ཉིད་[5] གོགས་[6] བྱེད་པ་[7] །

དེ་ལ་[8] དགེ་ལེགས་[9] འགྲོ་བ་[10] ཡང་[11] །

མེད་ན་[12] ཐར་པ་[13] སྨོས་[14] ཅི་[15] དགོས[16] ॥ XII. 10

विघ्नं[6] तत्त्वस्य[5] यः[1] कुर्याद्[7] वृतो[4] मोहेन[2] केनचित्[3] ।

कल्याण[9]अधिगतिस्[10] तस्य[8] नास्ति[12] मोक्षे[13] तु का[15]

* कथा[14,16] ॥

17

ཚུལ་ཁྲིམས་ལས་[1] ནི་ ཉམས་[2] ན་[3]ཡི །

ལྟ་ལས་[4] ཅིས་ ཀྱང་[5] མ་ ཡིན་ནོ[6] །

ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱིས་[7] ནི་མཐོ་རིས་[8] འགྲོ[9] །

ལྟ་བས་[10] གོ་འཕང་[11] མཆོག་[12] ཐོབ་འགྱུར[13] ॥ XII. 11

शीलाद्[1] अपि वरं[3] स्रंसो[2] न[9] तु दृष्टेः[4] कथञ्चन[5] ।

शीलेन[7] गम्यते[9] स्वर्गो दृष्ट्या[10] याति[13] परं[12] पदम्[11] ॥

18

ཞི་[1] སྒོ་[2] གཉིས་པ་མེད་པ་[3] དང་ །

ལྟ་བ་[4]ངན་[5]རྣམས་[6] འཇིགས་བྱེད་ ཅིང་[7] །

སངས་རྒྱས་ཀུན་གྱི་[8] ཡུལ་[9] འགྱུར་བ[10] །

བདག་མེད་[11] ཅེས་ནི་[12] བྱ་བར་བརྗོད[13] ॥ XII. 13

अद्वितीयं[3] शिव[1]द्वारं[2] कु[5]दृष्टीनां[4],[6] भयङ्करम्[7] ।
विषयः[9] सर्वबुद्धानाम् इति[12] नैरात्म्यम्[11] उच्यते[13] ॥

[10] जायते.

19

ཆོས་[1] འདི་ཡི་ནི་[2] མིང་ལས་[3] ཀྱང་[4] །

དམ་པ་མིན་པ་[5] འཇིགས་པ་[6] སྐྱེད་[7] །

གཞན་ལ་[8] འཇིགས་པ་[9] མི་[10] སྐྱེད་ པའི་[11] །

སྟོབས་ལྡན་[12] ཞེས་བྱ་[13] གང་ཞིག་[14] མཐོང་[15] ॥ XII. 14

अस्य[2] धर्मस्य[1] नाम्नो[3] ऽपि[4] भयम्[6] उत्पद्यते[7] ऽसताम्[5] ।
बलवान्[12] नाम[13] को[14] दृष्टः[15] परस्य[8] न[10] भयङ्[9]करः[11] ॥

20

དེ་ཉིད་དུ་[1] བདག་མེད་[2] སྙམ་དུ་[3] །

དེ་ལྟར་[4] གང་ལ་[5] དགོངས་[6] གནས་པ་[7] །

དེ་ནི་[8] ཡོད་པས་[9] ག་ལ་[10] དགའ་[11] །

མེད་པས་[12] འཇིགས་པར་[13] ག་ལ་[14] འགྱུར་[15] । XII. 17

तत्त्वतो[1] नैरात्म्यम्[2] इति[3] यस्य[5] एवं[4] वर्तते[7] मतिः[6] ।
तस्य[8] भावात्[9] कुतः[10] प्रीतिर्[11] अभावेन[12] कुतो[14] भयम्[13] ॥

[15] जायते.

21

ཆོས་[1] ནི་ མདོར་ན་[2] མི་འཚེ་བར་[3] །

དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་རྣམས་ཀྱིས་[4] གསུངས[5] །

སྟོང་ཉིད་[6] མྱ་ངན་འདས་པར[7] དེ །

འདིར་[8]ནི་ དེ་[9]གཉིས་[10] འབའ་ཞིག་[11] གོ ॥ XII. 23

धर्मं[1] समासतो[2] ऽहिंसां[3] वर्णयन्ति[5] तथागताः[4] ।

शून्यताम्[6] एव निर्वाणं[7] केवलं[11] तद्[9] इह[8] उभयम्[10] ॥

22

རིགས་པའི་[1] དོན་[2] ནི་ གཞན་ལས་[3] ཀྱང་[4] །

བློ་ལྡན་[5] ལེགས་པ་འདོད་པས་[6] བླང་[7] །

ཉི་མས་[8] སྟེང་[9] མིག་ལྡན་པ་ལ[10] །

ཀུན་གྱི་[11] སྤྱི་མཐུན་[12] མ་ཡིན་ནམ[13] ॥ XII. 25

ग्राह्यो[7] ऽन्यतो[3] ऽपि[4] युक्तो[1] ऽर्थः[2] श्रेयस्कामेन[6] धीमता[5] ।

ऊर्ध्वम्[9] अर्को[8] नेत्रवतां[10] सर्व[11]साधारणो[12] ननु[13] ॥

༄༅། དབུ་མ་[1]རྩ་བའི་[2]ཚིག་ལེའུར་བྱས་པ[3] །

॥ मूल[2]मध्यमक[1]कारिका[3] ॥

༄༅། རབ་ཏུ་བྱེད་པ་[1] དང་པོ[2] ༎

॥ प्रथमं[2] प्रकरणं[1] ॥

གང་གིས་[1] རྟེན་ཅིང་འབྲེལ་བར་འབྱུང་[2] །

འགག་པ་མེད་པ་[3] སྐྱེ་མེད་པ[4] །

ཆད་པ་མེད་པ་[5] རྟག་མེད་པ[6] །

འོང་བ་མེད་པ་[7] འགྲོ་མེད་པ[8] །

ཐ་དད་དོན་མེད་[9] དོན་གཅིག་མིན[10] །

སྤྲོས་པ་[11] ཉེར་ཞི་[12] ཞི་[13] བསྟན་པ[14] །

རྫོགས་པའི་སངས་རྒྱས་[15] སྨྲ་རྣམས་ཀྱི[16] །

དམ་པ་[17] དེ་ལ་[18] ཕྱག་འཚལ་ལོ[19] ༎

अनिरोधम्[3] अनुत्पादम्[4] अनुच्छेदम्[5] अशाश्वतं[6] ।
अनेकार्थम्[10] अनानार्थम्[9] अनागमम्[7] अनिर्गमं[8] ॥
यः प्रतीत्यसमुत्पादं[2] प्रपञ्च[11] उपशमं[12] शिवं[13] ।
देशयामास[14] सम्बुद्धस्[14] तं[18] वन्दे[19] वदतां[16] वरं[17] ॥

1

བདག་ལས་[1] མ་ཡིན་[2] གཞན་ལས་[3] མིན[4] །

གཉིས་ལས་[5] མ་ཡིན་[6] རྒྱུ་མེད་[7] མིན[8] །

དངོས་པོ་[9] གང་དག་[10] གང་ན་ ཡང་[11] །

སྐྱེ་བ་[12] ནམ་ཡང་[13] ཡོད་མ་ཡིན[14] ༎

न[2] स्वतो[1] न[4] अपि परतो[3] न[6] द्वाभ्यां[5] न[8] अपि अहेतुतः[7] ।
उत्पन्ना[12] जातु[13] * विद्यन्ते[14] भावाः[9] क्वचन[11] केचन[10] ॥

2

རྐྱེན་རྣམས་[1] བཞི་[2] སྟེ་ རྒྱུ་[3] དང་[4] ནི །

དམིགས་པ་[5] དང་[4] ནི་ དེ་མ་ཐག[6] །

དབང་པོ་[7] ཡང་[8] ནི་ དེ་བཞིན་[9] ཏེ །

རྐྱེན་[10] ལྔ་པ་[11] ནི་ ཡོད་མ་ཡིན[12] །

चत्वारः[2] प्रत्यया[1] हेतुश्[3] च[4] आलम्बनम्[5] अनन्तरं[6] ।
तथा[9] एव अधिपतेयं[7] च[8] प्रत्ययो[10] नास्ति[12] पञ्चमः[11] ॥

3

དངོས་པོ་རྣམས་ཀྱི་[1] རང་བཞིན་[2] ནི །

རྐྱེན་ལ་སོགས་ལ་[3] ཡོད་མ་ཡིན[4] །

བདག་གི་[5] དངོས་པོ་[6] ཡོད་མིན་ ན[7] །

གཞན་[8] དངོས་[9] ཡོད་པ་མ་ཡིན་ནོ[10] ॥

न[4] हि स्वभावो[2] भावानां[1] प्रत्ययादिषु[3] विद्यते[4] ।
अविद्यमाने[7] स्व[5]भावे[6] पर[8]भावो[9] न[10] विद्यते[10] ॥

4

བྱ་བ་[1] རྐྱེན་དང་ལྡན་པ་[2] མེད[3] །

རྐྱེན་དང་མི་ལྡན་[4] བྱ་བ་[5] མེད[6] །

བྱ་བ་མི་ལྡན་[7] རྐྱེན་[8] མ་ཡིན[9] །

བྱ་བ་ལྡན་[10] ཡོད་[11] འོན་ཏེ་ན[12] ॥

क्रिया[1] न[3] प्रत्ययवती[4] न[6] अप्रत्ययवती[4] क्रिया[5] ।
प्रत्यया[8] न[9] अक्रियावन्तः[7] क्रियावन्तश्[10] च सन्ति[11] उत[12] ॥

5

འདི་དག་ལ་[1] བརྟེན་[2] སྐྱེ་བས་[3] ན །

དེའི་ཕྱིར་[4] འདི་དག་[5] རྐྱེན་[6] ཅེས་[7] གྲགས[8] །

ཇི་སྲིད་[9] མི་[10] སྐྱེ་[11] དེ་སྲིད་དུ[12] །

འདི་དག་[13] རྐྱེན་མིན་[14] ཇི་ལྟར་[15] མིན[16] ॥

उत्पद्यन्ते[3] प्रतीत्य[2] इमान्[1] इति[4] इमे[5] प्रत्ययाः[6] किल[8] ।
यावन्[9] न[10] उत्पद्यन्त[11] इमे[13] तावन्[12] न[16] अप्रत्ययाः[14] कथं[15] ॥

[7] इति

6

མེད་[1]དམ་[2] ཡོད་པའི་[3] དོན་ལ་[4] ཡང་[5] །

རྐྱེན་[6] ནི་ རུང་བ་[7] མ་ཡིན་[8] ཏེ །

མེད་ན་[9] གང་གི་[10] རྐྱེན་དུ་[11] འགྱུར[12] །

ཡོད་ན་[13] རྐྱེན་གྱིས་[14] ཅི་ཞིག་བྱ[15] ॥

न[8] एव असतो[1] न एव सतः[3] प्रत्ययो[6] ऽर्थस्य[4] युज्यते[7] ।
असतः[9] प्रत्ययः[11] कस्य[10] सतश्[13] च प्रत्ययेन[14] किं[15] ॥

[2] वा. [5] अपि. [12] भवति.

7

གང་ཚེ་[1] ཆོས་[2] ནི་ ཡོད་པ་[3] དང་[4] །

མེད་[5] དང་[4] ཡོད་མེད་[6] མི་[7] འགྲུབ་པ[8] །

ཇི་ལྟར་[9] སྒྲུབ་བྱེད་[10] རྒྱུ་[11] ཞེས་བྱ[12] །

དེ་ལྟ་[13] ཡིན་ན་[14] མི་[15] རིགས་སོ[16] ॥

न[7] सन्[3] न[7] असन्[5] न[7] सदसन्[6] धर्मो[2] निर्वर्तते[8] यदा[1] ।
कथं[9] निर्वर्तको[10] हेतुर्[11] एवं[13] सति[14] हि युज्यते[16] ॥

[12] इति. [15] न.

8

ཡོད་པའི་[1] ཆོས་[2] འདི་[3] དམིགས་པ་[4] ནི །

མེད་པ་[5] ཁོ་ནར་[6] ཉེ་བར་བསྟན་[7] །

ཅི་སྟེ་[8] ཆོས་[9] ནི་ དམིགས་མེད་པ་[10] །

དམིགས་པ་[11] ཡོད་པར་[12] ག་ལ་[13] འགྱུར་[14] ॥

अनालम्बन[4,5] एव[6] अयं[3] सन्[1] धर्म[2] उपदिश्यते[7] ।
अथ[8] अनालम्बने[10] धर्मे[9] कुत[13] आलम्बनं[11] पुनः ॥

12,14 भवति.

9

ཆོས་རྣམས་[1] སྐྱེས་པ་[2] མ་ཡིན་ན་[3] །

འགག་པ་[4] འཐད་པར་[5] མི་[6] འགྱུར་[7] རོ །

དེ་ཕྱིར་[8] དེ་མ་ཐག་[9] མི་[10] རིགས་[11] །

འགགས་ ན་[12] རྐྱེན་[13] ཡང་[14] གང་ཞིག་[15] ཡིན་[16] ॥

अनुत्पन्नेषु[2,3] धर्मेषु[1] निरोधो[4] न[6] उपपद्यते[5,7] ।
न[10] अनन्तरम्[9] अतो[8] युक्त[11] निरुद्धे[12] प्रत्ययश्[13] च[14] कः[15] ॥

16 भवति.

10

དངོས་པོ་[1] རང་བཞིན་མེད་རྣམས་ཀྱི་[2] །

ཡོད་པ་[3] གང་ཕྱིར་[4] ཡོད་མིན་ན་[5] །

འདི་[6] ཡོད་པས་ན་[7] འདི་[8] འབྱུང་[9] ཞེས་[10] །

བྱ་བ་[11] འདི་[12] ནི་ ཐད་[13] མ་ཡིན་[14] ༎

भावानां[1] निःस्वभावानां[2] न[5] सत्ता[3] विद्यते[5] यतः[4] ।
सति[7] इदम्[8] अस्मिन्[6] भवति[9] इति[10] [11] एतन्[12] न[14] एव उपपद्यते[13] ॥

11

རྐྱེན་རྣམས་[1] སོ་སོ་[2] འདུས་པ་ལ་[3] །

འབྲས་བུ་[3] དེ་[4] ནི་ མེད་པ་[5] ཉིད །

རྐྱེན་རྣམས་ལ་[6] ནི་ གང་[7] མེད་པ་[8] །

དེ་[9] ནི་ རྐྱེན་ལས་[10] ཇི་ལྟར་[11] སྐྱེ་[12] ༎

न[5] च व्यस्त[2]समस्तेषु[3] प्रत्ययेषु[1] अस्ति तत्[4] फलं[3] ।
प्रत्ययेभ्यः[10] कथं[11] तच्[9] च भवेन्[12] न[8] प्रत्ययेषु[6] यत्[7] ॥

12

ཅི་སྟེ་[1] འབྲས་བུ་[2] དེ་[3] མེད་[4] ཀྱང་[5] །

རྐྱེན་[6] དེ་དག་ལས་[7] སྐྱེ་འགྱུར་ན་[8] །

རྐྱེན་མིན་ལས་[9] ཀྱང་[10] འབྲས་བུ་[11] ནི །

ཅི་ཡི་ཕྱིར་ན་[12] སྐྱེ་[13] མི་[14] འགྱུར་[15] ༎

अथ[1] असद्[4] अपि[5] तत्[3] तेभ्यः[7] प्रत्ययेभ्यः[6] प्रवर्तते[8] ।
अप्रत्ययेभ्यो[9] ऽपि[10] कस्मान्[12] न[14] अभिप्रवर्तते[13,15] फलं[11] ॥

[2] फलं

13

འབྲས་བུ་[1] རྐྱེན་གྱི་རང་བཞིན་ན[2] །
རྐྱེན་རྣམས་[3] བདག་གི་རང་བཞིན་མིན[4] །
བདག་དངོས་མིན་ལས་[5] འབྲས་བུ་[6] གང་[7] །
དེ་[8] ནི་ ཇི་ལྟར་[9] རྐྱེན་རང་ བཞིན[10] ॥

फलं[1] च प्रत्ययमयं[2] प्रत्ययाश्[3] च अस्वयंमयाः[4] ।
फलम्[6] अस्वमयेभ्यो[5] यत्[7] तत्[8] प्रत्ययमयं[10] कथम्[9] ॥

14

དེ་ཕྱིར་[1] རྐྱེན་གྱི་རང་བཞིན་[2] མིན[3] །
རྐྱེན་མིན་རང་བཞིན་[4] འབྲས་བུ་[5] ནི །
ཡོད་མིན་[6] འབྲས་བུ་ མེད་པས་ན[7] །
རྐྱེན་མིན་[8] རྐྱེན་དུ་[9] ག་ལ་[10] འགྱུར[11] ॥

तस्मान्[1] न[3] प्रत्ययमयं[2] न[6] अप्रत्ययमयं[4] फलं[5] ।
संविद्यन्ते[5] फलाभावात्[7] प्रत्यय[9]-अप्रत्ययाः[8] कुतः[10] ॥

[11] भवति.

——

༎ འཕགས་པ་[1] འོད་སྲུང་གི་[2] ལེའུ་[3] ཞེས་བྱ་བ[4]

ཐེག་པ་[5] ཆེན་པོའི་[6] མདོ[7] ༎

॥ आर्य[1]काश्यप[2]परिवर्तो[3] नाम[4] महा[6]यान[5]सूत्रम्[7] ॥

1

འོད་སྲུང་[1] འདི་ལྟ་[2] སྟེ། དཔེར་ ན[3] སྔགས་[4] དག་ སྨན་གྱིས་[5] ཡོངས་སུ་ ཟིན་པའི[6] དུག་གིས་[7] ནི་ འཆི་བར་བྱེད་[8] མི་[9] ནུས་[10] སོ ༎ འོད་སྲུང་[11] དེ་བཞིན་དུ་[12] ཡེ་ཤེས་[13] དང་ ཐབས་[14] མཁས་པས་[15] ཡོངས་སུ་ཟིན་པའི་[16] བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་[17] ནི་ ཉོན་མོངས་པའི་[18] དུག་གིས་[19] ཀྱང་ ལོག་པར་ལྟུང་བར་བྱེད་[20] མི་[21] ནུས་[22] སོ ༎ 1

དེ་ལ་[1] འདི་སྐད་[2] ཅེས་བྱ་[3] སྟེ། 2

དཔེར་ན་[1] སྔགས་ཀྱིས་[2] ཡོངས་སུ་ཟིན་པའི་[3] དུག[4] །
སྐྱེ་བོ་རྣམས་ལ་[5] ཉེས་པར་[6] བྱེད་[7] མི་ ནུས[8] །
དེ་བཞིན་[9] བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་[10] ཡེ་ཤེས་ཅན[11] །
ཉོན་མོངས་རྣམས་ཀྱིས་[12] ལོག་ལྟུང་བྱེད་[13] མི་[14] ནུས་[15] ༎3 (48)

तद्यथा[3]ऽपि नाम काश्यप[1] मन्त्र[4]औषध[5]परिगृहीतं[6] विषं[7] न[9] *विनिपातयति[8] एवम्[12] एव काश्यप[11] ज्ञान[13]उपाय[14]कौशल्य[15]परिगृहीतं[16] बोधिसत्त्वस्य[17] क्लेश[18]विषं[19] न[21] शक्नोति[22] विनिपातयितुम्[20] ॥ 1 तत्र[1] * इदम्[2] उच्यते[3] । 2

यथा[1] विषं[4] मन्त्र[2]परिग्रहेण[3]
जनस्य[5] दोषं[6]क्रिययासमर्थं[8] ।
एवं[9] हि ज्ञानी[11] इह बोधिसत्त्वो[10]
क्लेशैर्[12] न[14] शक्यं[15] विनिपातनाय[13] ॥ 3

1. 2 एवं, 10 शक्नोति.

2

འོད་སྲུང་[1] འདི་ལྟ་[2] སྟེ། དཔེར་ན་[3] གྲོང་ཁྱེར་[4] ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་[5] ལུད་[6] གང་[7] ཡིན་པ་[8] དེ་[9] ནི་ བུ་རམ་ཤིང་གི་[10] ཞིང་དག་[11] དང་[12] རྒུན་གྱི་[13] ཞིང་དག་ལ་[14] ཕན་པར་[15] གྱུར་པ་[16] ཡིན་ནོ་[17]། འོད་སྲུང་[18] དེ་བཞིན་དུ་[19] བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་[20] ཉོན་མོངས་པའི་[21] ལུད་[22] གང་[23] ཡིན་པ་[24] དེ་[25] ཡང་[26] ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་ཉིད་ལ་[27] ཕན་པར་[28] གྱུར་པ་[29] ཡིན་ནོ་[30]॥ 1 དེ་ལ་[1] འདི་སྐད་ ཅེས་[2] བྱ་སྟེ[3]། 2

དཔེར་ན་[1] གྲོང་ཁྱེར་རྣམས་ཀྱི་ མི་གཙང་[3] ལུད[4]།
དེ་ནི་[5] བུ་རམ་[6] ཤིང་གི་[6] ཞིང་ལ་[7] ཕན[8]།

དེ་བཞིན་[9] བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་[10] ཉོན་མོངས་[11] ལུད་[12] །

དེ་ནི་[13] རྒྱལ་བའི་[14] ཆོས་ལ་[15] ཕན་པར་[16] བྱེད་[17] ༎ 3 (49)

तद् यथा[2,3] अपि नाम काश्यप[1] य˚[7] महा[5]नगरेषु[4] सङ्कर[6]कूट˙ भवति[8] स[9] इक्षु[10]क्षेत्रेषु[11] शालिक्षेत्रेषु मृद्विका[13]क्षेत्रेषु[14] च[12] उपकारी[15]भूतो[16] भवति[17] एवम्[19] एव काश्यप[18] यो बोधिसत्त्वस्य[20] क्लेशः[21] स[25] सर्वज्ञतायाम्[27] उपकारी[28]भूतो[27] भवति[30] । 1 तत्र[1] इदम्[2] उच्यते[3] । 2

1. 22 सङ्करः, 24 भवति, 26 अपि.

नगरेषु[2]॰संकारु[4]यथा[1] सुचक्षो[3]
सो[5] इक्षु[6]क्षेत्रेषु[7] ’पकार कुर्वंति[8]।
एवम्[9] एव क्लेशो[11] उपकार[16] कुर्वंति[17]
यो बोधिसत्त्वस्य[10] जिनान[14] धर्मे[15] ॥ 3

3. 12 सङ्करः, 13 सं.

3

འོད་སྲུང་[1] འདི་ལྟ་[2] སྟེ། དཔེར་ན་[3] འཕོང་རྒྱལ་[4] མ་བསླབས་པ་ལས་[5] མཚོན་ཐབས་[6] སློབ་པ་[7] དེ་བཞིན་དུ་[8] བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་[9] ཐོས་པ་ཉུང་བ་ལས་[10] དམ་པའི་[11] ཆོས་[12] རབ་ཏུ་རྣམ་པར་འབྱེད་པ་[13] དང་། དཔྱོད་པ་[14] དང་། དོན་[15] འཛིན་པའི་[16] ཤེས་པར་[17] བལྟའོ་[18] ༎ 1 (50)

तद् यथा[2,3] अपि नाम[3] काश्यप[1] इष्वस्त्रे[4] *ऽशिक्षितस्य[5] शस्त्र[6] ग्रहणम्[7] एवम्[8] एव काश्यप अल्पश्रुतस्य[10] बोधिसत्त्वस्य[9] [सद्[11]] धर्म[12] प्रविचय-[13] कौशल्यमीमांसा[14]सद्अर्थ[15] ग्रहण[16] ज्ञानं[17] *द्रष्टव्यं[18] । 1

[2] एवम्.

4

འོད་སྲུང་[1] དེ་ལྟ་བས་ན[2] ། བྱང་ ཆུབ་ སེམས་ དཔའ་[3] དཀོན་ མཆོག་ བརྩེགས་པ་[4] ཆེན་པོའི་[5] ཆོས་ཀྱི་[6] རྣམ་གྲངས་[7] འདི་ལ[8] སློབ་པར་[9] འདོད་པས་[10] ཚུལ་བཞིན་དུ་[11] ཆོས་ལ་[12] རབ་ཏུ་སྦྱོར་ བར་[13] བྱའོ[14] ॥ 1 འོད་སྲུང་[1] དེ་ལ་[2] བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་[3] ཚུལ་བཞིན་དུ་[4] ཆོས་ལ་[5] རབ་ཏུ་སྦྱོར་བ་[6] གང་ཞེ་ན[7] ། འདི་ལྟ་སྟེ[8] ། དབུ་མའི་[9] ལམ་[10] ཆོས་ རྣམས་ལ་[11] ཡང་དག་པར་[12] སོ་སོར་རྟོག་ པའོ[13] ॥ 2 འོད་སྲུང་[1] དབུ་མའི་[2] ལམ་[3] ཆོས་རྣམས་ལ་[4] ཡང་དག་ པར་[5] སོ་སོར་ རྟོག་པ་[6] གང་[7] ཞེ་ན ॥ 3 འོད་སྲུང་[1] གང་ལ་[2] བདག་ མེད་པར་[3] སོ་སོར་རྟོག་པ་[4] དང་ ། སེམས་ཅན་མེད་པ་[5] དང་ ། སྲོག་མེད་པ་[6] དང་ ། གསོ་བ་མེད་པ་[7] དང་ ། སྐྱེས་བུ་མེད་པ་[8] དང་ ། གང་ཟག་མེད་པ་[9] དང་ ། ཤེད་ལས་སྐྱེས་མེད་པ་[10] དང་ ། ཤེད་བུ་ མེད་པར་[11] སོ་སོར་ རྟོག་པ་[12] སྟེ ། འོད་སྲུང་[13] འདི་[14] ནི་ དབུ་

མའི་[15] ལམ་[16] ཆོས་རྣམས་ལ་[17] ཡང་དག་པར་[18] སོ་སོར་ རྟོག་པ་[19] ཞེས་བྱའོ[20] ॥ 4 (52)

तस्मिन् तर्हि[2] काश्यप[1] इह[8] महा[5]रत्नकूटे[4] धर्म[6]पर्याये[7] शिक्षितु[9]कामेन[10] बोधिसत्त्वेन[3] योनिशो[11] धर्म[12]सम्प्रयुक्तेन[13] *भवितव्यं[14] । 1 तत्र[2] काश्यप[1] कतमो[7] योनिशो[4] धर्म[5]प्रयोगो[6] यदुत[8] सर्वधर्माणां[11] भूत[12]प्रत्यवेक्षा[13] । 2 कतमा[7] च काश्यप[1] सर्वधर्माणां[4] भूत[5]प्रत्यवेक्षा[6] । 3 यत्र[2] काश्यप[1] नात्म[3]प्रत्यवेक्षा[4] नसत्त्व[5]-नजीव[6]-नपोष[7]-नपुद्गल[9]-नमनुज[10]-नमानव-[11] प्रत्यवेक्षा[12] । इयम्[14] उच्यते[20] काश्यप[13] मध्यमा[15] प्रतिपद्[16] धर्माणां[17] भूत[18]प्रत्यवेक्षा[19] ॥ 4

1. 3 एवम्. 2. 3 बोधिसत्त्वस्य, 9 मध्यमा, 10 प्रतिपत्.
3. 2 मध्यमा, 3 प्रतिपत्. 4. 8 नपुरुष.

5

འོད་སྲུང་[1] གཞན་[2] ཡང་[3] དབུ་མའི་[4] ལམ་[5] ཆོས་རྣམས་ལ་[6] ཡང་དག་པར་[7] སོ་སོར་རྟོག་པ་[8]ནི ། གང་[9] གཟུགས་ལ་[10] རྟག་པར་[11] ཡང་ སོ་སོར་[12] མི་[13] རྟོག[14] ། མི་རྟག་པར་[15] ཡང་ སོ་སོར་[16] མི་[17] རྟོག་པ་[18]དང་ ། འོད་སྲུང་[19] དེ་བཞིན་དུ་[20] ཚོར་བ་དང་[21] ། འདུ་ཤེས་[22] དང་ ། འདུ་བྱེད་རྣམས་[23] དང་ ། རྣམ་པར་ཤེས་པ་ལ་[24] གང་[25] རྟག་པར་[26] ཡང་ སོ་སོར་[27] མི་[28]

རྟོག[29] ། མི་རྟག་པར་[30] ཡང་སོ་སོར་[31] མི་[32] རྟོག་ པ་[33]སྟེ །
འོད་སྲུང་[34] འདི་ནི་[35] དབུ་མའི་[36] ལམ་[37] ཆོས་ རྣམས་ལ་[38]
ཡང་དག་པར་[39] སོ་སོར་རྟོག་པ་[40] ཞེས་བྱའོ་[41] ॥ 1 (53)

पुनर्[3] अपरं[2] काश्यप[1] मध्यमा[4] प्रतिपद्[5] धर्माणां[6] भूत[7]प्रत्यवेक्षा[8] या[9] रूपस्य[10] न[13] नित्यम्[11] इति प्रत्यवेक्षा[12,14] न[17] अनित्यम्[15] इति प्रत्य-वेक्षा[16,18] । या[25] वेदनायाः[21] संज्ञायाः[22] संस्काराणां[23] विज्ञानस्य[24] न[28] नित्यम्[26] इति प्रत्यवेक्षा[27,29] न[32] अनित्यम्[30] इति प्रत्यवेक्षा[31,33] । इयम्[35] उच्यते[41] काश्यप[34] मध्यमा[36] प्रतिपद्[37] धर्माणां[38] भूत[39]प्रत्य-वेक्षा[40] ॥ 1

[19] काश्यप, [20] एवं.

6

འོད་སྲུང་[1] གཞན་[2] ཡང་[3] དབུ་མའི་[4] ལམ་[5] ཆོས་རྣམས་ལ་[6]
ཡང་དག་པར་[7] སོ་སོར་རྟོག་པ་[8] ནི ། 1 གང་[1] སའི་[2] ཁམས་ལ་[3]
རྟག་པར་[4] ཡང་[5] སོ་སོར་[6] མི་[7] རྟོག[8] ། མི་རྟག་པར་[9] ཡང་[10]
སོ་སོར་[11] མི་[12] རྟོག་པ་[13] དང་ ། 2 དེ་བཞིན་དུ་[1] ཆུའི་[2] ཁམས་[3] དང་ །
མེའི་[4] ཁམས་[5] དང་ ། རླུང་གི་[6] ཁམས་[7] དང་ ། ནམ་མཁའི་[8]
ཁམས་[9] དང་ ། རྣམ་པར་ ཤེས་པའི་[10] ཁམས་ལ་[11] རྟག་པར་[12]
ཡང་[13] སོ་སོར་[14] མི་[15] རྟོག་[16] ། མི་རྟག་པར་[17] ཡང་[18] སོ་སོར་[19]

མི་[20] རྟོག་པ་[21]སྟེ། 3 འོད་སྲུང་[1] འདི་ནི་[2] དབུ་མའི་[3] ལམ་[4] ཆོས་རྣམས་ལ་[5] ཡང་དག་པར་[7] སོ་སོར་རྟོག་པ་[6] ཞེས་བྱའོ་[8]། 4 (54)

या[1] पृथिवी[2]धातोर्[3] न[7] नित्यम्[4] इति प्रत्यवेक्षा[6,8] न[12] अनित्यम्[9] इति प्रत्यवेक्षा[11,13] । 2 या आब्[2]धातोस्[3] तेजो[4]धातोर्[5] वायु[6]धातोर्[7] आकाश[8] धातोर्[9] विज्ञान[10]धातोर्[11] न[15] नित्यम्[12] इति प्रत्यवेक्ष[14,16] न[20] अनित्यम्[17] इति प्रत्यवेक्षा[19,21] । 3 इयम्[2] उच्यते[8] काश्यप[1] मध्यमा[3] प्रतिपद्[4] धर्माणां[5] भूत[6] प्रत्यवेक्षा[7] । 4

1. 1 काश्यप, 2 अपरं, 3 पुनः, 4 मध्यमा, 5 प्रतिपद्, 6 धर्माणां, 7 भूत, 8 प्रत्यवेक्षा. 2 5, 10 अपि. 3 1 एवम्, 13, 18 अपि.

7

འོད་སྲུང་[1] གཞན་[2] ཡང་[3] དབུ་མའི་[4] ལམ་[5] ཆོས་རྣམས་ལ་[6] ཡང་དག་པར་[7] སོ་སོར་རྟོག་པ་[8] ནི་ གང་[9] མིག་གི་[10] སྐྱེ་མཆེད་ལ་[11] རྟག་པར་[12] ཡང་[13] སོ་སོར་[14] མི་[15] རྟོག་[16]། མི་རྟག་པར་[17] ཡང་[18] སོ་སོར་[19] མི་[20] རྟོག་པ་[21] དང་། 1 དེ་བཞིན་དུ་[1] རྣ་བ་[2] དང་། སྣ་[3]དང་། ལྕེ་[4]དང་། ལུས་[5]དང་། ཡིད་ཀྱི་[6] སྐྱེ་མཆེད་རྣམས་ལ་[7] རྟག་པར་[8] ཡང་[9] སོ་སོར་[10] མི་[11] རྟོག་[12]། མི་རྟག་པར་[13] ཡང་[14] སོ་སོར་[15] མི་[16] རྟོག་པ་[17] སྟེ། 2 འོད་སྲུང་[1]

འདི་ནི་[2] དབུ་མའི་[3] ལམ་[4] ཆོས་རྣམས་ལ་[5] ཡང་དག་པར[6] སོ་སོར་
རྟོག་པ་[7] ཞེས་བྱའོ[8] ‖ 3 (55)

पुनर्[3] अपरं[2] काश्यप[1] मध्यमा[4] प्रतिपद्[5] धर्माणां[6] भूत[7]प्रत्यवेक्षा[8] या[9] चक्षुर्[10] आयतनस्य[11] न[15] नित्यम्[12] इति प्रत्यवेक्षा[14,16] न[20] अनित्यम्[17] इति प्रत्यवेक्षा[19,21] । 1 इयमुच्यते काश्यप मध्यमा प्रतिपद् धर्माणां भूतप्रत्यवेक्षा । एवं[1] यावच्छ्रोत्र[2]घ्राण[3]जिह्वा[4]काय[5]मन[6]आयतनस्य[7] न[11] नित्यम्[8] इति प्रत्यवेक्षा[10 12] न[16] अनित्यम्[13] इति प्रत्यवेक्षा[15,17] । 2 इयम्[2] उच्यते[8] काश्यप[1] मध्यमा[3] प्रतिपद्[4] धर्माणां[5] भूत[6]प्रत्यवेक्षा[7] । 3

1. 18 अपि.

8

འོད་སྲུང་[1] རྟག་[2] ཅེས་བྱ་བ་[3] འདི་[4]ནི་ མཐའ་[5] གཅིག་[6] གོ །
མི་རྟག་[7] ཅེས་བྱ་བ་[8] འདི་[9] ནི་ མཐའ་[10] གཉིས་[11] སོ ‖ 1 མཐའ་[1] དེ[2]
གཉིས་ཀྱི་[3] དབུས་[4] གང་[5] ཡིན་པ་[6] དེ་[7]ནི་ དཔྱད་དུ་མེད་པ[8] །
བསྟན་དུ་མེད་པ[9] ། རྟེན་མ་ཡིན་པ[10] ། སྣང་བ་མེད་པ[11] ། རྣམ་པར་
རིག་པ་མེད་པ[12] ། གནས་མེད་པ་[13] སྟེ ། འོད་སྲུང་[14] འདི་[15]
ནི་ དབུ་མའི་[16] ལམ་[17] ཆོས་རྣམས་ལ་[18] ཡང་དག་པར་[19] སོ་སོར་
རྟོག་པ་[20] ཞེས་བྱའོ[21] ‖ 2 (56)

नित्यम्[2] इति[3] काश्यप[1] अयम्[4] एको[6]ऽन्तः[5] । अनित्यम्[7] इति[8] काश्यप अयं[9] द्वितीयो[11]ऽन्तः[10] ॥ 1 यद्[5] *एतयोर्[2] द्वयोर्[3] नित्यानित्ययोर् मध्यं[4] तद्[17]

अरूपि[8] अनिदर्शनम्[9] अनाभासम्[11] अविज्ञप्तिकम्[12] अप्रतिष्ठम्[13] अनिकेतम् । इयम्[15] उच्यते[21] काश्यप[14] मध्यमा[16] प्रतिपद्[17] धर्माणां[18] भूत[19] प्रत्यवेक्षा[20] । 2

2. [1] अन्तयोः, [6] भवति, [10] अनाश्रयम्.

9

འོད་སྲུང་[1] བདག་[2] ཅེས་བྱ་བ་[3] དེ་[4] ནི་ མཐའ་[5] གཅིག་[6] གོ། བདག་མེད་[7] ཅེས་བྱ་བ་[8] དེ་[9] ནི་ མཐའ་[10] གཉིས་[11] སོ།། 1 མཐའ་[1] དེ་[2] གཉིས་ཀྱི་ དབུས་[4] གང་[5] ཡིན་པ་[6] དེ་[7] ནི་ དཔྱད་དུ་ མེད་པ[8] །། 2 (57)

आत्मा[1] इति[3] काश्यप[1] यअयम्[4] एको[6] अन्तः[5] । अनात्मा[7] इति[8] *अय°[9] द्वितीयो[10] ऽन्तः[11] ॥ 1 यद्[5] आत्मनैरात्मयोर् मध्य°[4] तद्[7] अरूपि[8] ॥० 2

2. [1] अन्तयोः, [2] तयोः, or अनयोः, [6] भवति.

འོད་སྲུང་[1] ཡོད[2] ཅེས་བྱ་བ་[3] དེ་[4] ནི་ མཐའ་[5] གཅིག་[6] གོ། མེད་[7] ཅེས་བྱ་བ་[8] དེ་[9] ནི་ མཐའ་[10] གཉིས་[11] སོ། 1 དེ་[1] གཉིས་ཀྱི་[2] དབུས་[3] གང་[4] ཡིན་པ་[5] འོད་སྲུང་[6] འདི་[7] ནི་ དབུ་མའི་[8] ལམ་[9] ཆོས་རྣམས་ལ[10] ཡང་དག་པར་[11] སོ་སོར་རྟོག་པ་[12] ཞེས་བྱའོ་[13] །། 2 (60)

अस्ति[2] इति[3] काश्यप[1] *अय°[4] एको[6] ऽन्तः[5] । नास्ति[7] इति[8] *अय°[9] द्वितीयो[11] ऽन्तः[10] । 1 यद्[4] *एतयोः[1] द्वयोः[2] मध्य°[3] इयम्[7] उच्यते[13] काश्यप[6] मध्यमा[8] प्रतिपद्[9] धर्माणां[10] भूत[11] प्रत्यवेक्षा । 2

༄༅། སྙན་ངག་[1] མེ་ལོང་[2] ༎

॥ काव्य[1] आदर्शः[2] ॥

༎ ན་མ་ ཨཱརྱ་མཉྫུ་ཤྲཱི་ཀུ་མཱ་ར་བྷཱུ་ཏཱ་ཡ ༎

॥ नम[1] आर्य्य[2]मञ्जु[3]श्री[4]कुमार[5]भूताय[6] ॥

༎ འཕགས་པ་[2] འཇམ་[3]དཔལ་[4] གཞོན་ནུར་[5] གྱུར་པ་ལ་[6]

ཕྱག་ འཚལ་ལོ་[1] ༎

ཙ་ཏུརྨུ་ཁ་ མུ་ཁཱམྦྷོ་ཛ་ བ་ན་ཧཾ་ས་བ་དྷཱུརྨྨ་མ ༎

चतुर्मुख[1]-मुख[2]अम्भोज[3] वन[4]हंस[5]वधू[6]र्म्मम[7] ।

གདོང་བཞི་[1]གདོང་གི་[2] པད་[3]ཚལ་གྱི[4] ། ། ངང་པའི་[5]བུ་མོ་[6]

ཐམས་ཅད་དཀར[11] ༎

མཱ་ན་སེ་ ར་མ་ཏཱཾ་ དཱིརྒྷཾ་ ས་རྦྦ་ཤུཀླཱ་ ས་ར་སྭ་ཏཱི ༎ ༡ ༎

मानसे[8] रमतां[9] दीर्घं[10] सर्व्वशुक्ला[11] सरस्वती[12] ॥ 1

དབྱངས་ཅན་མ་[12] ནི་ ཁོ་བོ་ཡི[7] ། ། ཡིད་ལ་[8] རིང་དུ་[10] གནས་པར་མཛོད[9] ༎༡

པཱུརྦ་ཤཱསྟྲཱ་ཎི་སཾ་ཧྲྀ་ཏྱ། །པྲ་ཡོ་གཱ་ནུ་པ་ལ་ཀྵྱ་ཙ ॥

पूर्व्व[1]शास्त्राणि[2] संहृत्य[3] प्रयोगान्[4] उपलक्ष्य[5] च[6] ।

བསྟན་བཅོས་[2]སྔ་མ་རྣམས་[1]བསྡུས་ཤིང་[3] །། སྦྱོར་བ་རྣམས་[4]

ཀྱང་[6] ཉེར་མཚོན་ཏེ[5] །

ཡ་ཐཱ་སཱ་མརྠྱ་མསྨཱ་བྷིཿ། །ཀྲི་ཡ་ཏེ་ ཀཱ་བྱ་ལཀྵཎཾ ॥༢॥

यथासामर्थ्यम्[7] अस्माभिः[8] क्रियते[9] काव्य[10]लक्षणं[11] ॥ 2

ཇི་ལྟར་ནུས་བཞིན་[7] བདག་གིས་[8] ནི། །སྙན་ངག་དག་གི་[10]

མཚན་ཉིད་[11] བྱ[9] ॥༢

ཨི་ཧ་ ཤི་ཥྚཱ་ནུ་ཤི་ཥྚཱ་ནཱཾ། །ཤི་ཥྚཱ་ནཱ་མ་པི་ སརྦ་ཐཱ ॥

इह[1] शिष्ट[2]अनुशिष्टानां[3] शिष्टानाम्[4] अपि[5] सर्व्वथा[6] ।

འདི་ན་[1] ཀུན་དུ་མཆོག་རྣམས་ཀྱིས[2] ། །རྗེས་སུ་བསྟན་[3]

དང་ ལྷག་མའི་[4] ཡང་[5] ॥

བཱ་ཙཱ་མེ་བ་ པྲ་སཱ་དེ་ན། །ལོ་ཀ་ཡཱ་ཏྲཱ་ པྲ་བརྟེ་ ॥༣॥

वाचाम्[7] एव[8] प्रसादेन[9] लोकयात्रा[10] प्रवर्त्तते[11] ॥ 3

ཚིག་རྣམས་[7] ཉིད་ཀྱི་[8]དྲིན་གྱིས་[9] ནི། །འཇིག་རྟེན་ལུགས་ལ་[10]

འཇུག་པར་བྱེད[11] ॥༣

ཨི་ད་མནྡྷནྟ་མཿ ཀྲིཏ་སྣཾ། །ཛཱ་ཡ་ཏེ་ བྷུ་བ་ན་ཏྲ་ཡཾ ༎

इदम्[1] अन्ध[2]न्तमः[3] कृत्स्नं[4] जायते[5] भुवनत्रयं[6] ।

གལ་ཏེ་[7] སྒྲས་[8]བོད་[9] སྣང་བ་ཡིས་[10] ། །འཁོར་བ་[11]
གསལ་བར་[12] མ་[13] བྱས་ན[14] ༎

ཡ་དི་ཤབྡཱ་ཧྭ་ཡཾ་ ཛྱོ་ཏི། །ཨཱ་སཾ་སཱ་རཾ་ ན་ དཱི་པྱ་ཏེ ༎ ༤ ༎

यदि[7] शब्द[8] आह्वयं[9] ज्योतिर्[10] आसंसारं[11] न[13] दीप्यते[12,14] ॥4

འཇིག་རྟེན་གསུམ་པོ་[6] མཐའ་དག་[4] འདི[1] ། །སྨག་རུམ་ མུན་པ[3]
ཉིད་དུ་ འགྱུར[5] ༎ ༤

ཨཱ་དི་རཱ་ཛ་ཡ་ཤོ་བིམྦ། །ཨཱ་དརྴཾ་ པྲཱ་པྱ་ བཱངྨ་ཡཾ ༎

आदि[1]राज[2]यशो[3]बिम्बम्[4] आदर्शं[5] प्राप्य[6] वाङ्मयं[7] ।

སྔོན་གྱི་[1]རྒྱལ་པོ་[2]གྲགས་པའི་[3]གཟུགས[4] ། །ངག་གི་རང་བཞིན་[7]
མེ་ལོང་[5] ཐོབ[6] ༎

ཏེ་ཥཱ་མ་ས་ནྣི་དྷཱ་ནེ་པི། །ན་ སྭ་ཡཾ་པཤྱ་ ན་ཤྱ་ཏི ༎ ༥ ༎

तेषाम्[8] असन्निधाने[9]पि[10] न[11] स्वयं[12] पश्य[13] नश्यति[14] ॥ 5

དེ་དག་[8] ཉེ་བར་མི་གནས་[9] ཀྱང་[10] ། །རང་ཉིད་[12] ཉམས་པ་[14]
མེད་ལ་[11]ལྟོས[13] ༎ ༥ ༎

གཽ་རྒཽཿ ཀཱ་མ་དུ་གྷཱ་ ས་མྱག། །པྲ་ཡུཀྟཱ་ སྨ་རྻ་ཏེ་ བུ་དྷཻཿ ॥

गौर्[1] गौः[2] कामदुघा[3] सम्यक्[4] प्रयुक्ता[5] स्मर्यते[6] बुधैः[7] ॥

མཁས་པས་[7] ཡང་དག་[4] རབ་སྦྱར་བའི་[5] ། །ངག་ ནི་[1]
འདོད་འཇོའི་[3] བ་རུ་[2] *བཤད་[6] ॥

དུཥྤྲ་ཡུཀྟཱ་ པུ་ནརྒོ་ཏྭཾ། །པྲ་ཡོཀྟཿ སེ་བ་ ཤཾ་ས་ཏི ॥ ༦ ॥

दुष्प्रयुक्ता[8] पुनर्[9] गोत्वं[10] प्रयोक्तुः[11] सा[12] एव[13] शंसति[14] ॥ 6

དེ་[12] ཉིད་[13] ཉེས་པར་སྦྱར་[8] ན་ སླར་[9] ། །སྦྱོར་པོ་[11] བ་ལང་ཉིད་[10]
བརྗོད་བྱེད་[14] ॥ ༦ ॥

ཏ་དལྤ་མ་པི་ ནོ་པེཀྵྱཾ། །ཀཱ་བྱེ་ དུཥྚཾ་ ཀ་ཐཉྩ་ན ॥

तद्[1] अल्पम्[2] अपि[3] न[4] उपेक्ष्यं[5] काव्ये[6] दुष्टं[7] कथञ्चन[8] ।

དེ་ཕྱིར་[1] སྙན་ངག་དག་ལ་[6] སྐྱོན་[7] ། །ཆུང་བར་གྱུར་[2] ཀྱང་[3] ཅི་
ཞིག་ལྟར་[8] ॥

སྱཱདྭ་པུཿ སུནྡ་ར་མ་པི། །ཤྭི་ཏྲེ་ཎཻ་ཀ་ན་ དུརྦྷ་གཾ ॥ ༧ ॥

स्याद्[9] वपुः[10] सुन्दरम्[11] अपि[12] श्वित्रेण[13] एकेन[14] दुर्भगं[15] ॥ 7

བདང་སྐོམས་[5] མི་[4] བྱ་[5] ལུས་[10] མཛེས་[11] ཀྱང་[12] ། །*སྐྱོན་[13]
གཅིག་ གིས་[14] ནི་ སྐལ་ངན་[15] འགྱུར་[9] ॥ ༧ ॥

གུ་ཎ་དོ་ཥཱ་ན་ཤཱསྟྲ་ཛྙཿ། །ཀ་ཐཾ་ བི་བྷ་ཛ་ཏེ་ ཛ་ནཿ།

गुण[1] दोषान्[2] अशास्त्रज्ञः[3] कथं[4] विभजते[5] जनः[6] ।

སྐྱེ་བོ་[6] བསྟན་བཅོས་མི་ཤེས་པས[3] ། །ཡོན་ཏན་[1] སྐྱོན་དག་[2]
ཇི་ལྟར་[4] དབྱེ[5] ॥

ཀི་མནྡྷ་སྱཱ་དྷི་ཀཱ་རོ་སྟི། །རཱུ་པ་བྷེ་དོ་པ་ལབྡྷི་ཥུ ॥ ༨ ॥

किम्[7] अन्धस्य[8] अधिकारो[9]ऽस्ति[10] रूप[11] भेद[12] उपलब्धिषु[13] ॥ 8

གཟུགས་ཀྱི[11] དབྱེ་བ་[12]དམིགས་པའི་[13] སྐབས[9] ། །ལོང་བ་དག་ལ་[8]
ཡོད་དམ་[10] ཅི[7] ॥ ༨ ॥

ཨ་ཏཿ པྲ་ཛཱ་ནཱཾ་ བྱུ་ཏྤཏྟི། ། མ་བྷི་སནྡྷཱ་ཡ་ སཱུ་ར་ཡཿ།

अतः[1] प्रजानां[2] व्युत्पत्तिम्[3] अभिसन्धाय[4] सूरयः[5] ।

དེ་ཕྱིར་[1] མཁས་པས་[5] སྐྱེ་དགུ་རྣམས[2] ། །བྱེ་བྲག་རྟོགས་ལ་[3]
མངོན་དགོངས་ནས[4] ॥

བཱ་ཙཱཾ[6] བི་ཙི་ཏྲ་[7]མཱརྒཱ་ཎཱཾ[8] ། །ནི་བ་བནྡྷུཿ[9] ཀྲི་ཡཱ་[10]བི་དྷི་མ[11] ॥ ༩ ॥

वाचां[6] विचित्र[7]मार्गाणां[8] निबबन्धुः[9] क्रिया[10]विधिम्[11] ॥ 9

རྣམ་བཀྲ་[7]ལམ་ལྡན་[8] ཚིག་རྣམས་ཀྱི[6] ། །བྱ་བའི་[10]
ཚིག་[11] ངེས་པར་སྦྱར[9] ॥ ༩ ॥

ཏཻཿཤ་རཱི་རཾ་ ཙ་ ཀཱ་བྱཱ་ནཱ།། ཨ་ལཾ་ཀཱ་ར་ཤྩ་ དརྴི་ཏཿ ॥

तैः[1] शरीरं[2] च[3] काव्यानाम्[4] अलङ्कारश्[5] च[6] दर्शितः[7] ।

དེ་དག་གིས་[1] ནི་ སྙན་ངག་གི[4] ། ། ལུས་[2] དང་[3] རྒྱན[5]

ཡང་[6] རབ་ཏུ་བསྟན[7] ॥

ཤ་རཱིཾ་རཾ་ཏཱ་བ་དིཥྚཱ་རྠ། ། བྱ་བ་ཙྪིནྣཱ་ པ་དཱ་བ་ལཱི ॥ ༡༠ ॥

शरीरं[8] तावद्[9] इष्ट[10] अर्थ[11] व्यवच्छिन्ना[12] पदावली[13] ॥ 10

ལུས་ནི་[8] རེ་ཞིག་[9] འདོད་པ་ཡི[10] ། ། དོན་གྱིས་[11] རྣམ་བཅད་[12]

ཚིག་གི་ཕྲེང་[13] ॥ ༡༠ ॥

པ་དྱཾ་ ག་དྱཉྩ་ མི་ཤྲཉྩ།། ཏཏྟྲི་དྷཻ་བ་ བྱ་བ་སྠི་ཏམ ॥

पद्यं[1] गद्यञ्[2] च[3] मिश्रञ्[4] च तत्[5] त्रिधा[6] एव[7] व्यवस्थितम्[8] ।

དེ་[5] ཡང་ ཚིགས་བཅད་[1] ལྷུག་པ་[2] དང་[3] ། ། སྤེལ་མ་[4]

རྣམ་གསུམ་[6] ཉིད་དུ་[7] གནས[8] ॥

པ་དྱཾ་ཙ་ཏུཥྤ་དཱི་ཏཙྩ།། བྲྀཏྟཾ་ ཛཱ་ཏི་རི་ཏི་ དྭི་དྷཱ ॥ ༡༡ ॥

पद्यं[9] चतुष्पदी[10] तच्[11] च[12] वृत्तं[13] जातिर्[14] इति[15] द्विधा[16] ॥ 11

ཚིགས་བཅད་[9] རྐང་བཞི་པ་[10] དེ་[11] ཡང་[12] ། ། བྲྀཏྟཾ་[13]

ཛཱ་ཏི་[14] ཞེས་[15] རྣམ་གཉིས[16] ॥ ༡༡ ॥

ཚནྡོ་བི་ཙིཏྱཱཾ་ས་ཀ་ལ། །སྟ་དྤྲ་པཉྩོ་ནི་ད་ཪྴི་ཏཿ ॥

छन्दो[1] विचित्यां[2] सकलस्[3] तत्[4] प्रपञ्चो[5] निदर्शितः[6] ।

དེ་ཡི་[4] སྤྲོས་པ་[5] དེ་དག་ ནི[3] ། ། སྡེབ་སྦྱོར་[1] གཞུང་དུ་[2]
ངེས་པར་བསྟན[6] ॥

སཱ་ བིདྱཱ་ ནཽ་རྦི་བི་ཀྵཱུ་ཎཱཾ། །གམྦྷཱི་རཾ་ ཀཱ་བྱ་སཱ་ག་རཾ ॥ ༡༢ ॥

सा[7] विद्या[8] नौर्[9] विविक्षूणां[10] गम्भीरं[11] काव्य[12] सागरं[13] ॥ 12

རིག་[8] དེ་[7] སྙན་ངག་[11] རྒྱ་མཚོ[13] ནི། ། ཟབ་མོར་[13] འཇུག་
འདོད་རྣམས་ཀྱི་[10] གྲུ[9] ॥ ༡༢ ॥

॥ གཟུགས་ཀྱི་[1] ཉི་མའི་[2] རྣམ་ཐར་[3] ॥

॥ रूप[1]आदित्य[2]कथा[3] ॥

THE STORY OF RŪPĀDITYA.

དང་པོ་ གཟུགས་ཀྱི་ ཉི་མ་ རྒྱལ་པོའི་ ཕོ་བྲང་དུ་ གདན་ འདྲེན་པའི་

First Beauty- sun king's place in marriage

प्रथमः रूप- आदित्य- राजस्य प्रासादे विवाह-

ལེའུ་ འཆད་པ་ལ། 1 དེ་ ཡང་ རྒྱ་གར་ གྱི་

chapter (is) described. That and (in the) India of

परिच्छेदः वर्ण्यते। 1 तत च भारत-

ཡུལ་ གྲོང་ཁྱེར་ སེམས་ཀྱི་ བློ་གྲོས་ ཞེས་བྱ་བ་ན། 2

country, (in the) town of Mind-understanding named.

देशे नगरे चित्त- मति- नाम्नि। 2

ཡབ་རྒྱལ་པོ། རྒྱ་གར་ སྐད་དུ། ཙནྡྲ་སེན།

The father-king of India the language in Candrasena.

राजपिता भारत- भाषायां चन्द्रसेनः,

བོད་ སྐད་ དུ། ཟླ་བའི་དེད་དཔོན། 3 ཡུམ་

Tibet of the language in Zla.bahi.ded.dpon. The mother

भोट- भाषायां ज़ल्.ब'इ.देद. दपोन। 3 माता

རྒྱ་གར་ སྐད་དུ། དེ་བ་ཤྲཱི། བོད་ སྐད་ དུ།
of India the language in God-beauty. Tibet of the language in
भारत- भाषायां देवश्रीः, भोट- भाषायां

ལྷའི་དཔལ་མོ། 4 སྲས་ ཆེ་བ་ རྒྱ་གར་ སྐད་དུ།
lhaḥi.dpal.mo. The son elder of India the language in
ल्ह'इ. द्पल. मो। 4 पुत्रो ज्येष्ठो भारत- भाषायां

ཙན་དྲ་སིང་ཧ། བོད་ སྐད་དུ། ཟླ་བ་སེང་གེ། 5
Candrasiṃha, of Tibet the language in Zla.ba.seṅ.ge.
चन्द्रसिंहः, भोट- भाषायां ज़्_ल.ब.सेङ्गे । 5

སྲས་ ཆུང་བ་ རྒྱ་གར་ སྐད་དུ། ཙནྡྲ་ཀུ་མཱ་ར།
Son younger of India the language in Candrakumāra,
पुत्रः कनिष्ठो भारत- भाषायां चन्द्रकुमारः,

བོད་ སྐད་དུ། ཟླ་བ་གཞོན་ ནུ། 6
Tibet of the language in Zla. ba. gžon. nu.
भोट भाषायां ज़्_ल. ब. गशोन. नु ॥ 6

ཁོང་ལ་ མངའ་ཐང་གིས་ དབང་དུ་བྱས་ན། འབངས་
His by power right of possession in subjects
तस्य शक्तया अधिकृते प्रजाः

གྲོང་ཁྱེར་ འབུམ་ཚོ་ སུམ་ཅུ་སོ་དྲུག ། 7 ནོར་བུ་ རིན་པོ་ཆེའི་

towns lacs thirty-six, of precious stones and gems

नगराणां लक्षाणि षट्त्रिंशत्, 7 मणि- रत्नानां

བང་མཛོད་ སུམ་ བརྒྱ་ དྲུག་ཅུ །8 གདུགས་ དཀར་པོ་

treasuries three hundred sixty, umbrellas white

कोशानां त्रि- शत-षष्टिः, 8 छत्राणि श्वेतानि

གསེར་གྱི་ཡུ་བ་ཅན ། 9 འདོད་དགུ་ འབྱུང་བའི་ བསམ་གཏན་གྱི་

gold handle with, desired things producing yoga of

स्वर्णमुष्टीनि, 9 इष्ट- प्रदं योग-

ལྷུང་བཟེད ། 10 རྟ་ ངང་པ་ ཕུར་ཤེས ། 11 གླང་པོ་ཆེ་

alms bowl, horse naturally flying-knowing, elephant

पिण्डपात्रं, 10 अश्वः स्वभावेन उत्पतनज्ञः, 11 गजः

རབ་ བརྟན་ སྣ་ ལི་ཁྲི་ལྟར་ དམར་བ ། 12

very strong (with) nose vermilion-like red,

सु- दृढः नासः[c] सिन्दूर-सदृश-[a] लोहित[b], 12

འདོད་འཇོ་བའི་ བ །13 མཧེ་ ཞོ་མོ་ཆེ་ སྨྲ་མཁན་ ནེ་ཙོ །14

desire-yielding cow,13 she-buffalo milch, talking parrot,

काम- धेनुः,13 महिषी दुग्धवती, पाठकः शुकः, 14

ཕག་པ་ ཕལ་ཁ། སྒོ་ ཁྱི་ འཛིན་ ཤེས་

boar white, door-dog that to catch knows,

शूकरः श्वेतः, द्वार-कुक्कुरः ग्रहण ज्ञः

གཏོང་ མི་ ཤེས། 15 རྫུ་འཕྲུལ་གྱི་ ཞགས་པ།

but does not know how to let go, miraculous noose I

त्यागानज्ञः, 15 ऋद्धि- पाशः,

འཕེལ་ འགྲི་བ་མེད་པའི་ མེ་ཏོག་གི་ ལྡུམ་ར། 16 བློན་པོ་ རིག་པ་ཅན་

growing not fading flower garden, minister learned

वर्धमानं अग्लान- पुष्प- उद्यानं, 16 सचिवः विद्वान्

ཨ་པོ་ན་གེ། 17 རིགས་ ངན་ རྔོན་པའི་ བུ་ལ་སོགས་ཏེ། 18

Aponage, caste low hunter's sons, etc. and

अपोनगः, 17 कुलाः[b] हीन[a] व्याध- सुतादयः च 18

འདོད་པའི་ ལོངས་སྤྱོད་ བསམ་གྱིས་མི་ཁྱབ་པ་ ཡོད་པ་ལས། 19

desired enjoyments unthinkable were.

इष्ट- सम्भोगाः अचिन्त्याः बभूवुः । 19

དུས་ རེ་ཞིག་གི་ ཚེ་ ཡབ་རྒྱལ་པོ་ ཟླ་བའི་དེད་དཔོན་ ན་ རེ། སྲས

So once the father-king Candrasena said to the son

काल एकस्मिन राजपिता चन्द्रसेनः आह पुत्रं

ཆེ་བ་ ཟླ་བའི་སེང་གེ་ལ། 20 ཀྱེ་རྒྱལ་བུ།
elder Chandrasiṃha : 20 O prince,
ज्येष्ठ चन्द्रसिंहम् । भो राजपुत्र,

འདབ་ཆགས་ གཤོག་པ་ ཆགས་པ་ དང་།
A bird (with) a wing broken, and
पक्षी पक्षः[b] भग्न च

སྟག་ལ་ རི་མོ་ མེད་པ་ དང་།།
A tiger stripes without, and
व्याघ्रः रेखा-हीनः च

སེང་གེ་ གངས་ དང་ བྲལ་བ་ དང་།།
A lion Himalayas deprived of and
सिंहः हिम- वियुक्तः च

ཉ་མོ་ མཚོ་ནས་ ཐོན་པ་ དང་།།
A fish from the pond come out, and
मीनः सरसो निर्गतः च

རྒྱལ་པོ་ རྒྱལ་ རིགས་ མེད་པ་རྣམས།།
Kings royal family without
राजानो राज- कुल- हीनाः

དཔེ་དོན་མཚུངས་པས། 21 གྲོང་ཁྱེར་ སེམས་ཀྱི་བློ་གྲོས་ཀྱི་

are in comparison equal. So the town Mind-understanding of

उपमार्थेन समा इति। 21 नगरस्य[c] चित्त[a] मति[b]

མངའ་རིས་ འདི་ ཁྱོད་ལ་ འབོག་རན་ འདུག་པས། 22

dominion this to you to make over time is.

राज्य- भागम् इमं ते समर्पयितुं कालो वर्तते इति। 22

ང་ རྒས། ཁྱོ་ གཞོན། རྒྱལ་སྲིད་ ཁྱོད་ཀྱིས་

I am old, you are young. The kingdom you

अहं जीर्णः। त्वं तरुणः। राज्यं त्वं

སྐྱོང་ ཞེས་ གསུངས་པ་ དང་། 23 སྲས་ ན་རེ།

protect, this said. And the son said :

पालय इति आह च। 23 पुत्र आह

དང་པོ་ རྒྱལ་སྲིད་ མེས་ཁུ་གཉིས་ཀྱིས་ བསྐྱངས།། 24

First the kingdom by two forefathers was protected.

प्रथमं राज्यं पूर्वपुरुषाभ्यां पालितम्। 24

བར་དུ་ རྒྱལ་སྲིད་ ཕ་ཇོ་གཉིས་ཀྱིས་ བསྐྱངས།། 25

In the middle the kingdom father and grandfather protected.

मध्ये राज्यं पितृ-पितामहाभ्यां पालितम्। 25

ད་ནི་ རྒྱལ་སྲིད་ བདག་ལ་ གཏོད་པ་ལ ॥ 26

Now the kingdom to me is given.

इदानीं राज्यं मे दत्तम् । 26

རྒྱལ་སྲིད་ འདི་ལ་ འཛིན་ ལུགས་ རྣམ་པ་གཉིས ॥

Of the kingdom this in holding the policy is two-fold,

राज्यस्य अस्य धारणे नयो द्विविधः,

ཕྱི་ ནང་ ། 27 གང་ དགེས་ ཡབ་ ཡུམ་

outside (and) inside. Which is choosable father and mother

बाह्यः आन्तरः । 27 यः वरणीयः पिता माता

བཀའ་གྲོས མཛོད ॥ 28 ཞེས་ ཞུས་པས ། ཡབ་ ཡུམ་གྱིས་

advice do. This asked father mother

उपदेशं करोतु । 28 इति पृष्टे पिता माता

ཁྱོད་ ཟེར་ བཞིན སྐྱོང་ན་ ཚེ་ འདིར་

(said) by you what is said according to if protect then here

त्वया उक्तम् अनुसृत्य पालयसि चेत् तदा इह

བདེ་ཞིང་ སྐྱིད་པ་ ཕྱི་མ་ འབྲས་བུ་ ཆེ ། 29 ཕྱི་པའི་

happiness happiness and after fruit great. Outside

सुखं क्षेमं पश्चात फलं महत । 29 बाह्य

ལུགས་ ལྟར་ སྐྱོང་ ན་ མཐུ་ དང་ རྫུ་འཕྲུལ་
way according to protect if power and miracle
नय- अनुसारेण पालयसि चेत शक्तिः च अद्भुतं

ཤིན་ཏུ་ཆེ། མངའ་ཐང་ དཔུང་ དང་ ཡན་ལག་
very great, might army with members
अतिमहत्, पराक्रमः बल सह अङ्गेन

འཛོམས་ 30 ད་ལན་ འོ་སྐོལ་ སྙིགས་མའི་
approaches together. 30 This time (for) us impure
समागच्छति। इदानीं अस्माभिः अविशुद्ध-

དུས་ ཀྱི་ འགྲོ་བ་རྣམས་ ཞི་བས་ འདུལ་བར་ དཀའ་བས། 31
time of people peace with to discipline difficult.
कालस्य (कलियुगस्य) जनानां शमेन विनयनं दुष्करम्। 31

དྲག་པོའི་ ལས་ལ་ བརྟེན་ ནས་ ལྷ་དབང་ཕྱུག་
Terrible deeds having recourse to Mahādeva having
उग्र- कर्माणि आश्रित्य महादेवं

སྒྲུབ་ པས་དེ། རེ་ཞིག་ ཕྱི་པའི་ རྗེས་ སུ་འབྲངས་པར་བྱའོ། 32
propitiated just the outside one is to be followed.
साधयित्वा तावत् बाह्यः अनुसर्तव्यः। 32

ཐ་མ་ ནང་ པའི་ ལུགས་ བཞིན་
At the end the inside (Buddhist) way according to
अन्ते आन्तर- नय- अनुस.रेण

སྐྱོང་བའི་ སྨོན་ལམ་ དང་ རྟེན་འབྲེལ་
of the protection supplication and dependent origination
पालन- प्रणिधानं च प्रतीत्यसमुत्पादम्

སྒྲིགས་ ཞེས་ གསུངས་ནས་ རྒྱལ་སྲིད་ བུ་ལ་ བོག ། 33
arrange this having said the kingdom to the son gave.
उपकल्पय इति उक्त्वा राज्यं पुत्राय ददौ । 33

དེ་ནས་ རྒྱལ་པོ་ ཟླ་བ་སེང་གེ་ དེས། གླང་པོ་ཆེ་
Then king Candrasiṃha that elephant
अथ राजा चन्द्रसिंहः सः हस्तिनं

སྣ་ ལི་ཁྲི་ལྟར་ དམར་བ་ གཅིག་གི་ ཁྲོག་དྲངས་པས །
with the trunk vermilion-like red one leader
नासं[c] सिन्दूरसदृश[a] लोहित[b]- एक- नेतेति

གླང་པོ་ཆེ་ དང་། རྟ་ དང་། མ་ཧེ་ དང་། 34 ཤིང་རྟ་
elephant and horses and buffaloes and chariots
हस्तिपु च अश्वेषु च महिषेषु च 34 रथ[b]

སྣ་ཚོགས་ དང་ བཅས་པ་རྣམས་ལ། སྤྲ་རྩེའི་ཆར་ཀྱིན་ བསམ་གྱིས་

various together with requisite things (?) unthink-

विविध[a] सहितेषु[c] द्रव्याणाम्

མི་ཁྱབ་པ་ བཀལ་ ནས། གཞན་ཡང་ ཤ་ གསར་པ་ དང་།

able having loaded, moreover meat fresh and

अचिन्त्यानां भारं निधाय, अन्यच् च मांसं नवं च

ཁྲག་ དྲོན་མོ་ དང་། ལྤགས་པ་ རློན་པ་ དང་། 35 ཤ་ཁྲག་གི་

blood warm and skin wet and flesh-blood with

शोणितम् उष्णम् च चर्म आर्द्रं च 35 रक्त-मांस-

མཆོད་སྦྱིན་ གཏོང་ རྒྱུ་ སྲོག་ཆགས་ སྟོང་ཕྲག་ མང་པོ་དང་ བཅས་ཏེ།

in sacrifice offering for animal thousand many with (took).

यज्ञे उत्सर्ग- हेतु प्राण[c] सहस्र[b] बहु[a] सहितम् (जग्राह)।

རྒྱལ་པོ་ རང་ རྟ་ ནག་པོ་ སྤྲིན་གྱི་ཤུགས་ཅན་ ལ་ ཆིབས། 36

The king own horse black cloud-powerful on rode !

राजा स्वकीये अश्वे कृष्णे मेघ- शक्तौ आरूढः। 36

ཨའུ་རྔོན་པ་ ལ་ སོགས་པའི་ འཁོར་ བསམ་གྱིས་མི་ཁྱབ་པས་

Aḥu. rṅon.pa and other attandants unthinkable by

अहुङोन- प्रभृतिभिः परिवारैः अचिन्त्यैः

བསྐོར་ཞིང་། ཁྱད་པར་ རིག་པ་ཅན་ ཨ་པོ་ནག་གིས་
surrounded, specially learned Aponage by
परिवृतः विशेषेण तु विदुषा अपोनगेन

རྟ་ སྣ་ཁྲིད་དེ། གྲོང་ཁྱེར་གྱི་ ཤར་ ཕྱོགས་ན་ ཤིན་དུ་
the horse guided the city of east direction in very
अश्वः परिचालितः नगरस्य पूर्वस्यां दिशि अति-

འཇིགས་སུ་རུང་བའི་ གནས་ ཆེན། དུག་ སྦྲུལ་ འཁྲིགས་པའི་
fearful place great poison snake mingled
भयानकं स्थानं महत् विष- सर्प- मिश्रित-

ནགས་ཚལ་ ཞེས་བྱ་བ་ན། 38 ཕྱི་རོལ་ ལྷ་ དབང་ ཕྱུག་ཆེན་པོའི་
forest called. (went) 38. Outside god Mahādeva's
वनषण्डं नाम (गतः)। बहिः देवस्य महादेवस्य

སྐུ་ རང་བྱོན་ རྡོ་ ལས་ གྲུབ་པ་ ཞིག་ ས་ལ་
image self-evolved stone of made one on the earth
मूर्तिः[b] स्वयम्भू-[a] पाषाण- सिद्धा काचिद् भूमौ

མི་ འགྲུལ་ བར་སྣ། ང་ལ་ གནས་ཡོད་པ། 39 དེ་ལ་
not gone in the sky remains. There
अगता आकाशे तिष्ठति । 39 तत्र

མཆོད་པ་ ཕུལ་ཏེ་ དབང་ དང་ བྱིན་རླབས་ཞུ་བའི་ཕྱིར་
worship having offered power and magnificence
पूजां प्रदाय अधिकार- महिमार्थं
ཆས་སོ ॥ 40
went away.
प्रस्थितः । 40

དེར་ བྱོན་པའི་ ལམ་ ཁ་ཞིག་ ན། རིགས་ ངན་གྱི་
There coming of way one on family low of
तत्र आगमनस्य पाथ एकस्मिन कुल[b] नीच[a]
བུ་མོ་ མཛེས་མ་ སྐྲ་ བཀྲུས་ཤིང་། རྒྱན་ ད་མས་
woman beautiful hair washing, with ornaments various
स्त्री सुन्दरी केशं क्षालयति भूषणेन विविधेन
བརྒྱན་ ནས་ མཛེས་པའི་ གར་ སྒྱུར་། 41 དགའ་བའི་ བྲོ་
being adorned nice dance performs pleasant dance
अलङ्कृत्य शोभनं नृत्यं करोति 41 रमणीयं नृत्यं
དང་། སྙན་པའི་ གླུ་ལེན་ཞིང་ འདུག་པ་། 42 དེ་ ཤིན་དུ་
and sweet song singing remains She very
च मधुरं गानं गायन्ती स्थिता । 42 सा अति-

མཛེས་ཤིང་ ལྟ་བས་ ཚོག་ མི་ ཤེས་པ། འཛུམ་ བག་གི

beautiful a look by sufficiently not known. A smile little

शोभना दर्शनेन पर्याप्तं न ज्ञाता। स्मित[b] ईषत्[a]

གཞུ་ མོ་ལ་ ཟུར་མིག་གི་ མདའ་མོ་ སྦྱོན་ནས་

of bow onside-look arrow having put (so she did as)

धनुषि कटाक्ष- शरं आरोप्य (तथाकरोद् यथा)

རྒྱལ་པོའི་ ཡིད་ཤེས་ རི་དྭགས་ ཕྲུ་གུ་ གར་

king of the mind (like) wild beast young ones where

राज्ञो मनः मृग- पोतः यत्र

སོང་ གར་ སྡོད་དུ་བྱུང་བ་ལས། 43

goes where lives.

गच्छति यत्र वसति। 43

རྒྱལ་ པོས་ ཨ་པོ་ན་ག་ལ་ སྨྲས་པ།

The king to Aponage said :

राजा अपोनगं आह।

ཨ་པོ་ན་ག་ བུ་མོ་ དེའི་ ཕའི་ མིང་ལ་ ཇི་སྐད་ ཟེར།

Aponage, of woman this father's name how is said ?

अपोनग स्त्रिया अस्याः पितुः नाम कथं कथ्यते।

མའི་ མིང་ལ་ ཇི་སྐད་ ཟེར། མོ་ རང་ མིང་ ལ་ ཇི་ལྟར

mother's name how is said ? Girl's own name how

मातुः नाम कथं कथ्यते। कन्यकाया स्वं नाम कीदृशं

བཏགས། རིགས་ དང་ ཚངས་ བརྒྱུད་ ཇི་འདྲ་ཞིག། འཁོར་

is given. Family and pure liniage how ? Attendants

दत्तम्। कुलं च शुद्धा परम्परा कीदृशम्। परिवारैः

དང་ ལོངས་སྤྱོད་ ཅི་ དང་ ལྡན།44

and enjoyments what connection.

च सम्भोगैः को योगः। 44

ཞེས་ གསུངས་པ་ དང་། ཨ་པོ་ན་ གའི་ བསམ་པ་ལ་

This being said. Aponage's thought in

इति उक्ते अपोनगस्य चिन्तायां

རྒྱལ་པོ་ འདི རིགས་ངན་གྱི་ བུ་མོ་ འདི་ལ་

the king this caste low of girl this

राजा अयं कुलायां[b] नोच[a] कन्यायां अस्यां

ཡིད་ཆགས་པར་གནས། ཨ་པོ་ན་གེས་ འདི་སྐད་ ཞུས་སོ།། 45

loves. Aponage thus said :

मनोऽनुरागं प्राप्तः। अपोनग एवम् आह। 45

བློ་ ཁྲིད་མཁན་གྱི་ མཛེས་མ་ འདི །

With understanding and instruction beautiful woman this.

बुद्धिमती शिक्षावती सुन्दरीयम् ।

ཕ་ཡི་ མིང་ནི་ མ་ འཚལ་ལོ །

Father's name not desired.

पितुः नाम न इष्यते ।

མ་ཡི་ མིང་ནི་ མ་ འཚལ་ལོ །

Mother's name not desired.

मातुः नाम न इष्यते ।

རིགས་ དང་ རུས་ནི་ དམངས་རིགས་ ཡིན །

Family and lineage Śūdra.

कुलं च गोत्रं शूद्रः ।

འཁོར་ དང་ ལོངས་ སྤྱོད་ དེ་ཡི མཚན ॥46

Attendants and enjoyments her characteristics

परिवाराः च भोगाः तस्याः लक्षणानि ॥46

ཞེས་ ཞུས་ ནས། རྒྱལ་ པོའི་ རྟ་ ཕུར་ནས་

This having said (he) the king's horse with the bridle

इति उक्त्वा राज्ञः अश्वं रश्मिना

ཁྲིད་ དེ།	དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོའི་	སྐུ་	དྲུང་ དུ་	བཞུད་དོ།། 47
having taken,	Mahādeva's	image	near	went.
नीत्वा	महादेवस्य	मूर्त्ति-	समीपं	गतः ।।47

Free Translation

The first chapter describes the marriage of the king Rūpāditya (Sun of Beauty). And it was in the town Cittamati in the country of India. The father of the king was called Candrasena in the language of India, and Zla.baḥi.ded.dpon in that of Tibet. And the mother was called Devaśrī in the language of India and Lhaḥi.dpal.mo in that of Tibet. The elder son was Candrasiṃha in the language of India and Zla.ba.seṅg.ge in that of Tibet. The younger son was Candrakumāra in the Indian language and Zla.ba.gžon.nu in the Tibetan language.

By his power he (the king) possessed the following: the subjects of thirty-six million towns, three hundred and sixty treasuries of precious stones and gems; white umbrellas with golden handles; an alms bowl received through yoga yielding desired things; a horse that naturally knew to fly; an elephant very strong, with trunk red like vermilion; a cow that yielded desired things; a milch she-buffalo; a parrot that talked; a white boar; a dog at the door that knew how to catch and did not know how to let one go;

a miraculous noose; a growing garden the flowers of which did not fade; a learned minister named Aponage; and sons of low caste hunters. His desired enjoyments were unthinkable.

So once the father-king Candrasena said to his elder son Candrasiṃha: 'O Prince,

A bird with a broken wing, and
A tiger without his stripes, and
A lion removed from the Himalayas, and
A fish that has come out from a pond, and
Kings without a royal family

are equal in comparison. It is therefore the time to make over to you this dominion of the city Cittamati. I am old, you are young. Rule this kingdom

Said the son: 'First the kingdom was ruled by our two forefathers, secondly by the grand-father and the father, and now it is given to me. In holding the kingdom there are two policies, outside (non-Buddhist) and inside (Buddhist.) Let my father and mother advise me as to which of these two is to be chosen.'

Being thus asked, the parents said: 'If you rule according to what is said by you (i.e. inside policy), pleasure and happiness will increase here and great will be the consequence hereafter. But if you rule it following the outside policy, there will be power and very great miracles; there will be prowess, and an army with its members will approach you. This time it is difficult for us to discipline the people of this impure time (Kali-yuga) with peace. So having recourse to terrible deeds and having propitiated Deveśvara (Mahādeva) you should so far follow the outside policy. And,

at the end according to the inside policy, do supplication for protection (*praṇidhāna*), and meditation of the 'Dependent Origination (*pratītyasamutpāda*).' Having said so, they gave the kingdom to their son.

Then the king Candrasena took his great elephant with the trunk which is red like vermilion, as a leader, and loaded immeasurable things(?) on elephants, horses, buffaloes, and various chariots. Moreover, he took fresh meat, warm blood, and new skin, together with many thousands of animals for offering in a sacrifice that is performed with flesh and blood.

The king mounted on his own black horse named 'Cloud-power' (*Meghaśakti*). And the horse surrounded by immeasurable attendants, such as Ah.rṅon and others, and guided specially by the learned (minister) Aponage, went in the east of the city to a great place, a forest which is fearful, and called 'Mingled with Poisonous Snakes'. Outside there was a self-evolved (*svayambhū*) image made of stone of Mahādeva. It did not touch the earth, but remained in the sky. Having offered there worship for power and magnificence he went away.

On his way he saw a low-caste but beautiful girl that was washing her hair. She was adorned with various ornaments. She could act beautifully, dance pleasantly and sing sweetly. She was very beautiful. And she could not be sufficiently known by a look. Having put the arrow of her side-long glance on the bow of her slight smile, she made the mind of the king like a deer and its young one, as wherever the latter goes the former follows it.

The king said to Aponage: "Aponage, what is the name of the father of this girl? What is the name of her mother? What is the name of the girl? What are her family and lineage? Who are her people, and what are her charms." When this was asked by the king Aponage thought that the king loved the girl belonging to a low family. He said:

'Beautiful is this woman with intellect and instruction.
Her father's name is not known.
Her mother's name is not known.
Her family and caste are Śūdra.
Her people and her charms show her character.'

Having said this, he took the horse of the king by the bridle, and went near the image of Mahādeva.

PART II
NOTES

I

PRAJÑĀDAṆḌA

1

1. The Skt. version as given here could not be traced. Similar verses are however many, for instance, MB. 6557 as quoted in IP:

नास्ति प्रज्ञासमं चक्षुर्नास्ति सत्यसमं तपः ।
नास्ति रागसमं दुःखं नास्ति त्यागसमं सुखम् ॥

2. *a.* དང dan. It is a conj. generally signifying (i), 'with', Skt. *saha,* or 'accompanied by', Skt. *sahita* ; e. g. NA, 3. 8 : ཡུམ་དང་འགྲོགས yum.dan.ḥgrogs, Skt. *ambayā sahitaḥ* 'with or accompanied by the mother' ; (ii) 'and', Skt. *ca;* e.g. PD, 21 : རིག་པ་ལྡན་ དང་ རྒྱལ་པོ rig.pa.ldan. dan. rgyal. po, Skt. *vidvān rājā ca* 'a learned man and a king'; (iii) sometimes when followed by words meaning deprivation it is translated by 'without' or 'from', etc.; e. g. འདོད་ཆགས་དང་བྲལ ḥdod.chags.dan.bral, Skt. *kāmarahita* 'free from or separated from lust'.

3. *a.* མེད med. In fact it is མ ma, Skt. *na* 'not', and ཡོད yod, from the verb ཡོད་པ yod. pa 'to be,' *asti* 'is'. Thus མེད is *nāsti,* '(it) is not.'

4. *a.* དེ de. ཏེ te (used after ན n, ར r, ལ l, and ས s), དེ de (after ད d), and སྟེ ste (after ག g, ང ṅ, བ b, མ m, འ ḥ, and vowels) are conjunctive ptcls. Being annexed to verbs of the present and past tenses they form present and past participles respectively or gerunds ; e. g. གནས་ཏེ gnas.te, *sthitvā* 'remaining' ; གཏོང་ སྟེ gtoṅ.ste, *dattvā* 'giving' ; བཏང་སྟེ btaṅ.ste, *dattvā* 'having given' ; ཡོངས་སུ་སྤངས་ཏེ (PD, 8[a]), yoṅs.su.spaṅ.ste, *parityajya* 'having abandoned'. Sometimes they are used also after the verbs of the future tense or gerundives ; e. g. བཟུང་བྱ་སྟེ (PD, 19[b]), bzuṅ.bya.ste, *dhārayitavya* 'to be held or accepted'. In such cases it simply introduces what follows, or implies that in the following sentence something is going to be said with regard to what is mentioned before. And in this sense it is used also after nouns, adjectives, and numerals ; e. g. མདོར་ན་ ཉེ་བར་ལེན་པའི་ཕུང་པོ་ ལྔ་པོ་དག་ ནི་ སྡུག་བསྔལ་ཏེ། འདི་ནི་ སྡུག་བསྔལ་ཞེས་བྱའོ།། (LV, C, 4[23-30]) mdor.na. ñe.bar.len.paḥi. phuṅ.po. lṅa.po.dag. ni. sdug.bsṅal.te । ḥdi. ni. sdug. bsṅal. žes. byaḥo ।। संक्षेपात्पञ्चोपादानस्कन्धा दुःखम् । इदमुच्यते दुःखम् । 'In short, five aggregates (*skandhas*) springing from strong attachment are misery. This is said to be misery ;' གང་ཞིག་སྒྲིད་པ་དང་ ། དེ་དང་དེར་ མངོན་པར་དགའ་བ་སྟེ ། འདི་ནི་

སྡུག་བསྔལ་ཀུན་འབྱུང་བ་ ཞེས་ བྱའོ། (Op. cit. $5^{5.18}$) gaṅ.° sred.
pa.daṅ । de.daṅ.der. mṅon.par.dgaḥ.ba.ste । ḥdi. ni. sdug. bsṅal.kun.ḥbyuṅ.ba. žes. byaḥo । यः° तृष्णा तत्र तत्राभिनन्दिनी अयमुच्यते दुःखसमुदयः 'that attachment°, here and there rejoicing, this is the cause of misery ;' རྐྱེན་རྣམས་ བཞི་ སྟེ་ རྒྱུ་ དང་ ནི° (MK, 2[a]) rkyen.rnams. bži. ste. rgyu. daṅ. ni°, चत्वारः प्रत्यया हेतुः° 'there are four conditions, namely (or as,) cause, etc.'. It is to be noted that sometimes after a verb they have the last sense mentioned above and not that of the participle or the gerund ; e. g. བབས་གྱུར་ ཏེ (BAK, 3[b]), byabs.gyur. te, *papāta* 'fell'. So in some cases they may be translated into English by such words as 'when', 'as', 'since', 'after', 'and' etc. In the present case ཏེ may be translated by 'and'.

5. *b*. པ pa and བ ba. Of these two particles the former is used after ག g, ད d, བ b, མ m, and ས s, and the lattar after ང ṅ, འ ḥ, ར r, ལ l, and vowels. They form (i) roots or infinitives, (ii) participles, (iii) verbal nouns, (iv) substantives, and (v) adjectives ; e.g. ཀློག་པ klog.pa, √*paṭh* 'to read' or *pāṭha* 'reading ;' ཤེས་པ śes.pa, √*jñā*, 'to know' or *jānat* 'knowing', or *jñana* 'knowledge' ; རྨོངས་པ་ (PD. 1[b]) rmoṅs.pa, *moha* 'ignorance' 'illusion' ; མུན་པ mun.pa, *tamas* 'darkness' ; འདྲ་བ (c) ḥdra

ba, *sama* 'equal; འཆི་བ ḥchi.ba, *mṛtyu* 'death'; འཇིགས་པ ḥjigs. pa, *bhaya* 'fear'; བཏང་བའི་ རྒྱལ་སྲིད (NA, b^d) btaṅ.baḥi. rgyl. srid *tyaktaṃ rājyaṃ* the 'abandoned kingdom.'

It is to be noted that in many sabstantives and some verbs པ pa is used after any consonant. This is specially when it implies the sense of 'belonging to', or 'of'; e. g. ལུང་པ luṅ.pa *upatyakā* 'a valley'; མཐའ་པ mthaḥ.pa, *anta-* (or *pratyanta-*)*vāsin* 'one dwelling on the boundary of a country'; ཤར་པ śar.pa, *prācya* 'one of the east'; ཡུལ་པ yul.pa, *jānapada* 'a country man'; བོད་པ bod.pa, *Bhoṭiya* 'one belonging to the country of Bod or Bhoṭa, 'a Tibetan'; གྱུར་པ gyur.pa, *bhūta* 'became', 'actually happened'.

These affixes are, however, not essential in all cases, for many substatives, verbs, or adjectives are found without them.

These particles as well as པོ po and བོ bo (see below note 7,) sometimes indicate the masculine gender, while མ ma and མོ mo the feminine gender; e. g. རྣལ་འབྱོར་པ rnal.ḥbyor.pa, *yogin* 'one who practises *yoga*', fem. རྣལ་འབྱོར་མ rnal.ḥbyor. ma; རྒྱལ་པོ rgyal.po, *rājan* 'king' and རྒྱལ་མོ rgyal. mo, *rājñī* 'queen'

6. *c.* འདྲ་བ་ཡི ḥdra.ba.yi, *sama* 'equal'. For ཡི yi which is a ptcl. denoting the gen. case see Note PD, 2.4. In Tib. adjectives are generally put after nouns, but when they are before them they are put in the gen. case.

7. *c.* པོ po and བོ bo are two ptcls. They are regarded as the definite articles (see Note 5, last part.) The former is used after consonants and the latter after vowels. Sometimes པོ po denotes an agent, and in that case it is used also after a vowel. E. g. དགྲ་བོ dgra.bo, *śatru* 'the enemy'; མིག་པོ mig.po, *cakṣus* 'the eye'; ཤིང་པོ śiṅ.po, *vṛkṣa* or *dāru* 'the tree' or 'the wood'; འགྲོ་བ ḥgro. ba, √*gam* 'to go'; but འགྲོ་པོ་ ḥgro.po (the fuller form being འགྲོ་བ་པོ ḥgro.ba.po), *gantṛ* 'one who goes.' See Note, PD, 2. 6.

2

1. Skt. version HU, I. 101.

2. *a.* The literal equivalent in Tib. of *mahātman* 'one with a great soul' is བདག་ཆེན་པོ bdag.chen.po, or བདག་ཉིད་ཆེན་པོ་ bdag.ñid.chen.po, but here is figuratively used དམ་པ dam.pa, *s.t* 'good', 'wise'.

3. *b.* དག dag. It is a ptcl. generally signifying the plural number (=རྣམས rnams). It is a sign also for the dual

number with regard to translating Skt. works. But sometimes it does not express any number. It is therefore may be regarded as a general 'number particle' which can signify equally the plu. and the sing. num., or which is employed preferably there where not so much a particular number as rather the indefiniteness of the number is to be expressed, or where no account is taken of the number.

4. *b.* གི gi. ཀྱི kyi (used after ད d, བ b, and ས s), གྱི gyi (after ན n, མ m, ར r, and ལ l), gi གི (after ག g, and ང ṅ), འི ḥi (after a vowel) and ཡི yi (after vowels when an inter-syllabic stop (.) called ཚེག tsheg is put after them) are ptcls. indicating the gen. case.

6. *c.* མགོ་ལྕོགས mgo. lcogs. མགོ mgo, *mastaka* 'head', and ལྕོགས་པ lcogs. pa, or ལྕོག་པ lcog. pa, √*kamp* 'to be agitated, to tremble'. Thus these two words mean 'one that shakes on the head.' With the word མེ་ཏོག me.tog, *kusuma* 'flower' the phrase མགོ་ལྕོགས mgo.lcogs is used here figuratively to mean *stavak* 'a bunch of flowers.

6. *c.* འཇིག་རྟེན་ཀུན་གྱིས ḥijg.rten.kun.gyis, *sarveṇa lokena* 'by all the people.' ཀྱིས་ kyis, གྱིས gyis, གིས gyis, འིས ḥis, ཡིས yis, and sometimes simply ས s (after vowels) are the ptcls.

denoting the instrumental case. They are used just as the corresponding gen. signs dealt with in Note. PD, 2. 4.

It is to be noted that in Tib. the instr. case sometimes serves both the nom. and instr. cases of Skt. in both the voices, active and passive.

7. c. སྤྱིར spyir. སྤྱི spyi is a shortened form of སྤྱི་བོ spyi. bo, *mūrdhan*, 'head', *agra* 'top.' Note here that for metrical grounds or brevity sometimes fuller forms are shortened as in the present case, or འགྲོ་པོ ḥgro.po, *gantṛ* 'one who goes' for འགྲོ་བ་པོ ḥgro.ba. po. See Note, PD, 1.7.

ར r is a ptcl. generally forming the dative and the locative cases, infinitives, and adverbs. Sometimes it is added also to a predicative adjective (see PD, 5^b : མཁས་པར mkhas.par). In the present case it is in the locative sense.

8. c. བཀུར་བའམ་ bkur.ba.ḥam. In fact we have here བཀུར་བ bkur.ba and འམ ḥam, but owing to the metrical ground, i. e. in order to leave out a syllable which is not required (for here we want only seven and not eight syllables) they are put together.

འམ ḥam is a ptcl. signifying *vā* (*athavā*, etc.) 'or,' as in the present case, and interrogation. In the last case the first letter of འམ ḥam when used after a consonant takes the form of

that consonant; in other words, that consonant is reduplicated taking the syllable *a* in འམ ḥam ; e.g. མེད་དམ med.dam, *na bhavati* 'is not ?' Here མེད་དམ *med.dam* is in fact མེད་འམ med ḥam ; འདུག་གམ ḥdug.gam, *kiṃ vidyate* 'does (he) remain ? འདུག་གམ ḥdug.gam is in fact འདུག་འམ ḥdug. ḥam, though it is never used.

9. *d.* དུ du is a ptcl. (used after ང ṅ, ད d, ན n མ m, ར r, and ལ l) signifying dat. or the loc. case, as in the present instance, and sometimes forms an inf.; e.g. བྱེད་དུ byed.du, *kartum* 'to do.' Mark here that དུ du is used after ཉིད ñid, *eva* 'a ptcl. denoting assertainment', though in fact, according to Skt. it is to be taken with ནགས nags, *vana* 'a forest.'

10. *d.* བྱ bya is fut. of བྱེད་པ byed.pa, √*kṛ* 'to do.' Mark the use of the future tense which denotes here the sense of the optative (*vidhi-liṅ*).

3

1. Skt. IP, 3,367 ; SP, 1,428.

2. *a.* ཞིག་ žig. (i) ཅིག cig, (ii) ཞིག žig, and ཤིག śig are the modified forms of གཅིག gcig, *eka* 'one'. They are indefinite articles and are added to substantives and pronouns. Of

these three words (i) ཅིག is used after ག g, ད d, བ b, and sometimes after the inherent *a;* ཞིག žig after vowels and ང ṅ, ན n, མ m, འ ḥ, ར r, and ལ l ; and ཤིག sig after ས s ; e. g. ལུག་ཅིག lug.cig, *kaścin meṣaḥ* 'a certain sheep' ; རྟ་ཅིག rta·cig. 'a horse.' གང་ཞིག gaṅ.źig, *yaḥ kaścit* 'whoever', གོས་ཤིག gos.śig, *kaścit paricchadaḥ* 'a garment.'

They form the imperative mood when used after verbs; e. g. མ་སྨྲ་ཞིག ma.smra. žig, *mā kathaya* 'say not.'

In the present case གང་ཞིག་ is used in the gen. case, the case sign being not used owing to the metrical ground.

3 *a.* ལ la. It is a ptcl. denoting the accusative, dative, genitive and locative cases.

4. *a.* གནོད་བྱེད gnod.byed, lit. *apakāra-karaṇa* 'making evil.'

5. *b.* ཏུ tu. ཏུ tu (after ག g, and བ b, sometimes also after ན n, ར r, and ལ l), and དུ du (after ང ṅ, ད d, ན n. མ m, ར r and ལ l) are dative, adverbial, and infinitive signs, signifying 'to' 'for' etc. : e. g. རྟག་ཏུ rtag tu *sadā* 'always.'

6. c. རི་དྭགས་གསོད་མཐོང་ཚེ ri.dwags.gsod.mthoṅ.tshe is

for the figurative sense of Skt. *mṛgavadhe,* the Tib. phrase lit. meaning 'at the time of seeing the killing of a deer (or a wild beast).'

4

1. Skt. SA, 2660 ; SP, 307.

2. *a.* བྱས་ byas is pf. of the vb. བྱེད་པ byed.pa, √*kṛ* 'to do, the ft. being བྱ bya.

3. *a.* མ་བྱས་ ma. byas, lit. *akṛta* 'not done.' It is, however, used here for མ་བྱས་ནས ma.byas nas, *akṛtvā* 'having not done, the gerund sign ནས nas which is originally a sign of the abl. case being dropped for the metrical gerund. The case is the same with མ་སྤངས ma.spaṅs, *anutsṛjya* 'having not abandoned' Note in such cases ནས nas is used after a verb in its pf. form.

3. *c.* སྤངས་ spaṅs, pf. of the verb སྤོང་བ spoṅ. ba (or སྤང་བ spaṅ ba), √*tyaj* 'to abandon,' fut. སྤང spaṅ, imp. སྤོང spoṅ.

5. *d.* ནི ni is an expletive ptcl. and often corresponds to Skt. *hi.*

6. *d.* ཡིན yin. ཡིན་པ yin. pa, vb., √*bhū* 'to be.' ཡིན yin is often found also in the past sense.

5

1. Skt. SA, 1467.

2. *a.* ཞལ་ཏ་བྱེད་པ žal.ta.byed.pa. ཞལ žal is an honorific term for *mukha* 'face'; ཏ ta is for ལྟ lta or ལྟ་བ lta.ba, √*luk* to look ;' ཞལ་ཏ žal.ta which is the same as ཞལ་ལྟ་(བ) žal.lta(ba), lit. 'to look at one's face' means 'inspection' ; and བྱེད་པ byed.pa *kartṛ* 'doer' ; thus the compound word means an 'inspector,' fig. 'a leader or chief.'

3. *a.* མང man, *bahu* 'many'. Mark that an adjective or a pronoun in Tib. generally comes after the noun. See Note 6 below.

4. *b.* མཁས་པར mkhas.par. ར ra as well as རུ ru both used after འ ḥ or any vowel are ptcls. being the signs of dative, adverb, infinitive, and gerund.. Often, as in the present case, it is added to a predicative adjective. See Note. PD. 2.7.

5. c. ཉིད·is for the Skt. suffix -*tā* and -*tva* forming an abstract noun. It corresponds also to Skt. *eva*, a particle for emphasis.

6. *d.* དེ་ཡི de.yi. When a noun is preceded by an adjective or a pronoun the latter is put in the gent. case. Or it may be, as usual, in the sense of *tasya* 'its.'

7. *d.* འཇིག་པ ḥjig.pa, vb, (pf. བཞིག bžig, ft. གཞིག gžig, imp. ཤིག śig) 'to destroy, dissolve' 'to decay ; perish.'

8. *d.* འགྱུར་བ ḥgyur.ba, vb. (pf. གྱུར་པ gyur.pa, imp. གྱུར་ཅིག gyur.cig). √*bhū* 'to become, grow.'

6

1. Skt. HU, II. 108 ; PT, I. 246.

2. *a.* ཡོད་ yod, √*bhū* 'to be.'

3. *a.* ལྡན ldan. It is a suffix corresponding to the Skt. secondary suffix *-vat* (*-mat*) denoting 'possession.' སྟོབས stobs, *bala* 'strength', སྟོབས་ལྡན stobs.ldan, *balavat* 'strong'. Its fuller form is སྟོབས་དང་ལྡན stobs.daṅ.ldan as in *c* of this stanza.

4. *c.* སེང་གེ seṅ.ge, *siṃha* 'lion.' The Tib. word is taken as a loan from Skt.

5. *d.* རི་བོང་གིས ri.boṅ. gis, *śaśakena* 'by a hare.' Mark here the nom. is put in the instr. case. There is no difference between of the active and passive voices in Tib.

For གིས gis, see Note, PD, 2.6.

6. *d.* སྲོག srog, *jīvana, prāṇa* 'life,' དང daṅ a conjunctive ptcl. meaning here 'from'. See Note, PD, 1.2. བྲལ bral and བྲོལ brol. pf. of འབྲལ་བ ḥbral.ba, *vi* - √*yuj* or *vi* - √*rah*, 'to be separated' ; thus these three words together mean 'separated from life', fig. *nipātita*, 'killed'.

7

1. Skt. SA, 1,306.

2. *a.* བྱུང་བ byuṅ. ba. It is the pf as well as imp. form of འབྱུང་བ ḥbyuṅ.ba, √*jan* 'to come forth, arise;' √*gam* 'to go.' མ་བྱུང་བ ma. byuṅ. ba, *anāgata* 'that which has not yet come.'

3. *b.* འཇིགས་པར་བྱ ḥjigs.par.bya, *bhetavya* 'to be afraid of.' Mark here the formation of the gerundive or the future participle.

4. *c.* བྱུང་བའི་ཚེ buyṅ.baḥi.tshe, lit. (*ā*)*gatakāle* for Skt. *āgate*. As in such cases the time is implied, in Tib. the word ཚེ tshe, *kāla* 'time' is employed though not in its original Skt. See PD, 3. c.

5. *c.* གཞོམ is ft. of འཇོམས་པ ḥjoms.pa (pf. བཅོམ bcom or བཅོམས bcoms, imp. ཆོམ) 'to conquer, subdue, root out.'

8

1. The entire original Skt. is not traced, but see the following in the MT, II. 18 :

विश्रान्तरं परित्यज्य देवान्तरमुपासते ।
तृषितो जाह्नवीतीरे कूपं खनति दुर्मतिः ॥

9

1. Skt. SR, pp. 100-1.

The following variations may be noted : In *c* Skt. *daśa*, Tib. *śata;* and in *d* Skt. *vaktā*, Tib. *prājñaḥ*.

Its Prakrit version is found in the *Vāsudevahiṇḍī* by Saṅghadāsagaṇin ed. Caturavijayamuni and Puṇyavijayamuni (Ātmānanda Jaina Granthamālā Series), p. 105 :

सतेसु जायते सूरो सहस्सेसु य पण्डिओ
वत्ता सयसहस्सेसु दाया जायति वा ण वा ॥
इंदियाण जए सूरो धम्मं चरति पंडिओ ।
वत्ता सच्चवयो होइ दाया भूयहिए रओ ॥

2. *a.* ནས nas is the sign of the abl. case and after a verb forms a gerund or participle.

3. *a.* སྐྱེ skye for སྐྱེ་བ skye.ba, √*jan* 'to be born,' 'to become'; pf. སྐྱེས skyes. སྐྱེ་བ skye.ba is used also as a noun meaning 'birth'. སྐྱེ་བོ skye.bo, *jana, jantu* 'a general name for all living creatures.'

4. *c.* ལས las is a sign of the abl. case and expresses the degree of comparison.

5. *d.* སྲིད srid for སྲིད་པ srid.pa used both as vb, and n., *sam-√bhū* 'to be possible,' *sambhāvanā* 'possibility.' In the present case it indicates 'possibility'

6. *d*. For འཧམ ham see *ante*, pp. 227-228.

10

1. Skt. MB, 3. 15,582.

2. *c*. རྣམས rnams is a sign of the plu. num.

11

1. Skt. SA, 666.

2. *a*. ཞི་བ ži.ba, vb, √*śam* 'to be peaceful or calm ;' adj. *śānta* 'peaceful ;' *śiva* 'tranquil or calm ; n. *śama*, *śānti*, 'tranquility.'

3. *c*. Mark here the loc. case sign ན na is put only after the adj. ཡོངས་སུ་ཟད་པ yoṅs. su. zad.pa, *parikṣīna* 'exhausted' which is used after the n., and not after each of them. The ptcl. ན na. is a sign also of the conditional sense.

4. *d*. Mark the use of the above ptcl. ན na in the phrase ཅི་ཡི་ཕྱིར་ན ci.yi.phyir.na, *kutaḥ* 'why.' Cf. དེས་ན des.na, *ataḥ* 'therefore' ; དེ་བས་ན de.bas.na, *ata eva ca* 'and therefore'.

12

1. Skt. MS, VI. 67.

2. *a*. ཀ་ཏ་ཀ kataka. It is a loan word from Skt. The fruit or nut of the tree called *Kataka* clears muddy water. It is still used in the villages of this country.

3. *b.* དང་བ daṅ.ba, vb. √*śudh* 'to be pure', used also as adj. *śuddha, pavitra* 'pure, clear.'

4. *b.* མོད་ཀྱི *mod. kyi* is a phrase meaning *yady api* 'although, though'.

5. c. སྨྲས་པ smars.pa, pf. of སྨྲ་བ smra.ba, √*vad* 'to speak, say'; imp. སྨྲོས smros. It is to be noted that a pf. form of a verb is often used in the present sense and also as a verbal noun.

6. *d.* རྡུལ་དང་བར rdul.daṇ.bar. རྡུལ is *dhūli* 'dust' and དང་བ is *śuddha* 'pure;' thus it lit. means 'pure from dust,' i. e. 'clear.'

7. *d.* བྱེད་དོ byed.do. Often when a sentence terminates in a consonant, that consonant is reduplicated and takes the vowel o. So དོ do has here no value other than showing that the sentence ends here. See also PD, 27. *d*, where we have ཞིག་གོ źig.go, ག g of ཞིག źig being reduplicated and taking the vowel o. This o is, in fact, of འོ (Cf. འམ ḥam, pp. 227-228), a terminating ptcl. See PD, 19. *d*, བྱའོ byaḥo.

13

1. Skt. CŚ, 26.

2. *a.* གདུག gdug is sometimes used for དུག dug *viṣa* 'poison'

3. *b.* སྐྱེ་ངན skye.ṅan is the shortened form of སྐྱེ་བོ་ངན skye.bo ṅan in *a*.

4. *c.* ཐུབ thub, as n. it means a *muni* 'sage', e.g. ཤཱ་ཀྱ་ཐུབ་པ śākya.thub.pa, Śākyamuni ; as adj. it means 'capable' ; in the present case 'capable of being under one's influence (*vaśa*). ཐུབ་པ thub.pa is a vb. 'to be able', 'to be capable of'.

5. *d.* ཞི ži, vb. for ži.ba. √*śam* 'to be peaceful or calm.'

14

1. Skt. IP, 1,653, 6,674.

2. *a.* སྤང་བར་གྱིས spaṅ.bar. gyis. སྤོང་བ spoṅ.ba or སྤང་བ spaṅ.ba is a vb. meaning √*tyaj* 'to leave' (pf. སྤངས spaṅs, fut. སྤང spaṅ, imp. སྤོང spoṅ) ; and གྱིས gyis which must not be confounded in such cases with the inst. case sign of the same form is the imp. of the vb. བགྱིད bgyid (pf. བགྱིས bgyis, ft. བགྱི bgyi), an elegant form of the vb. བྱེད་པ byed.pa, √*kṛ* 'to do.' Thus སྤང་བར་གྱིས lit. in Skt. is *tyāgaṃ kuru* (*tyaja*) 'leave'

15

1. Skt. IP, 2.211.

2. *b*. སློང་བ་རྣམས་ལ sloṅ.ba.rnums.la. According to Skt. ལ la is here the sign of the loc., case ; it may also be that of the dat. case.

3. c. Mark here the adj., though it precedes the n. is not put in the gen. case in spite of the general rule.

16

1. Skt. IP, 2,768.

2. *b*. བདག bdag, *ātman* 'self' is here for བདག་པོ bdag. po, *pati* 'lord,' 'owner', as in *d*. For the metrical ground po is here dropped.

3. *b*. གོ go. In such cases it is a ptcl. indicating a condition (?).

17

1. Skt. SA, 362.

2. *a*. གང gaṅ in Skt. is for both the prons. *yad* and *kim*.

3. c. སུ su as a pron. is in Skt. *kim*, and as a ptcl. when used after ས s is a sign of an infinitive, adverb, dat. and loc. cases.

4. *c.* སོང་ soṅ is both pf. and imp. of the vb. འགྲོ་བ ḥgro.ba, √*gam* 'to go'.

5. *d* Mark Skt. words with *sa-* ('with') at the beginning is generally translated into Tib. by བཅས་པ bcas.pa or simply བཅས bcas annexed to nouns with the conj. དང dań.

6. *d.* བྱར byar (བྱ bya and conj. ར r) is the fut. of བྱེད་པ byed.pa, √*kṛ* 'to do'.

18

1. Skt. SA, 359.

2. *a.* ཇི ji is sometimes the correlative form (Skt. *yad*) of the pron. ཅི ci 'what', and sometimes they are of the same significance; e. g. ཇི་ལྟ་བུར ji lta.bur, *katham* 'how' ; ཇི་ཙམ ji·tsam, *kiyat* 'how much'; ཇི་སྐད་སྨྲས་པ ji. skad. smras.pa *yathāvādin* 'as one says;' ཇིསྲིད ji.srid, *yāvat* 'as long as.'

3. *a.* གསོད gsod for གསོད་པ gsod.pa (pf. and fut. བསད bsad, imp. སོད sod), √*han* 'to kill, murder.'

4. *b.* ཟད་པ zad.pa (pf. of འཛད་པ ḥdzad.pa), √*kṣi* 'to come to an end.'

Construe ཟད་པར zad.par with འགྱུར ḥgyur which follows.

5. *b.* གྱི gyi. This as well as གི gi, ཀྱི kyi, ཡི yi, and འི ḥi are, as already stated (p. 226), the terminations of the gen. case; but when they are used after verbs where two sentences are in contrast to each other they serve the purpose of a gerund and may be translated by 'but', or 'though', as in the present case; or དེ་རུ་འོངས་ཀྱི་མ་བཞུགས de.ru.ḥoṅs.kyi. ma.bžugs '(he) came there, but did not stay'

6. *c.* Lit. བསད bsad fut. of གསོད gsod (see Note 3) would give the Skt. equivalent *haniṣyate*.

19

1. Skt. MB. quoted in PT

2. *a.* མཉན་པ mñan.pa, √*śru* 'to hear'. Here the gerundive is made simply by adding to it the fut. from (བྱ bya) of the verb བྱེད་པ byed.pa, √*kṛ* 'to do'. See, however, *b* where in making the gerundive བྱ bya is added to the verb in its pf. form of the vb. འཛིན་པ ḥdzin.pa, √*grah* or √*dhṛ*, causative, 'to lay hold of;' the pf. is བཟུང bzuṅ or ཟུང zuṅ, and fut. གཟུང gzuṅ. Thus བཟུང་བྱ is lit. in Skt. *dhārita kartavya*.

20

1. Skt. IP, 2,619.

2. *a.* བསླབས bslabs, *śikṣita* 'taught', pf. of སློབ་པ slob·pa 'to learn,' 'to teach' ; fut. བསླབ bslab, imp. སློབས slobs or སློབ slob.

3. *b.* གཟུགས་བཟང་ལྡན gzugs. bzaṅ ldan, lit. *uttamarūpavatī*. Note here how in Tib. the true sense of the original Skt. (*praśyasya rūpa,* བཟང bzaṅ meaning *praśasya* 'good') is expressed.

4. *b*. According to Skt. strictly one should read *rūpavatyo yoṣitaḥ* instead of sing.

5. c. Here the vb. འགྱུར ḥgyur 'to grow' being added to the vb. འགྲོ་བ ḥgro ba gives the sense of the fut. tense.

21

1. Skt. CŚ, 3.

2. *d.* བཀུར་བ bkur.ba may be taken as a vb. ('to pay reverence'), or an adj. ; in the former case བཀུར་བར་འགྱུར will fig. mean will be respected,' and in the latter 'will become respected.'

22

1. Skt. IP. 5,796 ; CŚ, 7.

2. *a.* ཤིང śiṅ (after ས s), ཅིང ciṅ (after ག g, ད d, and བ b),

and ཞིང་ žiṅ (after ང ṅ, ན n, མ m, འ ḥ, ར r, ལ l, and vowels), form with verbs a kind of participle, present when used after a verb of the present tense and past when after that of the past tense ; e. g. སྨྲ་ཞིང་ smra. žiṅ 'saying' ; སྨྲས་ཤིང་ smras. śiṅ 'having said'. Put between two adjectives they have the sense of the conjn. 'and' as in the present case.

3. *b.* སྐྱེས་གྱུར་ skyes. gyur, lit. *sambhūta* 'born'. Here སྐྱེས skyes (pf. of སྐྱེ་བ 'to be born') is quite sufficient to give the meaning of the past tense, yet གྱུར gyur (pf. of འགྱུར་བ ḥgyur.ba 'to become)', is added to it superfluously. Like གྱུར gyur, such words as ཟིན zin (pf. of འཛད་པ ḥdzad.pa 'to terminate', 'to be at the end'), སོང soṅ (pf. of འགྲོ་བ ḥgro.ba 'to go) are added to vbs. to signify the past tense.

4. *d.* རིག་དང་བྲལ་ན rig.daṅ. bral.na, lit. *vidyāvirahe* 'in the absence of learning'.

23

1. Skt. SA, 260.

2. *a.* བདེ་བ་འདོད་ན bde.ba ḥdod.na, lit. *sukhakāme sati* 'in the desire of happiness'. So is རིག་པ་འདོད་ན rig.pa ḥdod. na 'in the desire of learning' in *b*.

3. *b.* འདོར་ ḥdor or འདོར་བ ḥdor.ba (pf. and imp. དོར dor). 'to give up'.

4. *c.* བདེ་ལྡན bde.ldan, the fuller form being བདེ་བ་དང་ལྡན bde.ba,daṅ,ldan, lit, in Skt. *sukhavat* or *sukhin* 'possessor of pleasure'.

4. *c.* ག་ལ ga-la. In such cases ག ga seems to be connected with གང gaṅ, *yad*, *kim* 'what, which,' ལ la is the dat. or loc. sign ; the Skt. equivalents being *kathaṃ* 'why,' *yena* (in the sense of loc., i. e. *yatra*) 'whither,' '*kutra* where,' *kutaḥ* 'from where' 'whence.' See *d*.

6. *c.* འགྲུབ ḥgrub, འགྲུབ་པ ḥgrub.pa, √*sidh* 'to be accomplished'. Pf. གྲུབ grub, *siddha* 'accomplished'.

7. *d.* རིག་པ་དོན་གཉེར rig.pa.don.gñer. རིག་པ rig.pa, *vidyā* 'learning'; དོན don, *artha* 'object'; and གཉེར gñer from གཉེར་བ gñer.ba 'to seek for', 'to take care of'; thus the phrase means 'one who seeks after the object of learning' i. e. *vidyārthin* 'a student'.

24

1. The Skt. śloka (CŚ, 73; IP, 1,836) is wrongly printed here in the text, it should be as follows :

कोऽतिभारः समर्थानां किं दूरं व्यवसायिनाम् ।
को विदेशः सविद्यानां कः परः प्रियवादिनाम् ॥

The order of the *pādas* of the śloka according to Tib. is *c. d, a,* and *b.* It is to be noted that for the sake of convenience the order of the successive two halves of a verse is often changed in Tib. translations.

2. *a.* གཞན་ཡུལ gžan.yul, *anyadeśa* 'other country' i. e. *videśa* 'foreign land'.

3. *b.* ཕ་རོལ pha.rol, *para* 'the other'. It means also *paraloka* 'other world,' and adverbially (ཕ་རོལ་ཏུ pha.rol.tu) 'beyond,' 'outside'.

25

1. Skt. IP, 2,328.

2. *a.* སྐྱེད་པར་བྱེད་པ skyed.par.byed.pa, lit. *jananakartṛ* 'one who makes procreation.' སྐྱེ་བ skey.ba, √*jan* 'to be born' int., while སྐྱེད་པ skyed.pa, √*jan* caust., 'to procreate,' trans.

3. *a.* ལེགས་སློབ legs.slob, the fuller from is ལེགས་པར་སློབ་པ legs.par.slob.pa 'one who teaches properly'. ལེགས་པར legs.par, *samyak* 'properly' ; སློབ་པོ slob.po, *adhyāpayati* 'teaches'. By this the Tib. translator has tried to express the meaning of Skt. *upanetṛ* 'one who performs the *upanayana* ceremony and teaches the sacred lore', the Ācārya.

26

1. Skt. IP, 5,743.

2 *a*. བློན་པོ blon.po. This is the reading in both the editions of S. C. Das and Campbell. It cannot be reconciled with the original Skt. according to which one should read here བླ་མ bla.ma, *guru* for བློན་པོ blon.po, *mantrin* 'a minister.'

3 c. སྤུན་ཟླ spun.zla or simply སྤུན spun means *bhrātṛ* 'a brother'. This reading is not supported by the Skt. version.

4. c. In Skt. text omit *bhrātṛ* which is wrongly printed.

5. *d*. མ ma, *mātṛ* 'mother' evidently one's own (*sva*) mother (རང་གི་མ ran.gi. ma).

6. *d*. Mark the actual significance of Skt. *smṛta* in such cases. It is expressed in Tib. by བཤད bśad, *ukta* 'said'.

27

1. Skt. IP, 1,287.

2. c. ལག་འགྲོ lag.ḥgro. ལག lag or ལག་པ lag.pa is the honorific form of ཕྱག phyag, *hasta, bhuja* 'hand', 'arm'; and འགྲོ ḥgro or འགྲོ་བ ḥgro.ba means, $\surd$*gam* 'to go'. Thus the Tib. word is actually what Skt. *bhujaṅgama* is, of course, as it is understood by the Tib. translators. But, as the

orthodox Skt. scholars would say, *bhuja* in *bhujaṅgama* means *kauṭilya* 'crookedness', and not 'hand' or 'arm,' so *bhujaṅgama* lit. means 'one that moves crookedly.'

3. *c.* འཐུངས ḥthuṅs (another form འཏུངས ḥtuṅs) pf. of འཐུང་བ ḥthuṅ.ba., √*pā* 'to drink'. Mark the pf. form of the vb. is used here as n.

4. *d.* ཕེལ phel is pf. of འཕེལ་བ ḥphel.ba, √*vṛdh* 'to increase.'

5. *d.* For གོ go see *ante*, Note PD, 12.7.

28

1. Skt. PT. II.107.

2. *b.* བླུན་པོ blun.po or བླུན་པ blun.pa *jaḍa, mūrkha* 'stupid' is not in fact what Skt. *durjana* is, for which in Tib. we have སྐྱེ་བོ་ངན skye.bo.ṅaṇ.

3. c. According to Skt. *adṛśya* is མི་མཐོང་བར་བྱ mi·mthoṅ. bar.bya.

4. *d.* གནོད་པར་བྱེད gnod.par.byed means *bādhate* 'pains' 'troubles'

29

1. Skt. IP, 7,524.

30

1. Skt. SR, 82.63 (old ed.)

2. *b.* མཚུངས mtshuṅs, *sadṛśa* 'equal'. In Tib. *sādṛṣya* is མཚུངས་ཉིད་ mtshuṅs.ñid. In such cases ཉིད is to be understood, though it could not be put owing to the metre.

II

NĀGĀNANDA

1. 1*a*. ཉེ་བར་བཟུང་ནས lit. *upagṛhya* and not *upetya*.

2. 1*a*. ཕྱེ is imp. and pf. of འབྱེད་པ 'to opn'. Here it is used for ཕྱེ་ནས or ཕྱེ་སྟེ 'having opened', ནས or སྟེ being omitted for the metre.

3. 1*b*. ལ seems to signify here acc. referring to the meaning of the preceding sentence. See KA, 5*d* མིད་ལ་བསྔོས. Sometimes in translating into Skt. when used after a verb it does not add anything ; e. g. གོས་དོར་ལ (BC. VI. 63c), *aṃśukam*

utsasarja 'gave up the cloth' ; sometimes it is put between two imparatives and means 'and' ; e. g. བདག་ལ་ རབ་ཏུ་བྱིན་ལ འདི་ དང་ འདི་ སྣོམས་མཛོད (op.cit. VI. 61*c*) *mahyaṃ prayacchedam idaṃ gṛhāṇa*, 'give me this and take this.' See UV, 6[d].

4. 1*d*. ཕྲག་དོག་གིས་ lit. *īrṣyayā* 'with jealousy.'

5. 1*d*. ཁྱོད་ལ lit. *tvam* 'you,' sing. num., the sign of the plu. num. is omitted owing to the metre. The case is the same also with 2*d*.

6. 2*a*. སྒྲ་སྒྲོགས *rāvaṇa*, n. 'screaming,' 'crying,' 'roaring;' but here considering the Skt. metre one may read *rāvaṇa* in same sense. We may, however, read *āḍambara* which means among other things 'a kind of drum,' and 'the sounding of a trumpet as a sign of attack.' Undoubtedly the last sense is suitable here. In Skt. version the reading is *āvalgibhiḥ*, *āvalgin* means 'jumping.' It has no connection with Tib.

7. 2*b*. ལོགས་སུ་ལྟ་བ *valitadṛṣā* 'having the eyes turned towards.' The reading *calita* or *lalita* found in different editions for *valita* as suggested here from Tib. are obviously not good. For *valita* see N. 11. 4. where བསྒྱོགས is used for it.

8. 2. 2. དགའ་བར་བྱས་ཏེ *nāndyante*, lit. *nāndīm kṛtvā* 'after the recital of the benediction (*nāndī*)'.

9. 2. 4. ཉེ་བར་བསྙེན་པ lit. *upasevin* 'attending on', 'doing homage'. The original reading *upajīvin* means 'living on', 'subsisting by.'

10. 2. 7. ཁོ་བོ་ཅག. ཁོ་བོ first pers. (*asmad*), ཅག termination of plu. of pers. pron.; ཁོ་བོ་ཅག་གི *asmākam*. See 2.11.

11. 2. 17. ཚིམ་པ 'to be contented'. ཀུན་དུ་ཚིམ་པར་གྱུར 'satisfied'. Skt. *āvarjita* 'gained over', 'attracted' or 'pleased'.

12. 3*a*. ན is a sign of loc. and cond. Being added to a verb, as in the present case, it may be translated by 'when'.

13. 3*a*. གནས་པར་བྱ is, in fact, fut. though in the original Skt. there is the use of pres. Sometimes in Skt. pres. is used in the sense of the near fut. (*bhaviṣyatsāmīpya*). Accordingly fut. is here employed in Tib.

14. 3. 2. In Tib. ཆོན for Skt. *nepathya* 'retiring-room' is omitted.

15. 3. 5. ཅིའི་དོན་དུ lit. means *kimartham* 'for what,' 'why'.

16. 3. 7. The other form of ཇོ་བོ is ཛེ་བོ. In the same sense ཛེའུ and ཛེ་རིགས are also used.

17. 3. 8. ཡིད་བྱུང is the reading in the X. This is found also in other places in the sense of *nirviṇṇa* or *jātanirveda* 'disgusted with', 'loathing'. Elsewhere in the text ཡིད་དུ་བྱུང་བ is used for *viṣāda* 'dejection', 'sadness'; e.g., ཡིད་དུ་བྱུང་བ་དང་བཅས *saviṣādam*. We have also ཡིད་དབྱུང་བ, *udvignamānasa* 'anxious', 'disquieted'. དབྱུང is regarded as a form of འབྱིན་པ 'to turn out'. Accordingly in such cases བྱུང seems to be the pf. of དབྱུང་བ 'to turn out'. བྱུང is also the pf. of འབྱུང་བ 'to go forth', 'to come forth', 'to arise', 'to appear'.

18. 3. 14. For འཛུག་པར་བྱེད, *praviśāmi*, Skt. reads *tiṣṭhāmi*.

19. 4. 1. སྐབས་དབྱེ་བ lit. means in Skt. *prakaraṇa-* or *prakṛta-unmīlana* 'the opening of the subject which is proposed', and as such it is what in Skt. is *āmukha* 'prologue or prelude to a drama'.

20. 5. 2. After the first word ཀྱི there is, in fact, in X གང་གིས་ཚེ, but it hardly gives any appropriate sense. In the sense of *yadā* or *kadā* we should read གང་གི་ཚེ, but it cannot be construed properly. We may therefore read here simply གང་གིས omitting ཚེ meaning thereby *kena* 'why'.

21. 5. 2. ཏོ is a terminative ptcl. used after ན, ར, and ལ.

22. 5. 3. རབ་ཏུ་དད་ བྱོས lit. *prasādaṃ kuru.*

23. 5. 4. ཕྱིར adv. from ཕྱི 'backward,' and ཟློགས pf. of ཟློག་པ 'to cause to turn'.

24. 5. 4. ཤིག, ཅིག, and ཞིག, all ptcls., used after verbs denote the imp. mood.

25. 6c. Lit. ལྷག་མ *avaśeṣa* 'remainder', and འབྱུང་བ 'that which comes forth'; thus lit. the two words together mean 'that which becomes remainder (after the father has taken his food)'.

27. 7*a*. Here *prakṛtayaḥ* in Skt. is in the sense of ministers of a king and this is quite clear from Tib. བློན་པོ་རྣམས.

28. *7a.* Lit. ཡིད་ལ་རིག་པ is *manaḥsaṃvid* 'comprehension of the mind.' Skt. *manoratha* in Tib. is ཡིད་ཀྱི་ཤིང་རྟ lit. 'the wooden horse of the mind' ; here ཤིང་རྟ 'wooden horse' is for 'a chariot (*ratha*)'.

29. 7. 7. ཉམས་པར་བྱེད་པ lit. *vināśaka* 'destroyer' ; while *hataka* means 'cursed', 'wretched'.

30. 7. 7. ཡབ་ཀྱི་ངོར་ཡིན lit. *tāta-mukhe asti* 'is in the mouth of the father.' It seems to imply that if his father says he would do so. Thus figuratively it corresponds to Skt. *tātānurodhāt* 'for the sake of the father'.

31. 7. 9. ཅི་ཞིག་བྱ lit. *kiṃ kartavyam* .

32. 7. 10 After this add : मातङ्गो राज्यं हरिष्यतीति शङ्कसे । यद्येवं ततः किं स्यात् । ननु स्वशरीरात्प्रभृति सर्वं परार्थमेव मया परिपाल्यते । यत्तु स्वयं न दीयते तत्तातानुरोधात् । तत्किमनेनावस्तुना चिन्तितेन । वरं ताताज्ञैवानुष्ठिता ।

33. 7. 10. རྗེས་སུ་བསྟན་པ་ lit. *anuśāsanam* 'instruction', 'precept', 'command'..

34. 7. 10. བསྒྲུབ་པར་བྱ is generally *vidheya,* here 'to be carried out'.

35. 7. 13. Evidently there is some confusion in the Tib.

version, as *dūrīkṛta* (རིང་དུ་བྱས་པར་གྱུར) should have been used with *samitkuśa*°. In Skt. text there is no *śūnya* 'vacant', Tib. སྟོན་པ. It is to be noted that while in Skt. *upayukta* is used in the sense of 'consumed' in Tib. it (ཉེ་བར་མཁོ་བ) means 'necessary' or 'desirable'.

36. 7. 16. After the Skt. passage (p. 50) ending in स्थानं वर्तते add: तदितो मलयपर्वतं गत्वा किञ्चित्तस्मिन निवासयोग्याश्रमपदं निरूपयेति। तदेहि मलयपर्वतमेव गच्छावः।

37. 7. 19. ཤིང, *vṛkṣa* 'tree'.

38. 7. 19. འཛིན་པ lit. *grāhin* 'taking'.

39. 7. 19. ཡོངས་སུ་བསྐྱོད་པ *parikṣobha* 'shaking about'. For this in Skt. we have *utsaṅga* 'association'.

40. 7. 19. For བཟང, *bhadra* 'good', there is nothing in Skt.

41. 7. 19. བསྐུས is pf. of སྐུ་བ 'to rub with', 'to apply on'.

42. 7. 20. For Skt. *utkaṇṭhita* 'anxious' in Tib. we have འདོད་ཅན་ or འདོད་ལྡན, but here we have simply འདོད་པ evidently in the above sense.

43. 7. 20. Strictly མཛའ་བོ is in Skt. *snigdha* 'affectionate', 'friendly', and དགའ་བ is *priya* 'dear'.

44. 7. 24. དེ་ལྟར་ཡང *tathā ca* and not *tathā hi* as given above.

45. 8*b*. ཆུ་གཏེར. ཆུ *jala* 'water', and གཏེར *nidhi*, *kośa* 'treasury' ; thus ཆུ་གཏེར lit. 'repository of water', *e.g.*, 'the ocean'.

46. 9*a*. འཆད generally 'to explain' (*vyākhyā*).

47. 9. 7. སྟུག (so in X) is for སྟུག་པོ (see 7. 19) *ghana* 'dense.' Or the reading should be སྟུགས.

48. 9. 8. Skt. *surabhi* means 'sweet-smelling', 'fragrant', as well as 'a cow'. Its Tib. equivalent བ (as used here) means 'a cow'. Accordingly *surabhihavis* is taken by the Tib. translators to mean 'ghee made of the cow milk'.

49. 9. 12. ནགས་ཚལ. In Tib. ནགས is simply a *vana* 'forest,' and ནགས་ཚལ *taruṣaṇḍa* 'a grove' or 'a grove of trees'.

50. 10*d*. For ཀློག་པར་བྱེད the X has སྒྲོག་པརཾ ,*uccāryate*, or *paṭhyate*. In the Tib. text the latter reading is to be retained.

51. 10. 1. ཉེ་བར་མཚོན་པར་བྱའོ lit. *upalakṣayāvaḥ* is in the same sense.

52. 10. 7. ཀྱུ་ར in the sense of Skt. *ālavāla* 'a basin for water round the root of a tree' is not in the dictionary of S. C. Das. The other word for it is ར་བ.

53. 11. 2. Lit. སེམས་བདེ་བ is *citta-sukha* 'happiness of the mind'.

54. 11. 4. According to Tib. ཙ་ ཁམ་ནང་ན་ གནས is *kabala-garbha(madhya)sthita darbha* 'the *kuśa* grass that remains in the mouth'.

55. 12*b*. ངེས་པར་ཡིད་འཕྲོག *nirhāriṇī*, lit. means 'that which surely takes away (the mind)'

56. 13*d*. Adding འདོད *kāmaye* 'I desire' Tib. here amplifies the text. Lit. the last line means in Skt.: *abhivāñchita-prasiddhiṃ kāmaye*.

58. 13. 2. Evidently the reading གླུ་དག་བླངས་ནས་ *gītvā* 'having sung' in the Tib. text is wrong, for due to singing there cannot be any fatigue of the finger. The Skt. text gives us the actual reading *ciraṃ khalu vāditam*. The word *vādita* means '(you) have played on a musical instrument'. Accordingly one may read here རོལ་མོས་ *vāditena*, for གླུ་དག་བླངས་ནས.

59. 13. 12. Skt. *tiṣṭhet* is expressed by སྡོད་པ་སྲིད. སྡོད་པ √*sthā* 'to sit', 'to stay'. Mark that the potential mood is made here by using the word སྲིད lit. meaning 'possibility'

57. 13. 17. ཟད, *kṛtsna* 'all', *kevala* 'only'. In the sense of *na kebalam* 'not only' we have the following phrase with it, which is often used : འབའ་ཞིག་ཏུ་མ་ཟད.

60. 14[c]. For Skt. *sakala* 'all' Tib. reads འབྲས་དང་བཅས, *saphala* 'fruitful', 'successful'. This shows that the Tib. translators misread *sakala* for *saphala*. It can be inferred from this fact that the MS. before them was either in Nagari or Bengali script.

III

UDĀNAVARGA

1

1. *b*. ཤེས *jñāna*, བགྱིས (pf. of བགྱིད་པ, elegant form of བྱེད་པ, √kṛ 'to do') *kṛta*; thus ཤེས་བགྱིས is lit. *jñāta* 'known'.

2. *d*. Read ལ་ after ཁྱོད. Lit. the Skt. of this line is *tava udbhavo na bhaviṣyati*.

2

1. *d*. In Tib. there is nothing of Skt. *kutaḥ*. འཇིགས་པ་མེད lit. *na bhayam*.

4

1. *d*. ཐོབ་པར་འགྱུར lit. *prāpto bhavati* or *prāpsyati* 'attains' or 'will attain,' and not *edhate* 'increase.'

5

1. *b*. This line in Skt. would be *janyate prajñayā tṛptir*, and not *śreyasī* (text *śreyasi*) *pra°*, སྐྱེད meaning √*jan* (causative) 'to produce'.

2. *c* and *d*. Lit. in Skt. *prajñayā tṛptaḥ puruṣaḥ tṛṣṇāvaśo na bhavati*.

6

1. *d*. རྟོགས་པར་གྱིས (གྱིས is here imp. of བགྱིད་པ for བྱེད་པ 'to do,') lit. means *jānīhi* 'know'. For the use of ལ here see Note, NA, 3.

8

1. *c*. བྱས་ནས *kṛtvā* and not *karoti* as in the original Skt.

2. *d*. ཟློག་པ is often used in the sense of *viparyāsa* 'over turning', *nivāraṇa* 'keeping back' ; as a verb it also means

'to cause to return', 'to send back,' etc. Here with མངོན་དུ 'abhi'- it means 'to devastate'.

9

1. *c*. Lit. this line is in Skt. *pramādasevanaṃ na kuryāt*.

2. *d*. *lokavardhanaṃ na kuryāt* 'should not increase the worldly affairs'.

11

1. *d*. འདམ་རྫབ་ལས is *paṅkāt* 'from mud' and not *paṅkasanna* 'sunk down in mud' as in the text.

13

1. *a*. བླང་བྱ་ཞིང, *ādadīta* '(one) should accept'. This line means that one should accept one's own gain, *i. e.* what one can gain. The Skt. reading *nāvamayeta* seems, according to the Tib. translators, to imply *ādadīta*.

2. *b*. For the use of ལ after གཞན་གྱི see Beckh's note in his edition of the text. I think གཞན་གྱི means *anyadīya* or *parakīya* 'belonging to other', as བདག་གི means *ātmīya* 'belonging to the self', or *māmaka* 'belonging to me'. The pcl. ལ used after it is in the loc. case. Lit. the line *b* in Skt. is *parakīyeṣu spṛhāṃ na utpādayet*.

15

1. *b*. In the printed text the reading is ཀུན་གྱིས but as the inst. case cannot be construed here the reading should be °གྱི gent. In Xylographs inst. and gent. signs are often confounded.

2. *b*. དེ་བཞིན is *tathā* and not *atha*. It seems that either the Tib. translators read *athāpi* of the Skt. text for *tathāpi* or their MS had the wrong reading.

3. *d*. རྫོགས་སངས་རྒྱས is *Sambuddha* and not *Buddha* (སངས་རྒྱས).

16

1. *b*. This Skt. text is translated figuratively there being much difference, for while in Skt. there is *bhavāya vibhavāya ca* (c), Tib. has *bhavasya vibhavasya ca* (c); for Skt. *dvaidhā* (c) Tib. reads *ubhaya*, or *dvaya* (*d*); for Skt. *yogān* (*f*) Tib. *yogāt* (e); for Skt. *atikramet* (*f*) Tib. *atikarmāya* (e); and for Skt. *śikṣeta* (e) Tib. *śikṣasva* (*f*). Read གྱིས in *d* for ཀྱིས which is wrongly printed.

17

1. *a*. ཉེས་པར་སྤྱད་པ lit. *duścaritam*. Similarly ལེགས་པར་སྤྱད (c) is *sucaritam*.

2. *b*. For *śocate* Tib. *tapyate,* strictly *tāpo bhavati,* the word *gata* being put in gen. (སོང་བའི). Similarly Tib. reads in Skt. : *sugatiṃ gatasya ānando bhavati* (*d*).

18

1. *a*. According to Skt. མ་སྨྲས་ན would give the reading *abhāṣaṇam*, lit. *abhāṣite*.

19

1. *a*. སྨད་པ་ and སྨོད་པ n. *adhikṣepa, nindā* 'blame, slander'; and also v. *adhi-√kṣip, √nind* 'to blame, slander'. སྨད་པ is also pf. of སྨོད་པ *√nind* 'to slander, blame'. One may therefore read here སྨོད་པར་བྱ་བ for སྨད་པའོ as in the Text and also in Beck's edition. The phrase lit. means *nindanīya* 'one who deserves to be blamed'. Similarly བསྟོད་པར་བྱ་བ, *stutya* 'one deserves to be praised'.

20

1. *a*. བྲག 'rock'. It is evidently used here to imply Skt. *ekaghana* 'consisting of a mass of solid stone.'

2. *d*. Tib. here amplifies Skt. writing *prakampate* (རབ་ཏུ་གཡོབ) for *kampate* 'moves'.

21

1. *b*. ལོ is for ལོ་མ (·cf. Skt. *loman*), *parṇa* 'leaf.'

2. *d.* ཇི་ལྟ means 'if looked into,' 'when examined.'

3. *d.* སྨད་འོས *nindārha* 'blamable.'

22

1. *b.* For Skt. *divija* 'divine' Tib. lit. *deva-viṣaye* or *deva-deśe* 'in the country of gods' (ལྷ་ཡུལ).

23

1. *a.* ནང *madhya* 'middle.' མི་ནང་ན lit. *manuṣya-madhye* 'among men.' See c.

2. *b.* Strictly གནས་པ is *tiṣṭhāmaḥ* in Skt., and not *viharāmaḥ* for which we have བཞུགས་པ. See UV, 15*a*.

3. *c.* འཚོ་བ is for འཚ་བ་ཅན as in *a*.

25

1. *b.* For Skt. *kāma-* 'desire' Tib. actually *prīti-* or *ānanda-* (དགའ་བར). In the Skt. text for *nipātinaḥ* there is, in fact, *nipādinaḥ* in the edition.

26

1. *b.* ཡིད་མགྱོགས་ suggests *manojava*, མགྱོགས meaning *java* 'swift' or 'swiftness But we require here *manobhava*

or *manomaya* as in the Pali version. The Tib. translators read *-bhava* for *-java*.

2. *e*. In Skt. text one should read *taṃ* for *te*. Tib. ཐོབ or ཐོབ་པ, *pra-*$\sqrt{}$*āp* 'to get,' does not convey the sense of Skt. *anveti* 'follows.'

IV

BUDDHACARITA

1

1. *a*. *muhūrta* 'a moment' or 'a period of 48 minutes' is taken in Tib. as *muhūrtamātra* (ཡུད་ཙམ) 'just measuring a moment or a period of 48 minutes'.

2. *c*. or Bhārgava or Paraśurāma we have sometimes ངན་སྤོང་སྐྱེས or ངན་སྤོང་བུ.

3 *d*. མི་མཚོག lit. *narasamūha* 'a multitude of men'.

2

1. *a*. Generally for *viśvasta* 'full of confidence' or 'trusted' and *viśvāsa* 'confidence' we have in Tib. ཡིད་བརྟན་པ

dṛḍha- or *sthira-manas* 'firm-minded'. The lit. meaning of བློ་ཕབ is *prajñāpatita* 'one who is thrown into wisdom,' བློ here meaning *prajñā* or *buddhi* and ཕབ pf. of འབེབས་པ 'to throw down.'

2. *b*. The printed text reads གནས་པར for གནས་པའི.

3. c. གཟིགས་པ is the hon. form of མཐོང་བ and ལྟ་བ (*avalokana, darśana*) 'to see.'

4. c. ངལ་གསོས. ངལ་བ *śrama* 'fatigue', and གསོས another form of pf. of གསོ་བ, *poṣaṇa* 'to nourish' and *pratividhāna, cikitsā* 'to cure'. Here གསོས is used in the last sense. Thus ངལ་གསོས means *viśrānta* 'reposed.'

3

1. *a*. Lit. མེད་དོན is *abhāvārtha,* for the absence', and not *nivṛttyartha* 'for the cessation.'

2. *b*. Lit. དཀའ་ཐུབ is *duṣkara* 'difficult to do'.

3. c. Generally རྗེས་སུ is the Skt. prefix *anu-* (see BC, 1 *b*), though it is used here for *anuvartitā* 'the state of one that follows,' the Tib. equivalent to which is རྗེས་སུ་

འཇུག་པ་ཉིད. It is only owing to the metre that this fuller form could not be used here. Such cases are often found.

4

1. *a.* མངོན་པར is generally for the Skt. prefix *abhi-*, while *ava-* is variously expressed, for instance, by ཀུན, ཀུན་དུ, ཀུན་ ནས, etc. See Foucaux, p. 171.

2. *b.* Mark here the use of ཞིང.

3. *b.* འཁྲུ་བ 'to bathe', here it is in the causative sense.

5

1. *a.* མཁའ་ལྡིང lit. one that soars (high) in the sky. མཁའ *ākāśa* 'sky', and ལྡིང *utpatana* 'going upwards'.

2. *a.* མགྱོགས་འགྲོ is the lit. translation of *turaṅga* 'going quickly, *i.e.* a horse' (for the first part of the word cf. √*tṛ* and √*tvar*), མགྱོགས(པ) meaning 'swift' and also 'swiftness,' 'speed' (*java*) as in *a*, and འགྲོ་བ, √*gam* 'to go.'

3. *b.* རྗེས་སུ་འོངས is lit. *anvāgata*. འོངས is pf. of འོང་བ 'to come (*āgamana*).'

4. *c.* འདིས is here *anena* 'by this', and not *ayam* 'this'.

6

1. *a.* ཐམས་ཅད་ནས is *sarvataḥ* lit. 'from all sides' and not *sarvathā* 'in every way' for which we have ཐམས་ཅད་དུ.

2. *b.* བཟུང and ཟུང are pf. of འཛིན་པ 'to seize, grasp', Skt. √*grah*. Its ft. is གཟུང. But sometimes this form is taken as pf. The forms གཟུང་བ, བཟུང་བ, and ཟིན་པ are found in all tenses.

3. *d.* For དག་པ, Skt. *śuddha* 'pure', the actual reading in the printed text is དག་ལ, but it does not give any appropriate sense.

4. *d.* དེ་འདྲ lit. *tādṛśa* 'like that,' while འདི་འདྲ is *īdṛśa* 'like this.'

7

1. *a.* and *b.* Lit. གུས་པ་ མེད་ལ means in Skt. *bhakty-abhāve* 'in the absence of devotion', གུས་པ meaning *bhakti* 'devotion' and མེད་ལ *abhāve* 'in absence'. According to Skt. གུས་པ is here for གུས་པ་ལྡན as in *b* and *c* meaning *bhaktimat* or *bhakta* 'devoted' or 'devotee.' Similarly ནུས་པ, Skt. *śakti* 'ability', is to be taken as ནུས་པ་ལྡན as in *c* meaning *śaktimat* or *śakta* 'able.'

2. *d.* ས་ (*bhū*) སྟེང (*tala*) lit. *bhū-tala* 'the surface of the earth.'

8

1. *a* and *b*. Mark here the use of the gen. ཁྱོད་ཀྱི, *tava* 'your.' It should have been employed before the adj. སྐལ་བ་ཆེན་པོའི་ *mahābhāgena*. འདིས should also have been used just after ལས.

2. *d.* གཞན་དུ་ (*anyatra* 'in another place or direction') ཕྱོགས (*mukha* 'face ') lit. means 'one whose face is turned in another (direction)', *i.e. prāṅmukha* 'having the face turned away.'

9

1. *b*. For *abhimukha* lit. 'with the face turned towards', *i.e.*, 'friendly disposed' we have in Tib. མངོན་ཕྱོགས, but here is མཐུན་ཕྱོགས in the same sense. མཐུན or མཐུན་པ means *anukūla* 'favourable', and ཕྱོགས *diś* or *mukha* 'direction'.

10

1. *a*. བཟུང. See note, BC, 6.2. In Tib. pf. forms are often used where in Skt. there are present ones.

2. *b*. For བསྟེན་པ suggested by me according to Skt. Weller reads བསྐྱེད་ལ which with the preceding word ཕ would suggest in fact *pitā janayati* 'the father produces'.

3. *c*. This line in Tib. is translated very freely. Lit. it would mean in Skt. *āśā-* or *tṛṣṇā-cintayā saṅgo jāyate* 'attachment comes into being through the thought of expectation or desire.' For *āśayā śliṣyati* Johnston reads *āśayāc chli°*.

4. *c*. There is nothing in the Tib. text for Skt. *jagat*.

5. *d*. བྱེད་པ་མེད་པ. Strictly it means *niṣkaraṇa* 'without action' and not *niṣkāraṇa*. In Tib. *kāraṇa* is རྒྱུ or བྱེད་རྒྱུ.

11

1. *d*. Weller reads གནས after འགྲོད་པའི. It would give the reading *padam* 'place.' But according to Skt. *vanam* we require here ནགས in Tib.

12

1. *a*. དེ་སྐད in Skt. *evam*, fig. *iti*. See དེ་ལྟར for *iti*, BC, 19*c*.

2. *b*. རྗེས་སུ་བསྔགས་པ is Skt. *anuśaṃsa* (*Divyāvadāna*,

p. 92, etc.) and is the same as *ānisaṃsa* in Pali, meaning 'privilege', 'comfort', 'reward'. Accordingly the reading *ānṛśaṃsa* in Cowell's edition cannot be maintained and Johnston has rightly corrected it.

13

1. c. འབིགས་བྱེད་པ (Weller reads ལ for པ) is used also for the Vindhya mountain. The Tib. root འབིགས་པ in meaning is Skt. √*bhid* 'to pierce.' The Tib. translators appear to have taken the last part (*i.e.*, *-dara*) of *Mandara* as connected with or derived from √*dṝ* 'to pierce'. In fact *Mandara* is from √*mand* 'to rejoice, be glad' meaning 'pleasant, agreeable, charming.'

14

1. *a.* Here འདི is to be construed as འདིས, Skt. *anena.*

2. *d.* བློ་ཕེབས fig. for *amuktaviśrambham* . ཕེབས is pf. of ཕེབ་པ, an hon. verb for 'to come, arrive'. *Cf.* བློ་བབ (BC, 2*a*) for *viśvāsa*.

15

1. *a.* According to Tib. སྐྱེ་བ there should be either *jāti-* or *janma-* in Skt., and not *jarā* as in Cowell's ed. for which we have རྒ་བ

19

1. *b*. According to Tib. གནས one should read in Skt. *sthitaḥ* for *sthiraḥ*.

2. *c*. དེ་ལྟར lit. *evam* or *tathā* (BC, 23[d]) and not *iti* in Skt. See BC, 25[a].

3. *c*. For *dāyāda* 'heir' we have here སྦྱིར་བྱ. The verb སྦྱིར་བ means 'to grant, give', and བྱ is the ft. or gerundive of བྱེད་པ 'to do'; thus སྦྱིར་བྱ lit. means 'one to whom (something) is to be given'.

20

1. *c*. བདག་པོ lit. means in Skt. *pati* 'lord, master, owner', not strictly *dāyāda* 'one entiled to a share of patrimony, an heir'.

23

1. *a*. For *evamādi* in Skt. Tib. has དེ་ལ་སོགས་ which lit. means *tadādi*.

3. *d*. The verb ཞུ་བ is chiefly used in addressing one's superiors and also in politeness between equals, signifying 'to ask, to request, to beg, to petition.' As a subst. it means

'request, petition' ; or 'enquiry, question'. བྱ after ཞུ is ft. of བྱེད་པ, √*kṛ* 'to do.'

3. *d.* གྱིས is imp. of བགྱིད་པ elegant form of བྱེད་པ 'to do,' meaning *kuru* 'do.'

25

1. *d.* For *kṛtāñjali* Tib.lit. *yuktāñjali* reading ཐལ་མོ་ སྦྱར་ ཏེ, lit. *añjaliṃ yuktvā* 'with folded hands'.

26

1. *c.* For Skt. *sīdati* 'sinks into distress, becomes dejected' Tib. simply འགྱུར་བ (*d*) which may mean *vikriyate* 'undergoes unnatural condition'. The rendering ཡིད་ཞུམ་པར་འགྱུར, Skt. *viṣīdati,* would have been very clear.

27

1. *b.* Note here that the verb འབྱུང་བ, Skt. *jāyate* or *utpadyate* 'to come forth, arise' though intransitive is used here as transitive meaning *janayet* or *utpādayet* 'would produce'. Or taking འདི་ལྟ་བུས as instr. one may construe the sentence thus : *anena tava niścayena kasya bāṣpaṃ notpadyate.*

2. *d.* Mark how the significance of Skt. *kiṃ punaḥ* is ex-

pressed in Tib. by སྨྲོས་ཅི་དགོས lit. *ḳathaya ḳiṃ prayojanam* 'say what is the necessity (of speaking of the heart affected by love)'.

28

1. *a.* For མལ Weller reads ལམ, Skt. *mārga* 'a path' taking it in the sense of *gamana-*, 'going'. According to Skt. the reading seems to be མལ, Skt. *śayana-* 'bedstead'.

2. *b.* ཤིན་ཏུ་གཞོན་ནུ, Skt. *suḳumāra* 'very delicate or soft' is to be taken here for ཤིན་ཏུ་གཞོན་ནུ་ཉིད, Skt. *sauḳumārya* 'the state of being very delicate'. The word ཉིད which means 'certainty', Skt. *eva,* and is often used to make nouns from adjectives is omitted here owing to the metre. It is found that in Tib. sometimes ཉིད is omitted though it is absolutely required, and sometimes it is inserted though t is not required at all. See BC, 40[a].

29

1. *d.* ལྷ་ཡིས lit. *devena.*

2. *d.* བྱེད་དུ་བཅུག་པ, Skt. *ḳārita* 'got done.' Note causatives are generally formed by adding འཇུག་པ (pf. བཅུག, ft.

གཞུག, imp. ཆུག) 'to put, cause, make' to the root of the infinitive.

3. *d.* For Skt. *eva* Tib. reads *iva.* (འདྲ).

30

1. *a, c* and *d.* The Tib. text is somewhat amplified: In *a* ངེས་པར, Skt. *niścita,*, and in *c* རྟ, Skt. *aśva* are added. In *d.* Tib. *śokasthāna* (མྱ་ངན་གནས) is for Skt. *śoka.*

2. *c* and *d.* ཉེ་བར་ལེན་དེ (lit. *upanīya* or *upānīya* which seems to have been for *upānaye 'ham* for the actual reading *upānayeyaṃ* in the text) being put before the adjective followed by the noun (མགྲོགས་འགྲོའི་ རྟ), the Tib. construction is rather peculiar.

31

1. *c.* སྡུག, Skt. *iṣṭa, kānta, priya* 'agreeable', 'dear', 'lovable' is used here for *-lālasa* 'ardently desirous of' in *b.*

2. *c.* གོ is a ptcl.

32

1. *b.* བསྐྱེད་པ is Skt. *utpādana* 'production or generation', but it is used here in the sense of *-vardhana* 'growing up'.

2. *d.* Tib. reads *devīṃ* (ལྷ་མོ) for *deva* in the Skt. text.

34

1. *a.* གྲགས་པ་འཛིན may mean simply *Yaśodhara* 'maintaining glory', and not *Yāśodhara* 'the son of *Yośodharā*, Siddhārtha's wife.

2. c. The Tib. reading བཞིན་པ as given by Weller is doubtful. Skt. *vyasana* 'bad practice, evil habit' is translated into Tib. variously according to different shades of its meaning; *e.g.*, in BC itself (III. 46*a*) we have རྣམ་པར་ཞེན་པ for it, meaning *āsakti* 'attachment;' in NA, 1. 2, གདུང་བ 'lust, excessive desire'; in *Mahāvyutpatti*, ed. Sakaki, 6956, ཕོངས་པ *vipad* 'danger' (ཆོས་ཀྱིས་ (ཀྱི?) ཕོངས་པར, Skt. *dharmavyasana-*).

36

1. *a.* For *Rāghava* Tib. lit. *Raghu-putra* (རགྷུའི་བུ).

2. *a.* Mark that Tib. reads *Sumitra* (བཤེས་བཟང) for *Sumantra* well-known in the *Rāmāyaṇa*.

3. *b.* As a ptcl. སྟེ is a sign of the gerund used after ས.

37

1. *a.* For Skt. *ṛte* 'without' Tib. འདོར in the sense of *tyaktvā* 'having left'.

2. *c.* བཙུན་མོ is an hon. term for a woman of rank, queen, *rājñī*, and འཁོར means *parivāra* 'attendants' ; both the words taken together mean the queen and her attendants, and for this the Skt. word is *antaḥpura* 'harem' meaning thereby those who live in the harem, *i.e.* the queen and her attendants.

38

1. *b.* སྨོས (imp. of སྨྲ་བ 'to say)' lit. *kathaya* 'say', and not *vācya* 'to be said.'

39

1. *d.* Note here that the pron. སུ, Skt. *kaḥ* is used at the end of the sentence, and here is a case which is rare.

40

1. *a.* རྣོ་བ is Skt. *tīkṣṇa* 'sharp, hot' ; *taikṣṇya* in Tib. is རྣོ་བ་ཉིད, but ཉིད is omitted here. See note, BC, 28. 2.

41

1. *d.* བཀའ་དྲིན, Skt. *prasāda* 'favour' ; and མཛོད, Skt. *kuru*, is imp. of མཛད hon. form for བྱེད་པ, √*kṛ* 'to do.' Thus བཀའ་དྲིན་མཛོད is *prasīda* in Skt.

42

1. *d.* བཀའ་སྩལ. བཀའ Skt. *śāsana*, *ājñā* 'order, command,' and sometimes simply *vacana* 'speech.' It is an hon. form. And སྩོལ་བ (pf. སྩལ) means √*dā* 'to give'. Thus the phrase བཀའ་སྩོལ་བ though generally √*vad*, √*gad*, etc. 'to say,' in fact means *śāsti* or *ājñāpayati* 'orders', 'commands', and is used when the speaker is a honoured person. Hence the speaker being the Buddha བཀའ་སྩལ is the equivalent to *jagāda* 'said.'

2. *d.* ཏུ is a terminative ptcl. used after ན, ར, and ལ.

43

1. *b.* ཐོང imp. of གཏོང་བ, Skt. √*tyaj*, *ut*-√*sṛj* 'to give up.' ཅིག, ཞིག, and ཤིག when used after verbs signify the imp. mood. It may, however, be noted that they signify rather the subj. present or precative mood. See BC, 51*c*; 55*a*. For their use see Note, PD, 3.2.

44

1. *c.* གང is Skt. *yad* and not *yadi*, Tib. གལ་ཏེ 'if'.

2. *b* and *d*. Mark that འདོར་ or འདོར་བ in *d* is caustative, while it is not so in *b*.

3. *b*. Skt. *mumukṣayā* is omitted in Tib.

45

1. *d*. Here for Skt. *kva* used twice there are *kaḥ* and *kā* (ཀཱ) in the Tib. text.

46

1. *a*. For Skt. *aṇḍa* 'egg' Tib. is in fact སྒོ་ང and not སྒོང; so *aṇḍaja* should be in Tib. སྒོ་ང་སྐྱེས།, but here we have སྒོང་སྐྱེས་ This is simply owing to the metre.

47

2. *b*. Weller reads འབྱེད་པ, Skt. *unmīlana* 'to open' for འབྱིད་པ 'to disappear' amended by the present author.

2. *d*. According to Tib. the construction is *me prāṇinām ca mataḥ*, but in Skt. one may construe: *tathā prāṇinām saṃyogo vipragogaś ca me mataḥ*.

48

1. *b*. For Skt. *parasparam* Tib. seems to read *punaḥ punaḥ* (ཕྱིར་ན). In fact it has *punaḥ*, but owing to metre it is to be taken to mean *punaḥ punaḥ*.

49

1. *a*. and *b*. Mark the slight change of the expression in Tib.

2. *d*. Tib. translates here the text figuratively: *na bhaviṣyati* (*iti*) *kathaya kiṃ prayojanam* (འགྱུར་བ་མ་ཡིན་ སྨྲོས་ ཅི་ དགོས), the last part of which (*i.e.* སྨྲོས་ ཅི་ དགོས) is also for Skt. *kā kathā* in the *Catuḥśataka*, 285*d*. སྨྲོས is pf. and imp. of སྨྲ་བ 'to call, remark, or assert.'

50

1. c. Weller reads འབབས as in the text, but what it means is not quite clear. Skt. *lambate yadi tu snehaḥ* may be taken to mean 'But if (your) attachment (or love) rests (on me)'. In Tib. འབབ་པ (pf. བབ or བབས) is used in the sense of Skt. √*pat* 'to move downwards,' 'to come down,' 'to fall down'. We may therefore read here བབས and not འབབས taking the former in the sense of Skt. *patati* as an equivalent to *lambate* for which in Tib. we have འཕྱང or འཕྱངས.

54

1. *a*. དྲ་བ, *jāla* 'web' is to be taken here for དྲ་བ་ཅན. Similarly in *d* ན་ཚོད, Skt. *vayas* 'age', is to be taken for ན་ཚོད་མཉམས, lit. 'of equal age', *i.e.* a *vayasya* 'friend.'

57

1. *d.* Weller wrongly reads ཁྱིད་ for ཁྱད་. ཁྱད་པ is *viśeṣa* 'distinction' in Skt. འཕགས་པ་རྣམས་ཀྱིས, *āryaiḥ;* which is not in the Skt. text is added in Tib.

61

1. d. Note here the employment of ལ. In double imperative or precative expressions ལ is used after the first verb, and it has the force of 'and' ; *e.g.* སོང་ལ་ལྟོས་ཤིག *gaccha paśya ca* go and look'. See BC, 62*d* : རབ་ཏུ་ བཞེས ལ་ གསོལ་ མཛོད, *pratīccha, ānaya (ca)* 'take and bring'.

62

1. *a.* The reading འདོད་པ་སྙིང་པོ་ལས lit. *kāmasārāt* 'owing to the essence of desire', is not better than *kāmam ārād* found in Skt. text, the latter meaning 'according to desire (*kāmam*) near (or far).'

2. *d.* གསོལ་མཛོད lit. *prārthanām kuru* 'request,' but here it gives a different sense, *ānaya* 'bring.'.

65

1. *b.* Read, as in the edition of Johnston which reached

the author after the text is printed, *saṃbhṛd* for *saṃvid* as in Cowell's edition, and *dhṛti-* for *dhṛta-*. Both the readings are supported by Tib. In *b* བརྟན 'firm' is apparently to be taken for བརྟན་ཉིད 'firmness' answering to Skt. *dhṛti;* and འཆང་བ means 'to hold', 'to keep' corresponding to Skt. √*bhṛ*. In *d* གྱོན་(པ) meens *pari-*√*dhā* 'to put on,' 'to dress' ; this sense is expressed in Skt. by using *-bhṛt* from √*bhṛ*. 'to hold, wear.'

66

1. *b*. For *-vāsasi* Tib. *-bhāsasi* (སྣང་བ་ན).

67

1. *c*. ཁོ་ཆད for Skt. *nirāśa* 'helpless' is a doubtful reading. Is it རེ་ཆད ? རེ means *āśā* 'hope' and ཆད *chinna* 'destroyed'.

2. *c*. བྲོས (wrongly printed བབྲོས) is pf. of བྲོ་བ or བྲ་བ *jalpana*, 'to call' ; བྲོས་བཞིན, Skt. *vilapan* 'uttering moarning words', 'lamenting'.

3 *d*. Tib. omits *puraṃ* and adds *punar* (ཀྱང).

68

1. *a.* Tib. reads in fact *viruroda* (རྣམ་པར་ངུ) and not *vilalāpa* as in the Skt. text.

2. *b.* For *papāta* the Tib. equivalent may be བབས from འབབ་པ, √*pat* 'to fall down'. Tib. འགྱེལ or འགྱེལ་བ means both 'to fall' and 'tumble down' corresponding to Skt. √ *pat* and √*skhal* (*Nāgananda*, IV. 1) respectively. In the Tib. text འབྲད or འབྲད་པ (pf. བྲབ) means, as says Sharat Chandra, 'to search', 'to scrape,' 'to tear with claws,'

Note that in the colophon for *Chandaka* in the Skt. text Tib. has *Kanthaka* for which word see the author's note in the *Indian Historical Quarterly*, Vol , XII, No. 3, 1936 (*The Horse of Śākyasiṃha*).

V

LALITAVISTARA

A

1. 1[2]. དྲང་སྲོང, *ṛṣi* 'sage'. The word, if analysed, will show the idea behind it according to the Tib. translators, which is not to be found in Skt. དྲང means *sarala* 'honest' 'straight-forward' (Cf. དྲང་འགྲོ which lit. means 'one that

goes straight,' and hence མདའ, *śara* 'an arrow'), and སྲོང or སྲོང་བ is 'straight' 'righteous'; thus དྲང་སྲོང is 'one who is honest and righteous'. In the Tib text *mahā-* is omitted.

2. 3^{5}. བགྱིའོ is the ft. form (བགྱི) of the verb བགྱིད which is used as an elegant form of བྱེད་པ, √*kṛ* 'to do,' with the terminative ptcle འོ, meaning *karomi* 'I do'. For *kariṣyāmi* here *karomi* 'I do' is used to denote the near future (*bhaviṣyat-sāmīpya*).

3. 3^{25}. མཁྱེན་པར་ མཛད་དུ་ གསོལ lit. 'requested to know.' མཁྱེན་པ is hon. for ཤེས་པ, √*jñā* 'to know,' or *jñāna* knowledge,' Here it is used as a noun and not as a verb. མཛད་དུ is inf., *kartuṃ* 'to do', and གསོལ *prārthayata* 'requested.' Lit. the phrase in Skt. is : *jñānakaraṇāya prārthayata.*

4. 3^{29}. འཁོགས་པ, *jīrṇa* 'worn out,' 'very old' is to be taken here as a noun, འཁོགས་པ་ ཉིད, *jīrṇatva* 'the state of being worn out.'

5. 3^{31}. མཆིས is pf. of མཆི་བ, elegant form for ཡོད་པ √*bhū*, √*sthā* 'to be', 'to remain.'

6. 3^{37}. འཚོལ(་བ), *paryeṣaṇa* 'to seek', 'to look for'.

7. 3[39]. མཆིའོ. See note 5 above. Here it means *tiṣṭhati* 'remains,' and not *vadati* 'says' as in the Skt. text. See note LV, A, 23.

8. 5[7·8]. འདིང་བ, *vi-√stṛ* 'to spread on the ground.' བཅུག (pf. of འཇུག་པ) makes the verb causative. Thus སྟན་འདིང་དུ་བཅུག་སྟེ lit. means 'having got the *āsana* 'mat' spread.' This is what the Tib. translators understood by *prajñāypa* lit. 'having got understood.' Here the sense and not the word is translated.

9. 4[15]. Lit. ནང་དུ, *abhyantare* 'inside' ; འོང་བར་གྱིས་ཤིག *āgamanaṃ kuru, āgaccha* 'come.' གྱིས is imp. of བགྱིད elegant form for བྱེད་པ, *√kṛ* 'to do.' For the use of ཤིག see BC, 43[b].

10. 5[5]. ཕོ་བྲང *prāsāda* 'palace,' as well as *kula* 'family'. The palace where the *kula* 'family' of a king lives is also called *kula*.

11. 5[11]. བཞུད(་པ) is hon. of འགྲོན་པ, *√gam* 'to go,' 'to start.' For ཅིག see BC, 43[b].

12. 6[15]. ཅེས, *iti,* is added.

13. 6[18-19]. Lit. རྒྱལ་བར་, *jayaṃ* 'victory', སྦྱོན་ཅིག *āgaccha* i. e. *prāpnuhi* 'come i. e. get'. imp. of སྦྱོན or སྦྱོན་པ which is hon. of བྱོན, pf. and imp. of འབྱོན་པ, *ā√gam* 'to come, arrive.'

14. 7[24]. རྒྱལ་པོ, *rājan* 'king' is to be taken here for རྒྱལ་པོ་ཉིད *rājya* 'kingdom.

15. 6[25]. Here Skt. *kāraya* is in form causative though not so in sense, for it means *kuru* as quite evident from Tib. མཛོད་ཅིག which exactly means *kuru*.

16. 7[6]. ཡོན is *dakṣiṇā* 'a present that is given to a priest.' ཡོན་ཆུ lit. means 'the water that is offered to a priest or a guest as *dakṣiṇā*, signifying what is called *arghya* consisting of water and such other things as *dūrvā* grass, etc. In *Nāgānanda*, I. 11[c], we have མཆོད་ཡོན for Skt. *arghya*.

17. 7[9]. The Tib. equivalent to Skt. *pādya* which means the water meant for washing one's feet is translated by རྐང་པ་ལ་གཏོར་བའི་ཆུ which lit. means 'the water that is thrown on one's foot'.

18. 7[13]. For *sādhu* in Skt. text there is *ati-* (ཤིན་ཏུ) in Tib. But see note 28.

19. 7[15]. For *parigṛhya* Tib. has *paripūjya* or *satkṛtya* (ཡོངས་སུ་བཀུར་ནས).

20. 8[6]. *Supratīśa*. Lefmann reads *supratīsa*. In *Divyāvadāna* (333, 16; 484. 15; 485. 20) there is *sapratīśa*, Pali *sappatissa*, 'respectful,' Tib. གུས་པ་དང་བཅས་པར. The word གུས་པ means *śraddhā*, *ādara*, *bhakti* 'respect,' 'reverence, 'devotion.'

21. 9[13]. བལྟམས་པ pf. of ལྟམས་པ (ft. བལྟམ) 'to be born' (འཁྲུངས་པ), hon. of སྐྱེ་བ of the same meaning.

22. 9[15]. བལྟ is ft. of ལྟ་བ (pf. བལྟས, imp. ལྟོས) 'to look,' with ཞིང it gives the sense of Skt. *drakṣyat*, and hence *draṣṭukāma* 'desirous of seeing.

23. 9[18]. མཆིས pf. of མཆི་བ which is in fact ཡོད་པ 'to be' in sense. It also means *āgataḥ* 'come, arrived.' See note LV, A, 7.

24. 10[6]. Lit. ཉལ་ཞིང་ མཆིས means Skt. *supto bhūtaḥ* 'remains sleeping.' The word ཀྱིས here and in such cases implies a cause. Thus གཞོན་ནུ་ཉལ་ཞིང་མཆིས་ཀྱིས means 'because the prince sleeps.'

25. 10^{9}. ཅུང་ཟད་ཅིག. Lit. ཅུང་ཟད, *īṣat, kiñcit* 'a little, 'slight,' also 'a little while.' ཅིག is the modified form of གཅིག, *eka*, and means 'some.' The phrase signifies Skt. *muhūrta* 'a moment' and not its strict sense 'a period of 48 minutes.'

26. 12^{2}. དེ་ནས is *tataḥ* or *atha* 'then' in Skt., and not *iti hi*. See LV, A. 13^{1}.

27. $12^{8\cdot9}$. For *anukampayā* Tib. lit. *anukampāṃ* (སྙིང་བརྗེ་བ) *upādāya* (ཉེ་བར་བཟུང་སྟེ).

28. 12^{22}. ཤིན་ཏུ is used for Skt. *ātī-* 'very,' and also *su-* or *sādhu* 'good'; e. g. *sudarśana* is ཤིན་ཏུ་མཐོང. See note 18.

29. 13^{23}. འཕགས་པ generally for Skt. *ārya* 'exalted,' 'sublime,' 'raised up,' and also for *viśiṣṭa* 'excellent'; here for *atireka* 'excellence' which is to be explained as *atirikta* 'excellent.'

30. 13^{56}. ཕྱག, *hasta* 'hand,' and འཚལ(་བ) 'to beg,' 'to show,' 'to offer'; thus ཕྱག་འཚལ lit. means 'to show hands', i. e. to show the (folded) hands as a token of paying respect. And so with the ptcl. ཏེ it means *praṇipatya* 'having saluted'.

31. 14^{11}. For *yaiḥ* Tib. *taiḥ* 'with them' (དེ་དག).

32. 14^{16}. The word རྣམ་པ in such cases means *gati* or *prakāra* 'manner'.

33. 14^{17}. གཉིས་ཀ or གཉིས་ག is for Skt. *ubhaya* 'both'. གཉིས་པོ is also of the same meaning.

34. 14^{24}. As the Tib. reads (མཐའ *anta* 'end', བཞི *catur* 'four', and དབང་བ *adhikāra* or *ādhipatya* 'power' or 'sovereignty') for Skt. *caturaṅga* 'having four members (of an army) one should read *caturanta-* taking it as the first member of a compound with the following word *cakravartin*, *caturanta* implying the 'four ends of the earth'.

35. 14^{28}. ཞེས་བྱ་བ་ནས *ityataḥ* 'from this' is to be construed wtih ཞེས་བྱ་བའི་བར་དུ lit. *itiparyantaṃ*, idiomatically *yāvat* 'up to this'. This refers to a passage which is fully given before (Skt. text, p. 101, ll. 12-19 ; Tib. text, p. 93, ll. 3-13).

36. 14^{40}. སུ is one of the additive (སྦྱར) pctls. (དུ, ཏུ, རུ, ར and སུ) used after nouns and pronouns (and sometimes also after adjectives, e. g. ཡོངས་ སུ, *pari*,- 'entirely,' 'completely') ending in ས, and denotes motion, progression to, or change,

or promotion into another state, and thus sometimes implies the loc. case ; e. g. གཡས་སུ, *dakṣiṇe* 'to or on the right side'. Accordingly སངས་རྒྱས་སུ་གྲགས lit. means 'renowned as the Buddha' ; here a change to Buddhahood is implied.

36. 14[46]. དེ་ལྟ་བུ, *lādṛśa* 'like that'.

B

1. 1[45]. བསམ་པ vb. and subst. 'to think' and 'thought', here subst. ; སེམས subst., *citta* 'mind'. བསམ་དུ་སེམས is a phrase meaning *abhiprāya* 'thought.' As vb. it is for *manyate* 'thinks'. Sometimes it expresses the real implication of the word *iti, etad,* or *evam* by which one is to understand the thought referred to. In the present case བསམ་དུ་སེམས is vb. and means *manyate* or *cintayati.*

2. 2[5]. Here བྱེད(་པ) the pf. of which is བྱས is in Skt. √*vac* or √*kath* 'to say', and not √*kṛ* 'to do'. And so མ་བྱས་ཤིང is *anuktvā* or *akathayitvā* 'having not said' for *aprativedya* in the original text.

3. 2[8]. མངོན་པར་འབྱུང་བ is rather *abhiniṣkrameyam* than *niṣkameyam* as in the text. མངོན་པར is used mostly for the Skt. prefix *abhi-* and sometimes for *ā-*.

4. 3[3]. The actual reading is *aśāntāyām*. Evidently it is to be construed with the preceding word *rātrau*. But the Tib. text reads here མི་ཉལ་ཙམ the lit. Skt. equivalent to which is *asuptamātra*. It is to be taken with 'he' (*sa*) and means that he did not sleep at all.

5. 4[2]. འདུག་མ་ཐག་ཏུ lit. *pratiṣṭhānantaram*. འདུག(་པ), *pratiṣṭhā* 'resting, remaining'; ཐག, *antara* 'intervention'; མ་ཐག, *anantara* or *samanantara* 'non-intervention' or 'immediately'.

6. 3[6]. ཁང་བཟང lit. *su-gṛha* 'a good house', and as such it means *prāsāda* 'a palace'.

7. 5[1] For Skt. *tatra* Tib. reads *tataḥ* (དེ་ནས).

8. 5[10]. The word *kāñcukīya* or *kañcukin* is an attendant or overseer of the appartment of women, a chamberlain. For this in Tib. we have ཉུང་རུམ which is the same as ཟུག་རུམ, or ཟུག་རུམ་པ, *klība* 'eunuch'. Lit. it means 'the testicles cut out', i. e. 'one whose testicles are removed.' In ancient India attendants for royal women in a harem included eunuches, too.

9. 7[6]. Tib. simply *ardham* (ཕྱེད) 'half,' and not *upārdham* 'first half.'

10. 7[8]. བས occurs for བྱས pf. of བྱེད་པ mostly in the sense of a thing quite done or accomplished. It is used here for Skt. *atikrānta* 'passed'.

11. 9*d*. འབྱིན *visarjana* 'to let proceed', 'to send forth'.

12. 10[15]. For གྲིབ་པ, *chāyā* 'shade', we have sometimes གྲིབ་མ.

13. 11[17]. For *śuddha-* in Skt. there is *viśuddha-* in Tib. (རྣམ་དག).

14. 12[22]. The Tib. translators take *sajana* 'with the people' in the sense of *sa-svajana* 'with kinsmen or relations,' གཉེན meaning *bandhu*, *bāndhava* 'kinsman' or 'relation'.

15. 13*a*. Mark here according to Tib. རྒྱལ་པོ་དེ་ནི will be in Skt. *so* ° *nṛpati*, དེ being construed with རྒྱལ་པོ.

Here ཡོང may be regarded as another form of འོང(་བ), *āgamana* 'to come.' གྲིབ་པ་ ཡོང་ མ་ མཆིས lit. means *chāyā āgatā nāsti*.

16. 13[6]. Tib. དམ་པ, Skt. *vara* (*uttama*) is in fact in the sense of 'excellent, superior, best,' but here it is used

to mean 'a boon.' Here the Tib. translators have translated simply the *word* not taking the sense into consideration. See the verses 14[6], and 17[18] where for *vara* is used མཆོག.

17. 13[25-26]. ཡུལ་འཁོར lit. *rāṣṭracakra* 'province of a realm'.

18. 14*c*. སྤྱོད་པ lit. *caryā, ācaraṇa*, 'practice.' Here it is simply an amplification. སྦྱིན་པར་སྤྱོད་ན means 'in the act or practice of giving'.

མངའ eleg. for དབང, *śakti* 'might' and མཆིས pf. of མཆི་བ eleg. for ཡོད་པ, √*bhū* 'to be'; thus མངའ་ ནི་ ཁྱོད་ལ་ མཆིས lit. means 'if you have the power' and this is expressed in Skt. by *śakyase* (*śaknoṣi*) 'if you can'.

19. 15[17]. བཏབ pf. of འདེབས་པ 'to cast, throw'.

20. 15[19]. ཚེ *āyus* 'life', and དཔག་མ (or དཔག་མེད) *amita* 'immeasured' or 'immeasurable'. མཆིས་པ is for *bhavi* in the sense of *bhavet* in the Skt. text.

21. 15[24]. འཚལ, lit. *icchāmi* 'I desire'. This desire is expressed in Skt. by the use of the present optative in *bhaved;*

but in Tib. that expression is given employing the word འཚལ.

22. 17⁶. Generally རྒྱུད་པ is *vyasana* 'misery', 'decline' and so 'death.'

23. 17¹⁸. See note, LV, B. 16.

24. 17²⁰. གསོལ་གྱིས. གསོལ་བ as a verb means 'to ask for', 'to beg for'; and also 'to give' (see S. D's Dictionary) and as subt. *adhyeṣaṇā, prārthanā* 'request', 'prayer'. གྱིས is imp. of བགྱིད་པ, the elegant form of བྱེད་པ 'to do'. Thus གསོལ་གྱིས lit. means *dehi* 'give'. In *Buddhacarita*, VI. 62, གསོལ་མཛོད is used for *ānaya* 'bring', so གསོལ་གྱིས may also be for Skt. *ānaya*.

25. 17²². གསན(་པ) is resp. for ཉན་པ √*śru* 'to hear, listen', and གསོལ་བ *āvedana, prārthanā* 'to ask for', 'to beg for', or 'request', 'entreaty'. Thus གསན་དུ་གསོལ, *śṛṇuṣva* lit. 'pray, kindly listen'.

26. 18⁴. For Skt. *eva* Tib. reads *evam* (དེ་སྐད).

27. 18¹¹. To *chindati* Tib. adds before it *pari-* (ཡོངས་སུ་)

28. 19^{4}. སླར is generally for *punar* 'again,' but sometimes also for *prati-* as in སླར་གཟུགས *pratimā* 'representation, image'. གཟུགས means *rūpa*, *ākṛti*, *bimba*, etc. 'outward form of anything'.

29. 19^{7}. ཕྱིན 'to arrive,' Skt. √*gam*, *pra* – √*āp*; thus ཕྱིན་ནས lit. *gatvā*, *prāpya* 'having arrived'.

30. 19^{15}. སུས is instr. of the pron. སུ, *kim* 'who.'

31. 20^{4}. ནངས lit. means 'to-morrow when the night is over'; but practically signifies 'the day after to-morrow'. ནངས་པར 'on the day after to-morrow'. Hence ནམ (*rātri* 'night') ནངས is for Skt. *rātryā atyayena* 'after the night is over.'

32. 20^{12}. སྨྲོས་ནས lit. in Skt. *ārocya* 'having said.'

33. 20^{16}. ཇི་ལྟར lit. *katham* 'how.

34. $20^{37,39}$. In Skt. text. *kā śaktiḥ* means in fact *na śaktiḥ* and this is translated into Tib. by ནུས་པ་ མ་ མཆིས་སོ *śaktir na asti*.

35. 21^{8}. Skt. *kṛtāstra* means 'armed' or 'trained in the science of arms'. For this Tib. has here lit. *śodhitaraṇadharma*

reading འཐབ་ (*raṇa* 'fight,' 'war') ཆོས (*dharma* 'law') སྦྱངས (pf. of སྦྱང་བ 'to clear, wash, purify'; *śodhita*).

36. 21[11]. ཚན་པོ་ཆེ་ཆེན་པོའི་སྟོབས is for Skt. *mahānagnabala-* as found also in the *Mahāvyutpatti* ed. Sakaki, 8210. ཚན་པོ་ཆེ 'a great many, *bahu;* and ཆེན་པོ *mahat*, great. ཚན་པོ་ཆེ appears to have been used here for *nagna* in the Skt. text. But what is the meaning of the word *nagna-* here ? Is it for *nāga* 'elephant' for which we have in Tib. གླང་པོ་ཆེ or གླང་ཆེན ?

37. 21[35]. དཔུང་བུ་ཆུང. The word དཔུང means *bala, senā* 'force', 'army'; and རྐང་བུ་ཆུང, *patti* or *padāti* 'infantry' (རྐང or རྐང་པ, *pada* 'foot'; བུ, *śiśu, putra* 'child, son'; ཆུང, *kṣudra, laghu* 'small, little'. From this it appears that infantry soldiers in an army are regarded as little children being compared to its other three members, viz. elephants, horses, and chariots). Thus instead of རྐང་བུ་ཆུང we have simply བུ་ཆུང added to དཔུང.

38. 22[8.9]. For *puraskṛta* Tib. has *puro'valokita* (མདུན་གྱིས་བལྟས).

C

1. 1[3]. གཉིས་པོ. In such cases the ptcl. པོ is used in the sense of a definite article, and so གཉིས་པོ *dvau* 'the two,' 'both'. See LV, C. 3[2]. It may be noted in this connection that the ptcl. པ added to the cardinals forms ordinals ; e. g. གཉིས *dvi* 'two', but གཉིས་པ, *dvitīya* 'second'; གསུམ, *tri* 'three,' but གསུམ་པ, *tṛtīya*. 'third.' *Prathama* 'first' is, however, དང་པོ and *not* གཅིག་པ.

2. 1[13]. གྲོང, *grāma* village ; གྲོང་པ, *grāmīṇa* 'a villager'; ཆ, *aṃśa, bhāga* 'part, share'; thus གྲོང་པ་ཆ lit. means 'appertaining to a villager,' Skt. *grāmya* 'low,' 'vulgar.'

3. 2[6]. Tib. simply -*kāya* 'body' omitting *ātma*-.

3. 2[11]. ཚེ་འདི་ལ. ཚེ,*āyus* 'life' or *janman* 'birth ;' so the phrase lit. means *asmin āyuṣi* 'in this life' or *asmin janmani* 'in this birth'. The Buddhist term *dṛṣṭadharma* has this meaning, i. e. 'the present life.

3. 2[21]. སྤངས་ནས lit. *tyaktvā* 'having abandoned,' and not *anupagamya*.

VI

BODHISATTVĀVADĀNAKALPALATĀ

1. 1*a*. For *kaṣati* (from √*kaṣ* lit. 'to rub,' 'to scratch,' fig. 'to injure,' 'to destroy') Tib. *pratapati* (རབ་ཏུ་གདུངས།) giving the intended sense.

2. 1*b*. For *krūra* 'cruel,' 'terrible,' 'destructive' Tib. *asahya-* (མི་བཟད).

3. 2*c*. རིན་ཅེན is another form of རིན་ཆེན *ratna* 'gem'. For this we have also རིན་པོ་ཅེ and རིན་པོ་ཆེ. རིན, *mūlya* 'price'; and ཆེན, *mahat* 'great', so རིན་ཆེན or རིན་ཅེན lit. means *mahāmūlya* 'very costly'.

4. 2*c*. Printed text reads གྱིས for གྱི.

5. 4*a* ཞེས་བྱ་བ. ཞེས or ཞེས་པ (see BAK, 7*a*, 14*a*) and ཅེས or ཤེས, according to the last letter of the word after which they are employed, means *iti* 'thus'; and བྱ་བ is ft. of བྱེད་པ meaning in such cases not √*kṛ* 'to do,' but √*vac*, etc. 'to say, style, denominate etc. Thus either ཞེས simply

or followed with བྱ་བ is used for *iti*. It is to be noted that ཞེས་བྱ་བ lit. is for *-śākhya* (see ślokas 9*a*, 30*b*) or *ityākhya, ucyate, kathyate*, etc., and fig. for *nāma*, *-saṃjñaka*, etc.

6. 5*a*. In Skt. *tāta* is a term of respect and of endearment. So it is used both to a superior or a junior. ལྷ is *deva* 'god,' but kings and nobles or persons of greater rank, such as Buddhas and Bodhisattvas, are addressed by it. In Tib. a prince is also addressed by it (see RA, p. 204, 23). Here the Nāga addresses his son with the word ལྷ.

7. 6*c*. ཡུ, or འུ, *aham* 'I', but it is meant here to be taken in plu., *vayam* 'we,' the fuller form being ཡུ་བུ་ཅག. In the following śloka (7*d*) we have ཡུ་ཅག in the same sense. ཅག is the sign of plu. of personal pron. (=རྣམས), e. g. ང་ཅག, *vayam* 'we'; ཁྱེད་ཅག, *yūyam* 'you'; ཁོ་ཅག, *te* 'they.' The following forms are also for 'we': ད་ཅག, འུ་ཅག, འུ་བུ་ཅག, and འོ་ཅག.

8. 9*b*. དཀོན་ཅོག, another form is མཆོག for ཅོག. The word དཀོན means *durlabha* 'rare, scare, hard to acquire', and ཅོག

or མཆོག *parama, uttama* 'the best, the most excellent.' Thus དཀོན་ཅོག lit. signifies 'the most excellent thing which is very difficult to acquire,' i. e. *ratna* 'gem' or any precious object. It is to be noted that the form དཀོན་ཅོག is older than དཀོན་མཆོག.

9. 10*a*. Print. text reads དང for གདུང as emended according to Skt.

10. 10*a*. For ཡོད which is, according to Skt., expected to be the actual reading in the sense of *asti* 'is' understood, there is སྤྱོད. If that is the true reading it may be explained in the following way: It is used both as a subst. and a vb. meaning in such cases *bhoga, upabhoga* 'experience' 'and to experience' respectively. Here it is a vb. in the passive voice meaning *upabhujyate* 'is being experienced'

11. 12*a*. Print. text བླ་བའི་ for བླ་བའི. The former hardly gives here any sense. In *b* we should like to read གི for གིས.

12. 12[5]. Actually it means *sattvavat* '*like a* (spiritual) mind,' the meaning of the compound being thus explained in Tib.

1. 13*c*. Print. text མི་བཟད for མི་ཟད which lit. means *akṣaya* 'free from decay'. བཟད is for བཟོད་པ, Skt. $\surd$*sah* (=$\surd$*sabh*) 'to resist', 'to overcome', also 'to bear'. So མི་བཟད is *asahya* 'that which cannot be endured'.

14. 14^{10}. Mark that Skt. *divya* is not used here, according to the Tib. translators, in the sense of 'divine', but in that of 'excellent' as evident from the word མཆོག.

15. 14^{12}. དག་པ which means *śuddhi* 'purity' and also *śuddha* 'pure' is employed here for *puṇya* 'holy' and also 'pure', this word being derived from $\surd$*pū* 'to purify'. Generally for *puṇya* 'meritorious act, or religious merit' we have in Tib. བསོད་ནམས.

16. 15^{2}. In the Skt. text (*d*) there is -*sukha*- for -*mukha*- in Tib. (སྒོར).

17. 16^{7}. པད is for པདྨ (20*d*), *padma* 'lotus.' See infra, 23^{10}.

18. 17^{9}. The Tib. translators take *maitrī* (བྱམས་པ) here in the sense of *samāgama* 'association' (འགྲོགས་པ).

19. 17^{10}. ཟིལ (or ཟིལ་མ), *tejas* 'splendour'; ཟིལ་གྱིས

tejasā 'with splendour' ; གནོན་པ, *ākramaṇa, parābhava, abhibhava* 'to attack,' 'to overcome, subdue, conquer.' So here ཟིལ་གྱིས་གནོན་པ lit. in Skt. is *tejasā parābhavantam*, and fig. *tarjayantam* (√*tarj* 'to threaten').

20. 20[2]. In *a* the printed text reads གང for དང emended by the author. རྒྱན་དང་ལྡན is *sābharaṇa* 'with ornaments' and not *āvaraṇa* as in the printed text.

21. 20[5]. སྤྲོ་བྱེད་ corresponds to *diśantam* (√*diś* 'to show'). སྤྲོ or སྤྲོ་བ, *utsāha* 'energy;' *utsahate* 'becomes energetic'; *prapañcayati, vistārayati* 'expands, displays.'

22. 20[10]. In Tib. text one should read སྲོག according to Skt. *jīvita*, and not གྲོགས.

23. 21[8]. Printed text ཡིས for ཡི.

24. 21[9]. མྱ་ངན is *śoka, duḥkha* 'misery, affliction,' and also *maru* 'desert' (*Mahāvyutpatti* ed. Sakaki, 5278).

25. 23[7]. SD གསལ which gives no appropriate meaning here for འཚལ.

26. 24[1]. SD ད for དེ the former being a misprint.

27. 24^{8} ཐལ་མོ་ སྦྱར་ནས lit. *añjalim yuktvā* 'having folded the hands.

28. 25^{7}. ཁོ་ན answering to Skt. *eva* is used both as an adverb and an adjective meaning respectively 'only, exclusively,' and 'just,' 'the very. In the present case it is adjective. Sometimes added to an adjective it forms a noun ; e. g. ནུས་པ *samartha* 'able' ; but ནུས་པ་ཁོ་ན, *sāmarthya* 'ability' : ངོ་བོ *rūpa*; ངོ་བོ་ ཁོ་ན, *rūpatva* (NB. 15^{5} ; 19^{3}).

29. 25^{10}. ཇི་ལྟར, *yathā* 'as.' In Skt. text *na* 'not' can hardly be construed here.

30. 26^{1}. གུས(་པ) means both *bhakti* 'devotion,' *śraddhā* 'reverence,' etc. and *bhakta* 'devout,' 'respectful.' It is used here fig. for Skt. *praṇayin* 'a loving or affectionate one.' For *praṇayin* one may also write མཛའ་བ (*praṇaya*) དང་ལྡན.

30. 26^{3}. དེ, *tad* 'that' fig. for *iti* .

31. 26*b*. In Tib. text *satata* (རྟག་ཏུ) is omitted.

32. 26^{13}. ཆས originally pf. of ཆ་བ, *pra-√sthā* 'to go away,' but used as a seperate verb.

33. 27^{2}. SD གྱིས for ཀྱི.

34. 27^{3}. སྣ་དྲངས, *netṛ* 'leader' (*agrayāyin*). སྣ seems to be for སྣ་ཚོགས 'various,' and དྲངས་ is pf. of འདྲེན་པ 'to attack,' 'to lead' ; thus the phrase lit. means 'one who leads variously (according to necessity).'

35. 27^{7}. SD ཡི for ཡིས.

36. 27^{12}. For *svarga-śobhā* Tib. reads explaining the meaning *svarga-sadṛśa-śobhā*.

37. 28^{5}. See supra. 14. 14^{10}.

38. 28^{7}. མཛེས་པ, *śobhana, sundara* 'fine, beautiful.' It conveys the meaning of *manohara*, no doubt, but it is literally translated by ཡིད་ཀྱི་འཕྲོག or simply ཡིད་ (*manas* 'mind') འཕྲོག (*hara* 'one that robs)'.

39. 28^{14}. By writing ཀྲུས for *āvṛta* 'covered' in the Skt. text the Tib. translators seem to have read *āstṛta* for *āvṛta* meaning thereby 'scattered'. Or it may be that as *ā-*$\sqrt{}$*stṛ* signifies also 'to cover' the Tib. word is used for *āvṛta* and not for *āstṛa*.

40. 29^{1-2}. ཀ་པུར་ and ཙན་དན are two loan words from

Skt. for *karpūra* 'camphor' and *candana* 'sandal' respectively. Mark here Skt. *c* is pronounced by Tibetans as *ts* (ཙ), and so *j* as *dz* (ཛ), e. g. *javā* ཛ་བ 'a kind of red flower, the China rose'.

41. 29⁹. གཙུག་ལག་ཁང. གཙུག, *cūḍā*, *śekhara* 'crest, crown'; ལག, *pāṇi* 'hand;' གཙུག་ལག together mean 'sciences, scared literature', the explanation being as follows: "that which has come out of the head of the most holy; i. e. the result of his intellect and has been placed in the hands of the inquirer," as says SD. ཁང is *gṛha*, *śālā*, 'house,' 'building.' Thus གཙུག་ལག་ཁང means a *vihāra* 'monastery (where those sciences are kept)'.

42. 29¹⁰. བཅོམ་ལྡན་འདས, *bhagavat*, generally translated as 'the Blessed One'. In Buddhism this epithet is for the Buddha. བཅམ (or བཅོམས) pf. of འཇོམས་པ, *unmūlana*, *vināśana*, etc. 'to conquer, subdue, suppress.' As subst. it means the victory (*bhaga*) that is achieved by conquering. བཅོམ་ལྡན 'a victorious one', one who has become victorious by conquering Māra. འདས, pf. of འདའ་བ 'to pass away', *gata*, *atīta* 'passed'.

Thus བཅོམ་ལྡན་འདས means 'one who having subdued the host of Māra has passed away (from misery)'.

43. 30^{9}. SD ཡི for ཡིས.

44. 31^{10-11}. SD གྱུར for འགྱུར and འོད for འོན.

———

VII

BHAGAVADGĪTĀ

1. 1^{5}. རྣམ་པར་གནས suggests the Skt. reading *vyavasthitān* and not *avasthitān*

2. 1^{8}. ནོན་པ is a variant of གནོན་པ 'to subdue, suppress,' and as such it is rather *abhibhūtā* 'overwhelmed', than *āviṣṭa* 'entered, possessed' in Skt.

3. 1^{9}. ཞུམ་པ་ཡིས, *viṣādena* 'with sadness'.

4. 2^{1}. ཁྱབ་འཇུག lit. *Viṣṇu.* ཁྱབ་པ, *vi-√āp,* *√viṣ* 'to penetrate, pervade,' and also *vyāpin* 'one who pervades', as well as *vyāpta* 'pervaded'; and འཇུག་པ, *pra-√viś* 'to enter',

praveśa 'entrance,' and *praveśin* 'one entering into.' The Tib. equivalent for *kṛṣṇa* in the sense of 'black' is ནག་པོ.

5. 3[7]. རྣམ་པར་ལྡང་བ lit. *vyutthita* 'particularly rising.' With སྤུ, *roman* or *loman* 'hair,' used before the phrase it means *roma-* or *loma-harṣa* 'bristling of the hair' for which we have generally སྤུ་ལོང. The verb ལྡང་བ་ is in Skt. *ut-√sthā* 'to rise.' Sometimes ལྡང་བར་འགྱུར has the causative sense, *utthāpayati* 'raises.'

6. 3[9] གཞུ is a general name for a *dhanus* 'bow,' not of the particular bow (*gāṇḍīva*) of Arjuna.

VII

NYĀYABINDU

1. 1[9]. ཡིན་པས་ན lit. *bhavatīti*. Mark here the use of the ptcl. ན which is generally a loc. case-sign added to substantives. It is added also to the instr. case and verbs and signifies a reason ; e. g. རྒྱུ་དེས་ན 'for the reason, there-

fore'; ཅིའི་རྒྱུས་ན 'for what reason, why.' As regards its use after a verb note the present case.

2. 1[11]. ཏོ is a ptcl. used after ན, ར or ལ and terminates a sentence.

3. 9[2]. After *-viṣaya-* Tib. adds. *-tad-* (དེ).

4. 10[3]. For *caitta* Tib. lit. translates its actual meaning as *cittotpanna* (སེམས་ལས་བྱུང).

5. 11[4]. Mark རབ is generally used (with or without ཏུ) as a prefix (mostly *pra-* as well as *ati-*, *ut-*, and *sam-*) as well as a subst.

6. 15[5]. See note, BAK, 28.

IX

NYĀYABINDUṬIKĀ

1. 1[6]. SB ལས for ལ.

2. 1[15]. སྦྱོང་བ (pf. སྦྱང and སྦྱངས), vb., √*śudh*, causative, 'to purify, cleanse, wash off'; subst. *śodhana* 'cleansing',

prakṣālaṇa washing off' ; but *tānava* lit. means 'thinness, meagreness.

3. 4[6]. ཡིན་གྱི. We have already seen (PD, Note 4), that ཀྱི་གྱི, etc. are the signs of gen. But sometimes they are used after verbs when there are two sentences in contrast to each other, and may be translated by 'but' or 'though' ; e. g. དེ་རུ་ འོངས་ཀྱི། མ་བཞུགས 'he came there, but did not stay ; མཛའ་བོ་ཟེར་གྱི། དགྲ་བོར་འགྱུར 'though he said "friend", he became an enemy'. Similarly in the present and similar cases གྱི etc. answers to Skt. *tu* 'but,' expressed or understood. Note the present sentence *na[tv] anyat* (གཞན་མ་ཡིན་པ), and CŚ, 17[3] : *śīlād api varaṃ śraṃso na tu dṛṣṭeḥ* (ཚུལ་ཁྲིམས་ལས་ནི་ ཉམས་བླ་ཡི། ལྟ་བས། See NBT, 12[18-19] ; *Ibid.*, note, 9.

4. 5[16,28]. Mark that the phrase དཔེར་ན་...བཞིན is for *yathā* as. We have also དཔེར་ན་...ལྟ་བུ for it. དཔེ *dṛṣṭānta*, *upamā* 'example, simile, illustration'. The word also means 'a book' ; e. g. ཀ་དཔེ 'k book' i. e. A-B-C Book, a primer. བཞིན or བཞིན་དུ in such cases means *iva* 'as, like, according to.' Cf. དཔེར་ན་...བཞིན with ཇི་ལྟར་...ལྟར, CŚ, 12[1,9]

5. 5^{21-29}. Lit. it means *prekṣāvantas tatparīkṣāṃ nāra-bhante.*

6. 7^{11-12}. Mark *-pūrvikā* is explained and translated as *pūrvagāminī* (སྔོན་དུ་འགྲོ་བ).

7. 9^{31}. Instead of བསྟན་པའི (*vyutpādanasya*) there is wrongly དགོས་པའི (*prayojanasya*).

8. 9^{38}. བསྟན་པ is for both *pratipādana* and *abhidhāna.*

9. 10^{11}. For ཀྱི in ནུས་ཀྱི see note 3, supra.

10. 10^{8}. དངོས་སུ lit. *vastutaḥ* 'in fact' is used here for *sākṣāt* (lit. 'with eyes') 'evidently', 'actually', 'directly', for which we have generally མངོན་སུམ or མངོན་སུམ་དུ (*pratyakṣa*).

11. 10^{34}. Tib. omits *-vyāpāra* and unlike Skt. repeats *prayojana* (དགོས་པ).

X

CATUHŚATAKA

1. 1^{2}. For *alpa* 'small, little' there are both ཆུང and ཆུང་ངུ་.

2. 1^{5}. ཐེ་ཚོམ and ཐེ་ཚོམ་ཟ་བ both mean *saṃśaya* 'doubt'.

3. 2^{14}. Tib. only *vyaktaṃ* (གསལ་བར) and not *suvyaktam* 'very clearly'.

4. 3^{9} ལོག་ལྟས is instr. of ལོག་ལྟ *mithyādṛṣṭi* 'one who holds a wrong view.' ལོག(་པ), *viparīta* 'inverted', *mithyā* 'wrong', and ལྟ(་བ) *darśana, dṛṣṭi* 'view'.

5. 4^{1}. Note that ལས, a ptcl., though generally a sign of the abl., sometimes signifies also the loc. as in the present kārikā གང་ལས, *yatra* 'where' (twice in *a* and *b*), and དེ་ལས, *tatra* 'there' (twice in *b* and *d*).

6. 6^{9}. ལྟ is a word akin to ལྟ་བུ, *iva* 'as', 'as if'. But, sometimes, so far as a Skt. text is concerned, it does not add any special sense ; e. g. ཟ་བ་པོ་ལྟ་ ག་ལ་ཡོད (*Madhyamaka-*

kārikā, XVII. 30), *bhoktā kuta eva bhaviṣyati;* སྙིང་པོ་ལྟ་ ཡོད (*Catuḥśatakavṛtti*, 828), *sāram asti* ; ཚིགས་སུ་བཅད་པ་ལ་ ལྟ་ཅི་ སྨོས (*Kāśyapaparivarta*, § 125), *kaḥ punar vādo° ślokaḥ* ; བདག་ལ་ ལྟ་ སྨོས་ ཀྱང་ ཅི་ འཆལ (Ibid, § 141), *kaḥ punar vādo mama*. The present case, too, supports it.

7. 7[8]. བཤད lit. *ukta*, *bhāṣita*, *kīrttita*, etc. The word *smṛta* (དྲན་པ) in such cases signifies the above meaning, and as such is translated by བཤད. For the first half of the kārikā cf :

> je egaṃ jāṇai se savvaṃ jāṇai ।
> je savvaṃ jāṇai se egaṃ jāṇai ॥
> *Ācārāṅgasūtra*, 1. 3. 4. 1,

> eko bhāvaḥ sarvathā yena dṛṣṭaḥ
> sarve bhāvāḥ sarvathā tena dṛṣṭāḥ ।
> sarve bhāvāḥ sarvathā yena dṛṣṭā
> eko bhāvaḥ sarvathā tena dṛṣṭaḥ ॥

Both the passages are quoted in the *Syādvādamañjarī*, Ch. S. S., pp. 4, 112, and Guṇaratna's commentary on the *Ṣaḍdarśanasamuccaya*, BI, p. 222.

8. 8[13]. The real sense of the ptcl. *nanu* (*na* and *nu*) is 'is it not ?' but often it is overlooked. By translating it by མ་ཡིན་ནམ the Tib. translators express the real meaning.

garalaṃ nanu jāyate means 'does it not become poison?' See CŚ, 10. *c* (Tib. *d*).

9. 9[10]. གཏོགས་པ, *antar-√gam, antar-√bhū* 'to be included'. As an adj. it is for *antar-gata* or simply *gata*, NB, 54. 2 ; *antar-bhūta, Ibid.*, 23. 16 ; with the negative མ, as མ་གཏོགས་པ (adj.) or མ་གཏོགས་པར (adv.) it conveys the meaning of such words as the following: *vinirmukta* 'excepting' (*Madhyamakakārikā*, II. 1) ; *aparyāpanna* (གཏོགས་པ་མ་ཡིན) 'not included' (*Kāśyapaparivarta*, § 135) ; *na anyatra* (*Ibid*, § 98 ; NB, 96. 2, 12); *tyaktvā* (NB, 176. 4), *ṛte* 'excepting' as in the present case ; etc.

10. 10[7]. Another form of གཉིས་ཀ, *ubhaya* 'both' is གཉིས་ག. The ptcls. ཀ, ཁ, and ག are a sort of definite article, and are used after ག, ད, བ, and ས ; ན, ར, and ལ ; and ང, མ, and འ respectively. Yet there is the form གཉིས་ག as shown above.

11. 11[4]. མཆོག་ལ when the ptcl. ལ is used after an adjective it signifies 'being'.

12. 11[15] བསྐྱེད(་པ) lit. *utpādayet* 'should produce'.

13. 12[1,9]. For the use of ཇི་ལྟར་...ལྟར (*a* and *b*) cf. དཔེར་ན་ ...བཞིན discussed in Note, NBT, 4.

14. 13[5]. སྐྱེས(པ) lit. *jāta, utpanna* 'born', and so means 'a man, person.' For *puṃs* we have specially སྐྱེས་བུ as in CŚ. X. 4 (229), as well as ཕོ as in *d* and 14. 4, 14.

15. 13[13]. ཕོའོ. ཕོ, *puṃs* 'male,' and འོ a terminating ptcl. used mostly at the end of a sentence signifying the sense of the verb ཡིན་པ, √*bhū* 'to be'. It is to be noted that the consonant that precedes འོ is reduplicated (as in the case of འམ discussed above, pp. 227-228,236); e.g. འབའ་ཞིག་གོ (for ཞིག་འོ), PD, 27[d] ; མཐོང་ངོ (for མཐོང་འོ), NA, 2. 12; དེ་བཞིན་ནོ (for བཞིན་འོ), NA, 9. 4. The vowel preceding འོ is not reduplicated, e. g. འཛིན་པའོ (for འཛིན་པ་འོ), NA,2. 2.

16. 11[13]. སྙམ་དུ་སེམས is a phrase used for different words in Skt. such as *abhiprāya* 'purpose, intention' (*Madhyānta-vibhāgaṭīkā*, 6[b]. 7 (for the same Skt. word there is སྙམ་དུ་དགོངས in the Candrakīrtti's Vṛtti on the *Catuḥśataka*, 163) ; *manyate* 'he thinks,' or *mata* 'thought'. Sometimes

it is simply for *iti* which implies an opinion as in the present case (see *Kāśyapaparivarta*, § 71). Mere སྙམ་དུ is sometimes used to mean *iti* (*loc. cit.* § 124). སྙམ་པ vb, √*man* 'to think', also subst. *mata* 'thought'. སམས, as subst. *citta, cetas* 'mind', *cetanā* 'power of moral volition'; སེམས་པ. *cintana* 'to think'.

17. 16^{9}. དགེ· ལེགས. དགེ(·བ), *kalyāṇa* 'happiness, welfare'; ལེགས *su, sat, samyak, śreyas, śubha* 'good, excellent, proper'. But both the words are employed here to mean the same thing.

18. 16^{10}. འགྲོ་བ, *gati* 'to go' and 'movement'; but following Skt. it is used for *dhigati* 'attainment'.

19. $16^{14\cdot16}$. Mark how ā *kathā* of Skt. is expressed in Tib. by སྨྲོས་ཅི་དགོས, lit. *vada kiṃ prayojanam* 'say what is the necessity'; སྨྲོས imp. of སྨྲ་བ, √*vada* 'to say'.

20. 17^{11}. གོ and གོ་འཕང both mean *pada* 'place, rank, position'. གོ་འཕང་ and གོ་གནས are synonyms.

———

XI

MŪLAMADHYAMAKAKĀRIKĀ

1. 1^{14}. For *vidyante* in Skt. text Tib. wrongly *na vidyante* (ཡོད་མ་ཡིན).

2. 2^{6}. Tib. lit. *tad-anantaraṃ* (དེ་མ་ཐག) for Skt. *anantaraṃ*. So in 9^{9}.

3. 7^{15}. In the Tib. text *na* (མི) is not required.

4. 11^{12}. སྐྱེ lit. *jāyeta* 'may generate', and not *bhavet*.

————

XII

KĀŚYAPAPARIVARTA

1. 11^{1}. The Tib. name འོད་སྲུང of Kāśyapa means 'a Bright Protector' as འོད is *ḳāśa* for *ḳāśya* from √*ḳāś* 'to shine' and སྲུང, *pa* being from √pā, to protect'.

2. 11^{20}. Note that sometimes the Skt. prefix *vi-* is

translated by ལོག or ལོག་པར when something wrong or bad is implied (ལོག་པ meaning *viparyaya viparīta,* 'reverse, wrong)'; e. g. ལོག་ལྟུང, *vinipāta* 'falling down, ruin'.

ལྟུང་བ (fut. and pf. ལྷུང) √*pat* 'to fall, fall down'; as subst. *āpatti* 'moral fall'. See 3^{13}.

3. 3. 1^{5}. According to Tib. which undoubtedly follows here Skt. grammar (Pāṇini, I. 4. 39) one is to read *aśikṣitāt* for °*tasya*.

4. 4. 1^{2}. དེ་ལྟ་བས་ན, *tathā* 'thus, so'. It is occasionally that this phrase as well as དེ་ལྟར་ན are used for *tarhi* 'then, in that case', which is generally translated by འོ་ན.

5. 4. $1^{13,14}$. རབ་ཏུ་སྦྱོར་བར་བྱ lit. *prayogaḥ* (see 2^{6}) *kartavyaḥ*, and fig. *samprayuktena bhavitavyam*.

6. 8. 1^{11}. In fact, for *dvitīya* 'second' Tib. is གཉིས་པ, and not mere གཉིས which means *dvi* 'two'. See also 9^{11}, and 10^{11}.

7. 8. 2^{2}. དེ in reality is *tad* 'that,' but is used also in the sense of འདི, *ctad* 'this'. They are often interchanged; e. g. see 9. 1^{9} and 10. 1^{9}, 2^{1}.

XIII

KĀVYĀDARŚA

In this lesson readers will see the method of transliteration adopted by Tib. translators for Skt. words.

1. 1^{2}. *Sarasvatī* in Tib. is *Svaravatī* 'possessed of a vowel' (དབྱངས་ཅན་མ ; དབྱངས *svara*). The word *svara* may, however, be taken here to mean *śabda* 'sound' or 'word' in general, or 'musical tone or tune', thus *Sarasvatī* being the presiding deity of *śabda* in the above sense may be called *Svaravatī*. Her connection with music is well-known from the fact that she holds a *vīṇā* 'lute'.

2. 2^{2}. མཆོག, *śiṣṭa* 'wise, learned'; by adding ཁྱད་དུ, *vi-* (prefix) the Tib. translator amplifies the text, śiṣṭa becoming *viśiṣṭa* 'superior, best excellent'.

3. 4^{8}. སྒྲས instr. of སྒྲ, *śabda* 'word'.

4. 4^{2}. སྨག་རུམ and མུན་པ (= མུན་ནག) both mean *tamas* 'dark, darkness'; but the former signifies here that kind of darkness which makes one blind (*andha*).

5. 4^{9}. བོད or བོད་པ is the same as འབོད་པ, *āhvāna* 'to call'.

6. 7^{13}. For *śvitra* 'white leprosy'. Tib. has simply སྐྱོན, *doṣa* 'defect'.

7. 12^{2}. *viciti* 'search, investigation'; *chando-viciti* 'examination of metres', i. e. a work in which metres are discussed.' For *viciti* Tib. has གཞུང which means a *grantha* or *śāstra* 'a literary work'.

PART III

VOCABULARY

I. TIBETAN-SANSKRIT

ཀ

ཀ་ཏ་ཀ, कतक, m. a kind of tree, *Strychnos Potatorum*; n. its fruit, its seed rubbed upon the inside of water-jars precipitates the earthly particles in the water, PD, 12ª.

ཀ་བ, स्तम्भ, m. a post, BK, 19ᵈ.

ཀ་ལན་ད་ཀ, कलन्दक, m. a squirrel, BK, 30ª

ཀུ་ཤ, a kind of grass, **1** कुश, m. NA, 7. 13; **2** दर्भ, m another name for *kuśa*, BC, 28ᶜ.

ཀུན, सर्व, all, CŚ, 5ª, 6ᶜ, 7ᵇ, 22ᵈ; etc.

ཀུན་དགའ་ལྡན, आनन्द, m. happiness, joy, BK, 31ᵈ.

ཀུན་ཏེའི་བུ, कौन्तेय, m. the son of Kunti, the mother of five Pāṇḍavas, BG, 1ª.

ཀུན་ཏུ, **1** सर्वतः, on all sides, NA, 7. 21; **2** सर्वत्र, every where, PD, 21ᵈ; **3** सर्वथा, in every way, PD, 14ª.

ཀུན་ཏུ་ འཁྱོག་པ, आजिह्म (व्याजिह्म), crooked or turned completely, NA, 12ᶜ.

ཀུན་ཏུ་མཆོག, शिष्ट, learned, wise, KA, 3ª.

ཀུན་ཏུ་ཆོས་པར་གྱུར, आवर्जित, inclined, bent down, NA, 2. 17.

ཀུན་རྟོག, सङ्कल्प, m. thought, imagination, UV 1ª.

ཀུན་རྟོག་བྱེད, सम्√क्लृप्, caus. to imagine, सङ्कल्पयिष्यामि UV, 1ᶜ.

ཀུན་ནས, सम्-, pref. expressing completeness, BC, 43ᵇ.

ཀུན

ཀུན་ནས་བཏོག་ནས, अवमुच्य, gd. having taken off, BC, 12[c].

ཀུན་ནས་གདུང་བ, सन्ताप, m. distress, BC, 14[c].

ཀུན་འབྱུང་བ, समुदय, m. cause, LV. C 3[10], 5[3,18].

ཀུན་ཚེ, सर्वदा, ind. always, CŚ, 8[b].

ཀྱང, **1** अपि, ind. too. eveŋ, very, moreover, BC, 8[d] ; BK, 32[c] ; CŚ, 19[a] ; KA, 5[c] ; MK, 12[a] ; LV, B 12[14] ; etc. **2** च, ind. and, BC, 4[a] ; CŚ, 10[b] ; KA, 2[b] ; NA, 10[d]. **3** तु, ind. but, BC, 29[a], 59[a], 60[a].

ཀྱེ, Oh, **1** भोस्, ind. NA, 5. 2, 6. 6, 7. 2, 11, 18, etc. **2** अयि, ind. NA, 13. 6.

ཀྱེ་མ, बत, ind. expresing joy or wonder, UV, 23[d], 24[d]; LV. A 13[34,40].

ཀྱེ་ར, आलवाल, n. a basin or trench for water round the root of a tree, NA, 11. 6.

དཀའ

ཀྱཻ भोस्, ind. oh. RK, 21[a].

ཀླ་ཀློ, म्लेच्छ, m. a barbarian (one not speaking the Sanskrit language or not conforming to Hindu institutions), CŚ, 9[a].

ཀླུ, नाग, m. serpent, BK, 2[b], 6[c], 22[a], p. 137, etc,

ཀླུ་ཀུན་དུ་དགའ་བ, नागानन्द, n lit. Serpent -joy, p. 32 ; NA, 01, 2, 10 ; 3. 5.

ཀླུ་མོ, नागी, f. a she serpent.

ཀླུ་གཞོན་ནུ, नागकुमार, m. the son of a serpent, p. 151.

ཀླུའི་བུ་མོ, नागकन्यका, f. the daughter of a serpent, NA, 13. 21.

དཀའ་ཐུབ, **1** तपस्, n. religious austerity, penance, BC. 3[b], 15[b], 28[d], 66[b]. ; NA, 3. 9, 10. 7. **2** दुष्कर, difficult to do, NA, 13. 7.

དཀའ

དཀའ་ཐུབ་ཀྱི་ནགས, तपोवन, n. a penance grove, NA, 7. 13.

དཀའ་ཐུབ་ཀྱི་ནགས་ཚལ, तपोवन, n, a penance grove, NA, 9. 9, 12, 11. 1, 12. 2.

དཀའ་ཐུབ་པ, तापस, m. an ascetic, NA, 10. 6

དཀའ་བ, दुष्कर, difficult to do, RK, 31.

དཀར, शुक्ल, white, BK 2 12^{d}.

དཀར་པོ, शुक्ल, white, BC, 62^{d}, 63^{d}, RK, 9.

དཀར་བ, गौर, while, NA, 13^{b}.

དཀོན་ཅོག, रत्न, n. a gem, BK, 9^{b}.

དཀོན་མཆོག་བརྩེགས་པ, रत्नकूट, m, a heap of gems, lit. gems piled one upon another, KP, 4. 1.

བཀང (pf. of འགེངས་པ, to fill, fut. དགང, imp. ཁོང) *आकृष्य, having drawn or bent, NA, 2^{a}.

བཀོད

བཀའ་གྲོས, उपदेश, m. advice, RK, 28.

བཀའ་དྲིན, प्रसाद, m. favour. NA, 13^{c}.

བཀའ་དྲིན་མཛོད, imp. (see མཛད), प्रसीद, do favour.

བཀའ་སྩལ, pf. जगाद, said, BC, 42a^{d}.

བཀལ་ནས, भारं निधाय, having loaded, RK, 35.

བཀུར, **1** पूज्यते, is respected, PD, 21^{c}.

བཀུར་སྟི, **1** मान्य, respectable, BC, 58^{a} ; **2** सत्कार, m. respect, UV, 12^{d}.

བཀུར་བ, √पूज् to honour, revere, पूज्यते, PD, 2^{c}.

བཀུར་བར་འགྱུར, पूज्यते, is respected PD, 21^{d}.

བཀོད, **1** रचना, f. a composition, NA, 2. 8.16 ; **2** स्थापित, kept, arranged, LV, B 21 $^{20, 40}$.

བཀོད་པ, सन्दर्भ, m. a composition, NBT, 5. 3.

བཀྲ་བ, शबल, variegated, BK, 28^{a}.

བཀྲ་ཤིས, स्वस्तिक, n. prosperity, BC, 54^{a}.

རྐང་གཉིས, द्विपद, one having two feet, biped, PD, 28^{a}.

རྐང་འཐུང, पादप, m. a tree, NA, 9. 7.

རྐང་པ, a leg, foot, **1** पद, n. LV, A 7 ; **2** चरण m. LV,A 13^{55} ; **3** पाद, m. NA, 8^{c}.

རྐང་པ་ལ་གཏོར་བའི་ཆུ, पाद्य, n. the water for (washing) one's feet, LV, $A7^{8}$-^{10}.

རྐང་བཞི་པ, चतुष्पद m, a quadruped, KA. 11^{c}.

རྐྱེན, प्रत्यय, m. a cause, condition, MK, $2^{a,d}$, 5^{b}, $6^{c,d}$, etc., etc ; NB, 9. 2.

རྐྱེན་གྱི་རང་བཞིན, प्रत्ययमय, consisting of a condition, MK, 13^{a}, 14^{a}.

རྐྱེན་དང་ལྡན་པ, प्रत्ययवत्, having a condition, MK, 4^{a}.

རྐྱེན་དང་མི་ལྡན, अप्रत्ययवत्, not having a condition, MK, 4^{b}.

རྐྱེན་མེད, अप्रत्यय, having no condition, MK, 5^{d}, 12^{c}, 14^{d}.

རྐྱེན་མེད་རང་བཞིན, अप्रत्ययमय, not consisting of a condition, MK, 14^{b}.

རྐྱེན་རང་བཞིན, प्रत्ययमय, consisting of a condition, MK, 13^{d}.

རྐྱེན་ལ་སོགས, प्रत्ययादि, the condition and others, MK, 3^{b}.

སྐད, भाषा, f. a language, CŚ, 9^{a} ; RK, 3,4,5,6.

སྐད་ཅིག, क्षण, m. an instant, a moment, NA, 1^{a} ; UV, 3^{c}.

སྐབས, **1** अधिकार, m. right, KA, 8^{c} ; **2** अवसर, m. an opportunity, NA, 12. 14.

སྐབས

སྐབས་དབྱེ་བ, आमुख, n. a prologue or prelude of a drama, NA, 4, 1.

སྐར་མའི་རྒྱལ་པོ, उडुराज, m. ‘ the king of the stars, i. e. the moon, BC, 65^{c}.

སྐལ་ངན, दुर्भग, unfortunate, KA,7^{d}.

སྐལ་བ, भाग्य, n. luck, fortune, NA, 3^{d}.

སྐལ་བ་ཆེན་པོ, महाभाग, illustrious, highly virtuous, BC, 8^{a}.

སྐུ་ཚེ, आयुस्, n. life, duration of life, LV, A6^{20}.

སྐེ་རགས, मेखला, f. a girdle, NA, 10^{c}.

སྐོམས, तृषित, thirsty, PD, 8^{d}.

སྐོམ་པ, तर्ष, m. thirst, desire, BC, 15^{c}.

སྐྱབས, शरण, n, refuge, BK, 1^{c},9^{c}.

སྐྱབས་འོས, शरण्य, fit to protect, a protector, BK, 9^{b}.

སྐྱེ་བ

སྐྱིད་པ, क्षेम, n. happiness, RK, 29.

སྐྱེ [སྐྱེ་བ, √जन्, उत्-√पद् to be born, to originate, pf. སྐྱེས] **1** उत्पद्यते, MK, 5^{c}; **2** जायते, PD,9^{d} ; UV, 2^{a} ; **3** भवेत् may be, MK, 11^{d} ; **4** जगत्, n. the world, BC, 10^{c}.

སྐྱེ་དགུ, प्रजा, f. the people, KA, 9^{a}.

སྐྱེ་འགྱུར, **1** जायते, comes into being, CS, 5^{b} ; **2** प्रवर्तते, proceeds, springs, MK, 12^{b} ; **3** अभिप्रवर्तते, proceeds, springs, MK, 12^{d}.

སྐྱེ་ངན , खल (दुर्जन), m. wicked, PD, 13^{b,d}.

སྐྱེ་མཆེད, आयतन, n. tha six organs of sense and the six objects of sense, KP, 7. 1, 2.

སྐྱེ་བ, **1** उत्पद्यन्ते, originate, MK, 5^{a} ; **2** उत्पन्न, came into being, MK, 1^{d} ; **3** जन्मन्, n. birth, origination, BC, 15^{a} ; BK, 32^{c} ;

CŚ, 12^{d} ; **4** जाति, f. birth, LV, C4^{4} ; NBT, 1^{a}.

སྐྱེ་བར་འགྱུར, जायते, originates, CŚ, 15^{d}.

སྐྱེ་བོ, जन, m. a man, BC, 9^{a,b,c,d}, 17^{c} ; KA, 8^{a} ; KP, 1. 3 ; NA, 1^{b}, 2^{b}, 6. 2, 10. 4, 12. 13, 13. 7 ; etc.

སྐྱེ་བོ་ངན་པ, खल (दुर्जन), a wicked man, PD, 13.

སྐྱེ་བོ་རྣམས, (plu.), जन, a man, NA, 10. 5.

སྐྱེ་མེད་པ, अनुत्पाद, having no origination, MK, 0^{4}.

སྐྱེད, **1** उत्पद्यते, comes into being ; CS, 19^{b} ; जनयते, produces. LV, B11^{22}; UV, 5^{b}(*).

སྐྱེད་པ, **1** -कर, that which causes or makes, CŚ, 19^{c} ; **2** जनिका that which produces LV, C6^{15}.

སྐྱེད་པར་བྱེད, **1** उत्पादयति, NA, 13, 17, 18 ; **2** जनितृ (जनक), m. father, BK, 28^{b}.

སྐྱེད་ཚལ, उद्यान, n. a park, BK,28^{b}.

སྐྱེན་པ, आशु, quick, BC, 64^{c}.

སྐྱེས, **1** -ज (जात), born, BC, 46^{a}; **2** प्रभव, m. origin, BC, 60^{b} ; **3** पुमस्, m. male, CŚ, 13^{b}.

སྐྱེས་གྱུར, सम्भूत, born, MK, 9^{a}.

སྐྱེས་པ, जायसे, you are born, UV 1^{a}.

སྐྱེས་པ་མ་ཡིན, अनुत्पन्न, not originated, MK, 9^{a}.

སྐྱེས་བུ, a man, **1** पुमस्, NA, 1^{c} ; **2** पुरुष, BC, 20^{a} ; LV. A 11^{5}, 13^{6}, 14^{5}, etc ; NB, 1. 1 ; NBT, 7. 2, 8. 2, 9. 2.

སྐྱེས་རབས, जातक, n. a story of the former birth of the Buddha, NA, 2. 9.

སྐྱེས་བུ་མེད་པ, न-पुरुष, m. no man, KP, 4. 4.

སྐྱོང, √पा, √पाल्, to protect, **1**-प, protector, BC, 14^{b} ; **2** पालय, RK, 23 ; **3** पालयसि 29, 30.

སྐྱོ

སྐྱོང་བ, protector, **1** गोप, BC, 64[a]; **2** पाल LV, A 13[22]; **3** पालन, protection, RK, 33.

སྐྱོན, **1** दुष्ट, n. a fault, defect, KA, 7[a]; **2** दोष, a fault, BC, 40[c]; BK, 22[d] : KA, 2[b]; NA, 13.11; **3** *श्वित्र, n. white leprosy, KA, 7[d].

སྐྱོན་མེད་པ, निर्दोष, free from harm, BC, 38[c]; NA, 13. 11.

སྐྱོབ་པ, त्रातृ, saviour, NA, 1[b].

བསྐལ་པ, कल्प, m. a fabulous period of time, a period of 432 million years of mortal measure in the duration of the world, BK, 32[a]; LV, B16[13].

བསྐོར, surrounded, **1** वृत, BK, 21[c]; **2** परिवृत, LV, B22[7].

བསྐོར་བ, भ्रमण, n. moving, NB, 6. 6.

བསྐོར་བ་བྱས་ནས, प्रदक्षिणीकृत्य, gd. having gone round from left to right (as a mark of respect), LV, A 13[57].

ཁ

བསྐྱངས, [cf. བསྐྱོངས, pf. of སྐྱོང་བ √पा, √पाल्, to save], पालित, protected, RK, 24, 25.

བསྐྱེད, **1** *कार्य to be done (उत्पाद्य, to be produced) CŚ, 11[a]; **2** जनित, produced, NB, 9. 3; **3** *भवेत्, should be (उत्पादयेत्, should produce), UV, 13[b]; **4** *वर्धन, bringing up, BC, 32[b]; **5** सूति, f. production, BK, 12[a].

བསྐྱོགས, (pf. of སྐྱོགས་པ to turn), वलित, turned, NA, 11. 4.

ཁ

ཁ, मुख, mouth, BG, 2[d]; NA. 11 4.

ཁ་བསྒྱུར་ངུར་སྨྲིག་གོས་ཅན, काषायवस्त्र, with a cloth dyed of reddish colour, BC, 60[c].

ཁང་པ

ཁང་པ, भवन, n. a house, BK, 3[a], 19[c].

ཁང་བཟང, प्रासाद, a palace, LV, B 3[6],[10] ; 4[3].

ཁམ, कवल, m. n. a mouthful, NA, 11. 4, 12[a].

ཁམས, धातु, m. element, essential ingredients of the body, KP, 6. 3 ; PD, 11[c].

ཁུ་བྱུག, कोकिल, m. a cuckoo, LV, B 9[16].

ཁུང་བུ, बिल, a hole, BC, 56[d].

ཁུར, भार, m. a burden, NA, 3. 8 ; PD, 24[c].

ཁོ་ཆད, निराश, devoid of hope, BC, 67[c].

ཁོ་ན, एव, ptcl. expressing certainty, BK, 25[c].

ཁོ་ནར, एव, see ཁོ་ན above, MK, 8[b].

ཁྲི

ཁོ་བོ, अस्मद्, personal pronoun, first person, I, BC, 19[b], 51[a] ; KA, 1[c]

ཁོ་བོ་ཅག, *अहम् (वयम्), *I (we), NA, 2. 7, 14.

ཁོ་བོ་ཅག་རྣམས, वयम्, we, NA, 2. 11.

ཁོང (hon.), तद्, he, RK, 7.

ཁོང་དུ་ཆུད་པ, 1 व्युत्पत्ति, f. perfect proficiency, NBT, 15 ; 2 व्युत्पादन, explaining, NBT, 11. 6.

ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ, प्रतिपाद्य, to be, explained, NBT, 12. 1.

ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱེད་པ, व्युत्पाद्यमान, being explained, NBT, 11. 1.

ཁྱད་པར, विशेष, m. distinction, BC, 58[d].

ཁྱད་པར་དང་བཅས་པ, सविशेष, with speciality, NA, 9. 7.

ཁྱབ་འཇུག, कृष्ण, a proper name, BG, 2[1].

ཁྱིམ

ཁྱབ་བདག, विभु, lord, BC, 35[d].

ཁྱི, कुक्कुर, m. a dog, RK, 15.

ཁྱིམ, **1** अगार, n. a home, house, LV, A 14[23],[34] ; **2** गृह, n. LV, B 14[20], 22[15] ; NA, 3. 14; **3** प्रासाद, m. a palace. LV, B 19[6].

ཁྱིམ་པ་མ, गृहिणी, the mistress of a house, NA, 3[1].

ཁྱིམ་མེད་པ, अनगारिका, f. houselessness, LV, A14[35].

ཁྱེད, personal pronoun, second pers. (hon.), **1** युष्मत्, NA, 1[d], 2ᵥ, 5. 2, 7. 3, 13 7 ; **2** भवत्, NA., 49.

ཁྱེའུ, वटु, a boy. NA, 10[c], 5.

ཁྱོད, युष्मद्, personal pron. second pers. (ordinary), BC, 8[b], 35[c], CS, 5[b] ; NA, 1[c], *3*. 8, 7. 3 ; etc. etc.

ཁྱེར [འཁྱེར་བ, √वह्, √नी, to carry], उपनामयति स्म, brought or carried, LV, A 12[28].

མཁས་པ

ཁྱོད་འདྲ, त्वद्विध, like you, BC, 7[d].

ཁྲག, शोणित, blood, RK, 35.

ཁྲོ་བ, क्रोध, anger, PD, 18[c].

ཁྲོ་བ་དང་བཅས་པ, सरोष, with anger, NA, 5. 1.

ཁྲོད, गहन, dense, NA, 7. 19.

ཁྲོན་པ, कूप, a well, PD. 8[d].

ཁྲོས་པ, मन्यु, wrath, BC, 15[d].

འཁྲུགས་པ, (कुप्यति) कुपितो भवति, becomes angry or gets disordered.

འཁྲུག་འགྱུར, संक्षोभ, m. agitation, NB, 6. 2.

འཁྲུངས་པ, सम्भव, m. birth, born, NA, 13. 23.

འཁྲུལ་བ, विभ्रम, m. an error, NB, 6. 3.

མཁའ, नभस्, n. the sky, NA, 10[b].

མཁའ་ལྡིང, तार्क्ष्य, m. Garuḍa, the king of birds, BC, 5[a].

མཁས, दक्ष, expert, NA, 3^{b}.

མཁས་པ, **1** कृतिन्, expert, learned, BK, 24^{b}; **2** कौशल्य (evidently མཁས་པ is h for མཁས་པ་ཉིད), skilfulness, KP, 1. 1; **3** निपुण, skilful, NA, 3^{a}; **4** पण्डित, a learned man, PD, 5^{b}; UV, 20^{d}; **5** बुद्धिमत्, wise, CŚ, 6^{d}; **6** बुध, learned, KA. 6^{a}; CŚ. 11^{a}; BK, 9^{c}; **7** मेधाविन्, wise, UV, 8^{c}, 16^{f}; **8** सूरि, a learned man, KA, 9^{a}.

མཁོ་བ, अलम्, sufficient for, LV, C 1^{17}.

མཁྱེན་པ, √ज्ञा, to know, LV, A 3^{25}.

མཁྱེན་པར་མཛད་དུ་གསོལ, जानीया (°यात), one should know, LV, A 3^{25}.

འཁོར, **1** परिवार, m. a retinue, LV, B 13^{23},^{26}, 21^{25},^{34}; **2** पर्षद्, f. an assembly, BK, 15^{d}.

འཁོར་བ, **1** आसंसार, till the saṃsāra KA, 4^{b}; **2** संसार, the course of the worldly life, BK, 1^{c}.

འཁོར་བར་བྱེད, परि√वृत्, to turn round, परिवर्तते, turns round, PD, 10^{d}.

འཁོར་ལོ, चक्र, n. a wheel, PD, 10^{d}.

འཁོར་ལོས་སྒྱུར་བ, चक्रवर्तिन्, an emperor, sovereign of the world. LV, A 14^{25}.

°འཁྱུད་ནས, ॰गुह्य, g^{d}, having embraced, BC, 67^{b}.

འཁྱོག, भङ्ग, m. bent (or contraction), NA, 2^{b}.

འཁྲུགས, विक्लव, overcome with, BC, 27^{d}

འཁྲི་ཤིང, लता, f. a creeper, pp. 137, 151; NA, 13. 13.

འཁྲུ་བ, स्नापयत्, causing to take bath, BC, 4^{b}.

འཁྲུག

འཁྲུག, **1** कोप, m. anger, morbid irritation or disorder of the humours of the body, PD, 30^{c}; **2** क्रोध, m. anger, PD, 27^{b}.

ག

ག་ལ, कुतस्, where, whence, UV, 12^{b}; CS, $20^{c,d}$; NA, 1^{c}, 13. 4; PD, 23^{c}; MK, 8^{d}, 14^{d}.

ག་ལ་བ, येन, by which (in the sense of यत्र, where), LV, A 3^{13}, 6^{6}.

ག་བུར, कर्पूर, m. n. camphor, BK, 29^{a}.

གང, who, what, which, **1** किम्, MK, 6^{c}; BC, 9^{b}, etc.; NA, 5. 2, etc.; **2** कतम, LV, C 3^{7}, 4^{3}, 5^{4}, etc.; **3** यद्, KP, 2. 1, 7. 1, 8. 2; CŚ, 20^{b}, etc.; LV, C 3^{7}, 4^{3}, 5^{4}, etc.; **4** यदि, BC, 44^{a}.

གང་བ

གང་གཱ, गङ्गा, the river named Gaṅgā, PC, 8^{c}.

གང་གི་ཕྱིར, why, **1** कथम्, BC, 30^{b}; NA, 3. 8; **2** कुतस्, NA, 2. 18, 9. 13.

གང་གི་ཚེ་ན, कदा, when, PD, 15^{d}.

གང་དག, **1** केचन, some, MK, 1^{c}; **2** यद्, who, what, which, UV, 14^{a-c}.

གང་དང་གང་དུ, यत्र यत्र, wherever, PD, 20^{c}.

གང་དུ, यत्र, where, UV, 25^{b}; PD, 21^{b}.

གང་ན, क्व, where, BC, $28^{b,c}$.

གང་ན་ཡང, क्वचन, anywhere, MK, 1^{c}.

གང་ཕྱིར, यस्मात्, for, because, BC, 17^{a}; MK, 10^{b}.

གང་བ, सम्पूर्ण, full, BK, 23^{a}.

གང་ཚེ, यदा, when, CŚ, 13[a], 14[a]; NA, 14[b]; MK 7[a].

གང་ཞིག, who, what, which, **1** किम्, CŚ, 2[a], 16[a], 19[c]; **2** यद्, BC. 2[b], 8[c], 40[a]; BK, 13[a], etc. etc.; NA, 7[d], 137; PD, 3[a], 11[a], 29[b], etc. etc.

གང་ཞིག་ན, कतम (इति or इति चेत्). See གང་ཞིག, KP, 4. 2, 3.

གང་ཟག, पुद्गल, a person, man, LV, A 13[44], 14[14].

གང་ཟག་མེད་པ, नपुद्गल, not a person (man), KP, 4. 4.

གང་ལ, **1** कुतस्, where, BK, 10[c]; **2** यत्र, where, KP, 4. 4; PD, 5[a].

གང་ལས, **1** कथम्, why, BC, 17[d]; **2** यत, where, CŚ 4[a,c].

གངས, हिम n. ice, (हिमालय, m. the mountain Himālaya), RK, 21[c].

གངས་ཅན, हिमवत्, the mountain Himālaya, UV, 6[a].

གར་མཁན་མ, नटी, a dancing girl, NA, 2. 6, 3. 4.

གར་དག་བྱེད, नाटयति, one acts, NA, 10. 2.

གལ་ཏེ, if, **1** चेत्, NA, 14[b,c]; PD. 14[b]; UV, 4[a]; **2** यदि, BC 39[c]. 50[c], 61[c], 62[c]; CŚ, 5[c]; KA, 4[a]; LV, B 14[12], 17[10]; NA, 5[d], 7. 6, 12. 13, etc.; UV. 4[a] 26[c]; **3** सचेत्, LV, A[22,33].

གུས, प्रणयिन्, affectionate, BK, 26[a].

གུས་པ, **1** गौरव, n. respect, LV. B 11[21]; **2** भक्ति, f. devotion, BC, 5[d], 64[c]; CŚ, 2[c]; NA, 5[d]; **3** मान, m. respect, NA, 2. 13.

གུས་པ་དང་བཅས་པ, सगौरव, with dignity and honour, LV, A8[9].

གུས་པ

གུས་པ་ལྡན, भक्तिमत्, one with devotion, BC, 7[b],[c].

གུས་པ་དང་ལྡན་པ. समान, with respect, NA, 2. 6.

གུས་པ་མེད, अभक्त, one without devotion. BC. 7[a].

གེ་སར, केसर. m. n. the filament of a flower, NA. 13[a].

གེགས, विघ्न, m. an obstacle, CŚ, 16[b].

གེལ་པ, गुल्मक, n. a clump or cluster of trees, NA, 12. 14.

གོ, 1 ptcl. ཨོ after ག, PD, 27[d]; 2 a ptcl. PD, 16[b].

གོ་འཕང, पद, n. position, CŚ, 17[d].

གོས, अंशुक, n. cloth, BC, 59[c], 63[b].

གོས་ཀྱི་དོན་དུ, वासोऽर्थं, adv. for a cloth, NA, 10[a].

གྱུར་པ

གོ་རི, गौरी, f. a goddess 5. of the name, NA, 13[a].

གྱི, ptcl. तु, but, PD. 18[b].

གྱིས (imp. of བགྱིད་པ, eleg. of བྱེད་པ, √कृ), कुरु, do, PD, 14[c].

གྱུར (pf. of འགྱུར), 1 (√गम्, to go to) गत, gone to, BK, 23[d]; 2 (√जन् to be, become) (i) जायते, BG, 3[a]; (ii) जात, NBT, 10. 12; 3 (√भू, to be, become) (i) भवति, BC, 9[d]; (ii) अभवत्, BC, 2[d]; BK, 3[d]; (iii) अभूत्, LV. A 13[63], B 4[7].

གྱུར་ན, 1 भवेत्, may be, NA, 5[d]; 2 सति, (this) being, BC, 50[a].

གྱུར་ནས, 1 भूत्वा, having been, BC, 16[c].

གྱུར་པ, 1 जात, become, NBT, 10. 12: 2 भवति, is, BK, 8[c];

3 भूत, being, BC, 19[c] ; KA, p. 192 ; KP, 2. 1.

གྱུར་པ་ན, सति, being, BC, 21[c].

གྱོན, संभृत, putting on, BC, 65[4].

གྲགས, fame, 1 कीर्त्ति, f. UV 11[d] : 2 यशस्, n. BC, 34[c]; 3 किल, ptcl. assuredly, possibly, BC, 19[a] ; MK, 5[b].

གྲགས་པ, 1 कीर्त्ति, f. fame, BC, 65[b] ; 2 यशस्, fame, glory, KA, 5[a] ; UV, 11[d]; 3 विघुष्टशब्द, with the fame that is proclaimed, LV, A14[41].

གྲགས་པར་གྱུར, प्रसिद्ध, renowned, celebrated, NA, 14[d].

གྲགས་པ་འཛིན, याशोधर, the son of Yaśodharā, Siddhārtha's wife, BC, 34[a].

གྲིབ་མ, छाया, shade, BK, 20[b] ; UV, 26[f].

གྲུ, नौ, f. a ship, boat, KA, 12[d] ; NB, 6. 2.

གྲུབ་པ, 1 निर्-√वृत्, to be accomplished, निर्वर्तते, MK, 7[b] ; 2 √सिध्, सिद्ध, accomplished, a semidivine being supposed to be of great purity and holiness, NA, 8[c], 13[23], 14[d] ; LV, A 12[29].

གྲུབ་རིགས་ལས་སྐྱེས, सिद्धान्वयज, born in a family of Siddhas, NA, 14[d].

གྲོགས, जीवित, n. life, BK, 20[d].

གྲོགས་པོ, वयस्य, a companion, NA. 6. 6, 7. 2, 20, etc.

གྲོང, पुर, n. a town, BC, 36[d], 37[a].

གྲོང་ཁྱེར, 1 नगर, n. a town, KP, 2. 1, 3 ; LV, B 21[17],[44] ; RK, 22.

གྲོང་པའི་ཚ, ग्राम्य, low, vulgar LV. C1[13].

གྲོལ, मुक्त, free, UV, 21[c].

གླལ, जृम्भा, f. yawning, NA, 2^{b}.

གླང་ཆེན, कुञ्जर, m. an elephant, UV, 10^{d}.

གླང་པོ, गज, m. an elephant, NA, 8^{a}.

གླང་པོ་ཆེ, an elephant, **1** गज, LV, B 22^{17} ; **2** हस्तिन्, RK, 12, *34*.

གླིང, द्वीप, m. n. an island, UV, 8^{c}.

གླུ, a song, **1** गान, n. NA, 12. 5 ; **2** गीत, n. NA, 12^{c}, 5 ; 13. 2 ; PD, 3^{d} ; **3** सङ्गीतक, NA, 3. 1.

གླུ་དབྱངས, गीता, a song, BG, p. 152.

གླུ་ལེན་པ, √गा (गै) to sing, गायति, NA, 12, 15.

གླུ་ལེན་པར་བྱེད, √गा (गै), to sing, गायति, NA, 12. 2.

དགའ, **1** प्रिय, n. pleasure, BC,

11^{b} ; **2** प्रीत, pleased, BC, 8^{b} ; **3** प्रीति, f. pleasure, CŚ, 20^{c}; **4** स्नेह, m. affection, BC, 6^{c}.

དགའ་འགྱུར་ཞིང, √नन्द्, to delight, नन्दते, one delights, UV, 17^{c}.

དགའ་སྟོན, उत्सव, a festival, NA, 2, 3.

དགའ་ལྡན, माद्यत्, being mad, NA, 8^{a}.

དགའ་བ, **1** आनन्द, m. pleasure, UV^{b} ; **2** धृति, f. pleasure, NA, 6^{c} ; **3** नन्दी, f. joy, rejoicing, LV. C^{d}, 5^{9} ; **4** प्रिय, n. pleasant, NA, 9. 2 ; **5** हर्ष, m. pleasure, BC, 63^{a} ; NA, 2. 4.

དགའ་བའི་ལྷ, हर्षदेव, A king of the name, NA, 2. 7.

དགའ་བར་འགྱུར, √नन्द, to delight, नन्दते UV, 19^{d}.

དགའ་བར་བྱ་བར་ཞིག, रमणीय, enjoyable, NA, 7. 24.

དགའ་བར

དགའ་བར་བྱེད་པ་ཉིད, रमणीयता, the state of being enjoyable, NA, 10. 7.

དགའ་བར་བྱས་དེ, (lit. नान्दीं कृत्वा having recited the benediction), नान्द्यन्ते, after the prologue, NA, 2. 2.

དགའ་བྱེད, प्रिय, pleasant; NA, 5^{d}.

དགའ་མ, प्रिया, f. a beloved wife, NA, 7. 20.

དགའ་ཞིང, **1** प्रीत, pleased, BC, 4^{6} ; **2** रत, delighted with, or fondly attached to, UV, 10^{a}.

དགུང, रजनी, f. night, LV. B7^{5},

དགེ་བྱེད, शुभकर, propitious, LV. B 10^{7}.

དགེ་འདུན་དང་བཅས, ससङ्घ, one with the fraternity of monks, BK, 31^{b}.

དགེ, शिव, auspicious, BC, 61^{a}.

དགོས་པ

དགེ་བ, श्रेयस्, virtue, or religious merit, BC, 22^{b}.

དགེ་ལེགས, कल्याण, n. good, CŚ, 16^{c}.

དགེ་སློང, भिक्षु, a monk, BK, 27^{a}, LN. A 32^{1} ; B 3^{1}, 39^{1}, 20^{1}, C 1^{1}, 2^{17}, 2^{1}, 7^{27}, UV, 10^{a}, 16^{c}.

དགོངས, मति, f. view, thought, CŚ, 20^{b}.

དགོངས་པ, भाव, m. intention, BC, 28^{a}, 60^{b}.

དགོངས་པ་རྣམ་དག, विशुद्धभाव, one with pure disposition, BC, 60^{b}.

དགོན་པ, अरण्य, n. a forest, BC, 36^{b}.

དགོས, प्रयोजन, n. necessity, NA, 3$_{0}$; NBT, 8. 0, 10, 12.

དགོས་པ, **1** प्रयोजन, n. necessity, object, purpose, LV. B 10^{10} ; NBT, 2. 2, 4. 8, 5. 4, 6. 2, etc.

དགོས་པ་མེད་པ, निष्प्रयोजन, without any object, NBT, 5. 2.

དགྱེས, वरणीय, to be chosen, RK, 28.

དགྱེས་པ, प्रीति, f. pleasure, BK, 26[a].

དགྲ, प्रत्यर्थिन्, m. hostile, an enemy, BC, 22[a].

དགྲ་ལྷན, अराति, m. an enemy, NBT, 1[c].

དགྲ་བ, शत्रु, m. an enemy, PD, 1[c], 18[b],[d].

བགྱིད་པ, √कृ, to make, do, करोति, LV, B 10[a].

བགྱིའོ, (བགྱིད, √कृ, to make, do), करोमि, LV. A 1[5]; करोति, LV. B 10[9]; करिष्यामः, LV. B20[24].

བགེགས, विघ्न, m. hinderance, LV. B 12[13].

བགྲེས་པ, वृद्ध, old, BC, 31[b].

བགྲོད་པ. गत, n. walking, NA, 8[c].

མགར་བ, कर्मार, m. an artisan, blacksmith, UV, 3[a].

མགོ, शिरस्, n. the head, NA. 11[b].

མགོ་ལྷོགས, स्तवक, m. a cluster, PD, 2[b].

མགོན་པོ, नाथ, lord, master, protector, BC, 29[a]; PD, 8[a].

མགྱོགས, जव, m. speed, swiftness, BC, 5[a].

མགྱོགས་འགྲོ, a horse, **1** तुरग, m. BC, 30[c]; **2** तुरङ्ग, m. BC, 5[b]; **3** वाजिन्, BC, 66[c].

མགྲིན་པ, the neck, **1** कण्ठ, m. NA. 7.20; **2** कन्धरा, f, NA, 11.4.

མགྲོན, अतिथि, a guest, NA, 11[d].

འགག་པ, निरोध, m. suppression, cessation, MK, 9[b].

འགག་པ་མེད་པ, अनिरोध, one without suppression, MK, p. 176.

འགགས, निरुद्ध, suppressed, MK, 9[d].

འགའ, काचित्, a certain (woman), NA, 9[b].

འགའ་ཞིག, certain, **1** कश्चित्, CŚ. 16[a]; **2** किञ्चित्, NA, 7. 14 ; **3** किमपि, NA, 9. 2 ; **4** केचित्, BK, 6[a] ; **5** क्वचित्, NA, 10[c].

འགོག་པ, निरोध, m, suppression, cessation, LV. C 1[27], 3[12],[14], C 6[3], 7[3], 7[21] etc.

འགྱུར, **1**√अस्, to be, अस्ति, BC, 62[c] ; स्यात्, KA, 7[d] ; NBT, 5. 3 ; **2**√जन्, to become, to come into being, जायते, BG, 3[b] ; CŚ, 1[d], 2[b], 10[d], 20[d] ; KA, 4[d] ; PD, 11[d] ; **3**√भू, to be, to become, (i) भवति, BK, 13[d], LV. A 14[21] ; MK, 6[c], 14[d] ; NA, 7.6; UV,5[d] (* कुरुते), (ii) भवतः LV. A 14[18] ; (iii) (མཛོད) भवेथा (for

भवेत्), LV. B 19[26] ; (iv) भवतु, CŚ, 3[a] ; (v) भविष्यति, BC, 16[d], 55[d] ; BK, 32[b] ; LV, A 14[38] ; NA, 11. 2.

འགྱུར་བ, **1**√जन्, to come into being, to become, जायते, BC, 52[d] ; CŚ 8[d], 18[c] ; **2**√भू, to be, to become, (i) भवति, PD, 27[d] ; (ii) भवन्ति, BC, 20[b] ; LV, C 1[22] ; (iii) भवेत्, LV. B 17[8] ; (iv) भविष्यति, BC, 16[c], 49[d] ; LV. A 14[38], B 2[13] ; **3**√* या, to go, reach, यास्यति, BC, 52[d] ; **4**√सद् to sink down, सीदति, BC, 26[d].

འགྱུར་འཚལ, √भू, to be, भवेत्, LV. B 15[23]-[24].

འགྲེངས་པར་བྱེད་པ, * आपूर्यमाण, being filled up, NA, 10. 6.

འགྲེལ, प्रचस्खाल, tumbled down, BC, 68[b].

འགྲིལ་གྱུར, पपात, fell, BC, 66[d].

འགྲམ, **1** * पङ्क, m. n. mud, 26[c]; **2** तीर, n. a shore, bank, PD, 8[c].

འགྲམ་པ, गण्ड, m. the cheek, NA, 8[a].

འགྲིབ་མེད་པ, अग्लान, not fading, RK, 16.

འགྲུབ, √सिध्, to be accomplished, सिध्यति, is accomplished, PD, 23[c].

འགྲུབ་པ, सिद्धि, f. accomplishment, NB, 1. 2, 21. 1; NBT, 1[b], 7. 2, 8. 2.

འགྲོ, **1** √गम्, to go, (i) गच्छाव, NA, 7. 16; गम्यते, CŚ, 17[c]; **2** -ग one who goes, BC, 53[b]; **3** गति, f. movement, CŚ, 11[b]; BC, 35[c]; **4** -गम, one that goes, UV, 26[a]; **5** गमन, n. going, BK, 1[c]; **6** जगत्, n. the world, BK, 12[c]; **7** व्रजत्, going, BC, 19[d].

འགྲོ་འགྱུར་བ, गमिष्यन्ति, they will go, PD, 20[c].

འགྲོ་བ, **1** अधिगति, f. attaining, CŚ, 16[c]; **2** गत, went, BC, 57[a]; **3** गति, f. course, PD, 2[a], **4** गामिनी, f. one who goes LV. C 3[15], 7[4, 22]; **5** जगत्, the world, LV. B 18[13]; **6** जन, m, people, RK, 31; **7** जाति f. the course of birth, BC, 43[d]; **8** निपातिन्, falling, UV, 25[b].

འགྲོ་བར, यातुम्, inf. to go, BC.36[d].

འགྲོ་བར་བྱ, यामि, (for यास्यामि) I shall go, NA, 4[d].

འགྲོ་མིག, जगच्चक्षुस्, the eye of the world. BC, 1[a].

འགྲོ་མེད་པ, अनिर्गम, one without going out, MK, 0[s].

འགྲོ་བཞིན, व्रजत्, pr. pl. going, BC, 68[c].

འགྲོགས, **1** मैत्री, f. love (fig.

for समागम, m. association), BK, 16^{c} ; **2** सङ्गम, m. coming together, 7. 20 ; **3** सहित, accompanied, NA, 3 . 8.

འགྲོས་ཅན, गमक, m. a kind of musical note of which there are seven, NA, 12^{a}.

རྒ, जरा, f. the old age, BC, 52 : जर (for जरा) LV, B 15^{3}, 16^{19}, 17^{1}, C 4^{5}.

རྒན་པ, old, **1** वृद्ध, NA, 5. 2 ; LV. A^{38} ; **2** स्थविर, NA, 3.8,

རྒས, जीर्ण, worn out, RK, 23.

རྒུད, विपत्ति, f, misfortune, adversity, LV. B16^{24}

རྒུད་པ, विपत्ति, f. adversity, disaster, LV. 15,^{21} 17^{6}.

རྒུན, मृद्विका, f. a vine or bunch of grapes, KP, 2. 1.

རྒྱ་སྐྱེགས་ཤིང, किंशुक (वृक्ष), m. a well-known tree, otherwise called Palāśa. Its flower is red and very beautiful, but it has no odour, PD, 22^{c}.

རྒྱ་གར, भारत, n. India, RK, 2, 5, 6.

རྒྱ་ཆེ, **1** उदार, beautiful, BK, 29^{a}; **2** विस्तर, m. detailed description, LV, p. 119.

རྒྱ་ཆེན, बहल, abundant, NA, 7.19.

རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ་པ, टीका, f. commentary (lit. विस्तृत टीका, copious commentary), NBT, p. 160.

རྒྱ་མཚོ, the ocean, **1** समुद्र, m. BK, 2^{a}, 6^{c} ; **2** सागर, m. KA, 12^{c}.

རྒྱགས་པ་, विस्मय, m. (in the sense of मद), arrogance, BC, 3^{a}.

རྒྱན, an ornament, **1** अलङ्कार, m. BC. 59^{a} ; KA, 10^{b} ; **2** भूषण, n. BC, 12^{c}.

རྒྱན་དང་ལྡན་པ, साभरण with ornaments, BK, 20[a].

རྒྱན་དང་བྲལ་བ, निराभरण, without ornaments, BK, 18[a].

རྒྱན་ནམ་པ, अलङ्कृत, adorned, NA, 2. 8.

རྒྱལ, 1 √जि, to be victorious, जयन्ति, NBT, 1[d] ; 2 जयिनी, f. victorious, NA, 14[c] ; 3 राजन्, m. a king, RK, 21[d].

རྒྱལ་པོ, a king, 1 नृपति, m. LV. B 11[1], etc. ; 2 राजन्, m. BC, 31[b], 37[b], 60[d] ; KA, 5[1] ; LV ; NA ; RK.

རྒྱལ་པོ་ཆེན་པོ, महाराज, a great king, LV. B 2[2].

རྒྱལ་བ, जिन, m. the conquer, i.e the Buddha, BK, 11[c], 16[d] ; KP. 23 ; NA, 1[d].

རྒྱལ་བར་སྐྱོན་ཅིག, जय, (imp. 2nd pers. sing.) be victorious [རྒྱལ་བ, जय, m. victory ; སྐྱོན, hon. form of བྱོན, imp. and pf. of འབྱོན་པ, to come, arrive ; thus རྒྱལ་བར་སྐྱོན་ཅིག lit. means 'may you come to victory']. LV. A 6[18],[19].

རྒྱལ་བྱེད, जेत, (for जेतृ), one who conquers, a proper name, BK, 11[c], 14[d].

རྒྱལ་མཚན, ध्वज, m. a flag, a flag staff.

རྒྱལ་སྲིད, a kingdom, 1 राज्य n. BC, 35[a], 66[a] ; NA, 5. 4, 6[d], 7[b], etc. ; RK, 23, etc. ; 2 राज्यक, NA, 6[b].

རྒྱལ་སྲིད་བྱེད, राज्यं करिष्यति, one will reign, LV. A 14[41].

རྒྱས, * आवृत, surrounded, BK, 28[d].

རྒྱས་གྱེན་དུ་བསྐྱོད་བྱས་ནས, समुत्क्षिप्य, gd. having raised, BC, 66^c.

རྒྱ་ས་པ. 1 विस्तर, m. details, NA, 10. 4. 2 वितान, m. spreading out, BK, 21^a. 3 उपचय, m. accumulation, NA, 3^d. 4 विपुल, extensive, much, NA. 7. 20.

རྒྱུ, a cause, 1 कारण, n. CŚ, 12^c; 2 हेतु, m. BC, 18^c ; MK, 2^d 7^c ; NBT, 1^a ; RK, 36.

རྒྱུ་མེད,not a cause, the absence of a cause, without a cause, 1 अहेतु, MK, 1^b ; 2 अकारण, NA, 3. 5.

རྒྱུད་མངས. 1 तन्त्री, f. a string, NA, 12^b, 12. 4 ; 2 the (Indian) lute, (i) विपञ्ची, f. NA, 12^b ; (ii) वीणा, f. NA, 12. 15, 13. 4, 6, 17.

རྒྱུད་མངས་དང་ལྷན་པའི་ གླུ་ལེན་པར་བྱེད, उपवीणयति, one is playing on a *viṇā* (Tib. lit. singing with a *viṇā*), NA, 12. 5.

རྒྱུན, प्रबन्ध, m. continuity, NBT, 1^a.

སྒོ, 1 द्वार, n. a door, CŚ, 18^a; LV B 21^{19},^{48}, 22^{16} ; RK, 15 ; 2 मुख, n. the face, BK, 15^a.

སྒོ་པ, दौवारिक, m. a door-keeper, LV. A 1^3, 3^2.

སྒོང, अण्ड, m. n. an egg, BC, 46^a.

སྒོང་སྐྱེས, अण्डज, m. a bird, BC, 46^a.

སྒྲ, 1 रुत. n. a sound, LV. B 9^{19} ; NA, 12^b : 2 शब्द, m. (i) a word, KA, 4^a (སྒྲས, instr. of སྒྲ); NBT, 3. 2, 4. 1, 5. 2 ; (ii) a sound, NA, 11^a, 12^d; 3 स्वन, m. a sound, NA, 12^d.

སྒྲ་བཀོད་པ, शब्दसन्दर्भ, m. the composition of words, NBT, 9. 5.

སྒྲ་སྒྲོགས, * आडम्बर, m. a drum used in a battle, NA, 2^{a}.

སྒྲ་བཅས, सस्वर, with a sound, BC, 67^{a}.

སྒྲིགས, उपकल्पय, imp. arrange, RK, 33.

སྒྲིབ་པ, छाया, f. a shade, LV. B 10^{15}.

སྒྲིབ་པ་དང་བྲལ, निरावरण, free from covering, BK, 18^{c}.

སྒྲུབ་པ, निर्वर्तक, (f. निर्वर्तिका), that which completes, MK, 7^{c} ; LV. C 6^{10}.

སྒྲུབ་པ་དེ, साधयित्वा, having propitiated, RK, 32.

སྒྲོགས, ध्वनित, sounded, NA, 8^{b}.

སྒྲོགས་པར་བྱེད་པ, वादयत्, (f. वादयन्ती), pr. pl. sounding, NA, 13. 4.

སྒྲོགས་ཤིང [སྒྲོག་པ, √कण्, to sound, call, declare, pf. སྒྲོགས], कणन्ति, are sounding, NA, 12. 4.

སྒྲོན་མ, दीप, m. a lamp, BC, 13^{b}.

བརྒྱ, शत, n. hundred, BK, 32^{a} ; LV. A 13^{26}, B $21^{14, 28, 37}$, etc. ; PD, 7^{a}.

བརྒྱ་སྟོང, शतसहस्र, one hundred thousand or a lac, PD, 9^{c}.

བརྒྱ་དྲུག་ཅུ, शतषष्टि, one hundred and sixty, RK, 8.

བརྒྱ་པ, शतक, n. a century, CŚ. p. 166.

བརྒྱ་བྱིན, शक्र, m. Indra, the king of gods, BC, 62^{c} ; LV. A 13^{19}.

བརྒྱད་ཅུ, अशीति, f. eighty, LV. A 13^{14}.

བརྒྱད་པ अष्टन्, (lit. अष्टम, eighth), eight, LV. C 7^{10}.

བརྒྱན་པ, भूषित, adorned, BK, 29^{b}.

བརྒྱུད

བརྒྱུད་པ, परम्परा, f. a succession, NA, 2. 11.

བསྒོམས་པ, (pf. of སྒོམ་པ to meditate), **1** भावना, f. meditation, NB, II, 1 ; **2** भावयति, one meditates, UV, 11[b].

བསྒོས་པ་ཅན་, लग्न, sticking to, NA, 7. 19.

བསྒྲགས་པ, वादित, n. playing on a musical instrument, NA, 13.6.

བསྒྲིབས (pf. of སྒྲིབ་པ, आ√वृ, to cover), **1** वृत, covered, CS, 16[b]; **2** अन्तरित, covered, NA, 13 13.

བསྒྲུབས (pf. of སྒྲུབ, वि√धा, to make), **1** विदधे, made, BK, 20[d] ; **2** विहित, made, BK, 27[d].

བསྒྲུབ་པར་བྱ (བསྒྲུབ ft. of སྒྲུབ, to complete, perform), अनुष्ठेय, to be done, NA, 7.10.

ངང་

ང

ང, अस्मद्, pers. pron. 1st pers. BG, 3[a], 4[a], 5[d] ; NA, 3. 13 (मे) ; RK, 23 ; UV. 24[b,c].

°ང་རྒྱལ, ०मानिन्, considering proud, PD, 5[b].

ངག, a speech, word, **1** गो, f. KA, 6[b] ; **2** वाक्, f. LV. C2[34] ; **3** वाक्य, n. NBT. 7. 1, 10. 2.

ངག་གི་རང་བཞིན, वाङ्मय, consisting of words, KA, 5[b].

ངང་པ, **1** स्वभाव, m. nature, RK, 11; **2** हंस, m. a swan, BC, 57[c], 59[c] ; KA, 1[5] ; LV. B 9[13].

°ངང་ཚུལ་ཅན, ०शील, having the natural disposition of, LV. A 11[15].

ངན

ངན, bad, low, **1** कु, CS, 18^{b} ; **2** हीन RK. 18.

ངན་འགྲོ, **1** दुर्ग, n. difficulty, adversity, UV, 10^{c} ; **2** दुर्गति, f. misfortune, trouble, UV, 17^{b}.

ངན་སྤོང་བུ, भार्गव, m. a name for Paraśurāma, BC. 1^{c}.

ངལ, or ངལ་བ, fatigue, **1** श्रम, m. BC, 55^{c} ; NA, 13^{2},4 ; **2** आयास, m. BC, 26^{b} ; **3** क्लमथ, LV, C 2^{7}.

ངལ་གསོས, विश्रान्त, rested, reposed, BC, 2^{c}.

ངུ་བ, √रुद्, √लप् (for वि √लप्) to cry, weep, **1** रोदिष्यामि, NA, 3.7 **2** ; ललाप, (for विल०), BC, 68^{a}.

ངུ་བར་བྱེད, √रुद्, to cry, weep, रुद्यते, NA, 3. 5.

ངུ་ཞིང, (ངུ་བ, √रुद्, √क्रुश्, to cry. weep), **1** चुक्रोश, cried, BC, 66^{d}; **2** रुरोद, wept, BC, 67^{a} ; **3** रुदती, f. pr. pl. weeping, NA, 3. 4.

ངེས་པ

ངུར་པ, चक्रवाक, m. the ruddy goose, LV. B 9^{17}.

ངུར་སྨྲིག, काषाय, n. a red or reddish yellow cloth or garment as for monks, BC, 61^{a}. 65^{d}.

ངུས་ནས, प्रारोदीत्, wept (lit. रुदित्वा, having wept. [ངུས is pf. of ངུ་བ, q. v.]

ངེས་, **1** खलु, a ptcl. meaning certainty, BC, 15^{c} ; **2** निश्चय, m. certainty, BC, 51^{d} ; NA, 2. 17 ; **3** निःसंशय, without doubt.

ངེས་པ, sure, certain, certainty, **1** ध्रुव, BC, 17^{a} ; **2** नियत, BC, 43^{d}, 46^{d} ; **3** निश्चय, m. BC, 19^{b}, 22^{b}, 27^{a} ; **4** निश्चित, BC, 30^{a} ; NB, 29. 1.

ངེས་པའི་གནས་པ, (lit. नियमनिष्ठा, f. rigid observance of penance),

ངེས་པར / དངོས་པོ

*नियम, m. a religious observance. NA, 13, 7.

ངེས་པར, certainly, 1 एव, a ptcl, emphasizing an idea, BK, 8[c]; 2 खलु, NA, 6[d], 6. 6, 9. 4, 11. 4, 12. 11, 13. 2, 9.

ངེས་པར་བསྟན, निदर्शित, shown, KA, 12[b].

ངེས་པར་སྦྱར, निबबन्धुः, wrote down, KA, 9[d].

ངེས་པར་ཡིད་འཕྲོག, निर्हारिणी, f. one that carries out the mind, i.e. agreeable, NA, 12[b].

ངེས་འབྱུང་བ, निष्क्रान्त, came out, BC, 18[a].

ངོ, मुख, n. mouth (ངོར་ཡིན lit. मुखे, in the mouth ; fig. अनुरोध, m. consideration, obedience), NA, 7. 8.

ངོ་བོ་ཉིད་ཡིན་པ, ०रूपत्व, n. form, natural state, NB, 19[1].

ངོ་ཚ, लज्जा, f. bashfulness, modesty, NA, 13. 12.

ངོ་ཚ་དང་བཅས, सलज्ज, with bashfulness BC, 39[a].

ངོ་མཚར, आश्चर्य, marvellous, LV, A 13[36]; 42 ; NA. 13. 16.

ངོམས, तृप्ति, f. satisfaction, contentment, UV, 5[b],[c].

ངོམས་པར་འགྱུར་བ, √तृप् (वि √तृप्), to become satisfied, वितृप्यते, UV, 5[a].

ངོས, 1 तट, m. n. a side, NA, 7. 19 ; 2 भित्ति, f. a wall, NA, 8[a].

དངུལ, रजत, n. silver, UV, 3[a].

དངོས་པོ, thing, matter, substance, 1 भाव, m. BC, 43[d]; CŚ, 7[a], 15[c]; MK, 1[c], 3[a],[c]; NA, 3. 8 ; 2 वस्तु, n. NA, 2. 8, 3[c], 3. 8 ; NB, 15. 1.

དངོས་སུ, साक्षात्, ind. directly, NBT, 10. 8.

མངའ, शक्ति, f. power, might, ability, LV, B 14.

མངའ་ཐང, power, 1 पराक्रम, m. RK, 30 ; 2 शक्ति, f. RK, 7.

མངའ་རིས, राज्यभाग, m. dominion, "in a wider sense the whole country round the sources and the upper course of the Indus and Sutlej, together with some more Western parts ; the Cashmere, English, and most Western Chinese provinces where Tibetans live."--Jaeschke's Tib.-English Dictionary ; RK, 22.

མངལ, गर्भ, m. the womb, an embryo, BC, 45[b] ; UV, 12[a].

མངོན་དགོངས་ནས, अभिसन्धाय, gd. having in view, KA, 9[b]

མངོན་དུ, अभि-, a prefix meaning 'towards,' NA, 12. 4 ; PD, 7[c] ; UV, 8[d].

མངོན་པར, अभि-, a prefix meaning 'towards', BC, 57[d], 60[c] ; BK, 12[d] ; NA, 12, 4.

མངོན་པར་དགའ་བ, अभिनन्दिनी, f. rejoicing at, LA. C 5[14], C6[14].

མངོན་པར་འདོད་པ, 1 अभिलाष, m. desire, BC, 58[a] ; 2 अभिवाञ्छित, desired, NA, 13[d].

མངོན་པར་འདོད་པ་བཞིན, अभिवाञ्छितवत्, like what is desired, NA, 2. 16.

མངོན་པར་ཕྱོགས, अभिमुख, with the face turned towards, NA, 3. 2.

མངོན་པར་བབས་ནས, अवतीर्य, gd. having come down, BC, 4[a].

མངོན་པར་འབྱུང, अभिनिष्क्रमिष्यति,

will go out, i. e. renounce the world, LV. B 20[14].

མངོན་པར་འབྱུང་བ, 1 नैष्क्रम्य, n. renunciation, LV. B 12[9]; 2 निष्क्रमेयम्, I should come out. i. e. renounce the world, LV.B2[8]; 3 ऽभिनिष्क्रमितुम्, to renounce the world, LV. B 20[36].

མངོན་པར་ཤེས, अभिज्ञ, experienced, LV. C 1[29].

མངོན་ཕྱོགས, उन्मुख, raising the face, looking up. BK, 15[a].

མངོན་བྱུང་བ, अभिनिष्क्रान्त, gone out, i.e. renounced the world, BC, 16[a].

མངོན་སུམ, प्रत्यक्ष, n, 1 perception, NB, 3. 1, 4. 3, 6. 3, 16. 2, 18.1, 22. 2; 2 evident, evidently, PD, 28[a].

རྔ, पटह, m. a war-drum, NA, 2[a].

རྔད་མང་བ, नीवारप्राय, one with abundant *nīvāra*, a kind of rice growing without cultivation, NA, 7. 13.

རྔོན་པ, व्याध, m. a hunter, BC, 60[a], 63[c]; PD, 3[a]; RK, 18.

ལྔ, पञ्चन्, five, LV. B 21[13],[27],[29],[30],[36], 22[5].

ལྔ་བརྒྱ, पञ्चशत, five hundred, LV. B 21[29],[40],[38],[39].

ལྔ་པ, पञ्चम, fifth, MK, 2[d].

ལྔ་པོ, पञ्चन्, five, LV. C 4[25]; PD, 25[d]. 26[d].

སྔ་མ, पूर्व, previous, old, BC, 19[a]; KA, 2[a],

སྔ་མ་བཞིན་དུ, पूर्ववत्, as before, LV. A 14[29].

སྔགས, मन्त्र, m. a charm, spell, BK, 5[c]; KP, 1. 4; PD, 13[c].

སྔར་མེད, अपूर्व, not preceded, quite new, NA, 2. 8.

སྔོན, 1 आदि, first, KA, 5[a] ; 2 पूर्व, before, LV. A 8[11].

སྔོན་དུ, पूर्व, adv. before, UV, 26[a]

སྔོན་དུ་འགྲོ་བ, °पूर्वक, f. °पूर्विका, coming before, NBT, 7. 11-12.

སྔོན་དུ་འགྲོ་བ་ཅན, °पूर्वक,°पूर्विका, f. coming before, NB, 1. 2.

སྔོན་པོ, नील, blue, BC, 57[a].

སྔོན་མེད, अपूर्व, not preceded, BK, 2[d].

བསྔགས་ལྡན, कन्थक, lit. a praised one, the name of the horse of Siddhārtha, BC, 53[b], 55[a], 67[b].

བསྔགས་འོས, श्लाघ्य, praiseworthy BC, 34[a].

ཅ

ཅན, -वत्, a possessive suffix, BC, 28[c].

ཅི, 1 किम्, (i) interrogative pronoun,

(कः, का, किम्) who, what, which ; (ii) ind. a particle of interrogation ; BC, 27[d] ; BK, 5[d], 6[d]; CS, 5[a], 16[d]; KA, 8[d] ; LV. B6[3], 13[15] ; NA, 3[d], 6[a],[b],[c], 7. 5, 8[d], 13. 11, 20 ; PD, 24[d] ; 2 किञ्चन, anything, UV, 24[c]

ཅི་སྟེ, 1 अथ, (i) then, MK, 8[c]; (ii) if, MK, 12[a]; 2 किं नाम, why, CS, 14[c]; 3 यदि, if, BC, 35[a]; NBT, 5. 1.

ཅི་ཞིག, किम्, interrogative pronoun (कश्चित्, काचित् किञ्चित्, किम्, etc.), BC. 37[b],[d],38[d]; LV. A 8[18], B[13]; NA, 3. 13, 6[d], 7. 11, 9[d], 13. 6 ; PD, 6[b],[c].

ཅི་ཞིག་ལྟར, कथञ्चन, on any account, some how, KA, 7[b].

ཅི་ཞིག་བྱ, किम्, (lit. किं कार्यम्), MK, 6[d]. NA, 7. 9.

ཅི་ཡང, किञ्चन, anything, UV, 24[b].

ཅི་ལ, * केनार्थेन, why, LV.A 8^{16}.

ཅི་སླད, कस्मात् (lit. किं निमित्तम्), why, BK, 5^{b}.

ཅིག, एक, one, LV. B 17^{19}.

ཅིའི་དོན་དུ, किम् (lit. किमर्थम्), why.

ཅིའི་ཕྱིར, why, 1 कस्मात्, MK, 12^{d}; NA, 13. 9; 2 किमर्थम्, NBT, 10. 48, 52.

ཅིའི་ཕྱིར་ན, कुतः, why, wherefore, PD, 11^{d}.

ཅིའི་སླད་དུ, कस्मात्, (lit. किं निमित्तम्) why, LV. B 20^{26}.

ཅིར, किम्, what, why, BC, 11^{a}, 22^{d}; NA, 7.6.

ཅིས, 1 कथम् (lit. केन), how, PD, 15^{b}; 2 किम्, why, PD, 16^{d}.

ཅིས་ཀྱང, कथञ्चन, on any account, somehow, CŚ, 17^{b}.

ཅུང་ཟད, a little, slight, 1 ईषत्, NA, 11. 4; 2 किञ्चित्, CŚ, 11^{b}; 3 दर, NA, 11. 4.

ཅུང་ཟད་ཅིག, मुहूर्त्त, m. n. a while, an instant, LV. A 10^{9}.

ཅུང་ཟད་ཙམ, स्तोक (lit. स्तोकमात्र), little, UV, 3^{c}.

ཅེས, इति, ind. it is used to report the word spoken or supposed to be spoken; besides, it implies a cause, purpose, etc., BC, 22^{b}; CŚ, 18^{d}; MK, 5^{b}; NA, 2^{d}, 15, 7. 15; NBT, 10, 54.

ཅེས་བྱ, उच्यते, (it) is said, KP, 1. 2, 2. 2.

ཅེས་བྱ་བ, इति, see ཅེས, KP, 8. 1, 9. 1, 10. 1; NA, 5^{a}.

ཅེས་བྱའོ, इति, LVC. 7^{32}.

གཅད་ཅིང, छिद्यमान, being cut, NA, 10. 5.

གཅིག, एक, one. CŚ, $7^{a, c}$; KA, 7^{d} KP, 8. 1, 9. 1, 10. 1; NA, 11.5; NBT, 10. 2; RK, 34; UV, 6^{c}.

གཅིག་ཅིག

གཅིག་ཅིག, कश्चित्, certain, some one, LV. B 10[20].

གཅིག་ཉིད, एक, one, BK, 25[c].

གཅིག་དུ, *एकान्त, exclusively, UV, 19[a], [b].

གཅིག་པུ་, एकाकिन्, alone, LV. B20[33].

གཅིག་པོ, एक, NBT, 10. 2.

གཅེས་པ, प्रिय, dear, BK, 4[a].

གཅོད་པ, छेद, m. cutting, NA, 12[d].

བཅད, कृत्त, cut, NA, 10[a].

བཅད་ཅིང, त्रुटित, broken, cut, NA, 10[c].

བཅས, 1 स- (before a compound word), with, BC, 65[a] ; 2 सहित, with, RK, 36.

བཅས་པ, स- (before a compound word), with, BC, 55[d], 57[b].

བཅུ, दशन्, ten, LV. B11[5].

ཆ

བཅུ་དྲུག, षोडश, sixteenth, UV, 22[d].

བཅོ་ལྔ་པ, पञ्चदश, fifteenth, LV. B, p. 121.

བཅོམ, -घ्न, one who kills, BC, 32[a].

བཅོམ ལྡན, भगवत्, a blessed one, BK, 11[d], 25[a], 26[b].

བཅོམ་ལྡན་འདས, भगवत्, a blessed one, glorious, BK, 24[a], 29[d], 30[d]; BG, p. 152.

བཅོམ་ལྡན་མ, भगवती, f. glorious, NA, 13[b], 4.

ལྕགས, अयस्, n. iron, BC, 27[c].

ལྕི, गुरु, heavy, PD, 24[c].

ལྕུག་ཕྲན, लता, f. a creeper, UV, 21[b].

ལྕེ, जिह्वा, the tongue, KP, 7. 2; BC, 39[b], 53[c].

ཆ

ཆ, कला, f. a part, UV, 22[d].

ཆག (pf. of འཆག་པ, √भञ्ज्, 'to break), भग्न, broken, NA, 8^{a}.

ཆགས, **1** (√श्लिष् to stick, cling), श्लिष्यति, BC, 10^{c}; **2** सक्त, attached, BC, 18^{c}; **3** सक्ति, f. attachment, BC, 16^{c}.

ཆགས་དང་བཅས, सस्पृह, with eager desire, NA, 13. 24.

ཆགས་ལྡན, रागिन्, full of love, RK. 17^{b}.

ཆགས་པ, **1** निर्बन्ध, m. intentness, insisting upon, NA, 5. 4; **2** भग्न, broken, RK, 21; **3** स्नेह, affection, LV. $B18^{10}$.

ཆགས་པ་ཅན, रागिन्, full of love, BC, 18^{d}.

ཆད་པ་མེད་པ, अनुच्छेद, m: without destruction, MK, p. 176.

ཆབ་སྒོ, द्वार, n. a door, LV. A 2^{7}, 3^{26}.

ཆར་པ, वृष्टि, f. rain, BK, 12^{d}; NA, 11^{c}.

ཆར་འབེབས་པ, वर्षिन्, raining, bestowing, BK, 21^{b}.

ཆས (pf. of ཆ་བ, प्र√स्था, to go away), प्रतस्थे, went away, BK, 26^{d}

ཆིབས, आरूढ, mounted, RK, 36.

ཆུ, water, **1** अप्, f. KP, 6. 3; **2** अम्बु, n. PD, 12^{b}; **3** जल, n. PD, 29^{a}; LV.$A7^{6,10}$.

ཆུ་གཏེར, जलनिधि, m. the sea, NA, 8^{b}.

ཆུ་རྒྱུན, निर्झर, m. n. a spring, NA, 7. 19; 10^{b}.

ཆུ་བོ, **1** ओघ, m. a flood, UV, 8^{d}; **2** नदी, f. a river, BC, 26^{c}.

ཆུང་ངུ, अल्प, small, little, CŚ, 1^{a}; PD, 29^{d}.

ཆུང་བ, कनिष्ठ, younger (youngest), RK, 6.

ཆུང་བར་གྱུར, अल्प, small, little, KA, 7^b.

ཆུང་མ, पत्नी, f. a wife, PD, $26^{a,b,c}$.

ཆེ, महत्, great, PD, 5^b ; RK, 29.

ཆེ་བ, ज्येष्ठ, elder, RK, 5, 20.

ཆེད་དུ, कृते, ind. for, NA, 6. 6.

ཆེད་དུ་བརྗོད་ནས, उदान्य, gd. having breathed forth, i e. having uttered the emotional or inspired speech, LV.A 13^{49}.

ཆེད་དུ་བརྗོད་པ, उदान. n. an inspired or emotional speech, LV.A 13^{48}.

ཆེན, महत्, great, BC, 11^b.

ཆེན་པོ, महत्, great, BC, p. 113, 45^a, 65^b ; BK, 7^b, KP, p. 183, 2. 5, 4. 5, LVA. 6^{17}, 9^{10}, 10^4, $11^{4,6}$, 13^{43}, 14^6, etc. ; UV, 8^d.

ཆོ་ག, विधि, m. a rule, the way or method of doing a thing, KA, 9^d.

ཆོ་ངེས, क्रन्दन, n. shedding of tears, lamenting, a cry, NA, 8^b.

ཆོག་ཤེས, सन्तोष, m. contentment, BK, 15^a.

ཆོས, धर्म, m. **1** religion, duty, **2** element of existence, a thing, BC, 20^c, 21^d, 31^a, 34^b, ; BK, 7^c, 8^a, 9^a, 15^c, 17^a ; CŚ, 1^a, 2^a 5^d, 19^a, 21^a; KP, 3.1, 4.1, 4, 5.1, 7. $1^{1,2,3}$, 8.2, 10.2 ; LV.C 2^{26}; PD, 19^a ; MK, 7^a, $8^{a,c}$; UV, 9^a, 26^a.

ཆོས་གོས, (lit. धर्मवस्त्र, 'a cloth that is put on in practising *dharma*), चीवर, n. a dress of a mendicant, particularly of a Buddhist one, BK, 20^1.

ཆོས་ཉིད, धर्मता, f. nature, UV, 15^d.

ཆོས་རྣམས, सर्वधर्म, m. see ཆོས, KP, 4.3.

ཆོས་བཞིན་དུ, (lit. यथाधर्म), धर्मेण, according to justice, LV.A 6^{23}.

མཆུ, अधर, m. the lip, BK, 17^{a}.

མཆི་བ, बाष्प. m, n. a tear, BC, 27^{b}.

མཆི་མ, a tear, (i) अश्रु, n. LV.A 14^{48}, B^{13}; (ii) बाष्प, BC, m. n. 25^{c}, 65^{a}; BC, 27^{b}, 53^{d}, 55^{a}.

མཆི, (√वद् to say), वदति, says, LV.A 3^{39}.

མཆིས, 1 (pf. of མཆི་བ=ཡོད་པ, √अस्, √भू, to be), अस्ति, is, LV B 10^{18}, 20^{40}. **2** (pf. of མཆི་བ (i) आ-√गम्, to come; (ii) √स्था, to stand or to remain, (i) आगत, come, arrived, LV.A 9^{18} (ii) स्थित, standing or remained, LV.A 3^{31}; (iii) व्यवस्थित, remained, LV. A 2^{9}.

མཆོག, **1** best, (i) उत्तम, BC, 34^{c}; 53^{b}; NA, 2^{c}; (ii) दिव्य, BK, 14^{c}, 28^{b}; (iii) पर, BG, 1^{c}; CS, 11^{a}, 17^{d}; (iv) परम, BC, 42^{c}; (v) वर, BC, 1^{d}, 34^{b}, 42^{d}, 64^{a}; **2** वर, m. a boon, LV.B $17^{11,18}$.

མཆོག་ཏུ, adv, best, excessively, **1** अत्यन्त, UV, 4^{d}; **2** पर, BG, 1^{c}; **3** परम, BC, 42^{c}.

མཆོག་ཏུ་རབ་ཏུ, पर, adv. best, BC, 63^{a}.

མཆོད, अर्चित, worshipped, BK, 31^{b}.

མཆོད་པ, **1** worship, reverence, respect, अर्चन, n. LV,A 7^{11}; **2** पूजा, f. BC, 3^{b}, 58^{a}.

མཆོད་བྱས, worshipped, **1** अपूजयत्, BK, 30^{d}; **2** महयाञ्चक्रुः, BC, 58^{d}.

མཆོད་སྦྱིན, यज्ञ, m. a sacrifice, RK, 36.

མཆོད་ཡོན, अर्घ्य n. a respectful

offering consisting of water, *dūrvā* grass, and rice, etc. NA, 11^c.

འཆང, -भृत्, bearing, carrying, BC, 66^c.

འཆང་བ,-भृत्, bearing, carring, BC, 65^b.

འཆད་པ (√वर्ण्, to describe), वर्ण्यते, is being described, RK, 1.

འཆད་འགྱུར (འཆད, √कथ्, to say), कथयिष्यति, will say, NA, 9^d.

འཆི, मृत, dead, UV, 7^d.

འཆི་བ, death, **1** मरण, n. BC, 15^a; LV.C 4^8 ; **2** मृत्यु, m. BC, 22^c, 44^c, 52^a ; PD, 1^d ; LV.B 16^{21}, 17^3 ; UV, 7^b.

འཆི་བར་འགྱུར, म्रियन्ते, die, UV, 7^c.

འཆི་བར་བྱེད, (lit. kills,) * विनिपातयति, one causes to fall down, destroys, KP, 1. 1.

འཆི་མེད་གནས, अमृतपद, n. the state of immortality, UV, 7^a

འཆི་མེད, अहिंसक, not mischievous,

འཆིང་བ, बन्धन, n. a bond, bondage, UV, 21^c.

ཇ

ཇི་ག, नु, ind. a particle having an interrogative force, UV, 21^d.

ཇི་ལྟ་བ་བཞིན, यथावत्, ind. properly, BC, 58^c; NA, 2. 15.

ཇི་ལྟ་བུར, यथा, ind. as, PD, 28^c.

ཇི་ལྟར, **1** किम्, what, (lit. कथम्, how), LV. B 20^{16}; **2** कथम्, ind, how, KA, 8^b ; MK, 5^d, 7^c, 11^d, 13^d ; NA. 3. 7, 10, 14, 10. 5, 11^d; **3** * न, not, BK, 25^d; **4** यथा, ind, as, BC, 23^c, 46^a, 47^a ; BK, 7^c ; CŚ, 9^a, 12^a; NA, 2. 7,16, 4^a, 6^a, 7. 13, 9. 4, 12. 4 ; UV, 20^a.

ཇི་ལྟར་ནུས་བཞིན, यथासामर्थ्यं, adv. according to the ability, KA, 2^{c}.

ཇི་སྲིད, यावत्, ind. as far as, BK, 24^{d} ; MK, 5^{c} ; PD, 7^{a}.

ཇི་སྲིད་འཚོ་བ, यावज्जीव, as long as the life, BK, 24^{d}, 25^{d} ; PD, 18^{a}.

ཇོ་བོ, a lord, master, **1** आर्य, m. NA, 3.7; **2** भर्तृ, m. BC, 6^{c}, 26^{a}, 66^{a}.

འཇམ, मञ्जु, beautiful, KA, p.192.

འཇམ་པ, कोमल, soft, NA, 12. 4.

འཇམ་པོ, मधुर, sweet, PD, 30^{c}.

འཇིག, **1** ध्वंसिन्, perishing, NA, 5^{a}; **2** नश्यति, vanishes, PD, 29^{b}.

འཇིག་རྟེན, **1** लोक, m. the people, world, BC. 48^{a}, BK, 1^{b}, 11^{a}; CŚ, 4^{a}, 9^{d} ; LV.A 13^{21},^{35},^{41} ; NA, 3^{b} ; PD, 2^{c} ; UV, 9^{d}, 18^{d}, 22^{a}; **2** लौकिक, worldly, CŚ, 4^{a}.

འཇིག་རྟེན་པ, लौकिक, worldly, CŚ, 9^{c}.

འཇིག་རྟེན་འཕེལ་བ, लोकवर्धन, one who increases worldly affairs, UV. 9^{d}.

འཇིག་རྟེན་ལུགས, लोकयात्रा, f. the course of worldly life, KA, 3^{d}.

འཇིག་རྟེན་གསུམ, त्रिभुवन, n. the three worlds, NA, 14^{d}.

འཇིག་རྟེན་གསུམ་པོ, भुवनत्रय, n. the three worlds, KA, 4^{c}.

འཇིག་པར་འགྱུར, (अव-√सद्, to sink down, fail or come to an end), अवसीदति, PD, 5^{d}.

འཇིགས, भय, n. fear, LV, B16^{22}. PD, 7^{6}. **2** ससाध्वस, alarmed, frightened, NA, 13, 12.

འཇིགས་ལྟ་བ, भयदर्शक, one who sees fear, UV, 10^{b}.

འཇིགས་པ, भय, n. fear, BK, 10^{d}; CŚ, 5^{b}, 19^{b,c}; PD, 1^{d}, 7^{a,c}; UV, 2^{d}.

འཇིགས་པ་མེད, अनुद्विग्न, not anxious, not frightened, NA, 9, 9.

འཇིགས་པར་བྱ, भेतव्य, to be feared, PD, 7^{b}.

འཇིགས་བྱེད, भयङ्कर, terrible, CŚ, 18^{b}.

འཇིགས་མེད་ལྟ་བུ, अभीतवत्, like one who is not frightened, PD, 7^{d}.

འཇུག (प्र-√वृत्. to proceed ; प्र-√विश्, to enter), प्रवर्तन्ते, NBT, 10. 44.

འཇུག་འདོད, विविक्षु, desirous of entering, KA. 12^{d}.

འཇུག་པ, प्रवृत्ति, f, taking an active part in worldly life, activity, CŚ, 4^{b} ; NBT, 10. 41.

འཇུག་པར་བྱ་བ་མ་ཡིན་པ, अक्रम, not to be followed, LV.C 1^{6,7}.

འཇུག་པར་བྱེད, 1 (प्र-√विश्, to enter], प्रविशामि, NA, 3. 14; **2** (प्र-√वृत्, to act), प्रवर्तते. KA, 3^{d}.

རྗེ, स्वामिन्, m. a master, lord, NA, 2. 7.

རྗེའི་སྲས་མོ, भर्तृदारिका, f. the daughter of the lord, NA, 13. 2.

རྗེས, अनुवर्तिन्, one who follows, BC. 3^{c}.

རྗེས་མཐུན, अनुरूप, corresponding, equal, PD, 15^{c}.

རྗེས་ལ, अनन्तर, n. after, or immediately after, PD, 10^{a,b}.

རྗེས་སུ་མཐུན་པ, अनुरूप, corresponding, equal, NA. 13. 18.

རྗེས་སུ་བསྔགས་པ, अनुशंस, m. praise, i e. that which is commendable, profit, merit, BC, 12^{b}.

རྗེས་སུ་བསྟན, 1 अनुशिष्ट, instructed,

KA, 3[a] ; **2** आज्ञापित, ordered, NA, 7. 15.

རྗེས་སུ་བསྟན་པ, आज्ञा, f. (lit. अनुज्ञा f.), an order, NA, 7. 10.

རྗེས་སུ་དཔག་པ, अनुमान, n. inference, NB, 3.1, 17. 1, 23. 1, 25. 1.

རྗེས་སུ་དཔག་པར་བྱ་བ, अनुमेय, that which is to be inferred, NB, 25. 1, 27. 1.

རྗེས་སུ་འབྲང་བ, अनुगामिन्, a follower, following, UV, 26[f].

རྗེས་སུ་འབྲངས་པར་བྱ, अनुसर्तव्य, that which is to be followed, RK, 32.

རྗེས་སུ་བརྩེ་བཅས, सानुक्रोश, kind, BC, 41[a].

རྗེས་སུ་གཟུང་བྱ, अनुग्राह्य, fit to be favoured, BK, 25[b].

རྗེས་སུ་བཟུང་བ, अनुग्रह, a favour, NA, 2. 14.

རྗེས་སུ་འོངས, *अनुगच्छत्, pr. pl. (lit. अनुगत), following, BC, 5[b].

རྗེས་སུ་ཡི་རང, अनुमोदनी, approving, causing pleasure, LV,B 18[15].

ལྗོན་པ, वृक्षक, m. a small tree, NA, 10. 6,

བརྗོད, to say, denote, **1** (अभि-√धा), (i) अभिधीयते, NBT. 10. 61 ; (ii) अभिहित, said, NA, 1[d], **2** (√ब्रू), ब्रूयात्, PD, 3[b] ; **3** (√वच्), (i) उक्त, said. NA, 12. 10 ; (ii) उक्ता BC, 11[a] ; (iii) उच्यते, NBT, 2. 9.

བརྗོད་པ, **1** (अभि-√लप्, to talk, to say), अभिलाप, m. an, expression, NB, 5. 1 ; **2** (√भण् to say), भणामि ; NA, 6. 6 ; **3** (√वच् to say), उच्यमान, NBT, 9. 3.

བརྗོད་པ་ཡིན, उक्त, said, NBT, 8.4.

བརྗོད་པ

བརྗོད་པར་བྱ, 1 भणिष्यामि, I shall say ; 2 वक्तव्य, to be said, CŚ, 8[b].

བརྗོད་པར་བྱ་བ, अभिधेय, to be mentioned, NBT, 2.7, 4.4, 5.2, 6.7, 8.3, 9.9, 25,36, 10,6,20.

བརྗོད་བྱེད (√शंस्, to say), शंसति, KA, 6[a].

ཉ

ཉ, पूर्ण, full, BK, 16[b].

ཉ་མོ, मीन, m, a fish, RK, 21[d].

ཉན, (√श्रु, to hear,) श्रूयते, NBT, 10.53.

ཉན་པ, 1 श्रवण, n. hearing, NBT, 10. 33 ; 2 श्रूयते, NBT, 11. 18; 3 श्रोतृ, one who hears, NBT, 10. 32, 50.

ཉན་པ་གཉིས་ཀྱི, श्रवणयोः, of the two ears, NBT, 11. 22.

ཉལ

ཉན་པ་པོ, श्रोतृ, one who hears, NA, 2. 11.

ཉན་པར་བྱེད, आकर्णयन्ति, (they) are listening, NA, 11. 5, 12[d].

ཉམ་ཐག, आर्त, afflicted, pained, LV, B16[b].

ཉམས, 1 स्रंस, m, falling. CŚ, 17[a] ; 2 नाश, m, destruction, BC, 15[a]; 3 निर्°, without, BC, 52[c]

ཉམས་པ, 1 (√नश्, to be lost, disappear), नश्यति, KA, 5[d]; 2 निधन, m, n. destruction, death, BC, 52[d].

ཉམས་པར་བྱེད་པ, (lit. a killer), हतक, miserable, wretched, NA, 7. 2.

ཉམས་སུ་མྱོང, अनुभवत्, pr. pl. feeling, NA, 5. 2.

ཉམས་སུ་མྱོང་བར་གྱིས, अनुभूयताम्, let (it) be felt, NA, 5. 4.

ཉལ (ཉལ་བ, √ स्वप्, to sleep, lie

down, imp. ཉོལ ; n. a bed), स्वपन्ति, (they sleep), LV, A11[10],

ཉི་མ, 1 the sun, (i) अर्क, m. CŚ, 22[c]; (ii) आदित्य, m. BC, 13[c]; (iii) दिनकर, m. LV.A 13[25]; RK, P. 119; (iv) सूर्य, m. LV. B6[4], 7[1]; 2 दिवस, n. m, the day, NA, 7. 13.

ཉི་ཤུ་རྩ་དྲུག་པ, षड्विंश, twenty-sixth, LV. C, p. 131.

ཉིང་མཚམས་སྦྱོར་བ, प्रतिसन्धि, m., rebirth, transmigration, LV. B17[24].

ཉིད, exactly, certainly, only, indeed, 1 एव, ind, BC, 3[b], etc. ; BG, 5[c] ; BK, 4[b], etc ; CŚ, 2[b], etc ; KA, 3[c], etc. ; LV. C2[24], etc. ; NA, 3. 5, etc. ; NB, 18. 1, etc ; NBT, 4. 6, etc. ; PD, 2[d], etc. ; 2 हि, ind, BK, 22[a] ; PD, 14[d].

ཉིད་དུ, एव, ind. (see ཉིད), BC, 22[a], 23[d] ; KA, 11[b] ; NA, 7. 16 ; NB. 29. 1.

ཉིན, अहन्, n. a day, BK, 3[a].

ཉིན་མོ, वासर, m, n, a day, BK, 2[d].

ཉུང་བ, अल्प, not many, little, PD, 4[d].

ཉུང་རྡུམ, काञ्चुकीय, m, a chamberlain, LV, B 5[10], 6[2], 7[1].

ཉེ་བ, 1 आसन्न, near, NA, 9. 2 ; 2 सन्निधान, n, proximity, vicinity, NB, 13. 1.

ཉེ་བར, उप-, a prefix, ind. meaning near, etc.

ཉེ་བར་མཁོ་བ, उपयुक्त, consumed, useful, NA, 7.13.

ཉེ་བར་བསྟན, 1 (उप-√दिश् to instruct), उपदिश्यते, MK, 8[b]; 2 उपदेश m, instruction, PD, 27[a],

ཉེ་བར་བསྙེན་པ, उपसेविन्, serving, NA, 2. 4.

ཉེ་བར

ཉེ་བར་སྟོན, उपदेश, m. instruction, BK, 17[a].

ཉེ་བར་གནས་པ, आसन्नस्थित, standing near, NA, 7. 2.

ཉེ་བར་མི་གནས, असन्निधान, n, not near, KA, 5[c].

ཉེ་བར་མཚོན་པ, (अव-√लोक्, to see, look at), अवलोकयाव, NA, 10. 1.

ཉེ་བར་མཛེས་བྱེད, उपशोभित, decorated, NA, 9. 7.

ཉེ་བར་བཟུང་ནས (བཟུང is pf. of འཛིན་པ, √ग्रह् to take), उपेत्य, gd. having taken, NA, 1[a].

ཉེ་བར་ལེན (उपा-√नी, to lead near), उपानयेय, BC. 30[c].

ཉེ་བར་ལེན་པ उपादान, n, holding, attachment, clinging to existence, LV, C4[24].

ཉེན་པ, व्यथा, f. pain, BK 3[d].

ཉོན་མོངས

ཉེར (ཉེ and ར) उप-, a prefix, (see ཉེ་བར), BC, 67[b],

ཉེར་བསྟན, उशदेश, BK, 8[a].

ཉེར་མཚོན (उप-√लक्ष्, to look at, observe), उपलक्ष्य, gd., KA, 2[b].

ཉེར་ཞི, उपशम, m, cessation, MK, p. 176.

ཉེར་ལོགས, समीप, n. near, BC, 60[c].

ཉེས་པ, दोष, m. a falt, defect, KP, 1. 3.

ཉེས་པར་སྤྱོད, दुष्कृत, n. misdeed, UV, 17[a].

ཉེས་པར་སྦྱར, दुष्प्रयुक्त, wrongly, used, KA, 6[c].

ཉོན་ཅིག (ཉན་པ, √श्रु, to hear, imp. ཉོན,) श्रूयताम् let it be heard, BC, 51[d].

ཉོན་མོངས, क्लेश, m. misery, trouble,

passions, BK, 1[a], 10[a], 11[b] ; KP, 1. 1, 3, 2. 1, 3.

གཉིད་ལོག, सुप्त, sleeping, asleep, BC, 2[a].

གཉིས, both, two **1** (i) उभ, LV. A 13[2] ; NA, 13. 14 ; (ii) उभय, CŚ. 10[d], 21[d]; (iii) द्वय, KA, 10. 2; (iv) द्वि, KP, 8. 2, 9. 4 ; LV. A 13[10] ; MK, 1[b] ; NB, 2. 1 ; PD, 2[a]; **2** द्वितीय, second, KP, 8. 1, 9. 1, 10. 1.

གཉིས་ཀ, **1** उभय, both, CŚ, 10[d] ; **2** (द्वि, two), *द्वेधा two-fold ; UV, 16[d].

གཉིས་འཐུང, द्विप, m., an elephant, BC, 26[c] ; BK, 19[a].

གཉིས་པ, द्वितीय, second, BC, 32[c].

གཉིས་པ་མེད་པ, अद्वितीय, without the second, CŚ, 18[a].

གཉིས་པོ, द्वि, two, LV. C 1[3], 2[19].

གཉིས་སུ་ག, द्वि, two, LV. A14[17].

གཉེན, **1** अमात्य, m, a companion of king, minister NA, 7. 3 ; **2** बान्धव, a friend, BC, 2[b] ; BK, 2[b], 11[b] ; **3** a relative, (i) बन्धु, m. BC, 35[a], BG, 1[b] ; (ii) स्वजन, m. BG, 2[a].

གཉེན་བཅས, *सजन (for सस्वजन), with men (lit. with kinsmen), LV. B 12[22].

གཉེན་མཚན, कुटुम्ब (-लक्षण) n. a kinsman, NA, 3. 8.

མཉན་ཏེ, प्रतिश्रुत्य, gd. having promised, LV, A 3[10].

མཉན་པར་བྱ, श्रोतव्य, to be heard, PD, 19[a].

མཉན་ཡོད, श्रावस्ती, f. a city of that name, BK, 11[d].

མཉམ, सम, equal, PD, 1[a,b,c,d].

མཉམ་པ, equal, **1** तुल्य, PD, 21[b]; **2** सम, PD, 1[a] ; UV, 6[a].

མཉེ་བ, संवाहन, n. shampooing, gentle rubbing, NA, 6[b].

མཉེས་པར་བྱེད་ཅིང, आराधायन्ती, f. worshipping, paying respect, NA, 12. 5.

རྙིང་པ, जरत, old, NA, 10[b].

རྙེད, प्राप्ति, f. attainment, UV, 11[b].

རྙེད་དཀའ, दुर्लभ, difficult to get. BC, 20[d].

རྙེད་པར་དཀའ, दुर्लभ, difficult to get, BC, 7[d].

རྙེད་པ, (√लभ्, to get), लभते, LV. C4[19].

རྙེད་སླ་བ, सुलभ, easy to get, NA, 13. 12.

སྙན, **1** प्रिय, agreeable, pleasant, PD, 3[b] ; **2** मधुर, sweet, PD, 3[d].

སྙན་གྲགས, यशस्, n. fame, BC, 34[b].

སྙན་ངག, काव्य, n. (lit. a speech which is agreeable), poetry, p. 192; BC, p. 113 KA, 2[a], 7[a], 10[a], 12[c].

སྙན་ངག་མཁན, कवि, m. a poet, NA, 3[a].

སྙན་ཅིང་ཕྲ་བ, काकली, f. a low and sweet tone, NA. 12. 5.

སྙན་པ, कीर्ति, f., fame, glory, UV, 11[d].

སྙན་པའི་ཚིག, मधुरप्रलापिन्, one who speaks sweetly, LV. B14[3].

སྙན་པར་སྨྲ, प्रियवादिन्, speaking kind or pleasing words, PD, 24[b].

སྙམ, (√मन्, to think), मन्ये, NA, 11. 2.

སྙམ་དུ, इति, a particle used to report words spoken or supposed to be spoken, CŚ, 20[a].

སྙམ་དུ་སེམས, (lit. अमन्यत, thought), **1** * अभूत्, was, LV. B1[5] ; **2** इति, (see the preceding word), CŚ, 13[d].

སྙམ་དུ་བསམས་ནས, विचिन्त्य, gd. having thought, NA, 6. *3*.

སྙམ་ནས, चिन्तयित्वा gd, having thought, LV. B2[14].

སྙིགས་མ, अविशुद्ध, impure, RK, 31.

སྙིང, हृदय, n. the mind, heart, BC, 6[b], 27[c].

སྙིང་རྗེ, **1** करुण, kind, BC, 41[b]; **2** करुणा, f, kindness, BK, 12[a].

སྙིང་རྗེ་ལྡན་པ, कारुणिक, kind, NA, 1[c].

སྙིང་པོ, सार, m. the essence, BC, 62[a].

སྙིང་ངོ་ཅན, गर्भित, filled with, NA, 9. 8.

སྙིང་བརྩེ་བ་ཉེ་བར་བཟུང་སྟེ, अनुकम्पया, with compassion (lit. अनुकम्पामुपादाय, having taken compassion), LV. A12[8],[9].

སྙིམ་པ, अञ्जलि, m. the hallow of the hands joined together, BK, 23[a].

བསྙད, कथा, f. a talk, speech, CŚ, 4[c].

བསྙེན་བཀུར, सपर्या, f, veneration, worship, NA, 11[d].

བསྙེན་གནས, उपवास, fasting, NA, 13. 7.

ཏ

ཏ་མ་ལ, तमाल, m. a kind of tree, dark-barked but white-blossomed, Xanthochymus pictorius, NA, 12. 14.

ཏིང་ངེ་འཛིན, समाधि, m. intense

contemplation, profound meditation, LV. C 2[44], 7[17].

ཏིང་འཛིན, समाधि, m. profound meditation, UV, 13[d].

ཏེ, निपात, a ptcl., see p. 222. PD, 2[a]; etc.

གཏད་ནས, (གཏོད་པ, √दा, to give, pf. བཏད or གཏད, fut. གཏད, imp. གཏོད or བཏོད), gd. दत्त्वा, having given, NA, 11. 6, 13. 1.

གཏམ, किल, ind. a ptcl. expressing 'verily', 'indeed', 'assuredly', 'so reported', BC, 52[b].

གཏི་མུག, मोह, m. delusion, ignorance, CŚ, 16[a].

གཏོང, (pf. བཏང, fut. གཏང, imp. ཐོང), उत्सर्ग, m. giving up, offering, RA, 36.

གཏོང་བ, दातृ, m. a doner, PD, 9[d].

གཏོང་མི་ཤེས, त्यागानज्ञ, one who does not know how to let go, RK, 15.

གཏོད་པ, (√दा, to give, deliver, pf. བཏད or གཏད, fut. གཏད, imp, གཏོད or བཏོད), दत्त, given, RK, 26.

གཏོར, 1 विक्षेप, threw, scattered, BC, 57[d]. 2 कीर्ण, scattered, BK, 23[b].

གཏོར་བ, क्षेपण, n, throwing, LV. A 7[9].

བཏང (pf. of གཏོང་བ, see above), दत्त, given, NA, 11. 5.

བཏང་སྙོམས་བྱ, उपेक्ष्य, to be over looked, KA, 7[c].

བཏང་སྟེ, त्यक्त्वा, gd. having given up, NA, 4[b].

བཏང་བ, त्यक्त, given up, NA, 6[d].

བཏང་བར་གྱུར, तत्याज, gave up, Bk, 22[b].

བཏབ (pf. of འདེབས་པ, to cast, throw] * भवेत् (lit. आक्षिप्त, caused, effected), LV. B 15[17].

བཏུད་ནས, प्रणम्य, gd. having saluted BC, 14[b].

ཏ, a horse, 1 अश्व, m. BC, 3[d], 11[c], 30[c], 64[a]; RK 11, 34, 36; 2 वाजिन्. BC, 4[c]; 3 हय, BC, 67[b]; LV. B 22[10].

ཏ་ཉིད, अश्वता, the state of a horse, BC, 55[b].

རྟག, नित्य, eternal, KP, 8. 1.

རྟག་ཏུ, adv. always, 1 नित्य, CŚ, 11[d], NA, 10[d]; 2 नित्यकाल, LV. B 15[7]; 3 सतत, BC, 41[a]; 4 सद LV. B 14[19]; 5 सदा, PD, 3[b]; UV, 7[d].

རྟག་པ, नित्य eternal, BC, 41[b]; KP, 5. 1, 6. 3, 7. 1,2.

རྟག་མེད་པ, अशाश्वत, not eternal, MK, h. 176.

རྟགས, 1 अङ्क, m. a mark, BC, 54[a]; 2 लिङ्ग, n. the inveriable mark which proves the existence of anything in an object (i.e. *hetu*), NB, 25. 2. 27. 1.

རྟེན་ཅིང་འབྲེལ་བར་འགྱུར, प्रतीत्यसमुत्पाद, m. the Law of Dependent Origination in Buddhism; MK, p. 176.

རྟེན་འབྲེལ, (the shortened form of the above), प्रतीत्यसमुत्पाद, m. the Law of Dependent Origination, RK, 33.

རྟེན་མ་ཡིན་པ, अनाश्रय, unsupported, KP, 8. 2.

རྟོག, (√तर्क्, to think), तर्कयामि, NA, 7. 3.

རྟོག་པ, **1** कल्पना, f. creating in mind, imagination, CŚ, 15^{d}; NB, 5. 1. **2** प्रबोध, m. opening, blowing, BK, 20^{c}; **3** सङ्कल्प, m. definite determination, LV.C2^{32} ; **4** तर्कयामि, I think, NA, 12. 5.

རྟོག་པར་བྱ, (རྟོག་པ, नि-√रूप् to examine, search, ascertion), NA. 8.3.

རྟོགས, **1** (vb. अव-√गम् to understand), अवगच्छामि, NA, 13 25 ; **2** apprehension, knowledge, understanding, (i) प्रतीति, f. 19. 1; (ii) प्रत्यय, m. 5. 1.

རྟོགས་བརྗོད, अवदान, n. a great or glorious act, BK, p. 137.

རྟོགས་པ, apprehension, understanding, knowledge, **1** ज्ञान, n. UV, 6^{d}; **2** प्रतीति, f. NB, 21, 1; **3** प्रेक्षा, f. NBT, 5, 4.

རྟོགས་པ་བརྗོད་པ, अवदान, n. a great or glorious act, BK, p. 151.

རྟོགས་པ་དང་ལྡན་པ, प्रेक्षावत्, wise, NBT, 10. 8, 12. 3.

རྟོགས་ཤིག (imp. of རྟོགས or རྟོགས་པ, नि-√रूप्, to examine, search, know), निरूपय, NA, 7. 14.

ལྟ, subst, **1** दृष्टि, f. a view, UV, 9^{c}, **2** vb. (प्र-√ईक्ष्, to see, look). प्रेक्षावहे, NA, 13. 9.

ལྟ་པོ, द्रष्टृ, one who sees, CŚ, 7^{a,b}.

ལྟ་བ, दृष्टि, f. seeing, a view, CŚ,17^{b}

ལྟ་བ, **1** seeing, a view, (i) दर्शन, NA, 13, 11 ; (ii) दृष्टि, f. CŚ, 17^{d}, 18^{b}; LV, C2^{30}, 7^{15}; **2** दृश्, f. the eye, NA, 2^{b}.

ལྟ་བར་བྱ (see above, བྱ fut. of བྱེད་པ,) प्रेक्षावहे, NA, 12. 8.

ལྟ་བར, inf. द्रष्टुम्, to see, NA, 12. 13.

ལྟ་བུར, like, as, **1** इव, NA, 11. 5; **2** सदृश, BK, 27^{d}.

ལྟ་ལས, दृष्ट, seen CŚ, 17^{b}.

ལྟར, **1** अनुसारेण, according to, RA, 30; **2** इव, like, NA, 10^{b}; PD, 22^{c}, 29^{a}; **3** एवम्, thus, LV. A 3^{9}; **4** यथा, as, CŚ, 12^{b}; UV, 12^{c}, 20^{b}.

ལྟོས (imp. of ལྟ་བ, to √दृश्, to look, see), **1** अपेक्ष (for अपेक्षा), consideration (The Tib form is to be construed with some difficulty); **2** पश्य, KA, 5^{d}. NA, 1^{b}.

ལྟོས་ཤིག (imp. of ལྟ་བ to look, see above), **1** पश्य, NA, 6. 9.6; **2** प्रेक्षस्व, NA, 7. 18, 9. 6, 13. 6,

སྟག་པ, व्याघ्र m., a tiger, RK 21^{b}.

སྟན, आसन, n. a seat, LV. A 3^{3}, 4^{6}, 8^{16}, 13^{50}.

སྟུག་ཅེང, घन, thick, NA, 9. 7.

སྟེ, a conjunctive ptcl. see ཏེ PD, 9^{c}, 19^{b}. etc.

སྟེང, ऊर्ध्वं, n. above, in the upper region, CŚ, 22^{c}.

སྟེར, (སྟེར་བ, √दा to give; pf. and fut. བསྟེར), **1** दत्त, NA. 7^{c}; **2** दीयते, PD, 15^{b}.

སྟེར་བ, **1** vb. (√दा, to give), (i) ददते, NA, 11^{c}; **2** (i) दायिन्, one who gives, BC, 26^{b}; (ii) -प्रद, one who gives, BK, 16^{c}.

སྟེར་བུ, दायाद, an heir, BC, 19^{c}, 20^{b}.

སྟོང, (for སྟོང་པ), शून्य, void,

1 empty, NA, 14^{b} ; 2 सहस्र, n. thousand, PD ; 19^{b}.

སྟོང་ཉིད. शून्यता, voidness, CŚ, 7^{c}, 21^{c}.

སྟོང་ལྟར, शून्यवत्, ind. like the void. CŚ, 3^{b}

སྟོང་ལྡན, सहस्रवत्, possessing a thousand, NA, 14^{a}.

སྟོང་པ, विहीन, devoid of, PD, 16^{a}.

སྟོང་པ་ཉིད, शून्यता, f, voidness, BK, 18^{c} ; CŚ, 7^{d}, 8^{a}.

སྟོང་ཕྲག, सहस्र, n. a thousand, RK, 36.

སྟོང་མིན, अशून्य, not void, CŚ, 3^{b}.

སྟོན (སྟོན་པ, to show, indicate, display, to teach. instruct, pf. and fut, བསྟན). 1 दर्शयति, NA, 13. 7 ; 2 निवेदयामि, NA, 9. 2.

སྟོན་པ, see above, 1 दर्शयत्, BK, 16^{d}; 2 प्रदर्शन NBT, 12. 1.

སྟོན་པ་པོ, व्युत्पादक, one who makes one proficient in science, NBT, 11. 2.

སྟོབས, 1 बल, n. strength, PD, 6^{b} : 2 बलात्कार, m. violence, BC, 29^{c} ; 3 विक्रम, m. power, BC, 5^{c}.

སྟོབས་དང་ལྡན་པ, बलोपेत, endowed with strength, LV. B 21^{12}.

སྟོབས་ལྡན, बलवत्, strong, CŚ, 19^{d}, PD, 6^{a},^{c}.

བརྟག་པ, परीक्षा, f. examination, investigation, NBT, 5, 5.

བརྟགས་ནས (རྟོག་པ to consider, examine, search, pf. བརྟགས , imp, རྟོག or རྟོགས), gd. having investigated or ascertained; 1 अन्विष्य, NBT, 10.9; 2 निरूप्य, NA, 7, 23.

བརྟན

བརྟན, 1 दृढ, strong, RK, 12; 2 धृत, firmly held, BC, 65[b].

བརྟན་པ, 1 दृढ, firm, PD, 29[d]; 2 धीर, resolute, wise, BC, 56[c], 59[d]; UV, 21[c]; 3 धृति, f. firmness, resolution, BC, 42[c].

བརྟུལ་ཞུགས་མ, -व्रता, f. devoted, BC, 33[c].

བརྟེན (pf. and fut. of རྟེན་པ to hold, lean on, imp. རྟོན), प्रतीत्य, gd. depending, MK, 5[a].

བརྟེན་ནས (see above), 1 आश्रित्य, gd. having recourse to, RK, 32; 2 प्राप्य, gd. having got, CŚ, 14[d].

བརྟེན་བྱ, (lit. आश्रयेत one should resort to), * संवसेत् one should live together, UV, 9[b].

བརྟེན་ཞིང, सेवेत, one should practise, UV, 9[a].

བལྟས་པ

བལྟ་བར་བྱ, (བལྟ་བ fut. of ལྟ་བ √दृश्; བྱ fut. of བྱེད་པ, √कृ), पश्यावः, MA, 13. 13.

བལྟ་ཞིང, द्रष्टुकाम, desirous of seeing, LV.A 9[15].

བལྟམས་པར་གྱུར་པ, जात, born, LV.A 9[13].

བལྟས, 1 * कृत, done, made, LV, B22[9]; 2 दृष्ट, seen, NA, 2[d]; 3 पश्यतः, ÑA, 13. 14; 4 समीक्ष्य, gd. having seen, BG 1[a].

བལྟས་ན, अवलोक्य (lit. अवलोकिते), gd. having seen, LV.A 135.

བལྟས་ནས, having seen, 1 अवलोक्य, NA, 3. 2; 2 विलोक्य, NA. 7. 17, 21.

བལྟས་པ, प्रेक्षते, one looks, LV.B 11[6],

བསྟན (pf. and fut. of སྟོན་པ, to show, display; to teach, explain). **1** आज्ञप्त, ordered, NA. 7. 11 ; **2** उच्यते, NBT, 2.9, 6.9 ; **3** कथ्यते CŚ, 10^{b} ; **4** दर्शयति, NBT, 10. 16; **5** दर्शित, shown, BC, 5^{d}, 55^{b} ; **6** देशना, f. teaching, CŚ, 4^{a} ; **7** व्युत्पाद्यते, being explained, NB, 1. 2; NBT, 10. 22.

བསྟན་བཅོས, शास्त्र, n. a religious or scientific book, KA, 2^{a}.

བསྟན་བཅོས་མི་ཤེས་པ, अशास्त्रज्ञ, one who does not understand a śāstra, KA, 8^{a}.

བསྟན་དུ་མེད་པ, अनिदर्शन, that which cannot be pointed out, KP, 8. 2.

བསྟན་པ, **1** अभिधान, n. a statement, saying, NBT, 9. 9 ; **2** उक्त, said, NBT, 9. 10 ; **3** कथन, n. saying, statement, NBT, 8. 12 ; **4** दर्शयत्, showing, NBT, 6, 5 ; **5** दर्शित, shown, NBT, 12, 21; **6** देशयामास, one taught, MK, p. 176 ; **7** प्रतिपत्ति, f. ascertainment, knowledge. NBT, 5.8, 7. 15 ; **8** प्रतिपादन, n. setting forth, NBT, 4. 5, 9, 27 ; **9** व्युत्पादन, n, explaning, NBT, 9.31, 10.37, 11. 24, 12. 10.

བསྟན་པར་བྱ་བ, व्युत्पादयितव्य, to be explained, NBT, 9. 19.

བསྟི་གནས, आश्रमपद, n. a hermitage, NA, 8. 2.

བསྟེན, आराधयन्ती, f. worshipping, NA, 13. 7.

བསྟེན་པ (√सेव्, to attend, serve), सेव्यते, BC, 10^{b}.

བསྟེན་བྱ, सेव्य, to be attended, NA, 8^{d}.

བསྟོད, प्रशंसा, f. praise, UV, 20^{c}.

བསྟོད་པར་བྱ (lit. प्रशस्य, praise-

worthy), * प्रशंसित, praised, UV, 19^{b}.

ཐ

ཐ་དད, पृथक्, ind, different, BC, 43^{d}.

ཐ་དད་དོན་མིན, अनानार्थ, having not a different thing, MK, p. 176.

ཐ་དད་པ་, भेद, m. difference, NB, 13. 8.

ཐ་མ, अन्त, m. end, RK, *33*.

ཐག་རིང, दूर, distant, PD, 4^{d}.

ཐང་ཆད, श्रान्त, wearied, tired, pained, BC, 32^{c}.

ཐད (उप-√पद्, to be reasonable), उपपद्यते, MK, 10^{d}.

ཐབས, उपाय, m. means, KP, 1. 1; TBT, 9. 32, 12. 17, 26.

ཐམས་ཅད, सर्व, all, BG. 1^{b} ; BK, 11^{b}, 25^{b} ; CŚ, 10^{c}, 14^{a} ; LV.A 13^{31}, B 4^{4}, 13^{18}, 20^{8} ; NA, 7.7 ; NB, 1. 1, 10. 1; NBT, 7. 9, 8. 9, 10, 40; PD, 5^{b}, 19^{a}; UV, 4^{b},^{c}.

ཐམས་ཅད་དཀར, सर्वशुक्ला, f. all white, KA, 1^{b}.

ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ, सर्वज्ञ, omniscient, NA, 0. 2, p. 33.

ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་ཉིད, सर्वज्ञता, f. omniscience, KP, 2. 1.

ཐམས་ཅད་ནས, सर्वथा, ind. in every way, BC, 6^{a}.

ཐར, **1** मुक्त, free, LV.B16^{26} ; **2** मोक्ष, m. emancipation, liberation, BC, 17^{b}.

ཐར་པ, मोक्ष, salvation, m. CŚ, 2^{b}, 16^{d}; PD, 14^{c}.

ཐར་བྱེད, प्रमोक्ष, m. freedom, liberation, LV,B18^{14}.

ཐལ་བྱུང, अभिभूय, gd. having overpowered, LV.B10^{14}.

ཐལ་མི, छाया, f. shade, LV.B9[5].

ཐལ་མོ, अञ्जलि, m. the open hands placed side by side and slightly hollowed, BC, 25[d] ; LV. A3[18], 13[52].

ཐལ་མོ་སྦྱར, कृताञ्जलि, one who has joined the hollowed palms (in reverence), BK, 24[c].

ཐིགས་པ, a drop, 1 बिन्दु, m. NB, p. 154 ; 22. 1 ; NBT, p, 160 ; 2 शीकर, m. NA, 7. 19.

ཐུགས, हृदय, n. the mind, heart, NA, 3. 9.

ཐུབ, शक्य, capable of being effected, under the control of, PD, 13[c].

ཐུབ་པ, मुनि, m. a sage, BC, 38[c] ; BK, 11[a] ; CŚ, 2[a] ; NA, 2[d],9[c], 10. 4.

ཐེ་ཚོམ, संशय, m. doubt, NBT, 10, 55.

ཐེ་ཚོམ་ཟ་བ, 1 सन्दिग्ध, doubtful, NA, 10. 4 ; 2 सन्देह, m. doubt, CŚ, 1[c].

ཐེག་པ, यान, n. a vehicle, KP, p, 183.

ཐོག་དྲངས་པ, नेतृ, a leader, RK,34.

ཐོག་མ, आदि, m. beginning, CŚ, 12[b].

ཐོགས་པར་གྱུར་པ, सज्जमाना, f. sticking, BC, 39[a].

ཐོང་ཞིག, त्यज्यताम्, imp. let it be given up, BC, 43[b], 51[c].

ཐོན་པ, निर्गत, come out, RK, 21[d].

ཐོབ, 1 *अन्वेति, follows, UV, 26[e]; 2 प्राप्त, attained, BK, 1[c] ; BK, 33[a] ; 3 प्राप्य, to be attained, attainable, BK, 13[b], 24[b] ; 4 लभते attains, receives, PD, 20[d] ; UV, 11[c] (°न्ते).

ཐོབ་གྱུར, **1** अवाप्त, attained, BK, 10^{b} ; **2** याति, goes, CŚ, 17^{d}.

ཐོབ་ཅིང, आप्नोति, attains, UV, 11^{d}.

ཐོབ་པ, लब्ध, attained, BK, 20^{c}.

ཐོབ་པར་འགྱུར, **1** अधिगच्छति, gets, UV, 13^{d} ; **2** * एधते, becomes happy (lit, आप्नोति, attains), UV, 4^{d}.

ཐོས, **1** श्रुत, heard, NA, 2. 11 ; **2** श्रुणित्व (in the sense of श्रुत्वा), gd. having heard, LV.B16^{3}.

ཐོས་གྱུར་ནས, श्रुत्वा, gd. having heard, BC, 25^{a} ; BK, 14^{b},

ཐོས་ནས, gd. having heard, **1** आकर्ण्य, NA, 13. 8 ; **2** श्रुत्वा, BC, 29^{b}, 53^{a} ; LV. B18^{5} ; PD, 19^{b}.

ཐོས་པ, आकर्णना, f. hearing, NA, 10^{d}.

ཐོས་པ་ཉུང་བ, अल्पश्रुत, one who has not studied much, KP, 3.1.

མཐའ, **1** अन्त, m. an extremity, BC, 46^{d} ; CŚ, 12^{a} ; KP, 8. 1,2, 9. 1, 2 ; 10.1; LV.C1^{2} ; **2** पर्यन्त, m. circuit, circumference, NA, 11. 1.

མཐའ་དག, कृत्स्न, all, KA, 4^{c}.

མཐའ་བཞི་ལ་དབང་བ, * चतुरङ्ग, four-fold, (lit. चतुरन्ताधिपति, the lord of the four ends i. e. of the earth), LV. A14^{24}.

མཐར (loc. of མཐའ), अन्ते, at the border, BK, 2^{a}.

མཐིལ, तल, n. surface, level, NA, 12. 4,

མཐུ, power, **1** प्रभाव, m. BK, 27^{c} ; **2** बल, n. LV. B20^{35} ; **3** शक्ति, f, LV. B16^{11}; RK, 30.

མཐུ་ཡོད (प्र-√भू, to be able), प्रभवति, BK, 1^{d}.

མཐུན་པ, स- (in the sense of समान), equal, NB, 28. 1,

མཐུན་ཕྱོགས, अभिमुख, turned towards, friendly disposed, BC, 9[b].

མཐོ, विशाल, high, lofty, great, PD, 22[b].

མཐོ་རིས, **1** स्वर्ग, m. n. the heaven, BC, 15[c]; BK, 27[d]; CŚ, 17[c]; NA, 14[a]; **2** दिव्य, divine, NA, 2[b].

མཐོང (མཐོང་བ, √दृश्, to see), **1** दर्शन, n. seeing, PD, 3[c]; **2** दृश्यन्ते, NA, 10; **3** दृष्ट, seen. CŚ, 3[b], 11[a],[b], 19[d]; NA, 2, 12; **4** विलोक्य, gd. having seen, BK, 22[a].

མཐོང་སྟེ, **1** अद्राक्षीत्, saw, LV. B5[6]; **2** दृष्ट्वा, gd. having seen, LV, A14[10].

མཐོང་ནས, **1** दर्शित्वात्, owing to the state of one who sees, BC, 37[d]; **2** दृष्ट्वा, gd. having seen, LV. A13[33], 14[44], B 5[7], 11[10] (दृष्ट); NA, 13, 12; **3** विलोक्य, gd. having seen, NA. 3. 4.

མཐོང་བ, **1** दर्शन, n. seeing, BK, 22[c]; LV. A8[12]; **2** दृष्ट्वा, LV. A14[47].

མཐོང་བར, द्रष्टुम्, inf. to see, LV. A3[3.6].

མཐོང་བར་གྱུར, saw, **1** अपश्यत्, BK, 16[d]; **2** ददर्श, BK, 15[d].

མཐོང་བས, दृष्ट्वा, gd. having seen, (lit. दर्शनेन, by seeing), BG, 2[a].

མཐོང་ཞིང, दृष्ट, seen, CŚ, 12[a].

འཐད་པར་འགྱུར, उपपद्यते, becomes reasonable, MK, 9[b].

འཐབ་ཆས་སྦྱངས་པ, कृतास्त्र, trained in the science of arms or missiles, LV. B21[8].

འཐབ་པ, युद्ध, n, war, BG, 5[d].

འཐུངས་པ (འཐུང་བ, √पा, to drink, pf. བཏུངས and འཐུངས), पान, n. drinking, PD, 27[c]

འཐོབ, अवाप्ति, f. obtaining, NA, 2[d].

འཐོབ་པ, प्राप्ति, f. obtaining, NA, 3[c].

འཐོར་བ, प्रकीर्ण, scattered, NC. 7. 19.

འཐོར་བྱེད (འཐོར་བ, √कॄ, to scatter, pf. བཏོར, fut. གཏོར, imp. འཐོར), किरत, scattering, NA. 11[c].

ད

ད, इदानीम्, ind. now, LV.B20[15]; NA, 3.8, 13 ; RK, 26.

ད་སྔར, 1 अद्य, ind. to-day, BC, 22[a] ; 2 एतर्हि ind. now, UV, 4[c], 19[c].

ད་དུང, अद्यापि, ind. even to-day, LA. B 7[1]; NA, 13. 7.

ད་ཅུང, इदानीम्, now, ind. NA, 5. 4

ད་ལན, इदानीम्, ind. this time, RK, 31.

དག, ind. 1 simply the sign of a number, PD, 14[c], 19[f] ; 2 the sign of the dual number, PD, 10[c]; 3 the sign of the plural number, PD, 2[b].

དག་པ, 1 पुराग, holy, sacred, BK, 14[d]. ; 2 शुद्ध, pure, BC, 6[d]; BK, 8[a].

དང, 1 च, ind. and, BC ; BG ; BK; CŚ; KA ; KP ; LV; MK ; NA.; NB ; NBT ; PD ; RK ; 2 with (सह) BG, 5[d]; PD, 1[a].[b], etc. ; RK, 30 ; 3 वा, ind. or, UV, 19[a].

དང་བཅས, -सहित, together with, RK, 35.

དང་ལྡན, -सहगता, f. together with, associated with, LV.C6[11]

དང་ལྡན་པ, 1 -मिलित, mixed, NA, 12[b]; 2 -समन्वागत, endowe with LV. A14[12]. 3 -सहगत, accompanied by, LV.C 5[11].

དང་ལྡན་ཉིད, -समन्वागत, endowed with, LV.A 13[11]

དང་པོ, प्रथम, first, BG, p. 152 ; MK, p. 176 ; NA, 7. 20; NB, 22. 2 ; RK, 1, *24*.

དང་པོར, प्राक्, before, first, CŚ, 6[a].

དང་བར་བྱེད, प्रसादक, clearing, rendering clear, PD, 12[b].

དད་པ, 1 श्रद्, faith, BC, 40[b] ; 2 प्रसाद m. favour, NA, 13, 7.

དད་པར, श्रद्धातुम्, inf. to have faith in, BC, 39[d].

དད་པར་འཛིན་པ, श्रद्धधीत, one should put faith in, BC, 40[b],[d].

དམ[1] (ད and འམ), ind. वा, or, MK, 6[a].

དམ[2], सत्, good, BC, 31[a].

དམ་ཆོས་བླ་མ, सद्धर्मगुरु, the teacher of the good religion, UV, 15[c].

དམ་པ, 1 परम, highest, most excellent. CŚ, 4[c] ; NB, 14. 5 ; 2 पुङ्गव, a bull, (at the end of a compound) the most excellent, LV.B 18[2] ; 3 वर, a request, a boon, excellent, LV.B 11[19], 13[14], 14[6] ; MK, p, 176 ; 4 सत्, good, wise, excellent, honest, BC, 32[a], 55[b]; BK, 21[c]; KP, 3.1 ; NA, 7[a]; LV. A 11[12] ; PD, 2[a], 4[c] ; 5 साधु, good or virtuous man, PD, 29[c].

དམ་པ་མིན་པ, असत्, unwise CŚ, 19[b].

དར་ལ་བབ་པ, यौवन, n. youth, LV, B 15[10].

དལ, शनैस्, ind. slowly, BK, 26[d].

དལ་བུ, अल्प, little, UV, 18[c].

དལ་བུས་སྨྲས, अल्पभाषिन्, one who speaks little, UV. 18[c].

དུ་བ, धूम, m. smoke, NA, 9. 8.

དུག, poison, **1** गरल, n. CŚ, 8[d]; **2** विष, n. KP. 1. 1, 3; PD, 7[d].

དུད་པ, नम्र, bent, NA, 11[b].

དུམ་བུར་འགྱུར་བ, जर्जरीक्रियमाण, being made into pieces, NA, 7. 19.

དུལ་བ, **1** दम, m. subduing passions, UV, 8[b]; **2** दमन, n. control, UV, 25[c]; **3** दान्त, controlled, UV. 25[d].

དུས, काल, m. time, BC, 16[d]; LV. B9[12], 12[10], NA, 52. 17. 7; RK, 10, 31.

དུས་མིན་པ, असमय, untime, BC, 2[a].

དུས་མེད, अकाल, m. a wrong or bad time, BC, 21[d].

དེ[1], **1** * इति (lit. तद्), a ptcl. that refers to a speech, BK, 26[a]; **2** * इदम्, (lit. तद्, that), this, KP, 9. 1, 2, 10. 1; NBT, 7. 17, 9. 35; **3** * एतद्, (lit. तद्) this, BC, 57[d], 58[c], 62[d]; KP, 8. 2; 10, 2; LV. B20[19]; UV, 22[c]; **4** तद्, BC; BK; CŚ; KA; KP; LV; MK; NB; NBT, PD; RK; UV.

དེ[2], a conjunctive ptcl., see p. 222, PD, 1[a].

དེ་སྐད, **1** इति, ptcl. refers to a speech, this, BC, 12[a]; **2** * एव for एवम्, ind. thus, LV. B18[4].

དེ་སྐད་ཅེས, एवम्, ind. thus, in this way, LV, A9[i].

དེ་ཉིད, **1** तद्, that, NA, 2. 13; **2** तत्त्व, n. real state, truth, CŚ, 16[b].

དེ་ཉིད་དུ, तत्त्वतस्, in truth, CŚ, 20[a].

དེ་ལྟ, **1** एवम्, ind. thus, in this way, MK, 7^{d}; **2** तथा, ind. in that way, NA, 6^{a}.

དེ་ལྟ་བས་ན, तर्हि, ind. then, in that case, KP, 4. 1.

དེ་ལྟ་བུ, **1** ⁂ तद्, that, (lit. तादृश, like that), LV. $A14^{16}$; **2** तादृश, like that, LV. $A11^{7,13}$.

དེ་ལྟར, **1** इति (for एवम्), a ptcl. that refers to a speech, BC, 25^{a}, 42^{a} ; **2** एवम्, ind. thus, BC, 16^{a}, 50^{a}, 66^{a} ; BK, 7^{d}; CŚ. 20^{b} ; LV. $A3^{1}$; NA, 5^{d}, 7.6 ; UV, 11^{c}; **3** तथा, ind. like that, BC, 23^{d}, 47^{c} ; NA, 12.5, 15.

དེ་ལྟར་གྱུར་ན, एवम्, ind. thus NA. 7.6.

དེ་ལྟར་ཡང, तथाहि, for so, for thus, NA, 7. 24.

དེ་དག, सकल, all, KA. 12^{a}.

དེ་དང་དེར, तत्र तत्र, in those places, in every place, PD. 20^{d}.

དེ་འདྲ, ईदृश (lit. तादृश, like that), like this, BC, 6^{d}.

དེ་ན, तत्र, there, LV. $B21^{1}$.

དེ་ནས, **1** अतस्, after this, then (lit. ततस्, then), BC, 68^{c} ; **2** अथ, LV. $A1^{1}$, 4^{1}, 5^{1}, 6^{1}, 7^{1}, 12^{13}, 14^{1}, $B1^{2}$, 19^{2} ; RK, 34 ; **3** ⁂ इति हि, so, LV. $A12^{2}$, 13^{1} ; **4** ⁂ तद्, therefore (lit. ततस्) ; **5** ततस्, ind. then, NA, 10. 1; $BC1^{d}$, 56^{b}, 60^{a}, 63^{a}, 64^{a}, 65^{a}, 66^{a} ; BK, 24^{a}, 30^{a} ; NA, 3.4, 12. 15 ; **6** ⁂ तत्र, ind. there (lit. ततस्, then), LV. $B5^{1}$.

དེ་ཕྱིར, **1** अतस्, ind. for this, therefore, KA, 9^{a} ; NBT, 4.9; **2** ततस्, ind. therefore, NA, 14^{d} ; **3** तद, ind. therefore, BC, 8^{a}, 16^{a}, 22^{a}. 50^{a}; KA, 7^{a}; NA, 11.1; **4** तस्मात, therefore, BC, 17^{b} ; 48^{c} ; MK, 9^{c}, 14^{a}.

དེ་མ་ཐག, अनन्तर (lit. तदनन्तर), having no interval or pause, MK, 2[b], 9[c]; NB, 9[1].

དེ་ཚེ, तदा, ind. at that time, CŚ 13[c], 14[c]; LV. B14[1] (तद्).

དེ་བཞིན, **1** एवम, ind. thus, KP, 1.3, 2.3; **2** तथा, ind. in that manner, so, thus, CŚ, 12[c]; MK, 2[c]; NA, 7[b], 9.4; PD, 26[b]; UV, 15[b] (* अथापि).

དེ་བཞིན་དུ **1** एवम्, ind. thus, KP, 1.1, 2.1, 3.1, 5.1, 6.3, 7.2; LV. B21[43]; **2** तथा, thus, CŚ, 9[b].

དེ་བཞིན་གཤེགས་པ, तथागत, the Buddha, CŚ, 21[b], 3[d]; LV. A14[37], C2[25].

དེའི་ཕྱིར, **1** इति, therefore, MK, 5[b]; **2** तद्, therefore, NA, 2.13 (जन्य), 2.16, 7[14],[16], 13. 19; **3** तस्मात्, therefore, CŚ, 11[c].

དེ་ཡི, **1** तस्य, its, PD, 12[c]; **2** तेषाम्, their, PD, 5[d].

དེ་ཡིས. ततस्, ind. thereby, UV, 26[c].

དེ་རིང, अद्य, ind. to-day, NA, 2.3.

དེ་ལ, तत्र, there, KP, 1. 2, 2.2, 4.2; LV. C4[1], 5[1], 6[1]; NB, 4. 1, 25. 1; NBT, 4. 1, 10. 4; UV, 16[f].

དེ་ལ་སོགས, * एवमादि, beginning with such one (lit. तदादि), BC, 23[a].

དེ་ལས, **1** ततस्, then, NA, 7. 6; **2** तत्र, there, CŚ, 4[b],[d].

དེ་སྲིད་དུ, तावत्, so long, MK, 5[c].

དེང, अद्य, to-day, LV. B10[21].

དེངས་པར་བྱ (དེང་བ or འདེང་བ वि-√शॄ, to waste away, or vanish, pf. དེངས or འདེངས, imp. འདེང), विशीर्येत, would

waste away or vanish PD, 2^{d}.

དེར, तत्र, there, BC, 51^{c} ; BK, 15^{c}, 16^{d}, 31^{a} ; CŚ, 2^{c}; LV. C^{13}.

དེས, **1** तद्, therefore, NA, 3. 1, 8. 1 ; **2** तेन, by that, PD, 16^{b}, **3** सस्, he, BC, 1^{d}.

དེས་ན, therefore, **1** तद्, NA. 5. 3, 7.9, 12. 14, 13.13; **2** ततस्, NBT, 10. 45; UV, 1^{d} ; **3** तेन, NA. 6^{d}.

དོ, a terminating ptcl., དོ after ད (see p. 236), PD, 12^{d}.

དོ་ཤལ, हार m. a necklace, BK, 29^{b}, 31^{c}.

དོགས་པ, आशङ्का f. fear, NA, 7. 5.

དོན, an object, purpose, **1** अर्थ, m. BC, 3^{b}, 6. 15^{a}, 52^{c}, 62^{c} ; CŚ, 4^{c}, 22^{a} ; BG, 5^{a} ; KA, 10^{d}; KP, 3. 1 ; LV.A 12^{17} ; MK, 6^{a}; NB, 1. 1, 11. 1, 13. 1, 20. 1, 21. 24. 1 ; NBT, *3*. 2, 7. 1, 2, 8. 2, 9. 1, 3 ; **2** कार्य, BC, 6^{a}.

དོན་ཅིག་མིན, अनेकार्थ, having no one thing, MK, p. 176.

དོན་དུ, अर्थ, for the purpose of, BC, 10^{a},^{b}.

དོན་ནི་བྱས་པ, कृतार्थ, one who has attained the end, NA, 14^{a}.

དོན་མེད་པ, अवस्तु, that in which there is nothing substantial ; NA, 7. 9.

དོར (pf. and imp. of འདོར་བ, उत्-√सृज्, √त्यज्, to give up, throw out, cast out), **1** उत्ससर्ज, cast off, BC, 16^{b}. **2** त्याग, m. giving up, BC, 24^{d}.

དོར་ནས, परित्यज्य, gd, having given up, BC, 36^{b}.

དོར་བར་གྱུར་པ, उज्झित, left. abandoned, NA, 10^{c}.

དྲང

དྲ་བ, **1** जाल, n. a net, (fig. a collection), NA, 13.13; **2** जालिन्, with a *jāla* 'net', i. e. with web or membrane; the finger and toe membrane of divine beings and god-like personages are said to be so, BC, 54^{a}.

དྲག, उद्दाम, unrestrained, NA, 9.8.

དྲག་པོ, accute, severe; **1** तीव्र, BK, 3^{d}, 13^{d} ; **2** उग्र, RK, 32.

དྲང, आञ्जस, direct, UV, 11^{b}.

དྲང་སྲོང, a sage, **1** ऋषि (* महर्षि, a great sage), BC,61^{a} ; LV, A1^{2}, 2^{8}. 3^{7},^{27} 4^{1},^{13}, 5^{7}, 6^{2}, 8^{10}, 11^{1}, 12^{6},^{15} ; **2** मुनि, LV, A10^{3}

དྲངས (fut. དྲང, imp. དྲོང or དྲོངས, pf. དྲང་ or དྲངས of འདྲེན་པ to draw, to conduct), ववर्ह (with उद्, རབ་ཏུ) drew out, BC, 56^{d},

དྲངས་ནས (see above), निष्कास्य, gd. having drawn, BC, 57^{a}.

དྲོན

དྲན་པ. √स्मृ, to remember, **1** स्मरेत, BC, 23^{c} ; **2** स्मृति, f. remembrance, LV. Ç2^{12}.

དྲི, smell, **1** गन्ध, m. NA, 9. 8 ; **2** परिमल, m, NA, 7. 19.

དྲི་མ. मल, m. n. dirt, impurity, UV, 3^{d}.

དྲིན, प्रसाद, m. favour, KA, 3^{c}.

དྲིས (pf. of དྲི་བ, √प्रच्छ्, to ask), पृष्ट, asked, BK, 7^{a}.

དྲུག་ཅུ་པ, षष्टितम, sixtyeth, BK, pp. 137, 151.

དྲུག་པ, षष्ठ, sixth, BC, p. 113.

དྲུང, अन्तिक, near, LV. A12^{17}.

དྲུང་དུ, adv. near, **1** अन्तिके, LV. A12^{27} ; **2** उप-, LV. A1^{5}.

དྲུང་ཟོ, चतुरिका, f. cleaver.

དྲེའུ་མོ, अश्वतरी, f. a young she-mule, UV, 12^{a}.

དྲོན་མོ, उष्ण, hot, BC, 53[d]; RK, 35.

གདངས, मन्द्र, deep, grave, NA, 12[a].

གདན་འདྲེན་པ, विवाह, m. marriage, RK, 1.

གདུག, क्रूर, wicked, cruel, PD 13.

གདུགས, छत्र, n. an umbrella, RK, 9,

གདུང, 1 ताप, m. affliction, BK, 8[c], 10[d]; 2 सन्तप्त, afflicted, BC, 12[d].

གདུང་འགྱུར་ཞིང, शोचते, one grieves, UV, 17[a].

གདུང་གནས, आश्रम, m. a hermitage, BC, 65[d].

གདུང་བ, 1 आर्ति, f. pain, BK, 22[d]; 2 ताप, m. heat, BC, 43[b]; BK, 3[d]; 3 तापमय, consisting in affliction, BK, 13[d]; 4 * दाह, m. burning (lit. affliction), LV, B10[8]; 5 व्यसन, n. a calamity, NBT, 1[a]; 6 सन्ताप, m. affliction, BC, 25[b], 50[b].

གདུང་བར་བགྱིད་ཅིང, सन्तापयति, one tortures, LV, B9[8].

གདུང་བར་འགྱུར, शोचते, one grieves, UV, 17[8].

གདུང་བར་བྱེད, बाधते, one oppresses, troubles, BK, 5[b].

གདུང་བྱེད, आयास, m. pain, NA, 6[d].

གདེངས་ཀ, फणा, f, the hood of a snake, BK, 2[c].

གདེངས་ཅན, a snake, 1 फणिन्, m. BK, 7[c], 32[a]; 2 भोगिन्, m. BK, 26[c].

གདོང, मुख, n. the face, KA, 1[a]; BC, 65[a]; NA, 14[b].

གདོང་བཞི, चतुर्मख, m. one with

four faces, i. e. Brahman, the creator.

བདག, **1** अधिप, m. lord. BC, 23[b] ; **2** अस्मद्, personal pron., first person (अहम्, I ; वयम्, we ; etc.), BC, 5[d], 8[b], 11[b],[d], 16[a], 17[b], 18[b], etc ; BG, 2[b] ; CŚ, 3[c], 13[d] ; KA, 2[c] ; LV, A3[33], 9[16], B 2[1],[20], 12[8], 13[13],[20], 14[10], etc. etc. ; NA, 3[d], 5[a],[c], 6. 6, etc. ; PD, 11[b], 16[c]. etc. ; RK 26 ; **3** अस्मि I am, BC 45[b] ; **4** आत्मन्, self, BC; 5[c] ; CŚ, 6[b] ; 15[a],[b] : KP. 9. 1 ; NA, 1. 6 ; PD, 19[c] ; **5** पति, lord, BC, 24[b] ; **6** स्व, one's own self, MK, 1[a], 3[c] ; NA, 7. 7.

བདག་གི་བ་ཉིད, ममत्व, n. the feeling of मम 'mine', affectionate regard, BC, 48[d].

བདག་གི་རང་བཞིན་མེད, अस्वयंमय, non-self-possessor, MK, 13[b].

བདག་དངོས་མེད, अस्वमय, nonself possessor, MK, 13[b].

བདག་ཅག, personal pron, first pers. plu. **1** अस्मद्, we, NA, 3[b], 7. 22, 13. 12, 14[c] ; **2** नस् (अस्माकम्), our, NA, 14[c].

བདག་ཉིད, आत्मन्, self, BC, 65[b] NBT, II. 2, 4 ; UV, 10[c].

བདག་ཉིད་ཀྱིས་རྟོགས་པ, आत्मगत, to one's self, aside, NA, 6.1.

བདག་ཉིད་ཆེ, महात्मन्, high-souled, BK, 22[c].

བདག་པོ, **1** दायाद, an heir, BC, 20[c] ; **2** पति, m. lord, BC, 33[c] ; PD, 16[d].

བདག་མིན, अनात्मन्, not self, CŚ, 15[a].

བདག་མེད, **1** अनात्मन्, non-self-

KP, 9.1 ; **2** नैरात्म्य, n. the state of non-self, CS, 18^{d}, 20^{a}.

བདག་མེད་པ, नात्मन्, not self, KP, 4. 4.

བདར, **1** उपनिमन्त्रयति स्म, invited, requested, LV. A 7^{17}; **2** कषण, n. rubbing, NA, 8^{a}.

བདུད, मार, m. the personified evil principle, the evil one (काम or मन्मथ), NA, 2^{a}.

བདུད་མོ, मारवधू, f. the nymph of Māra, NA 1^{d}.

བདུད་རྩི, अमृत, n. nector, BK. 10^{b}, 12^{d}. 21^{b}; UV, 11^{b} (immortality).

བདུན་པ, सप्तम, seventh, LV, p. 114.

བདེ, सुख, n. happiness, comfort, BK, 16^{c} ; NA, 13. 17 ; PD. 10^{c}, 23^{d} ; UV, 22^{a} ; RK, 29.

བདེ་འགྲོ, सुगति, f. a happy condition, UV. 17^{d}.

བདེ་འདོད, सुखार्थिन्, desirous of happiness or comfort, UV, 11^{c}.

བདེ་སྨོན, सुखार्थिन्, desirous of comfort, PD,23^{c}.

བ ་བ, **1** सुख, n. happiness, comfort, adj. pleasant, BG, 5^{b} ; BK, 32^{b} ; LV. B10^{5} ; NA, 3. 14, 5. 4. 13. 16. PD, 60^{a,b} ; UV, 4^{a,d}, 66^{c}, 22^{b,c}, 25^{d}, 26^{c} ; **2** सौख्य, n, happiness, NA, 6.6.

བདེ་བ་འདོད. सुखार्थिन्, desirous of comfort, PD. 23^{c}.

བདེ་བ་འདྲེན, सुखावह, conducing to happiness, UV, 20^{d}.

བདེ་བར, adv. सु-, well, BK, 65^{b} ; LV. A8^{3}.

བདེ་བར་གཤེགས, सुगत, m. the Buddha, BK. 31^{b} ; NBT. 1^{c}.

བདེན་པ, सत्य, n. truth, BK, 8^{b} ; LV. C3^{5}, 7^{25,31}.

མདའ, शर, m. a shaft, arrow, NA, 6^{b}.

མདུད་པ, ग्रथित, strung, composed, BC, 25^{c}.

མདུན་གྱིས, पुरस्, ind. before, in front, LV B22^{9}.

མདུན་དུ, adv. before, in front, **1** अग्रतस्, NA, 7. 17 ; **2** पुरतस्, ind. LV. A6^{11}, B12^{3} ; NA, 13. 4, 6 ; **3** पुरस्, ind. NA, 6^{a}.

མདོ, सूत्र, n. (a thread), a particular kind of works, KP, p. 183.

མདོ་འཛིན་པ, सूत्रधार, m. 'the thread-holder,' a stage manager who takes a prominent part in the prelude to a drama, NA, 2. 2, 3. 4, 10.

མདོག, वर्ण, m. beauty, LV. B15^{8}.

མདོག་ཉམས, विवर्ण, discoloured, BC, 66^{b}.

མདོར་བསྡུས་ནས, संक्षेपात्, in brevity, BC. 11^{a}.

མདོར་ན, briefly, **1** संक्षेपात्, LV. C4^{23} ; **2** समासतस्, CS, 21^{a}.

འདབ་ཆགས, पक्षिन्, m. a bird, RK, 21^{a}.

འདབ་མ, पत्र, n. a leaf, BC, 57^{a}.

འདམ, पङ्क, m. n. mud, UV, 10^{d}

འདམ་བུ, नड, m. a specis of reed, UV, 12^{b}.

འདམ་རྫབ, पङ्क, m. n. mud (in fact कच्छ, m. swamp) UV, 10^{d}.

འདར, वेपथु, m. trembling, tremor, BG, 3^{a}.

འདས་པ, अभ्यतीत, past, UV, 14^{a}.

འདི

འདི, **1** अदस्, that (lit. इदम्, एतद्, this), BC, 21[a] ; **2** इदम्, एतद्, this (in different genders, numbers, and case-endings), BC ; BK ; CŚ ; KA ; KP ; LV ; MK ; NA ; NBT ; RK : **3** तद्, that (lit. इदम्, एतद्), BK, 6[c].

འདི་སྐད, **1** * इदम्, this (lit. एवम्, thus), BG, 1[d] ; KP, 1. 2, 2. 2 ; **2** *एतद्, this (lit. एवम् thus) LV. A9[7] A3[22] ; **3** एवम्, thus, KP, 2. 2 ; LV.A3[32], 4[11], 5[9], 6[15], 6[15], 7[1], 8[9], B12[5].

འདི་ཉིད, इह, here, NA, 10. 8.

འདི་སྙེད, **1** *एतद्, this (lit. एतावत्, so much) ; **2** एतावत्, so much, NA, 13. 7.

འདི་ལྟ་སྟེ, यदुत, for example, LV. C2[28].

འདི་ལྟ་དཔེར་ན, तद्यथा, for example, KP, 2. 1, 3.1.

འདི་ལ

འདི་ལྟར, **1** इत्थम्, thus, NA, 5[d] ; **2** ईदृश, such, NA, 5. 2 ; **3** तथा हि, for so, as for instance, NBT, 9. 2 ; 10.8, 12.7.

འདི་ལྟ་བུ, ईदृश, such, BC, 27[a].

འདི་དག, this, these, these two, that, those, **1** अमी (lit. इमे), NA, 11[b] ; **2** इदम्, LV. C1[4], 7[29] ; **3** एतद्, LV. C[3] ; NA, 5. 2, 9. 12 ; **4** एते NA, 11. 4 ; PD, 25[d] ; **5** एषा, NA, 2. 17, 3[a].

འདི་དག་རྣམས, एते, these, NA, 12[c].

འདི་ན, here, **1** अस्मिन्, NA, 12. 2 ; **2** इह, KA, 3[a].

འདིའི, अस्य, his, NA, 12, 14.

འདི་ལ, **1** इह, here, KP, 4. 1. NA, 3[d], 8. 2 ; **2** एतस्याः, her, NA, 13. 6.

འདི་ལས, अतः, from this, NA, 7[d].

འདིང་དུ་བཅུག་སྟེ, प्रज्ञाप्य, gd. having made known (fig. having got spread), LV. A4[7],[8].

འདིར, **1** अत्र, here, BC, 61[c] ; NB, 26. 1 ; NBT, 1. 1, 8. 1, 10. 7 ; **2** इतस्, NA, 3. 3 ; **3** इह, CŚ, 21[d] ; LV. A7[17], 8[15], B10[22] ; etc. NA 3[c], 6. 4, 11. 2, 13. 12 ; RK. 29.

འདིས, **1** अयम्, this, BC, 5[c] ; **2** अनेन, by this, NA, 7. 9, 13, 13 ; **3** एतेन, by this, NA, 13. 18.

འདུ, संयोग, m union, BC, 47[c].

འདུ་བྱེད, संस्कार, m. one of the five *skandhas* in Buddhism, coefficient of consciousness, KP, 5. 1.

འདུ་ཤེས, संज्ञा, f. one of the five *skandhas* in Buddhism, perception, KP, 5. 1.

འདུག, **1** तिष्ठत्, remaining, standing, NA, 6[a] ; **2** प्रतिष्ठित, situated, remained, LV. B3[12].

འདུག་སྟེ, स्थित्वा, gd. having remained, LV.A6[12] ; NA, 12. 14.

འདུག་ནས, having remained, **1** स्थित्वा, NA, 12. 12 ; **2** स्थिहित्वा (for स्थित्वा), LV.B 12[4].

འདུག་པ, **1** अवस्थित, stood, remained, LV. A 13[62]; **2** उपविष्ट, seated, LV.A 8[4] ; **3** निषसाद, sat down, LV.B 19[7] ; **4** वर्तते, remains, RK, 22 ; **5** वास, m. living, NA, 5. 2 ; **6** निवास, m. dwelling, NA, 11. 1.

འདུག་པར་འོས་པ, निवासयोग्य, fit for dwelling, NA, 8. 2.

འདུག་མ་ཐག་ཏུ, प्रतिष्ठितमात्र, adv. as soon as (he) was situated, LV. B4[2].

འདུད , प्रह्व, inclined, bowing humbly down, NA, 2[c].

འདུད་པ, **1** नति, f. salutation, NA, 11[b]; **2** नम्रता, f. submissiveness, humility, PD, 4[b].

འདུན་པ, छन्द or छन्दक, m. (lit. longing one or who longs), Siddhārtha's charioteer, BC, 4[c], 14[a], 25[b], 42[b], 43[a], 56[b], 65[a].

འདུན་ས, परिषद्, f. an assembly, NA, 3[a].

འདུལ་བ, विनयन, n. discipline, RK, 31.

འདུས, समुदित, collected together, NA, 3[d].

འདུས་གྱུར, समागम, m. union, BC, 48[c].

འདུས་ནས, **1** आगम्य, gd. having come, BC, 46[b]; **2** समेत्य, gd. having come together, BC, 47[a].

འདུས་པ, **1** समस्त, combined, MK, 11[a]; **2** समागम, m. union, BC, 46[c]; **3** श्लेष, m. union, BC, 16[c]; **4** सामाजिक, m. a member of an audience or assembly, NA, 2. 17.

འདོད, **1** इच्छा, f. desire, PD, 15[c]; **2** इच्छति, one desires, LV. C 19; **3** इच्छेत्, one may desire, NBT, 11. 4; PD, 3[a]; UV, 4[a]; **4** काम, m. desire, BC, 18[c]; PD, 14[c]; UV. 1[a], 22[a]; **5** रोचेत, one should be pleased with, UV, 9[c]; **6** स्पृहक, desirous,. UV, B[6].

འདོད་གྱུར་པ, काङ्क्षित, desired, BG, 5[b].

འདོད་དགུ, इष्ट, desired, RK, 10.

འདོད་ཆགས, राग, m. passion, lust, LV.C 5[10], 6[10]; NBT, 1[b].

འདོད་ཆགས་དང་བྲལ, विराग, absen-

ce of desire or human passion. LV.C 1[25], 6[18],[20].

འདོད་འཛོ, कामदुघ, yielding all desires, KA. 6[a],

འདོད་འཛོ་བ, कामधेनु, f. a cow yielding all desires, BK. 13.

འདོད་པ, **1** अभिलषित, desired. NA. 3[e]; **2** आकाङ्क्षा, f. desire. NA, 9. 6; **3** इच्छा, desire, LV. C4[18]; **4** इच्छति, desires, PD. 5[e]; **5** इष्ट, desired. KA, 10[c], RK, 19; **6** ईप्सित, desired, BC, 11[d]; **7** उत्कण्ठित, anxious, NA, 7. 20; **8** काम, m. desire KP, 4. 1, LV. C1[a]; UV, 1[b], 2[a],[b],[c], 4[b],[c] 5[a].

འདོད་པ་སྦྱིན, कामद, m. one who gives the desired thing, BC, 62[a].

འདོད་པར་གྱུར, काङ्क्षित, (pf. of √काङ्क्ष to desire), desired, BC, 59[d].

འདོད་བྱེད་པ, स्पृहक, m. desirous, UV, 13[c].

འདོར་ཅིག, मुञ्च, inf. give up. BC, 55[a].

འདོར (√त्यज, to give up), **1** ऋते, ind. without, BC, 37[a]; **2** त्यक्तुम्, inf BC, 35[d]; **3** त्यजेत्, PD, 23[a],[b]; **4** त्यजेयम्, BC, 44[b]; **5** त्यज्यते, BC, 24[c].

འདོར་བ, विहातुम्, inf. to give up, BC, 31[c].

འདོར་བ་ཉིད་དུ, त्यक्तुम्, inf. to give up. BC, 35[b].

འདོར་བར, त्यक्तुम्, inf. to give up, BC, 34[d], 35[a].

འདོར་བར་འགྱུར, सन्त्याजयिष्यति, one will make one give up, BC, 44[f].

འདྲ, **1** इव, ind. as, like, NA, 7.20; **2** *एव (actually इव), as, BC, 29[f]; **3** -वत् (a suffix), like, NB, 26. 2.

འདྲ་བ, सम, equal, like, PD, 1[c].

འདྲ་བ་ཉིད, सादृश्य, n. similarity, NB, 20. 1,

འདྲེན, **1** -आवह, one that brings about, UV, 25[d] ; **2** उद्धरते, one draws out, saves, UV, 10[e].

འདྲེན་པ, **1** नेतृ, m. a leader, LV. A14[42] ; **2** नायक, the hero of a drama, NA, 4. 2, 10, 5.5, 6. 8, 7.4, 12.21, etc,

འདྲེན་མ, नायिका, the heroine of a drama, NA, 12.15, 13. 3.

འདྲེ, संसर्ग, m. relation, NB, 5. 1.

རྡོ, शिला, f. a stone NA, 8[e] ; PD, 29[e].

རྡུལ, पराग, m. the pollen of a flower, NA, 13[b].

རྡུལ་ལྟར, परागवत्, like *parāga*, pollen, NA, 13[b].

རྡུལ་དང་བ प्रसन्न, clear, PD, 12[d].

ལྡན, -वत्, a possessive suffix, BC, 59[a] ; NBT, 5.5.

ལྡུམ་ར, उद्यान, n. a garden, RK, 16.

ལྡོག་པ, निवृत्ति, f. abstaining from, CS, 4[d].

སྡིག, पाप, n. sin, BK. 10[f].

སྡུག, **1** दुःख, n. misery, sorrow, PD, 10[c] ; **2** लालसा, ardently longing for, BC, 31[c].

སྡུག་བསྔལ, दुःख, n. misery, sorrow, BC, 45[a] ; BK, 1[d], 6[d] ; LV. B16[5], C2[9], [13], 3[8], [9], [11], [13], 4[2], [5], [13], [22], [29], 5[2], [16]. 6[32], etc.; NA, 5. 2 ; PD, 10[a], [b].

སྡུག་བསྔལ་རྣམ་པར་སྨིན་པ, दुःखविपाक, m. that the consequence of which is misery, LV. C2[16].

སྡུག་བསྔལ་ཞིང, दुःखित, sorry, BC, 68[c].

སྡུག་པ, प्रिय, dear, LV. C4[11].

སྡེབ་སྦྱོར, छन्दस्, metre, KA, 12[b].

སྡོང་བུ, कन्द, m. n. a bulbous root, NA, 7. 13 ; **2** दण्ड, m. a stalk, PD, p. 1.

སྡོད་པ་སྲིད, तिष्ठेत्, opt. one may stay, NA, 13. 12.

བརྡ, निमित्त, n. a sign, LV, A12[11].

བརྡུང (རྡུང, √हन्, to beat, pf. བརྡུངས, fut. བརྡུང, imp. རྡུང or བརྡུངས), preferably བརྡུངས, हत, beaten, NA, 2[a].

བསྡམས་ནས, (སྡོམ་པ, नि-√यम्, to restrain, to bind, fasten, pf. བསྡམས or བསྡོམས, fut. བསྡམ or བསྡོམ, imp. བསྡོ or སྡོམས), नियम्य, gd. having restrained, NA, 12[d],

བསྡུས་ཤིང, (བསྡུ་བ, सम्-√हृ, to bring together, pf. བསྡུས, fut. བསྡུ), संहृत्य, gd. having brought together, KA, 2[a].

ན

ན, **1** ptcl. यदि, if, PD, 16[b], 18[c], 22[d]; **2** व्याधि, m. disease, LV.B 16[20], 17[2].

ན་བ, व्याधि, m. disease, LV.C4[7].

ན་ཚོད, वयस्य, m. being of the same age, a friend, BC, 54[d].

ན་བཟའ, वासस्, n. cloth, BC, 63[c], 64[c].

ན་རེ, आह, vb. said, RK, 20, 24.

ནག་པོ, black, **1** असित, a proper name, LV.A 1[a], 3[b], 4[a], 5[a], 6[a], 7[c], 9[d], etc ; **2** कृष्ण, RK, 36.

ནགས, **1** वन, n. a forest, BC, 11[d], 21[b], 28[d], 66[b]; NA, 3. 9, 11, 4[d].

5. 2; PD, 2[d]; **2** * वन्य, belonging to, growing or produced in a forest, BC, 59[c].

ནགས་ནས་བྱུང་བ, आरण्यक, produced in a forest, BC, 64[c].

ནགས་ཚལ, वन, n. a forest, BC, 15[b]; NA, 10. 7.

ནགས་སུ་བྱུང་བ, वन्य, produced in a forest. BC, 63[b].

ནང, inside, **1** अन्तर, n. RK, 27; **2** गर्भ, m. inner part, NA, 11. 4; **3** मध्य, n. PD. 9[a], [b].

ནང་དུ, अन्तरे, inside, NA, 12. 14.

ནང་དུ་འོང་བར་གྱིས་ཤིག, प्रविशतु, let one enter, LV.A 4[15].

ནང་བདག, **1** अध्यात्म, concerning the self, CŚ, 11[c]; **2** अन्तरात्मन्, m. the inner self, CŚ, 13[a].

ནང་པ, आन्तर, internal (Buddhist), opp. to ཕྱི་པ, external, i. e. non-Buddhist, RK, 33; प्रत्यूष, m. day-break, morning, dawn, LV.B 9[11].

ནངས་པ, अत्यय, m. passing away, LV.B 20[4].

ནད་པ, a disease, **1** रोग, m, PD, 1[c]; **2** व्याधि, m. CŚ, 10[c]; LV.B 15[15]; PD, 17[a].

ནད་དང་བཅས་པ, सरुज, diseased, PD, 17[d].

ནད་མ་མཆིས་པ, आरोग्य, n, freedom from disease, LV,B 15[13].

ནན་དན, व्यवसाय, m. determination, BC, 30[a].

ནམ, रात्रि, f, the night, LV.B 20[3].

ནམ་མཁའ, आकाश, m. n. the sky, KP, 6. 3.

ནམ་དུ, जातु, ind, ever, LV.B 16[17].

ནམ་ཞིག, कदाचित्, ind. ever, BK, 4[d].

ནམ་ཡང, ever, **1** कदाचित्, BK. 1[d]; **2** जातु, MK, 1[d].

ནས, a ptcl. indicating the ablative case, and gerund when used after a verb in its pf. form.

ནི, an expletive ptcl, often answering to Sanskrit हि.

ནུབ, पश्चिम, west. LV,B 21[46]

ནུས་ (√शक्, प्र-√भू, to be able), **1** प्रभोति (for प्रभवति), LV.A 11[16]; **2** शक्नोति, KP. 1. 2; **3** शक्य, capable of being done. CŚ, 9[b]; **4** शक्यते, it is capable of being effected, PD, 14[b]; KP. 1, 3; **5** समर्थ, able, NBT. 10.2.

ནུས་གྱུར, शक्नोमि, I am able, BG, 4[b].

ནུས་མཐུ, प्रभाव, m. power, BK, 19[c].

ནུས་དང་ལྡན, समर्थ, able, PD, 24[c].

ནུས་པ, **1** able, capable, (i) शक्त, BC, 7[c], 36[d]; (ii) समर्थ, BC, 7[a]; **2** शक्ति, f. power, ability, LV. B 20[37].

ནུས་པ་ཁོ་ན་ཡིན་པ, सामर्थ्य, n. capability, NB, 15. 1.

ནུས་པ་མེད, निःसामर्थ्य, incapable, BC, 7[b].

ནེ་ཙོ, शुक, m. a parrot, LV. B9[1]; NA, 10[1]; RK, 14.

ནོ, the terminating ptcl. འོ after ན.

ནོན་པ, overcome, **1** अभिभूत, BC, 42[a]; **2** *आविष्ट, BG, 1[c].

ནོར, wealth, **1** अर्थ, m. BC, 20[d]; **2** धन, n. BG, 5[c]; BK, 2[a], 4[a]; PD, 16[b, c, d]; **3** वित्त, n. UV, 6[c].

ནོར་བདག, धनपति, m. the lord of wealth, PD. 16[b].

གནས

ནོར་བུ, मणि, m. a gem, precious stone, BC, 13a, 14a, 56a ; RK, 8.

ནོར་ལྷ, वासव, m. Indra, the king of gods, NA, 2c.

གནང་བ་མེད་པ, अननुज्ञात, not permitted, LV. B2[7]

གནས, **1** अध्यावसति, one resides, LV. A14[24] ; **2** अवास्थित, remained, BG, 5[6]; **3** आयतन, n. a place, house, NA. 12. 5. 8 ; **4** आश्रम, m. a hermitage, BK, 15c ; **5** आस्पद, n. a place, receptacle, NA, 5a; **6** उपस्थान, n. attendance, a place, LV. B3[5] ; NA, 11. 2 ; **7** तिष्ठति, one stands, remains, PD, 29[1] ; **8** निवास, m. dwelling, BK, 30d ; **9** पद, n. position, a place, 27c, BK, 1c, 10c, 24b, 27c ; NA, 3c; UV, 7b; **10** वास, m. dwelling, BC, 46a ; **11** व्यवस्थित, arranged, settled, KA, 11c ; **12** स्थान, n. a place, BK, 29c ; CŚ, 11a ; PD, 17c ; **13** स्थिर, firm, BC, 19b.

གནས་པར་བྱ

གནས་ཐོབ, स्थानप्राप्ति, f. reaching a place, NA, 12a.

གནས་པ, **1** आश्रय, m. a resting place, BK, 11d; **2** निषण्ण, seated, NA, 9. 9; **3** वर्तते, one remains. CŚ, 20b; **4** विहरामः, we move on, remain, UV, 23b ; **5** समवस्थित, standing or remaining firm, BG, 2b ; **6** -स्थ, one who stands, BC, 56c ; **7** स्थित, remained, BC, 2b, 22c ; LV. B15[11] ; NA, 7[1], 12d ; **8** स्थिति, f. remaining, LV. B16[11].

གནས་པ་ཟག་ཅིང, pr. pl. अवसरत, falling down, NA, 11, 4.

གནས་པར་བྱ, अनुतिष्ठामि, I do, NA, 3. 1.

གནས་པར་བྱ་བར, अवस्थातुम्, inf. to remain, BG, 4b.

གནས་པར་མཛོད, imp. रमताम्, let one remain, let one take delight in, KA, 1[d].

གནས་མ་ཡིན་པ, अस्थान, n. an improper place, or object, or occasion, CS, 8[c].

གནས་མིན, अस्थानु (for अस्थान) n. an improper place, LV. B16[8].

གནས་མེད་པ, अप्रतिष्ठ, not firmly fixed, KP, 8. 2.

གནོད་པ, सन्ताप, m. distress, PD, 4[a].

གནོད་པ་དང་ལྡན་པ, अनर्थोपसंहित, harmful, LV, C1[18], 2[10].

གནོད་པར་བྱེད, भिनत्ति, vb. one cuts into parts, cuts asunder, PD, 28[d].

གནོད་བྱེད, अपकार, m. mischief, harm, PD, 3[a].

ན་བ, the ear, 1 कर्ण, m. BK, 18[b]; NA, 11. 5. 6, 13. 1. 17; 2 श्रोत्र, n. KP, 7. 2.

རྣམ, वि-, a prefix meaning 'distinction', etc. BC. 65[a], 68[a].

རྣམ་བཀྲ, विचित्र, variegated, KA, 9[c].

རྣམ་བཀྲམ་པ, विकीर्यमाण, pr.pl that which is being scattered, BC, 57[c].

རྣམ་འཁོར, vb. (वि-)भ्रमति, one moves round, BG, 4[a].

རྣམ་འཁྲུགས, विक्लव, affected by, overcome with, BC, 25[b].

རྣམ་གྲངས, पर्याय, m. course, method of proceeding, KP, 4. 1.

རྣམ་བཅད, व्यवच्छिन्न, distinguished, KA, 10[1].

རྣམ་གཉིས, द्विधा, ind. in two ways, KA, 11[d].

རྣམ་གྲངས, कथा, f. a story, RK, p. 199.

རྣམ་དག, शुद्ध, pure, LV. B11[17].

རྣམ་པ, **1** गति, f. way, manner, LV. A14[19] **2** -विध, kind, NB, 2. 1.

རྣམ་པ་གཉིས, **1** द्विधा, ind. in two ways, NB, 23. 1 ; **2** द्विविध, of two kinds, two-fold, NBT, 3. 1 ; RK, 27.

རྣམ་པ་བཞི, चतुर्विध, of four kinds, NB, 7. 1.

རྣམ་པ་མཛེས, विराजते, one shines, LV. B 6[9].

རྣམ་པར, वि , a prefix meaning 'distinction,' etc. BC, 47[b], 66[d].

རྣམ་པར་རྒྱང་རིང, विप्रवास, m. staying abroad, BC. 59[b].

རྣམ་པར་རྒྱལ་བ, विजेतृ, m. conquer, victorious, NBT, 1[b].

རྣམ་པར་བརྟག་པ, सङ्कल्प, m. wish, desire, BK, 26[c].

རྣམ་པར་བལྟ་ཞིང, अवलोकयत्, pr. pl. seeing, NA, 13, 24.

རྣམ་པར་བལྟས་ནས, विलोक्य, gd. having seen, BC. 67[a].

རྣམ་པར་གནས, अवस्थित, remained, BG, 1[b].

རྣམ་པར་ལྡང་བ, हर्ष, m. (lit. व्युत्थान, n). rising up, BG, 3[b].

རྣམ་པར་སྤངས་ནས, मुक्त्वा, gd. having given up, BC. 59[a].

རྣམ་པར་དཔྱད, विचारणा, f. reflection, consideration, NA, 5[b].

རྣམ་པར་སྤྲོས་པ, विचित्र, variegated, LV.A 13[16], [17].

རྣམ་པར་དཔྱོད་པར་བྱེད, विचार्यमाण, pr. pl. being considered, NA, 10. 4.

རྣམ་པར་བྲལ, विगच्छन्ति, they go away, BC, 46b.

རྣམ་པར་འབྲལ, वियुज्यन्ते, they are separated, BC, 49b.

རྣམ་པར་འབྲལ་བ, **1** याति, one goes away, BC, 48b; **2** विप्रयोग, m. separation, BC, 17d.

རྣམ་པར་ཁྲལ་བ, दुर्विनीत, ill-behaved, badly educated, BK, 13a.

རྣམ་པར་སྨྲས, बभाषे, said, BC, 54f.

རྣམ་པར་འཛིན, बिभ्राण, pr. pl. holding, BK, 19b.

རྣམ་པར་བཞག་པ, व्यवस्था, f. settlement, NA, 11. 4; NB, 26. 1.

རྣམ་པར་བཟློག་ས་(ཟློག་ས ?) ནས, विसृज्य, gd. having dismissed, sent away, BC, 65a.

རྣམ་པར་རིག་པ་མེད, अविज्ञप्तिक, without intimation, pure consciousness, KP. 8.2.

རྣམ་པར་ཤེས་པ, विज्ञान, n. skill, proficiency, pure indefinite sensation, pure consciousness, KP, 5. 1, 6. 3 ; NA, 13. 18 ; NB, 9.3.

རྣམ་པར་བསམས་ནས, विचिन्त्य, gd. having thought, NA, 3. 12.

རྣམ་པར་སྤྲངས, विप्रमुक्त, free from, UV. 2c.

རྣམ་མང, बाहु, much, a great, BC, 58a.

རྣམ་བཟུང, बिभ्रत्, pr. pl. holding, BC, 63c.

རྣམ་རིག་ནས, विदित्वा, gd. having known, BC, 60b.

རྣམ་གསུམ, त्रिधा, ind. in three ways, KA, 11b.

རྣམས, **1** a word denoting the

plural number ; **2** वर्ग, m. a class, group, collection, BK, 17^{b} ; etc.

རྣལ་འབྱོར་པ, **योगिन्**, m. one who practises *yoga*, NB, 11.*2*.

རྣོ་བ, **1** **खर**, sharp, BC. 28^{a} ; **2** तैक्ष्ण्य, n. acuteness, BC. 40^{a}

རྣོན་པོ, निशित, sharp, BC, 56^{a}.

སྣ, the nose, the trunk of an elephant, **1** घ्राण, n. KP, 7. 2 ; **2** नासा, f. RK, 12, 34.

སྣ་དྲངས, अग्रयायिन्, m. a leader, BK, 27^{a}.

སྣ་ཚོགས, various, **1** चित्र, BC, 57^{b} ; **2** नाना, ind. BC, 43^{d} ; NA, 2. 3 ; **3** **विविध**, RK, 35.

སྣ་ཚོགས་དང་ལྡན, चित्र, bright, variegated, BC, 56^{b}.

སྣང་དག, अन्तरीक्ष, n. the sky, BC, 57^{d}.

སྣང་བ, light, flash, **1** आलोक, m. BK, 2^{d} ; **2** ज्योतिस्, n. KA, 4^{a}; **3** भासस् (in Skt. text wrongly वासस्), n. BC, 66^{b} ; **4** प्रतिभास, m. appearance, NB, 5.1, 13. 1.

སྣང་བ་མེད་པ, अनाभास, without reflection, KP, 8. 2.

སྣུམ་པ, स्निग्ध, oily, NA, 9.7.

སྣོད, **-भाज्**, having, enjoying, BK, 32^{b}.

སྣོམས་མཛོད (སྣོམ་པ, √ग्रह्, to take up. pf. བསྣམས, ft. བསྣམ, imp. སྣོམ or སྣོམས), imp. गृहाण, take, BC, 61^{d}.

བསྣམས་ནས, गृहीत्वा, gd. having taken, BC, 56^{c}

པ

པགས་པ, त्वच्, f. skin, BG, 3[d].

པང, अङ्क, m. lap, LV. A13[59].

པད, a lotus, **1** अम्भोज, n. KA, 1[a]; **2** पद्म, n. BK, 16[b].

པད་མ, a lotus, **1** कमल, NA, 13[a]; **2** पद्म, m. n. NA, 2. 4; **3** राजीव, n. BK, 20[1].

པད་མའི་མིག་ཅན, कमललोचन, one with the eyes like a lotus, LV. B11[8].

དཔག་བསམ, कल्प, m. thought, wish, BK, pp. 137, 151.

དཔག་བསམ་ཤིང, कल्पद्रुम, m. the wishing tree, the divine tree that fulfils all desire, NA, 7[c].

དཔའ་བོ, a hero, **1** वीर, m. NA, 2[a]; **2** शूर, m. PD, 20[a].

དཔལ, श्री, f. beauty, grace, prosperity, dignity, magnificence, BC, 33[a], 59[b]; KA, p. 172; NA, 2. 7; PD, 20[d].

དཔལ་ལྡན, श्री(-मत्), one with *śrī*, see above, NA, 2. 4.

དཔལ་ལྡན་དགའ་བ, श्रीहर्ष, m. a king of the name, NA, 3[a].

དཔུང, बल, n. an army, RK, 30.

དཔུང་པ, बाहु, m. the upper part of the arm, BK, 19[a].

དཔུང་བུ་ཆུང, पत्ति, f. an infantry, a foot-man, a foot-soldier, LV. B21[35].

དཔེ་དོན་མཚུངས་པ, उपमार्थे समाः, in comparison equal, P.K, 21.

དཔེ་བྱད, अनुव्यञ्जन, secondary marks LV. A13[12].

དཔེར, -उपम, like, BC, 5[a].

དཔེར་ན, as, **1** तद्यथा, ind. KP, 1. 1 ; **2** यथा, KP, 2. 3, 1. 3.

དཔེར་ན་བཞིན, यथा, ind. as, NBT, 5. 4.

དཔྱད (नि-√रूप्, to determine, ascertain), निरूप्यते, NBT, 4. 3.

དཔྱད་དུ་མེད་པ, अरूपित्, that which is not determined, not ascertained, KP, 8. 2, 9. 2.

དཔྱོད་པ, (pf. and fut. of དཔྱད་པ, वि-√चर्, caus., to investigate, नि-√रूप्, to ascertain, in fact, विचार, m., निरूपण, n., but the text has) कौशल्यमीमांसा, f. investigation of cleverness, KP, 3.1.

ལྤགས, चर्मन्, n. skin, RK, 35.

སྤང་བར་གྱིས, (སྤང་བ or སྤོང་བ √त्यज्, √हा, to give up ; pf. སྤངས, fut. སྤང, imp. སྤོང་ or སྤོངས), [*जहीहि], imp. 2nd pers. sing. give up, PD, 14^{a}.

སྤངས་ནས, त्यक्त्वा, gd. having given up, BG, 5^{d}.

སྤངས་པས, (lit. त्यागेन, by abandonment), fig. *अनुपगम्य, gd. having not taken, LV. $C2^{21}$.

སྤུ, रोमन्, n. the hair on the body, BG, 3^{b}.

སྤུ་རྩེའི་ཚར་ཀེན, द्रव्य (?), n a requisite thing, RK, 35.

སྤུན་ཟླ, सोदर, m. a uterine brother, PD, 26^{c}.

སྤུ་ལངས, **1** पुलकित, having the hairs of the body erect, thrilled with joy, NA, 2^{c} ; **2** रोमाञ्चयति, vb. makes the thrill of hairs, NA, 7. 20.

སྤེལ་མ, मिश्र, mixed, KA, 11^{b}.

སྤོང (see སྤང་བར་གྱིས), त्याग, m. abandonment, BC, 4^{c}, 18^{a}.

སྤྱད་པ (pf. of སྤྱོད་པ, आ-√चर्), 1 कृत, a deed, UV, 17^d.

སྤྱན, the eye, 1 नयन, n. BK, 21^b ; 2 लोचन, BK, 16^a

སྤྱི, 1 मूर्धन् (སྤྱི་བོ), m. the head, PD, 2^c ; 2 सामान्य, n. common, NB, 16. 1.

སྤྱི་མཐུན, साधारण, common, CS, 22^d.

སྤྱོད, आचार, m. a practice. See Note, LV. B14^14

སྤྱོད་ན་མངའ་ནི་...མཆིས, शक्यसे, (for शक्नोषि), you are able, (lit. if you have the ability in practice), LV. B14^14,15,17.

སྤྱོད་པ, 1 चरित, n. a practice, life, BC, p. 113, NA, 3^b ; 2 भुक्त, enjoyed, used, eaten, NA, 6^c ; 3 भोग, m. enjoyment, PD, 16 ; 4 समाचरत्, pt. pl. practising, UV, 11^c.

སྤྲིན, the cloud, 1 अभ्र, n. BC, 65^c ; 2 मेघ, m. RK, 36 ; 3 बलाहक, BC, 47^a,

སྤྲིན་གྱི་བཞོན་པ, जीमूतवाहन, a proper name, NA, 4^a, 4. 2.

སྤྲོས་པ, प्रपञ्च, m. details, creation, the expression of conceptually differentiated reality in the word, MK, p. 176. KA, 12^a.

སྤྲོ་བྱེད་པ, *दिशत्, (lit. spreading), showing, BK, 20^b.

ཕ

ཕ, पितृ, m. the father, BC, 10^b BK, 14^a : LV. B2^6, 11^20 PD, 25^d

ཕ་ཇོ, पितृ-पितामह, m. the father and the grand father, RK, 25,

ཕ་མ, पितृ, m. dual num. the parents, NA, 4^c

ཕ་རོལ, पर, alien, stranger, other, BC, 9[a]; BK, 1[b]; PD, 24[b].

ཕག་པ, शूकर, m. a boar, RK. 15.

ཕན (उप-√कृ, to help, serve), 'पकार कुर्वीति, (=उपकारं करोति), serves, KP, 2.3.

ཕན་གྲོགས, अनुगृह्ण (=अनुगृहाण), imp, do treat with kindness, do favour, LV. B13[28].

ཕན་པ, **1** उपकार, m. help, KP, 2. 3; **2** उपकारिन्, helping, KP, 2. 1; **3** उपयोगिन्, fit, favourable, NBT, 9. 3.

ཕན་བྱེད, हितकर, doing a kind act, favourable, LV. B18[12].

ཕན་ཚུན. अन्योन्य, one another, BC, 44[c].

ཕལ་ཁ, श्वेत, white, RK, 15.

ཕལ་ཆེར, भूयिष्ठ, most, BC, 9[a]

ཕུག, गह्वर, n. recess in a rock, cave, NA, 8[b].

ཕུང་པོ, a collection of, mass, heap, **1** राशि, m. BK, 1 **2** स्कन्ध m. LV. C4[23].

ཕུན་ཚོགས, सम्पन्न, endowed with PD, 22[a].

ཕུར་ཤེས, उत्पतनज्ञ, one who knows how to fly, RK, 11.

ཕོ, पुमस्, m. a male, CS, 13 14[b],[a].

ཕོ་བྲང, a palace, family castle, **1** कुल, n. LV, A5[a]; **2** राजकुल, n. LV. B13[22]; **3** प्रासाद, m RK, 1.

ཕོ་ཤལ, कापुरुष, m. a mean contemptible fellow, UV, 12[a].

ཕོག, ददौ, vb. pf. gave, RK, 33.

ཕོད √अर्घ (=√अर्ह), to deserve, अर्घति, UV, 22[a].

ཕྱག

ཕྱག (hon. for ལག), the hand, arm (from the use made of the hand in salutation by orientals the word means also salutation), **1** पाणि, m. BC, 54^{b} ; **2** भुज, m. BC, 66^{c} ; **3** बाहु, m. BC, 12^{a}, 31^{d}.

ཕྱག་བྱ་བ, वन्द्य, adorable, to be respectfully saluted, NA. 12. 11.

ཕྱག་བྱེད་པ, (नमस्-√कृ, to salute), नमस्करोति, PD, 8^{b}.

ཕྱག་འཚལ, **1** नमस्, n. salutation, KA, p. 192 ; NA, 02 ; **2** (√वन्द्, to salute), वन्दे, I salute, MK, p. 176 ; **3** (प्र-√नम्, to salute), प्रणनाम, vb. pf. saluted BK, 23^{b}.

ཕྱག་འཚལ་ཏེ, प्रणिपत्य, gd. having saluted, LV. $A13^{56}$.

ཕྱི, वाह्य, outside, external, i. e. non-Buddhist, RK, 27, 30.

ཕྱིན་པ

ཕྱི་ནས, पश्चात्, afterwards, CŚ, 6^{c}.

ཕྱི་པ, वाह्य, external, RK. 32.

ཕྱི་མ, आयति, f, the future time, the future, LV. $C1^{12}$, 2^{14} ; **2** पश्चात्, afterwards, later, RK, 29.

ཕྱིན, (प्र-√आप्, to go, come). **1** प्राप्य, gd. having come, BK, 30^{b} ; **2** (*√भू, to be), भवते, is, LV. $B9^{6}$.

ཕྱིན་ཏེ, आसाद्य, gd. having reached, BK, 15^{b}.

ཕྱིན་ནས, * अभिरुह्य, gd. having ascended (lit. having arrived), LV. $B19^{7}$; *प्रतिष्ठितोऽभूत्, was situated (lit. गत्वा or आगत्य, having arrived), LV. $B3^{11}$.

ཕྱིན་པ, उपसङ्क्रम्य, gd. having gone, LV. $A3^{16}$, 6^{9}.

ཕྱིར, *परस्पर, one another, BC, 48^{a}.

ཕྱིར་ཟློག་པ, विनिवर्तन, n. turning back. return, LV. B13[9].

ཕྱིར་ཕྱོགས་གྱུར་པ, विमुख, having the face turned back, disinclined, NA, 5[b].

ཕྱིར་ཟློགས་ལ, निवृत्य, gd. having turned back, NA, 5. 4.

ཕྱིར་ལ་བཟློག་པ, निवर्तन, n. turning back, BC, p. 113.

ཕྱིར་ལོག, निवर्तस्व, imp. turn back, BC, 11[c], 41[d].

ཕྱུང་བ (निस्-√श्वस्, to sigh), निःश्वसति स्म, sighed, LV. A14[53].

ཕྱུགས, पशु, m. a beast, PD, 28[a].

ཕྱུང་བར་གྱུར, मुमोच, vb. pf. set free, sheded, BC, 53[d].

ཕྱེ (pf. and imp. of འབྱེད་པ उद्-√मील्, to open), उन्मील्य, having opened, NA, 1[a].

ཕྱེད, **1** अर्ध, m. n. half, PD, 15[a]; **2** उपार्ध, m. n. half, nearly half, LV. B7[6].

ཕྱོགས, **1** दिश्, f. direction, cardinal point, LV. B11[4]; NA, 8[a]; **2** दिग्देश, m. a distant region or country, NA, 2. 3; **3** पक्ष, m. the subject of a syllogism (the minor term), NB, 28. 1, 29. 1.

ཕྲ, भक्ति, f. decoration, embellishment, BC, 56[b].

ཕྲག་སྟོང, सहस्र, n. a thousand, LV. A13[27].

ཕྲག་དོག, ईर्ष्या, f. envy, jealousy. NA, 1[d].

ཕྲད་པ, संयोग, m. union, association, LV. C4[10].

འཕགས་པ, **1** * अतिरेक, excess,

surpassing, LV. A13^{23}; **2** आर्य, noble, fine, excellent, BC, 58^{d}; KA, pp. 183, 192; LV. C1^{15}, 3^{4}, 7$^{7, 24, 30}$; UV, 11^{a}.

འཕགས་མ, आर्या, f. noble, NA, 3. 3, 5.

འཕང་བ (√हन्, to kill), हन्ति, one kills, UV, 12^{c}.

འཕང་བར་འགྱུར, हन्ति, (see above) UV, 12^{d}.

འཕེལ, **1** वर्धन, causing to increase, PD, 27^{d}; **2** वर्धमान, growing, RK, 16.

འཕེལ་བ, **1** वर्धन, causing tc increase, UV, 9^{1}; **2** वृद्धि, f. growth, CŚ, 2^{b}.

འཕེལ་བར་འགྱུར √(वृध्, to grow, increase. [वर्धते], UV, 11^{d}.

འཕོང་ཅལ, इष्वस्त्र, n. that with which an arrow is thrown, a bow, KP, 3. 1.

འཕོང་བསླབས་པ, इष्वस्त्र शिक्षित, trained in archery, LV. B21^{10}.

འཕྱང་བ, प्रालम्ब, m. a garland hanging down to the breast, BK. 29^{b}.

འཕྱུར, निर्गम, m. coming out, (lit. ascending), NA, 9. 8.

འཕྲལ, **1** सद्यस्, ind. in the very moment, just immediately, BK, 23^{d}; **2** सहसा, ind. suddenly, NA, 12. 12.

འཕྲོག་བྱེད, हरि, m. Indra, the lord of gods, NA, 14^{a}.

བ

བ, a cow, cattle, **1** गो, m. f. KA. 6^{b}; **2** धेनु, f. RK, 13.

བ་ལང་ཉིད, गोत्व, n. the state or characteristics of a cow or cattle, KA, 6^{d}.

བག་ཕབ, सुख, a n. .ease, comfort, NA, 9.9.

བག་མེད, प्रमाद, m. carelessness, UV. 7[b],[7], 9[6], 10[b].

བག་ཡོད, अप्रमाद, carefulness, vigilence, UV. 7[a],[c], 8[a], 10[a].

བང་མཛོད, कोश, m. a treasury.

བད་ཀན, श्लेष्मन्, m. the phlegmatic humour (one of the three humours of the body, i.e. *kapha*), PD, 30[b].

བབ (pf. of འབབ་པ, to move down words, descend), प्राप्त, arrived, LV, B12[11].

བབས (pf. of འབབ་པ) གྱུར, पपात, fell down, BK, 3[b].

བབས་པ, पतन, n. falling down, NA, 7. 19.

བབས་པར་གྱུར, अवातरत्, vb. ipf. came down, BC, 3[d].

བར, अन्तराल, n. intermediate space, NA, 12[d].

བར་དུ, **1** आ-, ptcl. up to, CŚ. 2[b] ; **2** मध्य, middle, RA, 25 : **3** यावत्, ind. till, LV. A 10[8]. C7[18].

བས (for བྱས, pf. of བྱེད་པ), अतिक्रान्त, passed, LV. B7[8].

བི་དཱུ་ཥ་ཀ, विदूषक, m. a humours companion and confidential friend of the hero of a play, NA, 4. 2, 5. 1, etc.

བུ, a son, **1** नन्दन, m. BK, 22[a] ; **2** पुत्र, m. BK, 4[a], 7[a],[b], 10[a].

བུ་མ, नारी, f. a woman, NA, 2[b].

བུ་མོ, **1** दारिका, a girl, NA, 13. 22 ; **2** वधू, a wife, KA. 1[b] ; **3** स्त्री. a woman, NA, 14[a].

བུ་སྨད, कलत्र, n. wife (the Tib.

word generally means family, children), BC, 59a.

བུ་རམ་ཤིང, इक्षु, m. sugar-cane KP, 2. 1, 3.

བུ་ལ་སོགས, सुतादि, m. the son and others, RK, 18.

བུང་བ, a bee, 1 a bee, **1** अलि, m. NA, 12b; **2** भृङ्ग, m. NA, 11a.

བུད་མེད, a wife, woman, 2 अङ्गना, f. NA, 8c; **2** योषित्, f. NA, 12. 5; **3** स्त्री, f. CŚ, 13a.

བོད, **1** आह्वय, called, KA, 4a; **2** भोट, m. Tibet, RK, 3, 4.5.

བོས་ (pf. and imp. of འབོད་པ)དེ, आहूय, gd. having called, NA, 2. 6, 3. 1..

བྱ (pf. of བྱེད་པ, to do), **1** करिष्यामि, CŚ, 5a; **2** करिष्यामः, LV. B20[17]; **3** what ought to be done, NA, 13. 6, (i) कार्य, PD, 6b; (ii) कृत्य, NA, 5b; **5** विहङ्गम, m. a bird. BC, 2b.

བྱ་བ, क्रिया f. action, BC, 68d. **1** what should be done, (i) करणीय NA, 6. 7, 9; (ii) कर्तव्य, CŚ, 5c, NA, 7d; **2** क्रिया, action, BC. 32a, 68d; KA, 9d; MK, 4a,b,

བྱ་བ་ལྡན, क्रियावत्, with action, MK, 4d.

བྱ་བ་མི་ལྡན, अक्रियावत्, not with action, MK, 4c.

བྱ་བའི་ཕྱིར, कर्तुम्, inf. to do NBT, 11. 2.

བྱ་བར་བརྗོད, उच्यते, is being said, CŚ, 18d.

བྱ་མིན, अकृत्य, what should not be done, NA. 5b.

བྱའོ (བྱ with འོ), **1** कर्तव्य, what should be done, PD,

19[1] ; **2** कुर्यात्, one should do (*भवेत्), UV, 9[1].

བྱ་རོག, काक, m. a crow, NBT, 5. 4.

བྱང, उत्तर, the north, LV. B21[47].

བྱང་ཆུབ, बोधि, m. f., wisdom, supreme knowledge, BK, p. 137, 32[c] ; LV. A12[3] ; NA, 1[d], 3[d].

བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ, बोधिसत्त्व, m. an aspirant to *bodhi*, wisdom, supreme knowledge, BK, p. 151 ; KP, 1. 1, 3, 2[1], 3, 3. 1, LV. A13[4],[54], 14[3], 15[3], B4[1],[14], 19[3], 21[15],[21],[41], NA, 3[6].

བྱར་ཡོད, करिष्यति, fut. will do, PD, 17[d].

བྱས (pf. བྱེད་པ, to do, √कृ), कलित, produced, BK, 2[d].

བྱས (pf. of བྱེད་པ, to do, √कृ), produced, done, did, does, etc. **1** अकारयत्, caus. ipf, caused to do, BK, 11[b] ; **2** करोति, ptl. UV, 26[d] ; **3** कलित, BK, 2[d] ; **4** कृत, BC, 11[b] ; NA, 7[6] ; **5** चक्रे, pf. BK, 24[c].

བྱས་ཏེ, कृत्वा, gd. having done, LV. A7[12] ; NA, 12. 15.

བྱས་ནས, कृत्वा, gd. having done, BC, 52[a], 59[b] ; NA, 2. 16 ; UV, 8[c] (*करोति), BC, 51[a] ; NA, 6. 9 ; CŚ, 1[d].

བྱས་པ, did, done, doing, **1** कृत, **2** चकार, pf. did. BC, 68[c] ; **3** (करण), UV, 19[a],[c] (*कृत्वा) ; **4** विरचित, (made), BK, p. 151.

བྱས་སོ (བྱས and འོ), अकरोत, imf. made, LV. A12[12].

བྱིན, √दा, to give, **1** दत्त, given, NA, 7[c] ; **2** ददौ, gave, BC, 19[c].

བྱིན་པ, दीयते, vb. is given.

བྱིས་པ, बाल, m. a child.

བྱུང (pf. of འབྱུང་བ, to be, √भू, etc.), **1** अभुत्, was, BK, 2[b]; **2** आगत, came, PD, 7[c]; **3** उद्भूत, came into being NA, 6[b]; **3** जायते, is born, PD, 6[b]; **5** प्रादुर्भूत, appeared, LV. A13[39],[46].

བྱུང་སྟེ, अवतीर्य, gd. having come down, LV. B3[7].

བྱུང་ནས, निष्क्रम्य, gd. having come out, LV. A5[6].

བྱུང་བ, ज, arising from, NB, 11.

བྱུང་བར་...གྱུར, अभूत्, was, UV, 9[1].

བྱེ, वालुका, f. sand, BK, 3[b].

བྱེ་བྲག་རྟོགས, व्युत्पत्ति, f. perfect proficiency, KA, 9[b].

བྱེ་མ, वालुका, sand, BK, 4[c], 5[a].

བྱེད (བྱེད་པ, √कृ, to do), **1** करोति, NA, 8[d]; UV 1[c]; **2** कुर्वेति, LP, 2.3: **3** करिष्यामि, UV, 1[c]; **4** [अ]कार्षीः, BC, 50[b]; **5** कृत, BC, 32[a]; BK, 17[a]; **6** क्रियते, PD, 12[d]; **7** क्रिया, NB, 15. 1.

བྱེད་དུ་བཅུག་པ, कारित, caused to do, appointed, BC, 29[1].

བྱེད་འདོད་པ, चिकीर्षा, f. desire of doing, BC, 12[b].

བྱེད་པ, √कृ, to do, **1** करोति, PD, 17[b]; **2** कुर्यात्, CŚ, 16[b]; **3** कुर्वन्ति, NA, 11[b]; **4** क्रिया, f. action, KP, 1. 3.

བྱེད་པ་ཅན, -कारिन्, doing, bringing about, NB, 9. 1.

བྱེ་དཔ་མེད་པ, निष्कारण, without a cause, BC, 10[1].

བྱེད་པར་འགྱུར, करिष्यति, will do, BK, 32[d].

བྱོན, **1** arrived, अभ्यागत, LV. A8[17]; **2** प्राप्त, LV.B, 10[23]

བྱོན་པ, आगच्छत, came, BK, 27[b]

བྲག

བྲག, lit. a rock (*एकघन, one solid mass), UV, 20^{a}.

བྲན་པ, सिक्त, sprinkled, watered, BK, 10^{c}.

བྲལ, अपोढ, removed. NB, 4. 2.

བྲལ་བ, **1** रहित, free from, NB, 6. 1 ; **2** विप्रयोग, m. separation, LV. C4^{12} ; **3** वियुक्त, separated, deprived of, RK, 21^{c}.

བྲེལ་བ, व्यग्र, eagerly or intently occupied, BK, 28^{c}.

བླ, वर, n. rather or better than, CŚ, 17^{a}.

བླ་མ, गुरु, m. a teacher, particularly a religious teacher ; the father, NA, 3. 14, 5. 4, 6^{c,d}, 6. 2.

བླང, ग्राह्य, acceptable, CŚ, 22^{b}.

བླང་བ་ཞིང, lit. to be accepted (*न अवमन्येत, one should not contempt, i. e. should accept). UV, 13^{a}.

བླུན་པོ

བླངས (pf. of བླང་བ, √ग्रह्, आ-√दा, to take ; ft. བླང, imp ལོན), जग्राह, pf. took, BC, 63^{b}.

བླངས་ཏེ, **1** अनुपरिगृह्य, gd. having taken favourably, LV. A12^{24} **2** परिगृह्य, gd. having taken. LV. A13^{60}.

བླངས་ནས, आदाय, gd. having taken, BC, 11^{c}, 13^{b}, 93^{a}.

བླངས་པ, हृत, taken, BC, 29^{b}.

བླུགས་ཏེ, प्रवर्तयत्, pt. ptcl. causing to roll (lit. having caused to roll), LV. A14^{49}.

བླུན, मूर्ख, m. foolish, stupid, PD, 27^{a}.

བླུན་པོ, नीच, मूर्ख, vile, foolish, PD, 27^{a}, 28^{b}.

བློ་

བློ, मति, f. intellect, thought, BC, 17[b].

བློ་གྲོས, मति, f. intellect, thought, BC, 35[b] ; BK, 7[b] ; CŚ, 11[d].

བློ་གྲོས་ལྡན, मेधाविन्, intelligent, wise, UV, 3[b].

བློ་ངན, दुर्मति, foolish, PD, 8[c].

བློ་ཅན, -बुद्धि, one with intellect, LV. B11[18].

བློ་གཏད, विश्रम्भ, m. confidence, BC, 22[d].

བློ་ལྡན, intelligent, **1** धीमत्, CŚ, 22[d] ; **2** बुद्धिमत्, CŚ, 2[d].

བློ་ནི་ཕབ་ནས, विश्वास्य, gd. having caused to believe, BC, 62[d].

བློ་ཕབ, विश्वस्त, confident, fearless, BC, 2[a].

བློ་ཕེབས་པ, ऽमुक्तविश्रम्भ, without abandoning confidence, BC, 11[c].

དབང་

བློ་མེད, अबोध, devoid of intellect, foolish, PD, 6[b].

བློན་པོ, a minister, **1** प्रकृति, f. NA, 7[a] ; **2** मन्त्रिन्, PD, 26[a] ; **3** सचिव, m. RK, 17.

བློས (བློ and intr. ས), बुद्ध्या, by intellect, NA, 2. 14.

དབང, वश, m. influence, subject to, under the influence of, BC, 30[b], 68[c] ; CŚ, 10[c], NA, 5[c], NB, 21. 1.

དབང་པོ, **1** अधिपतेय, ruling or determining, MK, 2[c] ; **2** इन्द्र, m. lord, BK, p. 151 ; NA, 2[d] ; **3** इन्द्रिय, n. an organ of sense, NA, 5[c] ; NB, 8. 1, 9. 2.

དབང་ཕྱུག, ऐश्वर्य, n supremacy, sovereignty, NA, 4[b].

དབང་ཕྱུག་གི་དབང, *ऐश्वर्याधिपत्य, the (state of being) lord of supremacy, LV. A14[30].

དབང་མེད, अवश, not having one's own will, helpless, BC, 68[l].

དབང་མེད་པ, अवश, not having one's own will, BC, 44[c].

དབུ, शिरस्, n. the head, BC, 59[b].

དབུ་སྐྲ (hon. for སྐྲ, the hair), केश, m. the hair, BC, 57[b].

དབུ་རྒྱན, मुकुट, m. a crown, tiara, BC, 13[a], 27[b].

དབུ་མ, middle, 1 मध्यम, KP, 4. 2, 3, 4, 5. 1, 6. 1, 4, 7. 1, 3, 8. 2, 10. 1 ; LV. C2[22] ; 2 मध्यमक, MK, p. 176.

དབུ་མའི་ལམ་མ་ཡིན་པ, अमध्यमा (प्रतिपद्), not middle (path), LV. C2[3, 5].

དབུས (དབུ and instr. ས) मध्य, middle, KP, 8. 2, 10. 2.

དབུས་ལྷན, मध्य, middle, BC, 54[b].

དབྱངས་ཅན་མ, सरस्वती, f. speech, the presiding deity of learning, KA, 1[c].

དབྱེ, वि·√भज्, to distinguish, विभजते, KA, 8[b].

དབྱེ་བ, भेद, m. distinction, KA, 8[c].

འབངས, 1 दास, m. a servant, BK, 28[d] ; 2 प्रजा, f. subject, RK, 7.

འབངས་མོ, a maidservant, 1 चेटी, NA, 12. 15, 13. 4. 5 ; 2 दासी, BK, 28[d].

འབད་པ √यत्, to endeavour, 1 प्रयतेथाः, you should endeavour, BC, 23[d] ; 2 यत्न, m. endeavour, BC, 45[c] ; 3 व्यवसाय, m. perseverance, BC, 29[a].

འབབས, लम्बते, rests on. See note, BC, 50[c].

འབའ་ཞིག, केवल, n. only, CŚ. 13^{c}, 21^{d} ; NA. 6. 6 ; PD. 27^{d}.

འབའ་ཞིག་ཏུ, केवल, n. only, NA. 13. 17.

འབིགས་བྱེད, *मन्दर, m. a mountain of the name in Purāṇas, BC. 13^{c}.

འབུམ་ཕྲག, लक्ष, n. a *lac*, one hundred thousand, RK. 7.

འབེབས, वर्षति, rains, BK. 12^{d}.

འབོག་རན, समर्पयितुं कालः, the time to make over to, RK, 22.

འབྱིན, * रुवन्ति, vb. cry, sound (in general), LV. B9^{20}.

འབྱུང, 1 जायते, originates, UV, 2^{b} ; 2 प्रभवति, comes into being, UV, 16^{a} ; 3 भवति, is, MK, 10^{c}.

འབྱུང་འགྱུར, 1 निष्क्रामिष्ये, I shall go out, LV. B14^{22},^{24}; 2 भविष्यति, will be, UV, 19^{f} ; 3 भविष्यसि, you will be, UV, 1^{d}.

འབྱུང་པོ, भूत, n. a being, BC. 46

འབྱུང་བ, 1 भवति, is, CŚ. 4^{c} ; 2 पुनर्भविकी, f. leading to rebirth, LV. C^{6} ; 3 -प्रद, producing, RK, 10 ; 4 सम्भव, m. possibility, CŚ. 12^{d}.

འབྱུང་བར་འགྱུར, भविष्यति, will be, BC. 47^{b}.

འབྱོར་པ, विभव, m. treasures, fortune, PD. 15^{c}.

འབྲལ་བ, separation, 1 विप्रयोग, m. BC, 46^{d}, 47^{c} ; 2 वियोग, BC. 43^{a} ; 3 विश्लेष, m. BC, 17^{a}, 49^{c}.

འབྲས, फल, n. a fruit, NA, 7^{c}.

འབྲས་དང་བཅས, सफल, fruitful, NA, 14^{c}.

འབྲས་བུ, फल, n. a fruit, BC. 8^{d}, 55^{d}, MK. 11^{b}, 12^{a},^{c}, 14^{b} ; NA,

3ᶜ, 7. 13, 9ᵇ ; NB, 18. 1, 26. 1 ; PD, 12ᵃ ; UV, 12ᵇ,ᶜ ; RK, 29.

འབྲས་བུ་མེད་པ, फलाभाव, m. t e absence of the fruit, MK, 14ᶜ.

འབྲས་བུ་ལ་གནས, फलस्थ, partaking of the reward, BC, 9ᵃ.

འབྲས་མེད, निष्फल, fruitl ss, futile, BC, 45ᶜ.

འབྲེལ་བ, सम्बन्ध, m. connection, NBT, 9. 5, 10. 4, 12. 1, 28.

སྦྱར, 1 *कृत, made (lit. युक्त, joined), BC, 25ᵈ ; LV.A3¹⁹,⁵³ ; 2 योजित, employed, NA, 7ᵃ.

སྦྱར་བ, 1 प्रयुक्त, arising from or produced by, NBT, 11. 13 ; 2 युक्त, used, employed, CS. 8ᶜ.

སྦྱིན, 1 दान, n. giving, gift, PD, 16ᵃ ; 2 दास्ये, I shall give, LV, B13¹⁹.

སྦྱིན་པ, दान, n. giving, gift, BK, 19ᵇ.

སྦྱོང་བ, 1 * तानव, thinness (lit. 2 शोधन, n. cleansing), NBT, 1ᵈ.

སྦྱོར, योग, m. connection, UV, 16ᶜ.

སྦྱོར་པོ, प्रयोक्तृ, m. one who employs, an author, KA, 6ᵈ.

སྦྱོར་བ, 1 अनुयोग, m. application, attachment, devotion to, LV. C1¹¹, 2⁸ ; 2 प्रयोग, m. application, performance, BK, 5ᵇ, KA. 2ᵇ ; NA, 2. 12, 15 ; 3 योग, m. connection, UV, 16ᵃ.

སྦྱོར་བ་མེད, वियोग, m. separation UV. 16ᵇ.

སྦྲུལ, a snake, 1 आशीविष, m. BC, 56ᵈ ; 2 सर्प, m. PD, 3ᵃ,ᵇ,ᶜ.

སྒྲོང་བར་བྱེད, वादयति, plays with an instrument, NA, 12. 15.

མ

མ, 1 *किम् (का), what (im-

plying 'no'), LV. B20[29] ; **2** not, (i) न, BC, 16[a], etc. ; BG, 4[b] ; KA. 4[b] ; LV. B7[7], etc. ; C4[18] ; NA, 5[a],[b], etc. ; PD, 14[b], etc. ; UV, 1[c] ; (ii) मा, BC, 50[b], 55[a] ; **3** mother, (i) जननी, BK, 15[b] ; (ii) मातृ, BC, 32[c], 45[c]; PD, 26[c],[d].

མ་བསྐྱེད་པ, अनाहित, not produced, not effected, NB, 6. 3.

མ་འཁྲུལ་བ, अभ्रान्त, not mistaken, NB, 4. 1.

མ་གྱུར་པ, अभूत, non existent, BC, 38[d].

མ་ངེས, अनियम, m. uncertainty, CŚ, 15[b].

མ་ཏང་ག, मतङ्ग, m. a man of the name, NA, 7. 3. 5.

མ་གཏོགས་པ, ऋते, ind. without, excepting, CŚ, 9[c].

མ་མཐོང, अदृष्ट, not seen, PD, 28[c].

མ་ནིང, eunuch, **1** क्लीब, BC, 33[a] ; **2** नपुंसक, CŚ, 13[b], 14[b],[d].

མ་ནུས, असमर्थ, unable, KP, 1.3.

མ་སྤངས, (lit. अनुत्सृष्ट, not given up), अनुत्सृज्य, gd. having not given up, PD, 4[c].

མ་བྱས,[1] **1** अकृत, not done, BC, 52[c] ; **2** अकृत्वा, gd. having not done, PD, 4[a],[b].

མ་བྱས[2] (pf. of བྱེད་པ, to tell, mention), ཤིང *अप्रतिवेद्य, gd. having not told, having not informed, LV. B2[5].

མ་བྱུང་བ, अनागत, not come or arrived, PD, 7[a].

མ་བྱོན, अनागत, future, UV, 14[b].

མ་སྨྲས, तूष्णीमासीन, keeping silent, UV, 18[a].

མ་ཚང, वैकल्य, n. imperfection, deficiency, CŚ, 12[c].

མཡིན, न (भवति), not, BC. 16[b], 18[b], 21[d], 32[d], 34[d]. 48[d], 61[b], 67[d]; BK, 8[d]; CŚ, 9[d], 17[b]; MK, 1[a],[b], 4[c], 6[b], 10[d]; NA, 9[c]; NBT, 12. 5.

མ་ཡིན་ནམ, ननु, not ? is it not ? CŚ, 8[d], 22[d]; NA, 6.6,9, 7.7.

མ་ཡིན་པ, न, not, CŚ, 15[b]; NA, 17. 4; NbT, 4. 2.

མ་ལ་ཡ, मलय, m. a mountain of the name, NA, 7. 14, 16, 19, 22, 8[d].

མ་ལ་ཡ་ཅན་མ, मलयवती, f. the name of the heroine of the drama, NA, 12. 15.

མ་ལགས, न (भवति), not LV. B10[10].

མ་ལུས་པ, अशेष, without remainder, whole, all, LV. C6[19].

མ་བསླབས, अशिक्षित, not trained, KP, 3. 1.

མ ཧེ, महिष, m. a buffalo, RK, 14, 34.

མང, बहु, many, much, PD, 5[a]; UV, 18[b].

མང་ལྡན་པ, बहु, many, BK, 2[b].

མང་པོ, बहु, many, much, BC, 11[a], 64[d], 68[d]; NA, 7. 13; PD, 4[d]; UV, 4[d]; RK, 36.

མང་བ, महत्, great, LV. B20[31].

མན་ངག, उपदेश, m. instruction, advice, BK, 12[b].

མར, हविस्, an oblation, clarified butter, NA, 9. 8.

མལ, शयन, n. sleeping, a bed, BC, 28[a]; LV, 11[12], 19[8].

མི 1 not, (i) न, BC, 24[b], etc.; BR, 9[d], etc.: CS, 2[b], etc.;

མི

KA, 7[c], etc.; KP, 1. 1, etc.; LV. A8[13], etc.; NA, 2. 12, etc.: MK, 5[c], etc.; NBT. 4. 3, etc.; PD, 9[d], etc.; UV, **1**[d], etc.; (ii) नो, LV. B15[22]; **2** a man, (i) नर, m. BC, 24[b]; BK, 1[a]; (ii) नृ, m. BC, 1[d]; (iii) पुरुष, m. LV. A2[2], 5[9]; UV, 5[c], 19[b]; (iv) मनुष्य, PD. 20[c], UV. 22[a].

མི་དགའ, विषण्ण, cast-down, LV. B 11.

མི་དགྱེས་པ, खेद, m. distress, dejection, LV. 12[17].

མི་འགྱུར, न, not, CŚ, 12[d].

མི་འགྱུར་བ, न, not, LV. C1[20, 24, 26, 28, 32].

མི་འཇིགས་སྦྱིན, अभयदातृ, m. one who gives the assurance of safety, PD. 25[c].

མི་ཉལ་ཙམ, असुप्तमात्र, adv. as soon as he did not sleep (see Notes), LV. 3[3].

མི་སྨད

མི་ཉེ་བ, असन्निधान, absence of vicinity, NB. 13. 1.

མི་རྟག་པ, अनित्य, not eternal, CŚ, 15[c]; KP. 5. 1, 6. 2, 3, 7. 1, 2, 8. 1.

མི་ཐི་ལ, मिथिला, f. a town of the name, UV. 24[a].

མི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས, असपक्ष, an instance on the other side, a dissimilar instance, or one in which the mejor term is not found, NB. 29. 2; **2** प्रतिपक्ष, m. an adversary, foe, NA. 7. 2.

མི་བདག, नरपति, m. a king, BC, 38[b].

མི་འདོད, अनिष्ट, undesirable, PD, 19[c].

མི་སྡུག་པ, अप्रिय, not pleasing, not agreeable, LV. C4[c].

མི་སྨད, अनिन्दित, not blamed, UV. 18[d].

མི་གཙང, *सुचत्त, very impure, KP, 2. 3.

མི་འཚེ་བ, अहिंसा, f. not killing, CS, 21[a].

མི་བཞེད་པ, निःस्पृह, free from longing, BC, 66[a].

མི་ཟད, अक्षय, undecaying (*क्रूर, མ་རུངས་པ, pernicious), BK, 1[b].

མི་ཟད་པ, अक्षय, undecaying, BK, 13[c].

མི་ཧྲུང, विषम, uneven, rough, NA, 7. 19.

མི་འོས་པ, अनर्ह, not fit, NA, 12. 13.

མི་གཡོ, अच्युत, not giving way, imperishable, BK, 32[a].

མི་རིགས अयुक्त, not right, LV. B2[11].

མི་ཤེས, अज्ञान, n. ignorance, CŚ, 13[c].

མིག, the eye, **1** अक्षि, NA, 13. 18; **2** चक्षुस्, n. BC, 4[b]; KP, 7. 1; NA, 1[a], 9[a], 14[a]; **3** नयन, n. LV. 13[d]; **4** लोचन, n. NA, 11. 5.

མིག་ལྡན་པ, नेत्रवत्, one with the eyes, CŚ, 22[c].

མིང, नामन्, n. a name, CŚ. 19[a]; PD, 12[c].

མིན, **1** न, not, BC, 1[a], 9[b], 15[c,d], 19[d], 41[c]; BK, 7[d], 8[d]; CŚ, 2[c], 3[b], 10[b], 13[a,b], 15[b]; MK, 1[b], 5[d], 14[a]; NA, 1[b], 5[a], 10[a], 27[b]; UV, 21[d]; **2** न तु, but not, BC, 1[d]; **3** न स्यात्, may not be, BC, 17[d]; **4** नैव, certainly not CŚ, 8[b].

མིན་ནམ, ननु, is it not, CŚ, 10[c], 15[d].

མིན་པ, न, not, CŚ, 14^b.

མུ་ཏིག, मौक्तिक, n. a pearl, NA, 8^c.

མུན་པ, तमस्, n. darkness, NBT, 1^d; PD, 1^b.

མུན་འཛེ, मुञ्ज, m. a kind of grass (of which the girdle of a Brahmin is made), NA, 10^c.

མེ, heat, fire, **1** अग्नि, m. BC, 36^c; **2** तेजस्, KP, 6. 3; **3** वह्नि, m. BK, 1^b.

མེ་ཏོག, a flower, **1** कुसुम, BK, 23^a; NA, 7. 13; PD, 2^b, 22^c; **2** पुष्प, n. BK, 14^c; NA, 11^c; RK, 16.

མེ་ལོང, आदर्श, m. a looking glass, KA, 5^b.

མེད, not, is not, does not exist non-existent, **1** असत्, CŚ, 10^a, MK, 6^a,^c, 7^b, 12^a; **2** न, BC, 24^d, 27^b, 36^c, 61^c; KA, 5^d; LV. B16^12; NA, 9^b; MK, 4^a,^b; UV, 9^c, 20^d, 24^b; **3** न विद्यते, NBT, 12. 1; **4** नास्ति, BC, 10^d; KP, 10. 1; PD, 1^a,^b,^c,^d; UV, 2^d, 18^d, 21^a,^b; **5** विना, ind. without, NA, 7. 3.

མེད་ཅིང, नास्ति, is not, UV, 2^d.

མེད་དོན, *निवृत्यर्थं, for the disappearance, BC, 3^a.

མེད་པ, is not, absence, non-existence, **1** अभाव, CŚ, 20^d; NBT, 5. 4; **2** असत्त्व, NB, 29. 1; **3** न, CŚ, 2^c; MK, 11^b,^c; **4** नास्ति, CŚ, 16^d; UV, 24^c; **5** हीन. tute or deprived of, RK, 21^a.

མེད་པ་པོ, नास्तिक, m. an unbeliever, BC, 31^a.

མེལ་ཚེ་བྱེད, जागर्ति स्म, awoke, kept watchful, LV. B22^17.

མེས་ཁུ, पूर्वपुरुष, m. fore-fathers. RK, 24.

མོ, स्त्री, f. a woman, CŚ, 14[b],[d].

མོད་ཀྱི, यद्यपि, even though, PD, 12[b].

མྱ་ངན, 1 शोक, m. sorrow, grief, BC, 18[a],[c]. 42[a] ; UV, 2[d],[d], (शोचितुम्, inf. to regret), BC, 18[b] ; 2 शोच्यते, affliction is felt. BC, 24[d].

མྱ་ངན་འདའ, निर्वाण, see next, CŚ, 3[a].

མྱ་ངན་འདའ་བ, निर्वाण, n. CŚ, 3[c].

མྱ་ངན་འདས་པ, निर्वाण, CŚ, 21[c].

མྱ་ངན་གནས, शोक, m. sorrow, (lit. शोकस्थान, n. a cause of sorrow), BC, 30[d].

མྱ་ངན་བྱ, शोच्य, deplorable, BC, 18[d].

མྱ་ངན་འོས, शोच्य, deplorable, BC, 19[f].

མྱ་ངན་ལས་འདའ, निर्वाण, n. the name for the final liberation in Buddhism, LV, Cl[33].

མྱ་ངམ, मरु, m. a desert, BK, 91[c].

མྱུ་གུ, अङ्कुर, m. n. a sprout, BC, 28[c].

མྱུར་དུ, adv. quickly, 1 आशु, NB, 6. 1 ; 2 क्षिप्र, BC, 52[b] ; 3 द्रुत, PD, 29[b] ; 4 शीघ्र, BC, 55[d].

མྱུར་བ་མྱུར་བར, adv. त्वरित, in quick manner, LV. B[9].

དམན, नीच, m. a low, man, PD, 4[b].

དམན་པ, low, inferior, 1 प्रत्यवर, BK, 6[d] ; 2 हीन, LV. Cl[12] ; UV9[a].

དམན་པ་ཉིད་བྱས, अधरीकृत, made low, BK, 17[c].

དམར་པོ, राग, m. red colour, BC, 49[a].

དམར་བ, red 1 रक्त, NA, 8[c]; 2 लोहित, RK, 12, 34.

དམར་བ་ཉིད, रक्तता, f. redness, BK, 17[b].

དམིགས་པ, 1 आलम्बन, n. supporting, MK, 2[b], 8[d]; 2 उपलब्धि, f. perception, understanding, KA, 8[c].

དམིགས་པ་མེད་པ, अनालम्बन, without supporting, MK, 8[a],[c].

དམྱལ་བ, नरक, m. the hell, BK, 1[b], 15[c]; PD, 19[a].

རྨ་བྱ, मयूर, m. a peacock, LV. B9[14].

རྨི་ལམ, स्वप्नभूत, being like a dream, BC, 48[c].

རྨོངས་པ, मोह, m. delusion, PD. 1[b].

སྨག་རུམ་མུན་པ, तमस्, n. darkness, KA, 4[d].

སྨད, निन्दा, (*निन्दितुम्), f. blame, UV, 21[d].

སྨད་པ, निन्दा, f. blame, UV, 20[c].

སྨད་པར་བྱ་བ, (lit. निन्दनीय, to be blamed), *निन्दित, blamed, UV, 19[a].

སྨད་པར་འོས, निन्द्य, deserving blame, NA, 5[d].

སྨན, medicine, 1 औषध, n. CŚ, 8[c], 10[d]; KP, 1. 1; PD, 13[c]; 2 भेषज, n. PD, 14[d],

སྨན་མེད, निरौषध, without medicine, PD, 17[c].

སྨྱིག་མ, वेणु, m. a bamboo, UV, 12[b].

སྨིན, भ्रू, f. brow, NA, 2[b].

སྨྱུག་རྩི, अलक्तक, m. red lac used

by women to dye the soles of the feet, NA, 8^{c}.

སྨོད་པ་དང་བཅས་པ, साधिक्षेप, with reflection, censure, NA, 13, 5.

སྨོད་པར་བྱེད, √निन्द्, to blame, निन्दन्ति, UV, 18^{b}.

སྨོད་བྱེད, √निन्द्, to blame, UV, 18^{a},^{c}.

སྨོན་ལམ, प्रणिधान, n. supplication, RK, 33.

སྨོས (pf. and imp. of སྨོ་བ, to call, assert, √कथ, to say), **1** आरोचयति स्म, said, LV. $B20^{22}$; **2** कथय, imp. say, NA, 7^{d}.

སྨོས་ཅི་དགོས, **1** का कथा, what word (lit. say what is necessary), BC, 27^{d}; CŚ, 16^{d}; **2** किं पुनः, how much more, BC, 27^{d}, 49^{d}.

སྨྲ (√वच्, √वद्, to say, speak), **1** वक्ष्यामि, I shall speak, BC, 37^{d}, 38^{d}; **2** वदत्, pt. pl. speaking, a speaker MK, p. 176; **3** वादिन्, a speaker, BK, 8^{b}.

སྨྲ་མཁན, पाठक, reading, talking, RK, 14.

སྨྲ་བ (√कथ्, √ब्रु, √वद्, etc. to say, speak, pf. སྨྲས, imp. སྨྲོས, **1** कथयेत्, opt. one may say, BC, 40^{b},^{d}; **2** ब्रुवत्, pt. pl., saying, NBT, 9. 4; **3** ब्रूयाम्, opt. I may say, BC, 39^{b}; **4** वदत्, pt. pl. speaking, a speaker, BC, 42^{d}; NBT, 10. 3.

སྨྲ་བ་པོ, वक्तृ, m. a speaker. NBT, 10. 6.

སྨྲ་བར, वक्तुम्, inf. to say, NBT, 10. 2.

སྨྲ་བྱ, वाच्य, to be said, BC, 24^{b}.

སྨྲའོ (སྨྲ and འོ), भणामि, I say, NA. 13^{6}.

སྨྲས, said, **1** अब्रवीत्, BG, 1[d] ; **2** अवोचत्, LV. B12[6] ; **3** आह, LV. A5[10], B20[19] ; **4** आहुः, LV. B20[21] ; **5** उक्त, NA, 2. 6 ; **6** उवाच. BC, 60[d], BK, 7[b] ; **7** बभाषे, LV, B13[7] ; **8** भाणिन्, one who says, speaking, talking, UV, 18[b] ; **9** भाषिन्, speaking, talking, UV, 18[b].

སྨྲས་ནས, उक्त्वा, BC, 12[a].

སྨྲས་པ, said, **1** अब्रवीत्, BC, 4[d], 62[a] ; **2** अवची, LV. B 14[4] ; **3** अवोचत्, LV. A 11[2]; **4** आमन्त्रयामास, addressed, LV. B[11] ; आह, LV, A 3[23], 4[12], 6[16], 8[9], 9[8], 10[2], B7[2] ; **5** उक्त, LV. A9[2], NBT, 9.7 **6** कथन, mention, PD, 12[c] ; **7** ब्रवीति, NA, 9. 4 ; **8** ब्रुवत्, pt, pl. saying, BC, 13[d] ; **9** ब्रूयाः, you should say, BC, 51[d]; **10** ब्रूहि imp. say, BC, 52[d] ; NA, 3[d].

སྨྲོས *वाच्य, say (imp.), to be said, BC, 38[b].

སྨྲོས་ཤིག, वद, imp, say, LV. B 13[17].

ཙ

ཙན་དན, चन्दन, m. n, sandal, BK, 29[a] ; NA. 7. 19. 8[a].

ཙམ, **1** -मात्र, an affix in the sense of measuring, as much as, BC, 1[b] ; NA, 13. 26 ; **2** मात्र, mere, only, PD, 12[c] ; **3** मात्रा, a measure, PD, 15[a].

ཙམ་ཞིག, मात्र, n. mere, only, CS, 1[c].

གཙུག་ལག་ཁང, विहार, m. a monastery, BK, 29[c].

གཙོ་བོ, प्रधान, n, (i) the chief minister of a king, NA, 7. 3 ; (ii) main, NA, 12. 5.

གཙོ་བོ

གཙོ་བོ་ཉིད, प्रभुत्व, n. authority, supremacy, PD, 5ᶜ.

བཙལ་བར་བྱ, प्रतिपालयावः, we two wait (in the sence of प्रतिपालयिष्यावः, we two shall wait), NA, 12. 14.

བཙུན, श्लाघ्य, praise-worthy, BC, 33ᶜ.

བཙུན་མོའི་འཁོར, अन्तःपुर, n. the harem, inmates of the female apartment, the ladies taken together, BC, 37ᶜ.

རྩ, मूल, n. a root, UV, 21ᵃ.

རྩ་བ, मूल, n a root, origin, basis, text, BK, 5ᶜ ; MK, p. 176 ; UV, 1ᵇ.

རྩྭ, दर्भ, m. the *kuśa* grass, NA, 11. 4 ; 1 तृण, grass, NA, 12ᶜ.

རྩིག་པ, कुड्य, n. a wall, LV. B 9⁴, 10¹³

བརྩམས་པ

ཙབ་པོ, कटुक, pungent, unpleasant, PD, 30ᵈ.

རྩེ, अग्र, the uppermost part, point, top, NA, 13. 2.

རྩོམ་པ, **1** आरब्धवत्, one that has begun, NBT. 12. 4 ; **2** आरम्भ, m. a beginning, BC, 52ᶜ ; **3** आरम्भणीय, to be begun, NBT, 5. 3 ; **4** व्यापार, m. action, NBT, 10. 6.

བརྩམ་པར་བྱ་བ་ཉིད, आरम्भणीयत्व, the state of what is to be begun, NBT, 6. 1.

བརྩམས (or རྩོམས, pf. of རྩོམ་པ आ √रभ्, to begin, ft. བརྩམ, imp. རྩོམས) आरम्भते, is begun, NBT, 7. 18.

བརྩམས་པ, प्रतिबद्ध, bound, connected with, (lit. आरब्ध, begun), NA, 2. 9.

བརྩེ་བ, f. love, affection, kindness, affectionate, **1** कृपा, f. BG, 1[c]; **2** दया, NA. 10[a]; **3** स्निग्ध, BC, 41[c]; **4** स्नेह, m. BC, 24[c,d], 27[d], 31[b], 44[a], 50[c], 51[c].

བརྩེ་བ་མེད, अस्नेह, m. the want of affection or love, BC, 15[d].

བརྩེ་མེད, निर्घृण, unkind, cruel, NA, 1[c].

བརྩེ་མེད་པ, निष्करुण, unkind, NA, 13. 6.

བརྩོན་འགྲུས, उत्थान, n, activity, assiduity, UV, 8[a].

བརྩོན་དང་ལྡན, व्यवसायिन्, energetic, diligent, PD, 24[d].

བརྩོན་པ, (*सतत) उद्यत, (always) active, BK, 26[b].

སྩོལ, √दा, to give, **1** ददासि, LV. 17[15]; **2** देहि, LV. 14[11].

སྩོལ་བ, √दा, to give, ददितु (for दातुम्), to give, LV. B 14[13].

ཚ

ཚ་བ, **1** घर्म, m. heat, LV.B 9[9]; **2** तप्त, hot, BK, 5[a].

ཚངས་པ, ब्रह्मन्, m. the creator.

ཚངས་པར་སྤྱོད་པ, ब्रह्मचर्य, n. celebacy or the duties of a religious student, LV.C 1[20].

ཚད་མ, प्रमाण, n. evidence; the means of arriving at correct knowledge, NB, 18. 1, 20. 1, 26. 1.

ཚན, तप्त, hot, BK. 3[b].

ཚལ, वन, n. a forest, BK, 11[c], 14[d]. 16[b], 30[b], KA, 1[a].

ཚིག, a sentence, speech, word, **1** पद, n, NA, 10[d]; NBT, 10. 4, 5, 12. 1; **2** भाषित, n. BC, 42[b]; **3** वचन, n. LV. 16[2], 18[3]; **4** वाक्य, n. BC, 13[d]. 25[a]; BK, 14[b]; NA, 10. 4, 12[c]; PD, 3[b], 28[d]; **5** वाच्, f. BC, 25[c]; KA, 3[c], 9[c].

ཚིག་གི་ཕྲེང, पदावली, f. a series of words, KA, 10[d],

ཚིག་པ, √दह्, passive, to be burnt, **1** दह्यति (passive), UV, 24[b] ; **2** दह्यमान, being burnt, BC. 36[c].

ཚིག་པར་གྱུར, दह्यते, is being burnt BG, 3[d].

ཚིག་ལེའུར་བྱས་པ, कारिका, f. the concise statement in verse, MK, p. 176.

ཚིགས་བཅད, पद्य, n. a verse, KA, 11[a],[c].

ཆམ་པ, अलम्, ind. sufficient, UV, 6[c].

ཚུགས་པར་འགྱུར་ཤིང, आक्रमेय्या, may attack, LV. B 15[4],[6].

ཚུར, इह, here, NA, 8. 1, 10. 1, 12. 7.

ཚུལ, **1** रूप, n. form, kind, NB, 25. 2; **2** सदृश, like. BC, 41[c].

ཚུལ་ཁྲིམས, शील, n. religious or moral behaviour, CS, 17[a],[c].

ཚུལ་བཞིན་དུ, योनिशः, adv. wisely. properly, KP, 4.2.

ཚུལ་གསུམ་པ་ཉིད, त्रैरूप्य, n. being of three kinds, NB, 27. 1.

ཚེ, काल, m. time, PD, 3[d], 7[c]. RK, 20, 29.

ཚེ་དཔག་མེད, अमितायुस्, unmeasured life, LV. B 15[19].

ཚེར་མ, कण्टक, m. thorn, PD, 28[c].

ཚོགས, a group, multitude, **1** गण, m. BK, 28[d], LV, B 20[29], NA, 3[d], 9. 9; **2** निवह, m. BK, 12[c]; **3** वृन्द, n. PD, 5[d]; **4** सङ्घ, m. BK, 9[a], 27[a]; **5** सम्भार, m. BK, 30[b].

ཚོགས་པ, **1** सङ्गत, collected, BK, 15[d]; **2** समूह, a multitude, NA, 2. 5, 10[6].

མཚོན, नेपथ्य, n. decoration, dress, particularly of an actor, NA, 2. 16.

ཚོར, संजानीते स्म, perceived or felt, LV.B 19[18].

ཚོར་བ, वेदना, f. feeling, KP, 5. 21.

མཚན, 1 निशा, f. the night, BK, 3[a]; 2 लक्षण, n. a mark, characteristic, LV. A 13[8], 14[7].

མཚན་ཉིད, 1 लक्षण, n. characteristic, KA, 2[d]; NB, 16, 12. 1, 16. 1; 2 लक्षणत्व, n, the state of characteristic, NB, 15. 1.

མཚན་མ, 1 *आलक्ष्य, visible, NA, 10[b]; 2 चिह्न, n. a mark, BC, 59[c]; 3 निमित्त, n. an omen, NA 8. 3.

མཚན་མོ, रात्रि, f. the night, LV. B3[2].

མཚམས, सन्ध्या, joint, evening, BC, 65[c].

མཚར་བ, विस्मय, m. wonder, surprise. NA, 2[c].

མཚུངས, 1 इव, ind. like, PD, 8[b]; 2 सम, equal, like, NA, 7[b]; 3 सादृश्य, n. (lit. सदृश), resemblance, PD, 30[b].

མཚུངས་པ, -उपम, like, BC, 62[c].

མཚུངས་པ་དེ་མ་ཐག་པ, समनन्तर, immediately contiguous, NB, 9. 2.

མཚོ, सरस्, n. a lake, pond, RK, 21[d].

མཚོན, 1 लक्षित, noticed, perceived. NA, 9, 11; 2 लक्ष्यते, is noticed, perceived, NA, 9. 9, 11. 5.

མཚོན་ཆ་ཐབས, शस्त्र, n. a weapon, KP, 3. 1,

འཚལ, √ इष्, to wish, desire, (also to beg, beseech), [in con-

nexion with other verbs it denotes the sense of Sanskrit potential mood, *vidhi-liṅ*.]
1 इच्छामि, I desire, LV. B 14[8] ;
2 काम, m. desire, LV. A 3[37].

འཚེ་བ, हिंसक, m. mischievious, UV, 23[a].

འཚེ་བ་ཅན, हिंसक, m. injurious, mischievious, UV, 23[a].

འཚེ་བ་བྱེད་པ, हिंस्र, injurious, cruel, BC, 61[b].

འཚེ་བ་མེད, अहिंसक, not injurious, not mischievious, UV, 22[b].

འཚེ་མེད་པ, अहिंसक, m. not mischievious, UV, 23[c].

འཚོ (འཚོ་བ, √जीव्, to live, pf. and imp. སོས), जीवामः, we live, UV, 23[d], 24[d].

འཚོ་བ, आजीव, m. subsistence, LV C 2[38] ; **2** जीव, m, life, BK, 24[d].

ཛ

མཛངས་པ, प्राज्ञ, wise, PD, 9[c].

མཛད (མཛད་པ is hon. for བྱེད་པ √कृ, to do, imp. མཛོད), **1** करोषि, you do, NA, 3. 8 ; **2** अकार्ष्टाम्, aorist, 3rd pres, dual, they two did, BC, 64[d] ; **3** कुरु, imp. do, LV. B12[20] ; **4** कृत, done, BC, 35[b] ; **5** प्रकरोहि, imp. 2nd pers. sing. do, LV. B 12[16].

མཛད་པ, **1** आदधान, creating, producing, NBT, 1. 16 ; **2** करण, n. making, NBT, 10. 28, 11.20 ; **3** कृत, done, NA, 2. 10 ; **4** प्रणेतृ, a leader, guide, UV, 15[c].

མཛའ་བ, **1** प्रिय, dear, NA, 7. 20; **2** मित्र, n. a friend, PD, 26[b].

མཛེས, **1** beautiful, (i) कान्त, BK, 16[a] ; (ii) सुन्दर, KA, 7[c]

2 शोभन्ते, look beautiful PD, 22[d].

མཛེས་པ, **1** कान्ति, f. beauty, BK, 21[a]; **2** भाति, vb. shines, NA, 6[a]; **3** मनोहर, pleasing. BK, 28[b]; **4** शोभा, beauty, BK, 27[d]; **5** शोभित, decorated, beautiful, BK, 19[d]; **6** सुन्दर, beautiful, LV. A13[22].

མཛེས་སྡུག, लावण्य, n, beauty, BK, 18[a].

མཛོད (imp. of མཛད, to do), करोतु, vb. let (him) do, RK, 28.

མཛོད་ཅིག, कारय, imp. let one get it done, (here the causative sense is not intended,) lit. do (imp); (with *rājya*) rule. LV. A6[25].

འཛིགས, भय, n. fear, CŚ, 20[d].

འཛིན, holding, catching, **1** ग्रहण, n. RK, 15; **2** धारण, n. RK, 27.

འཛིན་པ, **1** (उद्-√वह्, to hold, support), उद्वहन, n. holding, supporting, NA, 2. 8; **2** (उप-सम्-√ग्रह्, to collect), उपसंग्रह, m. collection, BK, 28[c]; **3** (√ग्रह्, to receive, take), ग्रहण, n. taking, KP, 3. 1; **4** (√धा, to hold), दधीत, one should hold, BC, 40[b,d]; **5** (√भृ, to bear), -भृत्, bearing, having, BC, *34*[b]; **6** (√वह्, to carry), वाहिन्, carrying, NA, 7. 19.

འཛིན་བྱེད་པ, (√धा, to hold), दधान, pt. pl. holding, NA, 12[a].

འཛུམ, स्मित, n. a smile, NA, 2[b].

འཛུམ་དང་བཅས, सस्मित, with a smile, NA, 6. 8.

འཛེགས་དེ (འཛེགས pf. of འཛེག་པ, आ-√रुह्, to climb up, ascend), आरुह्य, gd. having climbed up, NA, 8. 2, 3.

འཛོམས, (pf. of འཛོམ་པ, सम्-आ-√गम्, to come together), समागच्छति, RK, 30.

རྫབ, पङ्क, m. n. mud, UV, 10[d].

རྫིང་བུ. सरस्, n. a lake, pond, BC, 57[c].

རྫུ་འཕྲུལ, a miracle, **1** अद्भुत, RK, 30 ; **2** ऋद्धि, f. RK, 16.

རྫུན, मिथ्या, ind. falsehood, false NA, 1[c], 9[c].

རྫོགས་པའི་བྱང་ཆུབ, संबोधि, f. perfect wisdom, LV. C1[31].

རྫོགས་པའི་སངས་རྒྱས, सम्बुद्ध, m. fully awakened or enlightened; LV. A14[40] ; MK, p. 176 ; UV, 14[c].

རྫོགས་སངས་རྒྱས, *बुद्ध, (for सम्बुद्ध), m. UV, 15[d].

ཞ

ཞགས, पाश, m. a noose, BK, 18[b] ; RK, 16.

ཞབས, the leg, **1** चरण, m. n. BK, 20[b] ; NA, 3. 14, 5. 4, 6[b] ; **2** पाद, m. BC, 35[c], 53[c], BK, 23[c] ; NA, 2. 4.

ཞལ, the face, mouth, LV. A3[35].

ཞལ་ད་བྱེད་པ, नेतृ, m. a leader, PD, 5[a].

ཞི, (√शम्, to be peaceful or calm). **1** शाम्यति (निवार्यते, is kept off), PD, 13[d] ; **2** शम, m. calmness, absence of passions, PD, 11[d] ; RK, 31 ; **3** शान्त, adj. calm,

m. one who has subdued one's passions, BK. 8[b] ; **4** शान्ति, f. tranquility, calmness, PD, 27[b] ; **5** शिव, n tranquility, adj. tranquil, auspicious, CŚ, 18[a] ; MK, p. 176 ; **6** सौम्य, gentle. BC, 61[c].

ཞི་བ, **1** शान्त, calmed, PD, 11[a],[b]; **2** शिव, propitious, auspicious, UV, 11[a] ; **3** सौम्य, gentle, BC, 5[a], 50[b].

ཞི་བར་འགྱུར, (√शम्, to become quiet), शाम्यति, BK, 5[d]; PD, 30[d].

ཞི་བར་བྱེད, शमन, quelling, allaying, BK, 22[d].

ཞིང, **1** ptcl. See PD, 22[a], p. 241 ; **2** क्षेत्र, n. a field, KP, 2. 1, 3.

ཞུ་བྱ, विज्ञाप्य, to be informed, requested, BC, 23[b].

ཞུགས[1], कोष, m. n. a case, BC,56[d].

ཞུགས[2] (pf. and imp. of འཇུག་པ, प्र-√विश्, to enter, ft. གཞུག), प्रविशति, enters, NA, 3. 4, 4. 2.

ཞུགས་ཏེ, प्रविश्य, gd. having entered, NA, 12. 15.

ཞུགས་པ, यान, n. a vehicle, NB. 6. 2.

ཞུམ་གྱུར, सीदन्ति, sink down, BG, 2[c].

ཞུམ་པ, विषीदत्, pt. pl. being cast down, BG, 1[d].

ཞུས་པ (ཞུས pf. of ཞུ་བ, to ask, request, petition), पृष्ट, asked, RK, 29.

ཞེ་ན, इति, a ptcl. generally used to report the very words spoken or supposed to be spoken by some one, BC, 21[b], LV. B 20[27].

ཞེ་ས་དང་བཅས, सप्रतीश, respectful LV. A8[6].

ཞེས, इति, see ཞེ་ན, above, BC, 4c; BK, p. 151; CŚ, 3a, 5a, 10b.; KA, 11d; LV, A 210, 36,38, 1347, B 2018; NA, 3, 9, 7. 17, 11a, 136,25; NBT, 10. 12; RK, 23, 29, 33.

ཞེས་པ, **1** -आख्य, called, BK, 30b; **2** इति, BK, 7a, 14a; **3** नामन्, n. a name, BK, 2a.

ཞེས་བྱ, **1** इति, MK, 7c; NA, 2. 17; **2** नाम, ind. by name, indeed, BK, 4a; CŚ, 19d; NB, 22. 1; RK, 2.

ཞེས་བྱ་བ, **1** इति, LV. A 1428; MK, 10c; NA, 7. 5; NBT, 2. 1, 10. 4, 5; **2** नाम, ind. by name, BC, p. 113; CŚ, 101. KP, p. 183; NA, p. 33, 2. 10, 3. 5; NB, p. 154.

ཞེས་བྱའི་བར་དུ་འགྱུར་བ, (इति) यावदेव, till this, LV. A 1432.

ཞེས་བྱའོ (བྱའོ is བྱ and འོ,)

1 इति, LV. C 726; **2** उच्यते, (it is) said, KP, 4. 4, 5. 1, 6. 4, 7. 3, 8. 2, 10. 2; LV. C 430, 519.

ཞོ་མོ་, दुग्धवती, f. milch, RK, 14.

ཞོན་ནས (ཞོན, आ √रुह् to ride, mount), समभिरुह्य, gd. having mounted, LV. B 2213.

གཞན, other, **1** अन्य, BC, 6a, 24a, 49c; LV. A 1419; NA 1c, 6. 7, 14c; NBT, 4. 2, 12. 4; PD, 8b; UV, 13c; **2** अपर, BK, 32c; KP, 5. 1, 6. 1, 7. 1; LV. B 1716; **3** आप, moreover, besides, LV. B 82; **4** पर, NA, 7d, PD, 4a, 191.

གཞན་གྱི་དོན, परार्थ, m. the interest of another, adj. intended for another, NA, 7. 7.

གཞན་གྱི་དྲིང་མི་འཛོག་པར་འགྱུར་

བ, अनन्यनेय, not to be led or guided by others, LV. A 14[13].

གཞན་ཡང, besides, moreover, **1** अन्यच्च, RK, 35. **2** अपिच, NA, 1. 1.

གཞན་ཡུལ, विदेश, m. another country, PD, 24[a].

གཞན་ལས, from other, **1** अन्यतस्, CS, 22[a] ; **2** परतस्, MK, 1[a].

གཞལ་མེད་ཁང, विमान, m. n. the castle in the air, a palace with seven stories, BC, 28[a].

གཞི, वस्तु, n. residence, home, BC, 30[d], 51[b].

གཞུ, a bow, **1** गाण्डीव, m. n. (here the bow of Arjuna), BG, 3[b] ; **2** चाप, m. NA, 2[a] ; **3** धनुस्, n. BC, 61[b].

གཞིས་ཤིག, आगमय, imp. wait, LV. A 10[10].

གཞོན, तरुण, m. young, R.

གཞོན་ནུ, कुमार, m. a prince, BC 54[c], 64[a] ; BK, p 37 ; KA, p. 1, LV. A [5],0 r[6],.[1]0B[3]

གཞོན་ནུ་མ, a girl, an unmarried girl, **1** कन्यका, f. NA, B. 7, 9. **2** कुमारिका, f. NA, 20. 6 ; **3** बाल (r), NA, 31 22[2]

གཞོན་པ, कुमार, m. with རབ, सुकुमार, m. very delicate, BK, 4[b].

གཞོམ་པར་བྱ, प्रहर्तव्य, to be struck, PD, 7[d].

བཞག (pf. of འཇོག་པ, to place, put, fut. གཞག, imp. ཞོག), स्थापित, established, NA, 87[a]

བཞག་ནས, आरोप्य, gd. having placed, NA, 3. 1.

བཞི, four, **1** चतुर CS, p. 166 ; LV. B 14[7], 27[12] ; MK, 1 ; **2** चत्वारि, LV 7[28], [6]. 3. C[2],

བཞིན, **1** अनुसृत्य, अनुसारेण according to, RK, 29, 33 ; **2** इव, ind. like, BC, 4[b], 13[c], 26[c], 31[a], 32[a], 34[c], 35[a], 36[a], 38[c], 56[d], 65[c]; BK, 17[d], 18[d], 19[b], 20[b], 21[d] ; NA, 7. 20, 9.9, 11[a, b, c], 12[b]; UV, 3[a], 10[d], 26[f] ; **3** यथा, PD. 3[d] ; **4** -वत्, an affix denoting resemblance, PD, 2[b].

བཞིན་དུ, like, **1** इव, BC, 2[c, d], 54[d], 57[c] ; BK, 16[c] ; **2** -वत्, PD, 10[b].

བཞིན་རས, वदन, n. the face, BK, 16[a].

བཞུགས་པ (hon. for སྡོད་པ and འདུག་པ, to sit), विहरन्ति, dwell, reside, UV, 15[a].

བཞུགས་པར་གྱུར, तस्थौ, remained, BC, 13[d],

བཞུགས་པར་འགྱུར, विहरिष्यन्ति, will dwell, UV, 15[b].

བཞུགས་པར་གྱུར་ཞིང, व्यहार्षुः, dwelt, UV, 15[a].

བཞེད, **1** प्रयोजन, n. purpose, LV. A8[19] ; **2** -स्पृह (स्पृहा), longing, desire, BC, 66[a].

བཞེན་(ཞེན་)པ་ལྡན་པ, व्यसनिन्, addicted to any vice, BC, 34[c].

ཟ

ཟག, स्रवत्, pr. pl. oozing, NA, 8[a].

ཟད་པ, **1** क्षय, m. loss, UV, 22[c] ; **2** क्षीण, exhausted, PD, 18[b].

ཟན, अन्न, n. cooked food, food, PD, 15[a].

ཟབ་མོ, गम्भीर, deep, KA, 12[b].

ཟས, ग्रास, m. a mouthful, food, PD. 15[a].

ཟས་སྦྱིན་པ, अन्नदातृ, m. one who gives food, PD, 25[c].

ཟས་གཙང་མ, शुद्धोदन, m. the name

of the father of Gautama Buddha, LV. A 2[6], 3[21], 4[3], 6[14], 7[3], 9[6], 12[15], B 2[3]. 3[9], 12, 20[6], 21[6], 22[2].

ཟིལ་གྱིས་གནོན་པ, तर्जयत्, pr. ptcl. threatening, BK, 17.

ཟུག་རྔུ, शल्य, n. pain, a spear, shaft, PD, 28.

ཟུམ་པ, निर्मीलित, closed, NA, 11.5.

ཟེར, said, called, RK, 29.

ཟོལ, व्याज, m. pretext, pretence, NA, 1[a].

ཟོས་པ (ཟ་བ, to eat, pf. བཟས and ཟོས, imp. ཟོས), दलित, crushed, NA, 11. 4.

ཟླ, मास, m. a month, BK, 31[a].

ཟླ་བ, the moon, **1** इन्दु, m. BK, 16[6] ; **2** चन्द्रमस्, m. BC. 40[a] ; **3** शशभृत्, NA, 14[b].

ཟླ་བ་སེང་གེ, चन्द्रसिंह, m. proper name, RK, 34.

ཟླ་བའི་ནོར་དཔོན, चन्द्रसार्थवाह, m. a proper name, RK, 20.

ཟླ་བའི་འོད, कौमुदी, f. moonlight, BK, 12[a].

ཟླ་བའི་སེང་གེ, चन्द्रसिंह, m. a proper name, RK, 20.

ཟློག (ཟློག་པ, to drive back, prevent, pf. ཟློགས, ft. བཟློག), **1** *मर्दति, overcomes, (निवारयति prevents), UV, 8[d] ; **2** वारण, prevention, CŚ, 6[a] ; **3** विपर्यय, m. reverse, change, BC, 9[c].

ཟློག་པ, वारण, n. prevention, CŚ, 6[b],[c].

ཟློག་བྱེད, निवर्तक, ceasing to cease, CŚ, 5[d].

ཟློས་གར, **1** नाटक, n. a drama, NA, p. 33, 2 .10 ; **2** नाट्य, n. dramatic representation, NA, 3[b].

ཟློས་གར་དག་བྱོས་ཤིང, नाटय, imp. represent dramatically, NA, 2. 15.

ཟློས་གར་བྱ་བ, नाटयितव्य, to be represented dramatically, NA, 3. 5.

ཟློས་བཞིན (ཟླ་བ, ཟློ་བ, or ཟློས་པ, to say, tell, pf. བཟླས and བཟློས, ft. བཟློ, imp. ཟློས), विलपत्, pr. pl. saying, lamenting, BC, 67[c].

གཟི་བརྗིད་དང་ལྡན་པ, -तेजस, brillant, LV. A13[29].

གཟིགས་ནས (གཟིགས་པ, √दृश्, अव-√लुक्, to see, hon. for མཐོང་བ and ལྟ་བ), दृष्ट्वा, gd. having seen, BC, 2[c] ; 59[c].

གཟིགས་པར་གྱུར, ददर्श, pf. saw, BC, 1[d].

གཟིར, afflicted, troubled, **1** आतुर, NA, 1[b] ; **2** आर्त, BK, 6[d].

གཟིར་གྱུར་པ, पीडित, afflicted, BK, 4[c].

གཟུགས, **1** बिम्ब, m. n. a reflection, KA, 5[a] ; **2** रूप, n. colour, beauty, KP, 5. 1 (physical elements) ; NA, 13. 18 ; PD, 22[a] ; RA. 1, p. 199[1].

གཟུགས་བཟང་ལྡན, रूपवत्, beautiful, PD, 20[b].

གཟུང་བར་དཀའ, दुर्निग्रह, difficult to control, UV, 25[a].

གཟེར་བ, महल्लक, m. old, aged, LV. A3[30].

བཟང, good, nice, excellent, **1** पर, CŚ, 11[b] ; **2** भद्र, LV. A13[13] ; NA, 7. 19 ; **3** शुभ, LV. B15[9] ; **4** सु-, BC, 36[a] ; BK, 4[d].

བཟུང (འཛིན་པ, √ग्रह्, √धृ, to hold,

seize, pf. བཟུང or ཟུང, ft. གཟུང, while བཟུང occurs in all tenses), **1** जगृहुः, pf. held, BC, 58[b]; **2** गृहीत, held, BC, 6[b]; **3** धार्यते, being held, BC, 10[a]; **4** धृत, held, BC, 45[b].

བཟུང་བ, ग्रह, m. holding, NA, 7, 20.

བཟུང་བར, ग्राहयितुम्, inf. in order to make one hold, CŚ, 9[b,d].

བཟུང་བྱ, धारयितव्य, to be held, accepted, PD, 19[b].

བཟོད, क्षम, bearable, proper, BC, 48[d].

བཟློག་པ, विनिवृत्ति, f. removing, BC, 14[c]; वारयत्, pf. pl. warding off, preventing, BK, 21[d].

བཟློགས་ནས, with the prefix རྣམ, विसृज्य, gd. having dismissed, sent away, BC, 65[a].

འ

འང, **1** अपि, ind. and, also, too, moreover, besides, sometimes indicates possibility (*sambhāvanā*), BC, 27[c]; CŚ, 12[l],; PD, 9[a], 21[b], 29[d]; UV, 18[b]; **2** च, ind. and, also, too, BG, 3[d]; UV, 18[c].

འམ, **1** अथवा, ind. or, PD, 2[c]; **2** आहो, ind. or, NA, 13. 21; **3** उत, ind. 13. 20; **4** वा, ind. or, BC, 37[c], 40[b,d]; LV. B 19[13]; NA, 13, 12; PD. 9[a].

འོ་སྐོལ, अस्मद्, pers. pron. we, RK, 31.

འོ་མ, पयस्, n. milk, PD, 27[c].

འོག་ཏུ, अनन्तर, adv. n. after, UV, 17[b,c].

འོག་ཏུའང, अनन्तरं च, and after, UV, 17[b,c].

འོང་བ (pf. འོངས, imp. ཤོག),

आ-√गम्, to come, एष्यति, ft. will come, BC, 52[b].

འོང་བ་མེད་པ, अनागम, without coming, MK. P, 176.

འོངས, **1** आगत, come, arrived, 2. 3, NA, 4[b]; **2** ययौ, went, BC, 60[c].

འོངས་པ, **1** आगत, come, arrived. NA, 2. 3; **2** आगमन, n. coming, LV. B 19[14].

འོད, a ray, beam of light, **1** अंशु, m. BK, 28[a]; **2** अंशुक, m. BK, 31[c]; **3** आभा, f. LV. B4[5], 10[1]; **4** प्रभा, f. LV, B5[4], 6[8], 9[2].

འོད་ཅན, -द्युति, f. (one with) lustre, NA, 13[b].

འོད་མ, वेणु m. a bamboo, BK, 30[b].

འོད་ཟེར, अंशु, m. a ray, lustre, BK, 12[c].

འོད་ཟེར་དང་ལྡན་པ, -अंशुक, having a lustre. BC, 57[d].

འོད་སྲུང, काश्यप, m. a proper name. K., 1. 1, 2. 1, 3. 1, 4. 1, 2, 3, 4, 5. 1, 6. 1, 4, 7. 1, *3*, 8. 1, *2*, 9. 1, 10. 1, 2, p, 183.

འོན་ཀྱང, **1** किञ्च, ind, moreover, and again, BK, 32[b]; **2** किन्तु, ind. but, NA, 11, 4, 13. 2.

འོན་ཏང, तद्, ind. (in the sense of तदा, तर्हि,), then, LV, B14[18].

འོན་ཏེ་ན उत, ind. and, also, yet, never the less, MK, 4[d].

འོས, **1** (√अर्ह्, to be worthy of, to deserve), (i) अर्हति, UV, 21[d]. (ii) अर्हसि, BC, 16[b], 18[b], 31[d], 32[d], 33[d], 34[d]; **2** (√युज्, passive, to be fit), युज्यते, BK, 25[d].

འོས་པ, (√अर्ह्, to be worthy of, to deserve); **1** अर्ह, deserving, BC, 28[a]; **2** अर्हति, BC, 39[d]; **3** उचित, fit, BC, 37[d]; योग्य, fit, NA, 11. 1.

འོས་ཡིན, (√अर्ह्, to be fit), अर्हसि, BC, 35^{d}.

འོས་སུ་གྱུར, कृतयोग्य, one who has done what is good (lit. योग्यभूत, one who has become fit or worthy), LV. B21^{9}.

ཡ

ཡ་མཚན་སྐྱེས་གྱུར, विसिस्मियाते, (pf. of वि-√स्मि, 2nd to wonder, pers. du), wondered, BC, 64^{b}.

ཡ་མཚན་དང་བཅས་པ, सविस्मय, with surprise, NA, 13. 15.

ཡང, and, also, too, again, but ; **1** अपि, ind. BC, 9^{c}, etc. ; BK, 1^{b}, etc. ; CŚ, 2^{b}, etc. ; KA, 3^{b}, etc. ; KP, 2. 1, etc. ; LV, B17^{17}, C 4^{15}, etc. ; MK. 2^{c}, etc. ; PD, 15^{a} NA, 5. 29, etc. ; NB, 26. 1 ; NBT, 5. 12, etc. ; UV, 22^{d} ; **2** च, ind. BG, 2^{d}, 3^{b} ; BK, 1^{b} ; KA, 11^{a}, etc. ; LV. B2^{4}, C2^{12}, etc. ; MK, 9^{1} ; **3** तु, ind. BC, 20^{c}, 50^{c} ; NA, 6. 4, 7. 8 ; NBT, 5. 3 ; PD, 15^{c}, 20^{b} ; RK, 2 ; **4** पुनर्, ind. KP, 5. 1, 6. 1, 7. 1 ; **5** सम्, a prefix, with, together with-, thoroughly, very much, etc., BC, 46^{b}, 56^{c} ; **6** सम्यच्, ind. thoroughly, completely, CŚ, 11^{a} KA, 6^{a}.

ཡང་དག་སྡོམ, संयम, m. restraint, UV, 8^{b} ;

ཡང་དག་པ, **1** भूत, right, KP, 4. 2, 3, 4, 5. 1, 6. 1, 4, 7. 1, 3, 8. 2, 10. 2 ; NB, 11. 1 ; **2** सम्यच्, perfect, right, correct, LV. A 14^{39}, C2^{29}, 31, 33, 35, 37, 39 41, 43 7$^{14, 16}$ NB, 1. 1, 2. 1 ; NBT. 2. 1, 7. 6, 8. 4, 9. 21, 11. 1, 12. 8.

ཡང་དག་པར་གནས, समधिष्ठित, governed, guided, NA, 7. 3.

ཡང་དང་ཡང་དུ, मुहुर्मुहुस्, ind. fre-

quently, repeatedly, BC, 67[c].

ཡང་ན, or, **1** अथवा, ind. NA, 3. 14, 13. 22, 23; **2** वा, ind. BC, 20[l], 52[b, d]; UV, 26[d].

ཡང་འབྱུང་བ, पौनर्भव, (०र्भवी, f.), leading to re-birth. LV. C5[7].

ཡངས་པ, दीर्घ, long, BK, 16[a].

ཡན་ལག, अङ्ग, n. a member or part or portion, a limb, LV. A 13[30], C7[8]; NA, 2[e]; RK, 30.

ཡན་ལག་བརྒྱད, अष्टाङ्गिक, eight-fold, UV, 11[a].

ཡབ, (hon. for ཕ), father. **1** तात, m. NA, 3. 8, 6[b], 7. 8, 10. 11. 15; **2** पितृ, NA, 6[a]; RK, 28, 29.

ཡབ་རྒྱལ་པོ, राजपितृ, m, the father king, RK, 3.

ཡབ་ཡུམ, पितृ, (du. num.), the parent, the father and the mother. NA, 3. 11.

ཡམ་ཤིང, समिध्, f. fuel, specially sacrificial sticks for the sacred fire, NA, 7. 13, 10. 5.

ཡལ་ག་ལྡན་པ, शाखिन्, m. lit. one with branches, i.e. a tree, NA, 11[c].

ཡལ་འདབ, पल्लव, m. n. a sprout, twig with leaves, BK, pp. 137 151.

ཡི, used after a vowel it indicates the genitive case, PD, 9[a].

ཡིད, the mind. **1** मनस्, n. BG, 4[a]; KP, 7. 2; NA, 2. 17 NB, 9. 3; NBT, 1[d]. PD, 3[a]; UV, 26[a, c]; **2** मानस, n. KA, 1[d].

ཡིད་མགྲོགས, *मनोभव, mind-born, but lit. मनोजव, swift as the mind, UV, 26[b].

ཡིད་དུ་མཆི་ཞིང, मनोज्ञ, beautiful, LV. B10[4].

ཡིད་ནི་གཙོ་བོ, मनःश्रेष्ठ, that of which the mind is pre-eminent.

ཡིད་འཕྲོག, हारिन् (lit. मनोहारिन्), (heart-) stealing, pleasing, NA, 3[b].

ཡིད་བྱུང, उद्विग्नमानस्, depressed in mind, anxious, NA. 3. 8.

ཡིད་བྱུང་བ, **1** निर्विद्, disgust or weariness of the vanities of the world, LV, C1[23]; **2** निर्विण्ण, disgusted, NA, 5. 2.

ཡིད་འོང, हृदयङ्गम, heart- stirring, pleasant, PD, 3[d].

ཡིད་ལ, मानस, belonging to the mind, BK, 8[d].

ཡིད་ལ་རེག་པ, मनोरथ, m. a desire, desired object, NA, 7[c].

ཡོད. to be, to exist, **1** √अस्, (i) अस्ति, UV. 22[a]; (ii) अस्मि, BC,6[a]; PD, 2[a]; (iii) सन्ति, BC, 20[d]; **2** √भू, (i) भवति BC, 43[d],45[d], 46[d]. CŚ, 6[d]; KP. 2. 1; MK, 9[d]; NA, 3[c], 13. 19, 25; NBT, 9. 34, 12. 18; PD, 4[d], 10[b], 14[d], 16[b], 18[d], 21[b], 22[d], 27[b]; (ii) भवन्ति, NBT, 9. 43, 10. 59; (iii) भवावः PD, 16[c]; **3** √विद्, विद्यते, UV, 19[c].

ཡོད་ན. **1** सति, pr. pl. of सत्, loc. (this) being, MK, 7[d]; **2** स्यात्, opt. 3rd pers. sing. of √अस्, to be, NBT, 5. 15.

ཡོད་པ, (√भू, to be), भवति, KP. 2. 1, 8. 2, 9. 2; NB, 25. 2.

ཡོད་པས་ན, इति, ind. indicating a cause, because, lit. (it) being (so), NB, 1. 2.

ཡུ, (personal pron. 1st pers., see next). वयम्, we, BK, 6[d].

ཡུ་ཅག. (ཅག is a plu. termination of pers. pron.), वयम्, we, BK,7[d].

ཡུ་བ, त्सरु, m. the hilt of a sword, BC, 56[a].

ཡུ་བུ་ཅག, वयम्, we. NA, 12. 8.

ཡུད, मुहूर्त, m. an instant, a very small portion of time, BC, 1[b].

ཡུན་རིང, चिर, a long time, BC, 16[c]; NA, 13, 2, 12.

ཡུམ (hon. for མ), the mother; 1 अम्बा, f. NA, 3. 8; 2 मातृ, f. RK, 4, 28, 29.

ཡུལ, a country, place, 1 देश, m. PD, 21[c]; RK, 2; 2 विषय, m. CŚ, 18[c]; NB, 9. 1, 12. 1, 17. 1.

ཡུལ་འཁོར་བཅས, सराष्ट्र, along with the kingdom, LV. B12[23].

ཡེ་ཤེས, ज्ञान, n. knowledge, wisdom, KP, 1. 1.

ཡེ་ཤེས་ཅན, ज्ञानिन्, wise, KP, 1. 3.

ཡོང, समर्थ, capable, LV, B10[16].

ཡོངས་གདུང, सन्ताप, m, heat, torture, BK, 9[4]. 21[d].

ཡོངས་སྤངས་ཏེ, परित्यज्य, gd, having given up, PD, 8[a].

ཡོངས་སྤངས་པ (སྤངས is pf. of སྤོང་བ √त्यज्, to abandon), परित्यागिन्, one who gives up, UV, 4[c].

ཡོངས་སྤོངས (སྤོངས is imp. of སྤོང་བ, √त्यज्, to abandon), परित्यजेत्, one should give up (lit. परित्यज, give up), UV. 4[b].

ཡོངས་རྫོགས་པར་བྱ, सम्पादियामि, I am fulfilling, NA, 2. 16.

ཡོངས་རྫོགས་མཛད, परिपूरयत्, pr. pl. making perfect or complete, BK, 26[d].

ཡོངས་བཟུང་ནས, आदाय, gd., having taken, BK, 14[e].

ཡོངས་སུ, परि-, a prefix, fully, round, excessively, BC, 32[b]; BG. 3[d]; BK, 4[c]; NA, 7. 7, 13. 4; PD, 28[b].

ཡོངས་སུ་སྐམ་པར་བྱེད (परि -√ शुष्, to be thoroughly dried up), परिशुष्यति, BG, 2[d].

ཡོངས་སུ་བཀུར་ནས (ཡོངས་སུ་

བཀུར, परि-√ पूज्, to pay homage), *परिगृह्य, gd. having received (in the sense of परि-पूज्य, having paid homage), LV A7[15].

ཡོངས་སུ་བསྐྱོད་པ, *परिक्षुब्ध, very agitated. NA, 7. 19.

ཡོངས་སུ་བགྲོད་ཅིང, परिक्रामत, pr. pl. walking about, NA, 3. 2.

ཡོངས་སུ་གཅོད. (परि√छिद्, to cut completely), छिन्दति (lit -परिच्छिनत्ति), cuts, LV. B18[11].

ཡོངས་སུ་བཏང་ནས (བཏང, is pf. of གཏོང,√ त्यज्, to abandon), परित्यज्य, gd. having abandoned, NA, 3. 11, 14.

ཡོངས་སུ་དུབ་པ, परिश्रम, m. fatigue, exhaustion, NA, 7. 19.

ཡོངས་སུ་གདུང, सन्ताप, m. heat, torture, BK. 22[b].

ཡོངས་སུ་སྤང་བར་བྱ, परिहर्तव्य, to be avoided, PD, 28[b].

ཡོངས་སུ་སྤྱོད་པ, परिभोग, m. enjoyment, NA, 7. 13.

ཡོངས་སུ་རྫོགས་གྱུར་ཅིག, परिपूर्यतु, let it be fulfilled, LV. B18[18].

ཡོངས་སུ་ཟད་པ, परिक्षीण, exhausted, PD, 11[c].

ཡོངས་སུ་ཟིན་པ, **1** परिग्रह, m. taking, KP, 1. 3; **2** परिगृहीत, taken, KP, 1. 1.

ཡོད, to be, **1** √अस, (i) अस्ति, BC, 7[a]; BK, 11[d]; CS, 14[b]; KA, 8[d]; KP, 10. 1; NA, 1[c], 6[a, b, c, d], 7. 5, 13. 11; PD, 6[a]; UV, 21[b]; (ii) सत्, pr. pl. existing, MK, 6[d]; (iii) सन्ति, CS, 10[a]; MK, 4[d]; **2** √भू, भवेत्, LV. B13[12]; UV, 6[b]; **3** √विद्, विद्यते, CS, 5[c], 12[b].

ཡོད་གྱུར, भवेत्, UV, 6[b].

ཡོད་པ (√अस्, √भू, √विद्, to be, exist). **1** अस्ति, LV. A14[9] ; NA, 6, 7 ; **2** भाव, m. existence, CŚ, 20[c] ; **3** विद्यते, exists, UV, 19[c] ; **4** सत्, pr. pl. existing, MK, 6[a], 7[a], 8[a] ; NB, 14. 1 ; **5** सत्ता, f. existence, MK, 10[a] ; **6** सत्त्व, n. existence, NB, 27. 1, 28. 1.

ཡོད་པ་མ་ཡིན, न विद्यते, does not exist, MK, 3[d].

ཡོད་པར་འགྱུར, भवति, MK, 8[d].

ཡོད་པས་ན, सति, pr. pl. loc. (it) being, MK, 10[c].

ཡོད་མ་ཡིན, **1** असत्, not existing, CŚ, 5[a] ; **2** न (lit. न भवति), not, MK, 3[b] ; **3** नास्ति, does not exist, MK, 2[d] ; **4** *विद्यते (lit. न विद्यते), do not exist, MK, 1[d].

ཡོད་མིན, **1** अविद्यमान, not existing, MK, 3[c] ; **2** न, not, MK, 14[c] ; **3** न विद्यते, does not exist, MK, 10[b].

ཡོད་མེད, सदसत्, existing and not existing, CŚ, 10[a] ; MK, 7[b].

ཡོན་ཆུ, अर्घ्य, water offered at the respectful reception of a guest, LV. A7[6].

ཡོན་ཏན, गुण, m. merit, good, advantage, KA, 8[b] ; NA, 3[d].

ཡོན་ཏན་ལྡན, गुणवत्, endowed with good qualities, BC, 33[b].

ཡོན་ཏན་ལྡན་པ, गुणधर, possessing qualities, meritorious, LV. B 10[19].

ཡོན་ཏན་མེད, नैर्गुण्य, absence of good qualities, BC, 24[c].

ཡོན་ཏན་མེད་པ, नैर्गुण्य, absence of good qualities, BC, 38[a].

ཡོན་ཏན་འཛིན, गुणग्राहिन्, appreciating the merits (of others), NA, 3[a].

གཡོ་བ, **1** कम्पन्ते, shake, UV, 20[d] ; **2** चञ्चल, inconstant, unsteady, BC, 21[c].

གཡོ་མེད

གཡོ་མེད, अविचलित, not gone away, steady, NA, 2^{d}.

གཡོགས་པ, संवीत, covered, clothed, BC, 65^{c}.

གཡོས་པར་འགྱུར, प्रकम्पते, shakes. UV, 20^{b}.

ར

ར་གྷུའི་བུ, राघव, m. the son of Raghu, i. e. Rāma, the hero of the Rāmāyaṇa, BC, 36^{a}.

རང, self, own, one's own, belonging to oneself. **1** आत्मन्, BC. 30^{b} ; NB, 10. 1 ; PD, 18^{b} ; UV, 3^{d} ; **2** स्व, BC, 3^{c}, 9^{c}, 17^{a} ; LV. B 9^{18} ; NB, 9. 1, 12. 3, 24. 1 ; PD, 21^{c} ; UV, 12^{a}; **3** स्वक, LV. B 3^{4} ; **4** स्वकीय, RK, 36 ; **5** स्वयम्, BC, 44^{b}; NA, 7,8.

རང་གི་སྐྱི, स्वजन, m. a kinsman, relative, BC, 44^{a}.

རབ

རང་གི་རྙེད་པ, स्वलाभ, m. one's own gain, UV, 13^{a}.

རང་གི་དོན, स्वार्थ, m, one's own interest, self-interest, one's own object, NB, 25. 1.

རང་གི་མཚན་ཉིད, स्वलक्षण, n. one's own characteristics, NB, 13. 2.

རང་ཉིད, **1** स्वतस्, ind. of one's self, by oneself, for oneself, BC, 10^{d} ; **2** स्वयम्, ind. oneself, in one's own person, KA, 5^{d}.

རང་གནས, स्वस्थ, self-dependent, confident, BC, 2^{b}, 42^{c}.

རང་བཞིན, own state, nature, **1** प्रकृति, f. BK, 4^{b} ; PD, 30^{b} ; **2** स्वभाव, m. MK, 3^{a}.

རང་བཞིན་མེད, निःस्वभाव, without nature, MK, 10^{a}.

རབ, **1** प्र-, ind. a prefix meaning good, well, intensity, excellence, etc. UV, 26^{a} ; **2** प्रकर्ष, m. excellence. NB, 11. 1 ; **3**

सु, ind. a prefix expressing excellence, well, BK, 4^{b}.

རབ་རྒྱས, **1** उत्फुल्ल, opened, fully blown. NA, 13^{a}. **2** उत्सिक्त, raised, increased, BC, 36^{a}.

རབ་བརྒྱན, विभूषित, adorned, BK, 18^{b}.

རབ་བཅད (བཅད pf. of གཅོད་པ, √ छिद्, to cut off), चिच्छेद, pf. cut off, BC, 57^{b}.

རབ་ཏུ **1** उद्-, ind. a prefix, up, upwards, BC, 56^{d} ; **2** प्र-, a prefix, good, well, very, excessive, BC, 68^{a} ; **3** सम्-, a prefix, thoroughly, PD, 19^{b}.

རབ་ཏུ་ཀློག་པར་བྱེད, [प्र]पठ्यते, is being read (well), NA, 10^{d}.

རབ་ཏུ་བཀྲམ་པ, प्रविद्ध, cast away, thrown away, BC, 58^{b}.

རབ་ཏུ་གྲུབ་པར་འདོད, प्रसिध्यतु, imp. let it be fulfilled, NA, 13^{d}.

རབ་ཏུ་དགའ་བ་རྣམས, प्रमुदित, delighted, happy, NA. 10. 4.

རབ་ཏུ་བགྱིད, प्रकरोति, makes, LV. B 9^{10}.

རབ་ཏུ་རྒྱས་པ, उत्सिक्त, raised, increased, BK, 18^{d}.

རབ་ཏུ་བསྟན, दर्शित, s'own, KA, 10^{b}.

རབ་ཏུ་དང, स्वच्छ, very clear, NA, 10^{b}.

རབ་ཏུ་དད་བྱོས, प्रसीद, imp. be gracious or propitious, NA. 5. 3.

རབ་ཏུ་དྲིས (དྲིས pf. of དྲི་བ √ प्रच्छ्, to ask), पप्रच्छ, pf. asked, RK, 4^{d}.

རབ་ཏུ་གདུངས (གདུངས pf. of གདུང་བ, √ तप्, to torment), *कर्षति, drags away (lit. प्रतपति, torments), BK, 1^{a}.

རབ་ཏུ་འདའ་བྱའི་ཕྱིར, अतिक्रमेत्, opt. one should pass over, UV, 16^{e}.

རབ་ཏུ་རྣམ་པར་འབྱེད་པ, प्रविचय, m. investigation, examination, KP 3. 1.

རབ་ཏུ་བསྣུན་པ, आस्फालित, flapped, NA, 8^{b}.

རབ་ཏུ་བྱིན, प्रयच्छ, imp. give, BC, 61^{d}.

རབ་ཏུ་བྱུང་ན, प्रव्रजति, pr. pl. loc. (lit. प्रव्रजिते), having renounced the world.

རབ་ཏུ་བྱུང་བ, प्रव्रजित, turned a recluse, a religious mendicant, LV. CI^{5}.

རབ་ཏུ་བྱེད་པ, प्रकरण, n. a treatise (esp. introductory), MK, p. 176 ; NB, p. 154, 22, 1 ; NBT, 3. 1, 6. 1, 8. 1, 10. 6, 10, 11. 2, 4, 5, 12. 3, 5.

རབ་ཏུ་འབད་པ, सुप्रणिहित, well determined or decided. BK, 32^{d}.

རབ་ཏུ་འབྲུད་ཅིང, पपात, pf. fell down, BC, 68^{b}.

རབ་ཏུ་སྦྱོར་བ, प्रयोग, m. application, practice, KP, 4. 2.

རབ་ཏུ་སྦྱོར་བར་བྱའོ, *भवितव्य, (lit. प्रयोक्तव्य), to be applied, KP, 4. 1.

རབ་ཏུ་ཞི་བ, प्रशान्त, calmed, tranquilized, NA, 10. 7.

རབ་ཏུ་ཞུགས་ཏེ, प्रविश्य, gd. having entered, NA, 10. 1, 2.

རབ་ཏུ་བཞེས, प्रतीच्छ, imp. 2nd pers. sing, take, 62^{d}.

རབ་ཏུ་གཡོ་བ, प्रकम्पते, shakes, UV 20^{d}.

རབ་ཏུ་སིམ་བགྱིད, प्रह्लादनी, delighting, LV, B 10^{a}.

རབ་ཏུ་གསལ་བ, प्रकटित, manifested, NA, 12ᵃ.

རབ་ཏུ་བསླང, समुन्नमित, raised up, NA, 11. 5.

རབ་ཐོབ, **1** प्रविष्ट, entered, BC, 15ᵇ ; **2** संप्राप्त, gained, obtained, BC, 11ᵈ.

རབ་དང་བ, प्रसन्न, pure, UV, 26ᶜ.

རབ་འདར, उत्कम्प, m. tremor, agitation, NA, 2ᵇ.

རབ་ཏུ་བལྡགས, लिलिहे, pf. of √लिह्, to lick, licked, BC, 53ᶜ.

རབ་འབར, उज्ज्वल, bright, BK, 2ᶜ.

རབ་འབྱུང, प्रसूति, f. appearance, production, NBT, 1ᵃ.

རབ་སྦྱར་བ, प्रयुक्त, employed, KA, 6ᵃ.

རབ་ཞི, प्रशम, m. cessation, extinction, B11ᵇ.

རབ་ཞི་བ, प्रशमन, n. cessation, extinction, BK, 10ᵃ.

རབ་གཞོན་པ, सुकुमार, m. very delicate, BK, 4ᵇ.

རབ་རིབ, तिमिर, n. darkness, NB, 6. 1.

རལ་གྲི, असि, m. a sword, BC, 56ᵃ.

རི, a mountain, rock, **1** पर्वत, m. NA, 7. 14, 19, 22 ; UV, 6ᵇ ; **2** शैल, m. UV, 20ᵃ.

རི་དྭགས, a deer, a wild beast, **1** कुरङ्ग, m. NA, 12ᶜ ; **2** मृग, m. BC, 60ᵃ, 62ᵇ ; PD, 3ᶜ ; **3** हरिण, m. BC, 2ᵃ ; NA, 11. 4 ; **4** श्वापद, m. NA, 9. 9.

རི་བོ, अचल, m. a mountain, NA, 8ᵈ.

རི་བོང, शशक, m. a hare, PD, 6ᵈ.

རི་མོ, a line, **1** रेखा, f. PD, 29ᵃ ; **2** लेखा, PD, 29ᶜ.

རི་མོ་མེད་པ, रेखाहीन, without stripes, RK, 21[b].

རི་མོར་བྱ་བ, मान, m. honour, BC, 64[d].

རིག, (√विद्, अव-√इ to know), **1** अवैमि, NA, 5[a] ; **2** वेत्ति, NA, 5[b] ; **3** विद्या, f. learning, KA, 12[c].

རིག་དང་ལྡན, विद्वस्, m. learned, a learned man, UV, PD, 24[a].

རིག་དང་བྲལ, विद्याहीन, devoid of learning, PD, 22[d].

རིག་ལྡན, विद्वस्, learned, PD, 21[d].

རིག་པ, learning, perception, knowledge, **1** विद्या, f. PD, 23[a],[c] ; **2** संवेदन, n. NA, 10.1.

རིག་པ་ཅན, विद्वस्, m. learned, RK, 17.

རིག་པ་སྟེར་བ, विद्यादातृ, m. one who gives learning, a teacher, PD, 25[b].

རིག་པ་དོན་གཉེར, विद्यार्थिन् m. desirous of learning, PD, 23[d].

རིག་པ་འདོད, विद्यार्थिन् (lit. विद्याकाम), m. desirous of learning, PD, 23[b].

རིག་པ་ལྡན, विद्वस्, m. a learned man, PD, 21[a].

རིག་པ་འཛིན, विद्याधर, m. a class of semi-divine beings, NA, 2. 9, 13. 22.

རིག་པ་བསླབས, कृतविद्य, learned, PD, 20[c].

རིག་བྱེད, सामन् (वेद), the Veda, NA, 10. 4.

རིག་འཛིན་མ, विद्याधरी, f. of विद्याधर, a semi-divine being, NA, 4[c].

རིགས, a family, caste, कुल, n. BC. 10[a], 33[c] ; NA, 13. 23 ; PD, 22[b] ; RK, 18, 21[d] ; **2** जाति, f. NA, 14[c] ; **3** युक्त, proper, right,

LV. B12^{12} ; MK. 9^{c} ; **4** युज्यते, is right, MK. 7^{d}.

རིགས་པ, **1** न्याय, m. the sciencc of logic, NB, 22. 1, p. 154. NBT, p. 116 ; **2** युक्त, right, CŚ, 22^{c} ; **3** युज्यते, is right, BC, 61^{b}.

རིགས་པར་འགྱུར (√ युज्, passive, to be right), युज्यते, is right, NA, 3. 13.

རིགས་པར་འོས་པ, न्याय्य, just, NA, 7^{a}.

རིང, **1** गभीर, deep, LV. A 14^{52} ; **2** दीर्घ, long, KA, 1^{d}.

རིང་དུ་བྱས་པ, दूरीकृत, removed to a distance, removed away, NA, 7. 13.

རིང་པ, चिर, long, LV. A6^{21}.

རིན་ཆེན, रत्न, n. a gem, BK, 2^{c}, 28^{a}, 31^{c} ; RK, 28.

རིམ, क्रम, m. a course, order, BK, 27^{b}, NA, 4^{b}.

རིམ་གྲོ་བྱེད་པ, परिचर्या, f. service, attendance, NA, 3. 14.

རིམ་པ་བཞིན. अनुपूर्व, a regular order, UV, 3^{b}.

རིལ་བ, कमण्डलु, m. n a water-pot (generally used by ascetics), NA, 10^{b}.

རུང, **1** युक्त (or उचित), right, proper, UV, 26^{d} ; **2** योग्य, fit, capable of, NB, 5. 1.

རུང་བ, युज्यते, is right, MK, 6^{b}.

རེ་ཞིག. **1** तावत् , so much, that much, KA, 10^{c} ; NA, 3. 8, 6. 4, 12. 14, 13. 13, 14. 14 ; **2** यावत्, as much as, NA. 3. 1, 5. 16, 7. 16.

རེ་རེ་དག, एकैक, one by one, NA, 3^{c}.

རེ་རེ་ལ, **1** एकैकम्, each, LV. B 21^{32} ; **2** एकैकशस्, ind. singly, LV. B21^{23}.

རེག་གྱུར་ཅིང, आममर्श, pf. touched, laid hands upon, BK, 54^{c}.

རེག་ཅིང, पस्पर्श, pf. touched, or laid hands upon, BC, 4^{a}.

རེག་པ, स्पर्श, m. touch, RK, 23^{a}.

རེག་བྱེད, स्पृशति, touches, lays hands upon, BK, 7^{d}.

རོལ་སྒེག, ललित, pleasing, charming, NA, 12^{b}.

རོལ་པ, ललित, n. (लीला, f.) sport, LV, p. 114.

རོལ་མོ, वादित्र, n. a musical instrument, NA, 13. 2.

རླུང, wind, **1** मारुत, m. NA, 7. 19 ; **2** वायु, m. KP, 6. 3, UV, 20^{b}.

རློན་པ, आर्द्र, wet, RK, 35.

བརླག་པ, क्षय, m. an abode, residence, (Tib. lit. destruction, from རློག་པ or བརླག, to destroy, pf. བརླགས, fut. བརླག, imp. རློག.) BK, 13^{a}.

བརླན་དང་བཅས, सरस, fresh, MA. 7. 19.

བརླབས, वीचि, m. f. a wave, NA, 8^{b}.

ལ

ལ, **1** ptcl. denoting the sense of 'where as', PD, 30^{c} : **2** प्रति, ind. meaning 'with regard to,' 'about', BC, 43^{a}.

ལ་ལར, क्वचित्, ind. in some cases, BC, $68^{a,b}$.

ལ་སོགས, see སོགས

ལག, the hand, arm, **1** कर, m. BK, 19^{d} ; **2** हस्त, m. BC, 56^{c} ; BG, 3^{c} ; NA, 13. 2.

ལག་འགྲོ, a serpent, **1** भुजङ्ग, m. BK, 3^{c} ; PD, 27^{c} ; **2** भुजङ्गम, BK, 14^{b}.

ལག་པ. the arm, hand, **1** भुज, m. BC, 67^{b} ; **2** पाणि, m. LV. $A12^{20}$.

ལང་ཚོ, यौवन, n. youth, NA, 5^{c} ; PD, 11^{a}, 22^{a}.

ལངས་ཀྱི་བར་དུ, यावदुत्थास्यति, till he will get up (ལང་བ, उद्√स्था, to get up ; pf. ལངས, n. उत्थान, getting up ; བར་དུ. यावत्, till), LV, $A10^{7-8}$.

ལན་མང, बहुशस्, ind. frequently, often times, BC, 14^{b}.

ལན་གསོལ་བ (ལན, प्रतिवचन, n. answer ; གསོལ་བ= སྨྲས, आह, said). प्रत्युवाच, pf. replied, BC, 25^{d}.

ལམ, a way, **1** प्रतिपद् f. KP, 4. 2, 3, 4, 5. 1, 6. 1, 4, 7. 1, 3, 8. 2. 10. 2 ; LV. $C2^{4,23}$, 3^{16}, $7^{5,23}$; **2** पथिन्, m. BC, 19^{d}, 68^{c} ; **3** मार्ग, m. KA, 9^{c} ; LV. $C7^{8}$; NA, 7. 19, 9. 9, 12. 12 ; UV, $11^{a,b}$, 16^{d} ; **4** वर्त्मन्, n. NA, 7^{a} ; PD, 4^{c}.

ལས, **1** कर्मन्, n. work, deed, BC, 8^{a} ; RK, 32 ; **2** a post-position generally indicative of the ablative case, PD, 9^{c}; etc.

ལས་ཀྱི་མཐའ, कर्मान्त, m. the completion of a work, occupation, LV. $C2^{36}$.

°ལས་གྱུར་པ, -मय, an affix indicating 'made of', 'consisting or composed of,' BC, 27^{c}.

ལི་ཁྲི་ལྟར, सिन्दूरसदृश, vermilion-like, RK, 12, 34.

ལུགས, **1** नय, m. a policy, way, RK, 27, 30, 33 ; **2** मत, thought, considered, BC, 47^{d}.

ལུང་པ, कन्दर, m. n. a cave, NA, 8^{b}.

ལུད, सङ्कर, m. manure, KP. 2. 1, 3.

ལུས, a limb, body, **1** अङ्ग, n. BK, 3^{c} ; **2** आत्मकाय, LV. C2^{6} ; **3** काय, m. KP, 7. 2 ; **4** गात्र, n. BG, 2^{c} ; **5** तनु, f. LV. B9^{7} ; **6** देह, m. BK, 1^{d}, 21^{a} ; **7** वपुस् n. BC, 60^{a}, 63^{c} ; KA, 7^{c} ; **8** वर्ष्मन्, n. BC, 13^{b} ; **9** शरीर, n. BC, 67^{1} ; BK, 8^{d} ; BG, 3^{a} ; KA, 10^{b,c} ; LV. A14^{4} ; NA, 7. 7 ; NBT, 3. 1.

ལུས་ཅན, with the body, **1** -अङ्ग, NA, 12^{c} ; **2** -वपुस्, LV. A13^{24} ; NA, 2^{c} ; **3** देहिन्, BC, 43^{c}.

ལུས་དང་ལྡན, -गात्र, with the body, LV. A13^{18}.

ལུས་མེད, अनङ्ग, m. body-less, cupid, NA, 12^{c}.

ལེགས. सु-, a ptcl. good, excellent, much, very much, BC, 11^{b} ; PD, 25^{a}.

ལེགས་པ་འདོད, श्रेयस्काम, wishing bliss, CŚ, 22^{b}.

ལེགས་པར, well, good, **1** सु-, ind. LV. A13^{15} ; NA, 11^{a} ; UV, 17^{c} ; **2** साधु, n. NA. 12.10; **3** सुष्ठु, ind. LV.A7^{11}, 12^{23}.

ལེགས་པར་གནས་པ, सुस्थित, being in a good state, NA, 7. 3.

ལེགས་པར་སྤྱད་པ, सुकृत, n. any good or virtuous act, UV, 17^{c}.

ལེགས་པར་སྤྱོད, समाचरेत्, one should practise, UV, 6^{d}.

ལེགས་པར་འོངས, स्वागत, n. welcome, happy arrival, NA, 11^{a}.

ལེགས་སློབ, उपनेतृ, m. a preceptor who performs the *upanayana* ceremony, *Ācārya*, PD, 25^{a}.

ལེན་པ (आ-√दा, to take ; with གླུ, गान, a song, √गा, to sing). **1** गायति, PD, 3^{d} ; **2** गीयते, NA. 12. 5.

ལེན་པར་འགྱུར

ལེན་པར་འགྱུར (ལེན་པ, √ग्रह्, to take). ग्रहीष्यति, NA, 7. 5.

ལེའུ, a chapter, 1 अध्याय, m. BG, p. 152 ; 2 परिच्छेद, m. NB, 22. 2 ; RK, 1 ; 3 परिवर्त, m. KP, p. 183, LV. A, p. 114, B, p. 121, C, p. 131 ; 4 सर्ग, BC, p. 113.

ལོ, पर्ण, n. a leaf, UV, 21^{b}.

ལོ་རྒྱུས, प्रवृत्ति, f. story, account, news, LV. B20^{11}.

ལོག, विपर्यय, m. contrariety, reverse, BC, 20^{a}.

ལོག་ལྟ, मिथ्यादृष्टि, f. wrong view, CS, 3^{c}.

ལོག་པ, मिथ्या, ind. false, UV, 9^{c}.

ལོག་པར་ལྟུང་བར་བྱེད, विनिपातयितुम्, inf. to cause to throw down, to destroy, (lit. विनिपातन, throwing down, destruction). KP, 1. 1.

ཤཱཀྱ

ལོག་ལྟུང་བྱེད, विनिपात, m. falling down, destruction, KP, 1. 3.

ལོགས, वलित, slanting, NA, 2^{b}.

ལོང, अवसर, m. opportunity, occasion, a proper or opportune time, BC, 14^{a}.

ལོང་བ, अन्ध, m. a blind man, KA, 8^{d}.

ལོངས་སྤྱོད, enjoyment, 1 भोग, m. BG, 5^{b} ; BK, 28^{c}, 30^{c}, 32^{b} ; 2 सम्भोग, RK, 19.

ཤ

ཤ, मांस, n. flesh, meat, RK, 35.

ཤ་ཁྲག, रक्त-मांस, n. flesh and blood. RK, 36.

ཤར, 1 अभ्युद्गत, uprisen, LV. B6^{5} ; 2 पूर्व, the east, LV. B21^{28}

ཤཱཀྱ, शाक्य, m. the race to which the last Buddha belonged,

BK, 11[a]; BC, 60[1]; LV. B 20[20],[28], 21[2].

ཤཱཀྱ་གཞོན་ནུ, शाक्यकुमार. m. the prince of the Śākyas, LV. B 21[7],[22], 22[4].

ཤཱཀྱའི་ཚོགས, शाक्यगण, m. the Śakyians, LV. B20[7].

ཤི་འཕོས, च्युत, gone, dead, LV. B17[24].

ཤི་བ, मृत, dead, NA, 5. 2.

ཤིང, a tree, **1** तरु, m. NA, 10[a]; **2** द्रुम, m. LV. B9[3]; **3** पादप, m. BC, 49[a]; **4** वृक्ष, m. BC, 46[a]; LV. C 10[11]; PD, 22[c].

ཤིང་རྟ, रथ, m. a chariot, LV. B21[26],[31]; RK, 35.

ཤིང་སྟུག་པོ, घन, thick. (lit. घन-वृक्ष. thick tree), NA, 7-19.

ཤིན་ཏུ, exceedingly, excessively, well, **1** अति-, ind. a prefix, NA, 12. 4; PD, 29[1]; **2** परम, LV. B16[4]; **3** भृश, BC, 66[d]; **4** साधु, rightly, LV. A7[13], 12[22].

ཤིན་ཏུ་ཆེ, अतिमहत्, very great, RK, 30.

ཤིན་ཏུ་ཆེ་བ, अतिपृथु, very broad, wide, NA, 10[a].

ཤིན་ཏུ་ཐུབ་ཚོད་ལྡན, अत्यन्तसाहसिक, very violent, very daring, NA, 7. 2.

ཤིན་ཏུ་མངས་པ, अलम्, ind. enough of, no need of, NA, 2. 1.

ཤིན་ཏུ་བདེ་བ, सुसुख, very happy. UV, 23[d], 24[d].

ཤིན་ཏུ་གཞོན་ནུ, सौकुमार्य, n. tenderness, (lit. सुकुमार, very delicate), BC, 28[b].

ཤུགས, **1** वेग, m. force, LV. A 14[31]; **2** सामर्थ्य, n. power, capacity. NBT, 9. 39, 10. 15, 12. 5.

ཤུགས་ཅན, शक्ति(मत्), powerful, RK, 36.

ཤུན, त्वच्, f. bark, NA, 10[a].

ཤེད་བུ་མེད་པ, न-मानव, m. not a man, KP, 4. 4.

ཤེད་ལས་སྐྱེས་མེད་པ, न-मनुज, m. not a man, KP, 4. 4.

ཤེས, **1** -ज्ञ, one who knows, BC, 40[c] ; RK. 15 ; **2** √ज्ञा, to know, जानत्, pr. pl., BC, 30[b] ; जानीते, CŚ, 6[] ; **3** √मन्, to consider, मन्ये, PD, 11[b].

ཤེས་ཀྱིས, ज्ञात्वा, having known, (lit. जानीहि, imp. know), UV, 16[d].

ཤེས་བགྱིས, (ཤེས, ज्ञान, n. knowledge, བགྱིས is pf. of བགྱིད, √कृ, to do), जानामि, I know, UV, 1[h].

ཤེས་ནས, ज्ञात्वा, gd. having known, LV. A8[5].

ཤེས་པ, **1** -ज्ञ, m. one who knows, BK, 7[d] ; **2** knowledge, (i) ज्ञान, n. KP, 3. 1 ; NB, 1. 1, 2. 1, 6. 3, 8. 1, 11. 2, 13. 1, 18. 1, 25. 2 ; NBT, 2. 2, 7. 6, 8. 5, 9. 16, 11 2, 12. 9. (ii) प्रतीति, f. NB, 5. 1 ; **3** वेदिन्, one who knows, BC, 4[b].

ཤེས་རབ, प्रज्ञा, f. wisdom, PD, p. 1, 1[a] ; UV. 5[b].

ཤོག, (imp. of འོང་བ, आ-√गम्, to come), **1** आव्रज, come, BC, 50[d] ; **2** एहि, NA, 8. 1, 10. 1, 12. 7.

གཤེགས, (it represents both present and past tenses, but mostly in the past tense, and means √गम्, to go), **1** गत, NA, 3. 9 ; BK, 15[b] ; **2** जगाम, BC, 63[d] ; **3**

གཤེར་བ

ययौ, BC, 65[d] ; **4** यात, NA, 3. 11 ; **5** याति, BC, 64[b], 66[b].

གཤེར་བ, आर्द्र, moistened, wet, NA, 10. 5.

གཤོག་པ, पक्ष, m. a wing, RK, 21[a].

བཤད, **1** स्मर्यते, it is remembered, said, KA, 6[b] ; **2** स्मृत, remembered, said, declared, CŚ, 7[b] ; PD, 25[d]. 26[c].

བཤེས, मित्र, n. a friend, BC, 36[a].

ས

ས, the earth, **1** क्षिति, f. BC, 66[d]; NA, 5[b] ; UV, 21[a] ; **2** पृथिवी, f. BC, 20[c] ; KP, 6. 2 ; **3** भूमि, f. BC, 68[b] ; **4** मही, f. BC, 28[d].

ས་བོན, बीज, n. seed, CŚ, 12[a].

ས་འཛིན, वसुधा, f. the earth, BC, 23[b].

ས་གཞི, भू, f. the earth, BK, 20[c].

སར

ས་འོག. रसातल, n. the nether world, one of the seven regions below the earth, NA, 14[b].

ས་གསུམ, भुवनत्रय, n. the three worlds, (i. e. heaven, earth, and the lower region), NA, 6[c].

སངས་རྒྱས, the Lord Buddha, **1** बुद्ध, BC, p. 113, BK, 9[a] ; PD. 8[a] ; **2** *सम्बुद्ध, UV, 14[a].

སད་པ, **1** जागरण, n. awaking, LV. A13[10] ; **2** प्रतिबुद्ध, awakened, LV. B5[3].

སད་པར་གནས, जागर, m. awaking (སད་པ, awaking ; སད་པར་གནས, जाग्रत्स्थिति, f. or जागर, m. awaking state), LV. A11[14].

སམ (ས + འམ), वा, ind. or, UV, 26[d].

སར, loc. भुवि, on the earth, NA, 6[a].

སུ, किम्, interrogative pronoun, 1 कः, who, BC, 39[d] ; NA, 5[b] ; PD, 24[b] ; UV, 21[d] (སུས) ; 2 काम्, whom, NA, 1[a] ; 3 कस्य, (སུ་ཡི) BC, 27[b] ; क, ind. where, BC, 45[d].

སུ་ཞིག, interrogative pronoun, who, 1 कः, NA, 17. 2 ; 2 का, NA, 13. 19, 25.

སུམ (for གསུམ), त्रि, three. RK, 8.

སུམ་ཅུ་རྩ་གཉིས, द्वात्रिंशत्, thirty-two, LV. A13[9],[10], 14[8].

སུམ་ཅུ་སོ་དྲུག, षट्त्रिंशत्, thirty-six, RK, 7.

སུས་ཀྱང, कश्चित्, a certain man, LV. B19[15],[16].

སེང་གེ, सिंह, m. the lion, PD, 6[c] ; RK, 21[c].

སེང་གེའི་ཁྲི, सिंहासन, n. a throne, NA, 6[a].

སེམས, the mind, 1 चित्त, n. BC, 26[d] ; NB, 10. 1 ; UV, 25[c],[d] ; 2 चेतस्, n. BC, 36[c], 67[d] ; NA, 7[d], 8[d] ; 3 हृदय, n. BC, 39[a].

སེམས་ཀྱི་བློ་གྲོས, चित्तमति, Mind-understanding, a proper name, RK, 2, 22.

སེམས་ཅན་དག་པ, शुद्धसत्त्व, one with a pure mind, LV. B11[7].

སེམས་ཅན་མེད་པ, न-सत्त्व, m. not a being, KP, 4. 4.

སེམས་ལྡན་པ, (གདུང་-), (सन्तप्त-) मनस्, one with a mind (which is afflicted), BC, 12[d].

སེམས་བདེ་བ, निर्वृति, f. bliss, happiness (lit. happiness of the mind), NA, 11. 2.

སེམས་པར་བྱེད (√चिन्त्, to think), चिन्तयसि, you are thinking, NA, 1[a].

སེམས་དཔའ, सत्त्व, n (i) a brave

mind ; with བྱང་ཆུབ, बोधि, f. perfect spiritual enlightenment, before it, it means a Bodhisattva, an aspirant to *bodhi,* BK, p. 137 ; LV. A12[4] ; (ii) the first of the well-known three *guṇas,* (སེམས་དཔའ་ལྟར, सत्त्ववत्, like सत्त्व) BK, 12[b].

སེམས་ལས་བྱུང, चैत्त, that which has sprung from the mind, related to mind, NB, 10. 1.

སེམས་ཤིང, **1** दध्यौ, pondered over, BC, 68[a] ; **2** निध्यायत्, pr. pl. pondering, LV. A13[61].

སེར་སྐྱ, कपिल, m. a sage of the name, BC, 30[d], 51[b].

སེལ་མཛད་པ, नाशन, removing, causing to perish, UV, 14[d].

སེལ་ཞིང, अपनयत्, pr. pl. removing, NA, 7. 19.

སོ, दन्त, m. tooth, N.A, 12[d] ; NBT, 5. 18.

སོ་སོ, व्यस्त, separated, MK, 11[a].

སོ་སོའི་སྐྱེ་བོ་པ, पार्थग्जनिक, belonging to a worlding, natural or unsanctified man, LV. C1[14].

སོ་སོར་རྟོག, प्रत्यवेक्षा, knowing precisely, 7 KP, 4. 3, 4, 5. 1, 6. 1 2, 3, 4, 7. 1, 2, 3, 8. 2, 10. 2.

སོགས (often with ལ before it), आदि, beginning or beginning with, NB, 6. 3 ; NBT. 2. 1.

སོགས་པ, beginning, beginning with, and others, **1** आदि, m. NBT, 1[c] ; **2** प्रभृति, f. NA, 7. 7.

སོང (pf. of འགྲོ་བ, √गम्, to go), went, reached, came, **1** उपसंक्रामत्, LV. A6[8] ; **2** गत, BC, 51[c] ; BK, 9[c] ; **3** गम्यताम्, imp. (let

one go), BC, 50^{b} ; **4** ययौ (pf. √या, to go), BK, 14^{d}.

སོང་སྟེ, -सङ्क्रम्य, gd. having gone or approached, LV. $A6^{1}$.

སོང་ནས, गत्वा, gd. having gone, BC, 50^{d} ; PD, 17^{c}.

སོང་བ, **1** गत, went, arrived, UV. 17^{d} ; **2** गमन, n. going, LV. $B19^{12}$.

སོང་བར་གྱུར, came out, went, **1** निष्क्रान्त, NA, 4. 1 ; **2** ययौ, BC, 67^{d}.

སོང་ལ, गच्छ, imp. go, LV. $A2^{4}$.

སོར་མོ, अङ्गुली, f. a finger, NA, 12.4.

སྲས, पुत्र, m. a son, LV. $A9^{12}$; RK, 5, 6, 20, 24.

སྲས་པོ, पुत्र, m. a son, BC, 31^{c}, 33^{b}.

སྲིད, **1** भवेत्, it may be, NA, 12. 13 ; **2** वा, ind. or, PD, 9^{d}.

སྲིད་པ, भव, m. transmigatory existence, birth, *saṃsāra*, CŚ, 1^{d} ; UV, 16^{c}.

སྲིད་པ་ཟད, भवक्षय, m. the destruction of birth, UV, 16^{b}.

སྲིད་མེད་པ, विभव, m. the absence of birth, UV, 16^{c}.

སྲིད་ཞུ, शुश्रूषा, f. service, NA, 4^{c}, 5. 4, 6. 2.

སྲིད་ཞུ་བྱེད་པ, शुश्रूषमाण, pf. ptcl. serving, NA, 5^{c}.

སྲུང་བ, (√रक्ष्, √पाल्, to protect), **1** रक्षन्ति, BK, 13^{b} ; **2** रक्षसि, NA, 1^{b}.

སྲུངས་ཤིག (སྲུངས pf. of སྲུང) पालय, imp. protect.

སྲེག་པ, दाह, m. burning, BK, 1^{d}.

སྲེད་ལྡན, उत्सुक, anxiously desirous, eagerly expecting, NA, 8^{d}.

སྲེད་པ

སྲེད་པ, तृष्णा, f. thirst (lit. and fig.), strong desire, BC, 45[a]; LV. B18[7], C5[8], 6[8]; UV, 5[d], 22[c].

སྲེད་པའི་བསམས་པ, आशा, f. expectation, BC, 10[c].

སྲོག, life, **1** जीवित, n. BC, 21[c]; **2** प्राण, m. BG, 5[c].

སྲོག་ཆགས, **1** प्राण, m. life, RK, 36; **2** प्राणिन्, m. a living being, BC, 47[d].

སྲོག་དང་བྲལ, निपातित, killed (lit. deprived of life), PD, 6[d].

སྲོག་མེད་པ, न-जीव, m. not a living being, KP, 4. 4.

སྲོན་མཛོད, मृष्यताम्, imp. let it be endured BC, 55[c].

སླར, again, **1** 'पुनर्, ind. KA, 6[c]; BC, 50[1]; **2** भूयस्, BC, 17[c], 47[b] 64[d], 67[a].

སླར་སོང་སྟེ, प्रतिक्रम्य, gd. having gone back, LV. B19[4].

གསང

སླེབ་པར་གྱུར་ཏོ, प्राप्त, arrived, NA, 7. 22.

སློང (√याच्, √भिक्ष्, to beg, ask), याचसे, LV. B13[16].

སློང་བ, **1** अर्थिन्, a suppliant, NA, 7[c]; PD. 15[b]; **2** याचसि, you solicit, LV, B16[9].

སློབ, शिक्तक (आचार्य), a teacher, PD, 25[a].

སློབ་པ, ग्रहण, n. taking, here in the sense of शिक्षा, learning, KP, 3. 1.

སློབ་པར, शिक्षितु[म्], inf. to learn, KP, 4. 1.

སློབ་དཔོན, आचार्य, m. a teacher, preceptor, NBT, 10. 46, 11.12.

སློབ་མ, शिष्य, m. a disciple, pupil, 11. 10.

གསང पटु, sharp-sounding, NA, 2[a].

གསན་དུ་གསོལ, श्रृणुष्व, imp. listen, LV. B17[22].

གསར་པ, new, 1 नव, RK, 35 ; 2 बाल, NA, 10. 6.

གསལ, भास्वर, bright, BC, 13[a].

གསལ་བ, bright, clear, very clear, open, 1 प्रकाश, NA. 6. 5 ; 2 व्यक्त, BK, 17[d] ; 3 *सुव्यक्त, CS, 2[d] ; 4 स्फुट, BK, 32[d] ; LV. B 4[b].

གསལ་བར་བྱས, दीप्यते, it shines. KA, 4[b].

གསལ་ཞིང, स्फुट, clear, NA, 12[c].

གསུང, (√वच्, √वर्ण्, etc. to say, talk, speak), 1 उक्तवत्, CS, 2[c] ; 2 वक्ष्यन्ति, BC, 37[b] ; 3 वर्णयन्ति, CS, 3[d] ; 4 वाच्, f. speech, NBT, 1[c].

གསུང་བ, (√वच्, etc. to say, pf. གསུངས, imp. གསུང), -आह्वय, (at the end of a compound), called, BC, 38[b],

གསུངས (see གསུང་བ), 1 ऊचे, pf. said, BK, 31[d].

གསུངས་ནས, उक्त्वा, gd. having said, RK, 33.

གསུངས་པ, 1 said, (i) आबभाषे, pf. BK, 25[a] ; (ii) आह, RK, 23 ; 2 वर्ण्यते, is being said, CS, 4[b],[c].

གསུམ, 1 त्रय, three-fold, BK, 12[a], 31[a] ; NBT, 10, 14 ; 2 त्रि, three, BK, 9[b] ; NB, 25. 2.

གསེར, gold, 1 काञ्चन, n. BC, 56[b], 59[c] ; 2 सुवर्ण, n. UV, 6[b] ; 3 हेमन्, BK, 28[a]

གསེར་གྱི་ཡུ་བ་ཅན, स्वर्णमुष्टि, with a golden handle, RK, 9.

གསེར་གྱི་རང་བཞིན, शातकुम्भमय, made of gold, BK, 19[d].

གསོ་བ, चिकित्सा, f. medical treatment, curing, PD, 17[b].

གསོ་བ་

གསོ་བ་མེད་པ, न-पोष, not a thriving one (in the sense of a man). KP, 4. 4.

གསོད, **1** घ्नत्, pt. ptcl. of √हन्, killing, PD, 18[a]; **2** निहन्मि, I kill, BC, 62[b]; **3** वध, m. killing, PD, 3[c]; **4** हत, killed, PD, 18[d].

གསོན་པ, जीवित, n. life, BC, 22[d].

གསོན་བཞིན, जीवत्, pt. pl. living, NA, 5. 2.

གསོལ་གྱིས, आनय, imp. bring, (lit. पृच्छ, ask), LV. B17[20].

གསོལ་ཅིག, निवेदय, imp. inform, LV. A2[11].

གསོལ་བར་བྱ विज्ञाप्य, to be informed, BC, 14[d].

གསོལ་མཛོད, आनय, imp. bring, BC, 62[d].

གསོས་པ, पोष, m. maintaining, BC, 10[b].

བསལ་བར་བྱ

བསག (pf. བསགས), चेतव्य, to be accumulated, BC, 22[b].

བསད, हन्यते, is being killed, PD, 18[c].

བསམ་གྱིས་མི་ཁྱབ་པ, अचिन्त्य, unthinkable, RK, 19, 35.

བསམ་གཏན, **1** ध्यान, n. meditation, NA, 1[a]; **2** ध्यायत्, pt. pl. meditating, NA, 2[d]; **3** योग, concentration, m. RK, 10.

བསམ་པ, intention, thinking, a thonght, **1** अभिप्राय, m. LV. B18[19]; **2** चिन्ता, f, CS, 11[c]. **3** चिन्तित, n. NA, 7. 9; **4** भाव, m. BC, 8[c].

བསམ་པར་བྱ, चिन्त्यते, (pt. in the sense of the near ft.) is being thought, NBT, 10. 37.

བསལ་བར་བྱ, निर्धमेत्, should remove completely, (lit. should blow out), UV, 3[d].

བསལ་བར་བྱས་ནས, सूचयित्वा, gd., having indicated, NA, 8. 3.

བསིལ་པོ, शिशिर, cool, NA, 7. 19.

བསིལ་བ་ཉིད, शीतलता, f. coolness, BK, 23[d].

བསོགས་ཏེ, सन्निपात्य, gd. having got assembled, LV. B 20[9].

བསོད, पुण्य, n. religious or moral merit, BK. 1[c], 9[b] ; CŚ, 1[a].

བསོད་སྐྱོམས, कामसुखल्लिका, f. over enjoyment, LV. C 1[10].

བསོད་ནམས་འདོད་པ, पुण्यकाम, desirous of religious merit CŚ, 8[a].

བསོད་ནམས་མེད་པ, अपुण्य, the absence of religious merit, CŚ, 6[a].

བསྲབས (pf. of བསྲབ་པ, to make or become less), तनु, thin, less, LV. B18[8].

བསྲུང (ft. of སྲུང, √पा, √रक्ष्, to protect, pf. བསྲུངས), पातु, imp. 3rd pers. sing. NA, 1[d].

བསྲུང་བ, (see above), **1** *रक्षत्, pr. pl. keeping, BC, 3[c]; **2** रक्षा, f. protection, LV. B20[23] ; NA, 7[b].

བསྲུང་བའི་ཕྱིར, रक्षणार्थं, for guarding LV. B 21[42].

བསྲུངས (see བསྲུང), पातु, NA, 2[d].

བསྲུངས་པ (see བསྲུང), पाल्यते, is being protected, NA 7. 7.

བསྲེགས (pf. of བསྲེག་པ, √दह्, to burn), **1** दहति, BK, 1[b]; **2** दह्यमान, UV, 24[a].

བསླབ་པ (pf. བསླབས), शिक्षा, f. training, culture, BK, 1[c], 10[i], 13[b], 24[b].

བསླབ་པར་གྱིས, शिक्षेत, one should learn, UV, 16 f.

བསླབས, शिक्षित, trained, NA, 11^{d}.

བསླུས་ནས (བསླུ་བ, विप्र-√लभ्, to deceive, pf. བསླུས, imp. སླུས), विप्रलभ्य, gd, having deceived, BC, 48^{b}.

ཧ

ཧྲུལ་པོ, जर्जर, broken to pieces, shattered.

ཧྲུལ་པོར་བྱས་པ, जर्जरीकृत, made broken to pieces, shattered, CŚ, 1^{d}.

ལྷ, **1** दिव्, f. the heaven, BC, 58^{b}; **2** दिव्य, divine, NA, 17. 5; **3** देव, m. a god, lord, LV. $A3^{24}$, B 7^{3}, 8^{1}, 12^{7}. 14^{5}, 20^{22}; NA. 2. 4, 7. 2; (in the sense of a king PD, 8^{b}; **4** देवता, f. a god or goddess, NA, 20. 11, 17. 5; **5** दैव, n. destiny, fate, BC, 19^{d}; **6** युष्मद्, used figuratively for 2nd pers to show respect, RK, 23.

ལྷ་ཅིག, **1** *तात, a term of respect applied to elders or other venerable personages. (It is also a term of endearment usually used to inferiors or juniors. ལྷ་ཅིག lit, means देव, a god, applied here to the father who is regarded as a 'god), Bk, 5^{a}; **2** देव, m. a god, lord, LV. $B15^{1}$, 17^{9}.

ལྷ་ལྟ་བ, देवतादर्शन, n. to see a god, NA, 12. 14.

ལྷ་ན་གནས་པ, दिवौकस्, a god, BC, 58^{b}, 60^{a}.

ལྷ་དབང་ཕྱུག, महादेव, m. the Great God, Śiva, RK, 32.

ལྷ་མི, नरदेव, a king, LV. $B10^{3}$,

ལྷ་མོ, देवी, a goddess, BC, 33^{d} NA, 13. 20.

ལྷ་ཚོགས

ལྷ་ཚོགས, देवसङ्घ, m. a multitude of gods, BC, 58^{c}.

ལྷ་ཡི, दिव्य, divine, BC, 58^{d}, 63^{c}.

ལྷ་ཡུལ, *दिविज, divin^ (lit. देवविषय), belonging to the domain of gods), UV, 22^{b}.

ལྷག, अधिक, more, NA, 7^{c}.

ལྷག་གནས, अधिवासना, assent, acceptance, BK, 24^{d}, 25^{c}.

ལྷག་པ, **1** अतिरेक, m. excess, LV. $A13^{28}$; **2** अधिक, more, PD, 13^{b}; **3** अभ्यधिक, higher, greater, BK, 6^{a}; **4** शिष्ट, m a wise man, KA, 3^{b}.

ལྷག་མ་འབྱུང་བ, भुक्तोज्झित, remnants of the food eaten, NA, 6^{c}.

ལྷན་ཅིག, सह, ind. with, NB, 9. 1.

ལྷན་ཅིག་སྐྱེས, सहज, natural, innate, BC, 49^{b}.

ཨུཏྤལ

ལྷུག་པ, गद्य, n. prose, KA, $1i^{a}$.

ལྷུང་གྱུར, स्रंसते, vb. drops, falls down, BG, 3^{c}.

ལྷུང་བཟེད, पिण्डपात्र, n. an alms-bowl, RK, 10.

ལྷོ, दक्षिण, south, LV. $B21^{45}$.

ཨ

ཨ་པོ་ན་ག, अपोनग, a king of the name, RK.

ཨ་ཡེ, अये, ind. a vocative ptcl. or a kind of gentle address, NA, 7. 22.

ཨེ་མ, **1** अहो, ind. a word showing surprise or wonder, NA, 6. 2, 7. 24. 10. 4, 13. 2; PD, 30^{a}; **2** हन्त, ind. a ptcl. implying joy, surprise, or grief, BC, 62^{d}.

ཨུཏྤལ, उत्पल, n. a lotus, blue lotus, BC, 57^{a}.

II. SANSKRIT-TIBETAN

अ

अंशु, m. འོད་ཟེར, a ray, beam of light.

अंशुक. 1 (i) n. གོས, a cloth, (ii) m. འོད, a ray ; 2 འོད་ཟེར་དང་ལྡན with a ray.

अकरोत्, vb. བྱས, made.

अकारण, རྒྱུ་མེད་པ, without a cause.

अकारयत्, vb. བྱས, got (it) made.

अकार्ष्टाम्, vb. མཛད, they two did.

अकाल, m. དུས་མེད, a wrong or bad time.

अकृत, མ་བྱས, not done, not gained.

अकृतज्ञता, f. བྱས་པ་གཟོ་བ་མ་ཡིན་པ, ungratefulness.

अकृत्य, བྱ་མིན, that which is not to be done.

अङ्क

अकृत्वा, gd. *མ་བྱས, having not done.

अक्रम, འཇུག་པར་བྱ་བ་མ་ཡིན་པ, not to be followed.

अक्रियावत्, བྱ་བ་མི་ལྡན, without any action.

अक्षय (*क्षर), མི་ཟད, exempt from decay,

अक्षि, n. མིག, the eye.

अगार, n. ཁྱིམ, a home.

अग्नि, m. མེ, fire.

अग्रतस्. ind. མདུན་དུ, in front of, before.

अग्रयायिन्, m, སྣ་དྲངས, a leader.

अग्लान, འགྲི་བ་མེད་པ, n. not fading.

अङ्क, m. 1 རྟགས, a mark ; 2 པང, the lap.

अङ्कुर, m. n. མྱུ་གུ, a sprout, shoot.

अङ्ग, n. 1 ཡན་ལག. 2 ལུས. the body, a limb,

अङ्गना, f. བུད་མེད, a woman.

अङ्गुली, f. སོར་མོ, a finger.

अचल, m. རི་བོ, a mountain.

अचिन्त्य, བསམ་གྱིས་མི་ཁྱབ་པ un-thinkable.

अच्युत, མི་གཡོ, not perishing.

अज्ञान, n. མི་ཤེས, ignorance.

अञ्जलि, m. 1 ཐལ་མོ, 2 སྙིམ་པ, the hollow of the hands joined together,

अण्ड, m. n. སྒོ་ང, an egg.

अतस्, ind. 1 དེ་ནས, 2 དེ་ཕྱིར, 3 དེའི་ཕྱིར, 4 འདི་ལས, there-fore.

अति-, prefix, ཤིན་དུ, exceedingly.

अतिक्रमाय (*अतिक्रमेत्), འདའ་བའི་ཕྱིར, for stepping beyond.

अतिक्रान्त, བས, passed.

अतिथि, m. མགྲོན, a guest.

अतिमहत्, ཤིན་དུ་ཆེ, very great or big,

अतिरेक, m. 1 འཕགས་པ, lit. आर्य, noble ; 2 ལྷག་པ, excess.

अत्यन्त, adv. མཆོག་དུ, excessively.

अत्यन्तसाहसिक, ཤིན་དུ་ཐུབ་ཆོད་ལྡན, very bold or adventurous.

अत्यय, m. མངས་པ, passing away,

अत्र, ind. འདིར, here.

अथ, ind. 1 ཅི་སྟེ, 2 དེ་ནས, then, and, if, supposing,

अथवा, ind. 1 ཡང་ན, 2 འམ, or.

अदस्, pron. འདི, that (lit. this).

अदृष्ट, མ་མཐོང, not seen.

अद्भुत, n. ཧྲུ་འཕྲུལ, a miracle.

अद्य, ind. 1 ད་ལྟར, 2 དེ་རིང, 3 དེང, to-day.

अद्यापि, ད་དུང, even to-day.

अद्राक्षीत्, vb. མཐོང་སྟེ, saw.

अद्वितीय, གཉིས་པ་མེད་པ, अद्वितीय, without the second.

अधर, m. མཆུ, the lip.

अधरीकृत, དམན་པ་ཉིད་བྱས, surpassed, beaten down.

अधिक, adv. ལྷག་པར, more.

अधिकार, m. སྐབས, right.

अधिकृत्य, gd. དབང་དུ་བྱས, having possessed.

अधिगति, f. འགྲོ་བ, attaining.

अधिगच्छति, vb. ཐོབ་པར་འགྱུར, gets.

अधिप, m. བདག, a lord.

अधिपतेय, དབང་པོ, ruling or determining.

अधिवासना, f. ལྷག་གནས, assent, acceptance.

अध्यात्म, ནང་བདག, concerning the self.

अध्याय, m. ལེའུ, a chapter,

अध्यावसति, vb. གནས་པ, resides.

अनगारिका, f. ཁྱིམ་མེད་པ, homeless (life).

अनङ्ग, m. ལུས་མེད, body-less, i. e. cupid.

अननुज्ञात, གནང་བ་མེད་པ, not permitted.

अनन्तर, adv. 1 རྗེས་ལ, 2 དེ་མ་ཐག, 3 དེ་མ་ཐག་པ, 4 འོག་ཏུ, 5 འོག་ཏུ་འང (०न्तरं च), after.

अन्न, n. ཟས, food.

अन्नदातृ, ཟས་སྦྱེར་བ, one who gives food.

अनन्यनेय, གཞན་གྱི་དྲིང་མི་འཇོག·

པར་འགྱུར་བ, not to be led or guided by others.

अनर्थोपसंहित, གནོད་པ་དང་ལྡན་པ, mischievous, harmful.

अनर्ह, མི་འོས, not worthy.

अनागत, མ་བྱུང་བ, not come, future.

अनागम, འོང་བ་མེད་པ, without coming.

अनात्मन्, 1 བདག་མེད. 2 བདག་མིན, not self.

अनानार्थ, ཐ་དད་དོན་མིན, having not different things.

अनाभास, སྣང་བ་མེད་པ, without a reflection.

अनालम्बन, 1 དམིགས་མེད་པ. 2 དམིགས་པ་མེད་པ, not depending on, or resting upon.

अनाश्रय, རྟེན་མ་ཡིན་པ, without any support.

अनाहित, མ་བསྐྱེད་པ, not produced.

अनित्य, མི་རྟག་པ, not eternal.

अनिदर्शन, བསྟན་དུ་མེད་པ, that which cannot be pointed out.

अनिन्दित, མི་སྨད, not blamed.

अतिपृथु, ཤིན་ཏུ་ཆེ་བ, very wide.

अनियम, m. མ་ངེས, absence of certainty.

अनिरोध, འགག་པ་མེད་པ, without suppression.

अनिर्गम, འགྲོ་མེད་པ, without going out.

अनिष्ट, མི་འདོད་པ, undesirable.

अनुकम्पया, f. 3rd. case, སྙིང་བརྩེ་བ་ཉེ་བར་བཟུང་སྟེ, with kindness. See p. 362.

अनुगच्छत् pr. pl. (lit. अनुगत), རྗེས་སུ་འོངས, following.

अनुगामिन्, རྗེས་སུ་འབྲང་བ, a follower, following.

अनुगृह्ण, imp. ཕན་ཐོགས, do treat with kindness.

अनुग्रह, m. རྗེས་སུ་བཟུང་བ, a favour.

अनुग्राह्य, རྗེས་སུ་གཟུང་བྱ, fit to be favoured.

अनुच्छेद, ཆད་པ་མེད་པ, without destruction.

अनुतिष्ठामि, vb. གནས་པར་བྱ, I do.

अनुत्पन्न, སྐྱེས་པ་མ་ཡིན, not originated.

अनुत्पाद, སྐྱེ་མེད་པ, having no origination.

*अनुत्सृज्य, gd. མ་སྤངས, having not given up.

अनुद्विग्न, འཇིགས་པ་མེད་ཅིང, not anxious, not frightened.

*अनुपगम्य, gd. སྤངས་པ, having not approached, (lit. अनुपगम, m.).

अनुपरिगृह्य, gd. བླངས་ཏེ, having received.

अनुपूर्वेण, 3rd case, རིམ་པ་བཞིན, in regular order.

अनुभवत्, pr. pl. ཉམས་སུ་མྱུང, feeling.

अनुभूयताम्, imp. ཉམས་སུ་མྱོང་བར་བྱོས་ཤིག, let (it) be felt.

अनुमान, n. རྗེས་སུ་དཔག་པ, inference.

अनुमेय, རྗེས་སུ་དཔག་པར་བྱ, inferable.

अनुमोदनं, རྗེས་སུ་ཡི་རང, approving, causing pleasure.

अनुयोग, m. སྦྱོར་བ, applying oneself to.

अनुराग, m. ཆགས་པ, love.

अनुरूप, 1 རྗེས་སུ་མཐུན. 2 རྗེས་སུ་མཐུན་པ. corresponding, equal,

अनुरोध, m. ངོ, consideration, obedience (lit. मुख, n. mouth).

अनुवर्तिन्, རྗེས, one who follows.

अनुव्यञ्जन, n. དཔེ་བྱད, the secondary marks.

अनुशंस, m. ཇེས་སུ་བསྔགས་པ, praise, profit.

अनुशिष्ट, ཇེས་སུ་བསྟན, instructed.

अनुष्ठेय, བསྒྲུབ་པར་བྱ, to be done.

अनुसर्तव्य, ཇེས་སུ་འབྲང་བས་པར་བྱ, to be followed.

-अनुसार, m. 1 བཞིན 2 ལྟར, in accordance with.

अनुसृत्य, gd. བཞིན, having persued, according to.

अनेकार्थ, དོན་ཅིག་མིན, having no one thing.

अनेन, 3rd case, འདིས, by this.

अन्त, m. མཐའ, an extremity, end.

अन्तरात्मन्, ནང་བདག, the inner self.

अन्तरित, བསྒྲིབས, covered.

अन्तरीक्ष, n. སྣང་དག, the sky.

अन्तराल, n. བར, intermediate space or time.

अन्तरे, ནང་དུ, inside.

अन्तिक, དྲུང, near.

अन्ते, 7th case, མཐར, near.

अन्ध, ལོང་བ, blind.

अन्य, གཞན, other.

अन्योन्य, ཕན་ཚུན, each other.

अन्विष्य, gd. བརྟགས་ནས, having considered or searched for.

*अन्वेति, vb. ཐོབ, follows (lit. gets).

अप्, f. ཆུ, water.

अपकार, m. གནོད་བྱེད, mischief, harm.

अपनयत् pr. pl. སེལ་ཞིང, removing.

अपयान्ति, vb. འབྱེད་པ, go away.

अपर, གཞན, other.

अपश्यत्, vb. མཐོང་བར་གྱུར, saw.

अपि, ptcl. 1 ཀྱང, 2 འང, 3 ཡང, it denotes emphasis, also, too, etc.

अपुण्य, བསོད་ནམས་མིན་པ, demeritorious act.

अपूजयत्, vb. མཆོད་པ་བྱས, worshipped.

अपूर्व, 1 སྔོན་མེད, 2 སྔར་མེད་པ, not preceded.

-अपेक्ष, ལྟོས, expectation, hope.

अपोढ, བྲལ, removed.

अपोनग, ཨ་པོ་ན་ག, a proper name.

*अप्रतिवेद्य, gd. མ་བྱས, having not informed (lit. अकृत).

अप्रतिष्ठ, གནས་མེད་པ, not firmly fixed.

अप्रत्यय, ཀྱེན་མིན, having no condition.

अप्रत्ययमय, ཀྱེན་དང་མི་ལྡན not consisting of a condition.

अप्रत्ययवत्, ཀྱེན་མིན་རང་བཞིན, not having a condition.

अप्रमाद, m. བག་ཡོད, carefulness, vigilence.

अप्रिय, མི་སྡུག, not dear.

अबोध, བློ་མེད, devoid of intellect, foolish.

अब्रवीत्, vb. 1 སྨྲས ; 2 སྨྲས་པ, said,

अभक्त, གུས་པ་མེད, one without devotion.

अभयदातृ, མི་འཇིགས་སྦྱིན, one who gives the assurance of safety.

अभवत्, vb, གྱུར, was.

अभाव, m. 1 མེད ; 2 མེད་པ, absence.

अभि-, prefix, 1 མངོན་དུ 2 མངོན་པར, towards.

अभिज्ञ, མངོན་པར་ཤེས, experienced.

अभिधान, n. བསྟན, a statement, saying.

अभिधीयते, vb. བརྗོད, is being said.

अभिधेय, བརྗོད་པར་བྱ་བ, to be mentioned, the subject matter.

अभिनन्दिनी, མངོན་པར་དགའ་བ, rejoicing at.

अभिनिष्क्रमितुम्, inf. མངོན་པར་བྱུང་བ, to go out, to renounce the world.

अभिनिष्क्रान्त, མངོན་བྱུང་བ, went out, or renounced the world.

अभिनिष्क्रमिष्यति, vb. མངོན་པར་འབྱུང, will go out, will renounce the world.

अभिप्रवर्तते, vb. སྐྱེ་འགྱུར, springs, proceeds.

अभिप्रायु, (for ०प्राय), m. བསམ་པ, intention.

अभिभूत, ནོན་པ, overcome.

अभिभूय, gd. ཐལ་བྱུང, having overpowered,

अभिमुख, 1 མཐུན་ཕྱོགས. 2 མངོན་པར་ཕྱོགས. turned towards, friendly disposed.

*अभिरुह्य, gd. ཞོན་ནས, having ascended (lit. गत्वा, having gone).

अभिलषित, འདོད་པ, desired.

अभिलषितवत्, མངོན་པར་འདོད་པ་བཞིན, like what is desired.

अभिलाप, m. བརྗོད, an expression.

अभिलाष, m. མངོན་པར་འདོད་པ, desire.

अभिवाञ्छित, མངོན་པར་འདོདཔ, desired.

अभिसन्धि, m. མངོན་དགོངས, a purpose, object.

अभिहित, བརྗོད, said.

अभीतवत्, adv. འཇིགས་མེད་ལྟ་བར, like one not frightened,

अभूत, མ་གྱུར་པ, non-existent, what has not been.

अभूत, vb. **1** གྱུར, **2** བྱུང, **3** བྱུང་བར་གྱུར, **4** སྙམ་དུ་སེམས (lit. अमन्यत), was.

अभ्यतीत, འདས་པ, past.

अभ्यधिक, ལྷག་པ, higher, greater.

अभ्यागत, བྱོན, arrived.

अभ्युदित, མངོན་པར་ཤར་བ, risen.

अभ्युद्गत, ཤར, uprisen.

अभ्र, n. སྤྲིན, a cloud.

अभ्रान्त, མ་འཁྲུལ་བ, not mistaken.

अमध्यम (प्रतिपद्), མའི་(ལམ་)ས་མ་ཡིན་པ, not middle (path).

अम्बा, f. ཡུམ, mother.

अमी, pron. འདི་དག, those (lit. इमे, these).

अमुक्तविश्रम्भ, adv. བློ་ཕེབས་པར, not having lost the confidence.

अम्बु, n. ཆུ, water.

अमृत, n. བདུད་རྩི, nectar, immortality.

अमृतपद, n. འཆི་མེད་གནས, the cause of immortality.

अम्भोज, n. པད, a lotus.

अयम्, pron. **1** འདི, **2** འདིས, this.

अयस्, n. ལྕགས, iron.

अयि, ind. ཀྱེ, a vocative particle, oh.

अयुक्त, མི་རིགས, not right.

अये, ind. ཨ་ཡེ, a vocative ptcl, o.

अरण्य, n. དགོན་པ, a forest.

अराति, m. དགྲ་ལྷན, an enemy.

अरूपिन्, དཔྱད་དུ་མེད, that which is not determined or ascertained.

अर्क, m. ཉི་མ, the sun.

अर्घति, vb. ཐོད, deserves.

अर्घ्य, n. **1** ཡོན་ཆུ, **2** མཆོད་ཡོན, water with such other things as flowers offered in worship of a god or in reception of a guest.

अर्चन, n. མཆོད་པ, worship.

अर्चित, མཆོད, worshipped.

अर्थ, m. **1** དོན, object, purpose, necessity ; **2** ནོར, wealth.

अर्थिन्, སློང་བ, one who begs, desirous, a suppliant.

अर्ध, m. n. ཕྱེད, half, half portion.

अर्ह, འོས, deserving.

अर्हति, vb. འོས་(པ), deserves.

अर्हसि, vb. འོས་(པ), you deserve.

अलक्तक, m. སྨུག་ཚི, red lac used by women to dye their feet.

अलम्, ind. **1** ཆོམ, **2** མཁོ་བ, **3** ཤིན་ཏུ་མངས་པ, sufficient, enough,

अलङ्कार, m. རྒྱན, an ornament, a figure of speech.

अलङ्कृत, རྒྱན་རྣམ་པ, adorned, ornamented.

अलि, m. བུང་བ, a bee.

अल्प, **1** ཆུང་ངུ, **2** ཆུང་བར་གྱུར, **3** ཉུང་བ, **4** དལ་བུ. small, little,

अल्पभाषिन्, དལ་བུས་སྨྲས, speaking little.

अल्पश्रुत, ཐོས་པ་ཉུང་བ, not learned.

अवगच्छामि, vb. རྟོགས I understand.

अवची, vb. aor. སྨྲས་པ, said.

अवतीर्य, gd. 1 མངོན་པར་བབས་ནས, 2 བྱུང་སྟེ, having come down.

अवदान, n. 1 རྟོགས་བརྗོད་པ, 2 རྟོགས་པ་བརྗོད་(པ). a great or glorious act.

अवमन्येत, (न) vb. opt. བླང་བྱ, one should not contempt, i. e. should accept (Tib. lit. should accept).

अवमुच्य, gd. ཀུན་ནས བཏོགས་ནས, having taken off.

अवलोकयत्, pt. pl. རྣམ་པར་བལྟ་ཞིང, looking, seeing.

अवलोकयाव, vb. ཉེ་བར་མཚོན་པ, let us two look at.

अवलोक्य, gd. 1 བལྟས་ནས, 2 བལྟས་ནས (lit. अवलोकिते), having seen.

अवश, 1 དབང་མེད་པ, dependent.

अवसर, m. 1 སྐབས, 2 ལོང, occasion, opportunity.

अवसरत्, pt. pl. གནས་པ་ཟག་ཅིང falling down.

अवसीदन्ति, vb. འཛིག་པར་འགྱུར, they come to an end.

अवस्तु, དོན་མེད་པ a worthless thing.

*अवस्थातुम्, inf. གནས་པར་བྱ་བ, to remain.

अवस्थान, n. གནས, remaining.

अवस्थित, 1 འདུག་པ, 2 གནས, 3 རྣམ་པར་གནས, remained.

अवातरन्, vb. བབས་པར་གྱུར, they came down.

अवाप्त, ཐོབ་གྱུར, attained.

अवाप्ति, f. ཐོབ, attainment.

अविचलित, གཡོ་མེད, unmoved.

अविज्ञप्तिक, རྣམ་པར་རིག་པ་མེད་པ, without intimation.

अविद्यमान, pr. pl. ཡོད་མིན, not existing.

अविशुद्ध, སྙིགས་མ, impure.

अवैमि vb. རིག, I understand.

अवोचत्, vb. aor. 1 སྨྲས་པ, said.

अशाश्वत, རྟག་མེད་པ, not eternal.

अशास्त्रज्ञ, བསྟན་བཅོས་མི་ཤེས་པ, one who does not understand a *śāstra*.

अशिक्षित, མ་བསླབས་པ, not learned.

अशीति, f. བརྒྱད་ཅུ, eighty.

अशून्य, སྟོང་མིན, not void.

अशेष, མ་ལུས་པ, all.

अश्रु, n. མཆི་མ, a tear.

अश्व, m. རྟ, a horse.

अश्वतरी, དྲེའུ་མོ, a she mule.

अश्वता, རྟ་ཉིད, the nature of a horse.

अष्टन्, བརྒྱད་པ, (lit. अष्टम, eighth), eight.

अष्टाङ्गिक, ཡན་ལག་བརྒྱད, eight-fold.

असत्, 1 (i) མེད, (ii) ཡོད་མ་ཡིན, not existing; 2 དམ་པ་མིན, bad.

असत्त्व, n. མེད་པ, non-existence.

असन्निधान, n. 1 ཉེ་བར་མི་གནས, 2 མི་ཉེ་བ, absence of vicinity.

असपक्ष, m. མི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས, a dissimilar instance or one in which the major term is not found.

असमर्थ, མ་ནུས, unable, unfit.

असि, m. རལ་གྲི, a sword.

असित, ནག་པོ, black, a proper name.

असुप्तमात्र, མི་ཉལ་ཙམ, as soon as not slept.

अस्ति, vb. 1 འགྱུར, 2 མཆིས, 3

ཡིན, 4 ཡོད, 5 ཡོད་པ, is, exists.

अस्थान, གནས་མ་ཡིན་པ, an improper place or occasion.

अस्थानु, གནས་མིན, an improper place.

अस्मद् (अहम्), personal pron. 1st pers., 1 ཁོ་བོ, 2 ང, 3 བདག (ཅག like རྣམས added to them denotes the plu. num.), 4 འོ་སྐོལ, I, we.

अस्मि, vb. 1 བདག, 2 ཡིན, am.

अस्मि कारितः, བྱེད་དུ་བཅུག་པ, I was made do.

अस्मिन्, pron. loc. འདི་ན, here.

अस्य, अस्याः, pron. gen. 1 འདི, 2 འདིའི, of this.

अस्वयंमय, བདག་གི་རང་བཞིན་མིན, non-self-possessor.

अस्वमय, བདག་དངོས་མིན, non-self-possessor.

अहन्, n. ཉིན, day.

अहिंसक, འཚེ་བ་མིན, not injurious, not mischievous.

अहिंसा, f. མི་འཚེ་བ, abstaining from killing or giving pain to others.

अहेतु, རྒྱུ་མེད, without the cause.

अहो, ind. ཨེ་མ, a word indicating surprise.

आ

आ, ptcl. བར་དུ, a word expressing the limit inclusive or exclusive.

आकर्णना, f. ཐོས་པ, hearing, listening.

आकर्णयत्, pt. pl. ཉན་པར་བྱེད་པ, listening.

आकर्णयन्ति, vb. ཉན་པར་བྱེད་པ, are listening.

आकर्ण्य, gd. ཐོས་ནས, having listened.

आकाङ्क्षा, f. འདོད་པ, desire.

आकाश, m. n. ནམ་མཁའ, the sky.

आकृष्य, gd. བཀང, having drawn or bent.

आक्रमेय्य, vb. opt. ཚུགས་པར་འགྱུར་ཞིང, may attack.

-आख्य, ཞེས་པ, called.

आगच्छत्, vb. བྱོན་པ, came.

आगत, 1 མཆིས, 2 བྱུང་བ, 3 འོངས come, arrived.

आगमन, n. འོངས་པ, coming.

आगमय, vb. imp. གཤེགས་ཤིག, wait (Tib. lit. go).

आगम्य, gd. འདུས་ནས, having come.

आचार, m. སྤྱོད, practice.

आचार्य, m. སློབ་དཔོན, a teacher or preceptor.

आजिह्म (व्याजिह्म), ཀུན་དུ་འཁྱོག་པ, crooked or turned completely.

आजीव, m. འཚོ་བ, livelihood.

आज्ञप्त, བསྟན, ordered.

आज्ञा, f. རྗེས་སུ་བསྟན་པ, an order.

आज्ञापित, རྗེས་སུ་བསྟན. ordered.

आञ्जस, དྲང, direct.

आडम्बर, m. སྒྲ་སྒྲོགས, a drum used in a battle.

आतुर, གཟིར, afflicted.

आत्थ, vb. 2nd pers. sing. གསུང་བ, you say.

आत्मन्, 1 བདག, 2 བདག་ཉིད, 3 རང, self.

आत्मकाय, m. ལུས, the body (Skt. lit. one's own body).

आत्मगत, adj. adv. བདག་ཉིད་ཀྱིས་རྟོགས་པར, aside.

आत्मनैरात्म्ययोर्मध्यम्, གཉིས་ཀྱི་དབུས, the middle of the states of āt-

man and anātman (Tib. lit, द्वयोर्मध्यम्, the middle of the two).

आदधान, pt. pl. མཛད་པ, creating.

आदर्श, m, མེ་ལོང, a mirror.

आदाय, gd. 1 བླངས་ནས, 2 ཡོངས་བཟུང་ནས, having taken.

आदि, 1 (i) སྔོན, (ii) ཐོག་མ, first ; 2 (i) ལ་སོགས་པ, (i) སོགས་པ, beginning with.

आदित्य, m. ཉི་མ, the sun.

आनन्द, m, 1 ཀུན་དགའ་ལྡན, happy, a proper name ; 2 དགའ་བ, happiness, joy.

आनय, vb. imp. 1 གསོལ་གྱིས (lit. पृच्छ, ask), 2 གསོལ་མཛོད, bring.

आन्तर, 1 ནང, 2 ནང་པ, internal (Buddhist).

आपूर्यमाण, pt. pl. འགེངས་པར་བྱེད་པ, being filled up.

आप्नोति, vb. ཐོབ་ཅིང, obtains.

आबभाषे, vb གསུངས་པ, said.

आभा, f. འོད, light, splendour.

आमन्त्रयामास, vb, pf, སྨྲས་པ, addressed.

आममर्श, vb. pf. རེག་གྱུར་ཅིང, touched.

आमुख, n. སྐབས་དབྱེ་བ a prologue or prelude of a drama.

आयतन, n. 1 སྐྱེ་མཆེད, the six organs of sense and the objects thereof ; 2 གནས, a place, house.

आयति, f. ཕྱི་མ, the future time.

आयाति, vb. འགྱུར, comes, gets.

आयास, m. 1 ངལ་བ, 2 གདུང་བྱེད, pain, fatigue.

आयुस्, n. སྐུ་ཚེ, life, duration of life.

आरण्यक, ནགས་ནས་བྱུང, produced in a forest.

आराधयन्तो, f. pr. pl. 1 མཉེས་པར་བྱེད་ཅིང, 2 བསྙེན, worshipping, paying respect.

आरुह्य, gd. འཛེགས་ཏེ. having mounted.

आरूढ, ཆིབས, mounted.

आरोग्य, n. ནད་མ་མཆིས་པ freedom from disease.

आरोचयति स्म, སྨྲོས. said.

आरोप्य, gd. བཞག་ནས. having placed.

आर्त, 1 ཉམ་ཐག. 2 གཟིར, distressed, afflicted.

आर्ति, f. གདུང་བ, pain.

आर्द्र, རློན་པ, wet.

आर्य, 1 ཇོ་བོ, འཕགས་པ, lord, master, noble.

आर्या, f. འཕགས་མ. See आर्य.

आलक्ष्य, མཚན་མ, visible, apparent.

आलम्बन, n. དམིགས་པ, resting upon, or that upon which one rests.

आलवाल, n. ཀྱོ་ར, a basin or trench for water round the root of a tree.

आलोक, m. སྣང་བ, light.

आवर्जित, ཀུན་དུ་ཆོས་པར་གྱུར, inclined, bent down.

-आवह, འདྲེན, one that brings about.

आविष्ट, ནོན་པ, overcome, entered.

आवृत, ཀྲུས, surrounded.

आव्रज, imp. ལོག, come back.

आशङ्का, f. དོགས་པ, fear.

आशा, f. སྲེད་པའི་བསམས་པ, hope, expectation.

आशीविष, m. སྦྲུལ, a snake.

आशु, 1 སྐྱེན་པར, 2 མྱུར་དུ. quick,

आश्चर्य, n. ངོ་མཚར, wonder.

आश्रमपद, n. 1 བསྟི་གནས, 2 གདུང་གནས, 3 གནས. a hermitage.

आश्रय, m. གནས་པ, a resting place.

आश्रित्य, gd. བརྟེན་ནས, having recourse to.

आसंसार, འཁོར་བ, till the world.

आसन, n. སྟན, a seat.

आसन्न, ཉེ་བ, near.

आसन्नस्थित, ཉེ་བར་གནས་པ, standing near.

आसाद्य, gd. ཕྱིན་ཏེ, having reached.

आस्पद, n. གནས, a place.

आस्फालित, རབ་ཏུ་བསྣུན་པ, flapped.

आह, आहुः, vbs, 1 ན་རེ, 2 སྨྲས (པ). 3 གསུངས་པ, says, say, said.

आहूय, gd. བོས་ཏེ, having called.

आह्वय, m. བོད, a name, appellation.

आहो, ind. འམ, an interjection expressing doubt, or.

इ

इक्षु, m. བུ་རམ་ཤིང, sugar-cane.

इच्छत्, pr. pl. འདོད, desiring.

इच्छति, vb. 1 འདོད, 2 འདོད་པ, desires.

इच्छा, 1 འདོད, 2 འདོད་པ. desire.

इच्छामि, འཚལ, I desire.

इच्छेत्, འདོད, one may desire.

इतस्, ind. འདིར, here.

इति, 1 ཅེས, 2 ཅེས་བྱ་བ, 3 ཅེས་སོ, 4 སྙམ་དུ, 5 སྙམ་དུ་སེམས, 6 *དེ, 7 དེ་སྐད, 8 དེ་ལྟར, 9 དེ་ནས, 10 དེའི་ཕྱིར, 11 ཞེས, 12 ཞེས་པ, 13 ཞེས་བྱ, 14 ཞེས་བྱའོ, 15

ཞེ་བྱ་བ, 16 ཞེས་བྱ་བ་ནས, 17 ཞེས་བྱ་བ་ཡིན, 18 ཡིན་པས་ན, a ptcl. generally used to report the very words spoken or supposed to be spoken by some one ; besides it has various senses, such as cause, purpose or motive ; thus, so, of this nature, illustration.

इदम्, pron. 1 *དེ (lit. तद्, that), 2 འདི. 3 *འདི་སྐད (lit. एवम्), thus, this.

इदानीम्, ind. 1 ད; 2 ད་ནི, 3 ད་ལན, now, this time.

इन्द्र, m. དབང་པོ, lord, the king of gods.

इन्द्रिय, n. དབང་པོ, an organ of sense.

इमौ, pron. འདི་དག, these two.

इयम्, pron. f. འདི, this.

इव, ind. 1 འདྲ. 2 མཚུངས, 3 ལྟར, 4 ལྟ་བུར, 5 བཞིན. 6 བཞིན་དུ, like.

इष्ट, 1 འདོད་དགུ. 2 འདོད་པ. desired.

इष्वस्त्र, n. འཕོང་རྒྱལ, that by which an arrow is thrown, a bow.

इष्वस्त्रशिक्षित, འཕོང་བསླབས་པ, trained in archery.

इह, ind. 1 འདི, 2 འདིར, 3 འདི་ན, 4 འདི་ལ, here, in this world.

ई

ईदृश, 1 འདི་ལྟ, 2 འདི་འདྲ, of this kind.

ईप्सित, འདོད་པ, desired.

ईषत्, ind. ཅུང་ཟད, slightly.

ईर्ष्या, f. ཕྲག་དོག, envy, jealousy.

उ

उक्त, 1 བརྗོད. 2 བསྟན(པ), 3

བསྟན་པ་ཡིན, 4 སྨྲས་(པ) 5 ཟེར, said,

उक्तवत्, གསུང, one who said.

उक्त्वा, gd. 1 བརྗོད or བརྗོད་ནས, 2 གསུངས་ནས, having said.

उग्र, དྲག་པོ, acute, serve.

उचित, རུང, fit.

उच्यते, vb. 1 ཅེས་བྱ. 2 བརྗོད་(པ), 3 བསྟན, 4 བྱ་བར་བརྗོད. 5 ཅེས་བྱ, 6 ཞེས་བྱའོ, it is said.

उच्यमान, pr. pl. pass., བརྗོད་པ, that which is being said.

उज्ज्वल, རབ་འབར, bright.

उज्झित, དོར་བར་གྱུར, left, abandoned.

उडुराज, m. སྐར་མའི་རྒྱལ་པོ, the moon.

उत, ind. 1 འམ, 2 འོན་ཏེ་ན, and, also, or.

उत्कण्ठित, འདོད་པ, anxious.

उत्कम्प, m. རབ་འདར, tremor.

उत्तम, མཆོག, best.

उत्तर, བྱང, the north.

उत्थाय, gd. ལངས་ཏེ, having got up.

उत्थास्यति, यावद्, ལངས་ཀྱི་བར་དུ, till he will get up.

उत्पद्यते (०न्ते), vb. 1 སྐྱེད, 2 སྐྱེ་བ, come(s) into being.

उत्पतनज्ञ, ཕུར་ཤེས, one who knows how to fly.

उत्पन्न, སྐྱེ་བ, came into being.

उत्पल, n. ཨུཏྤ་ལ, a blue lotus.

उत्पादयति, vb. སྐྱེད་པར་བྱེད, makes, produces.

उत्पादयेत्, optative, 1 བསྐྱེད, 2 འབྱུང་བ, may or should produce.

उत्फुल्ल, རབ་རྒྱས, opened, fully blown.

उत्सर्ग, m, གཏོང, offering.

उत्सव, m. དགའ་སྟོན, a festival.

उत्ससर्ज, vb. pf. དོར་ལ, gave up, cast off.

उत्सिक्त, 1 རབ་རྒྱས, 2 རབ་ཏུ་རྒྱས་པ, raised, increased.

उत्सुक, སྲིད་ལྡན, anxiously desirous, eagerly expecting.

उद्, prep. རབ་ཏུ, up.

उदान, m. ཆེད་དུ་བརྗོད་པ, an inspired speech.

*उदानयति स्म, vb. ཆེད་དུ་བརྗོད་ནས, uttered an inspired speech.

उदार, རྒྱ་ཆེ, beautiful.

उद्दाम, དྲག, unrestrained.

उद्भूत, བྱུང, came into being.

उद्यान, n. 1 སྐྱེད་ཚལ, 2 ལྡུམ, a park, garden.

उद्विग्नमानस, ཡིད་བྱུང, disgusted.

उद्वहन, n. འཛིན་པ, holding, supporting.

उन्मील्य, gd. ཕྱེ, having opened.

उन्मुख, མངོན་ཕྱོགས, looking up.

उप-, prefix. 1 ཉེ་བར, 2 ཉེར, 3 དྲང་དུ, near, etc.

उपकल्पय, imp. སྒྲིགས, arrange.

उपकार, ཕན་(པ), help.

उपकारिन्, ཕན་པ, helping.

उपचय, m. རྒྱས་པ, accumulation.

उपदिश्यते, vb. ཉེ་བར་བསྟན, being instructed.

उपदेश, m. 1 བཀའ་གྲོས, 2 ཉེ་བར་སྟོན, 3 ཉེ་བར་བསྟན་པ, 4 ཉེར་བསྟན, 5 མན་ངག, advice.

उपनिमन्त्रयति स्म, vb. བདར་དོ, invited.

उपनेतृ, ལེགས་སློབ, a preceptor who performs the *Upanayana* ceremony, *Ācārya*.

उपपद्यते, vb. 1 ཐད, 2 འཐད་པར་འགྱུར, becomes reasonable.

-उपम, 1 དཔེར, 2 མཚུངས་པ, like.

उपमार्थेन समाः, དཔེ་དོན་མཚུངས་པ, in comparison equal.

उपयोगिन्, ཕན་པ, favourable.

उपलक्ष्य, gd. ཉེར་མཚོན་ཏེ, having observed.

उपलब्धि, f. དམིགས་པ, perception, understanding.

उपवास, m. བསྙེན་གནས, fasting.

उपविष्ट, འདུག་(པ), seated.

उपवीणयति, vb. རྒྱུད་མངས་དང་ལྡན་པའི་ གླུ་ལེན་པར་བྱེད, is playing on a *Vīṇā* (Tib. lit. is singing with a *Vīṇā*.)

उपशम, m. ཉེར་ཞི, cessation.

उपशोभित, ཉེ་བར་མཛེས་ཤིང, decorated.

उपसेविन्, ཉེ་བར་བསྙེན་པ, serving.

उपसंक्रम्य, gd. ཕྱིན་པ, having approached.

उपसङ्क्रामत्, vb. 1 སོང, 2 *སོང་ནས approached, went.

उपसंग्रह, m. འཛིན་པ, a collection.

उपस्थान, n. གནས, attendance.

उपादान, n. ཉེ་བར་ལེན་པ, holding, attachment.

उपानयेयम्, optative, ཉེ་བར་ལེན་པ I should bring near.

उपाय, m. ཐབས, means.

उपार्ध, m. n. ཕྱེད, half, nearly half.

उपेक्ष्य, བཏང་སྙོམས་བྱ, to be overlooked.

उपेत्य, gd. ཉེ་བར་བཟུང་ནས, having taken.

उपेय, ཐབས་ལས་བྱུང, to be affected by means.

उभ, གཉིས, both.

उभय, 1 གཉིས, 2 གཉིས་ཀ, both.

उवाच, vb. pf. སྨྲས, said.

उष्ण, དྲོན་མ, hot, warm.

ऊचे, vb. pf. གསུངས, said.

ऊर्ध्व, སྟེང, above, in the upper region.

ऋ

ऋषि, m. དྲང་སྲོང, a sage, seer.

ऋद्धि, f. རྫུ་འཕྲུལ, miracle.

ऋते, ind. 1 མ་གཏོགས, 2 འདོར, without.

ए

एक, 1 གཅིག, 2 གཅིག་ཉིད, 3 གཅིག་པོ, one.

एकघन, ཐྲག, one solid mass.

एकाकिन्, གཅིག་པུ, alone.

एकान्त, གཅིག་ཏུ, exclusively, invariably.

एकैक, 1 རེ་རེ་དག, 2 རེ་རེ་ལ, singly, a single one.

एतद्, 1 དེ, 2 འདི, 3 འདི་སྐད, this.

एतर्हि, ind. ད་ལྟར, now.

एतावत्, 1 དེ་ཉིད, 2 འདི་སྙེད, so much.

*एधते, vb. ཐོབ་པར་འགྱུར, (आप्नोति or आप्स्यति), will obtain (Skt. lit. increases).

एव, ind. 1 ཁོ་ན, 2 ངེས་པར, 3

ཉིད, 4 ཉིད་དུ, 5 * འདྲ, an emphasizing or ascertaining, ptcl., exactly.

एवम्, ind. 1 དེ་སྐད 2 དེ་ལྟ, 3 དེ་ལྟར, 4 དེ་ལྟར་གྱུར་ན, 5 དེ་བཞིན, 6 དེ་བཞིན་དུ, 7 འདི་སྐད, 8 འདི་སྐད་ཅེས, 9 འདི་སྐད་དུ, thus.

एवमादि, དེ་ལ་སོགས, such and the like.

एषः, एषा, pron. འདི, this.

एष्यति, vb. འོང་བ. will come.

एहि, vb. imp. ཤོག, come.

ऐ

ऐश्वर्य, n. དབང་ཕྱུག, supremacy, sovereignty.

ऐश्वर्याधिपत्य, n. དབང་ཕྱུག་གི་དབང, lordship with supremacy.

ओ

ओघ, m. ཆུ་བོ, flood.

औ

औषध, n. སྨན, medicine.

क

कः, 1 གང, 2 ཅི, 3 སུ, 4 སུ་ཞིག, who, what.

कतक, m. ཀ་ཏ་ཀ a kind of tree, *Strychnos Potatorum*. Its seeds rubbed upon the inside of water jars precipitates the earthly particles in the water.

कतम, pron. 1 གང, 2 གང་ཞི་ན, which.

कथम्, ind. 1 གང་གི་ཕྱིར, 2 གང་ལས, 3 ཅིས, 4 ཇི་ལྟར, how, why.

कथञ्चन, ind. 1 ཅིས་ཀྱང, 2 ཅི་ཞིག་ལྟར, on any account, somehow.

कथन, 1 བསྟན་པ, 2 སྨྲས་པ, a statement.

कथय, imp. སྨྲོས, say.

कथयिष्यति, vb. འཆད་འགྱུར, will say.

कथयेत्, optative, སྨྲ་བ. may say.

कथा, 1 བསླད. a talk, speech ; 2 རྣམ་ཐར, a story.

कथ्यते, vb. pass. བསྟན, is being said.

कदली, f. ཆུ་ཤིང, a plantain tree.

कदा, ind. གང་གི་ཚེ་ན, when.

कदाचित्, ind. 1 ནམ་ཡང, 2 ནམ་ཞིག, ever.

कनिष्ठ, ཆུང་བ, youngest.

कन्थक, m. བསྔགས་ལྡན, lit. a praised one, the name of the horse of Siddhārtha.

कन्यका, f. གཞོན་ནུ་མ, a girl.

कन्द, m. n. སྤོང་བུ, a balbous root.

कन्दर, m. n. ཕུང་པ, a cave.

कन्धरा, f. མགྲིན་པ, the neck.

कपिल, m. སེར་སྐྱ, a sage of the name.

कमण्डलु, m. n. རིལ་བ, a water-pot generally used by ascetics.

कमल, n. པདྨ, a lotus.

कमललोचन, པདྨའི་མིག་ཅན, one with lotus-like eyes.

कर[1], m, ལག, the hand.

-कर[2], སྐྱེད་པ, that which produces.

करण, n. 1 བྱས་པ. 2 མཛད་པ, doing.

करणीय, བྱ་བ, that which is to be done.

करिष्यति, vb, ft. བྱེད་པར་འགྱུར, will do.

करिष्यामि, vb, བྱེད, I shall do.

करिष्यामः, vb. ft. **1** བགྱིའོ, **2** བྱ, we shall do.

करुण, སྙིང་རྗེ, kind.

करुणा, f. སྙིང་རྗེ, kindness.

करोति, vb. བྱེད་(པ), does, or is doing.

करोतु, vb. imp. མཛོད, let it do.

करोमि, vb. བགྱིའོ, I do.

करोषि, vb. མཛོད, you do.

कर्ण, m, རྣ་(བ), the ear.

कर्तव्य, བྱ་བ, to be done.

कर्तुम्, inf. བྱ་བའི་ཕྱིར, to do.

कर्पूर, m. n. ག་བུར, camphor.

कर्मन्, n. ལས, work, deed, action.

कर्मान्त, m. ལས་ཀྱི་མཐའ, the completion of a work, occupation.

कर्षति, vb. *རབ་ཏུ་གདུངས, drags away, (Tib. lit. torments).

कलत्र, n. བུ་སྨད, a wife.

कलन्दक, m. ཀ་ལན་ད་ཀ, a squirrel.

कला, f. ཆ, a part.

कलित, བྱས, produced.

कल्प, m. **1** བསྐལ་པ, a fabulous period of time ; **2** དཔག་བསམ, thought, wish.

कल्पद्रुम, m. དཔག་བསམ་ཤིང, the divine tree that fulfils all desire.

कल्पना, f. རྟོག་པ, creating in mind, imagination.

कल्याण, n. དགེ་ལེགས, good.

कवल, m. n. ཁམ, a mouthful.

कवि, m. n. སྙན་ངག་མཁན, a poet.

कश्चित्, pron **1** འགའ་ཞིག, **2** ཅི་ཞིག, **3** གཅིག་ཅིག, **4** སུ་ཀྱང, a certain person.

कषण, n. བདར, rubbing.

कस्मात्, pron. 1 ཅིའི་ཕྱིར, 2 ཅི་སླད 3 ཅིའི་ཕྱིར, 4 ཅིའི་སླད་དུ, why.

कस्य, pron. སུ་ཡི, whose.

का, pron. 1 སུ་ཞིག, 2 མ (lit. no, not), who, what.

काम्, pron. f. སུ, whom.

काक, m. བྱ་རོག, a crow.

काकली, f. སྙན་ཅིང་ཞུ་བ, a low and sweet tone.

काङ्क्षित, འདོད་གྱུར་པ, desired.

काचित्, pron. f. འགའ, a certain (woman).

काञ्चन, n. གསེར, gold.

काञ्चुकीय, m. ཉུང་ཉུམ, a chamberlain.

कान्त, མཛེས, beautiful.

कान्ति, f. མཛེས་པ, beauty.

कापुरुष, m. ཕོ་ཕལ, a mean contemptible fellow.

काम, m. 1 འདོད་(པ), 2 འདོད་འཇོ་བ, (-दुघ, yielding) 3 འཚལ, desire.

कामद, འདོད་པ་སྦྱིན, one who gives the desired things.

कामदुघ, འདོད་འཇོ, yielding all desires.

कामसुखल्लिका, f. བསོད་སྙོམས, over-enjoyment.

काय, m. ལུས, the body.

कारण, n. རྒྱུ, a cause.

कारय, vb. imp. མཛོད་ཅིག, let one get it done, do.

-कारिन्, བྱེད་པ་ཅན, doing.

कारुणिक, སྙིང་རྗེ་ལྡན་པ, kind.

कार्य, 1 དོན, 2 བྱ, 3 བསྐྱེད, object, work, to be done.

काल, m. དུས, time.

काव्य, n. སྙན་ངག, poetry.

काश्यप, m. འོད་སྲུང, a proper name.

काषाय, n ངུར་སྨྲིག, a red or reddish yellow cloth or garment used by monks.

काषायवस्त्र, n. ཁ་བསྒྱུར་ངུར་སྨྲིག་གོས་ཅན, with a cloth dyed of reddish colour.

कार्षीः, vb. imp, བྱེད, don't do.

किम्, pron. 1 གང, 2 ཅི, 3 ཅི་ཞིག, 4 ཅི་ཞིག་བྱ, (lit. किं कार्यं), 5 ཅིའི་དོན་དུ, (lit. किमर्थम्), what, for what ?

किं नाम, ཅི་སྟེ. why.

किं पुनर्, སྨོས་ཅི་དགོས, how much more (lit. say what is necessary).

किंशुकवृक्ष, m. ཀྱུ་སྐེགས་ཤིང, a well known tree, otherwise called *Palāśa* (Butca Frondosa). Its flower is red and very beautifue, but it has no odour.

किञ्च, འོན་ཀྱང, moreover.

किञ्चन, anything, 1 ཅི, 2 ཅི་ཡང,

किञ्चित्, ind. 1 འགའ་ཞིག, 2 ཅི་ཞིག, 3 ཅུང་ཟད, some, a little, slight.

किन्तु, ind. འོང་ཀྱང, but.

किमपि, འགའ་ཞིག, certain.

किमर्थम्, ཅིའི་ཕྱིར, for what.

किरत्, pr. ptcl. འཐོར་ཞིང. scattering.

किल, ind. 1 གྲགས, 2 གདམས, assuredly, possibly.

*कीर्ण, གཏོར་ནས. scattered.

कीर्ति, f. 1 གྲགས་པ, 2 སྙན་པ, fame, glory.

कु, ind. ངན, bad.

कुक्कुर, m. ཁྱི, a dog.

कुञ्जर, m. གླང་ཆེན, an elephant.

कुटुम्ब(लक्षण), གཉེན་མཚན, a kinsman.

कुतस्, 1 ག་ལ. 2 གང་གི་ཕྱིར, 3 གང་ལ. 4 ཅིའི་ཕྱིར་ན, where, wherefore, whence.

कुत्र, གང་དུ. where.

कुमार, m. 1 གཞོན་ནུ, 2 གཞོན་པ, a prince.

कुमारिका, f. གཞོན་ནུ་མ, a princess.

कुरङ्ग, m. རི་དྭགས, a deer.

कुरु, vb. imp, 1 གྱིས, 2 མཛོད་ཅིག, do.

कुर्यात्, vb. opt, 1 བྱའོ (but once actually for भवेत्, should be), 2 བྱེད་པ, should do.

कुर्वति, कुर्वन्ति, vb. བྱེད་(པ), is or are doing.

कुल, n. 1 ཕོ་བྲང, 2 རིགས, a family, caste, a palace or family palace.

कुश, m. ཀུ་ཤ, a kind of sacred grass.

कुसुम, n. མེ་ཏོག, a flower.

कूप, m. ཁྲོན་པ, a well.

कृत, 1 *བལྟས, (lit. looked), 2 སྤྱད་པ, 3 བྱེད་པ. (lit. करण, n, doing). 4 བྱས་(པ). 5 བྱས་པར་གྱུར, 6 སྦྱར (lit. युक्त, joined), 7 མཛད. 8 མཛད་པ, done, made, performed, a deed.

कृतविद्य, རིག་པ་བསླབས, learned.

कृताञ्जलि, ཐལ་མོ་སྦྱར, one who has joined the hallowed palms (in reverence).

कृतार्थ, 1 དོན་ནི་བྱས་པ, 2 དོན་བྱས, one who has attained the end.

कृतास्त्र, འཐབ་ཆོས་སྦྱངས, trained in the science of arms or missiles.

कृतिन्, མཁས་པ, learned, expert,

कृते, ind. ཆེད་དུ. for.

कृत्त, བཅད, cut.

कृत्य, བྱ. to be done.

कृत्वा, gd. **1** བྱས, (lit. कृत, done). **2**. བྱས་ཏེ, **3** བྱས་ནས, **4** * བྱས་པས, having done.

कृत्स्न, མཐའ་དག. all.

कृष्ण, **1** ཁྱབ་འཇུག. a prope name (lit. Viṣnu, a pervading one); **2** ནག་པོ, black.

केचित्, འགའ་ཞིག, some.

केन, གང་གིས, by whom or what.

*केनार्थेन, ཅི་ལ, why.

केवल, **1** འབའ་ཞིག. **2** འབའ་ཞིག་ཏུ, only.

केश, m. དབུ་སྐྲ, the hair.

केसर, m. གེ་སར, the filament of a flower.

कोकिल, m. ཁུ་བྱུག, a cuckoo.

कोप, m. འཁྲུག, anger.

कौमुदी, f. ཟླ་བའི་འོད, moon-light.

कोमल, འཇམ་པ, soft.

कोश, m. བང་མཛོད, a treasury.

कोष, ཤུབས, a case.

कौन्तेय, m. ཀུན་ཏིའི་བུ, the son of Kuntī, Arjuna.

*कौशल्य, མཁས་པ, skilfulness.

कौशल्यमीमांसा, f. [མཁས་པ་ཉིད་] དཔྱོད་པ, investigation of cleverness.

क्रन्दन, n. ཆོ་ངེས, shedding of tears, lamenting, a cry.

क्रम, m. རིམ་(པ), a course. order.

क्रियते, vb. བྱེད་པ, is made.

क्रिया, f. **1** བྱ་བ, **2** བྱེད, action.

क्रियावत्, བྱ་བ་ལྡན, with action.

क्रूर, གདུག་(པ), wicked, cruel.

क्रोध, m. 1 ཁྲོ་བ, 2 འཁྲུག་པ, anger.

क्लमथ, m. ངལ་བ, fatigue.

क्लीब, མ་ནིང, an eunuch.

क्लेश, m. ཉོན་མོངས, misery, passions.

क्व, 1 གང་ན, 2 སུ, where.

क्वचन, གང་ན་ཡང, anywhere.

क्वचित्, 1 འགའ་ཞིག, 2 ལ་ལར, in some cases.

क्वणन्ति, vb. སྒྲོགས་ཤིང, are sounding.

क्षण, m. སྐད་ཅིག, an instant, moment.

क्षम, བཟོད, bearable, proper.

क्षमस्व, vb. imp. བཟོད་པར་གསོལ, forgive.

क्षय, 1 ཟད་(པ), 2 བཀླགས་པ, an abode, destruction, loss.

क्षिति, f. ས, the earth.

✓क्षिप्, གཏོར་བ, to throw.

क्षिप्र, མྱུར, quick.

क्षीण, ཟད་པ, exhausted.

क्षेत्र, n. ཞིང, a field.

क्षेम, n. 1 སྐྱིད་པ, 2 དགེ་བ, happiness.

ख

खर, རྣོ་བ, sharp.

खल, 1 སྐྱེ་ངན, 2 སྐྱེ་བོ་ངན, wicked.

खलु, ind. 1 ངེས, 2 ངེས་པར, a particle emphasizing an idea, certainly.

खेद, m. མི་དགྱེས་པ, distress.

ग

-ग, འགྲོ, one who goes.

गङ्गा, f. གང་ག, the river named Gaṅgā.

गच्छ, vb. imp སོང· go.

गच्छाव, འགྲོའོ, let us both go.

गज, m. 1 གླང་པོ, 2 གླང་པོ་ཆེ་ an elephant.

गण्ड, m. འགྲམ, the cheek.

गत, 1 གྱུར, 2 བགྲོད་པ, 3 འགྲོ་བ, 4 གཤེགས་(པ), 5 སོང་(བ). 6 སོང་བར་གྱུར, went, gone to, arrived at.

गति, f. 1 འགྲོ་(བ), 2 རྣམ་པ, 3 འགྲོ, way, course.

गत्वा, gd. 1 ཕྱིན་ནས, 2 སོང་ནས, having gone or arrived.

गद्य, n. ལྷུག, prose.

गन्ध, m. དྲི, smell.

गम्भीर, 1 ཟབ་མོ, 2 རིང, deep.

गम, འགྲོ, going.

गमक, འགྲོས་ཅན, a kind of musical note of which there are seven.

गमन, n. 1 འགྲོ, 2 སོང་བ, going.

गमिष्यन्ति, འགྲོ་འགྱུར་བ, will go.

गम्यताम्, vb, imp. སོང, let one go.

गम्यते, vb. pass. འགྲོ, one goes.

गरल, n. དུག, poison.

गर्भ m. 1 མངལ, 2 ནང. the womb, an embryo, inside.

गर्भित, སྙིང་པོ་ཅན, filled with.

गहन, ཁྲོད. dense.

गह्वर, ཕུག, a cave.

गाण्डीव, n. གཎྜི, bow, that of Arjuna.

गात्र, 1 ལུས, 2 ལུས་དང་ལྡན་པ, the body (with the body).

गान, n. གླུ, a song.

गामिनी, f. འགྲོ་བ, one who goes.

गायति, vb. 1 གླུ་ལེན་པ, 2 གླུ་ལེན་པར་བྱེད, one sings.

गीत, n. གླུ, a song.

गीता, f. གླུ་དབྱངས, sung.

गीत्वा, གླུ་དག་བླངས་ནས, having sung.

गीयते, vb. གླུ་ལེན་པ, is being sung.

गुण, m. ཡོན་ཏན, merit, good, advantage.

गुणग्राहिणी, f. ཡོན་ཏན་འཛིན. appreciating merits of others.

गुणधर. ཡོན་ཏན་ལྡན་པ. possessing qualities, meritorious.

गुणवत्, f. ཡོན་ཏན་ལྡན. possessing qualities.

गुरु, 1 ལྕི, heavy; 2 བླ་མ, a spiritual guide.

गुल्मक, n. གེལ་པ, a clump or cluster of trees.

०गुह्य, ०འཁྱུད་ནས, having embraced.

गृह, n. ཁྱིམ, house, home.

गृहाण, vb. imp, སྒོམས་མཛོད, take.

गृहिणी, f. ཁྱིམ་པ་མ, the mistress of a house.

गृहीत, བཟུང, taken.

गृहीत्वा, gd. བསྣམས་ནས, having taken.

गोत्व, n. བ་ལང་ཉིད, the state or nature of a cow.

गोप, སྐྱོང་བ. a protector.

गो[1], f. བ, cow, cattle.

गो[2], f. ངག. speech.

गौर, དཀར་བ, white.

गौरव, n. གུས་པ, respect.

गौरी, f. གཽ་རཱི, a goddess of the name.

ग्रथित, མདུད་པ, strung, composed.

ग्रह, m. བཟུང་བ, holding.

ग्रहण[1], n. སློབ་པ, taking (in the sense of learning).

ग्रहण², n. 1 འཛིན, 2 འཛིན་པ, taking, catching.

ग्रहीष्यति, vb. ལེན་པར་འགྱུར, he will take.

ग्राम्य, གྲོང་པའི་ཚ, low, vulgar.

ग्रास, m. ཟས, a mouthful.

ग्राहयितुम्, inf བཟུང་བར, in order to make one hold.

ग्राह्य, བླང, acceptable.

घ

घन, སྟུག, thick

-घ्न, བཅོམ, that which kills.

घ्राण, n. སྣ the nose

च

च, ind. 1 ཀུང, 2 དང, 3 འང, 4 ཡང, and, also,

चकाङ्क्ष, vb, pf, འདོད་པར་གྱུར, desired.

चकार, vb. pf, བྱས་པ, did.

चक्र, n, འཁོར་ལོ, a wheel.

चक्रवर्तिन्, m. འཁོར་ལོ་སྒྱུར་པ, an emperor, sovereign of the world.

चक्रवाक, m. ངུར་པ. the ruddy goose.

चक्रे, vb. pf. བྱས, did.

चक्षुस्, n. མིག, the eye,

चञ्चल, གཡོ་བ, unsteady.

चत्वारि, བཞི, four.

चतुर्, བཞི, four.

*चतुरङ्ग, མཐའ་བཞི་ལ་དབང་པོ, four-fold, Tib. lit. the lord of the four ends (of the earth).

चतुरिका, f, ངང་མོ, clever.

चतुर्मुख, m. གདོང་བཞི, one with four faces, i. e. Brahman, the creator,

चतुर्विध, རྣམ་པ་བཞི, of four kinds.

चतुष्पद, m. རྐང་བཞི་པ, a quadruped.

चन्द्रमस्, m. ཟླ་བ, the moon.

चन्द्रसिंह, m. ཟླ་བའི་སེང་གེ, a proper name.

चन्द्रसेन, m. ཟླ་བའི་དེད་དཔོན, a proper name.

चरण, m. n. 1 རྐང་པ, 2 ཞབས, a foot.

चरित, n. སྤྱོད་པ, a practice, life,

चर्मन्, n. ཀླགས, skin.

चाप, m. གཞུ, a bow.

चिकित्सा, f. གསོ་བ, a medical treatment, curing.

चिकीर्षा, f. བྱེད་འདོད་པ, a desire to do.

चिक्षेप, vb. pf. གཏོར, threw.

चिच्छेद, vb. pf. རབ་བཅད, cut.

चित्त, n. སེམས, the mind.

चित्र, n. 1 སྣ་ཚོགས, 2 སྣ་ཚོགས་དང་ལྡན, bright, variegated.

चित्तमति, m. སེམས་ཀྱི་བློ་གྲོས, Mind-understanding, a proper name.

चिन्तयसि, vb. སེམས་པར་བྱེད, you are thinking.

चिन्तयित्वा, gd. སྙམ་ནས, having thought.

चिन्ता, f. བསམ་པ, thought.

चिन्तित, n. བསམ་པ, thought.

चिन्त्यते, vb. pass. བསམ་པར་བྱ, is being thought.

चिरम्, adv. 1 ཡུན་རིང, 2 ཡུན་རིང་དུ, 3 རིང་པོར, 4 རིང་བར, long.

चिह्न, n. མཚན་མ, a mark.

चीवर, n. a dress for a monk.

चुक्रोश, vb. pf. ངུ་ཞིང, cried.

चेटी, f. འབངས་མོ་, a maidservant.

चेतव्य, བསག, to be accumulated.

चेतस्, n. སེམས, the mind.

चेत्, གལ་ཏེ, if.

च्युत, ཤི་འཕོས, gone, dead.

चैत्त, སེམས་ལས་བྱུང་བ, that which springs from the mind.

छ

छत्र, n. གདུགས, an umbrella.

छन्द (or छन्दक), m. འདུན་པ, (lit. longing one), Siddhārtha's Charioteer.

छन्दस्, n. སྡེབ་སྦྱོར, a metre.

छाया, f. 1 གྲིབ་མ, 2 སྒྲིབ་པ, 3 ཐྲལ་མི, shade.

छिद्यमान, pr-pl. གཅོད་ཅིང, being cut.

छिनत्ति, vb. ཡོངས་སུ་གཅོད, cuts (Tib. lit. परिच्छिनत्ति).

छेद, m. གཅོད་པ, cutting.

ज

-ज, 1 སྐྱེས, 2 བྱུང་བ, born.

जगच्चक्षुस्, m. འགྲོ་མིག, the eye of the world, i.e. the sun.

जगत्, n. 1. སྐྱེ, 2 འགྲོ, the world.

जगाद, vb, pf. བཀའ་སྩལ, said.

जगाम, vb. pf. གཤེགས་པར་གྱུར, went.

जगृहुः, vb. pf. བཟུང, took.

जग्राह, vb. pf. བླངས, took.

जन, m, སྐྱེ་བོ, a man.

जननी, f. མ, the mother.

जनयति, vb. སྐྱེད, produces.

जनयते, vb. སྐྱེད, produces.

जनिका, f. སྐྱེད་པ, that which produces.

जनित, m. བསྐྱེད, produced.

जनितृ, m. སྐྱེད་པར་བྱེད, the father.

जन्मन्, n. སྐྱེ་བ, birth.

जय, vb. imp. རྒྱལ་བར་སྒྱུར་ཅིག, be victorious.

जयन्ति, vb. རྒྱལ, they get victorious.

जयिनी. f. རྒྱལ, victorious.

जर (जरा), f. ག་(བ), old age.

जरत्, pr. pl. རྙིང་པ, old.

जर्जरीकृत, ཧྲལ་པོར་བྱས་པ, broken into pieces.

जर्जरीक्रियमाण, དུམ་བུར་འགྱུར་བ, being made into pieces.

जल, n. ཆུ, water.

जलनिधि, m. ཆུ་གཏེར, the ocean.

जव, m. མགྱོགས, speed, swiftness.

जहीहि, vb. imp. སྤོང་བར་གྱིས, give up.

जागर, m. སད་པར་གནས, the awaking state.

जागरण, n. སད, awaking.

जागर्ति स्म, vb. མེལ་ཚེ་བྱེད, kept watchful.

जात 1 གྱུར་པ, 2 བལྟམས་པར་གྱུར, born.

जातक, n. སྐྱེས་རབས, the story of the former birth of Buddha.

जाति, f. 1 སྐྱེ་བ, 2 འགྲོ་བ, 3 རིགས, family, caste, birth.

जातु, ind. 1 ནམ་དུ, 2 ནམ་ཡང, ever.

जानत्, pr. pl. ཤེས, knowing.

जानामि, vb. ཤེས་བགྱིས, I know.

जानीते, vb. ཤེས, he knows.

जानीया (:), vb. མཁྱེན་པར་མཛད་གསོལ, one may know.

जानीहि, imp. ཤེས་ཀྱིས, know.

जानि, vb. ཤེས, I know.

जायते, vb. 1 སྐྱེ, 2 སྐྱེ་འགྱུར, 3 གྱུར 4 འགྱུར, 5 འགྱུར་བ, 6 འབྱུང, is born, comes into being.

जाल, n. དྲ་བ, a net.

जालिन्, དྲ་བ, with a net, i. e. web or membrance.

जिन, m. རྒྱལ་བ, the conqueror, Buddha.

जिह्वा, f. ལྕེ, the tongue.

जीमूतवाहन, m. སྤྲིན་གྱི་བཞོན་པ, a proper name (one whose conveyance is the cloud).

जीर्ण, 1 འཁོགས་པ, 2 རྒས, old, worn out.

जीव, m. འཚོ་བ, life.

जीवत्, pr. pl. གསོན་བཞིན, living.

जीवामः, vb. འཚོ, we live.

जीवित, n. 1 གྲོགས, 2 སྲོག, 3 གསོན་པ, life.

जृम्भा, f. གླལ, yawning.

जेत, རྒྱལ་བྱེད, a proper name, conqueror.

-ज्ञ, ཤེས or ཤེས་པ, one who knows.

ज्ञात्वा, gd. ཤེས་ནས, having known.

ज्ञान, n. 1 རྟོགས, 2 ཤེས་པ, 3 ཡེ་ཤེས, knowledge.

ज्ञानिन्, ཡེ་ཤེས་ཅན, wise.

ज्येष्ठ, ཆེ་བ, elder.

ज्योतिस्, སྣང་བ, light.

ट

टीका, རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ་པ, a commentary.

त

ततस्, ind. 1 དེ་ནས, 2 དེ་ཕྱིར, 3 དེ་བས་ན, 4 དེ་ཡིས, 5 དེ་ལས, 6 དེས་ན, thence, there, then, therefore.

तत्त्व, n. དེ་ཉིད, truth, true condition.

तत्त्वतस्, ind. དེ་ཉིད་དུ in fact, in truth or essential nature.

तत्याज, vb. pf. བཏང་བར་གྱུར, gave up.

तत्र, 1 དེ་ན, 2 དེ་ནས, 3 དེ་ལ, 4 དེ་ལས, 5 དེར, there.

तत्र तत्र, དེ་དང་དེར, in every place.

तात, m. 1 ཡབ, 2 ལྷ་ཅིག (lit. देव), the father.

तथा, ptcl. 1 དེ་ལྟ, 2 དེ་ལྟར, 3 དེ་བཞིན, 4 དེ་བཞིན་དུ, like that.

तथागत, m. དེ་བཞིན་ག་ཤེགས་པ, Buddha.

तथाहि, ind. འདི་ལྟར, for so, as for instance.

तट, m. ངོས, a side.

तद्, pron. 1 ཁོང, 2 དེ, 3 དེ་ལྟ་བུ, 4 དེ་ནས, 5 དེ་ཕྱིར, 6 དེ་ཚེ, 7 དེའི་ཕྱིར, 8 དེས, 9 དེས་ན, 10. འདི, 11 འོན་དན, then, therefore, that, there, *like that.

तदा, ind. དེ་ཚེ, at that time.

तद्यथा, 1 འདི་ལྟ་སྟེ, 2 འདི་ལྟ་དཔེར་ན, 3 དཔེར་ན, for example.

तनु, f. 1 ལུས, the body; 2 བསྲབས, thin, less.

तन्त्री, f. རྒྱུད་མངས, a string, a lute (Indian).

तपस्, n. དཀའ་ཐུབ, religious austerity.

तपोवन, n. 1 དཀའ་ཐུབ་ནགས, 2 དཀའ

ཐུབ་ཀྱི་ནགས་ཚལ, a penance grove.

तमस्, n. 1 མུན་པ, 2 སྨག་རུམ་མུན་པ, darkness.

तमाल, m. ཏ་མ་ལ, a tree of the name.

तरु, m. ཤིང, a tree.

तरुण, གཞོན, young.

तर्कयामि, རྟོག་(པ), I think.

तर्जयत्, pr. pl. ཟིལ་གྱིས་གནོན་པ, threatening.

तर्ष, m. སྐོམ. thirst, desire.

तर्हि, ind. དེ་ལྟ་བས་ན, then, in that case.

तल, m, n. མཐིལ, a surface, level.

तस्थौ, vb. pf. བཞུགས་པར་གྱུར, remained.

तस्मात्, pron. 1 དེ་ཕྱིར, 2 དེའི་ཕྱིར, therefore.

तस्य, pron. 1 དེ་ཡི, 2 དེ་ལ, his (her, its).

तादृश. དེ་ལྟ་བུ, like that.

तानव, n. སྦྱོང་བ, thinness (Tib, lit. शोधन, cleansing).

ताप, m. གདུང, or གདུང་བ. heat, affliction.

तापमय, གདུང་བ, consisting of affliction.

तापस, དཀའ་ཐུབ་པ, an ascetic.

तार, སྙན, loud.

तार्क्ष्य, m. མཁའ་ལྡིང, Garuḍa, the king of birds.

तावत्, ind. 1 དེ་སྲིད, 2 དེ་སྲིད་དུ, 3 རེ་ཞིག, just, so much, that much, so long.

तिमिर, n, རབ་རིབ, darkness.

तिष्ठत्, pr. pl. འདུག, standing.

तिष्ठति, vb. གནས་(པ), stands.

तिष्ठेत्, vb. opt. སྡོད་པ་སྲིད. one should stay.

तीर, n. འགྲམ, a shore, bank.

तीव्र, དྲག་པོ, acute, severe.

तु, ind, 1 ཀྱང, 2 ཀྱི, 3 ཡང,but.

तुरग, m. མགྱོགས་འགྲོ, a horse.

तुरङ्ग, m. མགྱོགས་འགྲོ, a horse.

तुल्य, མཉམ་པ, equal.

तृष्णीमासीन, མ་སྨྲས, keeping silent.

तृप्ति, f. ངོམས་པ, satisfaction, contentment.

तृषित, སྐོམ, thirsty.

तृष्णा, f. སྲེད་པ, thirst, strong desire.

ते (तव), pers. pron. 1 ཁྱེད་ཀྱི, 2 ཁྱེད་ལ, your.

तेजस्, 1 མེ, fire, heat ; 2 གཟི་བརྗིད་དང་ལྡན་པ, brilliant.

तेन, pron. 1 དེ་ཡིས, 2 དེས, 3 དེས་ན, therefore, by that.

तैक्ष्ण्य, n. རྣོ་བ, acuteness.

त्यक्त, བཏང་བ, given up.

त्यक्तुम, inf. 1 འདོར, 2 འདོར་བ་ཉིད་དུ, 3 འདོར་བར, in order to give up.

त्यक्त्वा, gd. 1 བཏང་སྟེ, 2 སྤངས་ནས, having given up.

त्यजेत्, opt. འདོར, one should give up.

त्यजेयम्, opt. འདོར, I should give up.

त्यज्यताम्, vb. imp. pass. ཐོང་ཞིག, lit. let it be given up.

त्याग, m. 1 དོར, 2 སྤོང་(བ), giving up.

त्यागानज्ञ, གཏོང་མི་ཤེས, not knowing how to let go.

त्रय, n. གསུམ, three-fold.

त्रातृ, m. སྐྱོབ་པ, saviour.

त्रि, གསུམ, three.

त्रिधा, ind. རྣམ་གསུམ, in three ways.

त्रिभुवन, n. འཇིག་རྟེན་གསུམ, the three worlds.

त्रुटित, བཅད་ཅིང, broken, cut.

त्रैरूप्य, n. ཚུལ་གསུམ་པ་ཉིད, being of three kinds.

त्वच्, f. 1 པགས, 2 ཤུན, skin, bark.

त्वद्,, (युष्मद्), 2nd pers. pron. 1 ཁྱེད. 2 ཁྱོད, you.

त्वद्विध, ཁྱོད་འདྲ, like you.

त्वरितत्वरितम्, adv. མྱུར་བ་མྱུར་བར, quickly.

दक्ष, མཁས, expert.

दक्षिण, 1 གཡས. right side, 2 ལྷོ, south.

दण्ड, m. སྡོང་བུ, stalk.

दत्त, 1 བཏད, 2 སྦྱེར, 3 གཏད་པ, 4 བྱིན, given.

दत्त्वा, gd. གཏད་ནས, having given.

ददत्, pr. pl. སྦྱེར་བ, giving.

ददौ, vb. pf. 1 ཕོག, 2 བྱིན, gave.

ददर्श, vb. pf. 1 མཐོང་བར་འགྱུར, 2 གཟིགས་པར་གྱུར, saw.

दधान, pr. pl. འཛིན་བྱེད་པ, creating, making.

दधीत, vb. opt. འཛིན་པ, one should hold.

दध्यौ, vb. pf. སེམས་ཤིང, thought.

दन्त, m. སོ, a tooth.

दम, m. དུལ་བ, subduing the passions.

दमन, n. དུལ་བ, control.

दर, n. ཅུང་ཟད, a little, slight.

दर्भ, m. ཀུ་ཤ, a kind of grass.

दर्शन, n. 1 ལྟ་བ, 2 མཐོང་(བ), seeing.

दर्शयत्, pr. pl. 1 སྟོན་པ, 2 བསྟན་པ, showing.

दर्शयति, vb. 1 སྟོན, 2 བསྟན, one is showing.

दर्शित, 1 བསྟན. 2 བསྟན་པ, 3 རབ་ཏུ་བསྟན shown.

-दर्शित्वात्, མཐོང་ནས, owing to the state of one who sees.

दलित, ཟོས་པ, crushed.

दशन्, བཅུ, ten.

दहति, vb. བསྲེགས, burns.

दह्यमान, pr. pl. pass. བསྲེགས, being burnt.

दातृ, m. གཏོང་བ, donor.

दान, སྦྱིན, giving, gift.

दान्त, དུལ་བ, controlled.

दायाद, 1 སྟེར་བུ, 2 བདག་པོ, an heir.

दायिन्, m. སྟེར་བ, one who gives,

दारिका, f. བུ་མོ, a girl.

दास, m. འབངས, a servant.

दासी, f. འབངས་མོ, a maidservant.

दास्ये, vb. ft. སྦྱིན, I shall give.

दाह, m. 1 གདུང་བ, 2 སྲེག་པ, burning, affliction.

दिग्देश, m, ཕྱོགས, a distant region or country.

दिनकर, m. ཉི་མ, the sun.

दिव्, f. ལྷ. the heaven.

दिवस, m. n. ཉི་མ, the day.

दिविज, *ལྷ་ཡུལ, divine.

दिवौकस्, ལྷ་ན་གནས, a god.

दिव्य, 1 མཆོག, best ; 2 མཐོ་རིས, 3 ལྷ་ཡི, divine.

दिश्, f. ཕྱོགས, a direction, cardinal point.

दिशत्, pr. pl. སྤྲོ་བྱེད, showing (Tib. lit. spreading).

दीप, m. སྒྲོན་མ, a light (in the sense of दीप्त, bright).

दीप्यते, vb. གསལ་བར་བྱས, it shines.

दीयते, vb. **1** སྟེར་(བ), **2** བྱིན་པ, is given.

दीर्घ, **1** ཡངས་པ, **2** རིང, long.

दुःख, **1** སྡུག, **2** སྡུག་བསྔལ་(བ), misery, sorrow.

दुःखविपाक, སྡུག་བསྔལ་རྣམ་པར་སྨིན་པ, that the consequence of which is misery.

दुःखित, སྡུག་བསྔལ་ཞིང, sorry.

दुग्धवती, f. ཞོ་མོ་ཆེ, milch.

दुर्ग, n. ངན་འགྲོ, difficulty, adversity.

दुर्गति, f. ངན་འགྲོ, misfortune, trouble.

दुर्जन, m. སྐྱེ་བོ་ངན་པ, a bad man.

दुर्निग्रह, གཟུང་བར་དཀའ, difficult to control.

दुर्भग, སྐལ་ངན, unfortunate.

दुर्मति, བློ་ངན, foolish.

दुर्लभ, **1** རྙེད་དཀའ, **2** རྙེད་པར་དཀའ, difficult to get.

दुर्विनीत, རྣམ་པར་མ་ཐུལ, ill-behaved, badly educated.

दुष्कर, **1** དཀའ་བ, **2** དཀའ་ཐུབ, difficult to do.

दुष्कृत, n. ཉེས་པར་སྤྱོད་པ, misdeed.

दुष्ट, སྐྱོན, faulty, defective.

दुष्प्रयुक्त, ཉེས་པར་སྦྱར, wrongly used.

दूर, n. ཐག་རིང, distant.

दूरीकृत, རིང་དུ་བྱས་པ, removed to a distance.

दृढ, བརྟན་(པ), strong, firm.

दृश्, f. ལྟ་བ, the eye.

दृश्यन्ते, vb. མཐོང, are being seen.

दृष्ट, 1 བལྟས, 2 མཐོང, 3 མཐོང་ཞིང, seen.

दृष्टि, f. ལྟ་(བ), a view.

दृष्ट्वा, gd. 1 མཐོང་སྟེ, 2 མཐོང་ནས, 3 *མཐོང་བས, 4 གཟིགས་ནས, having seen.

देव, m. 1 ལྷ, 2 ལྷ་ཅིག, a god, lord.

देवी, f. ལྷ་མོ, a goddess.

देवता, f. ལྷ, a god or goddess.

देवसङ्घ, m. ལྷ་ཚོགས, a multitude of gods.

देश, m. ཡུལ, a country.

देशना, f. བསྟན, teaching.

देशयामास, vb. pf. བསྟན་པ, taught.

देह, m. ལུས, the body.

देहिन्, m. ལུས་ཅན, one with a body.

दोष, m. 1 སྐྱོན, 2 ཉེས་པ, fault, defect.

दैव, n. ལྷ, destiny.

दौवारिक, m. སྒོ་པ, दौवारिक, a door-keeper.

-द्युति, f. འོད་ཅན, (one) with lustre.

द्रक्ष्यसे, vb.ft, གཟིགས, you will see.

द्रव्य, (?) n. སྤྱུ་རྟེའི་ཚར་ཀྱེན, a requisite thing.

द्रष्टव्य, བལྟ, to be seen.

द्रष्टुम्, inf. མཐོང་བར, to see.

द्रष्टुकाम, བལྟ་ཞིང, desirous of seeing.

द्रष्टृ, m. ལྟ་པོ, one who sees.

द्रुत, མྱུར, quick.

द्रुम, m. ཤིང, a tree.

द्वय, གཉིས, two-fold.

द्वात्रिंशत्, སུམ་ཅུ་རྩ་གཉིས, thirty-two.

द्वार, n. 1 སྒོ, 2 ཆབ་སྒོ, a door.

द्वि, 1 གཉིས, 2 གཉིས་སུ་ག, 3 གཉིས་པོ, two.

द्विधा, ind. 1 རྣམ་གཉིས, 2 རྣམ་པར་གཉིས, in two ways.

*द्वेधा, ind. གཉིས་ཀ, in two ways, (Tib. lit. two, both).

द्वितीय, 1 གཉིས, 2 གཉིས་པ, second.

द्विप, m. གཉིས་འཐུང, an elephant.

द्विपद, m. རྐང་གཉིས, having two feet, i. e. biped.

द्विविध, རྣམ་པ་གཉིས, of two kinds.

द्वीप, m. n. གླིང, an island.

न

न, 1 མ, 2 མ་ཡིན, 3 མ་ཡིན་པ, 4 མ་ལགས, 5 མི, 6 མི་འགྱུར་(བ), 7 མིན་(པ), 8 མེད་(པ), 9 ཡོད་མ་ཡིན, 10 ཡོད་མིན, not.

नगर, n. 1 གྲོང, 2 གྲོང་ཁྱེར, a town.

न-जीव, m. སྲོག་མེད་པ, not a living being.

नटी, f. གར་མཁན་མ, a dancing girl.

नड, m. འདམ་བུ, a species of reed.

नति, f. འདུད་པ, salutation.

न तु, ind. མིན, but not.

नदी, f. ཆུ་བོ, a river.

ननु, ind. 1 མ་ཡིན་ནམ, 2 མིན་ནམ, is it not.

नन्दते, vb. 1 དགའ་འགྱུར་ཞིང, 2 དགའ་བར་འགྱུར, delights.

नन्दन, m. བུ, a son.

नन्दी, f. དགའ་བ, joy, rejoicing.

नपुंसक, m. མ་ནིང, eunuch.

न-पुद्गल, m. གང་ཟག་མེད་པ, not a person.

न-पुरुष, m. སྐྱེས་བུ་མེད་པ, not a man.

न-पोष, m. གསོ་བ་མེད་པ, not a thriving one (in the sense of a man).

नभस्, n. མཁའ, the sky.

न-मनुज, m. ཤེད་ལས་སྐྱེས་མེད་པ, not a man.

न-मानव, ཤེད་བུ་མེད་པ, not a man.

नमस्, ind. ཕྱག་འཚལ, salutation.

नमस्करोति, vb. ཕྱག་བྱེད་པ, salutes.

नम्र, དུད་པ, bent.

नम्रता, f. དུད་པ་(ཉིད), submissiveness, humility.

नय, m. ལུགས, policy, way .

नयन, n. 1 སྤྱན. 2 མིག, the eye.

नर, m. མི, a man.

नरक, m. དམྱལ་བ, the hell.

नरदेव, m. ལྷ་མི, the king.

नरपति, m. མི་བདག, the king.

नव, གསར་པ, new.

न विद्यते, vb. 1 ཡོད་པ་མ་ཡིན. 2 ཡོད་མིན, does not exist.

नश्यति, vb. ཉམས་པ, disappears, vanishes.

न-सत्त्व, m. སེམས་ཅན་མེད་པ, not a being.

नाग, m. ཀླུ. a serpent.

नागकुमार, f. ཀླུ་གཞོན་ནུ. the son of a Nāga.

नागकन्यका, f. ཀླུའི་བུ་མོ, a girl of a Nāga.

नागानन्द, n. ཀླུ་ཀུན་དུ་དགའ་བ, the serpent-joy, name of a drama.

नागी, ཀླུ་མོ, a she-serpent.

नाटक, ཟློས་གར, a drama.

नाटय, vb. imp. ཟློས་གར་དག་བྱོས་ཤོག, represent dramatically.

नाटयति, vb. གར་དག་བྱེད, represents dramatically.

नाटयितव्य, ཟློས་གར་བྱ་བ, to be represented dramatically.

नाट्य, n. ཟློས་གར, a dramatic representation.

नात्मन्, བདག་མེད་པ, not self.

नाथ, མགོན་པོ, lord, master, protector.

नाना, ind. སྣ་ཚོགས, various.

नान्द्यन्ते, དགའ་བར་བྱས་ཏེ, after the prologue (Tib. lit. having recited the Nāndī).

नामन्, མིང a name.

नाम, ind. 1 ཞེས་པ, 2 ཞེས་བྱ, 3 ཞེས་བྱ་བ, by name, indeed.

नायक, m. འདྲེན་པ, the hero of a drama.

नायिका, f. འདྲེན་མ, the heroine of a drama.

नारक (नरक), m. དམྱལ, the hell.

नारी, f. བུ་མོ, a female.

नाश, m. ཉམས, destruction.

नाशन, m. n. སེལ་མཛད་པ, removing, causing to perish.

नास (नासा), f. སྣ, the nose, trunk.

नास्ति, 1 མ་ཡིན, 2 མེད, 3 མེད་ཅིང, 4 མེད་པ, 5 ཡོད་མ་ཡིན, is not, does not exist.

नास्तिक, མེད་པ་པོ, an unbeliever.

निःश्वसिति स्म, vb. ཕྱུང་བ, sighed.

निःसंशय, ངེས, undoubtedly.

निःसामर्थ्य, ནུས་པ་མེད, incapable.

निःस्वभाव, རང་བཞིན་མེད, without nature.

नित्य, རྟག་(པ), eternal.

नित्यकाल, m. རྟག, eternal time, always.

निदर्शित, ངེས་པར་བསྟན, shown.

निधन, m. n. ཉམས་པ, destruction.

निध्यायत्, pr. pl. སེམས་ཤིང, thinking.

निन्दन्ति, vb. 1 སྨད་པར་བྱེད 2 སྨོད་བྱེད, 3 སྨོད་བྱེད་པ, they revile, blame.

निन्दा, f. སྨད, blame.

निन्दित, *སྨད་པར་བྱ་བ, blamed (Tib. lit. निन्दनीय, blamable).

निन्दितुम्, inf. *སྨད, to blame.

निन्द्य, སྨད་པར་འོས, to be blamed.

निपातित, སྲོག་དང་བྲལ, killed (Tib. lit. made deprived of life).

निपातिन्, འགྲོ་བ, falling.

निपुण, མཁས, skilful.

निबबन्धुः vb. pf. ངེས་པར་སྦྱར, wrote down.

निमित्त, 1 བརྡ, 2 མཚན་མ, any sign.

निमीलित, ཟུམ་པ, closed.

नियत, ངེས་པ, sure, certain.

नियम, m. *ངེས་པའི་གནས་པ, a religious observance (Tib. lit. नियमनिष्ठा, f. rigid observance of penance.

नियम्य, gd. བསྡམས་ནས, having restrained.

निर्-, prefix, ཉམས, without.

निराभरण, རྒྱན་དང་བྲལ་བ, without an ornament.

निरावरण, སྒྲིབ་པ་དང་བྲལ, free from covering.

निराश, ཡི་ཆད, devoid of hope.

निरुद्ध, འགགས, suppressed.

निरोध, m. 1 འགག་པ, 2 འགོག་པ, suppression, cessation, nirvāṇa.

निरूपय, vb. imp. རྟོགས་ཤིག, examine, ascertain.

निरूपयावः, vb, རྟོག་པར་བྱ, we two ascertain.

निरूप्य, gd. བརྟགས་ནས, having ascertained.

निरूप्यते, vb. དཔྱད, is being ascertained, examined.

निरौषध, སྨན་མེད, devoid of medicine.

निर्गत, ཐོན་པ. came out.

निर्गम, m. *འཕྱུར, coming out (Tib. lit. ascending).

निर्झर, m. n. ཆུ་རྒྱུན, a spring.

निर्दोष, སྐྱོན་མེད་པ, free from harm, defect.

निर्धमेत्, vb. opt. བསལ་བར་བྱེད, one should remove completely.

निर्बन्ध, m. ཆགས་པ, intentness.

निर्वर्तक, སྒྲུབ་བྱེད, that which completes.

निर्वर्तते, སྒྲུབ་པ, becomes accomplished.

निर्वर्तिका, f. གྲུབ་པ, that which completes.

निर्वाण, n. 1 མྱ་ངན་འདའ་བ, 2 མྱ་ངན་འདས་པ, 3 མྱ་ངན་ལས་འདས་པ, nirvāṇa.

निर्विराग, ཡིད་བྱུང་བ, disgusted.

निर्विद्, f. ཡིད་བྱུང་བ, disgust or weariness of vanities of the world.

निर्वृति, f. སེམས་བདེ་བ, bliss,

happiness (Tib. lit. happiness of the mind).

निर्हारिणी, f. ངེས་པར་ཡིད་འཕྲོག, one that carries out the mind, agreeable.

निवर्तक, ལྡོག་བྱེད, causing to cease.

निवर्तन, ཕྱིར་ལ་བཟློག་པ, turning back.

निवर्तस्व, vb. imp. ཕྱིར་ལོག, turn bac..

नीवारप्राय, ཇུད་མང་བ, with abundant *nīvāra*, a kind of rice growing without cultivation.

निवास, m. 1 འདུག་པ, 2 གནས, dwelling.

निवासयोग्य, འདུག་པར་འོས་པ, fit for dwelling.

निवृत्ति, f. ལྡོག་པ, turning back.

निवृत्य, gd. ཕྱིར་ བཟློགས, having turned back.

निवृत्त्यर्थ, *མེད་དོན, for the disappearance.

निवेदय, vb. imp. གསོལ་ཅིག, inform.

निवेदयामि, vb. *སྟོན, I inform, show.

निशित, རྣོན་པ, sharp.

निश्चय, m. ངེས་(པ), certainty.

निश्चल, གཡོ་བ་མེད་པ, steady.

निश्चित, ངེས་པ, certain.

निषण्ण, གནས་པ, seated.

निषसाद, vb, pf. འདུག་པ, sat down.

निष्कारण, བྱེད་པ་མེད་པ, without a cause.

निष्कास्य, gd. དྲངས་ནས, having drawn.

निष्क्रमिष्ये, vb. ft. འབྱུང་འགྱུར, I shall go out.

निष्क्रमेयम्, vb. opt. མངོན་པར་འབྱུང,

I should come out, i.e. renounce the world.

निष्क्रम्य, gd. བྱུང་ནས, having come out.

निष्कान्त, 1 སོང་བར་གྱུར, 2 ངེས་པར་འབྱུང་བ, came out.

निष्प्रयोजन, དགོས་པ་མེད་པ, without any object.

निष्फल, འབྲས་མེད, fruitless, futile.

निस्तीर्ण, ངེས་པར་འཁོར, passed through, fulfilled.

निहन्मि, vb. གསོད, I kill.

नीच, 1 སྨྱུན, 2 སྨྱུན་པོ, a low man, vile, foolish.

नील, སྔོན་པོ, blue.

नु, ཛེ་ག, a ptcl. having an interrogative force.

नृ, m. མི, a man,

नृपति, m. རྒྱལ་པོ, the king.

नेतृ, m. 1 འདྲེན་པ, 2 ཐོག་དྲངས་པ, 3 ཞལ་ཏ་བྱེད་པ, a leader.

नेत्रवत्, མིག་ལྡན་པ, one with the eyes.

नैरात्म्य, n. བདག་མེད, the state of non-self.

नैर्गुण्य, n. ཡོན་ཏན་མེད་(པ), the absence of good qualifications.

नैव, ind. མིན, certainly not.

नैष्क्रम्य, n. མངོན་པར་འབྱུང་བ, renunciation.

नौ, f. གྲུ, a ship, boat.

न्याय, m. རིགས་པ, the science of logic, justice.

प

पक्ष, m. 1 ཕྱོགས, the subject of a syllogism; 2 ག་ཤོག་པ, a wing.

पक्षिन्, m. འདབ་ཆགས, a bird.

पङ्क, m. n. 1 * འགྲམ, (lit. bank,

shore), 2 འདམ, 3 འདམ་རྫབ, 4 རྫབ, mud, swamp.

पङ्कसन्न, *འདམ་རྫབ. sunk down in mud.

पञ्चन्, 1 ལྔ. 2 ལྔ་པོ, five.

पञ्चदश, བཅོ་ལྔ་པ. fifteenth.

पञ्चम, ལྔ་པ, fifth.

पञ्चशत, ལྔ་བརྒྱ. five hundred.

पटह, m. རྔ, a war drum.

पटु, གསང, violent, sharp-sounding.

पर्ण, n. 1 འདབ་མ. 2 ལོ. a leaf.

पण्डित, མཁས་པ. learned.

पतन, n, བབས་པ, falling down.

पति, m. 1 བདག, 2 བདག་པོ, lord.

पत्ति, f. དཔུང་བུ་ཆུང, an infantry, a footman.

पत्नी, f. ཆུང་མ, a wife.

पत्र, n. འདབ་མ. a leaf.

पथिन्, m. ལམ, a way.

पद, n. 1 རྐང་པ, the leg; 2 གོ་འཕང, a position; 3 གནས, a cause, place, position; 4 ཚིག. a sentence, speech, word.

पद्म, n. 1 པད. 2 པ་དྨ, a lotus.

पपात, vb. pf, 1 འགྱེལ་གྱུར, 2 བབས་གྱུར. 3 རབ་ཏུ་འབྲད་(འབྲང་?)ཅང fell down.

पप्रच्छ, vb. pf. རབ་ཏུ་དྲིས, asked.

पयस्, n. འོ་མ, milk.

पर, 1 (i) མཆོག, (ii) བཟང, good, best; 2 (i) ཕ་རོལ, (ii) གཞན. other, alien; 3 adv. (i) མཆོག་ཏུ, (ii) རབ་ཏུ, pre-eminently.

परतस्, ind. གཞན་ལས, from other.

परम, 1 དམ་པ, highest, best ; 2 adv. (i) མཆོག་ཏུ, (ii) ཤིན་ཏུ, extremely.

परस्पर, *ཕྱིར, one another.

पराक्रम, m. མངའ་ཐང, power.

पराग, m. རྡུལ, the pollen of a flower.

परागवत्, ind. རྡུལ་ལྟར, like the pollen of a flower.

पराङ्मुख, གཞན་དུ་ཕྱོགས, having the face turned away.

पर्याय, m. རྣམ་གྲངས, a course, a synonym.

पर्येषमाण, pr. pl. བཙལ, searching for.

परार्थ, m. གཞན་གྱི་དོན, the interest of others.

परि-, prefix, ཡོངས་སུ, round, excessively, fully.

परिक्रामत्, pr. pl. ཡོངས་སུ་བགྲོད་ཅིང, walking about.

परिक्षीण, ཡོངས་སུ་ཟད་པ, exhausted.

परिक्षुब्ध, ཡོངས་སུ་བསྐྱོད་པ, very agitated.

परिगृहीत, ཡོངས་སུ་ཟིན་པ, taken.

परिग्रह, m. ཡོངས་སུ་ཟིན་པ, taking.

परिगृह्य, gd. 1 བླངས་ཏེ, having received ; 2 ཡོངས་སུ་བ་བཀུར་ནས, having paid homage (Tib. lit. परिपूज्य, having worshipped).

परिचर्या, f. རིམ་གྲོ་བྱེད་པ, service, attendance.

परिच्छेद, m. ལེའུ, a chapter.

परित्यजेत, vb. opt. ཡོངས་སུ་སྤོངས, one should give up.

परित्यज्य, gd. 1 དོར་ནས, 2 ཡོངས་སྤངས་ཏེ, 3 ཡོངས་སུ་བཏང་ནས, having given up.

परित्यागिन्, ཡོངས་སྤངས་པ, one who gives up,

परिपूरयत्, pr. pl. ཡོངས་རྫོགས་མཛད making perfect.

परिपूर्यतु, vb. imp. ཡོངས་སུ་རྫོགས་གྱུར་ཅིག, let it be fulfilled.

परिभोग, m. ཡོངས་སུ་སྤྱོད་པ, enjoyment.

परिमल, m. དྲི, smell.

परिवर्त, m ལེའུ, a chapter.

परिवर्तते, vb. འཁོར་བར་བྱེད, turns round, revolves.

परिवार, m. འཁོར, train, retinue.

परिवृत, བསྐོར, surrounded.

परिशुष्यति, vb. ཡོངས་སུ་སྐམ་པར་བྱེད, it is being thoroughly dried up.

परिश्रम, m. ཡོངས་སུ་དུབ་པ, fatigue, exhaustion.

परिषत्, f. འདུན་ས, an assembly.

परिहर्तव्य, ཡོངས་སུ་སྤང་བར་བྱ, to be avoided.

परीक्षा, f. བརྟག་པ, examination.

पर्षद्, f. འཁོར, assembly, attendants.

पल्लव, m. n. ཡལ་འདབ, a sprout, twig with leaves.

पशु, m. ཕྱུགས, a beast.

पश्चात्, ind. 1 ཕྱི་ནས, 2 ཕྱི་མ, after.

पश्चिम, ནུབ, west.

पश्य, imp. 1 ལྟོས, 2 ལྟོས་ཤིག, see.

पश्यतः, vb. བལྟས, they two are seeing.

पस्पर्श, vb. pf. རེག་ཅིང, touched.

पाठक, m. སྨྲ་མཁན, talking.

पाणि, m. 1 ཕྱག, 2 ལག་པ, the hand.

पातु, vb. imp. བསྲུང (preferably བསྲུངས), let one protect.

पाद, m. 1 རྐང་པ, 2 ཞབས, the leg.

पादप, m. ཤིང, a tree.

पाद्य, n. 1 རྐང་པ་ཆུ, 2 རྐང་པ་ལ་གཏོར་བའི་ཆུ, the water for washing the feet.

पार्थग्जनिक, སོ་སོའི་སྐྱེ་བོ, belonging to a worldling.

पान, n. འཐུངས་པ, drinking.

पाप, n. སྡིག, sin.

पाल, m. སྐྱོང་བ, a protector.

पालन, n. སྐྱོང་བ, protection.

पालय, vb. imp. 1 སྐྱོང, 2 སྲུངས་ཤིང, protect.

पालयसि, vb. སྐྱོང, you protect.

पालित, བསྐྱངས, protected.

पाल्यते, བསྲུངས་པ, being protected.

पाश, m. ཞགས་པ, a noose.

पिण्डपात्र, n. ལྷུང་བཟེད, alms bowl.

पितरौ, m. 1 ཕ་མ, 2 ཡབ་ཡུམ, the parents,

पितृ, m. 1 ཕ, 2 ཡབ, the father.

पितृ-पितामह, m. ཕ་མེས, the father and the grandfather.

पीडित, གཟིར་གྱུར་པ, pained, oppressed.

पुङ्गव, m. དམ་པ, best, most excellent. Oringinally *puṅgava* means a bull, but at the end of a compound it gives the above sense.

पुद्गल, m. གང་ཟག, a person, man.

पुण्य, 1 དག་པ, 2 བསོད, holy, sacred, religious or moral merit.

पुण्यकाम, བསོད་ནམས་འདོད་པ, desirous of *puṇya*.

पुत्र, 1 བུ, 2 སྲས, 3 སྲས་པོ, a son.

पुनर्, ind. 1 ཡང, 2 སླར, and, also, again, but.

पुनर्भविकी, f. འབྱུང་བ, leading to rebirth.

पुमस्, m. 1 སྐྱེས, 2 སྐྱེས་བུ, 3 ཕོ, a male, person.

पुर, n. གྲོང, a town.

पुरस्, ind. མདུན་དུ, before, in front of.

पुरुष, m. 1 སྐྱེས་བུ, 2 མི, a person, man.

पुलकित, སྤུ་ལངས, having the hairs of the body erect, thrilled with joy.

पुष्प, n. མེ་ཏོག, a flower.

पूजा, f. མཆོད་པ, worship.

पूज्यते, vb. 1 བཀུར་(བ), 2 བཀུར་བར་འགྱུར, is worshipped, respected.

पूर्ण, 1 གང, 2 ཉེ, full.

पूर्व, 1 སྔ་མ, 2 སྔོན, previous, old, (adv. སྔོན་དུ, before); 3 ཤར, the east.

पूर्वपुरुष, m. མེས་ཁུ, the forefather.

पूर्ववत्, ind. སྔ་མ་བཞིན་དུ, as before.

-पूर्विका, f. སྔོན་དུ་འགྲོ་བ, 1 སྔོན་དུ་འགྲོ་བ་ཅན, coming before.

पृथक्, ind. ཐ་དད, different.

पृथिवी, f. ས, the earth.

पृष्ट, 1 དྲིས, 2 ཞུས་པ, asked.

पृष्ठ, n. རྒྱབ, the back of the body.

पोष, m. གསོས་པ, maintaining.

पौनर्भवी, f. ཡང་འབྱུང་བ, leading to rebirth.

प्र-, prefix, རབ་དུ, good, well, very, excessive.

प्रकटित, རབ་དུ་གསལ་བ, manifested.

प्रकम्पते, vb. གཡོས་པར་འགྱུར, shakes.

प्रकरण, རབ་ཏུ་བྱེད་པ, a treatise (esp. introductory).

प्रकरोति, vb. རབ་ཏུ་བྱེད, makes.

प्रकरोहि, vb. imp. མཛོད, do.

प्रकर्ष, m. རབ, excellence.

प्रकाशम्, adv. གསལ་བར, openly.

प्रकीर्ण, འཐོར་བ, scattered.

प्रकृति, f. རང་བཞིན, nature.

प्रचस्खाल, འགྱེལ, tumbled down.

प्रजा, f. 1 སྐྱེ་དགུ, 2 འབངས, the people, subjects.

प्रज्ञा, f. ཤེས་རབ, wisdom.

प्रज्ञाप्य, gd. *འདིང་དུ་བཙུག་སྟེ, (Tib. lit. having got spread) having made known.

प्रणनाम, vb. pf. ཕྱག་འཚལ, saluted.

प्रणम्य, gd. བཏུད་ནས, having saluted.

प्रणयिन्, *གུས, affectionate.

प्रणिधान, n. སྨོན་ལམ, supplication.

प्रणिपत्य, gd. ཕྱག་འཚལ་ཏེ, having saluted.

प्रणेतृ, m. མཛད་པ, a leader, guide.

प्रतस्थे, vb. pf. ཆས, went away.

प्रति, ind. ལ, with regard to, about.

प्रतिक्रम्य, gd. སླར་སོང་སྟེ, having gone back.

प्रतिपक्ष, m. མི་མཐུན་པའི་ཕྱོགས, an adversary, foe.

प्रतिपत्तव्य, ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱ, to be understood.

प्रतिपत्ति, f. བསྟན་པ, ascertainment, knowledge.

प्रतिपद्, f. ལམ, a way.

प्रतिपादन, n. བསྟན་པ, setting forth.

प्रतिबुद्ध, སད་པ, awakened.

प्रतिभास, m. སྣང་བ, appearance.

प्रतिश्रुत्य, gd. མཉན་ཏེ, having promised.

प्रतिष्ठित, འདུག, situated, remained.

प्रतिष्ठितमात्र, adv. འདུག་མ་ཐག་ཏུ, as soon as (he was) situated.

प्रतिसन्धि, m. ཉིང་མཚམས་སྦྱོར་བ, rebirth, transmigration.

प्रतीच्छ, vb. imp. 2nd pers. sing. རབ་ཏུ་བཞེས, take.

प्रतीति, f. 1 རྟོགས་(པ), 2 ཤེས་པ, knowledge.

प्रतीत्य, gd. བརྟེན, having depended on, depending.

प्रतीत्यसमुत्पाद, m. 1 རྟེན་ཅིང་འབྲེལ་བར་འབྱུང, 2 རྟེན་འབྲེལ, dependent origination.

प्रत्यक्ष, མངོན་སུམ, (n.) perception, evident.

प्रत्यय, m. 1 རྐྱེན, a cause, condition ; 2 རྟོགས, apprehension, knowledge.

प्रत्ययमय, 1 རྐྱེན་གྱི་རང་བཞིན, 2 རྐྱེན་རང་བཞིན, consisting in a condition.

प्रत्ययवत्, རྐྱེན་དང་ལྡན་པ, having a condition.

प्रत्ययादि, རྐྱེན་ལ་སོགས, the condition and others.

प्रत्यर्थिन्, དགྲ, an enemy, hostile.

प्रत्यवेक्षा, f. སོ་སོར་རྟོག་པ, knowing precisely.

प्रत्युवाच, vb. pf. ལན་གསོལ་བ, replied.

प्रत्यूष, m. ནང་པ, day-break, morning, dawn.

प्रथम, དང་པོ, first.

-प्रद, 1 སྟེར, 2 འབྱུང་བ, one who gives, producing.

प्रदक्षिणीकृत्य, བསྐོར་བ་བྱས་ནས, having gone round from left to right (as a mark of respect)

प्रदर्शन, n. སྟོན་པ, showing.

प्रपञ्च, m. སྤྲོས་པ, details, creation, the expression of conceptually differentiated reality in the world,

[प्र]पठ्यते, vb. རབ་ཏུ་ཀློག་པར་བྱེད, is being read well.

प्रबन्ध, m. རྒྱུན, continuity.

प्रबोध, m. རྟོགས་པ, understanding.

प्रभव, m. སྐྱེས, origin.

प्रभवति, vb. 1 མཐུ་ཡོད, 2 འབྱུང་བ, becomes, able, comes into being.

प्रभा, f. འོད, a ray, beam of light, lustre.

प्रभाव, m. 1 ནུས་མཐུ, 2 མཐུ, power.

प्रभृति, f. སོགས་པ, beginning, but at the end of compounds it means 'beginning with', 'and others.'

प्रभोति (=प्रभवति), vb. ནུས, becomes able.

प्रमाद, m. བག་མེད, carelessness.

प्रमुदित, རབ་ཏུ་དགའ་བ, delighted, happy.

प्रमोक्ष, m. ཐར་བྱེད, freedom.

प्रयच्छ, vb. imp., 2nd pers. sing. རབ་ཏུ་བྱིན་ལ, give.

प्रयतेथाः, vb. opt. 2nd pers. sing. འབད་པ, you should endeavour.

प्रयुक्त, 1 སྦྱར, 2 རབ་སྦྱར་བ, employed.

प्रयोक्तृ, m. སྦྱོར་པོ, one who employs, an author.

प्रयोग, m. 1 སྦྱོར་བ, 2 རབ་ཏུ་སྦྱོར་བ, application, performance.

प्रयोजन, n. 1 དགོས་(པ), 2 བཞེད་ purpose, object.

प्रवर्तते, vb. 1 སྐྱེ་འགྱུར, 2 འཇུག, 3 འཇུག་པར་བྱེད, proceeds, springs.

प्रवर्तयत्, pr. pl. ཀླུགས་ཏེ, causing to roll.

प्रविचय, m. རབ་ཏུ་རྣམ་པར་འབྱེད་པ investigation, examination.

प्रविद्ध, རབ་ཏུ་བཀྲམ་པ, cast away, thrown away.

प्रविश, vb. imp. ནང་དུ་བཞུད་ཅིག, enter.

प्रविशति, vb. ཞུགས, enters.

प्रविशतु, vb. imp. ནང་དུ་འོང་བར་གྱིས་ཤིང, to let him enter.

प्रविशामि, འཇུག་པར་བྱེད, I enter.

प्रविश्य, gd. རབ་ཏུ་ཞུགས་ཏེ, having entered.

प्रविष्ट, རབ་ཞོབ, entered.

प्रवृत्ति, f. 1 འཇུག་པ, taking an active part in worldly activity ; 2 ལོ་རྒྱུས, a story, account, news.

प्रव्रजित, རབ་ཏུ་བྱུང་བ, turned a recluse, a religious mendicant.

प्रव्रजति, vb. རབ་ཏུ་བྱུང, renounces the world.

प्रशंसा, f. བསྟོད, praise.

*प्रशंसित, བསྟོད་པར་བྱ་བ, praised. (Tib. lit. प्रशंसनीय, praiseworthy).

प्रशम, m. རབ་ཞི, cessation, extinction.

प्रशमन, n. རབ་ཞི་བ, cessation, extinction.

प्रशान्त, རབ་ཏུ་ཞི་བ, calmed, tranquilized.

प्रसन्न, 1 རབ་དང་བ, 2 ཛུལ་དང་བ, pure, clear.

प्रसाद, m. 1 དད་པ, 2 དྲིན, favour.

प्रसादक, དང་བར་བྱེད, clearing, rendering clear.

प्रसिध्यतु, vb. imp. རབ་ཏུ་གྲུབ་པ་འདོད, let it be fulfilled.

प्रसिद्ध, གྲགས་པར་གྱུར, renowned, celebrated.

प्रसीद, vb. imp. 1 བཀའ་དྲིན་མཛོད, 2 རབ་ཏུ་དད་བྱོས, be gracious or propitious.

प्रसूति, f. རབ་འབྱུང, appearance, production.

प्रहर्तव्य, གཞོམ་པར་བྱ, to be struck.

प्रह्लादनी, f. རབ་ཏུ་སིམ་བགྱིད, delighting.

प्रह्व, འདུད, inclined, bowing humbly down.

प्राक्, adv. དང་པོར, before, first.

प्राज्ञ, m. མཛངས་པ, wise.

प्राण, m. 1 སྲོག, 2 སྲོག་ཆགས, life.

प्राणिन्, m. སྲོག་ཆགས, a living being.

प्रादुर्भूत, བྱུང, appeared.

प्राप्त, 1 ཐོབ, 2 ཕྱིན, 3 བབ, 4 སླེབ་པར་གྱུར, attained, arrived.

प्राप्ति, f. 1 རྙེད, 2 ཐོབ་པ, attainment.

प्राप्य, gd. 1 ཐོབ, 2 བརྙེད་ནས, 3 ཕྱིན, having come, got.

प्रारोदीत्, ངུས, wept.

प्रालम्ब, འཕྱང་བ, a garland hanging down to the breast.

प्रासाद, m. 1 ཁང་བཟང, 2 ཁྱིམ, 3 ཕོ་བྲང, a palace.

प्रिय, 1 དགའ་(བ). 2 དགའ་བྱེད. 3 སྙན. 4 སྡུག་པ, 5 མཛའ་བ, 6 མཛའ་བོ, dear, beloved, pleasing.

प्रियवादिन्, m. སྙན་པར་སྨྲ, speaking kind or pleasing words.

प्रिया, f. དགའ་མ, a beloved wife.

प्रीत, 1 དགའ. 2 དགའ་ཞིང, pleased.

प्रीति, f. 1 དགའ. 2 དགྱེས་པ. pleasure.

प्रेक्षते, vb. བལྟས་པ, looks.

प्रेक्षस्व, vb. imp. ལྟོས་ཤིག, look.

प्रेक्षा, f. རྟོགས་པ, apprehension, understanding.

प्रेक्षामहे, vb. ལྟ་བར་བྱ, we look.

प्रेक्षावत्, རྟོགས་པ་དང་ལྡན, wise.

प्रेक्षावहे, vb. ལྟ, we two look.

फ

फणा, f. གདེངས་ཀ, the hood of a snake.

फणिन्, m. གདེངས་ཅན, a snake.

फल, n. 1 འབྲས. 2 འབྲས་བུ, a fruit.

फलस्थ, འབྲས་བུ་ལ་གནས, partaking of the reward.

फलाभाव, m. འབྲས་བུ་མེད་པ, the absence of the fruit.

ब

बत, ind. ཀྱེ་མ, an expression of joy, satisfaction, or wonder.

बन्धु, m. གཉེན, a relative.

बबर्ह, (with उद्) vb. pf. ཕྱུངས, drew out.

बभाषे vb. pf. 1 སྨྲས, 2 རྣམ་པར་སྨྲས, said.

बल, n. 1 སྟོབས, 2 མཐུ. strength, 3 དཔུང, an army.

बलवत, སྟོབས་ལྡན, strong.

बलात्कार, m. violence.

बलाहक, m. སྤྲིན, the cloud.

बलोपेत, སྟོབས་དང་ལྡན་པ, strong.

बहु, 1 མང, 2 མང་པོ, 3 མང་ལྡན་པ, 4 ཤིན་ཏུ་མངས་པར་འགྱུར་བ, 5 མང་དུ, many, much.

बहुशस्, ind. ལན་མང, frequently.

बाधते, vb. གདུང་བར་བྱེད, oppresses, troubles.

बान्धव, m. གཉེན, a relative friend.

बाल, 1 བྱིས་པ, a child, 2 གསར་པ, new.

बाला, f. གཞོན་ནུ་མ, a girl.

बाष्प, m. n. མཆི་མ, a tear.

बाहु[1], m. 1 ཕྲག, 2 དཔུང་པ, the arm.

बाहु[2], རྣམ་མང, much, a great.

बाह्य, 1 ཕྱི. 2 ཕྱི་པ, outside, external.

बिभ्रत, pr. pl. 1 རྣམ་པར་འཛིན, 2 རྣམ་བཟུང, carrying, holding.

बिन्दु, m. ཐིགས་པ, a drop.

बिम्ब, n. གཟུགས, a reflection.

बिल, n. ཁུང, a hole.

बीज, n. ས་བོན, a seed.

बुध, m. མཁས་པ, learned.

बुद्ध, m. སངས་རྒྱས, awakened, the Buddha.

बुद्धि[1]. f. བློ, intellect, talent.

बुद्धि[2], བློ་ཅན, one with intellect.

बुद्धिमत्, 1 མཁས་པ, 2 བློ་ལྡན. wise.

बोधि, m. f. བྱང་ཆུབ, wisdom, supreme knowledge.

बोधिसत्त्व, m བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ, an aspirant to *bodhi*, supreme knowledge.

ब्रवीति, vb. སྨྲས་པ, says.

ब्रह्मचर्य, n. ཚངས་པར་སྤྱོད་པ, celebacy or the duties of a religious student.

ब्रुवत्, pr. pl. 1 སྨྲ་བ, 2 སྨྲས་བཞིན. saying.

ब्रूयात्, vb. opt. བརྗོད, should say.

ब्रूयाम्, vb. opt. སྨྲ་བ, I should say.

ब्रूयाः, vb. opt. སྨྲོས, you should say (Tib. lit. imp. say).

ब्रूहि, vb. imp. སྨྲོས, say.

भ

भक्ति, f. 1 གུས་པ, devotion ; 2 སྤྲ, decoration, embellishment.

भक्तिमत्, གུས་པ་ལྡན. one with devotion.

भगवत्, 1 བཅོམ་ལྡན, 2 བཅོམ་ལྡན་འདས, a blessed one, glorious.

भगवती, f. བཅོམ་ལྡན་མ, glorious.

भग्न, 1 ཆག་ཅིང, 2 ཆགས, broken.

भङ्ग, m. འཁྱོག. bent (or contraction).

भणामि, vb. 1 བརྗོད་པ, 2 སྨྲ. I say.

भणिष्यामि, vb. ft. བརྗོད་པར་བྱ, I shall say.

भद्र, 1 བཟང, 2 བཟང་པོ, good, nice.

भय, n. འཇིགས་(པ), fear.

भयङ्कर, འཇིགས་བྱེད· fearful.

भयदर्शक, འཇིགས་ལྟ་བ. one who sees fear.

भर्तृ, m, ཇོ་བོ, lord, master.

भर्तृदारिका, ཇོའི་སྲས་མོ, the daughter of the lord.

भव, m. སྲིད་པ, transmigatory existence, birth, saṃsāra.

भवक्षय, m. སྲིད་པ་ཟད, destruction of bhava, or saṃsāra.

भवत्, personal pron. 1 ཁྱེད. 2 ཁྱོད, you, thou.

भवति ०न्ति, vb. 1 གྱུར་(པ), 2 འགྱུར, 3 འགྱུར་བ, 4 འབྱུང་བ་ཡིན་(པ), 5 ཡོད་པར་འགྱུར, is, are ; becomes, become.

भवतः, vb. འགྱུར, they two are.

भवतु, vb. imp. འགྱུར, let it be.

भवते, vb, *བྱིན· is (Tib. comes).

भवन, n. ཁང་པ, a house.

भवामि, vb. 1 ཡིན, I am.

भवितव्य, རབ་ཏུ་སྦྱོར་བར་བྱ, to be, (Tib. lit. to be applied).

*भविष्यति, ०न्ति, vb. ft. 1 འགྱུར, 2 འབྱུང་བ, 3 འབྱུང་འགྱུར, 4 འབྱུང་བར་འགྱུར, will be.

भवेत्, vb. opt. 1 སྐྱེ, 2 གྱུར, 3 འགྱུར་(བ), 4 འགྱུར་འཚལ, 5 ཡོད, 6 ཡོད་གྱུར, 7 སྲིད, may be.

भवेथा (for भवेत्), vb. opt. འགྱུར་མཛོད, may be.

-भाग्य, n. སྐལ་བ, luck, fortune.

भाज्, སྤྱོད, having, enjoying.

भाषिन्, སྨྲས speaking, talking.

भाति, vb. མཛེས་པ, shines.

भार, m. ཁུར, a load, burden.

भारं निधाय, བཀལ་ནས, having loaded.

भारत, n. རྒྱ་གར, India.

भार्गव, m. ངན་སྤྱོང་བུ, the sun of Bhṛgu.

भाव, m. 1 དངོས་པ, 2 དངོས་པོ, 3 ཡོད་པ, 4 བསམ་པ, disposition of mind, idea, thought ; an object, thing ; existence ; disposition of the mind.

भावना, f. བསྒོམས་པ, meditation.

भावयति, vb. བསྒོམས་པ, meditates.

भाषा, f. སྐད, a language.

भाषते, vb. སྨྲས, speaks.

-भाषिन्, སྨྲས, speaking, talking.

भासस्, (wrongly वासस् in Skt. text). n. སྣང་བ, light.

भास्कर, m. ཉི་མ, the sun.

भास्वर, གསལ, bright.

भिक्षु, m. དགེ་སློང, a monk.

भित्ति, f. ངོས, a wall.

भिनत्ति, vb. གཞོད་པར་བྱེད, cuts into parts.

भुक्त, སྤྱོད་པ, enjoyed, used, eaten.

भुक्तोज्झित, ལྷག་མ་འབྱུང, remnants of the food eaten.

भुज, m. 1 ལག་པ, 2 ཕྱག, the arm, hand.

भुजङ्ग, m. ལག་འགྲོ a serpent.

भुजङ्गम, m. ལག་འགྲོ, a serpent.

भुवनत्रय, n. 1 འཇིག་རྟེན་གསུམ, 2 ས་གསུམ, the three worlds.

भू, f. 1 ས, the earth (སར, भुवि, on the earth), 2 ས་སྟེང, (lit.

भूतल), n. the surface of the earth, 3 ས་གཞི, (lit. भूस्थल), ground.

भूत, 1 གྱུར་པ, (a) being, (b) become; 2 (i) འབྱུང་པོ, (ii) འབྱུང་བ, being; 3 ཡང་དག་པ, right.

भूत्वा, gd. གྱུར་ནས, having been.

भूमि, f. ས, the earth.

भूयस्, adv. སླར, again.

भूयिष्ठ, ཕལ་ཆེར, most.

भूषण, n. རྒྱན, an ornament.

भूषित, བརྒྱན, adorned.

भृङ्ग, m. བུང་བ, a bee.

-भृत्, 1 འཆང་པ, 2 འཛིན་པ, bearing, having, carrying.

भृश, adv. ཤིན་དུ, excessively.

भेतव्य, འཇིགས་པར་བྱ, to be feared.

भेद, m. 1 ཐ་དད་པ, 2 དབྱེ་བ, distinction, difference.

भेषज, n. སྨན, medicine.

भोः, ind. ཀྱེ, a vocative particle, O.

भोग, m. 1 སྤྱོད, 2 ལོངས་སྤྱོད, enjoyment.

भोगिन्, m. གདེངས་ཅན, a serpent.

भोट, བོད, Tibet.

भ्रमण, n. བསྐོར་བ, moving.

भ्रमति, vb. རྣམ་འཁོར་བ, moves round.

भ्रू, f. སྨིན, the brow.

म

मञ्जु, འཇམ, beautiful.

मणि, m. ནོར་བུ, a gem, precious stone.

मत, ཞུགས, considered, thought.

मतङ्ग, m. མ་ཏང་ག, a proper name.

मति, f. 1 དགོངས. 2 (i) བློ (ii) བློ་གྲོས, view, thought, intellect, thought.

मद्भक्ति, f. བདག་ལ་གུས, devotion to me.

मद्वियोग, m. བདག་དང་འབྲལ་བ, separation from me.

मधुर, 1 འཇམ, 2 སྙན, sweet.

मधुरप्रलापिन्, m. སྙན་པའི་ཚིག, speaking sweetly.

मध्य, 1 ནང, inside ; 2 བར, middle (བར་དུ, मध्ये) ; 3 དབུས, middle ; 4 དབུས་ལྡན, within the middle.

मध्यमक, དབུ་མ, being in the middle.

मध्यमा, f. དབུ་མ, the middle.

मनस्, n. 1 ཡིད. 2 སེམས་ལྡན (-मनस्, with the mind), the mind.

मनुष्य, m. མི, a man.

मनःश्रेष्ठ, ཡིད་ནི་གཙོ་བོ, those of which the mind is pre-eminent.

मनोजव, (*मनोभव, born or being in mind), ཡིད་མགྱོགས, swift as the mind.

मनोज्ञ, ཡིད་དུ་མཆི་ཞིང (lit. मनोग, that which goes to the mind), beautiful.

मनोरथ, m. ཡིད་ལ་རེག་པ, desire, desired object.

मनोहर, མཛེས་པ, pleasing.

मन्त्र, m. སྔགས, a charm, spell.

मन्त्रिन्, m. བློན་པོ, a minister.

मन्दर, m. *འབིགས་བྱེད, a mountain of the name (Tib. means Vindhya).

मन्द्र, གདངས, deep, grave.

मन्यु, m. ཁྲོས་པ, wrath.

मन्ये, vb. 1 སྙམ, 2 ཞེས, I consider.

मम, pers. pron. 1 བདག, 2 བདག་གི, 3 བདག་ལ, my.

ममत्व, n. བདག་གི་བ་ཉིད, the feeling or notion of मम, mine.

-मय, °ལས་གྲུབ་པ, an affix indicating 'made of', 'consisting, or composed of'.

मयूर, m. རྨ་བྱ, a peacock.

मरण, n. འཆི་བ, death.

मरु, m. མྱ་ངམ.

मल, m. n. དྲི་མ, dirt, impurity.

मलय, m. མ་ལ་ཡ, a mountain of the name.

मलयवती, f. མ་ལ་ཡ་ཅན་མ, a proper name.

महत्, m. 1 ཆེ, 2 ཆེན, 3 ཆེན་པོ, 4 མང་བ, great.

महयाञ्चक्रुः, vb. pf. མཆོད་པར་བྱས, worshipped.

महर्षि, m. *དྲང་སྲོང, a great sage (Tib. lit. ऋषि, m).

महल्लक, *གཟེར་བ, old, aged, (Tib. lit. आतुर, suffering).

महा-, 1 ཆེ, 2 ཆེན་པོ, great.

महात्मन्, m. བདག་ཉིད་ཆེ, high-souled.

महादेव, m. ལྷ་དབང་ཕྱུག, the great God, Śiva.

महानग्न, ཆེན་པོ་ཆེ་ཆེན་པ, the great naked (?).

महाभाग, m. སྐལ་པ་ཆེན་པོ, illustrious, highly virtuous.

महाराज, རྒྱལ་པོ་ཆེན་པོ, a great king.

महिष, m. མ་ཧེ, a buffalo.

महिषी f. མ་ཧེ, a she-buffalo.

मही, f. ས, the earth.

मा, ind. མ, not.

मांस, n. ཤ, meat.

मातृ, f. **1** མ, **2** ཡུམ, the mother.

माद्यत्, pr. pl. དགའ་ལྡན, being mad (Tib. आनन्दवत्, with joy).

मान, m. **1** གུས་པ, **2** རི་མོར་བྱ་བ, honour, respect.

मानस, n. **1** ཡིད, the mind, **2** adj. ཡིད་ལ, belonging to the mind,

मानिन्, m. ང་རྒྱལ, having a high opinion of oneself.

मान्य, བཀུར་སྟི, respectable.

मार, m. བདུད, the personified evil principle, the evil one, *kāma*.

मारवधू, བདུད་མོ, the nymph of Māra.

मारुत, m. རླུང, the air.

मार्ग, m. ལམ, a way.

मार्गवत्, ལམ་ལྡན, with the way.

मास, m. ཟླ, a month.

मित्र, n. **1** མཛའ་བ, **2** བཤེས, a friend.

मिथ्या, ind. **1** རྫུན, **2** ལོག་པ, false, falsehood.

मिथ्यादृष्टि, f. ལོག་ལྟ, a false view.

मिथिला, f. མི་ཐི་ལ, the name of a well known city and country.

-मिलित, དང་ལྡན, mixed.

मिश्र, སྤེལ་མ, mixed.

मीन, ཉ་མོ, a fish.

मुकुट, m. n. དབུ་རྒྱན, a crown, tira.

मुक्त, 1 གྲོལ, 2 ཐར, free.

मुक्त्वा, gd. རྣམ་པར་སྤངས་ནས, having given up.

मुख, n. 1 སྒོ, 2 གདོང, the face.

मुनि, f. ཐུབ་པ, 2 དྲང་སྲོང, a sage.

मुमोच, vb. pf. ཕྱུང་བར་གྱུར, set free.

मुञ्च, vb. imp. འདོན་ཅིག, give up.

मुञ्ज, m. མུན་འཛེ, a kind of grass of which the girdle of a Brahmin religious student is made.

मुहुर्मुहुः, ind. ཡང་དག་ཡང་དུ, frequently.

मुहूर्त, m. ཐུང་ཟད་ཅིག, 2 ཡུད, an instant, a very small portion of time, a while.

मूर्ख, m. 1 བླུན, 2 བླུན་པོ, foolish.

मूर्धन्, m. སྤྱི, the head. (मूर्ध्नि, སྤྱིར).

मृग, རི་དྭགས, a deer.

मृत, 1 འཆི, 2 ཤི་བ, dead.

मृत्यु, m. འཆི་བ, death.

मृद्वीका, f. རྒུན, a vine or a bunch of grapes.

मृष्यताम्, vb. imp. སྲོན་མཛོད, pardon.

मे, pers. pro. 1 ང, 2 བདག་གི, my.

मेखला, f. སྐེ་རགས, a girdle.

मेघ, m. སྤྲིན, the cloud.

मेधाविन्, 1 མཁས་པ, 2 བློ་གྲོས་ལྡན་པ, intelligent, wise.

मैत्री, f. འགྲོགས, love.

मोक्ष, m. ཐར་(པ), emancipation.

मोह, m. 1 གཏི་མུག, 2 རྨོངས་པ, ignorance, delusion.

मौक्तिक n. མུ་ཏིག, a pearl.

म्रियते, vb. འཆི་བར་འགྱུར, is dying.

म्लेच्छ, m. ཀླ་ཀློ, a barbarian.

य

यद्, relative pron. 1 གང, 2 གང་དག, 3 གང་ཞིག, who, what, which, 4 ག་ལ་བ, येन in the sense of यत्र, where.

यज्ञ, m. མཆོད་སྦྱིན, a sacrifice.

यतस्, ind. 1 གང་ཕྱིར, 2 གང་གི་ཕྱིར for, because.

यत्न, m. འབད་པ, endeavour.

यत्र, 1 གང་དུ, 2 གང་ལ, 3 གང་ལས, where.

यत्र यत्र, གང་དང་གང་དུ, wherever.

यथा, ind. 1 ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་དུ, 2 ཇི་ལྟ་བུ, 3 ཇི་ལྟར, 4 ལྟར, 5 དཔེར་ན, 6 དཔེར་ན་བཞིན, 7 བཞིན, like, as.

67- 68

यथावत्, adv. ཇི་ལྟ་བ་བཞིན, properly.

यथासामर्थ्य, adv. ཇི་ལྟར་ནུས, according to the ability.

यदा, ind. གང་ཚེ, when.

यदि, ind. 1 *གང, 2 གལ་ཏེ, 3 ཅི་སྟེ, 4 ན, if.

यदुत, ind. འདི་ལྟ་སྟེ, for example.

यद्यपि, ind. མོད་ཀྱི, even though.

ययौ, vb. pf. 1 འོངས, 2 སོང, 3 སོང་བར་གྱུར, 4 གཤེགས, went.

यशस्, n. 1 གྲགས་པ, 2 སྙན་གྲགས, fame, glory.

यस्मात्, relative pron. གང་ཕྱིར, for, because.

यस्य, relative pron. གང་ཞིག, whose.

याचसि, ०से vb. 1 སློང་(བ), you ask.

यात, 1 གཤེགས, 2 སོང་བ་ཡིན, gone.

याति, vb. 1 ཐོབ་འགྱུར, gets; 2 རྣམ་པར་འབྲལ, goes away ; 3 གཤེགས་པ, goes.

यान, n. 1 ཐེག་པ, 2 ཞུགས་པ, a vehicle.

यामि, vb. འགྲོ་བར་བྱ, I go.

यावत्, ind. 1 ཇི་སྲིད, 2 རེ་ཞིག, 3 བར་དུ, 4 བར་དུ་སྟེ, up to, till, just, etc.

यावज्जीव, ཇི་སྲིད་འཚོ་བ, as long as the life is.

यावदेव, ཞེས་བྱ་བའི་བར་དུ་འགྱུར་བ, till.

याशोधर, m. གྲགས་པ་འཛིན, the son of Yośodharā, the wife of Gautama Buddha.

यास्यति, vb. ft. *འགྱུར, will go, (Tib. भविष्यति).

युक्त, 1 སྦྱར་བ, used, employed ; 2 (i) རིགས་(པ), (ii) རུང, proper, right.

युज्यते, vb. 1 རིགས་(པ), 2 རིགས་པར་འགྱུར, 3 རུང་བ, 4 འོས་པ, is right.

युद्ध, n. འཐབ་པ, war.

युयुत्सु, འཐབ་པར་འདོད, desirous of fighting.

युष्मद्, pers. pron, ཁྱོད, you.

योग, m. 1 སྦྱོར, connection ; 2 སྦྱོར་བ, attachment, application ; 3 བསམ་གཏན, meditation.

योगिन्, m. རྣལ་འབྱོར་པ, one who practises *Yoga*.

योग्य, 1 འོས་པ, 2 རུང, fit.

योजित, སྦྱར, employed.

योषित्, f. བུད་མེད, a woman.

यौवन, n. 1 དར་ལ་བབ་པ, 2 ལང་ཚོ, youth.

र

रक्त, དམར་པ, red.

रक्तता; f. དམར་པ་ཉིད, redness.

रक्तमांस, n. ཤ་ཁྲག, blood and flesh.

रक्षणार्थम्, n. བསྲུང་བའི་ཕྱིར, for guarding.

रक्षत्, pr. pl. བསྲུང་བ keeping.

रक्षन्ति °सि, vb. སྲུང་བ they protect, you protect.

रक्षा, f. བསྲུང་བ, protection.

रचना, f. བཀོད་(པ), composition.

रजत, n. དངུལ, silver.

रजनी, f. དགུང, night.

रत, དགའ་ཞིང, delighted with, fondly attached to.

रत्न, n. 1 དཀོན་ཅོག, 2 རིན་ཅེན, 3 རིན་པོ་ཆེ, a gem.

रत्नकूट, དཀོན་མཆོག་བརྩེགས་པ, a heap of gems, (Tib. lit. gems piled upon one another); a work of the name.

रथ, m. ཤིང་རྟ, a chariot.

रमताम्, vb. imp. གནས་པར་མཛོད, let one remain, let one take delight in.

रमणीयता, f. དགའ་བར་བྱེད་པ་ཉིད, the state of being enjoyable.

रमणीय, དགའ་བར་བྱ་བ་ཞིག, enjoyable.

रसातल, n. ས་འོག, the nether world, one of the seven regions below the earth.

रहित, བྲལ་བ, free from.

राग, m. 1 ཆགས་པ, attachment;

2 འདོད་ཆགས, passion, lust ; 3 དམར་པོ, red colour.

रागिन्, m. 1 ཆགས་ལྡན, 2 ཆགས་པ་ཅན, full of love or attachment.

राघव, m. ར་གྷུའི་བུ, the son of Raghu, specially Rāma.

-राज, राजन्, རྒྱལ་པོ, a king.

राजकुल, n. པོ་བྲང, the royal family, the royal palace.

राजपितृ, ཡབ་རྒྱལ་པོ, father-king.

राजीव, n. པདྨ, a lotus.

राज्य, n. 1 རྒྱལ་པོ་[ཉིད], 2 རྒྱལ་སྲིད, a kingdom.

राज्यं करिष्यति, vb. རྒྱལ་སྲིད་བྱེད, will reign.

राज्यक, n. རྒྱལ་སྲིད, a kingdom.

रात्रि, f. 1 མཚན་མོ, 2 ནམ, the night.

राशि, m. ཕུང་པོ, a collection, mass, heap.

राष्ट्र, n. ཡུལ, a kingdom.

रुत, n. སྒྲ, a sound.

रुदत्, रुदती, f. pr. pl. ངུ་ཞིང, weeping, crying.

रुद्यते, vb. passive, ངུ་བར་བྱེད, one weeps.

रुरोद, vb, pf. ངུ་ཞིང, wept.

रूप, n. གཟུགས, colour, beauty, physical element.

रुवति, vb. འབྱིན, cries.

०रूपत्व, n. ངོ་བོ་ཁོ་ན་ཡིན་པ, form, natural state.

रूपवती, f. གཟུགས་བཟང་ལྡན, beautiful.

रेखा, f. རི་མོ, a line.

रेखाहीन, རི་མོ་མེད་པ, without a stripe.

रोग, m. ནད, disease.

रोचेत, vb. འདོད, may be pleased with.

रोदिष्यामि, ངུ་སྲེ, I shall weep.

रोमन्, སྤུ, the hair of the body.

रोमाञ्चयति, སྤུ་ལོངས, makes the thrill of hairs of the body.

ल

लक्ष, n. འབུམ་ཚོ, lac, (one hundred thousand).

लक्षण, n. མཚན་ཉིད, characteristic.

लक्षित, མཚོན, noticed, perceived.

लक्ष्यते, vb. མཚོན, is noticed.

लग्न, བསྒོས་པ་ཅན, sticking.

लघु, ཡང་བ, light, swift.

लज्जा, f. ངོ་ཚ, bashfulness, modesty.

लता, f. 1 འཁྲི་ཤིང, 2 ལྕུག་ཕྲན. a creeper.

लब्ध, ཐོབ་པ, attained.

लभते, ०न्ते, vb. 1 རྙེད་པ, 2 ཐོབ, get(s).

लम्बते, འབབས, rests on.

ललाप, vb. pf. ངུ, wept, lamented.

ललित, 1 རོལ་སྒེག, pleasing, charming ; 2 རོལ་པ, sport (लीला).

लालस, སྡུག, ardently longing for.

लावण्य, n. མཛེས་སྡུག, beauty.

लिङ्ग, n. རྟགས, the invariable mark which proves the existence of anything in an object (i. e. *hetu*).

लिलिहे, vb. pf. རབ་ཏུ་བལྡགས, licked.

लेखा, f. རི་མོ, a line.

लोक, m. འཇིག་རྟེན, the world.

लोकयात्रा, f. འཇིག་རྟེན་ལུགས, the course of the worldly life.

लोकवर्धन, འཇིག་རྟེན་འཕེལ་བ, increasing worldly affairs.

लोचन, n. 1 སྤྱན, 2 མིག, the eye.

लोहित, དམར་བ red.

लौकिक, འཇིག་རྟེན་པ, worldly.

व

वः pers. pron. acc. plu. ཁྱེད་(ལ), you.

वक्तव्य, བརྗོད་པར་བྱ, to be said.

वक्तुम्, inf. སྨྲ་བར, to say.

वक्तृ, m. སྨྲ་བ་པོ, a speaker.

वक्ष्यति, vb. གསུང, will say.

वक्ष्यामि, vb. སྨྲ, I shall say.

वचस्, n. གསུང་བ, a speech.

वटु, m. ཁྱེའུ, a boy.

-वत्, 1 འདྲ, 2 བཞིན་(དུ), an affix denoting resemblance, like.

-वत्², 1 ཅན, 2 ལྡན་(པ), a possessive suffix.

वद, vb. imp. སྨྲོས་ཤིག, say.

वदत्, pr. pl. སྨྲ་(བ), saying.

वदति, vb. མཆི, says.

वदन, n. བཞིན་རས, the face.

वदन्ति, vb. བརྗོད་པ, say.

वध, m. གསོད, killing.

वधू, f. བུ་མོ, wife

वन, n. 1 ནགས, 2 ནགས་ཚལ, a forest.

वन्दे, vb. ཕྱག་འཚལ, I salute.

वन्द्य, ཕྱག་བྱ་བ, adorable, to be saluted respectfully.

वन्य, 1 ནགས, 2 ནགས་སུ་བྱུང་བ, produced in a forest.

वपुस्¹, n. ལུས, the body.

-वपुस्², ལུས་ཅན, with the body.

वयम्, pron. 1 ཁོ་བོ་ཅག, 2 ཁོ་བོ་ཅག་རྣམས, 3 བདག, 4 བདག་ཅག, 5 ཡུ, 6 ཡུ་ཅག, we.

वयस्य, m. 1 གྲོགས་པོ, 2 ན་ཚོད, a companion, friend.

वर, 1 མཆོག, best ; 2 དམ་པ, (i) excellent, (ii) m. a boon ; 3 n. བླ, rather or better than.

वरणीय, དགྲེས, to be chosen.

वर्ग, m. རྣམས, a class, group.

वर्ण, m. མདོག, beauty.

वर्णयन्ति, vb. 1 གསུང, 2 གསུངས, describe, explain.

वर्ण्यते, 1 འཆད་པ, 2 གསུངས་པ, is being described or explained.

वर्तते, vb. 1 འདུག་པ, 2 གནས་པ, remains, exists.

वर्त्मन्, n. ལམ, a way.

वर्धन 1 *བསྐྱེད, 2 འཕེལ་(བ), causing to increase, increasing.

वर्धते, vb. འཕེལ་བར་འགྱུར, increasing.

वर्धमान, pr. pl. འཕེལ, growing.

वर्षति, vb. འབེབས, rains.

वर्षिन्, ཆར་འབེབས་པ, raining, bestowing.

वर्ष्मन्, n. ལུས, the body.

वलित, 1 བསྐྱོགས, 2 ལོགས, slanting, turned.

वश, དབང, (i) m. influence ; (ii) subject to, under the influence of.

वसुधा, f. ས་འཛིན, the earth.

वस्तु, n. 1 དངོས་པོ, thing, matter ; 2 གཞི, a residence, home.

वह्नि, m. མེ, fire.

वा, ind. 1 དང, 2 འམ (prece-

ded by ད and ས it takes the form of དས and སས respectively). 3 ཡང་ན, or.

वाक्य, n. ངག, a sentence.

वाङ्मय, ངག་གི་རང་བཞིན, consisting of words.

वाच्, f. 1 ངག, 2 གསུང. a speech.

वाच्य, 1 སྨྲ་བྱ. 2 *སྨྲོས, to be said.

वाजिन्, m. 1 རྟ, 2 མགྱོགས་འགྲོ. a horse.

वादयति, vb. སྒྲིང་བར་བྱེད. plays with an instrument.

वादयन्ती, f. pr. pl. སྒྲོགས་པར་བྱེད་པ, sounding.

वादित्र, n. 1 རོལ་མོ, 2 བསྒྲགས་པ, a musical instrument.

वादिन्, m. སྨྲ, a speaker.

वायु, m. རླུང, the wind.

वारण, n. བཟློག་(པ), prevention.

वारयत्, pr. pl. བཟློག་པ, preventing.

वारि, n. ཆུ, water.

वालुका, f. 1 བྱེ, 2 བྱེ་མ, sand.

वासस् n. 1 གོས, 2 ན་བཟའ, cloth.

वास, m. 1 འདུག་པ, 2 གནས, dwelling, living.

वासर, m. n. ཉིན་མོ, the day.

वासव, m. ནོར་ལྷ, the lord of gods, Indra.

वासोऽर्थम्, adv. གོས་ཀྱི་དོན་དུ, for a piece of cloth.

-वाहिन्, m. འཛིན་པ, carrying,

वि-, ind. 1 རྣམ, 2 རྣམ་པར, a prefixmeaning 'distinction,' etc.

विकीर्यमाण, pr. pl. རྣམ་བཀྲམ་པ, being scattered.

विक्रम, m, སྟོབས, power, strength.

विक्लव, 1 འཁྲུགས, 2 རྣམ་འཁྲུགས, affected by, overcome with.

विगच्छन्ति, vb. རྣམ་པར་བྲལ, go away.

विघुष्टशब्द, གྲགས་པ, with the fame that is proclaimed.

विघ्न, m. 1 གེགས, 2 བགེགས, an obstacle, hindrance.

विचारणा f. རྣམ་པར་དཔྱད, reflection, consideration.

विचार्यमाण, pr. pl. རྣམ་པར་དཔྱོད་པར་བྱེད, being considered.

विचित्र, 1 རྣམ་བཀྲ, 2 རྣམ་པར་སྤྲས་པ, variegated.

विचिन्त्य, gd. 1 སྙམ་དུ་བསམས་ནས, 2 རྣམ་པར་བསམས་ནས, having thought.

विजेतृ, m. རྣམ་པར་རྒྱལ་བ, a conqueror, victorious.

विज्ञान, n. རྣམ་པར་ཤེས་པ, skill, proficiency, pure consciousness.

विज्ञाप्य, 1 ཞུ་བྱ, 2 གསོལ་བར་བྱ, to be informed, requested.

वितान, m. རྒྱས་པ, spreading out.

वितृप्यते, vb. ངོམས་པར་འགྱུར་བ, becomes satisfied.

वित्त, n. ནོར, wealth.

विदधे, vb. pf. བསྒྲུབས, made.

विदित्वा, gd. རྣམ་པར་རིག་ནས, having known.

विदूषक, བི་དཱུ་ཤ་ཀ, a humorous companion and confidential friend of the hero of a play.

विदेश, m. གཞན་ཡུལ, another country.

विद्यते, vb. 1 ཡིན, 2 ཡོད, 3 *ཡོད་མ་ཡིན, exists.

विद्या, f. རིག་(པ), learning.

विद्यादातृ, m. རིག་པ་སྟེར་བ, one who gives learning, teacher.

विद्याधर, m. རིག་པ་འཛིན་པ ; f. विद्याधरी, རིག་པ་འཛིན་མ, a class of semi-divine beings.

विद्यार्थिन्, m, 1 རིག་པ་འདོད, 2 རིག་པ་དོན་གཉེར, desirous of learning, a student.

विद्याहीन, རིག་དང་བྲལ, devoid of learning, ignorant.

विद्वस्, m. 1 རིག་དང་ལྡན, 2 རིག་ལྡན, 3 རིག་པ་ཅན, 4 རིག་པ་ལྡན, a learned man.

-विध, རྣམ་པ, kind.

विधातुम्, inf. སྒྲུབ་པའི་ཕྱིར, to do.

विधि, m. ཆོ་ག, a rule, the way or method of doing a thing.

विनयन, n. འདུལ་བ, discipline, training.

विना, ind. མེད, without.

विनिपात, m. ལོག་ལྟུང་བྱེད, falling down, destruction.

विनिपातयति, vb. འཆི་བར་བྱེད, causes to fall down, destroys.

विनिपातयितुम्, inf. ལོག་པར་ལྟུང་བར་བྱེད, to throw down, to destroy.

विनिवर्तन, n. ཕྱིར་ལྡོག་པ, turning back, return.

विनिवृत्ति, f. བཟློག་པ, removing.

विपञ्ची, f. རྒྱུད་མངས, the Indian lute.

विपत्ति, f. རྒུད, misfortune, adversity.

विपर्यय, m. 1 ཟློག, 2 ལོག, reverse, change.

विपुल, རྒྱས་པ, extensive, much.

विप्रयुक्त, རྣམ་སྤངས, free from.

विप्रयोग, m. 1 རྣམ་པར་འབྲལ་བ, 2 བྲལ་བ, 3 འབྲལ་བ, separation.

विप्रलभ्य, gd. བསླུས་ནས, having deceived.

विप्रवास, m. རྣམ་པར་རྒྱང་རིང, staying abroad.

विभजते, vb. དབྱེ, distinguishes.

विभव, m. 1 སྐྱིད་མེད, absence of birth ; 2 འབྱོར་པ, wealth.

विभु, ཁྱབ་བདག, lord.

विभूषित, རབ་བརྒྱན, adorned.

विभ्रम, m. འཁྲུལ་བ, mistake.

विमान, m. n. གཞལ་མེད་ཁང, the castle in the air; a palace (with seven stories).

विमुख, ཕྱིར་ཕྱོགས་གྱུར་པ, having the face turned back, disinclined.

वियुक्त, བྲལ་བ, separated from, deprived of.

वियुज्यन्ते, vb. རྣམ་པར་འབྲལ, are separated.

वियोग, m. 1 འབྲལ་བ, 2 སྦྱོར་བ་མེད, separation.

विरचित, བྱས་པ, made, written.

विराग, m. འདོད་ཆགས་དང་བྲལ་(བ), absence of desire or human passions.

विराजते, vb. རྣམ་པ་མཛེས, shines.

विलोक्य, gd. 1 བལྟས་ནས་, 2 མཐོང་ 3 མཐོང་ནས, 4 རྣམ་པར་བལྟས་ནས, having seen.

विवर्ण, མདོག་ཉམས, discoloured.

विलपत्, pr. pl. སྨྲོས་བཞིན. lamenting.

विवाह, m. གདན་འདྲེན་པ, marriage.

विविक्षु, འཇུག་འདོད, desiring to enter.

विविध, སྣ་ཚོགས, various.

विशाल, མཐོ, great.

विशुद्धस्वभाव, དགོངས་པ་རྣམ་དག, one with pure disposition.

विशीर्येत, vb. opt. རིངས་པར་བྱ, would waste away.

विशेष, m. ཁྱད་པར, distinction.

विश्रम्भ, m. བློ་གདད, confidence.

विश्रान्त, ངལ་གསོས, rested, reposed.

विश्लेष, m. འབྲལ་བ, separation.

विश्वस्त, gd. བློ་ཐབ, confident, fearless.

विश्वास्य, gd. བློ་ནི་ཐབ་ནས, having made confident.

विष, n. དུག, poison.

विषण्ण, མི་དགའ, cast down.

विषम, མི་སྙང་བ, uneven, rough.

विषीदत्, pr. pl. * ཞུམ་པ, being cast down.

विषय, m. ཡུལ, a country, place,

विसिष्मियाते, vb. du. pf. ཡ་མཚན་སྐྱེས་གྱུར, wondered.

विस्तर, m. 1 རྒྱ་ཆེར. 2 རྒྱས་པ, detailed description.

विस्मय, m. 1 རྒྱགས་པ, arrogance ; 2 མཚར་བ, wonder.

विस्मर्तुम्, inf. བརྗེད་པར, to forget.

विहङ्गम, m. བྱ, a bird.

विहरन्ति, vb. བཞུགས་པ, dwell.

विहरामः, vb གནས་པ, we move on, remain.

विहरिष्यन्ति, vb. བཞུགས་པར་འགྱུར, will move on.

विहातुम्, inf. འདོར་བ, to give up.

विहित, བསྒྲུབས, made.

विहीन, སྟོང་པ, devoid of.

वीचि, m. f. བརླབས, a wave.

वीणा, f. རྒྱུད་མངས, the Indian lute.

वीर, m. དཔའ་བོ. hero.

वृक्ष, m. ཤིང, a tree.

वृक्षक, m. ལྗོན་པ, a small tree.

वृत, 1 བསྐོར, surrounded; 2 བསྒྲིབས, covered.

वृद्ध, m. 1 བགྲེས་པ, 2 རྒན་རྒོན, 3 རྒན་པ, old.

वृद्धि, f. འཕེལ་བ, growth.

वृष्टि, f. ཆར་པ, rain.

वेग, m. ཤུགས, force.

वेणु, m. 1 སྨྱིག་མ, 2 འོད་མ, a bamboo.

वेत्ति, vb. རིག, knows.

वेद (सामन्), m. རིག་བྱེད, the Veda (Sāman).

वेपथु, m. འདར, tremor, trembling.

वैकल्य, n. མ་ཚང, imperfection, deficiency.

व्यक्त, གསལ་བ, clear.

व्यग्र, བྲེལ་བ, eagerly or intently occupied.

व्यथा, f. ཉེན་པ, pain.

व्यवच्छिन्न, རྣམ་བཅད, distinguished.

व्यवसाय, m. 1 ཉན་དན, determination; 2 འབད་པ, perseverance.

व्यवस्था, f. རྣམ་པར་བཞག་པ, settlement.

व्यवस्थित, 1 མཆིས, placed in order, remained; 2 གནས, arranged, settled.

व्यसन, n. གདུང་བ, a calamity.

व्यसनिन्, m. བཞེན་པ་ལྡན་པ, addicted to any vice.

व्यस्त, སོ་སོ, separated.

व्यहार्षुः, vb. aorist, བཞུགས་པར་གྱུར་ཞིང, they dwelt.

व्याघ्र, m. སྟག་པ, a tiger.

व्याज, m. ཟོལ, pretence, pretext.

व्याध, m. རྔོན་པ, a hunter.

व्याधि, m. 1 ན, 2 ན་བ, 3 ནད, disease.

व्यायाम, m. རྩོལ་བ, exertion, perseverance.

व्युत्पत्ति, f. 1 ཁོང་དུ་ཆུད་པ, 2 བྱེ་བྲག་རྟོགས, perfect proficiency.

व्युत्पादक, སྟོན་པ་པོ, one who explains.

व्युत्पादन, n. 1 ཁོང་དུ་ཆུད་པ, 2 བསྟན་པ, explaining.

व्युत्पादयितव्य, བསྟན་པར་བྱ་བ་ཡིན་པ, to be explained.

व्युत्पाद्यते, vb. pass. བསྟན, being explained.

व्युत्पाद्यमान, pr. pl. pass. ཁོང་དུ་ཆུད་པར་བྱེད་པ, being explained.

व्रजत्, pr. pl. 1 འགྲོ, 2 འགྲོ་བཞིན, going,

-व्रता, f. བརྟུལ་ཞུགས་མ, devoted.

श

शंसति, vb. བརྗོད་བྱེད, says.

शक्त, ནུས་པ, able, capable.

शक्ति, f. 1 མངའ, 2 མངའ་ཐང, 3 མཐུ, 4 ནུས་པ, power, might, ability.

शक्तिमत्, ཤུགས་ཅན, powerful.

शक्नोति, vb. ནུས, is able.

शक्नोमि, vb. ནུས་གྱུར, I am able.

शक्य, 1 *ཐུབ, 2 ནུས, capable of being effected, under the control of.

शक्यते, vb. ནུས, is capable of being done.

शक्यसे (=शक्नोषि), སྤྱོད་ན་མངའ་ནི་མཆིས, you are able (Tib. lit. you have the ability in practice.

शक्र, m. བརྒྱ་བྱིན, Indra, the king of gods.

शत, n. བརྒྱ, hundred.

शतक, བརྒྱ་པ, a century.

शातकुम्भमय, གསེར་རང་བཞིན, made of gold.

शतषष्टि, f. བརྒྱ་དྲུག་ཅུ, one hundred and sixty.

शतसहस्र, བརྒྱ་སྟོང, one hundred thousands, a lac.

शत्रु, m. དགྲ་བོ, an enemy.

शनैस्, ind. དལ, slowly.

शबल, བཀྲ་བ, variegated.

शब्द, m. སྒྲ, a word. (སྒྲས and སྒྲ་ཡིས are instru. of སྒྲ).

शब्दसन्दर्भ, m. སྒྲ་བཀོད་པ, the composition of words.

शम, m. 1 ཞི, 2 ཞི་བ, peace, calmness, absence of passions.

शमन, ཞི་བར་བྱེད་པ, quelling, allaying.

शयन, n. མལ, sleeping, a bed.

शयनि, (=शयने), མལ་ནས, on the bed.

शर, m. མདའ, an arrow.

शरण, n. སྐྱབས, a refuge.

शरण्य, སྐྱབས་འོས fit to protect, a protector.

शरीर, n. ལུས, the body.

शल्य, n. ཟུག་རྔུས, a spear, shaft.

शशक, m. རི་བོང, a hare.

शशभृत्, m. ཟླ་བ, the moon.

शस्त्र, n. མཚོན་ཁྲབས, a weapon.

शाक्य, ཤཱཀྱ, the race to which Gautama Buddha belonged.

शाक्यकुमार, m. ཤཱཀྱ་གཞོན་ནུ, the prince of the Śākyas.

शाक्यगण, m. ཤཱཀྱའི་ཚོགས, the multitude of Śākyas.

शाक्याः, m ཤཱཀྱ་རྣམས, the Śākyas.

शाखिन्, m. ཡལ་ག་ལྡན་པ, a tree.

शान्त, ཞི་(བ), calm, calmed.

शान्तये, ཞི་ཕྱིར, for pacification.

शाम्यति, vb. 1 ཞི, 2 ཞི་བར་འགྱུར, becomes quiet.

शास्त्र, n. བསྟན་བཅོས, a religious or scientific work.

शिक्षा, f. བསླབ་པ, training, culture.

शिक्षित, བསླབས, trained.

शिक्षितु(म्), inf. སློབ་པར, to learn.

शिक्षेत, vb. opt. བསླབ་པར་གྱིས, one should learn (Tlb. lit. शिक्षस्व, imp).

शिरस्, n. 1 མགོ, 2 དབུ, the head.

शिला, f. རྡོ, stone.

शिव, 1 དགེ, 2 ཞི་(བ), auspicious, propitious.

शिशिर, བསིལ་པོ, cool.

शिष्ट, 1 ཀུན་དུ་མཆོག, learned, wise; 2 ལྷག་མ, remaining.

शिष्य, m. སློབ་མ, a disciple.

शीकर, m. ཐིགས་པ, a fine drop of water.

शीघ्र, adv. མྱུར་དུ, quickly.

शीतलता, f. བསིལ་བ་ཉིད, coolness.

-शील, ངང་ཚུལ་ཅན, having the natural disposition of.

शुक, m. ནེ་ཙོ, a parrot.

शुक्ल, དཀར་པོ, white.

शुद्ध, དག་པ, pure.

शुद्धसत्त्व, སེམས་ཅན་དག་པ, one with a pure mind.

शुद्धोदन, ཟས་གཙང་མ, a proper name. the father of Buddha.

शुभ, བཟང, splendid, handsome.

शुभ्र, དཀར, white.

शुश्रूषमाण, pt. pl. སྲིད་ཞུ་བྱེད་པ, serving.

शुश्रूषा, f. སྲིད་ཞུ, service.

शूकर, m. ཕག་པ, a boar.

शून्य, སྟོང, empty, void.

शून्यता, f. 1 སྟོང་ཉིད, 2 སྟོང་པ་ཉིད, voidness, emptiness.

शून्यवत्, སྟོང་ལྟར, like void.

शूर, m. དཔའ་བོ, a hero.

शैल, m. རི, a rock.

शोक, m. 1 མྱ་ངན, 2 མྱངན་གནས (Tib. lit. शोकस्थान, n. the cause of sorrow), sorrow.

शोचते, vb. 1 གདུང་འགྱུར་ཞིང, 2 གདུང་བར་འགྱུར, grieves.

शोचितुम्, inf. *མྱ་ངན, to regret.

शोच्य, མྱ་ངན་འོས, deplorable.

शोच्यते, vb. མྱ་ངན, affliction is felt.

शोणित, n. ཁྲག, blood.

शोभते, vb. མཛེས, looks beautiful.

शोभा, f. མཛེས, beauty.

शोभित, མཛེས་པ, decorated.

श्रद्-, ind, དད་པ, faith, faithfulness.

श्रद्धातुम्, inf. དད་པར, to have faith in.

श्रम, m. ངལ་(བ), fatigue.

श्रवण, n. ཉན་པ, hearing,

श्रवणयोः, n. ཉན་པ་གཉིས་ཀྱི, of the two ears.

श्रान्त, ཐང་ཆད, wearied, tired.

श्रावस्ती, f. མཉན་ཡོད, a town of the name.

श्री, f. དཔལ, beauty, grace, prosperity.

श्री- (for श्रीमत्), དཔལ་ལྡན, with śrī.

श्रीहर्ष, m. དཔལ་ལྡན་དགའ་བ, lit. one with delight, having prosperity, a king of the name.

श्रुत, ཐོས, heard.

श्रुत्वा, gd. 1 ཐོས་ནས, 2 ཐོས་གྱུར་ནས, 3 ཐོས་(པ), 4 གསན་གྱུར་ནས, having heard.

श्रूयताम्, vb, imp. ཉོན་ཅིག let it be heard.

श्रूयते, vb. ཉན་(པ), it is being heard.

श्रेयस्, n, དགེ་བ, virtue, or religious merit, bliss.

श्रेयस्काम, ལེགས་པ་འདོད་པ, wishing bliss.

श्रोतव्य, མཉན་པར་བྱ, to be heard.

श्रोतृ, m. 1 ཉན་པ, 2 ཉན་པ་པོ, hearer.

श्रोत्र, n. རྣ་བ, the ear.

श्लाघ्य, བསྔགས་འོས, praise-worthy.

श्लिष्यति, vb. ཆགས, sticks.

श्लेष, m. འདུས་པ, union.

श्लेष्मन्, m. བད་ཀན་དག, the phlegmatic humour (*kapha*).

श्वापद, m. རི་དྭགས, a deer, a wild beast.

श्वित्र, n. སྐྱོན, white leprosy.

श्वेत, 1 དཀར་པོ, 2 ཐལ་ཁ, white.

ष

षट्त्रिंशत्, f. སུམ་ཅུ་སོ་དྲུག, thirty-six.

षष्टितम, དྲུག་ཅུ་པ, sixtieth.

षष्ठ, དྲུག་པ, sixth.

षड्विंश, ཉི་ཤུ་རྩ་དྲུག་པ, twenty-sixth.

षोडश, བཅུ་དྲུག, sixteenth.

स

स-, 1 བཅས་(པ), with; 2 མཐུན་པ, similar, same.

संयम, m. ཡང་དག་སྡོམ, restraint.

संयोग, m. 1 འདུ, 2 ཕྲད་པ, union, connection.

संवर्तते, vb. འགྱུར་བ, is.

संवसेत्, vb. opt. བརྟེན་°བྱ, should live together (Tib. lit. should resort to).

संवाहन, n. མཉེ་བ, shampooing.

संवीत, གཡོགས་པ, covered, clothed.

संवेदन, n. རིག་པ, knowledge, perception.

संशय, m. ཐེ་ཚོམ, doubt.

संसर्ग, m. འདྲེ, relation.

संसार, m. འཁོར་བ, the world.

संस्कार, m. འདུ་བྱེད, one of the five *skandhas* in Buddhism.

संहृत्य, gd. བསྡུས་ཤིང, having brought together.

सः, m. 1 དེ, 2 དེས, he.

सकल, *དེ་དག, all (Tib. lit. 'those').

सक्त, ཆགས, attached.

सखा, m. གྲོགས་པོ, a friend.

सगौरव, adv. གུས་པ་དང་བཅས་པར, with dignity and honour.

सङ्कर, m. ལུད, manure.

सङ्कल्प, m. 1 ཀུན་རྟོག, 2 རྟོག་པ, 3 རྣམ་པར་བརྟག་པ, thought, imagination, a definite determination.

सङ्कल्पयिष्यामि, vb. ft. ཀུན་རྟོག་(བྱེད), I shall not imagine.

-सङ्क्रम्य, gd. སོང་སྟེ, having gone.

संक्षेप, m. 1 མདོར, 2 མདོར་བསྡུས, brief.

संक्षोभ, m. འཁྲུགས་པ, agitation.

सङ्गम, m. འགྲོགས་པ, coming together.

सङ्गीतक, n. གླུ, music.

सचिव, m. བློན་པོ, a minister.

सचेत्, ind. གལ་ཏེ, if.

सज्जमाना, pr. pl. f. ཐོགས་པར་གྱུར་པ, sticking.

संजानीते स्म,. vb. ཚོར, felt.

संज्ञा, f. འདུ་ཤེས, one of the five *Skandhas* in Buddhism, perception.

सतत, adv. རྟག་ཏུ, always.

सति, pr. pl. loc. 1 གྱུར་ན, 2 གྱུར་པ་ན, 3 ཡིན་ན, 4 ཡོད་པས་ན, (it) being.

सत्, pr. pl, 1 དམ་(པ) good, wise ; 2 ཡོད་(པ), existing.

सत्कार, m. བཀུར་སྟི, reverence, respect.

सत्ता, f. ཡོད་པ, existence.

सत्त्व, n. 1 ཡོད་པ, 2 སེམས་དཔའ, existence, a brave mind.

सत्य, བདེན་པ, truth (n.), true.

सद (for सदा), ind. རྟག་ཏུ, always.

सदसत, ཡོད་མེད, existing and not existing.

सदा, ind. རྟག་ཏུ, always.

सदृश, ལྟ་བུ, like.

सद्धर्मगुरु, m. *དམ་ཆོས་བླ་མར་མཛད, the teacher of the holy religion.

सद्यस्, ind. འཕྲལ, in the very moment, just immediately.

सन्तः, pt. pl. plu. དམ་པ་རྣམས, the wise men.

सन्तप्त, གདུང, afflicted.

सन्ताप, m. 1 ཀུན་ནས་གདུང་བ, 2 གདུང་བ, 3 གནོད་པ, 4 ཡོངས་

གདུང, 5 ཡོངས་སུ་གདུང་བ, heat, torture, distress.

सन्ति, vb. 1 གནས, 2 ཡོད, are.

सन्तोष, m. ཆོག་ཤེས, satisfaction.

सन्त्याजयिष्यति, vb. ft. འདོར་བར་འགྱུར, will make one abandon.

सन्दर्भ, m. བཀོད་པ, a literary composition.

सन्दिग्ध, ཐེ་ཚོམ, doubtful.

सन्देह, ཐེ་ཚོམ་ཟ་བ, doubt.

सन्ध्या, f. མཚམས, joint, evening.

सपर्या, f. བསྙེན་བཀུར, veneration, worship.

सप्तम, བདུན་པ, seventh.

संनिपात्य, gd. བསོགས་ཏེ, having got assembled.

सप्रतीश, ཞེ་ས་དང་བཅས, respectful.

सफला, f. འབྲས་དང་བཅས, fruitful.

सम, 1 འདྲ་བ, 2 མཉམ་(པ), 3 མཚུངས, equal,

समधिष्ठित, ཡང་དག་པར་གནས, governed, guided.

समनन्तर, མཚུངས་པ་དེ་མ་ཐག་པ, immediately contiguous.

-समन्वागत, 1 དང་ལྡན, 2 དང་ལྡན་ཞིང, endowed with.

समभिरुह्य, gd. ཞོན་ནས, having ascended.

समर्थ, 1 ནུས་(པ), 2 ནུས་དང་ལྡན, 3 ཡོང་བ, able.

समर्पयितुं कालः, འབོག་རན, the time to make over.

समवस्थित, གནས་པ, standing or remaining firm.

समस्त, འདུས་པ, combined.

समागच्छति, vb. འཛོམས, comes together.

समागम, m. 1 འདུས་གྱུར, 2 འདུས་པ, union.

समाचरत्, pt. pl. སྤྱོད་པ, practising.

समाचरेत्, vb. opt. ལེགས་པར་སྤྱོད, should practise.

समाधि, m. 1 ཏིང་འཛིན, 2 ཏིང་ངེ་འཛིན, profound meditation.

समान, གུས་པ་དང་ལྡན་པ, with respect.

समासतः, མདོར་ན, in brief.

समिध्, f. ཡམ་ཤིང, fuel, specially sacrificial sticks for the sacred fire.

समीक्ष्य, gd. བལྟས, having seen.

समीप, n. ཉེར་ལོགས, near.

समुत्क्षिप्य, gd. རྐྱས་གྱེན་དུ་བསྐྱོད་བྱས་ནས, having raised.

समुदय, m. ཀུན་འབྱུང་བ, cause

समुदित, འདུས, collected together.

समुद्र, m. རྒྱ་མཚོ, the ocean.

समुन्नमित, རབ་དུ་བསྙང, raised up.

समेत्य, gd. འདུས་ནས, having come together.

सम्पन्न, ཕུན་ཚོགས, endowed with.

सम्पादयामि, ཡོངས་སུ་རྫོགས་པར་བྱ, I am bringing about.

सम्पूर्ण, གང་བ, full.

सम्प्राप्त, རབ་ཐོབ, gained, obtained.

सम्बन्ध, m. འབྲེལ་བ, relation, connection.

सम्बुद्ध, 1 *སངས་རྒྱས, 2 རྫོགས་པའི་སངས་རྒྱས, fully awakened or enlightened.

सम्बोधि, f. རྫོགས་པའི་བྱང་ཆུབ, perfect knowledge.

सम्भव, m. 1 འཁྲུངས, born; 2 འབྱུང་བ, possibility.

सम्भूत, སྐྱེས་གྱུར, born.

सम्भृत, འཛིན, holding.

सम्भोग, m. ལོངས་སྤྱོད, enjoyment.

सम्यच्, ཡང་དག་(པ), perfect.

सरस, བརླན་དང་བཅས, fresh.

सरस्, n. 1 རྫིང་བུ, 2 མཚོ, a lake, pond.

सरस्वती, f. དབྱངས་ཅན་མ, speech, the presiding deity of learning.

सराष्ट्र, ཡུལ་འཁོར་བཅས, along with the kingdom (i. e. the inhabitants of the kingdom).

सरुज, ནད་དང་བཅས་པ, diseased (lit. one with a disease).

सरोष, ཁྲོ་བ་དང་བཅས་པ, with anger.

सर्ग, m. ལེའུ, a chapter.

सर्प, m. སྦྲུལ, a snake.

सर्व, 1 ཀུན, 2 ཐམས་ཅད, all.

सर्वज्ञ, ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ, omniscient.

सर्वज्ञता, f. ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་ཉིད, omniscience.

सर्वतस्, ind. ཀུན་ཏུ, on all sides.

सर्वत्र, ind. ཀུན་ཏུ, everywhere.

सर्वथा, ind. 1 ཀུན་ཏུ, 2 ཐམས་ཅད་ནས, in every way.

सर्वदा, ind. ཀུན་ཚེ, always.

सर्वधर्म, m. ཆོས་རྣམས, all things or elements of existence.

सर्वबुद्ध, སངས་རྒྱས་ཀུན, all the Buddhas.

सर्वशुक्ला, f. ཐམས་ཅད་དཀར, all white.

सलज्ज, ངོ་ཚ་དང་བཅས, with bashfulness.

सविशेष, ཁྱད་པར་དང་བཅས་པ, with speciality.

सविस्मय, ཡ་མཚན་དང་བཅས་པ, with surprise.

ससङ्घ, དགེ་འདུན་དང་བཅས, with the fraternity of monks.

ससाध्वस, འཇིགས, alarmed, frightened.

सस्पृह, ཆགས་དང་ལྡན་པ, with eager desire.

सस्मित, འཛུམ་དང་བཅས, with a smile.

सस्वर, སྒྲ་བཅས་པ, with a sound.

सह, 1 དང, 2 ལྷན་ཅིག, with.

सहगत, དང་ལྡན, associated with, together with.

सहज, ལྷན་ཅིག་སྐྱེས, natural, innet.

सहसा, ind. འཕྲལ, suddenly.

सहस्रवत्, སྟོང་ལྡན, possessing a thousand.

सहस्र, n. 1 ཕྲག་སྟོང, 2 སྟོང་ཕྲག, a thousand.

सहित, 1 འགྲོགས, 2 བཅས, 3 དང་བཅས, accompanied by.

साक्षात्, ind. དངོས་སུ, directly.

सागर, m. རྒྱ་མཚོ, the sea.

सादृश्य, n. མཚུངས, resemblance.

साधयित्वा, gd. སྒྲུབ་པས་ཏེ, having propitiated.

साधारण, སྤྱི་མཐུན, common.

साधिक्षेप, སྨོད་པ་དང་བཅས་པ, with, reflection, censure.

साधु, 1 དམ་པ, 2 ལེགས་པ, 3 ཤིན་ཏུ, good, well, rightly.

सानुक्रोश, རྗེས་སུ་བརྩེ་བཅས, with kindness.

साभरण, རྒྱན་དང་ལྡན་པ, with ornaments.

सामर्थ्य, n. 1 ནུས་པ་ཁོ་ན་ཡིན་པ, 2 ཤུགས, capability.

सामाजिक, འདུས་པ, a member of an audience or assembly.

सामान्य, སྤྱི, common.

सार, m. སྙིང་པོ, the essence.

सारूप्य, n. འདྲ་བ་ཉིད, similarity.

सिंह, m. སེང་གེ, the lion.

सिंहासन, n. སེང་གེའི་ཁྲི, a throne.

सिक्त, བྲན་པ, sprinkled, watered.

सिद्ध, གྲུབ་པ, accomplished, a semi-divine being supposed to be of great purity and holiness.

सिद्धान्वयज, གྲུབ་རིགས་ལས་སྐྱེས, born in a family of Siddhas.

सिद्धि, f. འགྲུབ་པ, accomplishment.

सिध्यति, vb. འགྲུབ་(པ), is accomplished.

सिन्दूर, n. ལི་ཁྲི, vermilion.

सिन्दूरसदृश. ལི་ཁྲི་ལྟར, like vermilion.

सीदति, vb. 1 *འགྱུར, 2 ཞུམ་གྱུར sinks down.

सु-, prefix, 1 བདེ་བར, 2 བཟང, 3 རབ, 4 ལེགས, 5 ལེགས་པར good, well, very, etc.

सुकृत, n. ལེགས་པར་སྤྱད, any good or virtuous act.

सुख, n. བདེ་(བ), 2 བག་ཕབ, ease, comfort, happiness.

सुखार्थिन्, བདེ་(བ་)འདོད, desirous of comfort, *happiness.

सुखावह, བདེ་བ་འདྲེན, conducing to happiness.

सुगत, 1 བདེ་བར་གཤེགས་པ, 2 བདེ་གཤེགས, a synonym for Buddha.

सुगति, f. བདེ་འགྲོ, a happy condition.

सुचत्त, མི་གཙང, very impure (Tib. impure).

सजन, གཉེན་བཅས, with men (Tib. with kinsmen, relatives).

सुतादि, བུ་ལ་སོགས, the son and others.

सुन्दर, མཛེས, beautiful.

सुप्त, གཉིད་ལོག, asleep.

सुप्रणिहित, རབ་ཏུ་འབད་པ, well-determined or decided.

सुरभि, བ, fragrant (Tib. lit. a cow or the fabulous cow of plenty).

सुलभ, རྙེད་སླ་བ, easy to get.

सुवर्ण, n. གསེར, gold.

सुव्यक्त, *གསལ་བ, very clear (Tib. clear).

सुष्ठु, ind. ལེགས་པར, well, good.

सुसुखम्, adv. ཤིན་ཏུ་བདེ་བར, very happily.

सुस्थित, ལེགས་པར་གནས་པ, being in a good state.

सूचयित्वा, gd. བསལ་བར་བྱས་ནས, having indicated.

सूति, f. བསྐྱེད, production.

सूत्र, n. མདོ, a thread, a particular kind of books.

सूत्रधार, m. མདོ་འཛིན་པ, 'a thread-holder,' a stage manager who takes a prominent part in the prelude to a drama.

सूरि, m. མཁས་པ, a learned man.

सूर्य, m. ཉི་མ, the sun.

-सृज्य (with the prefix वि-, རྣམ), gd. བསློགས་ནས, having dismissed, sent away.

सेवेत, opt. བརྟེན་ཞིང, should practise.

सेव्य, བསྟེན་བྱ, to be attended.

सेव्यते, vb. བསྟེན་པ, is being attended.

सोदर, m. སྤུན་ཟླ, a uterine brother.

सौकुमार्य, ཤིན་ཏུ་གཞོན་ནུ, tenderness (Tib. lit. सुकुमार, very delicate).

सौख्य, n. བདེ་བ, happiness.

सौम्य, ཞི་བ gentle.

स्कन्ध, ཕུང་པོ, a collection, mass, heap.

स्तम्भ, m. ཀ་བ, a post.

स्तवक, m. *མགོ་ལྡོགས, a cluster.

स्तोक, ཅུང་ཟད་ཙམ, little, (Tib. lit. स्तोकमात्र, only little).

स्त्री, f. 1 བུ་མོ, 2 བུད་མེད, 3 མོ, a woman.

-स्थ, གནས་པ, one who stands.

स्थविर, རྒན་པ, old.

स्थान, n. གནས, a place

स्थानप्राप्ति, f. གནས་ཐོབ, reaching a place.

स्थापित, 1 བཀོད, 2 བཞག, kept, arranged.

स्थित, 1 གནས་པ, 2 མཆིས, remained.

स्थित्वा, gd. 1 འདུག་སྟེ, 2 འདུག་ནས, having remained.

स्थिर, གནས, firm.

स्नापयत, pr. pl. འཁྲུ་བ, causing to take bath.

स्निग्ध, སྣུམ་པ, oily.

स्पृहक, འདོད་བྱེད་པ, desirous.

स्नेह, m. 1 ཆགས་པ, 2 དགའ་བ affection.

स्पन्दते, vb. གཡོ, moves.

स्पर्श, m. རེག་པ, touch.

-स्पृह, བཞེད་པ, longing, desiring.

स्पृहक, འདོད, desirous.

स्फुट, 1 གསལ་བ, 2 གསལ་ཞིང, clear, distinct.

स्मरामि, vb. དྲན, I remember.

स्मरेत्, opt. དྲན་པ, may remember.

स्मर्यते, vb. *བཤད, is being remembered (Tib. lit. said).

स्मित, འཛུམ, a smile.

स्मृत, བཤད, rememberd (Tib. said),

स्मृति, f. དྲན་པ, remembrance.

स्यात्, opt. 1 འགྱུར, 2 ཡིན, may be.

स्रंस, m. ཉམས, falling.

संस्रते, vb. ལྷུང་གྱུར, falls down.

स्रवत्, pr. pt. ཟག, oozing.

स्व, 1 བདག, 2 རང, one's own self, own.

स्वक, རང་གི, own.

स्वकीय, རང, own.

स्वच्छ, རབ་དུ་དང, very clear.

स्वजन, 1 གཉེན, 2 རང་གི་སྐྱེ, a kinsman, relative.

स्वतस्, ind. 1 བདག་ལས, 2 རང་ཉིད, of, by, or from one self.

स्वन, m. སྒྲ, a sound.

स्वपन्ति, vb. ཉལ, sleep.

स्वपिति, vb. ཉལ་ཞིང་མཆིས, sleeps.

स्वप्नभूत, རྨི་ལམ, being like a dream.

स्वभाव, m. 1 ངང་པ, 2 རང་བཞིན, nature.

स्वयम्, ind. 1 རང, 2 རང་ཉིད, oneself.

स्वर्ग, m. མཐོ་རིས, the heaven.

स्वर्णमुष्टि, with a golden handle.

स्वलक्षण, n. རང་གི་མཚན་ཉིད, cne's own characteristics.

स्वलाभ, m. རང་གི་རྙེད་པ, one's own gain.

स्वस्तिक, བཀྲ་ཤིས, prosperity.

स्वस्थ, རང་གནས, self-dependent, confident.

स्वामिन्, རྗེ, a master, lord.

स्वार्थ, རང་གི་དོན, one's own object or interest.

ह

हंस, m. ངང་པ, a swan.

हत, 1 བརྡུང་ཞིང, 2 བསྣུན་པ, 3 གསོད, beaten, killed.

हतक, ཉམས་པར་བྱེད་པ, miserable, wretched (Tib. lit. a killer).

हन्त, ind. ཨེ་མ, a ptcl. implying joy, surprise, or grief.

हन्ति, vb. 1 འཕུང་བར་འགྱུར, 2 འཕུང་བ, kills.

हन्यते, vb. བསད, is destroyed.

हय, m. རྟ, a horse.

हरि, m. འཛོག་བྱེད, Indra, the lord of gods.

हरिण, རི་དྭགས, a deer.

हर्ष, m. 1 (with रोमन् སྤུ, before it) རྣམ་པར་ལྡང་བ, rising up ; 2 དགའ་བ, pleasure.

हर्षदेव, དགའ་བའི་ལྷ, a king of the name.

हविस्, n. མར, an oblation, clarified butter.

हस्त, m. ལག, the hand.

हस्तिन्, m. གླང་པོ་ཆེ, an elephant.

हातुम्, inf. སྤང་བར, to give up.

हार, m. དོ་ཤལ, a necklace.

हारिन्, ཡིད་འཕྲོག, pleasing, heart-stealing.

हि, 1 ནི, a ptcl. used merely as an expletive ; 2 ཉིད, certainly, alone, (used to emphasize an idea).

हिंसक, 1 འཚེ་བ, mischievous, 2 འཚེ་བ་ཅན, injurious, mischievous.

हिंस्र, འཚེ་བ་བྱེད་པ, injurious, noxious.

हितकर, ཕན་བྱེད, doing a kind act, favourable.

हिम, གངས, n. ice ; m. the Himālaya mountain.

हिमवत्, m. གངས་ཅན, snowy, the Himālaya mountain.

हीन, 1 ངན, 2 དམན་པ, 3 མེད་པ, low, mean ; without.

हृत, བླངས་པ, taken.

हृदय, n. 1 སྙིང, 2 ཐུགས, 3 སེམས, the mind.

हृदयङ्गम, ཡིད་འོང, heart-stirring.

हेतु, m. 1 རྒྱུ, 2 རྒྱུ་ཅན (lit. हेतुमत, with a cause, a cause).

हेतुत्व, n. རྒྱུ་ཉིད, the state of a cause.

हेमन्, n. gold.

ADDENDA

དཀའ་ཐུབ, (originally तपस्या, asceticism) दुष्कर, difficult to do, NA, 13. 7.

འགྱུར་བ, संवर्तते, is, LV. Cl[35].

རྒན་རྒོན, वृद्ध, m. old, NA, 5. 2.

རྒྱབ, पृष्ठ, n. the back of the body, BC, 3[d].

སྒྲུབ་པའི་ཕྱིར, विधातुम्, inf. to do, NA, 4[c].

ངེས་པར་འཁོར, निस्तीर्ण, passed through, fulfilled, BC, 4[c].

དངོས་པོ, भाव, m. a thing, CŚ, 7[a]. 15[c] ; MK, 1[c], 3[a,c], 10[a] ; NA, 3. 8.

མངས་པར་འགྱུར་བ, बहु, much, NA, 2. 1.

མངོན་དགོངས, अभिसन्धि, m. intention, KA, 9^{b}.

ཅེས་བྱ, उच्यते, vb. is said, KP. 1. 2, 2. 2.

ཆགས་པ. attachment, love, **1** अनुराग, m. NA, 6. 2 ; **2** राग, m. NA. 5^{a}.

མཆིས, भवि (in the sense of भवेत्), vb. may be, LV, $B15^{b}$.

རྗེས་སུ་མཐུན་པ, अनुरूप, corresponding to, NA, 13. 18.

བརྗོད་པ, वदन्ति, vb. say, NA, 11^{a}.

ཉམས་སུ་མྱོང་བར་བྱོས་ཤིག, अनुभूयताम्, imp. let it be felt, NA, 5. 4.

བརྟེན་°བྱ, *संवसेत्, opt. should live together (Tib. lit. should resort to).

བལྟ, द्रष्टव्य, to be seen. KP, 3. 1.

སྟོན, देशयति, vb. teaches, LV. $C2^{27}$.

ཐབས་ལས་བྱུང, उपेय, to be affected by means, NBT, 12. 6.

ཐོབ་འགྱུར, याति, vb. goes, CS. 17^{d}.

ཐོབ་(པ), **1** अवाप्ति, f., **2** प्राप्ति, f. obtaining, NA, 2^{d}, 3^{c}.

མཐུན་པའི་ཕྱོགས, सपक्ष, m. a similar instance or one in which the major term is found.

དད་པར་འཛིན་པ, श्रद्धीत, opt. should put faith in, BC, $40^{b,d}$.

དུས་མིན་པ, असमय, m. untime, 2^{a}, BC.

བདག་དང་འབྲལ་བ, मद्वियोग, separation from me, BC, 43^{a}.

འདི་ལྟ་བུ, ईदृश, such.

ནང་དུ་བཞུད་ཅིག, प्रविश, imp. enter, LV, $A5^{11}$.

གནས, आस्पद, n. place, receptacle.

རྣམ་པར་བཞི, चतुर्विध, of four kinds, NB, 7. 1.

བརྡུན, हत, beaten, NA, 12, 4.

སྤུ་ལོངས་ཀྱུས་པར་བྱེད, रोमाञ्चयति, vb. makes the thril of hairs, NA, 7. 20.

བ, सुरभि, fragrant, lit. a cow or the fabulous cow of plenty of the name, NA, 9. 8.

བྱས་པ་གཟོ་བ་མ་ཡིན་པ, अकृतज्ञता, f, ungratefulness, LV. B1[12].

དབུས, मध्य, n. the middle, KP, 9. 4.

མ་ཏང་ག, मतङ्ग, m. a king of the name, NA, 7. 2.

རྩལ་བ, व्यायाम, m. exertion, perseverance, LV. C2[40].

བཙལ, पर्येषमाण, pr. pl. seeking after, LV, C4[17].

ཅེན་པོ་ཆེ་ཆེན་པོ, महानग्न (?), great naked (?), LV. B21[11].

ཚངས་པར་སྤྱོད་པ, ब्रह्मचर्य, celibacy or the duties of a religious student, LV. C1[20].

ཚུགས་པར་འགྱུར་ཞིང, आक्रमेय्या, opt. may attack, LV. B15[4,6].

ཚེ་འདི, दृष्टधर्म, m. this world.

ཚོར, संजानीते स्म, vb. perceived, felt.

འཚེ་མེད་པ, अहिंसक, not mischievous, UV, 23[c].

གཟིགས, द्रक्ष्यसे, vb. you will see, LV, B 14[21].

བཟོད་པར་གསོལ, क्षमस्व, imp. forgive, LV.B 12[24,25].

གཞན་དུ་ཕྱོགས, पराङ्मुख, having the face turned away, BC, 8[c].

ཡང་བ, लघु, light, swift, UV, 25[a].

ཡོངས་སུ་རྫོགས་པར་བྱ, सम्पादयामि, I fulfil, NA, 2. 16.

ཡོངས་སུ་སྤོངས, परित्यज्येत्, opt. should give up, UV, 4[b].

ཡོངས་སུ་གཟིར་གྱུར་པ, परिपीडित, troubled. BK, 4c.

གཡས, दक्षिण, the right side, NA, 9a.

གཡོ, स्पन्दते, vb. moaves, NA, 9a.

གཡོ་བ་མེད, निश्चल, not moving.

རིང་པོར, चिरम ind. long, LV,A 118.

ཅུ, a ptcl. signifying accusitive, dative, and locative cases, and an infinitive.

ལེགས་པར་འོངས, स्वागत, welcome, NA, 11a.

ཤིན་ཏུ་མངས་པར་འགྱུར་བ, बहु, much, many, NA, 2, 1.

གསུང་བ, वचस्, n. a speech, NA, 9c

ལྷ, दिव्, f. the heaven, BC, 63.d

ADDITIONS AND CORRECTIONS

PRAJÑĀDAṆḌA. Read 5c ཀུན for ཀན ; 9c पण्डितः for प्राज्ञः ; 13a दुर्जनः for दुजनः ; 15a मात्रा for मात्राम् ; 23c कुतः for कुत्र ; 24d किं दूरं व्यवसायिनाम् for कः परः प्रियवादिनाम् ; 25a नेता for नेना ; 26c zlaḥi for zlḥai ; omit भ्रातृ ; 28b སྦྱིན for སྦིན, omit * ; 29c after བྱས read དེ for ཏེ, so *de* for *te* ; d 243 for 234.

NĀGĀNANDA. **2**[d] ལོངས for ལངས་; 4 པ་དྨ ; 12 བ for པ. 16 བྱོའི for བྱའ ; **5.** 2 ཤི་བའི for ཤེ་བའི ; **6.** 2 སྲིད་ for སྲི་ ; **7**[b]. བོ for བ, थिंने for थिने. 7 पाल्यते for पाल्पते ; 13 insert * before कृतम्, 14 རྟོགས for རྟགས, 19 add वृत्त below ཤིང་ read འཐོར་བའི་ for མཐོར་པའི, 20 པ་ན་ for པན་ ; **8**[c] དམར་བ་ for དམར་པ ; **9**[d] delete, *. 6 སྡུག for རྡུག ; **10**[b] ཚུ for ཚ , 6[b] ཁྲིཝུས་ for ཁྲིའུས, 5 གཙོད་ for གཙད. 6 འགེངས་ for འགྱེངས ; **11.** 4 वलित for बलित, कवलाः for कबलाः, 5 བདད for བདང ; **12.** 8 ཡུ་བུ for ཡུ་ཝུ ; **13**[a] कमल for कोमल, 2 ཀྱི for ཀྱ.

UDĀNAVARGA. 1[a] add ལ after ཁྲིད. 11[d] read བར for པར. 16[d] གྱིས for ཀྱིས, 17[d] འདོག་ཏུ་ for འདོག་དུ་ अनन्तरं च for ततोऽपि.

BUDDHACARITA. 1[a] ततो for तत ; 2[a] ཕབ for ཕཔ ; 4[d] इव[7] for इव[9] ; 5[c] दर्शिता for दशिता ; 8[d] पराङ्मुखः for पराङ्मुखे ; 10[d] བྱེད་ for ཕྱེད་ ० ०शयाच् for ०शया ; 20[a] སྐྱེས་ for སྐྱུས་ ; 33[d] क्लीबः for क्लीवः ; 34[b] वरम् for वरः ; 42[a] ཀྱིས་ for ཀྱུས་ ; 43[a] च्छन्द for छन्द ; 44[a] བརྩེ for བརྩུ་ ; 45[b] गर्भेण for गर्भेण ; 66[b] संभृत् for संविद्, and धृति for धृत- ; 67[a] ཏུ་ for དུ་ ; 68[b] འབྲད་ seems to be འབྲང.

LALITAVISTARA. A. **1**[4] སྐྱོ་པའི for སྐྱོ་བའི ; **3**[30] གཟིར་ for གཟེར་;

[39] མཆིའི་ for མཆིད་ ; **11**[15] ཚུལ་ for ཚུ་ལ་ ; **13**[17] སྨོས་ for སྨས. ; [26] བརྒྱ་ for བརྒྱ་ ; **14**[24] insert ལ after བཞི, and read པོའི་ for བའི, [28] བྱ་བ་ for བྱ་པ་; [53] སྤྱུང་ for སྤྱང་ ; [51] वेगेन for स्थितः

B. **1**[5] དུ་ for ད་ ; p. 123, l. 4 omit अकृतम्, **10**[16] (Skt.) read [8] for [16], note 20 कश्चित् for परम्परया ; **11**[a] [5] for [4], [4] for [5] ; [c] [15] for [16], [16] for [15] ; **12**[16] མཇོད་ for མཇད་ ; **15**[19] ཆོ for ཆེ ; **21**[11] insert ཆེ་ after པོ་ **29**[1] ག་བུར for ག་བུར.

C. p. 131, षड्विंशः for षोडशः ; **1**[23] निर्विंदे for निविदे ; **6**[16] निर्वर्तिं- for निर्वति ; [19] अशेषो for अशोषो ; [20] བ for པ.

BODHISATTVĀVADĀNAKALPALATĀ. **1**[a] པོས་ for པས ; [b] དུ for ད, and [c] འགྲོའི for འགྲུའི ; **14**[b] धर्म for धम ; **16**[b] लोचनम्[a] for लोचनम् ; [c] न्दु for इन्दु ; **17**[3] མཆུ་ for མཆ་ ; **19**[8] མཐུའི་ for མཐའི་ ; **20**[10] སྒྲོག for གྲོགས་ as read by S. D., **21**[9] ངམ་ for ངན་; **29**[1] ག་བུར for ག་བུར.

BHAGAVADGĪTĀ. **3**[5] སྣུ for སྣ ; [9] གཞུ་ for གཞ ; 12, 13 པའང་ for པ་འང་.

NYĀYABINDU. **11.** [6] བྱུང་ for བྱང་ ; 20. delete* ; **25.** [5] रूपाल् for रुपाल् ; **27.** [1] रूप्यं for रुप्यं.

NYĀYABINDUṬĪKĀ. **1.** [18] བཙམས་སོ for བཙམ་སོ ; **12.** [6] ཁོང་ for གོང.

CATUHŚATAKA. **1**[d] VIII for XIII ; **2**[a] ཐུབ for ཐབ ; **10**[b] གཉིས་ for གཉས་ ; **13**[d] འོ་ for ཡོ་ ; **19**[a] धर्मस्य for धमस्य ; **21**[a] [3] for [13].

MŪLAMADHYAMAKAKĀRIKĀ. **14**[c] न्ते[11] for न्ते[5], delete [11]भवति.

KĀŚYAPAPARIVARTA. **1.** 1[13] ཡེ for ཡ ; [20] ཧྲུང་ for ཧྲིུང ; **3**[11] ཡེ for ཡ ; [13] ཧྲུང for ཧྲིུང; **2.** 1[13] मृद्वीका for मृद्विका ; **3.** 1[17] ཞེས for ཞས ; **6.** 3[1] དུ for ད ; **8.** 1[8] བྱ་བ་ for བྱབ ; **8.** 2[7] तद्[7] for तद्[17].

KĀVYĀDARŚA. 1[a] རྨུ་ཁ for རྨ་ཁ ; 2[a] བརླུས་ for བརླས་ ; 6[d] བྱ་ཨོ་ཀྟུཿ for བྱ་ཡོ་ཀྟཿ

NOTES. P. 224, l. 4, *substantives* for *sabs°*. P. 225, l. 2, *See* for *see*. P. 226, l. 18, *stavaka* for *stavak*. P. 230, l. 7, *ground* for *gerund*. P. 232, l. 13, omit *of*. P. 248, l. 6, read *tvām* for *tvam* ; l. 10, *ārāvaṇa* for *rāvaṇa* ; l. 11, add *the* after *in* ; l. 19, read *is* for *are*. P. 255, l. 6, *kavala-* for *kabala*. P. 258, l. 10, *nāvamanyeta* for *nāvamayeta*. P. 275, l. 6, *an* for *a*. P. 283, l. 6, ཉིད for ཉད; l. 19, དུ for ད. P. 301, l. 19, ག་བུར for གབུར. P. 312, l. 15, སྨྲོ་ for སྨྲ·

VOCABULARY. P. 326. col. 2, -पत्तव्य, *to be understood* for -पाद्य, *to be explained*. P. 328. col. 2, འབྲུགས for འབྲགས. P. 332, col. 2, སྒྲོག for སྒྲོགས. P. 336, col. 2, འགེངས for འགྲེངས. P. 337, col. 1,

add *UV* before 26[c] P. 338, col. 1, मृद्वीका for मृद्विका. P, 339, col. 1, *conqueror* for *conquer*. P. 340, col. 1, རྒྱུས for རྒྱུ་ས. P. 341, col. 2, add दीप्त, *bright* before BC. P. 352, col. 2, add པར་ after མཚོན. P. 361, col. 1, under རྫ་ན add **2** तार, loud. P. 365, col. 1, under རྟོགས་པ add **4** प्रबोध, m. understanding. P. 366, col. 1, delete. the line beginning with ལྷུལས་ P. 372, col 2, དབང་པོ for དབང་བ. P. 380, col. 1, *acute* for *accute*. P. 383, col. 2, བདེ for བ. P. 389, col. 2, लालस for लालसा. P. 390, col. 1, བརྡུངས for བརྡུ. P. 399, col. 2, ལོངས for ལངས. P. 405, col. 2, *humorous* for *humours*. P. 434, col. 2, *causing* for *ceasing*. P. 435 col. 1, བརྗིད for བརྗོད, तेजस् for तेजस, and *brillant* for *brillant* ; col. 2, གཟིར for གཟེར. P. 438, col. 1, विसिष्मियाते for विसिस्मियाते, omit *2nd* before *to* and read *2nd* after *wonder*. P. 455, col. 1, གྱིས for ཀྱིས. P. 459, col. 2, *pr. pl.* for *pf. ptcl.* P. 462, col. 1, *pl.* for *ptcl.* P. 474, col. 1, དབུ་མའི་(ལམ) for མའི་(ལམ་)ས. P. 480, col. 2, ཚོ for ཚ

APPENDIX

1. *Catalogues.*

The following catalogues, some of them of the Kanjur or of the Tanjur, others of both of them, give information with regard to names, lengths, subjects, authors, translators, etc. of the works included in them:

1. P. Cordier: Catalogue du Fonds Tibétain de la Bibliothéque Nationale. Parts II and III.

Here are catalogued the books of the Tanjur only.

2. Marcelle Lalou: Répertorie du Tanjur d'apres le Catalogue de P. Cordier, Paris, 1933.

This is an alphabetical catalogue of the names of the books and their authors and translators mentioned in Cordier's Catalogue. This volume has made Cordier's Catalogue more useful.

3. H. Beckh: Verzeichnis der tibetischen Handschriften der Preussischen Staatsbibliothek, Berlin, 1914.

4. A Complete Catalogue of the Tibetan Buddhist Canon (Bkaḥ-ḥgyur and Bstan-ḥgyur), Tôhoku Imperial University, Japan, 1934.

This is the latest catalogue of the Kanjur and the Tanjur.

2. *Analyses.*

The following two works supply the descriptive contents of the Kanjur:

1. Alexander Csoma de Köros: *The Analysis of the Kanjur* in the *Asiatic Researches*, Vol. XX.

2. Léon Feer: Analyse du Kandjour, Recueil des Livres sacrés an Tibet par Alexander Csoma de Köros, Hongrois-Siqulien de Transylvaine. Traduité de l'anglais et augmentée de diverses additions et remarques.—*Annales du Musée Guimet.*

3. *Grammars and Manuals.*

1. Alexander Csoma de Köros: *A Grammar of the Tibetan Language in English*, Calcutta, 1834.

2. Ph. Éd Foucaux: *Grammaric de Langue Tibétaine*, Paris, 1858.

3. Sarat Chandra Das: *An Introduction to the Tibetan Language* with the texts of *Situ Sumtag*, etc. Darjeeling, 1915.

4. H. A. Jäschke: *Tibetan Grammar*, Addenda by A. H. Francke assisted by W. Simson, 1929, Walter de Gruyter & Co., Berlin W 10 und Leipzig.

5. Herbert Bruce Hannah: *A Grammar of the Tibetan Language, Literary and Coloquial*, Calcutta, 1912.

6. C. A. Bell: *Grammar of Coloquial Tibetan*, Calcutta, 1919.

7. —— *Manual of Colloquial Tibetan*, Calcutta, 1901.

8. Graham Sandberg: *Manual of Colloquial Tibetan*, Thacker, Spink & Co., Calcutta, 1894.

9. Vincent C. Henderson: *Tibetan Manua* Baptist Mission Press, Calcutta, 1903.

10. Lama Lobzang Mingyur Dorje: *Tibetan-English Primer,* Calcutta University, 1938.

4. *Dictionaries.*

1. Alexander Csoma de Köros: *A Tibetan-English Dictionary,* Calcutta, 1834.

2. Sarat Chandra Das: *A Tibetan-English Dictionary,* Revised and Edited by Graham Sandberg and A. William Heyde, Calcutta, 1902.

3. H. A. Jäschke: *A Tibetan-English Dictionary to which is added an English-Tibetan Vocabulary,* Kegan Paul, Trench, Trubner & Co. Ltd., London, 1934.

4. Lama Dawasamdup Kazi: *An English-Tibetan Dictionary,* Calcutta, 1919.

5. C. A. Bell: *English-Tibetan Colloquial Dictionary,* Calcutta, 1920.

6. G. de Roerich in collaboration with Lama Lobzang Mingyur Dorje: *Tibetan-English Dictionary,* Urusvati Himalayan Research Institute of Roerich Museum, Naggar, Kulu, Punjab, Br. India. Not yet published, leaflet sent on application.

5. *Vocabularies.*

1. Sakaki: *Mahāvyutpatti,* Sanskrit, Tibetan and Chinese in two parts, Japan.

2. Satish Chandra Vidyabhusana: *Mahāvyutpatti,* Sanskrit, Tibetan, and English under the title of *Sanskrit-Tibetan-English Vocabulary* in *Memoirs of the Asiatic Society of Bengal,* Vol. IV, 1913. Incomplete.

3. —— *Sragdharā-stotra,* Asiatic Society of Bengal, 1908.

4. ——*Bilingual Index of Nyāyabindu: Sanskrit and Tibetan Words,* Asiatic Society of Bengal, 1917.

5. E. Obermiller: *Indices Verborum to the Nyāyabindu,* Two Parts, Bibliotheca Buddhica, XXV.

6. —— *The Doctrine of Prajñāpāramitā,* Reprint from *Acta Orientalia,* Vol. XI, 1932.

7. Friedrich Weller: *Index to the Tibetan Translation of Kāśyapaparivarta,* Harvard, 1933.

8. Vidhushekhara Bhattacharya: *Nyāyapraveśa,* Part II (Tibetan Text), Gaekwad Oriental Series, 1927.

In books, Nos. 3-6, and 8 Word Indexes, Sanskrit-Tibetan and Tibetan-Sanskrit, are given.

Rs.425

ISBN 81-215-0534-6